T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

AŞÇI İBRAHİM DEDE: *"RÛHÜ'L-BEYÂN"*DAKİ FARSÇA TANIKLAR VE ÇEVİRİSİ (I/422-842)

SEVİL SAÇAKLI

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ CUMHUR ÜN

EDİRNE, 2019

T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Türk Dili ve Edebiyatı ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sevil SAĞAKLI tarafından hazırlanan "Ruhu'l-Beyan'daki Farsça Tanıklar ve Çevirisi (7. 422-842)" Konulu **Yüksek Lisans** tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 19-6 maddeleri uyarınca 02.05.2019 günü saat 15.00 'da yapılmış olup, yüksek lisans tezinin *Kabul edilmesine **OYBİRLİĞİ/~~OYÇOKLUĞU~~** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Prof. Ali İhsan Özek	Başarılı	
Dr. Öğr. Üyesi Cumhur ÜN	Başarılı	
Dr. Öğr. Üyesi Niyazi ADIGÜZEL	Başarılı	

* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine/Reddine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

Referans No	10246503
Yazar Adı / Soyadı	SEVİL GÜCÜK
T.C.Kimlik No	15545770936
Telefon	5393043017
E-Posta	sesesevil@hotmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Aşçı İbrahim Dede: "Rûhü'l-Beyân"daki Farsça Tanıklar ve Çevirisi (I/422-842)
Tezin Tercümesi	Aşçı İbrahim Dede: The Witnesses in "Rûhü'l-Beyân" Persian and Translation (I/422-842)
Konu	Türk Dili ve Edebiyatı = Turkish Language and Literature
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Türk Edebiyatı Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2019
Sayfa	608
Tez Danışmanları	DR. ÖĞR. ÜYESİ CUMHUR ÜN
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	

04.05.2019

İmza.....

Tezin Adı: Aşçı İbrahim Dede: *"Rûhü'l-Beyân"*daki Farsça Tanıklar ve Çevirisi (I/422-842)

Hazırlayan: Sevil SAÇAKLI

ÖZET

Tez konumuz olan Aşçı İbrahim Dede'nin *Tercemetü'l-Fârisiyye fî-Tefsîri'l-Hakkıyye* isimli eseri, *Rûhü'l-Beyân*'daki Farsça beyitlere tanıklık edip beyitlerin şerhini içermektedir. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde kaleme alınan eser, Klâsik Türk Edebiyatı metin şerhleri içerisinde yer almaktadır. Aşçı İbrahim Dede: *Rûhu'l-Beyân*'daki *Farsça Tanıklar ve Çevirisi* ismini verdiğimiz tezimiz, eserin I/422-842 sayfalarını kapsamaktadır. Eserde önce Farsça beyitlerin tek tek kelime anlamları verilmiş daha sonra *mahsul* başlığı altında söz konusu beyitlerin anlamları toparlanmıştır. *Tercemetü'l-Fârisiyye fî-Tefsîri'l-Hakkıyye*'nin taşıdığı edebî değer ve unsurları tespit amacını güden tez çalışmamız; *şerh* kavramı ve şerhler hakkında genel bilgi verdiğimiz *Giriş*; şerh edilen beyitlerin bulunduğu eser *Rûhu'l-Beyân* ve müellifi İsmail Hakkı Bursevî hakkında biyografik bilgi vermekle yetindiğimiz*İsmail Hakkı Bursevî ve Rûhu'l-Beyân*'ı; söz konusu eserin içinde bulunan Farsça beyitlerin şerhini kaleme alan şahıs ve eserleri hakkında bilgi verdiğimiz *Aşçı İbrahim Halil Dede ve eserleri*; şârihin şerhi tertip şeklini ve şerh tekniğini tanıttığımız eser *Tercemetü'l-Fârisiyye fî-Tefsîri'l-Hakkıyye*; metnin tesisinde esas kabul ettiğimiz ve kriterleri sıraladığımız *Metnin Tesisi*; *Transkripsiyon Alfabesi*; çalışmamıza merkez teşkil eden *Metin;* eserin hakkında şahsî kanaat ve değerlendirmemizi ifade ettiğimiz *Sonuç* ve buraya kadarki safhalarda yararlandığımız kaynakların yer aldığı *Kaynakça* bölümlerinden oluşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Edebiyatı, Şerh, Rûhu'l-Beyân, Aşçı İbrahim Dede, Tercemetü'l-Fârisiyye fî-Tefsîri'l-Hakkıyye.

Name of the Thesis: Aşçı Ibrahim Dede: The Witnesses in *"Rûhü'l-Beyan"* Persian and Translation (I/422-842)
Prepared by: Sevil SAÇAKLI

ABSTRACT

Aşçı İbrahim Dede's work, entitled *Tercemetü'l-Fârisiyye fî-Tefsîri'l-Hakkıyye,* which is the subject of our dissertation, exemplifies the Persian couplets in *Rûhu'l-Beyân* and it contains the commentaries of those couplets. The work, which was written during the last years of the Ottoman State, is among one of the well-known text commentaries of the Classical Turkish Literature. Our work entitled Aşçı İbrahim Dede: *Rûhü'l-Beyân*'daki *Farsça Tanıklar ve Çevirisi*(Aşçı İbrahim Dede: The Persian Exemplums in Rûhu'l-Beyân and their translations)contains the pages between 422-842 of the volume I. In the work, first of all, the translations of Persian couplets are given one by one, after that the meanings of these couples are evaluated under the title of *mahsul*. The goal of our dissertation work is to study the literary value and elements of *Tercemetü'l-Fârisiyye fî-Tefsîri'l-Hakkıyye.* The dissertation is composed of the following chapters: Introduction: We give detailed information about the term of commentary and commentaries in this chapter.*İsmail Hakkı Bursevî ve Rûhu'l-Beyân*'ı (İsmail Hakkı Bursevî and his *Rûhu'l Beyân*): We give some biographical information about İsmail Hakkı Bursevî and his work *Rûhu'l Beyân* in which there are the commentaries of the couplets in this chapter.*Aşçı İbrahim Halil Dede ve eserleri*(Aşçı İbrahim Halil Dede and his Works): We give information about the author who made commentaries of those Persian couplets in question and his works in this chapter.*Tercemetü'l-Fârisiyye fî-Tefsîri'l-Hakkıyye*: In this chapter we introduce the commentary style of the commentator and his commentary technique.*Metnin Tesisi*(The Construction of the Text): We give a list of criteria and the bases on which we construct the text in this chapter. *Transkripsiyon Alfabesi*(Transcription alphabet): This chapter includes the transcription alphabet which we use in the dissertation. *Metin*(Text):This chapter includes the main text which constitutes the base for our dissertation. *Sonuç* (Conclusion): We express our personal opinion and assesment about the work in this chapter.*Kaynakça* (Bibliography): This chapter includes the sources which we use in this dissertation work.

Key Words: Classical Turkish Literature, commentary, Rûhu'l-Beyân, Aşçı İbrahim Dede, Tercemetü'l-Fârisiyye fî-Tefsîri'l-Hakkıyye.

ÖN SÖZ

İslamiyetin çeşitli coğrafyalara yayılmasıyla Kur'ân-ı Kerîm'deki ayetleri açıklamaya yönelik tefsir hususunda birçok eser yazılmış bu durum Türklerin İslâmiyeti kabulüyle de varlığını muhafaza etmiştir. Yazılan bu eserlerin sayısı Osmanlı Devleti Dönemi'nde artış göstermiş dönemin alimleri ilm-i tefsire katkıda bulunmuştur. Bu dönemde kaleme alınan tefsirlerden bir tanesi de H. 1096/M. 1685 yılında İsmail Hakkı Bursevî tarafından yazılmaya başlanıp H. 1117/M. 1795 yılında tamamlanan *Rûhu'l-Beyân fî-Tefsîri'l-Kur'ân* isimli eserdir. *Rûhu'l-Beyân'*daki Farsça beyitlerin hikmetini ortaya koymak amacıyla Aşçı İbrahim Halil Dede *Tercemetü'l-Fârisiyye fî-Tefsîri'l-Hakkıyye* adlı eserinde buradaki beyitlerin şerhini kaleme almıştır.

Tercemetü'l-Fârisiyye fî-Tefsîri'l-Hakkıyye adlı eserin I/422-842 nolu sayfalarını kapsayan tezimiz, tarafımızdan transkripsiyon alfabesine aktarılmıştır. *Rûhu'l-Beyân'*da yer alan Farsça beyitlerin anlaşılmasına yönelik ehemiyyete ve eserde yer alan Farsça tanıkların okuyucuya sunacağı bilgi hususuna dikkati çekmeye çalıştığımız tezimiz:

Söz konusu metnin bir şerh eseri olması hasebiyle şerh ve şerh kavramı hakkında genel bilgi verdiğimiz *Giriş*; şerh edilen eser *Rûhu'l-Beyân* ve müellifi İsmail Hakkı Bursevî hakkında biyografik bilgi vermekle yetindiğimiz *İsmail Hakkı Bursevî ve Rûhu'l-Beyân*'ı; söz konusu eserin içinde bulunan Farsça beyitlerin şerhini kaleme alan şahıs ve eserleri hakkında bilgi verdiğimiz *Aşçı İbrahim Halil Dede ve eserleri*; şârihin şerhi tertip şeklini ve şerh tekniğini tanıttığımız eser *Tercemetü'l-Fârisiyye fî-Tefsîri'l-Hakkıyye*; metnin tesisinde esas kabul ettiğimiz ve kriterleri sıraladığımız *Metnin Tesisi*; *Transkripsiyon Alfabesi*; eserin hakkında şahsî kanaat ve değerlendirmemizi ifade ettiğimiz *Sonuç*; çalışmamıza merkez teşkil eden *Metin* ve buraya kadarki safhalarda yararlandığımız kaynakların yer aldığı *Kaynakça* bölümlerinden oluşmaktadır.

Bu çalışmamda zamanını benden esirgemeyen ve engin bilgisinden istifade ettiğim muhterem hocam ve danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Cumhur Ün'e ve bu süre zarfında her zaman yanımda olan annem ve zevcime en içten duygularımla teşekkürlerimi arz ederim.

Sevil SAÇAKLI

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **i**
ABSTRACT ..... **ii**
ÖNSÖZ ..... **iii**
TRANSKRİPSİYON/TRANSLİTERASYON ALFABESİ ..... **v**
KISATLMALAR LİSTESİ ..... **vi**
GİRİŞ **1-2**
METİN TESİSİ **2-3**

BÖLÜM 1
İSMAİL HAKKI BURSEVÎ VE *RÛHU'L-BEYÂN*'I **4-5**
İsmail Hakkı Bursevî'nin Hayatı 4-5
İsmail Hakkı Bursevî'nin *Rûhu'l-Beyân*'ı 6-8
AŞÇI İBRAHİM HALİL DEDE **8**
Aşçı İbrahim Halil Dede Hayatı ve Eserleri 8-11
Tercemetü'l-Fârisiyye fî-Tefsîri'l-Hakkıyye 11
Aşçı Dede'nin *Tercemetü'l-Fârisiyye fî-Tefsîri'l-Hakkıyye*'de Uyguladığı Şerh Tekniği 11-12
Tercemetü'l-Fârisiyye fî-Tefsîri'l-Hakkıyye'nin Nüshalar 12-13
Metinde Geçen Tanıklar ve İstatistiği 13-14

BÖLÜM 2
TRANKRİPSİYONLU METİN 15-605

SONUÇ ..... **.606**
KAYNAKÇA **607-608**

TRANSKRİPSİYON/TRANSLİTERASYON ALFABESİ

ء	’	ط	Ṭ, ṭ,
آ	Ā, ā, A, a	ظ	Ẓ, ẓ
ا	A, a; E, e; A,a	ع	‘
ب	B,b	غ	Ġ, ġ
پ	P, p	ف	F, f
ت	T, t	ق	Ḳ, ḳ
ث	S̱, s̱	ك	G, g, K, k, ñ
ج	C, c	ل	L, l
چ	Ç, ç	م	M, m
ح	Ḥ, ḥ	ن	N,n
خ	Ḫ, ḫ	و	V, v, Ū, ū, U,u, Ü, ü, O, o, Ö, ö
د	D, d	ه	H, h; a, e, í
ذ	Ẕ, ẕ	ى	Y, y, I, ı, Ī, ī, á
ر	R, r		
ز	Z, z		
ژ	J, j		
س	S, s		
ش	Ṣ, ṣ		
ص	Ṣ, ṣ		
ض	Ẓ, ẓ		

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı geçen eser

bkz : Bakınız

C. : Cilt

H. : Hicrî

İFAV : Marmara Üniversitesi İlahiyât Fakültesi Vakfı

M. : Milâdî

s. : Sayfa/ Sayfalar

TDK : Türk Dil Kurumu

DİA : Diyanet İslam Ansiklopedisi

1. GİRİŞ

Tez konumuz Aşçı İbrahim Dede: "Rûhü'l-Beyân"daki Farsça Tanıklar ve Çevirisi adından da anlaşılacağı gibi bir tercüme-şerh eseridir.

Şerh; 1. Açma, yarma; 2. Bir kitabın ibaresini yine o lisanda veya bir lisan-ı aharda tafsil ve izah ederek müşkİlatını açma;[1] keşf etmek ve beyân etmek;[2] açma, ayırma.[3] şeklinde tanımlanmıştır.

Şerh, sadece edebî metinlerde değil tıp, kimya, astronomi, filoloji gibi çeşitli ilim dallarındaki metinlerde de uygulama alanı bulmuştur. Kütüphanelerimizin el yazması eserleri bölümünde bulunan yüzlerce metin şerhi incelenmek üzere araştırmacıları beklemektedir. Bu noktada klasik metinler şerhleri bizim ilgi alanımızın merkezini oluşturmaktadır.

Edebî anlamda *şerh*in kavram ve metod olarak kaynağını "ilm-i tefsir"den aldığı şüphesizdir.[4] *Tefsir* kelimesi ise Arapça *"fesr"* kökünden türemiş olup lügat manasını Ahterî Mustafa Efendi şu şekilde aktarmıştır: Beyân ve keşf ve izhâr-ı mana etmek.[5] İncelendiğinde tefsir kelimesinin Kur'ân-ı Kerîm'in açıklaması için kullanıldığını hatta ilm-i tefsir adı altında hususi bir ilim oluşturduğunu, Kur'ân-ı Kerîm'in dışında kalan metinlerin izâhı için ise; *şerh, hâşiye, ta'lik, telhis* gibi isimlendirmeler yapıldığını görüyoruz.

Klâsik Türk Edebiyatı sahasındaki metin şerhlerini dilleri itibari ile üç başlık altında ele alabiliriz: Arapça, Farsça ve Türkçe eserlere yapışan şerhler. Ekseriyetin ise daha çok Arapça ve Farsça eserlere yapılan şerhlerde olduğunu görüyoruz. Bu

---

[1] Şemsettin, Sami, *Kâmûs-i Türkî*, Çağrı Yay., İstanbul, 2010, s. 773.
[2] Ahterî Mustafa b. Şemsüddîn Karahisârî, *Ahter-i Kebîr*, Mahmûd Beg Matbaası, İstanbul, h.1316, s. 543.
[3] Ferit, Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi Yay., Ankara, 2007, s. 991.
[4] Cumhur, Ün, *Kilisli Mustafa Rûhî Efendi'nin Rûhu'ş-Şurûh'u*, (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Edirne, 2007.
[5] Ahterî Mustafa b. Şemsüddîn Karahisârî, *Ahter-i Kebîr*, Mahmûd Beg Matbaası, İstanbul, 1316, s. 603.

eserler aynı zamanda birer tercüme niteliği de taşımaktadır. Nitekim incelediğimiz eser de buna bir numunedir.

Şerh metinlerinde şârih, ele aldığı eserin edebî niteliğini ortaya koymaktan ziyade onu açıklama ve metnin anlaşılması amacını gütmektedir. Bu da bize şerh edilen metnin dili, okuyucu tarafından bilinmediği var sayıldığında eserin hem filolojik bir değer hem de öğretici bir kimlik kazandığını göstermektedir.

Şerh edilen eserleri şekil yönünden manzûm ve mensûr olmak üzere iki başlık altında sınıflandırabiliriz. Nitekim manzûm eserlerin mensûr şerhi yapılabildiği gibi mensûr eserlerin manzûm şerhi de yapılabilmektedir. Şerhler ele alınan eserin ismini esas almakla beraber müstakil isimde şerh metinleri de mevcuttur.[6]

Tez konumuz olan *Tercümetü'l-Fârisiyye fî Tefsîri'l-Hakkıyye Kur'ân-ı Kerîm* tefsiri olan *"Rûhu'l-Beyân"* adlı eserin tercümesi namıyle adlansa da şârihin metindeki açıklamaları ve hâşiye kısımlarıyla metin, bir şerh metni hüviyeti kazanmıştır.

Amacımız, tez konumuz olan şu ana kadar incelemesi yapılmamış bu eseri inceleyerek Klâsik Türk Edebiyatı sahası metin şerhlerine bir yenisini daha kazandırmak ve eser hakkında fikir sahibi olunmasına yardımcı olmaktır.

METİN TESİSİ

Metnin tesisinde yararlandığımız nüsha eserin tek ve müellif nüshası İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde Türkçe Yazmalar Bölümü'nde büyük boyda no.3210 (c.I, 842 s.) kayıtlı olan nüshadır.

- Eserde *me'ani-i elfaz ve mahsul-i beyt/ebyat* kısımları metnin paragraf başlangıcı olarak kabul edilmiş, beyitler hem orijinal harfleriyle hem de okunuşlarıyla birlikte verilmiştir.
- Metinde mevcut olmayan ancak anlam bakımından olması lazım gelen ek veya kelimeler [ ], anlamı bozan ek ve kelimeler ise ( ) içerisinde gösterilmişir.

[6] Bkz. Pendnâme-i Attâr'a yapılan şerh; *Kilisli Mustafa Rûhî Efendi'nin Rûhu'ş-Şurûh'u*.

- Ayet-i Kerîme, hadîs-i şerîf, darb-ı mesel, dua gibi Arapça iktibaslar orijinal harfleriyle verilmiş, ayet-i kerîmelerde hangi sûrenin kaçıncı âyeti olduğu dipnotlarda belirtilmiştir..
- Metnin okunuşunda orijinal telaffuzuna riayet edilmeye çalışılmıştır.
- Metinde bazı kelimerin kalınlık-incelik uyumuna riayet adilmemiş, bu kelimeler tarafımızdan tashih edilerek verilse de kelimelerin metindeki imlâsı dipnotlarda belirtilmiştir.
- Metinde imlâsında hata yapılmış kelimeler tashih edilerek verilmiştir. (çölmek-çömlek/ nemze-nebze gibi)
- ج-چ /پ -ب/ hafleri bazen birbirleri yerine kullanılmış bunların imlâsı tashih edilerek verilmiştir.
- "ñ" ile yazılmaması gereken bazı kelimeler "ñ" ile yazılmıştır. "ن" ile yazılması gereken bazıl kelimeler ise "ک" ile yazılmıştır. (اولسک yerine اولسون) bunların imlâsı tarafımızdan tashih edilmiştir.
- Bağlaç olan "ki" nadir de olsa"کی" şeklinde yazılmış transkripsyon alfabesine aktarımında imlâsı düzeltilmiştir.
- Metinde ... *sahifede zikrolunmuştur* şeklinde tekrar edilen beyitlerin okunuşuna yer verilmemiştir.
- Şârih, bazı beyitlerde *me'ani-i elfaz* kısmını ele almamış genellikle *Mesnevî*'den alınmış hikaye niteliği taşıyan beyitlerin ise direkt çevirisini yapmıştır.
- Eserde yer alan hâşiyeler tez konumuz dışında kalsa da şârih, bazı beyitlere numara çıkarak metne ilâve yapmış gerekli noktalarda bu kısımlar incelenerek bu şekilde hatasız okuma yolu gözlenmiştir.
- Metinde elif-i maksûre ile yazılam kelimer (عیسی-موسی-حتی...) "á" ile; telaffuzda uzun okunup imlâda olmayan kelimer ise "â,û" harfleriyle gösterilmiştir.
- İmlâda var olup telaffuzda kısa okunan kelimelerde (tu-تو/ hor-خور / hod-خود) uzun ünlü kullanılmamıştır.
- Kelime sonunda "i" sesini veren "ہ" harfinin transkripsiyonunda "í" harfi tercih edilmiştir.

- Metindeki beyitlerin kontrolünde https://ganjoor.net ve www.masnavi.net sitelerinden yararlanılmış yapılan mukayeseler sonucu gerekli düzeltmeler bu sitelere istinaden dipnotlarda belirtilmiştir.

BÖLÜM 1

1. İSMAİL HAKKI BURSEVÎ[7] VE *RÛHU'L-BEYÂN*'I

1.1. İsmail Hakkı Bursevî'nin Hayatı

1063 Zilkadesinde (Ekim 1653) bugün Bulgaristan sınırları içinde bulunan Aydos'ta doğdu. Uzun süre Bursa'da yaşadığı için Bursevî, bir süre Üsküdar'da ikâmet ettiğinden Üsküdarî, Celvetiyye tarîkatına mensup olduğu için Celvetî nisbelerini kullanmış, özellikler Bursevî nisbesiyle meşhur olmuştur.

İstanbul'un Aksaray semtinde doğup büyüyen babası Mustafa Efendi, İsmail Hakkı'nın doğumundan bir yıl evvel evi yanınca Aydos'a gidip yerleşmişti. Yedi yaşında annesini kaybeden İsmail Hakkı'ya büyükannesi bakmaya başladı. Osman Fazlı Efendi'nin halifesi Ahmed Efendi'den Arapça dersleri alan İsmail Hakkı, Osman Fazlı'nın Aydos'a uğrayan Edirne halifesi Seyyid Abdulbâkî Efendi ile birlikte Edirne'ye gitti (10741664). Burada din ilimlerini öğrenirken bir yandan da hüsn-i hatla meşgul oldu. Osman Fazlı'nın bir halifesinden fıkıh ve kelâmla ilgili kitaplar okudu. Tahsilini tamamlayınca Abdulbâkî Efendi onu İstanbul'da bulunan Osman Fazlı'nın yanına gönderdi. İsmail Hakkı 1083 Rebîülevvelinde (Temmuz1672) bu şeyhe intisap etti. Mehmed Efendi'den tecvid ve diğer bazı hocalardan Farsça dersleri aldı. Meşhur şairlerin farsça divanlarını ve ayrıca bazı eserleri inceledi. Hâfız Osman'dan hüsn-i hat meşk etti. Üç yıl sonra şeyhinin izni ile Zeyrek Camii'nde halvete giren İsmail Hakkı doksan gün süren halvetten çıkınca dervişlere hizmetle görevlendirildi. Bir süre sonra şeyhi ona kendi yerine vaaz etmesini söyledi. 1086'da (1675) halife tayin ederek Üsküp'e gönderdi. Üsküp'e

[7] Ali, Namlı, "İsmâil Hakkı Bursevî", *Türkiye Diyaney Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 23, İstanbul, 2001, s. 108-110.

giden İsmail Hakkı (Rebîülâhir 1086Temmuz 1675) muhtelif camilerde vaaz etmeye, isteyenlere zâhirî ilimlere dair dersler vermeye başladı.

1087'de (1676) Şeyh Mustafa Uşşakî'nin kızı ile evlendi. Osman Fazlı, Bursa halifesi Sun'ullah Efendi'nin vefat etmesi üzerine İsmail Hakkı'yı Bursa'ya halife olarak tayin etti (Cemâziyelâhir 1096 Mayıs 1685). Şeyhinin tavsiyesine uyarak Ulucami'de ve diğer bazı camilerde vaaz vermeye 1096 Şabânından (Temmuz 1685) itibaren vaazların Kur'ân-ı Kerîm'i Fâtiha'dan başlayarak tefsir etmeye, vaazda söylediklerine tasavvufî yorumlar ekleyip şiirler zikrederek ve Arapça olarak yazıya geçirmeye başladı. Bu şekilde meydana getirdiği *Rûhu'ı-Beyân* adlı tefsirini Cemâziyyelevvel 1117'de (Eylül 1705) tamamladı. Bu arada başka eserler de kaleme aldı.

1111'de (1700) hacca gitti, yedi ay kadar Mekke ve Medine'de kaldı. Muharrem 1122'de (Mart 1710) ikinci defa hac niyetiyle yola çıktı. Hac dönüşü İstanbul'da iki buçuk ay kalıp Bursa'ya gitti. cemâziyelâhir 1126'da (Haziran 1714) Tekirdağ'a geçerek irşad faaliyetini burada sürdürdü. Âişe Hanım ve muhtemelen şeyhinin kızı Hanife Hanımla burada evlendi. 1129'da (1717) tekrar Bursa'ya döndü. Aynı yıl Muhyiddin İbnü'l-Arabî'ye duyduğu sevgi sebebiyle Şam'a gitti. Şâban 1132'de (Haziran 1720) Şam dönüşü Üsküdar'a yerleşen İsmail Hakkı'ya Damad İbrahim Paşa bir ev hediye etti ve çeşitli ihsanlarda bulundu. Ancak İstanbul'da devlet ricâli üzerinde şeyhi be Aziz Mahmud Hüdâyî kadar etkili olamadı. Kendisi bunu daha ziyade zamanındaki ricâlin kabiliyet noksanlığına bağlar. Üsküdar Ahmediye Camii'nde Cuma vaizi olarak görev yaparken hakkında vaazlarında vahdet-i vücûd meselesinden bahsettiği, islâm akidesine aykırı sözler sarf ettiği iddiasıyla takibat açıldı. Pek çok kişinin şahitliğiyle suçlamanın asılsız olduğu anlaşıldı. Bu olayın ardından 1135'te (1723) İstanbul'dan ayrılıp Bursa'ya döndü. Kendi imkânlarıyla bir cami inşa ettirdi. Son yıllarını da irşad faaliyeti ve eser telifi ile geçiren İsmail Hakkı 9 Zilkade 1137'de (20 Temmuz 1725) vefat etti. Kabri Tuzpazarı'nda yaptırdığı caminin kıble tarafındadır. Ölümünden üç yıl evvel yazdığı *Kitâbü Nakdi'l-hâl* adlı eserinde yer alan (vr. 236[a]) bir manzumesinin son beytindeki, "Hakkıyâ envâr-ı Hakk'la pür oldu merkadi" mısraında vefatını önceden haber verdiği kabul edilir.

1.2. İsmail Hakkı Bursevî'nin *Rûhu'l-Beyân'ı*

17. yüzyılın önemli devlet adamlarından biri olan İsmail Hakkı Bursevî, aynı zamanda müfessir ve metin şerhi üstadıdır. *Rûhu'l-Beyân* adlı eserini 20 seneyi aşkın bir sürede tamamlamıştır. Eserde Ulu Camii kürsüsünde verdiği vaazları derlemiştir. İsmail Hakkı, eserini kaleme alırken ayrıntıya girmekten kaçınmış, daha kolay ve anlaşılır bir tefsir yazmaya çalışmıştır. Eserinde bolca nasihat, terğib, öğüt ve ibret ağırlıklı kıssalar, Farsça beyitler ve tasavvufî eserlerden alıntılar vardır.

Rûhu'l-Beyân tefsiri Türkçeye de çevrilmiş ve okuyuculardan rağbet görmüş bir eser olarak günümüzde de güncelliğini korumaktadır. *Rûhu'l-Beyân*, beş bin kadar hadis-i şerif içermesi dolayısıyla hadis-i şerif muhtevâsı açısından çok zengin bir kaynaktır.

İsmail Hakkı Bursevî (1137/1725), Bursa'ya halife olarak gönderildikten sonra şeyhinin tavsiyesine uygun olarak muhtelif camilerde, özellikle Cami-i Kebîr (Ulu Cami)'de vaaz etmeye başlamıştır. Bir müddet vaaz ettikten sonra kendisine Kur'ân'ı başından başlayarak vaazlarında tefsir etmesi işaret edilmiş ve 1096 (1685) yılının Şaban ayında tertib üzere, vaazlarında Kur'ân-ı Kerîm'i tefsir etmeye başlamıştır. Bir taraftan Kur'ân'ı vaazlarında tefsir ederken, bir taraftan da tefsirini Arapça olarak yazmaya devam etmiştir.[8]

Rûhu'l-Beyân'ın tamamlanması yirmi sene on ay gibi bir müddet olmasına rağmen, İsmail Hakkı Kur'ân'ın nuzûl müddetine denk düşürmek gayretiyle olsa gerek yirmi üç senede tamamlandığını söyler.[9]

Rûhu'l-Beyân üç mücelled olarak tertib edilmiş ve her mücellede farklı bir hutbe (takdim) ile başlanmıştır. Her mücelled Kur'ân'dan yaklaşık on cüzüñ tefsirini ihtiva eder. Birinci mücelled de Fatiha (1)- Tevbe (9), ikinci mücelledde Yunus (10)-Ankebût (29), üçüncü mücelled de Rum (30)-Nas (114) sûrelerinin tefsiri yer

[8] Namlı, İsmail Hakkı Bursevî, s. 179. (Bursevî, Tamâmü'l-Feyz-II, 107-1009'dan naklen)
[9] Namlı, *a.g.e.*, s. 179. (Bursevî, Kitâbü'n-Netîce, II, 430'dan naklen)

almaktadır. On ciltlik baskıda ise ilk üç cilt müellifin tertibine göre birinci cilde, sonraki üç cilt ikinci cilde, son dört cilt ise üçüncü cilde tekabül etmektedir[10]

Rûhu'l-Beyân hazırlanırken daha önce yazılan pek çok tefsirden ve muhtelif kaynaklardan istifade edilmiştir. Zemahşerî (538/1143)'nin el-Keşşâf'ı, Râzî (606/1209)'nin Mefatihu'l-gayb'ı, Beydavî (685/1286)'nin Envaru'l-Tenzîl'i, Kurtubî (671/1272)'nin tefsiri, Ebû's-Suûd Efendi (982/1574)'nin İrşadu'l-Akli's Selîm tefsiri gibi muteber tefsirlerin yanında Kuşeyrî (465/1072)'nin Letâifü'lişârat'ı, Ruzbehân Baklî (606/1209)'nin el-Arâisü'l-Necmiyye, İbn Arabî (638/1240)'nin el-Futühâtü'l-Mekkiyye'si, Kaşanî (730/1330)'nin Te'vilât'ı, şeyhi Osman Fazlı Efendi'nin muhtelif eserleri gibi pek çok tasavvufi kaynaklardan ve tefsirlerden de istifade edilmiştir[11]

Nitekim Bursevî (1137/1725), bu gerçeği Rûhu'1- Beyân'ın önsözünde şu sözleriyle belirtmektedir: "Ben bu şehirdeki Ulu Cami'de, şöhretli ve aydınlık saçan mabedde vaaz edip öğüt vermekten başka yapacak bir şey bulamadığımdan, Rum illerinin bir kısmında ikamet ettiğim sıralarda tefsir sayfalarından ve ilim vasıtalarından bir kısım sayfaları derlemiş olduğumdan, bunlar rüzgarın taşıdığı zerrecikler gibi ellerde dağınık bulunduğundan istedim ki, yakaladıklarımdan aşırı gidenleri özetleyeyim ve bana lufedilen bilgilerden ona bazı şeyler ekleyeyim. Bunu tanzim edip inci dizisinde toplayayım ve sanatkar parmakla bu inciyi dizeyim[12]

1117/1705 yılında tamamlanan eser, her bakımdan XVIII. yüzyıl Osmanlı müslüman Türk dünyasının kültür özelliklerini yansıtmaktadır. Bundan dolayı tefsirde devrin hakim kültürleri olan Arap, İran ve Türk kültürünün geniş izleri görülmektedir. Yine devrin ilim ve kültür müesseseleri olan medreselerin çokça rağbet ettikleri gramer, belagat ve edebiyat inceliklerine de geniş yer verilmektedir. Yalnız Arap dili ve edebiyatı ile yetinilmemekte, Farsça ve Türkçe edebiyat örnekleri de sergilenmektedir. Dolayısıyla *Rûhu'l-Beyân* tefsiri, devrinin bütün kültür değerlerini yansıtan bir mozaik niteliğindedir. Eserde tefsirle ilgisi bulunmayan pek çok hikayelere, ibretli kıssalara ve tasavvufî şiirlere yer verilmiştir.

---

[10] Namlı, *a.g.e.*, s. 179.
[11] Namlı, *a.g.e.*, s. 180.
[12] Avcı, a.g.e., s.28.

İsmail Hakkı Bursevî'nin *Rûhu'l-Beyân*'ı adlı eserinin kendisinden sonra kaleme alınmış birçok eserde *Rûhu'l-Beyân'*ın izi ve etkisi vardır.

2. AŞÇI İBRAHİM HALİL DEDE'NİN HAYATI VE ESERLERİ

2.1. Aşçı İbrahim Halil Dede'nin Hayatı

Kendisini "İsmim İbrahim, mahlasım Halil" diyerek tanıtan İbrahim Halil (Aşçı Dede); İstanbul'un Kandilli semtinde 1828'de doğar. Annesinin adı Behiye ve babasının adı Mehmet Ali'dir. Kastamonu kökenli bir aileye mensuptur. Kız kardeşi vefat ettiği için ailesinin tek çocuğudur. Babası asker olan İbrahim Halil, annesiyle birlikte Kandilli'de yaşar ve Kandilli Mahalle Mektebine gider. Babası askerlik nedeniyle evden uzak olduğu için o zaman Şehzadebaşı'nda Salih Paşa Yalısında kâhyalık yapan Beşir Ağa'nın isteği üzerine onun yanına taşınırlar. İbrahim, buraya taşındıktan sonra taş mektebe gitmeye başlar. Beşir Ağa'nın çocuğu olmadığı için İbrahim ile çok ilgilenir ve rahat bir çocukluk geçirmesini sağlar.

İbrahim Halil, çocukluğundan itibaren Beşir Ağa'dan çok etkilenir; onun dine, tasavvufa olan ilgisinden kendisine pay çıkarır. Sıbyan Mektebine başlayan İbrahim Halil, henüz dokuz yaşında iken kendisinden birkaç yaş büyük olan Mehmed Cemaleddin'e karşı ilk aşk-ı mecâzî tecrübesini yaşar.[13] 1841'de Süleymaniye Rüştiyesine kaydedildikten sonra kendisini derslerine ve ibadetlerine verir. İbrahim, okul hayatı boyunca oldukça başarılı olmuş arkadaşlarının gözünde muallim seviyesine gelmiştir. Süleymaniye Mekteb-i Rüştiye-i Mülkiye'den mezun olan İbrahim, arkadaşlarının aksine mesleğini seçer ve 16 yaşında mesleğe başlar. Erzurum, Erzincan, Şam ve Edirne'de orta dereceli mevkilerde memuriyet hayatını sürdürür. İbrahim, memuriyetinin ilk dönemlerinde Bayezit Camii'nde Kara Halil Efendi'nin İzhâr derslerine katılır, oradan Bâb-ı Seraskerî'ye geçerek işe başlar böylelikle kendisini geliştirir.

[13] Aşçı Dede'nin Hatıraları (Çok yÖnlü Bir Sufinin Gözüyle Son Dönem Osmanlı Hayatı), Mustafa Koç-Eyyüb Tanrıverdi, Kitabevi Yayınları, Cilt 1, Sayfa XIII, İstanbul, 2006.

İbrahim memuriyete başladıktan sonra babası Mehmet Ali, Behiye Hanım'dan boşanarak cariyesiyle evlenir. Bu süreçte Beşir Ağa da vefat eder. Kaleme devam eden İbrahim , Osman Bey ile hayatı boyunca devam edecek büyük bir dostluğa adım atar. Bu sıralarda Kartal Baba Tekkesine devam ederek Kadirîlikle ilk münasebetini kurar. Osman Bey'den etkilenerek Nakşibendîliğe merak salan İbrahim, arkadaşlarının tavsiyesi üzerine Halvetî Hasan Efendi'ye gider, bir süre sonra da tamamen onun hanesine taşınır. Kasımpaşa Mevlevî hanesini ziyaret edenlerin arasına dâhil olup Kadrî Dede'den etkilenerek Mevlevîliğe girer. Usule göre kırk günlük meşkin ardından semaa çıkma merasimi ile ilk semaa çıkar. İbrahim, Kadrî Dede ile münasebetini ilerletip kalemdeki saatler dışında hafta sonlarını da tekkeye devam ederek geçirir. Ailesiyle görüşerek haftanın iki günü dışındaki günlerini Mevlevîhane'de geçirir. Ancak çileye girmediği için "dede" sıfatını alamaz.

İbrahim'in içine düştüğü durum ailesini son derece üzüntüye sokar ve bir an önce evlenmesini isterler. İbrahim, her ne kadar istemese de araya girenlerle birlikte kabul eder, Çerkes cariye Hamide Hanım ile evlendirilir. Kısa bir süre sonra oğlu Hasan Hüsameddin Çelebi dünyaya gelir. Rus tehlikesinin artması, baba olmanın sorumluluğu gibi etkenler yüzünden Mevlevîhane'ye düzenli olarak gidememeye başlar. Evlerinde çıkan yangından sonra da Ahmed Çelebî'nin yanına taşınırlar. Bu sırada İbrahim, memuriyette yükselir. Kısa bir süre sonra Erzurum'a tayini çıkar, aile fertlerini geride bırakarak babasıyla birlikte yola çıkar. Barış antlaşmasının imzalanmasının üzerine ailesini de yanına getirtir. Karargahın Erzincan'a taşınmasının üzerine buraya gelir ve burada Terzi Baba vasıtasıyla Hâlidîlikle tanışır.

Erzincan'da Fehmî Efendi ile tanışır ve onun Mevlevilik sohbetlerine devam eder. Fehmi Efendi, hayatını son derece derinden etkileyen önemli bir isimdir. Bu sırada İbrahim'in ailesinin isteği üzerine onları Kandilli'ye gönderir. İbrahim Halil; Şeyh Fehmi Efendi'nin dünyaya gelen iki oğluna da lalalık yapma görevini üstlenir, bir süre sonra da kendi oğlu Salih doğar. Kısa bir İstanbul ziyaretinden sonra Erzincan'a dönen İbrahim, yarım kalan dergah inşaatını tamamlar. 14 Temmuz 1867'de yapılan açılışta dergahın bütün iş ve işleyişinden sorumlu olur ve bunun sonrasından ömrü boyunca kullanacağı "Aşçı Dede" ismini almasına vesile olur. Bu

isim mutfak işlerinde, misafirlere hazırlanan kırk sofranın hazırlanmasında gösterdiği aşçılık hizmetine mükafat olarak Şeyh Fehmî Efendi tarafından verilir.[14]

1868 yılında da Hatice Hanım'dan olan tek çocuğu doğduğu yıl ölür. Ordu merkezinin Erzurum'a dönmesiyle birlikte Aşçı Dede de buraya geri döner. Derviş Paşa'nın ısrarlarıyla memuriyetten istifa eder, zaruri görev için Şam'a gider ve bir süre sonra da ailesini buraya getirtir. Ancak buradaki işlerden rahatsız olan Aşçı Dede, İstanbul'a geri döner. Derviş Paşa'nın vasıtasıyla yeni bir göreve atanan Aşçı Dede, Şam'a geri dönmek durumunda kalır. İki senesini burada geçirir ve derslerle birlikte tasavvuf bilgisini geliştirir. Fehmi Efendi'nin hac ibadeti sırasında vefat etmesi üzerine derin üzüntüye kapılan Aşçı Dede, bir grup eşliğinde salavat-ı Şerifeler okumaya başlar. Bu süreçte dört yıl sürecek olan Tercümetü'l-Fârisiyye fî Tefsîri'l- Hakkıyye'yi yazmaya başlar. 1891 yılında Aşçı Dede, kendisine intisab eden isimlerle birlikte hatm-i hâceye başlar. Kolera salgınının Şam'a ulaşmasının üzerine İstanbul'a gelen Aşçı Dede, burada kalma isteğiyle kışı geçirir. Hem memuriyet hem de eşinin hastalığı üzerine Şam'a geri dönmek zorunda kalan Aşçı Dede, eşinin isteğiyle kendisine ve eşine bakması amacıyla İstanbul'da Dilber Hanım'la evlenir. Şam'a döndükten kısa bir süre sonra da eşi Hatice Hanım vefat eder. Bunun üzerine İstanbul'a dönmek için istekte bulunur. Ancak merkezi Edirne'de İkinci Ordu Levazım Dördüncü Şube Müdürlüğüne tayini çıkar. 4 Ekim 1896'da bütün ailesiyle birlikte Edirne'ye gider ve görevine başlar. Edirne'ye gelmesinin ardından yıllardır istediği ve para biriktirdiği hac ibadetini yapma fırsatı ortaya çıkar ve Medine'ye gider.

Aşçı Dede, hac dönüşü bir süre İstanbul'da ikamet ettikten sonra Şam'a geri döner. Abdülvâhid Çelebi'den gelen haber üzerine tertip edilen cemiyetle birlikte Aşçı Dede'nin dedeliği resmiyet kazanır.

Yaşının ilerlemesi ve rahatsızlıklarının artması üzerine emekliliğini talep eder. Edirne'den ayrılmadan önce her cuma başka bir camide namaz kılarak buradan ayrılmak ister. Ardından ailesiyle birlikte İstanbul'a dönen Aşçı Dede burada

[14] Aşçı Dede'nin Hatıraları (Çok Yönlü Bir Sufinin Gözüyle Son Dönem Osmanlı Hayatı), Mustafa Koç-Eyyüb Tanrıverdi, Kitabevi Yayınları, Cilt 1, Sayfa XXXIV, İstanbul, 2006.

emekliliğini bekler. Hatıratında yer alan en son tarih olan 19 Ekim 1906'dan sonra "Es-selâmu aleykum ve aleykum" diyerek sözü bitirir.

2.2.Aşçı İbrahim Dede'nin Eserleri

1. Tercümetü'l-Fârisiyye fî Tefsîri'l- Hakkıyye
2. Kavâ'idü'l-Fârisiyye
3. Risâle-i Tercümetü'l-Hakâyıkı'l-Hakîkat
4. Risâle-i Tercüme-i Ahvâl-i Aşçı Dede-i Nakşî Mevlevî

Tercümetü'l-Fârisiyye fî-Tefsîri'l- Hakkıyye

İsmail Hakkı tarafından kaleme alınan *Rûhu'l-Beyân* adlı tefsirde yer alan Farsça manzumelerin Türkçeye tercüme ve şerhinden ibarettir. Aşçı Dede, 1886'da başladığı bu eserini 1889'da dört cilt olarak tamamlar. Eseri yazış amacını da Farsça bilmeyenlere aracılık etmek olarak açıklamıştır. Hafız Efendi'nin hocalığında okunan *Rûhu'l-Beyân*'da Arapça kısımlar okunup geçilirken Farsça kısımlarda ayrıntılı açıklama yapılmıştır. Bu da eserin ortaya çıkmasında oldukça etkili olmuştur. *Mesnevî*'den alınan beyitlerde Rusuhî'nin Mesnevi şerhiyle kıyaslar, sayfa numaralarını da vererek kontrol edilmesini sağlar. Birinci ciltte izlenen yol ve yöntem ayrıntılı olduğu için diğer ciltlerde bundan vazgeçilir.

2.2.1. Aşçı İbrahim Dede'nin *Tercemetü'l-Fârisiyye fî-Tefsîri'l-Hakkıyye*'de Uyguşadığı Şerh Tekniği

Aşçı Dede, eserin I. cildinde amacı doğrultusunda *Rûhu'l-Beyân*'daki Farsça beyitleri sayfa numaralarıyla vermiş ve beytin kime ait olduğunu dahi belirtmiştir. Beyitlerde geçen kelimelerin manasını *me'ani-i elfaz* olarak tek tek vermiş, hasıl olan manayı ise *mahsul-i beyt/ebyat* başlıklarıyla sunmuştur. Beyitlerden hasıl olan mana tercüme niteliğinde verilirken açıklanmasına gerek duyduğu anlamları ise "yani" ifadesiyle açmıştır. Bu da bize göstermektedir ki eser, hem tercüme hem de şerh niteliği taşımaktadır.

Eserde tekrar edilen beyitlerin anlamı yeniden zikredilmek yerine *"…. Sahifede zikr olunmuştur; müracaat oluna."* ifadesiyle şârih tekrara düşmekten kaçınsa da bazı beyitlerde tekrar söz konusu olmuştur. "*Mesnevî*"den alınan hikaye niteliğindeki beyitlerin ise direkt mısra mısra anlamı verilmiş, kelimelerin anlamı verilmemiştir. Bazı beyitlere numara çıkarak ekleme yapılmış bunlar eserin hâşiyelerinde yer almıştır. Beyitlerin anlamına baktığımızda bazen kelime bazen de cümlelerin üzeri çizilmiş, çizilen bu kısımlar tarafımızdan tezimize aktarılmamıştır.

Metinde alt alta sıralanan bazı beyitler aynı şiire ait olmamakla beraber bazı beyitlerin şairleri de farklılık göstermektedir.

Tezimizin sorumlu olduğumuz bölümünde çoğu beyitler *Mevlânâ*'ya aitken *Sadî, Hâfız, Molla Camî, Hüseyni'l-Vâiz, Sultan Yavuz Selim, Hekîm, Kâşifî, Attâr, Sâib* gibi çeşitli şairlerin şiirleri de mevcuttur.

Tezimizin mesul olduğumuz kısmında şârih, sadece iki beytin sahife numarasını belirtmemiştir. Ve bir kısımda beytin anlamı kelimelerin anlamından önce zikredilmiştir. Zikrolunan sayfa numaraları *Rûhu'l-Beyân*'daki sayfa numaralarına delalet etmektedir.

2.2.2.*Tercemetü'l-Fârisiyye fî Tefsîri'l- Hakkıyye*'nin Nüshaları

Her yıl bir cildi tamamlanan bu eserin tek ve müellif nüshası İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde Türkçe Yazmalar Bölümü'nde büyük boyda no.3210 (c.I, 842 s.), no.3211 (c.II, 1109 s.), no.3212 (c.III, 920 s.), no.3123 (c. IV, 446 s.) numaralarda kayıtlıdır.

Cilt: I'in Özellikleri:

Dış ebat: 368x240 mm.

İç ebat:258x160 mm.

Satır sayısı: 21

Varak sayısı: 842

Yazı: Rik‘a

Cilt: Mıklebli, zerendudlu, vişneçürüğü meşin

Cedvel: Kırmızı

Kağıt: Aharlı

2.2.3. *Tercemetü’l-Fârisiyye fî Tefsîri’l- Hakkıyye*’de Geçen Tanıklar ve İstatistiği

Metinin sorumlu olduğumuz sayfalarında Mesnevî dışındaki tanıklar üç grupta toplanır:

- Mevlânâ dışındaki şairlerin beyit ve mısraları ile mensur ifadeleri.
- Ayet-i Kerîme ve Hadis-i şerîfler
- Atasözleri ve deyimler

Metinde Mevlânâ haricinde on bir şairin ismi zikredilmektedir. Biz burada kesinliğine istinaden isminin sayfa numaralarında açıkça verildiği şairlerin istatistiğini ele aldık. Nitekim bazı sayfa numaralrının ardından gelen şair ismi müellif tarafından zikredilmemiştir. Beyit/beyitler aynı şaire ait olduğu gibi farklı şairleri de kapsamaktadır. Bu sebepten aşağıda sayısal değeri verilen isimler açıkça zikrolunan isimler olup mevcut beyitlerin tamamını kapsamamaktadır. Farsça beyit ve mısraların tanıklığında ismi geçen şairlerin istatistiği şöyledir:

Mevlānā	176
Hâfız	136
Sa‘dî	65
Hüsrev-i Dehlevî	1
Cāmī	6
Attār	7
Sâ’ib	1

Kāşifī	7
İbnü'l-Kemāl	3
Hüseyni'l-vā'iẓ	3
Sultan Selim-i Evvel	8
Hekîm	1

Tablo1.

Eserdeki tanıkların büyük çoğunluğu şiir olmakla beraber mensur ifadelerin tanıklığına da yer verilmiştir.

Kavâ'idü'l-Fârisiyye

Tercümetü'l-Fârisiyye fî Tefsîri'l- Hakkıyye adlı eserini bitirdikten sonra kaleme aldığı Farsça gramer kitabıdır.

Risâle-i Tercümetü'l-Hakâyıkı'l-Hakîkat

Herhangi bir nüshası bulunmayan bu eserin Şeyh Fehmî zamanında yazıldığı tahmin ediliyor.

Risâle-i Tercüme-i Ahvâl-i Aşçı Dede-i Nakşî Mevlevî

Eserin celî yazmasını Hafız Mehmed Efendi yaparken derkenarlarının bir kısmını da Hâşim Efendi yapar. Eserin iki nüshası bulunmaktedır. Aşçı Dede'nin gözden geçirip genişlettiği nüsha İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde Türkçe Yazmalar Bölümü'nde büyük boyda no. 78, 79 ve 80 numaralarda kayıtlıdır.

BÖLÜM 2

TRANSKRİPSİYONLU METİN

(212a) Her birisini istersiñ ve müşāhede idersiñ, lā-şekk ve lā-şübhe sulṭānım.

Ṣaḥīfe (490) Ḳāle'ṣ-Ṣā'ib:

اول بظالمان اثر ظلم میرسد
پیش از هدف همیشه کمان ناله میکند

Evvel be-ẓālimān eṯer-i ẓulm mī-resed
Pīş ez-hedef hemīşe kemān nāle mī-küned

Me'ānī-i elfāẓ: *Evvel*; birinci. *Be-ẓālimān;* ẓālimiñ cem'idir; ẓālimlere. *Eṯer;* ma'lūm. *Ẓulm;* ma'lūm. *Mī-resed;* ulaşur. *Pīş;* muḳaddem, evvel. *Ez-hedef;* oḳdan. *Hemīşe;* dā'imā. *Kemān;* yay. *Nāle;* inlemek. *Mī-küned;* ider.

Maḥṣūl-i beyt: Evvel, birinci ẓālimlere dünyāda eyledikleri ẓulm ü te'addī eṯeri ulaşur. Zīrā oḳdan muḳaddem, dā'imā yay nāle [vü] efgān ider. Ya'nī oḳ, menziline vurup orada olan te'ṯīrātdan kimesne nāle [vü] efġān itmeden, oḳ yaydan çıḳmasıyla berāber yay bir kere sislenüp nāle vü efġān ider; kí ḥāżır olan, nişāngāhı olan insān, geliyor saña oḳ diyü. Anıñ gibi yevm-i maḥşerde cümleden evvel ẓālimleriñ ẓulümleri eṯeri kendülerine vāṣıl olup āh u efġāna başlarlar dimekdir.

Ṣaḥīfe (491) Ḳāle's-Sa'dī:

کر از حق نه توفیق خیری رسد
کی از بنده خیری بغیری رسد

چو رویی بخذمت نهی بر زمین
خدا را ثنا کوی و خود را مبین

(216) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca'at oluna.

تو نیکی کن باب انداز ای شاه
اکر ماهی نداند داند الله

(216) ṣaḥīfede beyān olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

(491) Ḳāle’s-Sa‘dī:

کرت بیخ اخلاصی در بوم نیست
دراین در کس چون تو محروم نیست

ز عمرد ای پسر چشم اجرت مدار
چو در خانه زید باش بکار[15]

(52) sahīfede ẕikr olunduġundan oraya mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (495):

الفت مکیر همچو الف هیچ با کسی
تا بشنوی الم نشوی وقت انقطاع

Ülfet me-gīr hemçü elif hīç bā-kesī
Tā bi-ş’nevī elem ne-şevī vaḳt-i inḳıtā‘

Me‘ānī-i elfāẓ: *Ülfet;* maḥabbet. *Me-gīr;* tutma. *Hemçü;* gibi. *Elif;* ma‘lūm elif. *Hīç;* ebedā. *Bā-kesī;* bir kimesne ile. *Tā;* ḥattá. *Bi-ş’nevī;* işidesiñ. *Elem;* keder, ‘aẕāb. *Ne-şevī;* olmayasıñ. *Vaḳt;* ma‘lūm. *İnḳıtā‘;* münḳatı‘; ya‘nī ḥīn-i mevtde.

Maḥṣūl-i beyt: Elif gibi hīçbir kimesne ile ülfet **(212b)**ve maḥabbet tutma. Elif, hīçbir ḥarf ile birleşemez; dā’ima ḫaṭṭa başlu başına yazılur. Sā’ir ḥurūf birleşür. Ḥattá vaḳt-i inḳıtā‘da ya‘nī ölüm vaḳtinde elem ü keder ve sitem ü ʿaẕāb sözlerini

[15] İkinci beyit zikredilen sahifede bulunmamaktadır.

işidir olmayasıñ. Evet, ḥīn-i mevtde olan elem ü keder nefsiñ bu dünyāda olan ‘alā’iḳinden çözülmediginden, ḳurtulamadıġından neş’et ider. Yoḫṣa dünyāca hīçbir ‘alā’iḳi olmayan ādemiñ aṣlā elem ü kederi olmaz sulṭānım.

Ṣaḥīfe (495) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

پیر ما کفت خطا بر قلم صنع نه رفت
افرین بر نظر پاک خطا پوشش باد

Pīr-i mā güft ḫaṭā ber-ḳalem-i ṣun‘ ne-reft
Āferīn ber-naẓar-ı pāk ḫaṭā pūşeş bād

Me‘ānī-i elfāẓ: *Pīr-i mā;* bizim pīrimiz. *Güft;* didi. *Ḫaṭā;* zıdd-ı sevāb. *Ber-ḳalem;* ḳalem üzerine. *Ṣun‘;* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ın ṣun‘-ı İlâhīsi ḳalemi üzerine. *Ṣun‘;* iş, ‘amel ü fi‘l yapmaḳ; tertīb etmek, düzmek. *Ne-reft;* gitmedi. *Āferīn;* taḥsīn. *Ber;* üzerine. *Naẓar;* baḳar. *Pāk;* ṭāhir. *Ḫatā;* ma‘lūm. *Pūş;* örtücü. *-Ş;* zamīr, pīre rāci‘ dir. *Bād;* olsun.

Maḥṣūl-i beyt: Bizim pīrimiz didi kí; Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ ṣun‘-ı ḳalemi ya‘nī iş ü ‘amel ü aḥvāliñ tertīb ve düzmesindekí ḳalemi ḫaṭā üzere gitmedi. Ya‘nī her ne kí ezel-i āzālde yazdı ve takdīr eyledi, cümlesi ḥaḳḳ ü ṣevāb üzere ‘ayn-ı raḥmetdir. Sen taṭbīḳ idemediginden kendü zu‘m-ı fāsidince muġāyir ve ḫaṭā gibi görürsün. Ḫāṣā ṣümme ḫāṣā; āferīn, taḥsīn olsun. Ḫaṭā setr idici pīriñ pāk-naẓarına sen de öyle naẓar-ı pāk ile naẓar idüp ḫaṭālarını örtücü ol. Ya‘nī maḫlūḳ ḥaḳḳında pāk-naẓar ile ḫaṭālarıñı gören dervīşleriñ: “Erenler ḫoş gör!” dimesi işte bunuñ içindir. Ḥażret-i Ġavṣ-ı A‘ẓam Pīr Muḥammed Vehbī Ḥayyāṭ-ı Erzincānī Ḳuddise Ṣırruhu’s-sāmī Efendimiziñ nuṭḳ-ı ‘ālīlerinden :

Eller yaḫşi biz yaman
Eller arpa biz ṣaman

Türkçe ta‘bīr-i ‘ālīleri buña işāretdir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (495) Ḳāle’s- Sa‘dī:

قیامت که بازار مینو نهند
منازل با عمال نیکو نهند

بضاعت بچندانکه اری بری
اکر مفلسی شرمساری بری

کسی را که حسن عمل پیشتر
بدرکاه حق منزلت پیشتر

(383) ṣahīfede ẕikr olunduġundan, oraya mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (496) Ḳāle’s-Sa‘dī:

(213a) نکو کاری از مردم نیک رای
یکی را بده می نویسد خدای

جوانا ره طاعت امروز کیر
که فردا جوانی نیاید ز پیر

ره خیر بازست و طاعت و لیک
نه هرکس توانست بر فعل نیک

همه برک بودن همه ساختی
بر تدبیر رفتن نه پرداختی

(258) ṣaḥīfede ẕikr olunduġundan, oraya mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (497):

جانکه نه قربانئ جانان بود
جیفه تن بهتر ازان جان بود

هر که نه شد کشته بشمشیر دوست
لاشه مردار به از جان اوست

Cān kí ne kurbānī-i cānān büved
Cīfe-i ten bih-ter ez-ān cān büved

Her kí ne-şüd küşte şemşīr-i dūst
Lāşe-i murdār bih ez-cān-ı üst

Me‘ānī-i elfāẓ: *Cān kí;* bir cān kí. *Ne;* değil. *Ḳurbānī;* ḳurbān ma‘lūm. *Cānān;* ma‘lūm. *Büved;* ne büved taḳdīriyle olmaya dimekdir. *Cīfe;* ma‘lūm. *Ten;* vücūd. *Bih-ter;* ziyāde eygü. *Ez-ān;* ism-i işāret. *Cān;* ma‘lūm. *Büved;* olur. *Herkes;* her kimesne kí. *Ne şüd;* olmadı. *Küşte;* ölmüş. *Be-şemşīr;* ḳılıç ile. *Dūst;* ma‘lūm. *Lāşe;* ma‘lūm. *Murdār;* pis, murdār lāşe dimekdir. *Bih;* eygü. *Ez-cān;* cānından. *Üst;* onuñ.

Maḥṣūl-i beyt: Bir cān, kí cānānıñ ḳurbānı olmaya, cīfe-i ten öyle olan cāndan ziyāde güzeldir. Her kim kí, dostuñ ḳılıcıyla ölmüş olmadı, öyle olan kimesneniñ cānından murdār, pis olan lāşe eygüdir dimek olur.

Saḥīfe (498) Ḳāle’ş-Şeyḫü’s-Sa‘dī fī-na‘tihi’ş-Şerīf:

شبی بر نشست از فلک در کذشت
بتمکین [و]جاه از ملک در کذشت

چنان کرم در تیه قربت براند
که در سدرهٔ جبریل ازو باز ماند

Şebī ber nişest ez-felek der güẕeşt
Be-temkīn [ü]cāh ez-mülk der güẕeşt

Çünān germ der-tīh-i ḳurbet bi-rāned
Kí der-Sidre Cibrīl ez-Ū bāz māned

Me‘ānī-i elfāẓ: *Şebī;* bir gece. *Ber;* üzerine. *Nişest;* oturtmuşdur. *ez-felek;* ma‘lūm. *Der;* ẓarfiyyet. *Güẕeşt;* geçdi. *Be-temkīn;* temkīn ile ya‘nī ‘izzet-i vaḳār ile *Cāh;* manṣıb. *Ez-melek;* ma‘lūm. *Der;* ẓarfiyyet. *Güẕeşt;* geçdi. *Çünān;* öylece. *Germ;* ḥarāret, germiyyet. *Der;* ẓarfiyyet. *Tīh;* ṣaḥrā ma‘nāsınadır. *Ḳurbet;* ḳurbīlik ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ ḳurb-i İlâhiyyesi ṣaḥrāsına dimekdir. *Bi-rāned;* sürdi. *Kí;*

ḥarf-i rabṭ. *Der;* ẓarfiyyet. *Sidre;* ma‘lūm Sidretü’l-Müntehā’dır. *Cibrīl;* Ḥażret-i Cebrā’īl ‘aleyhi’s-selām. *Ez-Ū* żamīr; Efendimize rāci‘dir.**(213b)***Bāz;* girü. *Māned;* ḳaldı.

Maḥṣūl-i ebyāt: Ṣallá’llâhu‘aleyhi ve sellem Efendimiz, bir gice firāş-ı sa‘ādetleri üzerinden eflāk üzerine oturmuşdur ve eflākden geçdi; ya‘nī Cebrā’īl ‘aleyhi’s-selām Burāḳ’ı getürüp Ḥaḳḳ’a da‘vete cihet[iy]le Burāḳ’a rākib olaraḳ, eflāki geçdi. Manṣıb-ı risālet-penāhī, temkīnle ‘izzet [ü] vaḳārile milkden geçdi. Kemāl-i ḥarāret ve germiyyet-i maḥabbet-i İlâhiyye’den, ḳurb-ı İlâhiyye ṣaḥrāsına sürdi. Ya‘nī bu dünyā ṣaḥrāsından ‘ālem-i hüviyyet ṣaḥrāsına gitdi. Ve Ḥażret-i Cebrā’īl ‘aleyhi’s-selām, Efendimiz’den girü ḳaldı. Ya‘nī Cebrā’īl’iñ maḳāmı Sidretü’l-müntehā’dır; maḳāmından ilerüye gidemedi. Daḫı Efendimiz’e didi kí: ” لو دنوت انملة لأحرقة “ Bu maḳāmdan bir parmak ilerüye gider isek; yanarım.” didi.

Ger geçem bir ẕerre deñlü ilerü
Yanaram başdan ayaġa iy Ulu

Didi Cebrā’īl’e ol Şāh-ı cihān
Pes maḳāmında dur imdi sen hemān

Rāh-ı ‘ışḳda kim ṣaḳınmaz cānını
Ol ḳaçan görse gerek cānānını

Çün ezelde baña ‘ışḳ oldı delīl
Yanar isem yanayım ben iy ḫalīl

buyurdılar ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem.

Ṣaḥīfe (498) Ḳāle’s-Sa‘dī:

بکیر ای جوان دست درویش پیر
نه خود را میکفن که دستم بکیر

کسی نیک بودی بهر دو سرای
که نیکی رساند بخلق خدای

Bi-gīr iy civān dest-i dervīş-i pīr
Ne ḫod-rā me-yefgen[16] kí destem bi-gīr

Kesī nīk būdī be her dū sarāy
Kí nīkī resāned be-ḫalḳ-ı Ḫudāy

Meā'nī-i elfāz: *Bi-gīr;* tut. *İy;* ḥarf-i nidā. *Civān;* deliḳanlu. *Dest;* el. *Dervīş;* ma'lūm. *Pīr;* pīrān-ı ṭuruḳ-ı 'aliyye Ḳaddesa'llâhu esrārahüm. *Ne;* degül. *Ḫod-rā;* kendü. *Me-yefgen;* bıraḳma. *Kí;* ḥurūf-ı rabṭ. *Destem;* elim. *Bi-gīr;* ṭut. *Kesī;* bir kimesne. *Nīk;* eygü. *Būdī;* oldı. *Be-her[17];* içün. *Dü;* iki. *Sarāy;* dünyā vü āḫiret. *Kí;* zīrā. *Nīkī; eygülük. Resāned;* ulaşdırır. *Be-ḫalḳ-ı Ḫudāy;* Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ maḫlūḳuna.

Maḥsūl-i ebyāt: İy civān! Bir pīr dervīşiñ elini ṭut. Degil kendüni bıraḳma kí, elim ṭut diyü; ya'nī delikanluluḳ zamānında nefsiñ ve şehevātıñ azġun vaḳtinde pīriñ elini ṭut, inābet eyle. Degil kí; kendüni bıraḳup iḫtiyār vaḳtinde veyāḫud ḥālet-i nez'de kendünden vāz geçdigiñ zamānda, amān elimi ṭutuñ, diyü niyāz iderseñ o zamān degil; andan evvel gerekdir. **(214a)**Bir kimesne eygü oldı, iki sarāy içündür, ya'nī eygülük hem dünyā hem āḫiret içündür; zīrā kí eygülügi Ḥaḳḳ'ıñ maḫlūkına ulaşdırırsañ, bundan eygü eygülük olmaz dünyāda ve āḫiretde, dimekdir.

[16] Metinde میفکن şeklinde yazılmıştır, anlamı bozacağından "me-yefgen" şeklinde düzeltilmiştir.

[17] Mezkûr kelime metinde "behr" olarak verilmiştir. Ancak "behr" okunduğunda anlam bozulacağından "her iki saray" anlamında "be-her" olarak değiştirilmiştir.

Ṣaḥīfe (499) Ḳāle’s-Sa‘dī:

اسب تازی دو تک رود بشتاب
شتر اهسته میرود شب و روز

Esb-i tāzī dü tek reved be-şitāb
Şütür āheste mī-reved şeb u rūz

Meā‘nī-i elfāẓ: *Esb;* at. *Tāzī;* ‘Arab atı cinsi dimekdir. *Dü tek;* ya‘nī iki segirdim dimekdir. *Z*īrā tek “tekīden” yelme ma‘nāsına, ışṭılaḥda iki segirdim dimekdir. *Z*īrā segirtmege; tek derler. *Reved;* gider. *Be-şitāb;* sür‘at ile. Ya‘nī sür‘atle gider, lâkin yorulup yolda ḳalur. *Şütür;* deve. *Āheste;* aġır, yavaş. *Mī-reved;* gider. *Şeb;* gice. *U rūz;* gündüz.

Maḥsūl-i beyt: ‘Arab atı iki segirdim gider sür‘atle ṣoñra yorulub ḳalur. Ya‘nī anuñ sür‘atle gidişi maḳbūl degildir. Çünkí ‘ale’d-devām gidemez. Elbette yorulacaḳdır. Lâkin deve āheste, aġır aġır gider. Aṣlā yorulmaz. Gice ve gündüz gider. Meşhūrdur :

Āheste giden yetişür menzil-i maḳsūdına
Tīr- reftān olanıñ pāyına dāmen ṭolaşur

خیرالامور اوسطها buyurulmuşdur. İnsān, her şey’e te’ennī itmek gerekdir. العجلةمن الشیطان والتأنی منالرحمان buyurulmuşdur ‘azīzim. Ya‘nī tenbīh oldur kí; yolda ‘acele itmemeli; mülāḥaẓa ve tefekkür ile gitmeli.

Ṣaḥīfe (499):

ابلهست انکه فعل اوست لجاج
ابلهی را کجا علاج بود

تا توانی لجاج پیشه مکیر
کافت دوستی لجاج بود

Eblehest ān kí fi‘l-i ūst lecāc
Eblehī-rā kücā ‘ilāc büved

Tā tevānī lecāc pīşe me-gīr
K’āfet-i dūstī lecāc büved

Meā‘nī-i elfāẕ: *Eblehest;* eblehdir, aḥmaḳdur. *Ān kí*; ol kimesne kí. *Fi’l;* iş. *Ū;* żamīr, kimesne[ye] rāci‘. *-Est;* -dir. *Lecāc;* ‘inād. *Eblehī-rā;* eblehe. *Kücā;* ḳande. *‘İlāc;* devā. *Büved;* olur. *Tā;* ḥattá. *Tevānī;* ḳādir iseñ ve mümkin ise. *Lecāc;* ‘inādı. *Pīşe;* ṣıfat. *Me-gīr;* ṭutma. *K’āfet;* kí āfet taḳdīrindedir. *Āfet;* ma‘lūm. *Dūstī;* ma‘lūm. *Lecāc;* ‘inād. *Büved;* olur.

Maḥṣūl-i ebyāt: Ebleh, aḥmaḳ ol kimesnedir, kí anuñ işi ‘ināddır. Ya‘nī herkes ile ‘inād ider. Eblehe devā, ‘ilāc ḳande olur? Olmaz; zīrā cibillī, ḫulḳī bir şeydir. Ḥattá ḳādir iseñ, mümkin ise ‘inādı ṣıfat ṭutma. Ya‘nī ṣıfat gibi dā’imā ‘inād ile olma. Zīrā kí ‘inād, dosta āfet olur. Ya‘nī dost ile ‘inād itmek kişiye āfet ve ‘aẕābdır. Çünkí dost dost ile ‘inād itmez. İder ise dost degildir, düşmendir.

(214b)Ṣaḥīfe (499) Ḳāle’s-Ṣa‘dī:

چو مستوره شد زن خوب روی
بدیدار او در بهشتست شوی

اکر پا رسا باشد و خوش سخن
نکه در نکویی و زشتی مکن

(425) ṣaḥīfede ẕikr olundıġından oraya mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (501) Ḳāle’ṣ-Ṣā’ib:

بر غفلت سیاه دلان خنده میزنند

غافل مشو ز خندهٔ دندان نمای صبح

Ber-ġaflet-i siyāh-ı dilān ḫande mī-zenend
Ġāfil me-şev zi-ḫande-i dendān nümāy ṣubh

Me‘ānī-i elfāẓ: *Ber;* üzere. *Ġaflet;* ma‘lūm. *Siyāh;* żıdd-ı bi-yāż. *Dilān;* dilin cem‘idir; göñüller. *Ḫande;* gülmeklik. *Mī-zenend;* ururlar. *Ġāfil;* ma‘lūm. *Me-şev;* olmaya. *Zi-ḫande;* gülmesinden. *Dendān;* dişleri. *Nümāy;* gösterir. *Ṣubḥ;* ṣabāh.

Maḥṣūl-i beyt: Göñülleri ġaflet ile siyāh olanlara ḫalḳ gülerler. Ya‘nī ḳasvet-i ḳalb ṣāḥibleri işiñ ilerü gerüsini bilmeyüp ġāfil olduḳlarından, dā’imā ḫalḳ aña gülerler. Ġāfil olma, ṣabāḥıñ dişleriniñ saña gülmek ile göstermesinden. Ya‘nī vaḳt-i ṣubḥda fecriñ bi-yāżlıġı saña gülüyor gelür, bi-yāż dişlerini saña gösterir lâkin, dişlerimle seni helāk ü telef idecegim, diyü işāret ider. Sen ẓannidersiñ kí benim yüzüme gülüyor. Anıñ içün sen de güler oynarsıñ. Ḥālbukí emr, bi’l-‘aksdir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (501) Ḳāle’l- Ḥāfıẓ:

زیر بارند درختان که تعلق دارند

ای خوشا سرو که از بار غم ازاد امد

Zīr-i bārend dıraḫtān kí ta‘alluḳ dārend
İy ḫoşā serv kí ez-bār-ı ġam azād āmed

Me‘ānī-i elfāẓ: *Zīr;* alt. *Bārend;* yük; *bār;* yük *-end* cem‘est. *Dırāḫtān;* dıraḫtıñ cem‘idir; aġaclar. *Ta‘alluḳ;* ma‘lūm. *Dārend;* ṭutarlar. *İy;* ḥarf-i nidā. *Ḫoşā;* ḫoş, ne güzel. *Serv kí; kí;* ḥarf-i rabṭ, *serv;* ma‘lūm serv aġacı. *Ez-bār;* yükden. *Ġam;* ma‘lūm. *Āzād;* ḳurtulmaḳ. *Āmed;* geldi.

Maḥṣūl-i beyt: Aġaçlar, kí yük altındadırlar kí mīve ve berg kí ta‘alluk ṭutarlar. Ya‘nī mīveli aġaç, mīvesi cihetle yük altındadırlar. İy ne ḫoş ve ne güzel serv aġacı kí ġam yükünden āzād geldi. Ya‘nī serv aġacınıñ mīvesi olmadıġından o hīçbir ṭarafa nisbet ve ta‘alluḳ mīvesi ġamından āzāddır. O ġam ṭutmaz ta‘alluḳdan.

Zīrā kí mīvesi yoḳdur. Hīç kimesne aña iltifāt itmez. O da rāḥat olup sürürundan ẕevḳından başını göklere ṭoġrı çeker gider. Lâkin o da eygü degildir. Serv **(215a)**aġacı tekebbür idüp başını göklere çektiginden, anıñ mīvesi olmadı. Ve kimesne andan fā'idelenmedi. Görmez misin ki; ḳarpuz fidesi, yüzi yerlere sürüp gitdiginden ol ḳadar büyük mīvesi oldı kí aña aġaç taḥammül idemez. Bu tevāżu'dan ötüri anıñ mīvesini yer arżı yüklendi. Yer, aña mu'āvenet itdi 'azīzim.

Ṣaḥīfe (502) Ḳāle's- Sa'dī:

نکو سیرتی بی تکلف برون
به از نیک نام خراب اندرون

هر انکه افکند تخم بر روی سنک
جوی وقت دخلش نیاید بچنک

Nikū sīretī bī-tekelluf birūn
Bih ez-nīk nām ḫarāb enderūn

Her ān kí efkend toḫm ber-rūy-i seng
Cevī vaḳt-i daḫleş ne-yāyed be-çeng

Meā'nī-i elfāẓ: *Nikū;* eygü. *Sīretī;* ṭabī'at. *Bī-tekellüf;* tekellüfsüz. *Birūn;* ṭışarusı. *Bih;* eygüdür. *Ez-nīk;* eygü. *Nām;* isim. *Ḫarāb;* żıdd-ı ma'mūr. *Enderūn;* içerüsi. *Her ān kí;* her ol kimesne kí. *Efkend;* bıraḳdı, atdı. *Toḫm;* ma'lūm. *Ber;* üzerine. *Rūy;* yüz. *Seng;* ṭaş. *Cevī;* bir arpa, şe'īr. *Vakt-i daḫleş;* ḫarmān vaḳti. *Ne-yāyed;* gelmez. *Be-çeng;* avucuna.

Maḥṣūl-i ebyāt: Eygü sīretlü ṭabī'atlü olan ādemiñ ṭışarusı tekellüfsüz olur. Ya'nī öyle resmī olan teklīf-i tekellüfde degildir. Böyle olan ādem, içerüsi ḫarāb olan eygü nāmdan eygüdür. Ya'nī ḳalb ü derūnı ḥūbb-ı dünyā ile ḫarāb olan ādemden eygüdür. Ẓāhirde eygü nāmı var; lâkin sīreti eygü degildir. Her kimesne kí ṭaş üzerine toḫum bırakdı, ḫarmān vaḳti bir arpa vü şa'īr avucuna gelmez. Çünkí ṭaş üzerinde bir şey' ḥāṣıl olmaz. İşte anıñ gibidir 'azīzim.

Ṣaḥīfe (502):

عبادت باخلاصی نیت نکوست
وکرنه چه آید ز بیمغز پوست

(312) ṣaḥīfede ẕikr olundığından oraya mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (502) Ḳāle’s- Sa‘dī:

بکمراه کفتن نکو میروی
کناه بزرکست وجور قوی

بکو انچه دانی سخن سودمند
وکر هیچ کس را نیایند پسند

Be-gümrāh güften nikū mī-revī
Günāh-ı büzürgest vü cevr-i ḳavī

Bi-gū ān çí dānī süḫan-i sūdmend
Veger hīçkes-rā ne-yāyed pesend

Meānī-i elfāẓ: *Be-gümrāh;* yolunu azıtmış, yoldan azġun adam. *Güften;* söylemek. *Nikū;* eygü. *Mī-revī;* gidiyorsuñ. *Günāh;* ma‘lūm. *Büzürgest;* büyük günāhdır. *Vü cevr;* ma‘lūm. *Ḳavī;* muḥkem. *Bi-gū;* söyle. *Ān çí;* ol nesne kí. *Dānī;* bilürsüñ. *Süḫan;* söz, kelām. *Sūdmend;* fā’idelü. *Veger;* eger. *Hīçkes-rā;* hīç kimesneye. *Ne-yāyed;* gelmez. *Pesend;* maḳbūl.

Maḥṣūl-i ebyāt: Yolunı azıtmış, ḫalḳa **(215b)**ẓulm ve te‘addī iden kimesneye eygü gidiyorsuñ, dimek büyük günāh ve ḳavī cevrdir. Ya‘nī anıñ itdiği[18] ẓulm ve te‘addīsini taḥsīn idüp mā-şā’a’llâh, ṭarīḳ-i müstaḳīm üzere siziñ gidişiñ[iz] pek ‘alādır, diyü ẓālimi daha ziyāde azġun itmek büyük günāhdır. Sen aña fā’idelü

[18] Metnin orijinalinde “itdikleri” şeklindedir.

sözden ve kelāmdan ne bilürseñ anı söyle. Pend ü naṣīḥat eyle. Egerçí o seniñ söyledigin söz, hīçkimesneye maḳbūle gelmez ve pesend itmez ise; sen yine ṭarīḳ-i müstaḳīmden çıkmayup elinden geldigi ḳadar pend ü naṣīḥatinden girü ṭurma. Yoḫṣa bi'l-'aks ḥerīfiñ, ādemiñ ẓulm ve te'addīsini tezyīd idecek ṣūretde kendüsine ḳoltuḳ virme.

Ṣaḥīfe (503):

تو روا داریکه من بیحجتی
بنهم اندر شهر باطل سنتی

Tu revā dārī kí men bī-ḥüccetī
Bi-nehem ender-i şehr bāṭıl sünnetī

Me'ānī-i elfāẓ: *Tu;* sen. *Revā;* lā'iḳ. *Dārī kí;* ṭutar mısın kí. *Men;* ben. *Bī-ḥüccetī;* ḥüccetsiz. *Bi-nehem;* ḳoyayım. *Ender;* içinde. *Şehr;* memleket. *Bāṭıl;* żıdd-ı ṣādıḳ. *Sünnetī;* 'ādetī.

Maḥṣūl-i beyt: Sen revā görür müsün; kí ben ḥüccetsiz, şehr içinde bāṭıl 'ādet vaż' ideyim; ya'nī itmem. Elimde iḥticāca ṣāliḥ āyātdan ve ḥadīṣden bir sened olmadıḳça öyle kendülügümden memleket içinde bāṭıl 'ādet ḳoyayım; kí ilá-yevmi'l-ḳıyāme bā'iṣ-i la'net olayım. Fī zamānına müşāhede olunduġu gibi selef-i ṣāliḥīn böyle degil idiler. Anlar kendü re'y ü efkārıyle bir şey' iḥdāṣ itmezler idi.

Ṣaḥīfe (504) Fi'l-Meṣnevī:

بندکی در غیب آید خوب و کش
حفظ غیب آید در استبعاد خوش

طاعت و ایمان کنون محمود شد
بعد مرک اندر عیان مردود شد

Bendegī der-ġayb āyed ḫūb u geş
Ḥıfẓ ġayb āyed der-istib'ād ḫoş

Ṭā'at u īmān kinūn maḥmūd şüd
Ba'd-i merg ender-'ıyān merdūd şüd

Me'ānī-i elfāẓ: *Bendegī;* ḫidmet ü bendelik. *Der;* ẓarfiyyet. *Ġayb;* göze görünmeyen şey'. *Āyed;* gelür. *Ḥūb;* güzel. *U geş;* göñül çekici. *Ḥıfẓ;* ma'lūm. *Ġayb;* ma'lūm. *Āyed;* gelir. *Der;* ẓarfiyyet. *İstib'ād;* ba'īd ḳalmaḳ. *Ḫoş;* güzel. *Ṭā'at u īmān;* ma'lūm. *Kinūn;* şimdi. *Maḥmūd;* medḥ olunan. *Şüd;* oldı. *Ba'd;* ṣoñra. *Merg;* ölüm. *Ender;* içinde. *'Iyān;* ẓāhir. *Merdūd;* reddolunan. *Şüd;* olur.

Maḥṣūl-i ebyāt: Ḫidmet, bendelik ġaybında ḫūb ve güzel, göñül çekici gelür. Ġaybıñ ḥıfẓ u muḥāfaẓası ba'īdliginden ötüri ḫūb ve güzel gelür. Evet, insān dostundan iftirāḳ ile **(216a)**ba'īd-i maḥalde olup aña dostundan kelām, selām u ṣabāḥ ġāyet ḫoş ve göñül çekici olur. Ṭā'at u īmān şimdi maḥmūd u memdūd olur. Ya'nī dostundan teb'īdiñ anıñ içündür. Yoḫṣa öldükden ṣoñra 'ıyān u ẓāhir içinde olur. Ol zamān ṭā'at u īmān reddolunur; maḳbūl degildir. Anıñ maḳbūliyyeti, ġā'ib oldığından içindür. Öyle ise bezm-i elest ḫiṭābını ve 'ahdini ferāmūş itmeyüp 'ayn-ı müşāhede gibi dā'imā ṭā'at u īmān üzere ol. 'Ākıbet, o meclis ve o maḳāma ric'at idecekseñ biraz yüzüñ olsun. Pek yüzsüzlügi ele alma; maḳbūl-i dergāh olmazsıñ 'azīzim.

Ṣaḥīfe (504) Fi'l-Meşnevī:

بود کبری در زمان با یزید
کفت او را یک مسلمان سعید

که چه باشد کر تو اسلام آوری
تا بیابی صد نجات و سروری

کفت این ایمان اکر هست ای مرید
انکه دارد شیخ عالم با یزید

من ندارم طاقت آن تاب آن
کان فزون آمد ز کوششهای جان

کرچه در ایمان و دین نا موقنم
لیک در ایمان او بس مؤمنم[19]

مؤمن ایمان اویم در نهان
کرچه محرم هست محکم بر دهان

باز ایمان خود کر ایمان شماست
نی بدان میلستم و نی مشتهاست

انکه صد میلش سوی ایمان بود
چون شما را دید زان فاتر شود

ز انکه نا می بیند او معنیش نی
چون بیابانرا مفازه کفتنی

(228) ṣaḥīfede ẕikr olındığından oraya mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (505):

همه مرغان کند با جنس برواز
کبوتر با کبوتر باز با باز

(235) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (505) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

[19]4. ve 5. beyitler zikredilen sahifede bulunmamaktadır.

نخست موعظهٔ پیر مجلس این حرفست
که از مصاحب نا جنس احتراز کنید

(150) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; oraya mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (506):

تو محرم نیستی محروم ازانی
ره نا محرمان اندر حرم نیست

Tu maḥrem nīstī maḥrūm ez-ānī
Reh-i nā-maḥremān ender-ḥarem nīst

Me‘ānī-i elfāẓ: *Tu;* sen. *Maḥrem;* ma‘lūm. *Nīstī;* degilsiñ. *Maḥrūm;* ma‘lūm. *Ez-ānī;* andan maḥrūmsuñ. *Reh;* yol. *Nā-maḥremān;* maḥremiñ cem‘īdir; maḥrem olmayanlara. **(216b)***Ender;* içinde. *Ḥarem;* ḫāneniñ ḥarem ṭarafı. *Nīst;* yoḳdur.

Maḥṣūl-i beyt: Sen maḥrem-i esrār-ı İlâhī degilsiñ. Anıñ içün o esrār-ı Rabbānīden maḥrūmsuñ. Maḥrem olmayanlara dā’ire-i ḥarem-i İlâḥī olan esrār-ı sübḥāniyye ṭarafına yol yoḳdur. Ya‘nī o ṭarafa yol virmezler. Ne vaḳt dā’ire-i ḥareme girmege liyāḳat, kesb ü istiḥḳāḳ ider iseñ, ol zamān: “Buyurun erenler!“ derler. Bunuñ yolını o ḥaremiñ ḥarem aġaları ve vāriṣ-i nebevī olan Evliyā-yı Kirām Ḥażerātından örgen ve anlara ittibā‘ ve mensūbiyyet peydā eyle kí ḥattá seni kendüleri gibi muḥarrir-i esrār-ı İlâhiyye eylesünler ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (507):

ای که داری نفاق اندر دل
خار بادت خلیده اندر حلق

هر که سازد نفاق پیشه خویش
خوار کرد د بنزد خالق و خلق

İy kí dāred nifāḳ ender-dil
Ḫār bādet ḫalīde ender-ḫalḳ

Her kí sāzed nifāḳ pīşe-i ḫˇīş
Ḫˇār gerded nezd-i Ḫālıḳ u ḫalḳ

Me‘ānī-i elfāẓ: *İy;* ḥarf-i nidā. *Kí;* kimesne. *Dāred;* ṭutarsıñ. *Nifāḳ;* ma‘lūm. *Ender;* içinde. *Dil;* göñül. *Ḫār;* diken. *Bādet;* saña olsun. *Ḫalīde;* baṭmış. *Ender;* içinde. *Ḥalk;* boġaz. *Her kí;* her kimesne kí. *Sāzed;* düze. *Nifāḳ;* ma‘lūm. *Pīşe-i;* ṣan‘at. *Ḫˇīş;* kendüsine. *Ḫˇār;* ḫor, ḫaḳīr. *Gerded;* eyler. *Nezd;* yanında. *Ḫālıḳ;* Cenāb-ı Ḥaḳḳ. *U ḫalḳ;* maḫlūḳ.

Maḥṣūl-i ebyāt: İy kimesne kí, göñlünde nifāḳ ṭutarsıñ! Ya‘nī diliyle iḳrār, ḳalbiyle inkār ma‘nāsınadır. Öyle olan kimesneniñ boġazına diken baṭmış olsun. Her kimesne, kí nifāḳı kendüsine ṣan‘at düzer; öyle olan kimesne Cenāb-ı Ḫaḳḳ’ıñ ve maḫlūḳuñ ‘indinde ḫor ve ḫaḳīr olur. Lâkin sen ba’ż-ı kerre görürsün kí, öyle münāfıḳlar ba‘ż-ı kimesneleriñ yanında ziyāde maḳbūldür. O da anıñ gibi münāfıḳ oldığından içündür. Çünkí ‘illet, ḫam cinsiyyetdir. Ya‘nī hemcinsi olmasa idi, aña maḥabbet itmezdi. Lâkin Ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleri, münāfıḳları ra‘nā vü i‘lā[20] bildigi ḥālde anlarıñ mu‘āmelesinde mü’minler gibi mu‘āmele buyururlar idi. Belkí nifāḳından vāż gelüp mü’min-i ṣādıḳ olur diyü. Nitekim vārişleri olan Evliyā-yı Kirām Ḫażerātı daḫı münāfıḳları bildikleri ḥālde böylece mu’āmele iderler. Ammā ‘avām-ı nās yā bilmediginden veyāḫud bilür ise hemcinsi oldığından içündür. الجنس معالجنس ولو كان النجس

Ṣaḥīfe (507) Ḳāle’s-Sa‘dī:

كنون بايدت عذر تقصير كفت
(217a) نه چون نفس ناطق ز كفتن بخفت

[20] Kibirli.

(376) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (509) Ḳāle’s-Sa‘dī:

خلاف طریقت بود کا ولیا
تمنا کنند از خدا جز خدا

(202) ṣaḥīfede ẕikr oldıġından mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe 509 :

چون بیابی تو نعمتی ور چند
خرد باشد چو نقطهٔ موهوم

شکرآن یافته در فرو مکذار
که زنا یافته شوی محروم

Çün bi-yābī tu ni‘metī ver çend
Ḫord bāşed çü noḳta-i mevhūm

Şükrān yāfte der-furū me-güẕār
Kí zi-nā-yāfte şevī maḥrūm

Me‘ānī-i elfāẓ: *Çün;* çünkí. *Bi-yābī;* bulasıñ. *Tu;* sen. *Ni‘metī;* bir ni’met. *Ver;* eger. *Çend;* birḳaç. *Ḫord;* parça, ufaḳ. *Bāşed;* olur. *Çü;* gibi. *Noḳta-i mevhūm;* ya‘nī mevhūm bir noḳṭa gibi dimekdir. *Şükr;* ma‘lūm. *Ān;* ism-i işāret; ni‘mete rāci‘dir. *Yāfte;* bulmuş olan ni‘met. *Furū;* aşaġı. *Me-güẕār;* geçme; ya‘nī aşaġı bıraḳma, şükr eyle. *Kí;* zīrā. *Zi-nā-yāfte;* bulunmamışdan. *Şevī;* olursuñ. *Maḥrūm;* ma‘lūm.

Maḥṣūl-i ebyāt: Çünkí sen bir ni‘met bulasıñ eger o ni‘met birḳaç parça, ufaḳ bir şeyden ‘ibāret ola, ya‘nī az bir ni‘met ola noḳṭa-i mevhūm gibi “kemāl-i ḳılletinden kināyedir” o bulunmuş olan ni‘metiñ şükrini īfā eyle.Ya‘nī bu cüz’ī bir

niʻmetdir, diyüp şükrini terk itme. Zīrā buña şükr sāyesinde henūz ele girmemiş, bulunmamış olan niʻmetden maḥrūm olmazsañ. Eger şükrini īfā itmezseñ; gelecek olan niʻmetden maḥrūm ḳalursıñ dimekdir.

Ṣaḥīfe (510):

حولت انمقام از مردم
دولت مهتری کند باطل

از ره انتقام یکسو شو
تا نمانی بمهتر عاکل

Ṣavlet-i intiḳām ez-merdüm
Devlet-i mihterī küned bāṭıl

Ez-reh-i intiḳām yek sū şev
Tā ne-mānī be-mihterī ʻākil

Meʻānī-i elfāẓ: *Ṣavlet;* şiddet. *İntiḳām;* maʻlūm. *Ez-merdüm;* insāndan. *Devlet;* maʻlūm. *Mihterī;* ululuḳ. *Küned;* ider. *Bāṭıl;* maʻlūm. *Ez-reh;* yoldan. *İntiḳām;* maʻlūm. *Yek sū;* ber-ṭaraf. *Şev;* ol. *Tā;* ḥattá. *Ne-mānī;* ḳalmayasıñ. *Be-mihterī;* ululuḳda. *ʻĀkil;* muʻaṭṭal.

Maḥṣūl-i ebyāt: İntiḳāmıñ şiddet ve ṣavleti insāndan ululuḳ devletini bāṭıl ider. Yaʻnī bir kimesne birisinden intiḳām almaḳ murād idüp aña şiddet ü ġażab eylemesi anıñ devleti oldığını bāṭıl ider, maḥv olur. Anıñ içün intiḳām almaḳ yolundan ber-ṭaraf ol. Yaʻnī büyükler, devlet ṣāḥibleri öyle intiḳām almaḳ ṭarafına meyl ü maḥabbet itmez; afv ider. Ḥattá **(217b)**ululuḳda muʻaṭṭal ḳalmayasıñ. Yaʻnī böyle intiḳām almaġa ḳıyām ider iseñ ululuḳda muʻaṭṭal ḳalursıñ; ululuḳ rütbesini maḥv ü izāle idersiñ, dimekdir.

Ṣaḥīfe (510) Fi'l-Meṣnevī:

این زبان چون سنک دهم آهن و شست
وانچه بجهد از زبان چون آتشست

سنک آهن را مزن بر هم کزاف
که ز روی نقل وکه از روی لاف

زانکه تاریکست وهر سو پنبه زار
در میان پنبه چون باشد شرار

عالمی را یک سخن ویران کند
روبهان مرده را شیران کند

(134) ṣaḥīfede ẕikr olundıġından oraya mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (511) Ḳāle’s-Sa‘dī:

قضاکشتی انجاکه خواهد برد
وکر نا خدا جامه بر تن درد

(257) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (511) Ḳāle’ṣ-Ṣā’ib:

از زاهدان خشک رسایی طمع مدار
سیل ضعیف و اصل دریا نمیشود

Ez-zāhidān-ı ẖuşk resāyī ṭama‘ me-dār
Seyl-iża‘īf vāṣıl-ı deryā ne-mīşeved

Me‘ānī-i elfāẓ: *Ez-zāhidān;* zāhidiñ cem‘idir; zāhid, ‘ābidlerden. *Ḫuşk;* ḳurı, sāde. *Resāyī;* resīden; irişmek ve yetişmek; burada kāmil-i insān olmaḳ. *Ṭama‘;* ma‘lūm. *Me-dār;* ṭutma. *Seyl;* ma‘lūm; seyl ṣuyı. *Ża‘īf;* ya‘nī ḳalīl, az olan seyl ṣuyı. *Vāṣıl-ı deryā;* deñize yetişmek, vāṣıl olmak. *Ne-mīşeved;* olmaz.

Maḥṣūl-i beyt: Ḳuru olan zāhid-i ‘ābidlerden kāmil olmaḳ ve kemāle yetişmek ṭama‘ını ṭutma. Ya‘nī anlar hīçbir vaḳt kāmil ve mükemmel olmaz. Az, ḳalīl olan seyl ṣuyı deryāya, deñize vāṣıl olmaz; ma‘lūmdur, yolda maḥv olur. İşte riyākār ḳurı zāhid-i ‘ābidler bunuñ gibidir neticeye vāṣıl olamazlar ve insān-ı kāmil olamazlar dimekdir.

Ṣaḥīfe (513) Ḳāle Fi’l-Meṣnevī:

سوی لطف بی وفایان هین مرو
کان پل ویران بود نیکو شنو

نقضی میثاق و عهود از احمقیست
حفظ ایمان و وفا کار تقیست

جرعه بر خاک وفا انکس که ریخت
کی تواند صید دولت زو کریخت

Sūy-ı luṭf-ı bī-vefāyān hīn me-rev
K’ān pol vīrān büved nīkū şinev

Naḳż-i mīṣāḳ u ‘uhūd ez-aḥmaḳīst
Ḥıfẓ-ı īmān u vefā kār-ı taḳīst

Cür‘a ber-ḫāk-i vefā ān kes kí rīḫt
Key tevāned ṣayd-ı devlet zū gorīḫt

Me‘ānī-i elfāẓ: *Sūy;* ṭaraf. *Luṭf;* ma‘lūm. *Bī-vefāyān;* vefānıñ cem’idir; vefāsızlar. *Hīn;* āgāh ol. *Me-rev;* gitme. *k’ān;* kí ān taḳdīrindedir; *kí;* ḥarf-i rabṭ *ān;*

ism-i işāret. *Pol;* köpri, ciser. **(218a)***Vīrān;* [ma‘lūm]. *Büved;* olur. *Nīkū;* eygü. *Şinev;* diñle, istimā‘ it. *Naḳżī;* bozmaḳ. *Mīṣāḳ;* ma ‘lūm. ‘*Uhūd;* ‘ahd. *Ez-aḥmaḳīst;* aḥmaḳlıḳdandır. *Ḥıfẓ-ı īmān;* īmānı ḥıfẓ. *Ü vefā;* ma‘lūm. *Kār;* iş. *Taḳīst;* müttaḳī olan ādemiñ işidir. *Cür‘a;* bir damla. *Ber-ḫāk;* topraḳ üzerine. *Vefā;* ma‘lūm. *Ān kes kí;* ol kimse kí. *Rīḫt;* dökdi. *Key;* ḳaçan. *Tevāned;* ḳādir, mümkin olur. *Ṣayd;* şikār, av. *Devlet;* mal‘ūm. *Zū;* zi ū taḳdīrinde; andan. *Gorīḫt;* ḳaçar.

Maḫṣūl-i ebyāt: Āgāh ol, uyan! Vefāsız olan ādemleriñ luṭf ṭarafına gitme. Ya‘nī vefāsız olanlarda luṭf yoḳdur. Zīrā kí o köpri, bī- vefālar[ıñ] vīrān köpri[si]dir. Ya‘nī anlarıñ luṭfı vīrān köpriye beñzer. Eygü diñle, istimā‘ it! Ya‘nī; luṭfı köpriye teşbīh idüp anlarıñ luṭf köprisi vīrāndır. Ya‘nī o köpriden kimesne geçemez, eygü diñle dimekdir. ‘Ahd [u] mīṣāḳı bozmaḳ ḳırmaḳ aḥmaḳlıḳdır. Ancaḳ bī-vefālardan olur, dimekdir. Īmānı vefāya ḥıfẓ itmek, müttaḳīleriñ işidir. Öyle her bir fāsid-ṭāliḥiñ kārı degildir. Ol kimesne kí; bir damla vefā ḫākiñ üzerine dökdi ya‘nī bir parça, bir cüz’ī vefāsı olan ādemden ḳaçan şikār, ṣayd-ı devlet ü sa‘ādet andan ḳaçmaya ḳādir olur olmaz ḳaçamaz. Öyle kimesneleriñ dünyā ve āḫiret, ṣayısız devlet ve sa‘ādeti olur. Nice yüz biñ devlet, bī- nihāyet anlar içündir. Zīrā kí anlar, ‘ahd-i mīṣāḳde olan sözleri üzerine dā’im ü ṣābit oldılar. Ya‘nī orada, [21]بلی didiler. O بلی lafẓ-ı şerīfiñ ma‘nāsını burada tamām[en] īfā itdiler. İşte bunlardır ṣādıḳlar. Hem ṣādıḳ hem şāhid hem meşhūd bunlar olur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (515) El-Meṣnevī:

نازنینی تو ولی در حد خویش
الله الله پا منه از حد پیش

جمله عالم زین سبب کمراه شد
کم کس ز ابدال حق اکاه شد

دیر باید تا که سر ادمی

[21] Sûre-i A’raf 172. Âyet-i Kerîme.

اشکارا کردد از پیش و کمی

زیر دیوار بدن کنجست یا
خانه مارست و مور و اژدها

Nāzenīnī tu velī der-ḥadd-i ḥ ̆ īş
Allâh Allâh pā me-neh ez-ḥadd-i pīş

Cümle ʻālem z'īn sebeb gümrāh şüd
Kem-i kes z'abdāl-ı Ḥaḳḳ āgāh şüd

Deyr bāyed tā kí ser-i ādemī
Āşikārā gerded ez-pīş u kemī

Zīr-i dīvār beden-i gencest yā
Ḫāne-i mārest u mūr u ejdehā

Meʻānī-i elfāẓ: *Nāzenīnī tu;* sen bir nāzeninsiñ. *Velī;* lâkin. *Der;* ẓarfiyyet. *Ḥadd;* miḳdār; herkesiñ ḥaddi ve miḳdārı dimekdir. *Ḫ ̆īş;* kendü. *Allâh;* Allâh. *Pā;* ayaḳ. *Me-neh;* ḳoyma. **(218b)***Der-ḥadd;* ḥaddinden, miḳdārından. *Pīş;* ilerü. *Cümleʻālem;* [maʻlūm]. *Z'īn;* bu. *Sebeb;* maʻlūm. *Gümrāh;* yolunı azdırmaḳ. *Şüd;* oldı. *Kem;* noḳṣān. *Kes;* kimesne. *Zi-abdāl;* abdāl, maʻlūm. *Ḥaḳḳ;* Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ. *Āgāh;* uyanıḳ. *Şüd;* oldı. *Deyr;* geç; yaʻnī zamān ister. *Bāyed;* gerek. *Tā kí;* ḥattá kí. *Ser;* maʻlūm. *Ādemī;* ādemiñ seri. *Āşikār;* ẓāhir. *Gerded;* olur. *Ez-pīş;* ziyādeden. *U kemī;* noḳṣāñdan. *Zīr;* alt. *Dīvār;* maʻlūm. *Beden;* cesed, cism. *Gencest;* ḫazīnedir. *Yā;* yāḫud. *Ḫāne-i;* evi. *Mārest;* ḥayye, yılandır. *U mūr;* ḳarınca. *U ejdehā;* ejdehā ḫānesidir.

Maḥṣūl-i ebyāt: Sen bir nāzenīnsiñ lâkin kendü ḥadd ü miḳdārında; yaʻnī herkes kendü miḳdārınca sulṭāndır, maḥbūbdur. Ancāḳ kendünce ġayre taʻalluḳ itmez. Allâh Allâh, yaʻnī Sübḥān Allâh! Bu ne tecellī ve ne luṭf u keremdir, maḳāmındadır. Ayaḳ ḳoyma kendü ḥadd-i ḥudūdundan ilerü. Yaʻnī kendi ḥadd ü

miḳdārından ilerüye tecāvüz itme. Cümle ‘ālem bu sebebden gümrāh ve azġun olmuşdur. Ya‘nī herkes kendü miḳdārınca olmayup ilerüye tecāvüz eylediginden yoldan azġun ve yollarını żāyi‘ itmişlerdir. Az, ḳalīl kimesne abdāl-ı Ḥaḳḳ’dan āgāh oldı. Ya‘nī abdāl, bir ṭā’ife-i ‘aliyyedir. Andan bir kimesne noḳṣāñ olsa, yerine digerini alurlar. Andan bedel, anıñ içün abdāl derler. İşte o ṭā’ifeden pek az kimesne āgāh oldı, herkes bilmez anları. Sen kendü ḥadd ü miḳdārını tecāvüz itme kí; sen de anlardan olasıñ. Ḫaylī zamān ister, geç olur; kí ādemiñ sırrı āşikāre ola ziyādeden noḳṣāñdan. Ya‘nī her ādemīñ sırrına āgāh olmaḳ; ‘ilimden, ‘irfāndan, cehl… bu gibi ṣıfātlardan ādemi (ādemi) añlamaḳ ḫaylī vaḳte muḥtācdır. Öyle ḳolaylıḳ ile ādemiñ sırrı keşf olmaz. Bu cesed ve bedenden dīvārınıñ altında ḫazīne mi vadır yoḫsa bu, ḥayye, yılan veyā ḳarınca veyā ejdehā ḫānesi midir? Buraları bilmek veyā keşf itmege vaḳt-i zamān gerekir. Lâkin bu ‘abd-i ‘āṣī, faḳīr der kí; cümle insānda hem ḫazīne ve hem ḥayye, ḳarınca, ejdehā mevcūddur. Çünkí insān, ṭılsım-ı Ḥaḳḳ’dır. Bunda genc-i İlâhiyye mevcūddur. Anıñ içün defīne olan yerde bu ḥayvānān ṭılsım gibi mevcūddur. Ancaḳ bu beden ve cesediñ ṣāḥibi ve māliki olan insān iksīr-i vilāyet ile **(219a)**o ṭılsımı bulup ḫazīneyi fetḥ ü güşād iderse, artıḳ orada daha ḥayye ve ejdehā gibi ḥayvānātdan eṣer ḳalmaz. O defīne olan maḥal kí, vücūd-ı insāndır. Cümlesi gülistān, reyḥān-ı Cennet olur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (515) Ḳāle’s-Sa‘dī:

مرو در پی هر چه دل خواهدت

که تمکین تن نور جان کاهدت

(347) ṣaḥīfede ẕikr olunmuş, mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (517) Ḳāle’s-Sa‘dī:

به از روی زیباست اواز خوش

که ان حظ نفس است و این قوت روح

Bih ez-rūy-ı zībāst āvāz-ı ḫūş
Kí ān ḥaẓẓ-ı nefsest v'īn ḳuvvet-i rūḥ

و عند هبوب الناثرات على الحمى
يميل غصون البان لا الحجر الصلد

Ve 'indi hubūbu'n-nāṣirāti 'ale'l-ḥamī
Yemīlu[22] *ġuṣūnu elbāni lā'l-ḥaceru'ṣ-ṣaled*

Me'ānī-i elfāẓ: *Bih;* eygü. *Ez-rūy;* yüzden. *Zībāst;* güzel. *Āvāz;* ṣadā. *Ḫoş;* güzel. *Kí;* ḥarf-i rabṭ. *Ān;* ism-i işāret. *Ḥaẓẓ-ı nefsest;* nefsiñ ḥaẓẓıdır. *V'īn;* bu; ya'nī güzel ṣadā. *Ḳuvvet-i rūḥ;* rūḥuñ ḳuvvetidir. *Ve 'indi;* yanında. *Hubūb;* esmiş[23]. *En-nāṣirāt;* rüzgārıñ. *'Ale'l-ḥamī;* ḳuruluḳ üzerine. *Yemīlu;* meyl ider, egilür. *Ġuṣūn;* dalları. *Elbān;* bir nevi' ṣu kenārında olur, ḳışa aġaçlar. *Lā el-ḥacer;* ṭaş degil. *Eṣ-ṣaled;* ḳatı siyāh, ḳatı ṭaş dimekdir.

Maḥṣūl-i ebyāt: Güzel yüzden, güzel ve ḫūb ṣadā eygüdür. Zīrā ol güzel yüz, nefsiñ ḥaẓẓıdır ve bu güzel, ḫūb ṣadā rūḥuñ ḳuvvetidir ve hem ġıdāsıdır. Rüzgārıñ ḳuruluk üzerine esmesinde elbān denilen aġaçlarıñ dalları egilür ve meyl ider. Lâkin ḳatı ve ṣert olan ṭaş, yerinden bile ḥareket itmez. İşte güzel ṣadā öyle ehl-i ḳulūbuñ 'aşḳını ḥareket itdirüb, Maḥbūb-ı Ḥaḳīḳī ṭarafına meyl itdirir. Lâkin ḳalbi ḳara ṭaş gibi ḳatı olanlara aṣlā te'ṯīr itmez. Bu güzel ṣadānıñ te'ṯīri له الحمد و المنه bu 'abd-i 'āṣīde baṭmānlar ile mevcūddur. Hâzā min-faẓli Rabbī. Ḥattá Erżurum ve Erzincan'ıñ 'arabalarınıñ ḳıcıltı ṣadāsı kemān u 'ūd gibi gelürdi. Ḳulaḳ ister 'azīzim ḳulaḳ; āh ḳulaḳ āh, ufacıḳ ḳulaḳ! Elmās ḳulaḳ, içi cevher ṭolu, lü'lü' ṭolu midye ḳulaḳ; saña bahā taḳdīr olunmaz ḳulaḳ. Bu ḳulaḳ baḥṣi uzun baḥiṣdir. Zīrā kí a'mā

[22] Mevcûd kelime metinde نميل şeklinde yer almaktadır. Ancak mezkûr kelime, anlamı şahıs olarak karşılmadığından tarafımızdan düzeltilmiştir.

[23] Metinde "eşmiş" şeklinde yazılmştır.

peyġamber vardır; lâkin ṣaġır peyġamber yoḳdur ve hem olmaz. Bu ḳulaḳ sözini aṣḥāb-ı ḳulaḳdan su’āl it ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (517) Ḳāle’l-‘Aṭṭār:

(219b)کرده در شب سوی معراجش روان
سر کل با او نهاده در میان

رفت موسی بر بساط ان جناب
خلع نعلین امدش از حق خطاب

چون بنزدیکی شد از نعلین دور
کشت در وادی المقدس غرق نور

باز در معراج شمع ذوالجلال
می شنود او از نعلین بلال

موسئ عمران اکر چه بود ساه
هم نبود انجاش با نعاین راه

این عنایت بین که بهر جاه او
کرد حق با چاکر درکاه او

چاکرش را کرد مرد کوی خویش
داد با نعلین راهش سوی خویش

موسئ عمران چو ان رتبیت بدید
چاکر او را چنان قربیت بدید

کفت یا رب امت او کنی مرا
در طفیل همت او کنی مرا

اوست سلطان و طفیل او همه
اوست دائم شاه و خیل او همه

Kerde der-şeb sūy-ı Mi'rāceş revān
Sırr-ı küll bā-ū nihāde der-miyān

Reft Mūsá ber-besāṭ-ı Ān Cenāb
Ḫel' na'līn āmedeş ez-Ḥaḳḳ ḫiṭāb

Çün be-nezdīkī şüd ez-na'līn dūr
Geşt der-vādi'l-muḳaddes ġarḳ-ı nūr

Bāz der-Mi'rāc şem'-i ẕü'l-Celāl
Mī-şünūdū ez-na'līn-i Bilāl

Mūsá-i 'İmrān eger çí būd sāh[24]
Hem ne-būd āncāş bā-na'līn rāh

În 'ināyet bīn kí behr-i cāh-ı Ū

[24] Metinde "ş" ile yazılmış; ma'na kısmında "s" ile seyyāh anlamındadır.

Kerd Ḥaḳḳ bā-çāker-i dergāh-ı ū

Çākereş-rā kerd merd-i kūy-ı ḫˇīş
Dād bā-naʿlīn rāheş sūy-ı ḫˇīş

Mūsá-i ʿimrān çü ān rutbet bi-dīd
Çāker-i ū-rā çünān ḳurbiyyet bedīd

Güft Yā Rabb ümmet-i ū kün merā
Der-ṭufeyl himmet-i ū kün merā

Ūst sulṭān u ṭufeyl-i ū heme
Ūst dāʾim şāh u ḥeyl-i ū heme

Meʿānī-i elfāẓ: *Kerde;* eylemiş. *Der;* ẓarfiyyet. *Şeb;* gice. *Sūy;* ṭaraf. *Miʿrāceş;* -ş żamīr; Efendimizʾe rāciʿdir. *Miʿrāc;* maʿlūm. *Revān;* gitdi. *Sırr;* esrārdan. *Küll;* żıdd-ı cüzʾī. *Bā-ū;* Efendimiz ile. *Nihāde;* ḳonulmuş. *Der-miyān;* ortaya. *Reft;* gitdi. *Mūsá;* ʿaleyhiʾs-selām. *Ber;* üzere. *Besāṭ;* döşek; burada Cenāb-ı Ḥaḳḳʾıñ ḥużūruna dimekdir. *Ān;* ism-i işāret; *Cenāb* Cenāb-ı Ḥaḳḳʾa. *Ḫel*ʿ; terk itmek. *Naʿlīn;* ayaġındaki naʿlīnlerini. *Āmedeş;* -ş; Mūsá ʿaleyhiʾs-selāmʾa rāciʿdir; aña geldi. *Ez-Ḥaḳḳ;* Cenāb-ı Ḥaḳḳʾdan. *Ḫiṭāb;* maʿlūm; ḫiṭāb-ı ʿİzzet. *Çün;* çünkí. *Be-nezdīkī;* Cenāb-ı Ḥaḳḳʾıñ ʿindinde; nezd-i ulūhiyyetde. *Şüd;* oldı. *Ez-naʿlīn;* ayaġındaki naʿlīnden. *Dūr;* uzaḳ, baʿīd. *Geşt;* oldı Efendimiz. *Der;* ẓarfiyyet. *Vādiʾl-muḳaddes;* ḳuds-i şerīfdir. *Ġarḳ-ı nūr*. nūra ġarḳ oldı. *Bāz;* girü. *Der;* ẓarfiyyet. *Miʿrāc;* maʿlūm Efendimizʾiñ ʿurūc-ı saʿādetleri. *Şemʿ-i ẕüʾl-Celāl;* olan Cenāb-ı Ḥaḳḳʾıñ nūr-ı żiyāʾ-i tecellīsi. *Mī-şünūd;* işitdirdi. *Ū;* Cenāb-ı Ḥaḳḳ, Efendimizʾe. *Ez-naʿlīn;* Bilāl raḍıyaʾllâhu ʿanhʾıñ naʿlīnlerini[iñ] ṣadāsını, Efendimizʾe işitidirdi. *Mūsá-i İmrān;*

‘aleyhi’s-selām. *Eger çí būd;* idi. *Sāh;* seyyāḥ. *Hem;* daḫı. *Ne-būd;* olmadı. *Ān-cāş;* -ş; żamīr Mūsá ‘aleyhi’s-selām’a rāci‘dir. **(220a)***Āncā;* ol yerde, maḥalde *Bā- na‘līn;* ayaġındaki na‘līn ile. *Rāh;* yol. *Īn;* bu. *‘İnāyet;* ma‘lūm. *Bīn kí;* gör kí. *Behr;* içün. *Cāh;* manṣıb. *Ū;* Efendimiz’iñ. *Kerd;* eyledi. *Ḥaḳḳ;* Cenāb-ı Ḥaḳḳ. *Bā-çāker;* kölesiyle. *Dergāh-ı Ū.* Ḥaḳḳ’ıñ dergāhına *çākereş-rā;* -ş; żamīr; Efendimiz’e rāci‘dir; Efendimiz’iñ kölesini. *Kerd;* eyledi. *Merd;* insān. *Kūy-ı ḫ ̔īş;* kendü köyünüñ insānı, merdi. *Dād;* virdi. *Bā-na‘līn;* Efendimiz’iñ ayaġındaki na‘līn-i şerīfiyle. *Rāheş;* -ş; Efendimiz’e rāci‘ yol. *Sūy;* ṭarafına. *Ḫ ̔īş;* Cenāb-ı Ḥaḳḳ kendü ṭarafına. *Mūsá-i ‘İmrān;* ‘aleyhi’s-selām. *Çü;* çünkí. *Ān;* ism-i işāret. *Rutbet;* ma‘lūm; rütbe, manṣıb. *Bi-dīd;* gördi. *Çāker;* köle. *Ū-rā;* Efendimiz’e. *Çünān;* böylece. *Ḳurbet;* yaḳınlıḳ, ḳurbiyyet. *Bedīd;* ẓāhir oldı. *Güft;* didi. *Ḥażret-i Mūsá;* ‘aleyhi’s-selām. *Yā Rabb ümmet-i Ū;* Efendimiz’e ümmet. *Kün;* eyle. *Merā;* bizi, didi. *Der;* ẓarfiyyet. *Ṭufeyl;* da‘vet olunmuş ādemiñ arḳasına düşüp da‘vetsiz giden ādemiñ ismine ṭufeylī derler. *Himmet-i Ū* Efendimiz’iñ. *Kün;* eyle. *Merā;* bizi. *Üst;* Efendimiz’dir. *Sulṭān u ṭufeyl;* da‘vetsiz, ṭufeylī; Efendimiz’e. *Heme;* cümle. *Üst;* Efendimiz’dir. *Dā’im;* bāḳī. *Şāh;* [şāh-ı] dü ‘ālem. *Vü ḫeyl;* ‘asker ve cemā‘ati. *Ū;* Efendimiz’iñ. *Heme;* cümlesi.

Maḥṣūl-i ebyāt: Ṣallá’llâhu‘aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleri bir gice Mi‘rāc cānibine Cenāb-ı Ḥaḳḳ, anı revān eylemiş idi. Ya‘nī Cebrā’īl ‘aleyhi’s-selām’ı irsāl buyurup Ḥabībini, ḥużūr-ı İlâhiyyesine da‘vet eylemiş idi. Esrār-ı İlâhiyyeniñ küllīsi, cemī‘si Efendimiz’e ḳonulmuş idi ortada; ya‘nī o gice cümle esrār-ı sübḥāniyye Efendimiz’e keşf olunmuşdur. Ḥażret-i Mūsá ‘aleyhi’s-selām da gitdi Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ın ḳurb-ı besāṭı üzerine. Ya‘nī Mūsá ‘aleyhi’s-selām da yer yüzünde olan Ṭūr-ı Sīnā’ya da‘vet olunur. Gitdi oraya lâkin, yer yüzünde. Ya‘nī; Ṭūr-ı Sīnā’ya teḳarrüb eylediginde ayaġında olan na‘līnlerini çıḳar diyüp Cenāb-ı Ḥaḳḳ ṭarafından aña ḫiṭāb geldi. Lâkin Efendimiz, na‘līn-i şerīflerini çıḳarmayup degil yer üzerine ‘arş-ı a‘lā üzerine na‘līn-i şerīfiyle baṣ, diyü ḫiṭāb geldi kí; ‘arş, Efendimiz’iñ na‘līn-i şerīfiyle iftiḫār eyledi. Buradakí na‘līn dünyā ve āḫiretden kināyedir. Ya‘nī göñülden dünyā ve āḫireti terk it, çıḳar dimekdir. Anıñ içün Efendimiz, dünyā ve āḫiret na‘līnlerinden dūr oldı. Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ **(220b)**ḳurb ve nezd-i ulūhiyyetine yaḳīn oldı. Anıñ içün Efendimiz Ḳudüs-i Şerīfe vuṣūliyle nūra ġarḳ oldı. Ya‘nī orada cümle enbiyā ve evliyā ervāḥı istiḳbāl idüp edā olunan iki

rek‘at namāzda, tecellī-i ḳurb-ı İlâhī nūrına ġarḳ oldı. Andan ṣoñra ẕü’l-Celāl’iñ şem‘-i tecellī nūrıyla oradan semāya ‘urūc buyurdı. Ya‘nī leylde, ṭabī‘i ẓulmet olur. Şem‘iñ żiyāya münāsebeti ile ẕikr olunup isti‘āre olundı. Cenāb-ı Ḥaḳḳ Efendimiz’e semāda Ḥażret-i Bilāl’iñ na‘līnleriniñ ṣadāsını işitdirdi. Buraya naẓar-ı diḳḳat gerekdir kí; Ḥāżret-i Bilāl, Efendimiz’iñ kölesidir. Ya‘nī kölesiniñ bile ḳadr-i menzileti(ni) ne derecededir? Ḥażret-i Mūsá-i ‘İmrān ‘aleyhi’s-selām egerçí seyyāḥ idi, mesīḥ-i seyāḥatdendir. Ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ ‘aşḳ u maḥabbeti yolunda seyyāḥ idi. Lâkin Ḥażret-i Mūsá ‘aleyhi’s-selām’a Ṭūr-ı Sīnā’da bile na‘līn ile yol virmeyüp; “Na‘līnlerini çıḳar!” ḫiṭābı geldi. Ammā Efendimiz’iñ kölesi olan Bilāl-i Ḥabeşī, na‘līn ile semāda geşt ü güẕār eyledi. Bu luṭf u ‘ināyet Efendimiz’iñ cāh u manṣıb-ı risālet-penāhları içündür. Anıñ içün kölesiyle Cenāb-ı Ḥaḳḳ, dergāhına da‘vet itdi. Efendimiz’iñ kölesini, kí Ḥażret-i Bilāl’dir; Cenāb-ı Ḥaḳḳ, kendü kūyınıñ merd ü insānı eyledi. Daḫı Efendimiz’e, kendü ḳurb-ı İlâhiyyesine na‘līn-i şerīfiyle yol virdi. Ḥażret-i Mūsá ‘aleyhi’s-selām çünkí Efendimiz’iñ bu derece rütbe-i sa‘ādetini gördi. Böylece Efendimiz’e, köle ve aña ḳurbiyyet peydā ve ẓāhir eyledi, kí didi kí :Yā Rabb! Bizi anıñ ümmetinden eyle; diyü du‘ā idüp du‘āsı maḳbūl oldı. Efendimiz’iñ himmetinin ṭufeyli eyledi bizi. Ya‘nī Efendimiz, Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ ḥużūrına da‘vet ile gitdi. Biz de da‘vetsiz olaraḳ anıñ himmetini[ñ] ṭufeyli olup ḥużūr-ı İlâhīsine gidelim. İki cihānıñ sulṭānı Efendimiz’dir. Cümle maḫlūḳ anıñ ṭufeylidir. Dā’īm-i bāḳī pādişāh Efendimiz’dir. Cümle maḫlūk anıñ ‘askeri ve cemā‘ati olup dünyāda ve āḫiretde aña muḥtācdır. İy ‘azīzim Leyle-i Mi‘rāc baḫṣ-i ṭavīldir. Maḥaline mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (520) Ḳāle’s- Sa‘dī:

خلاف پیمبر کسی ره کزید
که هرکز بمنزل نخواهد رسید

محالست سعدی که راه صفا
توان رفت جز در پی مصطفا

(432) ṣaḥifede ẕikr olundıġından oraya mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (520):

(221a)بر طاعت نفس شهوت پرست
که هر سا عتش قبله دیکر ست

(226) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (521) Fi’l-Meṣnevī:

عیسی اندر مهد بر دارد نفیر
که جوان نا کشته ما شیخیم و پیر

پیر پیر عقل با شد ای پسر
نی سپیدی موی آن در ریش و سر

چون کرفتی پیر هین تسلیم شو
همچو موسی زیر حکم خضر رو

دست را مسپار جز در دست پیر
پیر حکمت کو علیم است و خبیر

‘Īsá ender-mehd ber dāred nefīr
Kí civān nā-geşte mā şeyḫīm u pīr

Pīr pīr-i ‘aḳl bāşed iy peser
Nī-sepīdī mūy ān der-rīş u ser

Çün girftī pīr hīn teslīm şev
Hemçü Mūsá zīr-i ḥükm Ḫıżır rev

Dest-rā me sipār cüz der-dest-i pīr
Pīr-i ḥikmet kū ʻalīmest u ḫabīr

Meʻānī-i elfāẓ: *ʻĪsá ʻaleyhi's-selām. Ender;* içinde. *Mehd;* beşik. *Ber;* yuḳarı. *Dāred;* ṭutdı. *Nefīr;* sis[25], ṣadā. *Kí;* ḥarf-i rabṭ. *Civān;* deliḳanlu, şābb. *Nā-geşte;* olmamış idi. *Mā;* biz. *Şeyḫ;* şeyḫ ü pīr, iḫtiyārız diyü söylerdi. *Pīr;* pīrlik[26]. *Pīr;* ʻaḳl, ʻaḳl pīrligi. *Bāşed;* olur. *İy peser;* iy oġul. *Nī;* degil. *Sepīdī;* bi-yāżlıḳ. *Mūy;* ḳıl. *Ān;* ism-i işāret. *Der-rīş;* ṣaḳalda. *U ser;* başda. *Çün;* çünkí. *Giriftī;* ṭutasıñ. *Pīr;* maʻlūm. *Hīn;* āgāh ol. *Şev;* teslīm ol emrine ve iṭāʻat eyle. *Hemçü;* gibi. *Mūsá;* ʻaleyhi's-selām. *Zīr;* altında. *Ḥükm-i Ḫıżır;* ʻaleyhi's-selām'ıñ ḥükmi altında. *Rev;* yüri, git. *Dest-rā;* elini. *Me-sipār;* teslīm itme. *Cüz;* ġayri. *Der;* ẓarfiyyet. *Dest;* el. *Pīr;* maʻlūm; pīr. Ḥikmet; ḥikmet-i Rabbanī. *Kū;* kí o taḳdīrinde. *ʻAlīmest;* ʻalīmdir. *U ḫabīr;* Ḫabīrdir.

Maḥṣūl-i ebyāt: ʻĪsá ʻaleyhi's-selām beşikde iken ṣadā vü ses eyler kí; yaʻnī beşikde tekellüm itdi, kí daha civān, şābb olmamış idi; ṭıfl idi. Biz şeyḫ ü pīriz diyü söyledi. Sen şeyḫ ü pīr olduñ. Anıñ gibi tekellüm idemezsiñ, dimekdir. Yaʻnī; ʻĪsá ʻaleyhi's-selām Ḫaḳḳ'ıñ ʻabdi oldıġını beşikde iken bildi. Sen pīr olduñ, daha o maʻnāyı bilmezsin ve o esrāra mālik degilsiñ. İy oġul! Pīrlik ʻaḳl pīrligi gerekdir. Yoḫsa ṣaḳalınada ḳılın ve başında ṣaçıñ beyaż olması degildir. Çünkí sen pīriñ etegini ṭutduñ; āgāh ol, aña teslīm ol. Mūsá ʻaleyhi's-selām, Ḫıżır ʻaleyhi's-selāmıñ ḥükmi altında oldıġı gibi ol. Pīrin elinden başḳasına el teslīm itme. Zīrā pīr-i ḥikmet olan pīrān-ı ʻiẓām Ḫażerātı ʻalīm ü ḫabīridir. Yaʻnī anlar herbir şey'in ḥikmeti ve esrārını bilürler ve ḫaberdārdırlar ʻazīzim.

(221b)Ṣaḥīfe (522) Fi'l-Meṣnevī:

لم یلد لم یولد است او از قدیم[27]
نی پدر دارد نه فرزند و نه عم

[25] Metinde "ses" kelimesi, "sis" şeklinde yazılmıştır.

[26] Metinde "ḳ" ile yazılmıştır.

[27] 145. sahifede "*ender-ḳadīm*" olarak geçmektedir.

(145) ṣaḥīfede ẕikr olundığından oraya mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (523) Ḳāle’s- Sa‘dī:

ترا شهوت و کبر و حرص و حسد
چو خون در رکند و چون جان در جسد

کر این دشمانان تقویت یافتند
سر از حکم ورأی تو تافتند

(345) ṣaḥīfede ẕikr olundığından oraya mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (523) Ḳāle’s-Sa‘dī:

کسی را که پندار در سر بود
مپندار هرکز که حق بشنود

ز علمش ملال اید از وعظ ننک
شقایق بباران نروید ز سنک

(40) ṣaḥīfede ẕikr olundığından oraya mürāca‘at oluna ṣāhım.

Ṣaḥīfe (524) Ḳāle’l-‘Aṭṭār:

داعئ ذرات بود آن پاک ذات
در کفش تسبیح ازان کفتی حصات

ماه را انکشت او بشکافته
مهر از فرمانش از پس تافته

Dā‘ī-i ẕerrāt buved ān pāk-ẕāt
Der-keffeş tesbīḥ ez-ān güftī ḥaṣāt

Māh-rā engüşt-i ū bi-şikāfte
Mihr ez-fermāneş ez-pes tāfte

Me‘ānī-i elfāẓ: *Dā‘ī;* da‘vet idici. *Ẕerrāt;* ma‘lūm. *Buved;* idi. *Ān;* ism-i işāret Ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve selem Efemdimiz Ḥażreleri’ne. *Pāk;* ṭāhir. *Ẕāt;* ‘ālī-ḳadr. *Der;* ẓarfiyyet. *Keffeş;* -ş; żamīr, Efendimiz’e rāci‘dir. *Keff;* avuç. *Tesbīḥ;* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ı ẕikr itmek. *Ez-ān;* andan. *Güftī;* söyledi. *Ḥaṣāt;* ṭaş. *Māh-rā;* ay, ḳamer. *Engüşt;* parmaḳ. *Ū;* Efendimiz’iñ. *Bi-şikāfte;* iki parça oldı. *Mihr;* güneş, şems. *Ez-fermāneş;* Anıñ fermānından. *Ez-pes;* arḳasından. *Tāfte;* parlamışdı.

Maḥṣūl-i ebyāt: Ol pāk u ṭāhir, ẕat-ı ‘ālī-ḳadr olan Ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleri cümle ẕerāt-ı cihānı Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a da‘vet idici Resūl-i ṣaḳaleyn olaraḳ ba‘ṣ u irsāl olunmuşdur. Anıñ avucında o sebebden ṭaş, tesbīḥ söyledi. Ya‘nī avucında ṭaşlar Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ ẕikr ve tesbīhini söylerdi, iderdi. Efendimiz’iñ parmaḳ-ı sa‘ādeti ḳamere işāret olunmaġla ḳamer iki parça oldı. Ḳıṣṣası ma‘lūmdur. Güneş Efendimiz’iñ fermānıñdan ṭaġıñ arḳasından parladı; żiyā’-baḫş eyledi. Bunuñ ḳıṣṣası daḫı ma‘lūmdur. Efendimiz muḥārebede olup vaḳt-i ‘aṣr geçmiş ve güneş zevāle gelmiş idi. Anıñ fermānıyle tekrār güneş gerüye rüc‘et ile, vaḳt-i ‘aṣr, i’āde olup ikindi namāzını edā itdiler.

Ṣaḥīfe (525):

برد علم **(222a)** یک ذره پوشیده نیست
که پنهان و پیدا بنزدش یکیست

فرو ماند کانرا برحمت قریب
تضرع کنانرا بدعوت مجیب

(246) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (526):

هر که او نیک میکند یابد
نیک و بد هر چه میکند یا بد

(136) ṣaḥīfede ẕikr olundı mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (528) Ḳāle’l- Ḥāfıẓ:

بکوی عشق منه بی دلیل راه قدم
که من بخویش نمودم اهتمام و نشد

(160) ṣaḥīfede ẕikr olundığından oraya mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (528) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

شبان وادئ ایمن کهی رسد بمزد
که چند سال بجان خدمت شعیب کند

(445) ṣaḥifede ẕikr olundığından oraya mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (528) Ḳāle’s-Sa‘dī:

دلم خانهٔ مهر یارست و پس
ازان می نکنجد درو کین کس

Dilem ẖāne-i mihr-i yārest u pes
Ez-ān mī-ne-gonced der-ū kīn-i kes

Me‘ānī-i elfaẓ: *Dilem;* gönlüm. *Ḫāne-i;* ev. *Mihr;* maḥabbet. *Yārest;* yārindir. *U pes;* ancaḳ. *Ez-ān;* o sebebden. *Mī-ne-gonced;* ṣıġmaz. *Der-ū;* żamīr; gönle rāci‘dir. *Kīn;* ġażab u kīn ve ‘adāvet. *Kes;* kimesneniñ.

Maḥṣūl-i beyt: Gönlüm ancaḳ yāriñ, dostuñ maḥabbet ḫānesidir. Ya’nī benim gönlüm maḥbūbuñ maḥabbet ḫānesi olup bundan başḳa bir şey’yoḳdur, dimek; “Çünkí bir ḫānede olamaz mihmān mihmān üstüne.” didikleri gibi. Ancaḳ o ḫāne cānānımıñ maḥabbeti içün binā ve inşā olmuşdur. Aña maḫṣūṣ bir sarāy-ı bī-nihāyetdir. İşte o sebebden gönlümüñ ḫānesine bir kimesneniñ kīn ü‘adāveti ve buġż u ḥased gibi şey’ler ṣıġmaz. Ya‘nī bir kimesneye kīn, buġż, ‘adāvet itmem, dimekdir.

Ṣaḥife (528):

هر که پیشه کند عداوت خلق
از همه چیز ها جدا کردد
که دلش خسته عنا باشد
که تنش بسته بلا کردد

Her kí pīşe küned ‘adāvet-i ḫalḳ
Ez-heme çīzhā cüdā gerded
Geh dileş ḫaste-i ‘anā bāşed
Geh teneş beste-i belā gerded

Me‘ānī-i elfāẓ: *Her kí;* her kimesne kí. *Pīşe;* ṣan‘at. *Küned;* ider. *‘Adāvet;* żıdd-ı maḥabbet. *Ḫalḳ;* maḫlūḳ. *Ez-heme;* cümleden. *Çīzhā;* çīziñ cem‘idir; nesneler. *Cüdā;* ayrı. *Gerded;* olur kí. *Geh;* gāhī, ba‘ż-ı kere dimekdir. *Dileş;* -ş; żamīr; o kimesneye rāci‘dir; o kimesneniñ gönli. *Ḫaste-i ‘anā’;* renc u derd ḫastesi. *Bāşed;* olur. *Geh;* gāhī, ba‘ż-ı kere. *Teneş;* -ş; żamīr o kimesneye rāci‘dir; ten, vücūdı. *Beste-i;* bağlanmış. **(222b)***Belā;* muṣībet, belālara. *Gerded;* olur.

Maḥṣūl-i ebyāt: Her kimesne kí, maḫlūḳa buġż ve ‘adāvet itmegi ṣan‘at ider, ya‘nī işi güci ḫalḳa ‘adāvet ve incitmek olur; öyle olan kimesne cümle nesnelerden cüdā ve maḥrūm olur. Ya‘ni;[28] خسر الدنیا و الاخرة dimekdir. Ve gāhī, ba‘ż-ı

[28]Sûre-i Hacc 11. Âyet-i Kerîme.

kere anıñ gönli renc u derd ḫastesi olur. Gāh öyle olan ādemiñ vücūdı teni belā ve muṣībetlere baġlanmış olur. Ya‘nī vücūdı maraż ve belālardan aṣlā ḳurtulmaz. Bī-çāre, ḫalḳa itdigini unudur. Cānım, bu belālara ve bu emrażlara nereden giriftār oluyorum, der. Ḥālbukí bilmez kí anları kendüsi kesb itdi, ḳazandı; aḥmaḳ, budala ādem.

Ṣaḥīfe (530) Ḳāle’s-Sa‘dī:

جهان ای برادر نماند بکسی
دل اندر جهان آفرین بندوبسی

جهان ای پسر ملک جاوید نیست
زدنیا وفاداری امید نیست

منه دل برین سال خرده مکان
که کنبد نپاید برو کرد کان

Cihān iy birāder ne-māned be-kesī
Dil ender-cihān Āferīn bend u besī

Cihān iy peser mülk-i cāvīd nīst
Zi-dünyā vefādārī ümīd nīst

Me-neh dil ber-īn sāl-ḫorde mekān
Kí künbed ne-pāyed ber-ū girdükān

Me‘ānī-i elfāẓ: *Cihān;* dünyā. *İy;* ḥarf-i nidā. *Birāder;* ḳardaş. *Ne-māned;* ḳalmaz. *Be-kesī;* bir kimesneye. *Dil;* göñül. *Ender;* içinde. *Cihān;* dünyā. *Āferīn;* Yaradıcı. *Bend;* baġla. *U besī;* ancaḳ. *Cihān;* ma‘lūm. *İy;* ḥarf-i nidā. *Peser;* oġul. *Mülk;* ma‘lūm. *Cāvid*; ebedī, dā’im. *Nīst;* degildir. *Zi-dünyā;* dünyādan. *Vefādārī;*

vefā ṭutmaḳ. *Ümīd;* emel, arzū. *Nīst;* yoḳdur. *Me-neh;* ḳoyma. *Dil;* göñül. *Ber-īn;* bu. *Sāl;* yıl, sene. *Ḫorde;* yeme. *Mekān;* maḥal, yer; burada eski ve ‘atīḳ olan mekān, kí murād dünyādır. *Kí;* ḥarf-i rabṭ. *Künbed;* ḳubbe. *Ne-pāyed;* ṯābit olmaz. *Ber-ū;* anıñ üzerine. *Girdükān;* cevizler.

Maḥṣūl-i ebyāt: İy birāder! Dünyā kimesneye ḳalmaz. Göñül, ancaḳ bu dünyāyı ḫalḳ idici Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a baġlı. Dünyā iy peser, iy oġul, mülk-i ebedī [vü] ḳadīmī degildir. Dünyādan vefā ṭutmaḳ ümīdini eyleme. Böyle eski ve ‘atīk olan dünyāya göñül ḳoyma, göñül virme kí; ḳubbe vü künbed üzere ceviz durmaz, ma‘lūmdur.

Ṣaḥīfe (531) Ḳāle Fi’l-Meṣnevī:

در جهان مرده شان ارآم نیست
کین علف جز لایق **(223)** انعام نیست

Der-cihān mürde-şān ārām nīst
K’īn ‘alef cüz lāyıḳ-ı en‘ām nīst

Me‘ānī-i elfāẓ: *Der;* ẓarfiyyet. *Cihān;* dünyā. *Mürde;* ölmüş. *–Şān;* żamīr-i ġā’ib; Evliyā-yı Kirām Ḥażerātına rāci‘dir. *Ārām;* durmaḳ. *Meḳş*[29]*;* eylenmek. *Nīst;* degildir. K’īn; *kí*; ḥarf-i rabṭ. *Īn;* bu dünyā. *‘Alef;* ḥayvānāta maḥṣūl olan ot, giyāh. *Cüz;* ġayrı. *Lāyıḳ;* sezā. *En‘ām;* ḥayvānān. *Nīst;* degildir.

Maḥṣūl-i beyt: Evliyā-yı Kirām Ḥażerātı dünyāda ölmüşdür.Ya‘nī ان قبل موتوا تموتوا Ḥadīṯ-i Şerīfiñ maẓharı olmuşlardır. Anlar içün dünyā meḳş, eylenmek, durmaḳ yeri degildir. Zīrā kí bu dünyā otlaġı,‘alefi ḥayvānātdan ġayrısına lāyıḳ degildir; ḥayvānāta maḫṣūṣdur. Ya‘nī ehl-i nefs ve şehevāt-ı ḥayvāniyye ṣāḥibine bu dünyā güzel bir otlaḳdır. Anlar ḥayvānlar gibi yerler, içerler, gezerler. Ṣoñra aḫura giderler, aḫur ṣıçmaḳ olur. Anlarıñ aḫurı da nār-ı caḥīmdir[30] ‘azīzim.

[29] Mezkûr kelime metinde “مکس“ şeklinde yazılmıştır. Kelimenin tashihi tarafımızdan yapılmıştır.

[30] Metinde “h” ile yazılmıştır.

Ṣaḥīfe (533) Ḳāle’s- Ṣā’ib:

چرا ز غیر شکایت کنم که همچو حباب
همیشه خانه خراب هوای خیشتنم

(187) ṣaḥīfede ẕikr olundı; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (534) Ḳāle’s-Sa‘dī:

برفتند و هرکس درود انچه کشت
نماند بجز نام نکو و زشت

(87) ṣaḥīfede ẕikr olundıġından oraya mirāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (537) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

من هماندم که وضو ساختم از چشمه عشق
چار تکبیر زدم یکسره بر هر چه که هست

(389) ṣaḥīfede ẕikr olundıġından oraya mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (539) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

چون طهارت نبود کعبه و بتخانه یکیست
نبود خیر در ان خانه عصمت نبود

(446) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; oraya mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (539) Ḳāle’s-Sa‘dī Ḳuddise Sırruhu:

کرا جامه پاکاست و سیرت پلید
در دوزخش را نباید کلید

(339) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (540) Ḳāle’l- Ḥāfıẓ:

فیض ازل اکر بزور و زد آمدی بدست
آب خضر نصیبهٔ اسکندر آمدی

Feyż-i ezel eger be-zūr u zer āmedī be-dest
Āb-ı Ḫıżır naṣībe-i İskender āmedī

Me‘ānī-i elfāẓ: *Feyż-i ezel;* ma‘lūm. *Be-zūr;* zor ve ḳuvvet ile. *U zer;* altun. **(223b)***Er;* eger. *Āmedī;* geleydi. *Be-dest;* ele. *Āb;* ṣu *Ḫıżır* ‘aleyhi’s-selām’a müyesser olan āb-ı ḥayāt. *Naṣībe-i;* naṣībi, rızḳı, ḳısmeti. *İskender;* ma‘rūf ve meşhūr olan ẕāt. *Āmedī;* gelürdi.

Maḥṣūl-i beyt: Feyż-i ezel-i Sübḥānī ve baḫş-ı ni‘me-i Rabbānī, eger altun zor ve ḳuvvetiyle ele geleydi; Ḫıżır ‘aleyhi’s-selām[a] iḥsān u feyż olunan ḥayāt ṣuyı İskender-i ẕü’l-ḳarneyn Ḥażretleri’ne de naṣīb ü müyesser olurdı; ḥālbukí olmadı. Bunuñ ḳıṣṣası meşhūrdur, bir nebzecik beyān idelim: İskender-i ẕü’l-ḳarneyn Ḥażretleri cihāngīr olup dünyāyı cümlet[en] żabṭ ve tesḫīr itmiş idi. Müşār[un] ileyh Ḥażretleri her bir ṭarafı geşt ü güẕār idüp ḥattá Māverāü’n-nehre ḳadar gidüp oradan ilerüye gitmek murād itdi. İlerüsi ẓulumāt idi. Ya‘nī ḳaranlıḳ olup ma‘īyyetinde olan ‘asker çadırlarını ve ḥayvānlarını olduḳları maḥale terk idüp piyāde olaraḳ İskender ile berāber o ẓulumāt olan yere girdiler. Ol vaḳt Ḫıżır ‘aleyhi’s-selām anıñ ‘askerinden idi. O da berāber gitdi. Bir ḫaylī müddet gitdiler. Ḫıżır ‘aleyhi’s-selām bir maḥale ulaşdı kí; oradan bir ṣu cereyān iderdi. O ṣudan içdi; başḳa kimesne

görmedi. İşte āb-ı ḥayāt idi. İskender bu ḳadar salṭanat ve ‘aẕametiyle aña āb-ı ḥayāt naṣīb olmadı. Oradan ‘avdet itdiler. Ḳaranlıḳ olmasıyla herkes yerden ufaḳ ṭaşlar topladı. Vaḳtā kí aydınlıġa çıḳdılar . Gördiler kí ṭaş ẓann itdikleri ‘ādī ṭaş degildir; ya‘ḳūt, zümrūd, mücevherdir. İşte āb-ı ḥayāt Ḫıżır ‘aleyhi’s-selām’a müyesser olmasıyle ilá yevmi’s-sā‘at ḥayāt buldı ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (541) Ḳāle’l- Ḥāfıẓ:

وفا و عهد نکو باشد ار بیاموزی
وکرنه هرکه تو بینی ستمکری داند

Vefā u ‘ahd nikū bāşed er bi-yāmūzī
Vegerne her kí tu bīnī sitemgerī dāned

Me‘ānī-i elfāẓ: *Vefā u ‘ahd;* ma‘lūm. *Nikū;* eygü. *Bāşed;* olur. *Er;* eger. *Bi-yāmūzī;* ögrenür iseñ. *Vegerne;* yoḫsa. *Her kí;* her kim kí. *Tu;* sen. *Bīnī;* görürsüñ. *Sitemgerī;* sitemkārlıgı. *Dāned;* bilür.

Maḥṣūl-i beyt: Vefā vü ‘ahd eygü olur eger ögrenür iseñ. Vefā nedir? ‘Ahd nedir? Bunlar neden ‘ibāretdir? Bunları eger ögrenür iseñ ve icrā ider iseñ eygü olur. Zīrā kí ‘ahde vefā itmek gibi eygü şey’ yoḳdur. Bunuñ ḥaḳḳında olan Āyet-i Kerīme ve Ḥadīs-i Şerīfe cümleniñ ma‘lūmıdır. **(224a)**Yoḫsa sen görürsün kí herkes sitemkārlıgı bilür. Ya‘nī ḫalḳa sitem itmegi herkes bilür ve icrā ider. Lâkin ‘ahde vefāyı bilürler ise de, icrā idemezler. İşte hüner budur kí ‘ahde vefā itmeli. Yoḫsa ḫalḳa sitem itmek ḳolaydır efendim.

Ṣaḥīfe (541) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

شاه را به بود از طاعت صد ساله و زهد
قدر یک ساعته عمری که درو داد کند

Şāh-rā bih büved ez-ṭā‘at ṣad sāle u zühd

Ḳadar yek sā‘ate ‘ömrī kí der-ū dād küned

Me‘ānī-i elfāẕ: *Şāh-rā;* pādişāha. *Bih;* eygü. *Büved;* olur. *Ez-ṭā‘at;* ṭā‘at ve ‘ibādetden. *Ṣad;* yüz. *Sāle;* sene. *U zühd;* daḫı zühd ve taḳvādan. *Ḳadar;* miḳdār. *Yek;* bir. *Sā‘ate;* sā‘at. *‘Ömrī kí;* ‘ömründen. *Der-ū;* żamīr; şāha rāci‘dir. *Dād;* ‘adālet. *Küned;* ide.

Maḥṣūl-i beyt: Pādişāha yüz sene ‘ibādet u ṭā‘at itmekden ve zühd u taḳvādan eygüdür; ‘ömründen bir sā‘at ḳadar ‘adālet itmek. Ya‘nī; bundan añlaşılmasun kí, pādişāh Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a ‘ibādet u ṭā‘at ve zühd u taḳvā itmesün. Ḥāşā, pādişāh olan cümleden ziyāde ṭā‘at u ‘ibādetle meşġūl ve zühd u taḳvā ṣāḥibi olacaḳdır; zīrā kí, ḫalīfe-i Resūlu’llâh’dır, emīrü’l-mü’mīnīn odur, imām-ı muvaḥḥidīn odur. Bundan murād buñunla berāber ‘adālet idecekdir. Ya‘nī meṣāliḥ-i müslimīn, ḥaḳḳāniyyet ve ‘adālet üzere rü’yet itmek ve hīçbir ṭarafa ‘öẕr ve hīçkimesneniñ ḥaḳḳını żāyi‘ vü telef itdirmeyecekdir. İşte böyle ‘adālet ider ise yüz senelik ‘ibādet ecr ve ṣevābı iḥsān olunur. Yoḳ ‘adāleti terk ile ‘ömri olduḳça başını secdeden ḳaldırmasa, fā’ide virmez. Belkí eyledigi secdesinden mes’ūldür ‘azīzim; müşkildür sulṭānım.

Ṣaḥīfe (541) Ḳāle’s-Sa‘dī:

بکوی انچه دانی سخن سودمند
وکر هیچ کس را نیاید پسند

(246) saḥīfede ẕikr olunup oraya mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (542) Fi’l-Meṣnevī:

قصۀ عاد و شمود از بهر چیست

تا بدانی که[31] انبیا را ناز کیست

Kıṣṣa-i ʻĀd u S̲emūd ez-behr-i çīst
Tā bi-dānī kʼenbiyā-rā nāzikīst

Meʻānī-i elfāẓ: *Ḳıssa-i;* ḥiḳāye.*ʻĀd u S̲emūd;* Ḳavm-i ʻĀd ve Ḳavm-i S̲emūd ḳıssa ve ḥikāyesi. *Ez-behr-i çīst; ne nesne içündür. Tā;* ḥattá. *Bi-dānī kí;* bilesün kí. *Enbiyā-rā;* Ḥażerāt-ı enbiyā ʻaleyhimüʼs-selām. *Nāzikīst;* nāzenīn-i Ḫudāʼdırlar.

Maḥṣūl-i beyt: Meşhūr ve maʻrūf olan ʻĀd ve S̲emūd ḳavminiñ ḳıṣṣası ve ḥikāyesi **(224b)**kí, Cenāb-ı Ḥaḳḳ, Ḳurʼān-ı ʻAẕīmüʼş-şānʼda ḥikāye buyurmuşdur. Ne içün böyle ḥikāye buyurmuşdur? Anıñ içün kí, ḥattá bilesin kí Enbiyā-yı ʻiẕām ḥażerātınıñ ḳadr-i menzilet-i ʻālī-şānları ve Cenāb-ı Ḥaḳḳʼıñ nāzenīn olan ḳullarından oldıġını saña bildürmek içündür. Enbiyā-yı ʻiẕām Ḥażerātına tābiʻ olmayup emrine muḫālif olanlara naẓar eyle kí, Cenāb-ı Ḥaḳḳ anları ne dürlü belālara giriftār eyledi. Dünyā ve āḫiretde ḫiẕlān ve ḥüsrānda ḳaldılar ʻişyānları sebebiyle. Ḳāʻidedir kí kişi sevdigi ve ʻindinde nāzlı oldıġı cānānı içün, anıñ düşmānına düşmān ve dostuna dost olur. Bunlar nāzenīn-i Ḫudā-yı lem-yezelīdir. Amān amān olmaya kí, bunlar ḥaḳḳında bir şeyʼ söyleyesiñ ʻazīzim.

Ṣaḥīfe (542) Ḳāleʼl-Ḥāfıẓ:

قلندران حقیقت بنیم جو نخرند
قبای الطلس انکسی که از هنر عاریست

(452) ṣaḥīfede z̲ikr olundıġından oraya mürācaʻat oluna.

Ṣaḥīfe (543) Ḳāleʼs-Saʻdī:

[31] Bazı yerlerde bağlaç olan kí "ی" harfi ile yazılmış olup tarafımızdan tashih edilmiştir.

ریاست بدست کسانی خطاست
که از دستشان دستها بر خداست

مکنی تا توانی دل خلق ریش
وکر میکنی میکنی بیخ خویش

نماند ستمکار بد روزکار
بماند برو لعنت پایدار

مها زورمندی مکن بر کهان
که بر یک نمط می نماند جهان

دل دوستان جمع بهتر که کنج
خزینه تهی به که مردم برنج

بقومی که نیکی پسند خدای
دهد خسرو عادل نیک رأی

چو خواهد ویران کند عالمی
کند ملک در پنجۀ ظالمی

Riyāset be-dest kesānī ḫaṭāst
Kí ez-destşān desthā ber-Ḫüdāst

Me-künī tā tevānī dil-i ḫalḳ rīş
Veger mī-künī mī-kenī be-bīḫ-i ḫˇ īş

Ne-māned sitemkār bed rūzgār
Bi-māned ber-ū la ʻnet-i pāydār

Mihā zūrmendī me-kün ber-kihān

Kí ber-yek nemeṭ mī-nemāned cihān

Dil-i dūstān cem‘ bih-ter kí genc
Ḫazīne tehī bih kí merdüm bi-renc

Be-ḳavmī kí nīkī pesended Ḫudāy
Dehed ḫüsrev-i ‘ādil nīḳ re’y

Çü ḫˇāhed vīrān küned ‘ālemī
Küned mülk der-pençe-i ẓālīmī

Me‘ānī-i elfāẓ: *Riyāset;* reislik [32] , başlıḳ. *Be-dest;* eline. *Kesānī;* bir kimesneniñ. *Ḫaṭāst;* ḫaṭādır. *Kí;* zīrā. *Ez-destşān; dest;* el. *–Şān;* żamīr; anlarıñ ellerinden. *Desthā;* destiñ cem‘idir; eller. *Ber;* üzere. *Ḫüdāst;* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’adır. *Me-kün;* eyleme. *Tā;* ḥattá. *Tevānī;* ḳādir iseñ, mümkin ise. *Dil;* göñül. *Ḫalḳ;* maḫlūḳuñ. *Rīş;* yara, cerḥ itmek. *Veger;* eger. *Mī-künī;* eylerseñ. *Mī-kenī;* ḳoparırsañ. *Be-bīḫ;* kök, temel. *Ḫˇīş;* kendü. *Mī-ne-māned;* ḳalmaz. *Sitemkār;* sitem işli ādem. *Bed;* kötü. *Rūzgār;* eyyām. *Bi-māned;* ḳalur. *Ber-ū;* anıñ üzerine. *La‘net;* ma‘lūm. *Pāydār;* ṣābit, bāḳī. *Mihā;* ulu olan kimesne. *Zūrmend;* zorlu ve ḳuvvetlü olan kimesne. *Me-kün;* eyleme. *Ber;* üzere. **(225a)***Kihān;* küçük, ḥaḳīr, kemter faḳīr olan ādemler dimekdir. *Kí;* ḥarf-i rabṭ. *Ber yek nemeṭ;* bir üslūb üzere. *Ne-māned;* ḳalmaz. *Cihān;* dünyā. *Dil;* göñül. *Dūstān;* dostlarıñ. *Cem‘;* ṭoplamaḳ. *Bih-ter kí;* eygü, güzeldir kí. *Genc;* ḫazīne. *Ḫazīne;* ma‘lūm. *Tehī;* boş. *Bih kí;* eygü kí. *Merdüm;* insān. *Bi-renc;* incinür. *Be-ḳavmī kí;* bir ḳavme kí. *Nīkī;* eygüligi. *Pesended;* ḳabūl ider. *Ḫudāy;* Cenāb-ı Ḥaḳḳ. *Dehed;* virir. *Ḫüsrev;* pādişāh. *‘Ādil;* ma‘lūm. *Nīk re’y;* re’y ve efkārı eygü. *Çün;* çünkí. *Ḫˇāhed kí;* ister kí. *Vīrān;* ḫarāb. *Küned;* ide. *‘Ālemī;* dünyāyı. *Küned;* ider. *Mülk;* memleket ve cihānı. *Der;* ẓarfiyyet. *Pençe-i;* ma‘lūm. *Ẓālimī;* bir ẓālimiñ pençesinde.

[32] Metinde “ḳ” ile yazılmıştır.

Maḥṣūl-i ebyāt: Riyāset ve maḫlūḳa re'is ü baş olmaḳ, bir kimesneniñ elinde ḫaṭādır; kí o kimesneniñ elinden, eller Cenāb-ı Ḥaḳḳ'a ḳalḳup beddu'ā iderler. Ya'nī ẓālīm olan kimesneye riyāset virmek ḫaṭādır. Ḥattá ḳādir iseñ, mümkin ise maḫlūḳuñ göñlüni inicitme, cerḥ ü yara itme. Eger eyler iseñ kendü köküni, temelini ḳoparırsıñ. Ya'nī anı kendüye idersiñ. Eyyāmı kötü olan sitemkār, ḳalmaz dünyāda; ancaḳ anıñ üzerine la'net, ṣābit [ü] dā'im ḳalur. Ulu, büyük olan ādem zor ve ḳuvvetini, küçük ve faḳīr ve ḥaḳīr ve kimsesiz olan ādemlere eylemesüñ. Ya'nī onlara zūrmendlik itmesün. Zīrā bu dünyā bir üslūb üzere ḳalmaz. Çarḫ-i felek gibi dā'imā devr ider. Dostlarıñ göñlüni cem' itmek ḫazīneden eygüdür. Ḫazīneyi boş itmek eygüdür, kí insān incinmeden; ya'nī ḫalḳ incinmesün içün ḫazīneyi ṣarf itmek eygüdür. Bir ḳavm kí, eygülügi ḳabūl ider; Cenāb-ı Ḥaḳḳ o ḳavme 'ādil, eygü re'yi kimesneyi pādişāh ider. Çünkí Cenāb-ı Ḥaḳḳ ister kí, dünyāyı ḫarāb virān ide; mülki bir ẓālimiñ pençesinde ider. Ya'nī bir ẓālimiñ pādişāh olmasıyla mülki ḫarāb vīrān ider.

Ṣaḥīfe (545):

بسروقت شان خلق که ره برند
که چون آب حیوان بظلمت درند

Be-sırr-ı vaḳt-i şān ḫalḳ key reh berend
Kí çün āb-ı ḥayvān be-ẓulmet derend

Me'ānī-i elfāẓ: *Be sırr;* esrār. *Vaḳt;* ma'lūm. *–Şān;* żamīr; Evliyā-yı Kirām'a rāci'dir. *Ḫalḳ;* maḫlūḳ. *Key;* ḳaçan. *Reh;* yol. *Berend;* iletür. *Kí;* ḥarf-i rabṭ. *Çün;* gibi. *Āb-ı ḥayvān;* ḥayāt ṣuyı gibi. *Be- ẓulmet;* żıdd-ı nehār. *Derend;* içindedir.

Maḥṣūl-i beyt: Evliyā-yı Kirām Ḥażerātı[nı]ñ vaḳt ü zamānları esrārına maḫlūkuñ ḳaçan yol iletür? İletmez. Ya'nī evliyā-yı vaḳt olan ẕevātıñ esrārına maḫlūḳ içün yol yoḳdur. Zīrā kí bunlar āb-ı ḥayvān gibidir. Ẓulümāt içinde ebyāt-ı **(225b)**sābıḳada beyān oldıġı üzere āb-ı ḥayvān ḳaranlıḳ olan bir ṣaḥrādadır. Anı da Ḫıżır 'aleyhi's-selām buldı. İşte vaḳtiñ evliyāsı, vaḳtiñ Ḫıżırı'dır. Ancaḳ āb-ı ḥayātı anlar bilür, bulur. Başḳa kimesne bulamaz, bilemez dimekdür.

Ṣaḥīfe (545) Ḳāle’s-Sā’ib:

سخن عشق با خرد کفتن
بر رک مرده نیشتر زدنست

Süḫan ‘ışḳ bā-ḫıred güften
Ber-reg-i mürde nīşter zedenest

Me‘ānī-ī elfāẓ: *Süḫan;* söz. *‘Işḳ;* ma‘lūm. *Bā-ḫıred;* ‘aḳl ile. *Güften;* söylemek. *Ber;* üzere. *Reg;* ṭamar. *Mürde;* ölmüş. *Nīşter;* ma‘lūm; cerrāḥ ālātından bir ālātdır. *Zedenest;* urmaḳdır.

Maḥṣūl-i beyt: ‘Aḳl ile ‘ışḳdan söz söylemek ölmüş ādemiñ ṭamarına neşter urmaḳ gibidir. Ya‘nī ölmüş ādeme neşter urmaḳ bir fā’ide itmedigi gibi te’ṣīrātını daḫı ṭuymaz. Anıñ gibi ‘aḳl ile ‘ışḳdan söz söylemek fā’ide itmez ve te’ṣīri daḫı olmaz. Zīrā kí ‘aḳlıñ deryā-yı ‘ışḳdan ve kelām-ı ‘ışḳ u maḥabatten ḥaẓẓ ve naṣībleri yoḳdur. Anıñ içün ‘aḳl ile ‘ışḳdan söz söylemek fā’ide itmez.

Ṣaḥīfe (545) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

نه من ز بی عملی در جهان ملولم و بس
ملالت علما هم ز علم بی عملست

Ne men zi-bī-‘amelī der-cihān melūlem u bes
Melālet-i ‘ulemā hem zi-‘ilm bī-‘amelest

Me‘ānī-i elfā: *Ne;* degil. *Men;* ben. *Zi-bī-‘amelī;* ‘amelsiz. *Der-cihān;* dünyāda. *Melūlem;* maḥzūn. *U bes;* ancaḳ. *Melālet;* ḥüzün. *‘Ulemā;* ‘ālimler. *Hem;* daḫı. *Zi-‘ilm;* ‘ilmden. *Bī-‘amelest;* ‘amelsiz olanlardır.

Maḥṣūl-i beyt: Dünyāda ben degilim ‘amelsiz, melūl ancaḳ melālet, ‘ulemānıñdır, daḫı ‘ilmden ‘amelsiz olanlarındır. Ya‘nī benim ‘ulemā ḳadar ‘ilmim

yoḳdur. ‘Amelimde aña göredir. Lâkin ‘ulemānıñ ‘ilmi oldıġı hālde ‘ilmiyle ‘āmil olmadıḳlarından melālet anlarıñdır. Bu melālet dünyāda ve āḫiretde anlarıñdır. Bī-çāre ‘ulemā-yı ẓāhir bilmez rūzgār ne ṭarafdan geldigini, ta‘accüb ider bu benim derūnumda olan ṣıḳıldı, ṣıġındı neredendir? Ḥamd olsun param var, ḳonaġım var, evlād ve ‘ıyālim var. Hīçbir şey’e iḥtiyācım yoḳdur, cümle[si] vardır. Lâkin ḳalbim mużṭaribdir. Bu melālet neredendir? Evet ḫˇāce efendi öyledir. Herbir şey’iñ **(226a)**vardır; ancaḳ bir şey’iñ yokdur; nedir o? İşte ‘ameliñ yoḳdur. Bu melālet andandır ‘azīzim. Āgāh ol, meyvesiz aġacı gibisiñ, ḳurı ḥaṭabsıñ. Anıñ içün seni cehenneme atarlar kí, orasını ya‘nī külḫānı ḳızdırasıñ. Çünkí meyvesiz aġacı ancaḳ yakarlar; başḳa bir şey’e yaramaz. Kāşkī o ‘ilmi taḥṣīl itmeyeydiñ, su’āliñ o ḳadar olmazdı. Bilmedim Yā Rabb, ‘afv eyle, der idiñ; lâkin şimdi öyle degildir. Ḫiṭāb: sen bilürdiñ, niçün işlediñ? derler ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (545) Fi’l-Meṣnevī:

بی وفایی چون سکانرا عار بود
بی وفایی چون روا داری نمود

حق تعالی فخر آور از وفا
کفت من اوفی بعهد غیرنا

Bī-vefāyī çün segān-rā ‘ār būd
Bī-vefāyī çün revā dārī nümūd

Ḥaḳḳ Te‘ālā faḫr āver ez-vefā
Güft men evfā bi-‘ahdi ġayrunā

Me‘ānī-i elfāẓ: *Bī-vefāyī;* vefāsızlıḳ. *Çün;* çünkí. *Segān-rā;* segiñ cem‘idir; köpeklere. *‘Ār;* ma‘lūm. *Būd;* olur. *Bī-vefāyī;* vefāsızlıḳ. *Çün;* çünkí. *Revā;* lāyıḳ, münāsib. *Dārī;* ṭutarsıñ. *Nümūd;* göstermegi. *Ḥaḳḳ Te‘ālā faḫr;* iftiḫār. *Āver;* getürdi. *Ez-vefā;* vefādan. *Güft;* buyurdı. *Men evfā bi-‘ahdi ġayrunā;* ne kimesnedir evfā ola

‘ahdine bizden ġayrı, ‘ahdine Allâh’dan vāfirek kimdir? Ya‘nī bir kimesne evfā degildir illā O’dur, dimekdir.

Maḥṣūl-i ebyāt: Vefāsızlıḳdan çünkim kelbler ‘ār ider. Anıñ içün dīger maḥaliñ kelbi bir maḥalleye gelse anıñ üzerine hücūm idüp muḥārebe iderler; anı o maḥalleye ḳoymazlar. Şöyle diyü kí; niçün kendü maḥalleni, bunca zamān bekledigin ḳapuyı terk idüp buraya gelürsüñ iy bī-vefā, diyü. İşte bu kelb ḳadar vefā ṭutmazsıñ. Sen vefāsızlıġı, ya‘nī göstermegi nice lāyıḳ ve münāsib ve revā ṭutarsıñ ve ḫalḳa gösterürsüz. Kelbden ednā olursuñ. Cenāb-ı Ḥaḳḳ vefā ile iftiḫār ider. Ḥāṣā, Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a iftiḫār isnādı; ancaḳ melā’iklerine ḫiṭāb idüp: Görüñ benim ḳullarım naṣıl ‘ahdlerine vefā ideyorlar, dimekden kināyedir. Ve yāḫud ehl-i vefā ‘ind-i ulūhiyyetde müfteḫirdir vefāsıyla, dimekden isti‘āredir. Çünkí Cenāb-ı Ḥaḳḳ buyurdı kí: Ne kimsedir evfā ol ‘ahdine bizden ġayrı? Ve benim ‘ahdime vefā itmeyen, ya‘nī benim ‘ahdime vefā itmez lâkin benim ġayrimiñ ‘ahdine vefā ider. Meṣelā kendü gibi bir ednā insān, bir şey’ kendüsine ‘ahd itse der-‘aḳab o ‘ahde vefā ider. Ḥālbukí Ben ‘Aẓīmü’ş-şān’ıñ ‘ahdini ferāmūş ider. İşte aña maḫṣūṣdur ‘aẕāb-ı elīm ve nār-ı Caḥīm, dimekdir.

(226b)Ṣaḥīfe (545) Ḳāle’s-Sa‘dī:

عدورا با لطاف کردن به بند
که نتوان بریدن بتیغ و کمند

چو دشمن کرم بیند و لطف و جود
نیاید وکر خبث ازو در وجود

وکر خواجه با دشمانان نیک خوست
بسی بر نیاید که کردند دوست

‘Adū-rā bā-leṭāf gerden bi-bend
Kí ne-tevān borīden be-tīġ u kemend

Çü düşmen kerem bīned u luṭf u cūd
Ne-yāyed veger ḫubṣ ez-ū der-vücūd

Veger ḫˇāce bā-düşmānān nīk ḫūst
Besī ber ne-yāyed kí gerdend dūst

Me‘ānī-i elfāẓ: *‘Adū-rā;* düşmene. *Bā-leṭāf;* luṭf ile. *Gerden;* boynını, gerdānını. *Bi-bend;* bağla. *Kí;* zīrā. *Ne-tevān;* ḳādir ve mümkin olmaz. *Borīden;* ḳaṭ‘ itmek, kesmek. *Be-tīġ;* ḳılıç. *U kemend;* ma‘lūm. *Çü;* çünkí. *Düşmen;* [ma‘lūm]. *Kerem;* ikrām. *Bīned;* görür. *U luṭf;* daḫı luṭf. *U cūd;* daḫı seḫā. *Ne-yāyed;* gelmez. *Diger;* ġayrı, başḳa. *Ḫubṣ;* ḫebāset, kötülük. *Ez-ū;* andan. *Der;* ẓarfiyyet. *Vücūd;* vücūda gelmez, dimekdir. *Veger;* eger. *Ḫˇāce;* efendi. *Bā-düşmān;* düşmānlar ile. *Nīk;* eygü. *Ḫūst;* ḫūylu ve ḥüsn-i ḫilḳatlüdür. *Besī;* çoḳ. *Ber-ne-yāyed;* geçmez. *Kí;* ḥarf-i rabṭ. *Kerdend;* olurlar. *Dūst;* dost olurlar.

Maḥṣūl-i ebyāt: ‘Adū vü düşmānlara luṭf u ikrām eylemek ile gerdānını boynını bağla, bend it. Ya‘nī anları bağlamakdan ve ḥabs eylemekden ise anlara iltifāt idüp iltifāt ile boynını bağla dimekdir. “*Bā-dūstān mürüvvet bā-düşmānān mudārā.”* Zīrā kí düşmānları ḳaṭ‘ ve kesmek ḳılıç ve kemend ile boġmaḳ mümkin degildir. Ḳādir olamazsıñ; çünkí düşmen kerem ve luṭf ve seḫāyı görür. Żarūrī ve ṭabī‘ī andan diger, ġayrı, başḳa ḫebāṣet ve kötülük vücūda gelmez. Eger efendi, düşmān ile eygü ḫūy ṭuta ve ḥüsn-i mu‘āmele eyleye; çoḳ geçmez arası, o düşmān anıñla dost olur. Zīrā kí, o da seniñ gibi insāndır. Elbette inṣāf ider. Anıñ içün ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleri buyurmuşdur: احسن لمن اساء الیک işte bu nükteye işārtedir. “Saña kötülük idene, sen iyilik eyle.” buyurmuşdur.

Ṣaḥīfe (545) ve min-Ḥikāyāti’l-Mevlevī Fi’l-Meṣnevī:

کافران مهمان پیغمبر شدند *Kāfirān mihmān-ı Peyġamber şüdend* Kāfirler Peyġāmber ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleriniñ müsāfiri oldılar. وقت شام ایشان بمسجد آمدند *Vaḳt-i şām īşān be-mescid āmedend* Aḫşam vaḳtinde anlar, Mescid-i Sa‘ādete geldiler. کفت ای یاران من قسمت کنید *Güft iy yārān-ı men ḳısmet künīd* Ol ‘adl u dād sulṭānı olan ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleri, yārān ve aṣḥāba teveccüh eyledi ve buyurdı: **(227a)**İy benim yārānım! Bunları ḳısmet eyleyiñiz. که شما پر از من و خوی منید *Kí şumā pür ez-men u ḫūy-ı menīd* Zīrā siz benden ve benim

ḫūyumdan pür ve memlūsız, ya‘nī benim ḫāṣiyyet-i ẕātiyyem ve īṣār-ı ṣıfātiyyem siziñ vücūduñuza ṭolmuş ve kemāliyle te’ṣīr ḳılmışdır. Gerekdir ben nice mihmānı seversem, siz daḫı sevesiz; ve ben nice müsāfire ikrām eylesem, siz daḫı öylece ikrām eyleyesiñiz. هر یکی یاری یکی مهمان کزید *Her yekī yārī yekī mihmān gozīd* Her bir yāri ve aṣḥābı bir mihmān iḫtiyār eyledi. در میان یک زفت بود و بی ندید *Der-miyān yek zift būd u bī-nedīd* Anlarıñ miyānında bir cesīm kimesne var idi ve cesāmında bī-naẓīr idi. Ya‘nī görülmemiş derecede cesīm idi. جسم ضخمی داشت کس اورا نبرد *Cism-i żaḫmī dāşt kes ū-rā ne-bord* Bir büyük cism ṭutardı. Anıñçün kimesne anı ḫānesine iletmedi. ماند در مسجد جو اندر جام درد *Mānd der-mescid cevv ender-cām dord* Cām içre dord u poṣa ya‘nī bardaḳ içinde bir şey’iñ dortı ve poṣası ḳaldıġı gibi, ol cesīm olan müsāfir mescid içre ḳaldı. مصطفی بردش چو وا ماند از همه *Muṣṭafā bordeş çü vā mānd ez-heme* Çünkí ol zift ve cesīm olan kāfir cümleden girü ḳaldı. Ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleri anı ḫāne-i sa‘ādetlerine iletdi. هفت بز بد شیر ده اندر رمه *Heft boz bud şīr-deh ender-rame* Süride süd virici yedi keçi var idi. که مقیم خانه بودندی بزان *Kí muḳīm-i ḫāne būdendī be-z’ān* Kí Ol keçiler ḫānede muḳīm idiler. بهر دوشیدن برای وقت خوان *Behr-i dūşīden berāy-ı vaḳt-i ḫ ̌ān* Ḫ ̌ān ve ṭa‘ām vaḳti anları ṣaġmaḳdan ötüri ya‘nī ṭa‘ām yemek vaḳtinde ol yedi keçiniñ südini ṣaġup yemekden ötüri ol keçiler ḫāne-i sa‘ādetde ṭutarlar idi. نان و اش و شیران هر هفت بز *Nān u āş u şīrān her heft boz* Nān u āş ve ol yedi keçiniñ südini خورد آن بو قحط عوج ابن غز *Ḫord ān bū Ḳaḥṭ ‘Uvc ibn-i Ġuz* Ol Ebū Ḳaḥṭ olan Ġuzoġlı ‘Uvc yedi; ya‘nī ol çoḳ yiyici sebeb, Ḳaḥṭ olan ‘Uvc miṣāl, ol Ḥażretiñ sa‘ādet-ḫānesinde olan nān u āş ve ol yedi keçiniñ südini cemī‘[en] yedi. جمله اهل بیت خشم الو شدند *Cümle ehl-i beyt ḫışm-ālū şüdend* Cümle ehl-i beyt-i Resūl ‘aleyhi’s-selām, bundan ḫışm-alūd oldılar. بدند که همه در شیر بز طامع *Kí heme der-şīr-i boz ṭāma‘ budend* Zīrā anlar, dü küllīsi, hepsi ol ḫānede olan keçiniñ südine ṭāma‘ve ümīdvār idiler. معده طبلی خوار همچو طبل کرد *Mi‘de ṭeblī ḫ ̌ār hemçü ṭabl kerd* Bir müft-ḫ ̌ār, mi‘deyi **(227b)**ṭabl gibi eyledi. Ya‘nī çoḳ yiyici mi‘desini ṭavul gibi eyledi; yemekden şişirdi dimekdir. قسم هجده آدمی تنها بخوری *Ḳısm-ı hicdeh ādemī tenhā bi-ḫord* On sekiz ādemiñ ḳısm-ı naṣībini yalñız yedi. وقت خفتن رفت و در حجره نشست *Vaḳt-i ḫuften reft u der-ḥücre nişest* Ol müsāfir-i cesīm yatmaḳ vaḳtinde gitdi ve ḥücrede oturdı. پس کنیزک از غضب در را ببست *Pes kenīzek ez-ġażab der-rā bi-best* Pes kenīzek ya‘nī cāriye aña ġażabından ḳapuyı bağladı. برون زنجیر از در را در فکند *Ez-birūn zencīr-i der-rā der fekend* Ṭaşradan ḳapunuñ zincīrini bıraḳdı;

ya‘nī ṭaşrasından ḳapunuñ zincīrini kilidledi.که ازو بد خشمکین و درد مند *Kí ez-ū bud ḫışm-gīn u derdmend* Zīrā cāriye ol mihmāndan ḫışm-nāk ve mecrūḥ idi. کبر را در نیم شب تا صیحدم *Kibr-rā der-nīm-i şeb tā ṣubḥ-dem* Kāfir nıṣfü’l-leylde ṣabaḥ vaḳtine dek چون تقاضا آمد و درد شکم *Çün teḳāżā āmed u derd-i şikem* Çünkí teḳāżā ve derd-i şikem geldi; ya‘nī ḳarnı ağrayup ṭaşra çıḳması geldi. از فراش خویش سوی در شتافت *Ez-firāş-ı ḫ ̆īş sūy-ı der şitāft* Pes ol müsāfir kendi döşeginden ḳalḳup ḳapu cānibine sür‘at eyledi. دست بر در چون نهاد او بسته یافت *Dest ber-derçün nihād ū beste yāft* Çünkim o, elini ḳapuya ḳodı; bağlu buldı. در کشاید حیله کرد آن حیله ساز *Der güşāyed ḥīle kerd ān ḥīle sāz* Ol ḥīle-sāz ḳapuyı açmaġa ḥīle eyledi. نوع نوع و خد نشد آن بند باز *Nev‘nev‘ u ḫod ne-şüd ān bend bāz* Nev‘i nev‘i ve ḫod, ol ḳapunıñ bendi açmaḳ olmadı. Ya‘nī ol ḥīle düzici ḳapuyı açmaġa dürlü dürlü ḥīle eyledi ve ḫod ol ḳapu, güşāde olmadı. شد تقاضا بر تقاضا خانه تنکشد *Şüd teḳāżā ber teḳāżā ḫāne teng* Ol müsāfire teḳāżā üzere teḳāżā oldı; ḫāne ise teng ماند او حیران و بی درمان و دنک *Mānd ū ḥayrān vü bī-dermān u deng* Ol müsāfir ḥayrān ve bī-dermān u deng ḳaldı. حیله کرد او و بخواب اندر خزید *Ḥīle kerd ū vü be-ḫ ̆āb ender- ḫezīd* Ol müsāfir çünkim ḳapuyı açmaġa ḳādir olmadı, ḥīle eyledi ve ḫ ̆āb içre imekledi. خویشتن در خواب در ویرانه دید *Ḫ ̆īşten der-ḫ ̆āb der-vīrāne dīd* Düşünde kendüsini vīrāne gördi. زانکه ویرانه بد اندر خاطرش *Z’ān kí vīrāne bud ender-ḫāṭıreş*Zīrā anıñ ḫāṭırında vīrān idi. شد خواب اندر هم انجا منظرش *Şüd be-ḫ ̆āb ender-hem āncā manẓareş* Lā-cerem vāḳı‘ada daḫı anıñ manẓarı hem oraya oldı. Ya‘nī vāḳı‘asında anıñ içün vīrāneyi gördi kí, ḫāṭırında ve ḳalbinde **(228a)**bīdārlık ḥālinde vīrāne var idi. Ḫ ̆āb içinde daḫı anıñ naẓarı hem ol vīrāne oldı. Zīrā bir kimesneniñ yaḳaẓa ḥālinde, ekser tefekküri ve taṣavvurı ne ise vāḳı‘a ḥālinde ṣüret bağlar. Ve ḳalbinde münaḳḳaş olan ekṣer dünyādır. Ve dünyā, ‘ālem-i rü’yāda ṣüret bağlasa yā mezbele şeklinde veyā ḫelāveyāḫud vīrāne şeklinde ṣüret bağlar. خویش در ویرانهٔ خالی چو دید *Ḫ ̆īş der-vīrāne-i ḫālī çü dīd* Ol müsāfir çünkim kendisini ḫalḳdan ḫālī bir vīrānede gördi.او چنان محتاج اندر دم برید *Ū çünān muḥtāc ender-dem berīd* Ol müsāfir ancileyin muḥtāc idi. Ol demde ḥadeṣleri ya‘nī ḳażā-yı ḥācet itmege ziyāde muḥtāc idi. Çünkim kendini bir ḫālī vīrānede gördi. Fi’l-ḥāl döşegini pür-necis eyledi. کشت بیدار و بدید ان جامه خواب *Geşt bīdār u bedīd ān câme-ḫ ̆āb* Ḫ ̆ābdan bīdār oldı; o câme-ḫ ̆ābı gördi. پر حدث دیوانه شد از اضطراب *Pür-ḥadeş dīvāne şüd ez-iżṭırāb* Ḥadeş ṭolı gördi ve ḥacāletden dīvāne oldı. ز اندرون او بر آمد صد خروش *Z’enderūn-ı ū ber-āmed ṣad ḫurūş* Anıñ derūnunda nice ḫurūş ve nāle yuḳaru geldi. زین چنین رسوایی بی خاک پوش *Z’īn çünīn rüsvāyī-i*

bī-ḫāk pūş Buncaleyin ḫākle ya‘nī ṭopraḳla örtülmez, pūşīde olmaz rüsvālıḳdan ötüri. Anıñ çünkim bu feżāḥate ve ḳabāḥate sebeb, keşret-i ekl ve şurbdur. ‘Āḳıle bunda ḥişşe budur kí; keşret-i ekl ve şurbdan perhīz eyleye. Tā kim ḳabir döşeginde ḫufte olduḳda feżāḥat ve ḳabāḥati ẓuhūra gelmeye ve ḥaşrde vü neşrde bīdār olup, ḳabirden yuḳaru ḳalḳdıḳda beyne’n-nās şerm-sār ve ḥacelnāk olmaya ‘azīzim. کفت خوابم بد تر از بیداریم *Güft ḫ ̌ābem bed-ter ez-bīdāriyem* Ol müsāfir uyanup çünkim bu ḥālet-i ḳabīḥayı gördi; kendisine benim ḫ ̌ābım benim bīdārlıġımdan ḳabīḥdir, didi. که خورم این سو و آن سو می ریم *Kí ḫorem īn sū u ān sū mī-riyem* Zīrā bu cānibde yerim, ol cānibde ḥadeşlerim بانک میزد و ثبو را و اثبور *Bāng mī-zed vā-ṣubūrā vā-ṣubūr* Ol müsāfir bu ḥāli görüp derd ü eleminden vā-ṣubūrā vā-ṣubūrā diyüp bāng urdı.انچنانکه کافر اندر قعرکور *Ānçünān kí kāfir ender-ta‘r-ı kūr* Ancileyin kí; kāfirler maḳbereniñ ta‘rında ya‘nī kāfirler cehennem ḥufresi olan maḳbereniñ dibinde ne güne, vā-ṣubūrā vā-ṣubūrā, dirler ise ol kāfir daḫı bu şun‘at ve feżāḥati görüp vā-ṣubūrā vā-ṣubūrā, diyü ṣadā virdi. Ṣubūr **(228b)**helāke derler vā-ṣubūr dimek, helāki kendiye da‘vet eylemekdir. Ya‘nī iy mevt vühelāk! Sen gel beni öldür kí; bu ḥālet-i ḳabīḥayı tā görmeyim dimek olur. Ve bunda ḥayvān gibi keşret-i ekl u şurba, muḳīd olmanıñ ve isrāf ḳılmanıñ ‘ālem-i berzaḫda feżāḥati ve ṣūret-i ḳabāḥati ẓuhūra gelüp ve ukūl ü şurūb olan kimesneler kendüleriñ ol mertebede feżāḥat ve ḳabāḥatlerini görüp ve maḳām-ı maḳ‘adını mülevveş ḳıldıḳlarını ba‘de’l-intibāh müşāhede ḳıldıḳlarında kemāl-i ḥecāletlerinden bi’l-külliyye helāk olmaġı kendilere da‘vet eylemege ve daḫı: “Yā veyletā ve yā ṣubūrā!”diyü söylemege tenbīh ve işāret vardır. Kemā-ḳāle’llâhu Te‘ālā: و اذا لقوا منها مکانا ضبقا مقرنین دعوا هنالک ثبورا لا تدعو الیوم ثبورا واحدا واعدوا ثبورا کثیرا[33]

منتظر که کی شود این شب بسر *Münteẓir kí key şeved īn şeb be-ser* Ol müsāfir-i münteẓir kí, ḳaçan bu gice başa gider ve āḫir olur? تا بر آید از کشادن بانک در *Tā ber āyed ez-güşāden bāng-i der* Tā ḳapunıñ açılmaġından ḳapunıñ ṣadāsı yuḳaru gele ve ḳapunıñ açıldıġınıñ ṣadāsını ol istimā‘ ḳıla. تا کریزد او چو تیری از کمان *Tā gurīzed ū çü tīrī ez-kemān*Tā kim ol müsāfir kemāndan oḳ ḳaçar gibi ḳaça تا نبیند هیچکس او را چنان *Tā ne-bīned hīçkes ū-rā çünān* Tā hīçkimesne anı ancileyin murdār ve pür-necis görmeye مصطفی صبح آمدو در را کشاد *Muṣṭafā ṣubḥ āmed u der-rā güşād* Ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleri ṣabāh geldi ve ḳapuyı açdı. صبح آن کمراهرا او راه داد *Ṣubḥ ān gümrāh-rā ū rāh dād* Ṣabāh o gümrāha ol Ḥażret yol virdi. جامه خواب پر حدث را یک

[33] Sûre-i Furkan 13. Âyet-i Kerîme.

فضول *Câme-ḫ̆āb-ı pür-ḥadeş-rā yek feżūl* Müsāfir gitdikden şoñra ol pür-ḥadeş olan ḫ̆ābı bir feżūl ya‘nī ehl-i ḫāneden birisi قاصدا آورد در پیش رسول *Ḳāṣıdā āverd der-pīş-i Resūl* Resūl-i Ekre[m] Ḥażretleri’niñ ‘an-ḳaṣd öñüne getürdü ve didi که چنین کردست *Kí çünīn kerdest mihmānet bi-bīn* Kí gör, Yā Resūla’llāh seniñ müsāfiriñ böyle eylemişdir. مهمانت ببین خنده زد رحمة للعا لمین *Ḫande-i zed Raḥmete’l-lil‘ālemīn*‘Ālemler içün raḥmet olan Ḥażret, bir tebessüm eyledi ve buyurdu که بیارآن مطهره اینجا به پیش *Kí biyār ān miṭhere īn-cā be-pīş* Kí ol miṭhereyi benim yanıma, ḳatıma buraya getür. تا بشورم جمله را با دست خویش *Tā bi-şūrem cümle-rā bā-dest-i ḫ̆īş* Tā cemī‘sini kendi elimle yuyayım. هر کسی میجست کز بهر خدا *Her kesīmī-cest k’ez-behr-i Ḫudā* Ehl-i beytden her bir kimesne yerinden şıçradı; böyle diyü kí Ḫudā’nıñ **(229a)**rıżāsından ötüri جان ما و جسم ما قربان ترا *Cān-ı mā vü cism-i mā ḳurbān tu-rā* Bizim cānımız ve bizim cismimiz Saña ḳurbān olsun. ما بشوییم این حدث را تو بهل *Mā bi-şūyīm īn ḥadeş-rā tu bi-hil* Bu ḥadeşi biz yuyalım Yā Resūla’llâh; ḳo, ferāġat eyle. کار دستست این نمط نه کار دل *Kār-ı destest īn nemeṭ ne kār-ı dil* Bu üslūb eliñ kārıdır; diliñ kārı degildir. Ya‘nī sen dil u cān menzilesindesin ve biz dest ü ḫādım mesābeşindeyiz. Pes bu güne kār u ‘amel eliñ işidir; cān ve diliñ işi degildir, didiler. ای لعمرک مرترا حق عمر خواند *Ey le-‘amruk mer tu-rā Ḥaḳḳ ‘omr ḫānd* İy “le-‘amruk” ile muḫāṭab olan server! Ḥaḳḳ Te‘ālā saña ‘ömr oḳudı ve seniñ ḥayāt-ı şerīfine ḳasem eyledi. پس خلیفه کرد و بر کر سی نشاند *Pes Ḫalīfe kerd u ber-kursī nişānd*Pes seni ḫalīfe eyledi ve risālet kürsisi üzere naṣb eyledi. ما برای خدمت تو می زییم *Mā berāy-ı ḫidmet-i tu mī-zīyīm*Yā Resūla’llâh, biz seniñ ḫidmetiñ içün dirilirüz. چون تو خدمت میکنی پس ما چییم *Çün tu ḫidmet mī-künī pes mā çīyīm* Çünkim sen, ḫidmet eyleyesin pes biz neyiz ve ne maşlaḥata yararız. کفت آن ساعتیست دانم و لیک این *Güft ān dānem u līk īn sā‘atīst* Nebī ‘aleyhi’s-selām ehl-i beytine did: Bu siziñ didigiñizi bilürem ve lâkin bu bir sā‘atdir. که درین شستن بخویشم حکمتیست *Kí der-īn şusten be-ḫ̆īşem ḥikmetīst* Kí bunda kendim yumaḳda bir gizlü ḥikmet vardır. Ya‘nī ol câme-i pür-ḥadeşi bi-nefsihi kendim yıḳamaḳda Ḥaḳḳ Te‘ālā’nıñ bir gizlü ‘aẕīm ḥikmeti vardır kí; siz andan ġāfilsiz buyurdı. منتظر بودند لکین قول نبیست *Münteẓir būdend likīn ḳavl-i Nebīst* Ehl-i beyt çünkim bu ḳavli, Ḥażret-i Nebī ‘aleyhi’s-selām’dan işitdiler, münteẓir oldılar. Böyle diyü kí bu, ḳavl-i Nebī’dir kí; behr-i ḥāl, beyhūde vü güzāf degildir. تا بدید آید که این اسرار چیست *Tā bedīd āyed kí īn esrār çīst* Tā ẓāhir gele kí, bu esrārıñ netīcesi nedir; ya‘nī bu esrārda ḥaḳīḳati görelim; nedir diyü münteẓir oldılar. او بجد می شست این احداث را *Ū be-cidd mī-şost īn*

eḥdāṣ-rā Pes ol Ḥażret bu ḥadeṣleri cidd ü cehdle yudı. خاص ز امر حق نه تقلید و ریا *Ḫāṣ zi emr-i Ḥaḳḳ ne taḳlīd u riyā* Ḫāṣṣa emr-i Ḥaḳḳ'dandır; taḳlīd ve riyādan degildir. Ya'nī ol Ḥażretiñ ol eḥdāṣı kendi mübārek elleriyle yuması ḫāṣṣa, Ḥaḳḳ Te'ālā Ḥażretleri'niñ emrindendir. Ḥaḳīḳatini bilmeyüp ya'nī kimesneye taḳlīd eylediginden degildir. Ve ḫalḳa götürmekden **(229b)**ve anlar aña taḥsīn ve āferīn dimekden ötüri daḫı degildir. که دلش می کفت کین را تو بشو *Kí dileşmī-güft k'īn-rā tu bi-şū* Zīrā anıñ ḳalb-i şerīfi aña didi kí; bu cāme-ḫ̆āb-ı pür-ḥadeṣi yuña که در اینجا هست حکمت تو بتو *Kí der-īncā hest ḥikmet tu be tu* Bunda, ya'nī sen bunı yumaḳda ḳat ḳat ḥimmet-i ḫafiyye vardır. کافرک را هیکلی بد یاد کار *Kāfirek-rā heykelī bud yādigār* O kāfircigiñ ḫūb ve yādigār bir heykeli var idi. Heykel, ḥamāyile derler. یاوه دید انرا و کشت او بی قرار *Yāve dīdān-rā vü geşt ū bī-ḳarār* Ve yāve, żāyi' ve yitmiş gördi; ve ġam u eleminden o bī-ḳarār oldı. کفت آن حجره که من جا داشتم *Güft ān ḥücre kí men cā dāştem* Ol müsāfir kendisine eyitdi : Ol ḥücre kí, gice cāy ve ḳarār ṭutdum. هیکل آنجا بیخبر بکذاشتم *Heykel ān-cā bī-ḫaber bügẕāştem* Heykeli ol ḥücrede bī-ḫaber ḳodum. کرچه شرمین بود و شرمش حرص برد *Gerçí şermīn būd u şermeş ḥırş bord* Ol müsāfir egerçi işledigi ḳabāḥatden şerm-sār idi; ve lâkin anıñ heykele olan ḥırṣı, anıñ şerm ve ḥayāsını iletdi. حرص اژدرهاست نی چیزیست خرد *Ḥırş ejderhāst nī çīzīst ḫord* Ḥırṣı ejderhādır; ḫord ve cüz'ī bir şey' degildir. Fi'l-ḥaḳīḳa insānıñ her ne ḳadar şerm ve ḥayāsı olsa; ḥırṣı ġālib olduḳdan ṣoñra o şerm ü ḥayāyı andan izāle ider ve andan nice nā-ma'ḳūl kārlar ẓuhūra getürür. از پی هیکل شتاب اندر دوید *Ez-pey-i heykel şitāb ender devīd* Pes ol müsāfir heykelden ötüri şitāb içre yeldi. در وثاق مصطفی و انرا بدید *Der-viṣāḳ-ı Muṣṭafā v'ān-rā bedīd* Ḥażret-i Muṣṭafā ṣallá'llâhu 'aleyhi ve sellem Ḥażretleriniñ ḥücresinden daḫı ol Ḥażreti gördi. کان ید الله آن حدث را هم بخود *K'ān yedu'llâh ān ḥadeṣ-rāhem be-ḫod* Kí ol yedu'llâh, ol ḥadeṣi hem kendisi خوش همی شوید که دورش چشم بد *Ḫoş hemī şūyed kí dūreş çeşm-i bed* Ḫoş ve laṭīf yudı kí; çeşm-i bed andan dūr olsun. هیکلش از یاد رفت و شد بدید *Heykeleş ez-yād reft u şüd bi-dīd* Çünkim müsāfir bu ānı gördi; anıñ (anıñ) heykel yādından gitdi. اندر و شوری کریبانرا درید *Enderu şūrī girībān-rā derīd* Ve anıñ vücūdunda bir şūr ve ḥālet ẓāhir oldı; girībānını çāk eyledi. میزد او دو دست را بر رو و سر *Mī-zed ū dü dest-rā ber rū vü ser* Ol müsāfir iki elini yüzine başına urdı. کله را میکوفت بر دیوار و در *Kelle-rā mī-kūft ber-dīvār u der* Başını dīvāra ve ḳapuya urdı. انچنانکه خون ز بینی و سرش *Ānçünān kí ḫūn zi-bīnī vü sereş* Ancileyin kí, anıñ yüzinden ve başından ḳan آن مهترش **(230a)** شد روان و رحم کرد *Şüd revān u raḥm*

kerd ān mihtereş Revān oldı, Ol mihter ü bihter-i ʻālem aña merḥamet ve şefḳat eyledi.چون ز حد بیرون بلرزید و طپید *Çün zi-ḥadd bīrūn bi-lerzīd u ṭepīd* Çünkí ol müsāfir ḥadden ziyāde ditredi, ıżṭırāb eyledi. مصطفی اش در کنار خود کشید *Muṣṭafā eş der-kenār-ı ḫod keşīd* Ṣallá'llâhu ʻaleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleri anı kendi kenārına çekdi. ساکنش کرد و بسی بنواختش *Sākineş kerd u besī be'nvāḫteş* Sākin eyledi ve anı çoḳluḳ oḫşadı. دیده اش بکشاد و داد اشناختش *Dīde-eş bügşād u dād eşnāḫteş* Anıñ dīdesini açdı ve aña fehm ve şināḫt virdi. Yaʻnī anıñ, ol Ḥażret çeşm-i ḳalbini güşāde ḳılup aña ḥaḳīkat ḥāli bilmegi ve fehm eylemegi ʻaṭā eyledi. Pes anıñ lerze ve bükāsı ol merḥamet ve ʻaṭāya sebeb oldı. آب بر رو زد در امد در سخن *Āb ber-rū zed der āmed der-süḫan* Ṣallá'llâhu ʻaleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleri, anıñ yüzine ṣu urdı; ol müsāfir ʻacele söze geldi ve didi kí:کای شهید حق شهادت عرضه کن *K'āy şehīd-i Ḥaḳḳ şehādet 'arże kün* Ey şehīd-i Ḥaḳḳ! Baña şehādet ʻarż eyle.کشت مومن کفت اورا مصطفا *Geşt mu'min güft ū-rā Muṣṭafā* Ol müsāfir mü'min oldı. Ṣallá'llâhu ʻaleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleri aña didi kí:کامشب آن هم باش تو مهمان ما *K'emşeb ān hem bāş tu mihmān-ı mā* Bu gice hem sen, bizim müsāfirimiz ol. کفت والله تا ابد ضیف توام *Güft v'allâh tā ebed żayf-i tu em* Ol müsāfir ḳasem idüp didi: V'allâh, tā ebedü'l-ābād seniñ mihmānıñam. هر کجا باشم بهر جا که روم *Her kücā bāşem be-her cā kí revem*Her ḳande kí olam, her yirde kí gidem; yaʻnī her ne mertebeye gidersem ve her ne mertebede olursam ve her ne mekānda ve ḳanġı zamānda seyr ḳılursam ebedī seniñ żayfiñem; kí zamān ve mekān seniñ ḥaḳīḳatiñden ḫālī degildir. Pes her ne yerde olursam seniñ ḫˇānına ve iḥsānıña muḥtācım, didi. یا رسول الله رسالت را تمام *Yā Resūla'llâh risālet-rā tamām* Ol müsāfir, ṣallá'llâhu ʻaleyhi ve sellem Ḥażretlerine eyitdi:İy Allah'ıñ Resūli! Risālet emrini tamām تو نمودی همچو شمس بی کمان *Tu nümūdī hemçü şems-i bī-gümān*[34] Sen şems-i bī-gümān gibi gösterdiñ kí, aṣlā şekk ve bī-gümān idecek bir vesīle ḳalmadı, didi. Ṣallá'llâhu ʻaleyhi ve sellem ve raḍiya'llâhu Teʻālá ʻanhu.

Ṣaḥīfe 547 :

[34]Metinde بی کمام şeklinde yazılmıştır.

در تصور ذات او را کنج کو
تا در آید در تصور مثل او

کر بغایت نیک وکر بد کفته اند
هرچه زو کفتند از خود کفته اند **(230b)**

می مکن چندین قیاس ای حق شناس
زانکه نآید ذات بیچون در قیاس

Der- taṣavvur Ẕāt-ı Ū-rā kunc kū
Tā der āyed der-taṣavvur miṡl-i Ū

Ger be-ġāyet nīk veger bed güfte end
Her çí zū güftend ez-ḫōd güfte end

Mī-me-kün çendīn ḳıyās iy Ḥaḳḳ-şinās
Z'ānkí n'āyed Ẕāt-ı bī-çün der-ḳıyās

Me'ānī-i elfāẓ: *Der;* ẓarfiyyet. *Taṣavvur;* ma'lūm. *Ẕāt;* Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ ẕātı. *Ū;* żamīr; Ḥaḳḳ'ā rāci'dir. *Künc;* bucaḳ. *Kū;* ḳanı. *Tā;* ḥattá. *Der;* ẓarfiyyet. *Āyed;* gele. *Der;* ẓarfiyyet. *Taṣavvur;* tefekkür. *Miṡl;* emṡāli. *Ū;* żamīr; Ḥaḳḳ'a rāci'dir. *Ger;* eger. *Be-ġāyet;* nihāyet derecede ve ġāyetde. *Nīk;* eygü. *Veger;* eger. *Bed;* kötü. *Güfte end;* söylemişlerdir. *Her çí;* her nesne kí. *Zū;* żamīr; Ḥaḳḳ'a rāci'dir. *Güfte end;* söylemişlerdir. *Ez- ḫod;* kendüliginden. *Güfte end;* söylemişlerdir. *Mī-me kün;* eyleme. *Çendīn;* bu ḳadar. *Ḳıyās;* ma'lūm. *İy Ḥaḳḳ-şināṣ;* Ḥaḳḳ añlayıcı. *Z'ānkí;* ol sebebden kí. *N'āyed;* gelmez. *Ẕāt;* Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ ẕātı. *Bī-çün;* naẓīrsiz. *Der;* ẓarfiyyet. *Ḳıyās;* ġayrına muḳāyese itmek

Maḥṣūl-i ebyāt: Ẕāt-ı Ḥaḳḳ'ıñ Ẕāt-ı ulūhiyyeti, taṣavvur ve tefekkür idecek bucaḳ ḳanı? Yokdur kí. Ḥattá tefekkür [ve] taṣavvurda anıñ miṡli gele. Ḥāṣā, eger nihāyet derecede ve kemāl-i ġāyetde eygüden, kötüden söylemişlerdir. Her nesne kí, Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ ḥaḳḳında söylenmişdir; cümlesi kendülüklerinden söylemişlerdir. Ya'nī herkes kendü bildigi ve 'aḳlı irdigi ḳadar söylemişdir. Bunlarıñ cümlesi şekk

ve gümāndır. Ḥaḳīḳat-i Ẕāt-ı ulūhiyyeti kimse bilmez ve andan baḥṣ itmek şirkdir. Ancaḳ amennā ve ṣaddaḳnā, dimeden başḳa çāre yoḳdur. İy Ḥaḳḳ añlayıcı kimesne; Ẕāt-ı ulūhiyyet ḥaḳḳında bu ḳadar ḳıyās eyleme. Ya‘nī o Kimesneye ḳıyās olmaz. Ol sebebden kí naẓīri ve emṣāli olmayan Cenāb-ı Ḥaḳḳ, bir kimesneye muḳīs degildir; ḳıyās itmek gelmez. Maḥż-i şirk ve küfrdür ‘azīzim. Buraları baḥṣ-i ṭavīldir. Amān göñlüne şekk ve gümān gelür ise ṣıḳça sıḳça iḫlās-ı şerīfi ḳırā’at eyle sulṭānım.

Ṣaḥīfe (548) Ḳale’l-‘Örfī fī-Ḳaṣīdethi’l-Na‘tiyye:

این بس شرف کوهر تو منشی تقدیر
آن روز که بکذاشتی اقلیم قدم را

تا حکم نزول در این دار نوشته است
صد ره بعبث باز ترا شید قلم را

Īn bes şeref gevher-i tu münşī-i taḳdīr
Ān rūz kí büg̱āştī iḳlīm ḳadem-rā

Tā ḥükm-i nüzūl der-īn dār nuviste est
Ṣad reh be-‘abeṣ bāz tırāşīd ḳalem-rā

Me‘ānī-i elfāẓ: *Īn;* bu. *Bes;* kāfī. *Şeref;* ma‘lūm. *Gevher;* cevher. *Tu;* seniñ. *Münşī;* inşā idici. *Taḳdīr;* ḳader-i İlâhī. *Ān;* ism-i işāret. **(231a)***Rūz kí;* gün kí. *Büg̱āştī;* geçdi; güẕār eyledi. *İḳlīm;* ma‘lūm. *Ḳadem-rā;* min-ciheti’l-ḳadem, dimekdir. *Tā;* ḥattá. *Ḥükm;* ma‘lūm. *Nüzūl;* inzāl gelmek. *Tu;* seniñ. *Der-īn;* bu. *Dār;* dünyāya. *Nüviste est;* yazılmışdır. *Ṣad;* yüz. *Reh;* yol. *Be-‘abeṣ;* ‘abeṣ ile. *Bāz gīred tırāşīd ḳalem-rā;* ḳalemi tırāş itmek ve yonṭmaḳ.

Maḥṣūl-i ebyāt: Ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleriniñ cevher-i aṣlīsine ve ḥaḳīḳat-i Muḥammediyyesine bu şeref kāfīdir, kí Anıñ cevherini Münşī-i

taḳdīr-i İlâhī olan Rabbu'l-'izzet, ol gün kí ya'nī ol ḫalḳ u īcād güni kí, "Kün" emriyle iḳlīm-i mevcūdātı ḫalḳ itmiş idi. İşte o iḳlīmde Efendimiziñ ḳadem ciheti cümle maḫlūḳātı geçmiş idi; ya'nī evvel[en] Nūr-ı Muḥammed ḫalḳ u īcād olunup, andan cümle maḫlūḳāt ḫalḳ olunmuşdur. Ḥattá Efendimiziñ bu dünyāya teşrīfleri, nüzūlleri, gelmesi levḥ-i maḥfuẓa yazılmış ve evvelce yazılmış olan kütüb-i İlâhiyye'ye daḫı yazılmış idi. Yüz yol, ya'nī yüz kere 'abeş ile ḳalem tırāş oldı, yonṭuldı. Ya'nī evvelce gelenler cümlesi 'abeş idi. Maḳṣūd, Efendimiz idi. Bunlarıñ gelmesi tekrār ḳalemiñ yonṭulup Efendimiziñ teşrīfini yazmasına ve tebşīr itmesine sebeb oldı, dimekdir.

Ṣaḥīfe (549) Fi'l-Meşnevī:

دامن او کیر ای یار دلیر
کومنزه باشد از بالا و زیر

نی چو عیسی سوی کردون بر شود
نی چو قارون در زمین اندر رود

ربی الاعلا ست ورد ان مهان
رب ادنا در خوراین ابلهان

Dāmen-i ū gīr iy yār-i delīr
Kū münezzeh bāşed ez-bālā vü zīr

Nī çü 'Īsá sūy-ı gerdūn ber şeved
Nī çü Ḳārūn der-zemīn ender reved

Rabbiye'l-a'lāst vird-i ān mihān
Rabb-i ednā der-ḫor īn eblehān

Me‘ānī-i elfāẓ: *Dāmen;* etek. *Ū;* żamīr. Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a rāci‘dir. *Gīr;* ṭut. *İy;* ḥurūf-ı nidā. *Yār;* dost. *Delīr;* şecī‘. *Kū;* kí Ū taḳdirinde; *kí;* ḥarf-i rabṭ, *Ū;* Cenāb-ı Ḥaḳḳ. *Münezzeh;* tenzīh olunmuşdur. *Bāşed;* olur. *Ez-bālā;* yuḳarıdan. *Vü zīr;* altdan. *Nī;* degil. *Çü;* gibi. *‘Īsá;* ‘aleyhi’s-selām. *Sūy;* ṭaraf. *Gerdūn;* eflāk. *Ber;* üzere. *Şeved;* olur. *Nī;* degil. *Çü;* gibi. *Ḳārūn;* meşhūr, ma‘rūf yere baṭan. *Der;* ẓarfiyyet. *Zemīn;* yer. *Ender;* içinde. *Reved;* gider. *Rabbiyye’l-a‘lāst;* bu ululārıñ, ṣāḥib-‘irfān olanlarıñ virdi ya‘nī evrādı, Rabbiye’l-a‘lā’dır. *Ān;* ism-i işāret. *Mihān;* ulu olan kimesne. *Rabb-i ednā*; Cenāb-ı Rabb-i ‘izzet aşaġıda bu eblehān-ı dünyānıñ lāyıkı ednā olan rabb’dır. Ya‘nī mālik ü rabbisi mecāzīdir. *Der;* ẓarfiyyet. *Ḫor;* denī ādemler. *Eblehān;* **(231b)**aḥmaḳ ādemlerindir.

Maḥṣūl-i ebyāt: İy şecī‘-i baḥādır olan dost! Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ şerī‘ati dāmenini ṭut; ya‘nī şerī‘at-i ġarrā’-yı Aḥmediyye’ye mütāba‘at eyle. O Cenāb-ı Ḥaḳḳ, bālāda ve altda olmaḳdan münezzehdir. Cihād, Sen’den müberrā ve münezzehdir. ‘Īsá ‘aleyhi’s-selām gibi eflāk ṭarafında degildir. Ḳārūn gibi yer altında degildir. İy ulu olan kimesne, Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ı Rabbiyye’l-a‘lāst, diyü tesbīh eyle, öyle bil. Cümle şeyden a‘lādır. Aḥmaḳ ve denī olan kimesne rabb-i ednā bilme, öyle dime. Ya‘nī aḥmaḳ, denī olan kimesne, Cenāb-ı ‘İzzeti bileydi; Aña ‘işyān itmezdi. İṭā‘at ve inḳıyād iderdi. Bilmediginden‘işyān itdi, dimekdir.

Ṣaḥīfe (549) Ḳāle Fi’l-Meṣnevī:

ذکر حق کن بانکه غولا نرا بسوز
چشم نرکس را ازین کرکس بدوز

ذکر حق پاکاست چون پاکی رسید
رخت بر بندد برون آید پلید

می کریزد ضدها از ضدها
شب کریزد چون بر افروزد ضیا

چون درآید نام پاک اندر دهان
نی پلیدی ماند ونی آن دهان

Ẕikr-i Ḥaḳḳ kün bānge ġülān-rā bi-sūz
Çeşm-i nergis-rā ez-īn kerkes bi-dūz

Ẕikr-i Ḥaḳḳ pākest çün pākī resīd
Reḫt ber bended birūn āyed pelīd

Mī-gurīzed żıdhā-ez-żıdhā
Şeb gurīzed çün ber-efrūzed żiyā

Çün der-āyed nām-ı pāk ender-dehān
Nī pelīdī māned vü nī ān dehān

Me‘ānī-i elfāẓ: *Ẕikr-i Ḥaḳḳ;* Ḥaḳḳ’ı ẕikr. *Kün;* eyle. *Bānge;* ṣadāsını. *Ġülān-rā;* ġülānlarıñ. *Bi-sūz;* yaḳ. *Çeşm;* göz. *Nergis-rā;* maḥbūb. *Ez-īn;* bu. *Kerkes;* aḳbaba denilen ḳuş. *Bi-dūz;* dik. *Ẕikr-i Ḥaḳḳ;* Ḥaḳḳ’ı ẕikr. *Pākest;* pākdır, ṭāhirdir. *Çün;* çünkí. *Pākī;* pāklıga, ṭāhirlige. *Resīd;* ulaşdıñ. *Reḫt;* metā‘, dünyāyı. *Ber bended;* bağla. *Birūn;* ṭaşra. *Āyed;* gele. *Pelīd;* murdār, bulaşıḳ, nā-pāk olan. *Mī-gurīzed;* ḳaçar. *Żıdhā;* żıddıñ cem‘idir; birbirine muġāyir żıdd olan şey’. *Ez-żıddhā;* ma‘lūm. *Şeb;* gice. *Gurīzed;* ḳaçar. *Çün;* çünkí. *Ber;* yuḳarı. *Efrūzed;* parladı. *Żiyā;* ma‘lūm; burada güneşiñ ṭulū‘ı murād[d]ır. *Çün;* çünkí. *Der;* ẓarfiyyet. *Āyed;* gele. *Nām;* ismi. *Pāk;* ṭāhir. *Ender;* içinde. *Dehān;* aġız. *Nī;* degil. *Pelīdī;* pelīdlik. *Māned;* ḳala. *Vü nī;* degil. *Ān;* ism-i işāret. *Dehān;* aġız.

Maḥṣūl-i ebyāt: Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ı ẕikr eyle. Ġūlyabānı denilen ṭā’ife-i cinden bir ṭā’ifedir, anı yaḳ, maḥbūbuñ gözüni bu aḳbaba olan dünyādan dik. Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ı ẕikr itmek; pāklik, ṭāhirlikdir. **(232a)**Çünkí pāklıga, ṭāhirlige ulaşdıñ. Dünyā metā‘ını bağla; ya‘nī andan yüz çevir kí, içeründe olan pelīd, murdār, bulaşıḳ nā-pāk olan ḥubb-ı dünyā ṭışaruya gele. Zīrā ḳā‘idedir kí; żıdlar, żıdlardan ḳaçar. Ya‘nī iki żıdd bir yere cem‘ olmaz; الضدان لا يجتمعان Çünkí żiyā parladı; gice ḳaçar. Ya‘nī güneş

doġar gice orada duramaz. Çünkí Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ nām-ı pākı aġzınıñ içine gele; o aġızda ne pelīd ḳalur ve ne o aġız ḳalur; ya'nī aġzıñ daḫı tebdīl olur veyāhūd o aġız fānī olup yerine bāḳī olan bir aġız gelür kí dā'imā Ḥaḳḳ'ı ẕikr ider, dimekdir.

Ṣaḥīfe (550) Ḳāle's-Sa'dī:

ره راست باید نه بالای راست
که کافرهم از روی صورت چو ماست

Reh-i rāst bāyed ne bālāy rāst
Kí kāfir hem ez-rūy-ı ṣūret çü māst

Me'ānī-ielfāẓ: *Reh;* yol. *Rāst;* ṭoġrı. *Bāyed;* gerek. *Ne;* degil. *Bālā*y; yuḳarıya. *Rāst;* ṭoġrı. *Kí;* ḥarf-i rabṭ. *Kāfir;* ma'lūm. *Hem;* daḫı. *Ez-rūy;* yüzden. *Ṣūret;* şekl, hey'et. *Çü;* gibi. *Māst;* bizim gibidir, dimekdir.

Maḥṣūl-i beyt: Toġrı yol gerek degil bālāya, yuḳaruya ṭoġrı. Zīrā kāfir daḫı ṣūret yüzünden bizim gibidir. Ya'nī ṭarīḳ-i müstaḳīm gerekdir. Yoḫṣa kendüsi selvī aġacı gibi yuḳaruya ṭoġrı müstaḳīmü'l-ḳāme olup gitdigi yol ve meẕhebi egri olmuş, ne'ūẕü bi'llâh boyınıñ toġrılıġından ve hey'etiñ güzelliginden ne fā'ide? Zīrā kāfir, münāfıḳ, müşrik cümlesi hey'et ve ṣūret-i insāniyyede bizim gibidir. Ya'nī birdir, birbirlerinden farḳ u temyīzi yoḳdur. Ancaḳ fark u temyīz, bāṭın-ı ma'nevīdir. Ne ḳadar isterseñ mü'min-i ṣāliḥ ādemlerde çirkin, lâkin derūnları cennet ḥūrī vü ġılmānları gibi ḥüsnā, müsteḥsnādır. Ne ḳadar isterseñ kāfir-i münāfıḳlarda cemāl ṣaḥībi, lâkin derūnları cehennem zebānileriyle ṭolmuşdur, dimek olur kí i'tibār, hey'et ve eşkāle degildir. Ancaḳ iç iḳlīminiñ ḥüsn ü leṭāfeti gerekdir. Derūnı cennet olmuş, derūnı cehennem olmuş, bunlar ma'nevī olan şey'dir. Kimesne bunlara āgāh degildir, ancaḳ ṣāḥibi bilür 'azīzim. Eger inṣāf olunursa herkes kendüsini bilür kí, derūnı cennet mi oluyor yoḫṣa cehennem mi oluyor? Ya'nī 'amelinden bilür, kí bizim içün cennet mi yapılur yāḫud cehennem mi tehiyye olunuyor? İşte aña göre **(232b)**bilürsüñ ḳanġı eviñ ḫānesiniñ ṣāḥibisiñ sulṭānım. Artıḳ sen āyīneniñ ḳarşusına geç de, ḥānımlar gibi kendüne, ẓāhirine eygüce süs vir baḳalım. Böyle süslü beg ve efendileri sevḳ-ı maḥabbetde ve bāzār-ı 'ışḳda ḳaç paraya alıyor?

Ṣaḥīfe (550) Ḳāle Fi'l-Meṣnevī:

کر ببینی میلی خود سوی سما
پر دولت بر کشا همچو هما

ور ببینی میل خود سوی زمین
نو حه میکن هیچ منیشین از حنین

عاقلان خود نوحه ها پیشین کنند
جاهلان آخر بسر بر می زنند

ز ابتدای کار آخررا ببین
تا نباش تو پشیمان یوم دین

Ger bi-bīnī meyl-i ḫod sūy-ı semā
Per devlet ber güşā hemçü Hümā

Ver bi-bīnī meyl-i ḫod sūy-ı zemīn
Nevḥa mī-kün hīç me-nīşīn ez-ḥanīn

‘Āḳılān ḫod nevmehā pīşīn künend
Cāhilān āḫir be-ser ber mī- zenend

Z’ibtidā-yı kār āḫir-rā bi-bīn
Tā ne-bāş tu peşīmān-ı yevm-i dīn

Me‘ānī-i elfāẓ: *Ger;* eger. *Bi-bīnī;* görürsüñ. *Meyl;* ma‘lūm. *Ḫod;* kendü. *Sūy;* ṭaraf. *Semā;* gök. *Per;* ḳanad. *Devlet;* ma‘lūm. *Ber güşā;* aç. *Hemçü;* gibi. *Hümā;* meşhūr olan Hümā ḳuşı gibi. *Ver;* eger. *Bi-bīnī;* görürsüñ. *Meyl;* ma‘lūm. *Ḫod;* kendü meylini. *Sūy;* ṭaraf. *Zemīn;* yer, arż. *Nevḥa;* bağırmaḳ, çaḳırmaḳ, ağlamak. *Mī-kün;* eyle. *Hīç;* aṣlā. *Me-nişīn;* oturma. *Ez-ḥanīn;* nevḥa’dan, bağırmaḳ, çaḳırmaḳdan. *‘Āḳılān;* ma‘lūm. *Ḫod;* ḥaḳīḳatde. *Nevḥahā;* nevḥ’iñ cem‘idir; nevḥalar. *Pīşīn;* öñce, *peşīn*[en]. *Künend;* iderler. *Cāhilān;* ma‘lūm. *Āḫir;* nihāyet, ṣoñ. *Be-ser;* başı ile. *Ber mī-zenend;* vuruşurlar. *Zi-ibtidā;* ibtidādan, evvelden. *Kār;* iş.

Āḫir-rā; nihāyetini, āḫirini. *Bi-bīn;* gör. *Tā;* ḥattá. *Ne-bāşī;* olmayasıñ. *Tu;* sen. *Peşīmān;* ma‘lūm. *Yevm-i dīn;* dīn güni, kí yevm-i ḥaşr u cezādır.

Maḥṣūl-i ebyāt: Eger görürseñ, seniñ meyl ü maḥabbetiñ semā ṭarafınadır; ya‘nī ūlū’l-himmet olup sa‘y u ġayretiñ melekūt ve ḳurb-ı ceberūt cānibinedir; devlet ḳanadı aç Hümā Ḳuşı gibi. Ya‘nī aşlā durma, hemān me‘a’t-teşekkür ‘ibādet u ṭā‘at ḳanadını açup meşhūr olan Hümā Ḳuşı gibi ol ṭarafa pervāz eyle. Ve Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a ṣad hezār ḥamd u ṣenālar eyle. Eger görürseñ kí, seniñ meyl ü maḥabbetiñ zemīn ṭarafınadır; ya‘nī denī olan himmetiñ bu dünyāya meyl ü maḥabbet ider ve nefs-i hevān cihetine seni sevḳ ider, amān dünyānıñ cümlesi benim olsun diyü, gice ve gündüz selb-i rāḥat u ḥużūr idüp bu dünyānıñ arḳasından yelel, ḳoşarsıñ. **(233a)**Nevḥa eyle, aşlā oturma; teveccühden gerü durma ṣayḥa eyle; çaġır, baġır aġla başını yerden yere ur kí; seniñ işiñ Ḥaḳḳ’a ḳalmışdır. Ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳḳ, seni bu dünyānıñ elinden ḳurtarsıñ; yoḫṣa işiñ fenādır. [35]خسر الدنيا و الاخرة ikisinden de maḥrūm olursuñ. Ḥele dünyāda olan ḫüsrānıñ ma‘lūmdur. Sen bilürsüñ ne rezālet ve ne sefālet çekiyorsuñ. Āḫiretde olan ‘aẕābıñ acısını da ‘alā bilürsüñ. Zīrā kí īmānıñ vardır, inanmışsıñ, Ḳur’ān’da ẕikr u beyān olunan ‘aẕāba. Amān birāder, bārī şu īmānına ḫalel getürme kí, bu sāyede maġfiret olunursuñ. İşte ‘āḳiller ḥaḳīḳatde bu nevḥaları peşīn[en] iderler; ya‘nī dünyāda iken dünyānıñ elinden yaḳalarını ḳurtarmaḳ içün, Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a ṣayḥa idüp çaḳırırlar ve aġlarlar. Lâkin cāhiller peşīn[en] nevḥa itmediklerinden, āḫir ü niḥāyetde başını ururlar, yerlere ḳapanurlar. ‘Aẕāb-ı İlâhī ve ḫiṭāb-i İlâhī’yi görünce çí fā’ide aḥmaḳ ḥerīf? O peşīn[en] gerek idi. ‘Āḳıllu ādem, işiñ ibtidāsında intihāsını, āḫirini görür. Ya‘nī ‘āḳıl ṣāḥibi olan ādem, her işiñ ibtidāsında, intihāsını neye müneccer olacaġını görür ve tefekkür ider. İşte bu dünyāda iken işiñ ṣoñı ne olacaġını tefekkür it ve mülāḥaẓa eyle. Ḥattá sen, yevm-i dīnde peşīmān olmayasıñ. Eyvāh ne fenā itdim, benim ḥālim neye müneccer olacaḳ şimdi; diyü peşīmānlıḳ itmeyesiñ. Ol zamānıñ peşīmānlıġı fā’ide virmez ‘azīzim. Burada ‘aḳlını başına alup gidecegin yoluñ uzaḳlıġı mülāḥaẓa idüp tedāriken seferiyyeye himmet gerekdir. Be hey mübārek ādem, bu dünyāda iki günlük yola gidecek olsañ, ne ḳadar telāş-ı efkār idersiñ, artıḳ ne dürlü tedārikātda bulunursuñ. Ḥālbukí gideceğiñ maḥalde herbir şey’ mevcūddur. Lâkin āḫiret öyle degildir, orada bir şey’ yoḳdur,

[35] Sûre-i Hacc 11. Âyet-i Kerîme.

cümlesini buradan berāberce götüreceksiñ. Gerek yemek içmek gerek oturacaġın ḫāne gerek ṣarf idecegin aḳçe ve giyecegin elbise ve'l-ḥāṣıl dünyāda insāna ne lāzimdır anıñ gibi cümlesini buradan götüreceksiñ 'azīzim, ve's-selām.

Ṣaḥīfe (550):

من ز اول دیدم اخر را تمام
جای دیکر رو از ینجا والسلام

Men zi-evvel dīdem āḫir-rā tamām
Cāy-ı dīger rev ez-īncā ve's-selām

Me'ānī-i elfāẓ: *Men;* ben. *Zi-evvel;* evvelden. *Dīdem;* gördüm. **(233b)***Āḫir-rā;* nihāyetini. *Tamām;* tamām[en], kāmil[en]. *Cāy;* maḥal. *Dīger;* başḳa. *Rev;* git. *Ez-īncā;* bu yerden, maḥalden. *Ve's-selām;* ma'lūm.

Maḥṣūl-i beyt: Ḳuyumcı o ādeme der kí; ben evvelden ya'nī işiñ evvelinden gördüm işiñ āḫiri ve netīcesi ne olacaġını. Tamām[en] başḳa yere ve maḥale git bu yerden ve maḥalden ve's-selām, didi. Rūḥu'l-Beyān'da olan ḳuyumcı ḥikāyesindendir. Ya'nī bir eli titrer ādem, ḳuyumcıya gelüp altun ḳırpıbtılarını vezn itmek içün terāzüsini ṭaleb eyledi. Ḳuyumcı cevābında, benim ġalburum yoḳdur, didi. Ben senden terāzu istiyorum, didi. Tekrār cevābında, benim süpürgem yoḳdur didi. Nihāyet o ādem, ḥiddetlü ḳuyumcı didi kí; ben saña söyledigimi bilürüm. Sen iḫtiyār ādemsiñ, eliñ titireyor. Altun ḳırpıbtılarını vezn ider iken yere dökeceksiñ; süpürge lāzımdır anları süpürmege. Ve ṣoñra ḳalbur gerekdir eleyüp toprağı ayırmaġa. İşte işiñ nihāyetini bildigim içün saña öyle cevāb virdim, didi.

Ṣaḥīfe (551) Ḳale'l-Ḥāfiẓ:

در کار خانهٔ عشق از کفر نا کزیزست
اتش کرا بسوزد کر بو لهب نباشد

Der-kārḫāne-i 'ışḳ ez-nā guzīrest
Āteş kí-rā bi-sūzed ger bū Leheb ne-bāşed

Me‘ānī-i elfāẓ: *Der;* ẓarfiyyet. *Kārḫāne;* iş evi. *‘Işḳ;* ma‘lūm. *Ez-küfr;* küfürden. *Nā-guzīrest;* çāresiz, lā-büd ve lāzımdır. *Āteş;* ma‘lūm. *Ki-rā;* kimi. *Bi-sūzed;* yaḳar. *Ger;* eger. *Bū Leheb;* Ebī Leheb meşhūr, ma‘rūf olan ādem. *Ne-bāşed;* olmaya.

Maḥṣūl-i beyt: Kārḫāne-i ‘ışḳ içinde küfrden çāresiz lā-büd ve lāzımdır; ya‘nī bu kārḫāne-i ‘ışḳda küfr itmemek, iḫtiyār ile degildir, elinde degildir. Zīrā muḳadderāt-ı İlâhiyye öyledir. Çünkí, Ebī Leheb olmaya āteş kimi yaḳacaḳdır? Hīç. Ya‘nī bu kārḫāne-i ‘ışḳda hem mü’mīn ve hem kafir olacaḳdır. Ḥikmet bunı iḳtiżā ider. Çünkí Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ ism-i Cemāl ve ism-i Celāl ḫāneleri olup elbette bu ḫānelere ḳonılacaḳ ḳul ve köle lāzımdır. Evet, cehennemde olan, Allâh’ıñ ‘abd u kölesidir. Ḥattá ‘āşıḳlar derler kí; Cenāb-ı Ḥaḳḳ, baña ‘abdim, ḳulum disün de żararı yoḳdur cehennemde olayım. Şübhe yoḳ İbrāhim ‘aleyhi’s-selām’a ‘abdim, dostum didigi içün nār-ı Nemrūd, aña Cennet oldı.

Ṣaḥīfe (553) Ḳāle’l-Ḥāfiẓ:

ملول از همرهان بودن طریق کار دانی نیست
بکش دشوارئ منزل بیاد عهد آسانی **(234a)**

Melūl ez-hem-rehān būden ṭarīḳ-i kārdānī nīst
Bi-keş düşvārī-i menzil bi-yād ‘ahd-i āsānī

Me‘ānī-i elfāẓ: *Melūl;* maḥzūn. *Ez-hem-rehān;* hem-rehiñ cem‘idir; berāberce yola giden arḳadaşlardan. *Būden;* olmaḳ. *Ṭarīḳ;* yol. *Kārdānī;* ma‘lūm, kārdānlıḳ. *Nīst;* degildir; ya‘nī kārdān ile berāber yola giden ādemiñ ṭarīḳī degildir. *Bi-keş* çek. *Düşvārī-i;* zaḥmet, meşaḳḳat, güçlük. *Menzil;* yol. *Bi-yād;* yād ve ẕikr eyle. *‘Ahd;* zamān. *Āsānī;* ḳolay, selāmet ü sehl.

Maḥṣūl-i beyt: Yola giden arḳadaşlarıñdan melālet ve maḥzūniyyetle melūl ve maḥzūn olmaḳ, kārdānlıḳ ṭarīḳi degildir. Āsānlıḳ zamānı şevḳine, menziliñ zaḥmet ü meşaḳḳat ü çetīnligini çek. Āsān u ḳolay olan ‘ahdiñ yād ve ẕikriyle berāber burası ġāyet müşkildür, dimek olur. Bu beyt; Mūsá ‘aleyhi’s-selāmıñ benī İsrā’īl ile berāber hem-rāh olup Tīh Ṣaḥrāsına gidüp orada anlarıñ melūl ve

maḥzūniyyetiyle berāber melūl ü maḥzūn olmaḳ ṣa‘b u çetīndir. Zīrā kí, Mūsá ‘aleyhi’s-selām ‘ahd-i mīṣāḳı ẕikr ider ve bilür. Aña ḳolaydır ‘ahd-i mīṣāḳ; lâkin Benī İsrā’īl Ḳavmine ḳolay degildir. Anlara zor ve çetīndir inkārları sebebiyle dimekdir.

Ṣaḥīfe (554):

جهان ای برادر نماند بکس
دل اندر جهان افرین بند و بس

(374) ṣaḥifede ẕikr olundıġından, oraya mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (557) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

درین چمن کل بیخار کس نچید آری
چراغ مصطفوی با شرار بو لهبیست

(123) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (557) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

مکن ز غصه شکایت که در طریق طلب
برا حتی نرسید انکه زحمتی نکشید

Me-kün zi-ġuṣṣa şikāyet kí der-ṭarīḳ-i ṭaleb
Be-rāḥatī ne-resīd ān kí zaḥmetī ne-keşīd

Me‘ānī-i elfāẓ: *Me-kün;* eyleme. *Zi-ġuṣṣā;* ġuṣṣadan, ġamdan. *Şikāyet;* ma’lūm. *Kí;* zīrā. *Der-ṭarīḳat;* ṭarīḳ; yol. *Ṭaleb;* istemek. *Be-rāḥatī;* bir rāhata ve ḥużūr-ı selāmete. *Ne-resīd;* irişmedi, yetişmedi. *Ān kí;* ol kimesne kí. *Zaḥmetī;* bir zaḥmet ve meşaḳḳati. *Ne-keşīd;* çekmedi.

Maḥṣūl-i beyt: Ṭaleb ve istemek yolunda ġuṣṣā ve ġamdan şikāyet itme. Ol kimesne bir rāḥata ve ḥużūr-ı selāmete ulaşmadı, yetişmedi; zaḥmet u meşaḳḳati

çekmedikçe bir insān her ne şey'de olur ise olsun, elbette ibtidāsında zaḥmet u meşaḳḳat çekecekdir. Ḳā'ide böyledir; zaḥmet **(234b)**ve meşaḳḳatsiz aşlā rāḥat u ḥużūr ve selāmete irişmez. Min-ciheti'ṭ-ṭarīḳat-i sālikānıñ bu yolda zaḥmet u meşaḳḳati çekmedikçe ve çile vü belālara ṣabr itmedikçe ḥużūr-ı Ḥaḳḳ'a ve selāmet-i dāreyn olunamadığı gibi min-ciheti'ẓ-ẓāhir daḫı zaḥmet u meşaḳḳat çekmedikçe rāḥat ve selāmeti bulamaz. Ḥattá iki ḳatlu, arasında ḳaymaḳ olan ekmek ḳadayıfı daḫı bir müddetçik aġzında çignemedikçe anıñ leẕẕeti ve ẓevḳini bulamazsıñ. Böyle itmedikçe anı rāḥat ve selāmetle boġaz içünden baḥr-i 'ummān olan Ḳaradeñiz'e göçüremezsiñ. Ve ḳıs 'alā hâzihi.

Ṣaḥīfe (557) Ḳāle'l-Ḥāfıẓ:

معشوقه عیان میکذرد بر تو و لیکن
اغیار همی بیند ازان بسته نقابست

Ma'şūḳa 'ayān mī-güẕered ber-tu vü līkin
Aġyār hemī bīned ez-ān beste niḳābest

Me'ānī-i elfāẓ: *Ma'şūḳa;* ma'lūm; maḥbūbe. *'Ayān;* ẓāhir ü āşikāre. *Mī-güẕered;* geçer. *Ber-tu;* seniñ üzerine. *Vü līkin;* lâkin. *Aġyār;* ma'lūm; bīgāne. *Hemī;* böylece. *Bīned;* görür. *Ez-ān;* ol sebebden. *Beste;* bağlamış. *Niḳābest;* yüzünde olan niḳāb, perde ile; ya'nī yüzüni görememesinden kināyedir.

Maḥṣūl-i beyt: İy 'āşıḳ-ı bī-çāre! Ma'şūḳa seniñ üzerine ẓāhir ü āşikāre geçer; lâkin aġyār, yabancı böylece görür kí anıñ yüzünde niḳāb vardır. Ya'nī 'āşıḳ-ı ṣādıḳ olanlar, ma'şūḳı dā'imā müşāhede iderler her yerde ve cümle ẕerrede. Lâkin aġyār, yabancı olanlar 'āşıḳ-ı ṣādıḳ gibi göremezler; anlara görünmez. Anlar aġyār oldığından anlar böyle göremez ma'şūḳuñ yüzünde olan perde vü niḳābdan, dimekdir.

Ṣaḥīfe (558) Fi'l-Meṣnevī:

این جهانرا که بصورت قائمست
کفت پیغمبر که حلم نائمست

از ره تقلید تو کردی قبول
سالکان این دیده پیدا بی رسول

روز در خوابی مکو کین خواب نیست
سایه فرعست اصل جز مهتاب نیست

خواب و بیداریت آن دان ای عضد
که ببیند خفته کو در خواب شد

او کمان برده که این دم خفته ام
بی خبر زان کوست در خواب دوم

Īn cihān-rā kí be-ṣūret ḳā'imest
Güft Peyġamber kí ḥulm-i nā'imest

Ez-reh-i taḳlīd-i tu kerdī ḳabūl
Sālikān īn dīde peydā bī-resūl

Rūz der-ḫˇābī me-gū k'īn ḫˇāb nīst
Sāye fer'est aṣl cüz mehtāb nīst

Ḫˇāb u bīdāriyyet ān dān iy 'ażud
Kí bi-bīned ḫufte kū der-ḫˇāb şüd

Ū gümān borde kí īn dem ḫufte em
Bī-ḫaber z'ān kūst der-ḫˇāb-ı düvem

Me‘ānī-i elfāẓ: *Īn;* bu. *Cihān-rā kí;* dünyā kí. *Be-ṣūret;* ṣuretde; ya‘nī ṣūretā. *Ḳā’imest;* **(235a)**ḳā’imdir; durur. *Güft;* buyurdı. *Peyġamber;* ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleri. *Kí;* ḥarf-i rabṭ. *Ḥulm;* rü’yā görmek. *Nā’imest;* nā’imdir; uyḳudur; ya‘nī uyuyan kimseniñ rü’yā görmesidir. *Ez-reh;* yoldan. *Taḳlīd;* żıdd-ı taḥḳīḳ. *Tu;* sen. *Kerdī;* eylediñ. *Ḳabūl;* ma‘lūm. *Sālikān;* sālikiñ cem‘idir; sālikler. *Īn;* bu. *Dīde;* görmüş. *Peydā;* ẓāhir ü āşikāre. *Bī-resūl;* resūlsüz. *Rūz;* gündüz. *Der;* ẓarfiyyet. *Ḥ˘ābī;* uyḳudasıñ. *Me-gū;* söyleme. *K’īn;* kí īn taḳdīrinde; *kí;* ḥarf-i rabṭ *īn;* bu. *Ḥ˘āb;* uyḳu. *Nīst;* degildir. *Sāye;* ẓıll, gölge. *Fer‘est;* fer‘dir. *Aṣl;* ma‘lūm. *Cüz;* ġayri, başḳa. *Mehtāb;* ḳameriñ żiyāsı. *Nīst;* degildir. *Ḥ˘āb;* uyḳu. *Bīdāriyyet;* saña uyanıḳlıḳdır. *Ān;* ism-i işāret. *Dān;* bil. *İy;* ḥarf-i nidā. *‘Ażud;* pāzū ve ḳuvvet ṣāḥibi dimekdir. *Kí;* ḥarf-i rabṭ. *Bi-bīned;* görür. *Ḫofte;* uyumuş. *Kū;* kí ū taḳdīrinde; *kí;* ḥarf-i rabṭ *ū;* żamīr uyḳuda olan ādeme rāci‘dir. *Der;* ẓarfiyyet. *Ḥ˘āb;* uyḳu. *Şüd;* gitdi. *Ū;* żamīr; ḫufteye rāci‘dir. *Gümān;* ẓann. *Borde;* iletmiş. *Kí īn;* bu. *Dem;* vaḳt, nefes. *Ḫofte em;* uyumışım. *Bī-ḫaber;* ḫabersiz. *Z’ān;* ism-i *işāret. Kū;* kí üst taḳdīrinde; *kí;* ḥarf-i rabṭ üst; [odur]. *Der;* ẓarfiyyet. *Ḥ˘āb;* uyḳuda. *Düvem;* ikinci.

Maḥṣūl-i ebyāt: Bu cihān ṣūretde ḳā’imdir; ya‘nī ṣūret[en] görürsün kí durur. Ṣallá’llâhu ‘aleyhü ve sellem Efendimiz Ḥażretleri buyurdı kí: Dünyā ḥulm-i nā’imdir; ya‘nī uyuyan kimesneniñ gördiği rü’yādır. Ya‘nī uykuda olan ādem, naṣıl rü’yā görür anıñ gibidir. Bu cihānıñ ḥulm-i nā’im olmasını sen taḳlīd yolundan ḳabūl eylediñ; ya‘nī ḥaḳīḳatden ġāfilsiñ. Sālikān-ı Ḥaḳḳ olanlar, bu dünyānıñ ṣūret[en]; ḳā’im-i ma‘nevī nā’im oldığı resūlsüz ẓāhir ü āşikāre görmüşdür. Ya‘nī teblīġ-i resūl olmaḳsızın anlar bu ḥāli müşāhede itmişlerdir. Gündüz uyḳudasıñ. Söyleme kí bu uyḳu degildir; ya‘nī uyḳu giceye maḫṣūṣdur. Gündüz insān uyursa aña uyḳu denilmez dime kí o da uyḳudur. Sen uyḳuda uyursañ, gündüzüñ saña fā’idesi nedir? Çünkí sen uyḳudasıñ. Sāye aṣlıñ fer‘idir; andan ayrılmışdır. Ḳameriñ sāyesi kí, żiyā’-i aṣl olan ḳameriñ fer‘idir. Ammā aṣl olan mehtāb, ḳameriñ ġayri degildir.

(235b)Ṣaḥīfe (560) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

کلید کنج سعادت قبول اهل دلست

مباد کس که درین نکته شک و ریب کند

(445) ṣaḥīfede ẕikr oldıġından oraya mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (560) Fi’l-Meṣnevī:

لا جرم انراه بر تو بسته شد
چون دل اهل دل ازتو خسته شد

زود شان دریاب و استغفار کن
همچو ابری کریها و زار کن

تا کلستان شان سوی تو بشکفد
میوهای پخته بر خود و اکفد

هم بران در کرد کم از سک مباش
با سک کهف ار شدستی خواجه تاش

Lā-cerem ān-rāh ber-tu beste şüd
Çün dil ehl-i dil ez-tu ḫaste şüd

Zūd şān der-yāb u istiġfār kün
Hemçü ebrī giryehā vü zār şüd

Tā gülistān-şān sūy-ı tu bi’şkefed
Mīvehā-yı puḫte ber-ḫod vā kefed

Hem ber-ān der gerd kem ez-seg me-bāş
Bā seg-i kehf er şüdestī ḫˇāce-tāş

Me‘ānī-i elfāẓ: *Lā-cerem;* şübhesiz, elbette. *Nā-çār;* żarūrī. *Ān-rāh;* o yo”l. *Ber-tu;* seniñ üzerine. *Beste;* bağlanmış. *Şüd;* oldı. *Çün;* çünkí. *Dil;* göñül. *Ehl-i dil;* Evliyā-yı Kirām Ḥażerātıdır. *Ez-tu;* senden. *Ḫaste;* ma‘lūm. *Şüd;* oldı. *Zūd;* tīz, evvel. *-Şān;* ism-i işāret; anları. *Der-yāb;* bul. *U istiġfār;* ma‘lūm. *Kün;* eyle. *Hemçü;* gibi. *Ebrī;* buluṭ. *Giryehā;* giryeniñ cem‘idir; aġlamaḳ. *Vü zār;* iñlemek. *Kün;* eyle. *Tā;* ḥattá. *Gülistān;* ma‘lūm. *-Şān;* anlarıñ. *Sūy;* ṭaraf. *Tu;* seniñ. *Bişkefed;* açıla. *Mīvehā;* mīveniñ cem‘idir; mīveler, ṣemarāt. *Puḫte;* olmuş, pişmiş. *Ber-ḫod;* kendüniñ üzerine. *Vā kefed;* girü yarıla. *Hem;* daḫı. *Ber-ān;* ism-i işāret. *Der;* ḳapu. *Gerd;* ṭolan. *Kem;* noḳṣān. *Ez-seg;* köpekden. *Me-bāş;* olma. *Bā-seg;* köpegiyle. *Kehf;* maġara; Aṣḥāb-ı Kehf’iñ. *Er;* eger. *Şüdestī;* olduñ. *Ḫ̔āce;* efendi. *-Tāş;* şerīk, ortaḳ.

Maḥṣūl-i ebyāt: Şübhesiz, elebette żarūrī, çāresiz Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ ḳurb u ‘ind-i ulūhiyyeti yolı, seniñ üzerine bağlanmış oldı; ya‘nī seniñ içün Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ ḳurbına yol yoḳdur. Çünkí ehl-i dil(iñ) olan Evliyā-yı Kirām Ḥażerātınıñ göñli senden ḫasta oldı. Ya‘nī sen kí anları incitdiñ, lā-cerem seniñ içün Ḥaḳḳ’a yol yoḳdur. Tīz, evvel git, anları bul ve istiġfār eyle kí feṭḥ-i bāb olsun. Buluṭ gibi aġla ve zārlaş; ya‘nī buluṭdan yaġmur yaġdığı gibi ve buluṭuñ cem‘iyyetinden ḥāṣıl olan āh u enīn gibi, sen de öylece aġla ve āh u enīn eyle. Ḥattá anlarıñ gülistānı, ḳalbi seniñ ṭarafına açılsun. Ya‘nī Evliyā-yı Kirām Ḥażerātından saña luṭf ve merḥamet irişüp **(236a)**o sāyede maḳbūl-ı dergāh-ı İlâhī olasıñ. Pişmiş ve olmuş mīveler seniñ üzerine dökülsüñ. Ya‘nī feyż-i tecellī-i Rabbānī mīveleri seniñ üzerine baḫş u iḫsān olsun. Daḫı anlarıñ kapusında ṭolan. Köpekden noḳṣān olma. Ya‘nī kelb gibi ehlu’llâh ḳapusını bekle ve eṭrafına ṭolan, oradan eksik olma. Egerçí dünyā ve āḫiret sa‘ādetini arzū ider iseñ, Aṣḥāb-ı Kehf’iñ köpegiyle eger arḳadaş ve şerīk olduñ ve olmaḳ ister iseñ işte Evliyā-yı Kirām Ḥażerātınıñ ḳapusını bekle. Zīrā bu dünyāda Aṣḥāb-ı Kehf anlardır. Maġaraları ise ḫāne-i sa‘ādetleridir. İy ḳardaş! ‘Aḳlıñ var ise bu ‘āṣīniñ sözini ṭut. Ve şimdi git, anlarıñ dergāh-ı ‘ālīlerine kelb gibi başını ṭut, kí ṣoñra seniñle görişürüz, pek çoḳ baña du‘ā idersiñ. Zīrā bu faḳīr de, seniñ gibi idim ‘azīzim. Ṣoñra anlarıñ kelbi oldum, ḳurtlardan ḳurtuldum daha üzerime ḥamle itmediler. Belkí arslanlar, ḳaplanlar pençesinden taḫlīṣ-i giribān itdim. Çünkí anlarıñ ḳapusınıñ kelblerinden cümle ḫayvānān ḫavf ve ḫaşiyyet ider. Ḳanġı ḥayvānlar, cümle insānlar, sultānlar… ‘azīzim, sulṭānım.

Ṣaḥīfe (560) Ḳāle'l-Ḥāfıẓ:

قطع این مرحله بی همرهئ خضر مکن
ظلماتست بترس از خطر کمراهی

Ḳaṭ' īn merḥale bī-hemrehī-i Ḫıżr me-kün
Ẓulümātest bi-ters ez-ḫaṭar-ı gümrāhī

Me'ānī-i elfāẓ: *Ḳaṭ';* kesmek. *Īn;* bu. *Merḥale;* ḳonaḳ, maḥalle. *Bī-hemrehī-i;* arḳadaşsız. *Ḫızır;* 'aleyhi's-selām. *Me-kün;* eyleme. *Ẓulumāt;* ẓulumātdır; ḳaranlıḳ, ẓulumātdır yol. *Bi-ters;* ḳor[ḳ], ḫavf it. *Ez-ḫaṭar;* ḫaṭardan. *Gümrāhī;* azġun, yolı ġā'ib idüp żāyi' itmek.

Maḥṣūl-i beyt: İy sālik-i ilá'llâh olan dervīş! Bu ṭarīkat-ı 'aliyyeniñ ḳonaḳ maḥalllerini Ḫıżır 'aleyhi's-selām ile berāber arḳadaş olmaḳsızın ḳaṭ' idemezsiñ; ya'nī Ḥażret-i Ḫıżır-meşreb bir mürşid-i kāmile bende ol kí, o ẕāt bilür bu yolıñ ṭarīḳini. Zīrā kí bu yolda ẓulumāt vardır. Ḫavf it yoluñ ḫaṭarından! Bir ādem bilmedigi bir ḳaranlıḳ yola delīlsiz naṣıl gidecekdir? Elbette bir delīl lāzımdır. Ḥālbukí ṭarīḳat-i 'aliyyeniñ yolları hīçbir yola ḳıyās olmaz. Nice biñ ḫaṭar ve nice biñ yol kesici vardır. Ḥesāba gelmez; bunlarıñ cümlesi de emr-i ma'nevīdir, göze görünmez. Bu yola gidenler bilür bu yoluñ ḫavf ve dehşetini sulṭānım.

Ṣaḥīfe (560) Ḳāle'l-Ḥafıẓ:

فدای دوست نکردیم عمر و مال دریغ
که کار **(236b)** عشق زما این قدر نمی آید

Fedā-yı dūst ne-kerdīm 'ömr u māl dirīġ
Kí kār-ı 'ışḳ zi-mā īn ḳadr nemī-āyed

Me‘ānī-i elfāẓ: *Fedā-yı;* ifnā. *Dūst;* ma‘lūm. *Ne-kerdīm;* eylemedik. ‘*Ömr;* ḥayāt. *U māl dirīġ;* ḥayf, esef. *Kí;* ḥarf-i rabṭ. *Kār;* iş. *‘Işḳ;* ma‘lūm *Zi-mā;* bizden. *Īn;* bu. *Ḳadr;* bu miḳdār. *Nemī-āyed;* gelmez.

Maḥṣūl-i beyt: Dosta ḥayāt ve cān u māl fedā eylemedik. Ḥayf, esef iderim; kí ‘ışḳıñ işi bizden bu ḳadar gelmez. Ya‘nī bu derecede ‘āşıḳ olamadığıma ḥayf u esef iderim. ‘Āşıḳ oldur kí; nesi var ise ma‘şūḳınıñ yolunda fedā itmekdir. Biz bu ḳadar idemedigimize ḥayf ve esef olunur. ‘Āşıḳ oldur; bilmeye dünyā ve māfīhā nedir? Sen, kí daha ḥayātını, mālını, emlākini bilürsüñ; naşıl ‘āşıḳ olursuñ? Belkí saña ‘aşaḳ derler, kí çocuḳlar oynar seniñle ‘azīzim. Sen de çocuḳlar ile oynarsıñ, olmaz, olmaz efendim.

Ṣaḥīfe (561) Fi’l-Meṣnevī:

کنج زری کو چو خسبی زیر ریک
با تو باشد آن نباشد مرده ریک

پیش پیش آن جنازت می رود
مونیس کور و غریبی میشود

Genc-i zerrī kū çü ḫosbī zīr-i rīg
Bā-tu bāşed ān ne-bāşed mürde rīg

Pīş pīş ān cenāzet mī-reved
Mūnis-i kūr u ġarībī mī-şeved

Me‘ānī-i elfāẓ: *Genc;* ḫazīne. *Zerrī;* altun. *Kū;* kí ū taḳdīrinde; o ḫazīne. *Çü;* çünkí. *Ḫosbī;* yatırsıñ. *Zīr;* altında. *Rīg;* ḳum. *Bā-tu;* seniñle. *Bāşed;* olur. *Ān;* ism-i işāret; ḫazīne. *Ne-bāşed;* olmaz. *Mürde;* ölmüş. *Rīg;* ṭopraḳda. *Pīş;* öñ, ilerü. *Pīş;* öñ, ilerü. *Ān;* ism-i işāret; ḫazīneye . *Cenāzet;* seniñ cenāzeniñ. *Mī-reved;* gider. *Mūnis;* ma‘lūm. *Kūr;* ḳabir. *U ġarībī*; ġarībligin mūnisi. *Mī-şeved;* olur.

Maḥṣūl-i beyt [Maḥṣūl-i ebyāt]: Altun ḫazīnesi kí, o ḫazīneye çünkí yatarsıñ ḳum altında; ya‘nī ölürsüñ; seniñ olur ḳum altında yatmaḳ sebebiyle. O ḫazīneye ölüm yoḳdur, mürde olmaz. Seniñle berāberdir, māl-ı meyyit gibi arda

ḳalmaz, dimekdir. Ol ḫazīne, seniñ cenāzeniñ ḳabriñ mūnisi ve ġarībligin mūnisi olur. Ya‘nī o ḫazīne ḳabre saña mūnis olur. O gence, saña ilerü ilerü gider. O ḫazīne girüye ḳalup bir dīger aḥmaḳ daḫı seniñ gibi başlar anıñla uġraşmaġa. Lâkin dünyā ḫazīnesi böyle degildir.

Ṣaḥīfe (561) Fi’l-Meṣnevī:

مؤمنان کان عسل زنبور وار
کافران خود کان زهری همچو مار

جنبش خلق از قضا و وعده است
تیزئ دندان زسوز معده است

نفس اول راند بر نفس دوم
ماهی از سرکنده باشد نی زدم

(237a) تو نمیدانی کزین دو کیستی
جهد کن چندانکه بینی چیستی

چون نهی بر پشت کشتی باررا
بر تو کل میکنی ان کاررا

تو نمیدانی که از هر دو کئ
غرقهٔ اندر سفر یا ناجئ

چنکه بر بوکست جمله کارها
کار دین اولی کزین یابی رها

Mü'minān kān-i 'asel zenbūr-vār
Kāfirān ḫod kān-i zehrī hemçü mār

Cünbüş-i ḫalḳ ez-ḳażā vü va'de est
Tīzī-i dendān zi-sūz-ı mi'de est

Nefs-i evvel rānd ber-nefs-i devüm
Māhī ez-ser-kende bāşed nī zi-dum

Tu nemī-dānī k'ez-īn dü kīstī
Cehd kün çendān kí bīnī çīstī

Çün nehī ber-puşt keştī bār-rā
Ber tevekkül mī-künī ān kār-rā

Tu nemī-dānī kí ez-her dü kí'ī
Ġarḳa-i ender-sefer yā nācī'ī

Çünkí ber-būkest cümle kārhā
Kār-ı dīn evlā k'ez-īn yābī rehā

Me'ānī-i elfāẓ: *Mü'minān;* mü'miniñ cem'idir. *Kān;* ma'den. *'Asel;* bal. *Zenbūr;* arı denilen ḥayvān. *–Vār;* gibi. *Kāfirān;* kāfiriñ cem'idir. *Ḫod;* ḥaḳīḳatde. *Kān;* ma'den. *Zehrī;* zehre mensūb. *Hemçü;* gibi. *Mār;* yılan, ḥayye. *Cünbüş;* ẕevḳ u ṣafā ve ḥareket. *Ḫalḳ;* maḫlūḳuñ. *Ez-ḳażā;* Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ ḥükmünden, emr ü fermānından. *Vü va'de;* va'ad ve iḥsānından. *–Est;* -dir. *Tīzī-i;* keskin. *Dendān;* dişleriñ. *Zi-sūz;* ḥarāret. *Mi'de est;* mi'desiniñ ḥarāretindendir. *Nefs-i evvel;* ya'nī 'aḳl-ı küll yā nefs-i küll dimekdir. *Rānd;* sürdi. *ber-nefs-i devüm;* ikinci nefs üzere. *Māhī;* balıḳ. *Ez-ser;* başından. *Kende;* ḳopmuş. *Bāşed;* olur. *Nī;* degil. *Zi-dum;* ḳuyrıġından. *Tü nemī-dānī;* sen bilmezsiñ. *K'ez-īn;* bundan. *Dü;* iki. *Kīstī;* kimsiñ. *Cehd;* sa'y vü ġayret. *Künī;* eyle. *Çendān kí;* ol ḳadar kí. *Bīnī;* göresiñ. *Çīstī;* nesiñ, ve ne şeydensiñ. *Çün;* çünkim. *Nehī;* ḳoyduñ. *Ber-poşt;* arḳası üzerine. *Keştī;*

sefīneniñ, geminiñ. *Bār-rā;* yüki. *Eḥmā*l; eṣḳāli. *Ber;* üzere. *Tevekkül;* ma‘lūm. *Mī-künī;* eylersiñ. *Ān;* o. *Kār-rā;* işi. *Tu nemī-dānī;* bilmezsiñ kí. *Ez-her dü;* o her ikisinden. *Kíyī;* kimsiñ. *Ġarḳa-i;* boġulmaḳ. *Ender;* içinde. *Sefer;* ya‘nī o seferinde, eṣnā-yı rāhında, o gidişinde dimekdir. *Yā;* yāḫud. *Nācī’ī;* necāt bulup ḳurturırsıñ. *Çünkí ber;* üzere. *Būkest;* bolay kí, olay kí dimekdir; ya‘nī ümīd ma‘nādır. *Cümle;* hep. *Kārhā;* işler, fi‘iller. *Kār;* iş. *Dīn;* dīn-i millet işi. *Evlā;* aḥrā. *K’ez-īn;* bundan. *Yābī;* bulursuñ. *Rehā;* ḳurtulmaḳ.

Maḥṣūl-i ebyāt: Mü’minler arınıñ balı gibidir; ya‘nī ma‘den-i ‘aseldir. Kāfirler ḥaḳīḳātde hayye, yılanıñ zehri gibidir; zehir ma‘denidir. Maḫlūḳuñ cünbüş-i ḥareketi ve ẕevḳ u ṣafā ve elem ü kederi Cenāb-ı Ḥaḳḳ’dan ve ḥükm-i fermānından ve va‘de vü iḥsānındandır. Ya‘nī mü’minleriñ ẕevḳ u ṣafāsı Cennet ile va‘delenmiş olmasından, kāfirleriñ elem, ġuṣṣa ve kederi, **(237b)**Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ emr ü ḥükmünden ve kendüleriniñ ḫulḳıyyet-i ẕātiyyelerindendir. Dişleriñ keskin olması mi‘deniñ ḥarāretindendir. Ya‘nī insānıñ çoḳ ekl itmesi mi‘desinin ḥaşmından olur. Birinci nefs, ikinci nefsi sürer. Balıḳ başından ḳopar, ḳuyrıġından degil. Sen bilmezsiñ kí bu ikiden kimsiñ? Ol ḳadar sa‘y ve ġayret ile göresiñ kendüni, nesiñ? Çünkí eḥmāl [ü] eṣḳāli sefīneniñ üzerine ḳorsañ, tevekkül ile o işi eylersiñ. Bilmezsiñ kí, her o ikiden kimsiñ? Seferde eṣnā-yı rāhda sefīne içinde ġarḳ ve helāk misiñ; yoḫṣa necāt bulucı mısıñ? Çünkí her işler, her kārlar ümīd üzeredir. Dīn işi ve kārı evlā vü aḥrā(r)dır kí bundan ḳurtulmaḳ bulursuñ.

Ṣaḥīfe (561) Ḳāle’l-Ḥāfiẓ:

تا کی غم دنیای دنی ای دل دانا
خیفست ز خوبی که شود مائل زشتی

Tā key ġam-ı dünyā-yı denī iy dil-i dānā
Ḫayfest zi-ḫūbī kí şeved mā’il-i ziştī

Me‘ānī-i elfāẓ: *Tā key;* ne vaḳte ḳadar. *Ġam;* ma‘lūm. *Dünyā-yı denī;* alçaḳ olan dünyānıñ ġamı. *İy;* ḥarf-i nidā. *Dil;* göñül. *Dānā;* bilici. *Ḫayfest;* ḫayfdır, yazıḳdır. *Zi-ḫūbī;* bir güzelden kí. *Şeved;* olur. *Mā’il;* ma‘lūm. *Ziştī;* bir kötüye.

Maḥṣūl-i beyt: Ne vaḳte ḳadar alçaḳ dünyānıñ ġamı, iy bilici olan göñül! Ya‘nī bilürsüñ bu dünyānıñ ne alçaḳ oldığını. Lâkin ne vaḳte ḳadar bu bilmek ile dünyānıñ ġamını çekersiñ? Ḫayfdır, yazıḳdır güzele kí; çirkin bir ādeme mā’il olmuşdur. Ya‘nī sen iy insān, leḳad keremnā, külāhıyla müşerref olmuş ḥüsnā, müsteṣnā bir maḥbūbsuñ, yazıḳ degil mi? Böyle denī, alçaḳ, yüz milyon ḳocadan arta ḳalmış bir ḳocaḳarı olan bir çirkin yüzine baḳılmaz. Dünyāya ‘āşıḳ, mā’il olup bunuñ ġam ve ġuṣṣasını çekersiñ. Ḫayf, yazıḳ saña! ‘Āşıḳ olacaḳ iseñ bārī bir güzel, seniñ gibi bir maḥbūba ‘āşıḳ ol, kí o da işte Pīrān-ı Kirām, Evliyā-yı fiḫām Ḫażerātıdır. Anlarıñ ẓāhir ü bāṭın olan hüsnleri cümlesiniñ müsellimidir ‘azīzim. Eygüce gözüni aç da diḳḳatle alıcı göziyle bak kí, seni eygüce ḥarāret-i ‘aşḳ alsun sulṭānım.

Ṣaḥīfe (561) Ḳale’l-Ḥāfiẓ:

هر چندغرق بحر كناهم ز صد جهت
تا آشنای عشق شدم ز اهل رحمتم

Her çend ġarḳ-ı baḥr-i günāhem zi-ṣad cihed
Tā āşinā-yı ‘ışḳ şüdem zi-ehl-i raḥmetem

Me‘ānī-i elfāẓ: *Her çend;* her ne ḳadar. *Ġark;* ma‘lūm. *Baḥr;* ma‘lūm. *Günāhem;* günāh deñizine boġulmuşum. *Zi-ṣad;* yüz. *Tā;* ḥattá. *Cihet;* ṭarafdan, cihetden. *Āşinā-yı;* bilişilmiş. *‘Işḳ;* ma‘lūm. *Şüdem;* oldum. **(238a)***Zi-ehl-i raḥmetem;* ehl-i raḥmetden olurum.

Maḥṣūl-i beyt: Her ne ḳadar günāha garḳ olmuşum yüz ṭarafdan, yüz cihetden tā kí āşinā-yı ‘ışḳ oldum; ehl-i raḥmetden olurum. Ya‘nī günāhım[ıñ] ḥadd ü ḥesābı yoḳdur; lâkin‘āşıḳım ve bu ‘ışḳım sebebiyle Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ raḥmetine maġrūr olurum. Ve hem de ‘ışḳım sāyesinde maġfūr olan zümreden olurum. Lā-şekk ve lā-şübhe. Lâkin ‘ışḳ tedāriki müşkildür. Eger çí o ‘ışḳı bulduñ ise işte لا خوف علیهم

ولاهم يخزنون[36] zümre-i mübārekesinden olursuñ. ‘Işḳ, ‘Işḳ başḳa şey’ yoḳdur ‘azīzim. ‘Işḳ ile olur her meşk. Bu ‘ışḳı böyle kāġıd u ḳalem ile beyān idemem. Ehl-i ‘uşşāḳdan taḥṣīl eyle bu ‘ışḳı, anlardan su’āl it derd ü belā-yı ‘ışḳı. Bu semāvāt [u] zemīniñ ve içinde olan dörd ḥarekāt ve cünbüş-i raḳṣı ve semāları ‘ışḳdan olur. Zīrā ‘ışḳsız bir şey’ yoḳdur. Cümlesinde derece-i liyāḳat ve istiḥḳāḳına göre ‘ışḳ iḥsān olmuşdur.

Ṣaḥīfe (563) Ḳāle’s-Sa‘dī:

پس پرده بیند عملهای بد
هم او پرده پوشد ببلای خود

(482) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (563) Fi’l-Meṣnevī:

حیله ها و چار[ه]ها کر اژدهاست
پیش الاالله انها جملة لاست

قفل زفتست و کشانیده خدا
دست در تسلیم زن و اندر رضا

Ḥīlehā vü çārehā ger ejdehāst
Pīş-i illā’llâh ānhā cümle lāst

Ḳofl zeftest u güşāyende Ḫudā
Dest der-teslīm zen v’ender-rıżā

Me‘ānī-i elfāẓ: *Ḥīlehā;* ḥīleniñ cem‘idir; ḥīleler. *Vü çār[e]hā;* çārehā; çāreniñ cem‘idir; çāreler. *Ger;* eger. *Ejdehāst;* ejderhādır. *Pīş;* öñünde. *İllá’llâh;*

[36] Sûre-i Yûnus 62. Âyet-i Kerîme.

Cenāb-ı Ḥaḳḳ'dan ġayrı yoḳdur. *Ānhā;* bunlar. *Cümleten;* küllīsi, hepsi. *Lāst;* lā est taḳdīrinde; yoḳdur, ancaḳ Ḥaḳḳ vardır. *Ḳofl;* kilīd. *Zeftest;* ḳalındır. *U güşāyende;* açıcı. *Ḫudā;* Cenāb-ı Ḥaḳḳ'dır. *Dest;* el. *Der;* ẓarfiyyet. *Teslīm;* ma'lūm. *Zen;* odur. *[V]' ender;* içinde. *Rıżā;* żıdd-ı ġażab.

Maḥṣūl-i ebyāt: Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ öñünde ḥīleler ve çāreler eger ejderhādır; Allâh ismiyle müsemmá olan Mevcūd-ı Ḥaḳīḳīniñ öñünde lādır; yokdur. Ya'nī iy insān! Sen kí derd ü belālara çāre ararsıñ ve umūr-ı müṣāliḥ-i dünyānca hīleler idersiñ ve kendü 'aḳlınca tedbīr idersiñ ve bunları ejderhā gibi her şey'i maḥv u men' ider ẓann idersiñ. Bunlarıñ cümlesi 'ind-i ulūhiyyetde **(238b)**yoḳdur; fā'ide itmez. Ancaḳ Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ irāde-i 'aliyye ve meşiyyet-i İlâhiyyesi vardır. Bunlar fā'ide virmez. Muḳadderāt-ı İlâhiyye ve ḥükm-i ḳaża-yı Rabbāniyye ne olacaḳ ise olur; kilīd ḳalındır, kimesne açamaz. Lâkin Cenāb-ı Ḥaḳḳ açıcıdır. Ya'nī fetḥ ü güşāde olunmayan ṣa'b u çetīn şeyleri fetḥ ü güşāde ider. Elini teslīm eline ur ve rıżā içinde ol. Ya'nī sen bāb-ı teslīmde ve rıżā-yı Ḥaḳḳ'da ol. O Cenāb-ı Ḥaḳḳ, böyle bāb-ı teslīmde olan ḳullarına her dā'im luṭf u iḥsānlar ider. Ḳażāya rıżā olmaḳ mü'minleriñ şānındandır. Çünkí o şey' kí Cenāb-ı Ḥaḳḳ taḳdīr itmişdir; rıżā olsun olmasın[37] olacaḳdır. Eygüsi rıżā olmaḳdır; kí o sāyede dīger bāb, fetḥ ü güşāde olur ve başḳa feyż-i Rabbānī cilve-nümā olur 'azīzim.

Ṣaḥīfe (565) Fi'l-Meṣnevī:

ای بسا مرغی پریده دانه جو
که بریده حلق او هم حلق او

ای بسا ماهی در اب دور دست
کشته از حرص کلو مأخوذ شست

ای بسا مستور در پرده بده
شو می فرج و کلو رسوا شده

ای بسا قاضی خبر نیک خو

[37] Metinde "ñ" ile yazılmıştır.

از کلو و رشوتی[38] زرد رو

بلکه در هاروت و ماروت آن شراب
از عروج چرخشان شد سدباب

İy besā murġī perīde dāne cū
Kí borīde ḥalḳ-ı ū hem ḥalḳ-ı ū

İy besā māhī der-āb-ı dūr dest
Küşte ez-ḥırş-i gelū me'ḫūẕ şest

İy besā mestūre der-perde bude
Şuvmī-i ferc u gelū rüsvā şüde

İy besā ḳāḍī-i ḫubbar nīk-ḫū
Ez-gelū u rüşvetī zerd-rū

Belkí der Hārūt u Mārūt ān şarāb
Ez-'urūc çarḫ-şān şüd sedd-i bāb

Me'ānī-i elfāẓ: *İy;* ḥarf-i nidā. *Besā;* çoḳ. *Murġī;* ḳuş. *Perīde;* uçmuş. *Dāne;* ḥabbe. *Cū;* dileyici. *Kí;* ḥarf-i rabṭ. *Borīde;* ḳaṭ' olmuş, kesilmiş. *Ḥalḳ;* boġazı. *Ū;* żamīr; murġa rāci'dir. *Hem;* daḫı. *Ḥalḳ;* boġazda müte'allıḳ. *Ū;* żamīr; murġa rāci'dir. *İy besā;* iy çoḳ. *Māhī;* balıḳ. *Der-āb;* ṣuda. *Dūr;* uzaḳ. *Dest;* el; ya'nī el ulaşmaz 'amīḳ, derin ṣuda dimekdir. *Küşte;* ölmüşdür. *Ez-ḥırş;* ḥırş [u] ṭama'dan. *Gelū;* boġaz. *Me'ḫūẕ;* aḫẕ olunmuş, ṭutulmuş. *Şest;* balıḳ avı denilen şey'; ya'nī balıḳ

[38] Metinde bu kelime başta "رشوتی"şeklinde yazılmış müellif tarafından üstü çizilerek "شومئ" şeklinde düzeltilse de anlam kısmında "rüşvet" şekliyle anlamlandırılmıştır.

oltası. *İy besā;* çoḳ. *Mestūr;* örtülmüş, pūşīde olmuş. *Der-perde;* perdede. *Bude;* olmuş. *Şuvmī-i;* şom, ma‘lūm. *Ferc;* ma‘lūm. *U gelū;* boġaz. *Rüsvā;* ma‘lūm. *Şüde;* olmuş. *İy besā;* iy çoḳ. *Ḳāḍī-i;* ḥākim, nā’ib. *Ḫubbar;* naṣīḥatlü; ya‘nī ḫalḳa pend ü naṣīḥat ider. *Nīk;* eygü. *Ḫū;* aḫlāḳı. *Ez-gelū;* **(239a)**ya‘nī boġazı içün yemek içmekden ötüri. *U rüşvetī;* rüşvet almaḳ. *Ū;* żamīr; ḳāḍīya rāci‘dir. *Zerd;* ṣarı, aṣfer. *Rū;* yüzi. *Belkí der;* żarfiyyet. *Hārūt u Mārūt;* bunlar ma‘lūmdur. *Ān;* ism-i işāret. *Şarāb;* ma‘lūm. *Ez-‘urūc;* çıḳmaḳdan. *Çarḫ-şān;* çarḫ, felek, eflāk. *-Şān;* żamīr anlara rāci‘dir. *Şüd;* oldı. *Sedd;* ḳapalu. *Bāb;* ḳapu.

Maḥṣūl-i ebyāt: İy çoḳ uçucı ḳuş, dāne, ḥabbe arayıcı! Kí boġazı ḳaṭ‘ olmuş, kesilmiş, daḫı anıñ boġazına mu‘allaḳ olan ṭa‘ām u şarāba ḥarīṣ olması anı dāma giriftār idüp helāk itmiş. İy çoḳ balıḳ! Baḥr-i ‘amīḳ ve āb içre maḥfūẓ iken boġazınıñ ḥırṣ u tama‘ından balıḳ avına ṭutulmuşdur. Ya‘nī balıḳ avında olan yemi yemek içün geldi, ava ṭuttuldı. İy çoḳ perde içinde mestūre zenler! Ferc ve boġazı şomundan rüsvā olmuş, ya‘nī ‘ār u nāmūsuyla mestūr-ı ḥāl yaşar iken ferciyle boġazı içün rüsvā olmuş, ḫalḳa yüz şuyı dökmekden. İy çoḳ ḳāḍī, ḥākim ve nā’ib efendiler! Ḫalḳa pend ü naṣīḥat ider. Eygü ḫūylı, aḫlāḳlı, boġazı içün boġazından ötüri rüşvet almaġla yüzini ṣarı aṣfer eylemiş öyle ḳāḍīlarıñ boġazında vebā çıḳsun, oda ḳavurtulsun. Belkí Hārūt u Mārūt[a] bu şarāb-ı şehvet ve muḳteżā-yı ṭabī‘at ġālib oldı. Çarḫ, ‘urūc eylemekden anlar sedd-i bāb oldı. Geldikleri yola rücū‘ vü ‘avdet idemeyüp bi’l-‘aks yer altına gitdiler.

Ṣaḥīfe (566) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

صوفی شهر بین که چون لقمهٔ شبهه میخرد
پار دمش دراز باد آن حیوان خوش علف

Ṣūfī-i şehr bīn kí çün loḳma-i şübhe mī-ḫord
Pārdumeş dırāz bād ān ḥayvān ḫoş ‘alef

Me‘ānī-i elfāẓ: *Ṣūfī;* ma‘lūm. *Şehr;* memleket. *Bīn kí;* gör kí. *Çün;* nice. *Loḳme-i;* ma‘lūm. *Şübhe;* şübhelü olan bir loḳma. *Mī-ḫord;* yer, ekl ider. *Pārdumeş;* rehde ḥayvānıñ ḳusḳunı. *-Ş;* żamīr; ḥayvāna rāci‘dir. *Dırāz; uzun. Bād;* olsun. *Ān;* ism-i işāret. *Ḥayvān;* ma‘lūm. *Ḫoş;* güzel. *‘Alef;* ḥayvāna maḥṣūṣ olan ot, giyāh.

Maḥṣūl-i beyt: Memleketiñ ṣūfīsini gör kí, niçe şübheli olan loḳmayı yer, ekl ider. Böyle olan ṣūfīden o ḥayvānıñ ḳusḳunı uzun olsun, kí ‘alefi güzeldir. **(239b)**Ya‘nī o ṣūfī kí, memleketde meşhūr olmuşdur hīç vaẕīfe itmez; helāl ve ḥarām dimez şübhe olan loḳmayı yer. O ḥayvān kí, ḥayvān içün helāl ve ḥarām yoḳ iken yine o ḥayvān kendü ‘alefini ḫoş itdi; ya‘nī başḳasınıñ ‘alefine ta‘addī itmedi ve kimesneniñ tarlasına girmedi. Ṣāḥibi öñüne ne ḳor ise, ancaḳ aña rāżī olup anı yedi. Öyle olan ḥayvānıñ pāldumı, ḳusḳunı uzun olsun, kí kendüsine eẕiyyet virmesün, rāḥat olsun. O şübhelü loḳmayı yiyen ṣūfīniñ ḳarnı da yarıḳ[39] āteş ile ṭolsun aṣlā rāḥat bulamasun, āmīn.

Ṣaḥīfe (566) :

آن جهان جیفه است و مردار و رخیص
بر چنین مردار چون باشم حریص

پس حیات ماست موقوف فطام
اندک اندک جهد کن فهم الکلام

Ān cihān cīfest u murdār vü raḫīṣ
Ber çünīn murdār çün bāşem ḥarīṣ

Pes ḥayāt-ı māst mevḳūf fiṭām
Endek endek cehd kün fehmu’l-kelām

Me‘ānī-i elfāẕ: *Ān;* ism-i işāret. *Cihān;* dünyā. *Cīfest;* cīfedir. *U murdār;* daḫı murdārdır. *Vü raḫīṣ;* ucuz pul, ḳıymetsiz. *Ber;* üzerine. *Çünīn;* böylece. *Murdār;* ma‘lūm. *Çün;* naṣıl. *Bāşem;* olayım. *Ḫarīṣ;* ma‘lūm; ḥırṣ u ṭama‘ ideyim. *Pes;* ancaḳ. *Ḥayāt;* ma‘lūm. *Māst;* bizim ḥayātımız. *Mevḳūf;* ma‘lūm. *Fiṭām;* süddeń, memeden ḳaṭ‘ itmege derler; yemek içmekden ḳaṭ‘ itmek murāddır. *Endek;*

[39] “ک”ile yazılmış.

yavaş. *Endek;* yavaş, azar azar. *Cehd;* sa‘y u ġayret. *Kün;* eyle. *Fehmu’l-kelām;* kelām u söz añlamaġa.

Maḥṣūl-i ebyāt: Bu cihān cīfe vü murdār ve raḏīṣdır. Ya‘nī ucuz pul, ḳıymetsiz bir cīfe, murdār şey’dir. Böyle murdār u cīfe olan şey’ üzerine niçün buncaleyin ḥarīṣ olayım, ṭama‘ ideyim? İmdi ancaḳ bizim ḥayātımız yemekden, içmekden ḳaṭ‘ ve kesilmege mevḳūfdur, anıñla ḥāṣıldır, dimek olur. Yavaş yavaş sa‘y u ġayret eyle. bu yemekden, içmekden kesil, münḳaṭı‘ ol. Kelām [u] söz fehm it, añla ne söylüyorum saña, dimekdir. Ya‘nī ben saña dünyāya ḥarīṣ olma diyorum. Yemegi, içmegi terk it. Zīrā bizim ḥayāt-ı ma‘nevīmiz yemek içmege mevḳūf(dur) degildir ancaḳ bunlardan ḳaṭ‘-ı ‘alaḳa itmege mevḳūfdur.

Ṣaḥīfe (567) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

(240a)کر انکشت سلیمانی نباشد
چه خاصیت دهد نقش نکینی

Ger engüşt-i Süleymānī ne-bāşed
Çí ḫāṣiyyet dehed naḳş-ı nigīnī

Me‘ānī-i elfāẓ: *Ger;* eger. *Engüşt;* parmaḳ. *Süleymānī;* Süleymān ‘aleyhi’s-selām’a maḫṣūṣ parmaḳ. *Ne-bāşed;* olmadı. *Çí;* ne. *Ḫāṣiyyet;* ya‘nī ḫaṣṣası yoḳdur. *Dehed;* vire. *Naḳş;* ma‘lūm. *Nigīnī;* yüzügüñ ḳaşı.

Maḥṣūl-i beyt: Eger Ḥażret-i Süleymān ‘aleyhi’s-selāmıñ parmaġı olmaya ne ḫāṣiyyeti vire yüzügüñ ḳāşında olan naḳş? Fā’ide virmez. Ya‘nī yüzügüñ ḳāşınıñ naḳşı, çoḳ ḫavāṣ-ı şāmil olan āyāt, vesā’ir ḥurūfāt yazılmış olsun farż idelim; lâkin o yüzükde bir şey’ yoḳdur. Ancaḳ ḫāṣiyyet Ḥażret-i Süleymān ‘aleyhi’s-selāmıñ parmaġıdır. Ḫāṣiyyet o parmaḳdadır. Sende o parmaḳ yoḳdur. İster ise Ḥażret-i Süleymān’ıñ yüzügi olsun ne fā’ide, hīç ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (567):

بو حنیفه قضا نکرد و بمرد
تو بمیری اکر قضا نکنی

Bū Ḥanīfe ḳażā ne-gerd vü bi-mürd
Tu bi-mīrī eger ḳażā ne-künī

Me‘ānī-i elfāẓ: *Bū Ḥanīfe;* Ebū Ḥanīfe Raḥmetu’llâhi Te‘ālā ‘aleyh. *Ḳażā;* ḳāḍī. *Ne-gerd;* olmadı. *Vü bi-mürd;* öldi. *Tu;* sen. *Bi-mīrī;* ölürseñ. *Eger ḳaḍī;* ḳāḍī. *Ne-künī;* olmazsañ.

Maḥṣūl-i beyt: Ebū Ḥanīfe Ḥażretleri ḳāḍī olmadı, vefāt itdi. Ya‘nī vaḳtiñ pādişāhı aña ḳaḍīlıḳ teklīf itdi; ḳabūl buyurmadı. Ḥabse ilḳā olunup orada vefāt itdi Raḍiya’llâhu ‘anh. Lâkin sen ölürseñ, eger ḳāḍī olmaz iseñ; ya‘nī ḳāḍī olmaḳ içün cān virürsiñ; ḳāḍī olamadım diyü ölürsüñ. Fe-sübḥāna’llâh, beynlerinde farḳ ve nisbet itmez bir ḥāldir. Ḥażret-i Ebū Ḥanīfe ḳāḍī olmam diyü ḥayātını terk ideyor; sen ḳāḍī olamadım diyü ġam u kederinden cānını vireyorsuñ. Ḥikāye : Erzincānlı bir efendi var imiş. Memleketi oldıġı içün Erzincān’ıñ ḳāḍīlıġını ister imiş ve pek çoḳ uġraşırmış. Aḥbābları naṣīḥat idüp efendi ḥażretleri ḥaḳḳında ḫayırlusı ḳanġısı ise anı Ḥaḳḳ’dan ṭaleb eyle dirler, imiş. O efendi yine Erzincān’ıñ ḳāḍīlıġı olsun, der imiş. Tekrār tekrār böyle pend ü naṣīḥat iderler imiş. O yine Erzincān’ıñ ḳāḍīlıġı olsun der imiş. Nihāyetü’l-emr o efendiniñ cānı, bu aḥbāblardan, fevḳa’l-‘āde mużṭarib olup; Cānım efendim, ḫayr olsun, şerr olsun Erzincān’ıñ ḳāḍīlıġı olsun, dimiş. **(240b)**İşte sen de anıñ gibi der iseñ, sen bilürsüñ; ya‘nī ḫayr olsun, şerr olsun ḳāḍī olayım. Ṣoñra saña gösterirler ḳāḍīlıġı ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (568) Fi’l-Meṣnevī:

کر بسوزد باغت انکورت دهد
در میان ماتمی سورت دهد

لا نسلم و اعتراض از ما برفت
چون عوض می آید از مفقود زفت

Ger bi-sūzed bāġet engūret dehed

Der-miyān-ı mātemī sūret dehed

Lā-nusellim v'i'tirāż ez-mā bi-reft
Çün 'iważ mī-āyed ez-mefḳūd-i zeft

Me'ānī-i elfāẓ: *Ger;* eger. *Bi-sūzed;* yaḳa. *Bāġet;* seniñ bāġını. *Engūret;* saña üzüm. *Dehed;* virir. *Der-miyān;* ortada, içinde murāddır. *Mātemī;* bir mātem, ma'lūm. *Sūret;* saña dügün. *Dehed;* virir. *Lā nusellim;* biz teslīm itmeyiz lafẓı. *V'itirāż;* daḫı 'itirāż itmek. *Ez-mā;* bizim cinsimizden; ya'nī Evliyā-yı Kirām Ḥażerātından. *Bi-reft;* gitdi. *Çün;* çünkim. *'İważ;* ma'lūm, bedel. *Mī-āyed;* gele. *Ez-mefḳūd;* yoḳdan, yoḳluḳdan. *Zeft;* büzürg u 'aẓīm.

Maḥṣūl-i ebyāt: Eger velī-[i] kāmil, mürşid-i a'ẓam olan ẕāt-ı 'ālī-ḳadr, seniñ bāġını ve bāġçeni yaḳar ise, saña bāġsız, bāġçesiz üzüm virir; bir matem içinde saña dügün virir. "Lā nusellim" lafẓ ve 'itirāż itmek ciheti bizim cinsimiz olan velīlerden gitdi. Çünkí mefḳūd ve yoḳ olan şey'den bedel ü 'iważ, büzürg u 'aẓīm gele. Ya'nī Cenāb-ı Ḥāḳḳ'a "Lā nusellim" dimek ve 'itirāż itmekden insān ḳurtılur ise anıñ 'iweż ü bedeli büyük ve 'aẓīm olur elbette. İşte mürşid-i kāmil seniñ māl ü emlākini yaḳa ve ḫarāb ide. Muḥaḳḳaḳ mālsız ve emlāksiz naṣıl murād ider iseñ seni öylece 'azīz ve muḥterem eyler ve seni(ñ) pür-ġam ve pür-keder içinde iken, dügün ve cem'iyyet surūriyle mesrūr ider. Zīrā kí anlardan "Lā nusellim" lafẓı ve i'tirāżı itmek, maḥv u zā'il olmuşdur. Ḥaḳḳ'ıñ herbir şey'ine bāb-ı teslīm ve rıżādadırlar. Ḥikāye: Sāliklerden biriniñ, kār-ı Ḫudā'ya 'adem-i 'irfānından ṭolayı ba'ż-ı kerre ḳalbine gelür imiş kí; ne olaydı bu zor ve çetīn iş, ḳolay ve sehl olaydı gibi, böyle Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ işine i'tirāż ider imiş. Ve her insān maḳṣūdını āsān ve ḳolay bulaydı, der imiş. O sālikiñ zamānında bir sāde-dil-i bī-'amel, aḥmak bir ādem var imiş. Bu sālik, bu ādem içün der imiş kí; bu bī-'amel ve aḥmaḳ, ehl-i cehennem olmadı. Ve bir 'ābid ü 'āmil bir ādem **(241a)**daḫı var imiş; bu sālik, anıñ ḥaḳḳında daḫı: "İşte ehl-i cennet bu ādemdir." der imiş. Ḥikmet-i İlâhī, o aḥmaḳ-ı bī-'amel ile o 'ābid-i zāhid bir günde vefāt iderler. O sālik, bu iki kimesneyi o gice rü'yāsında görür kí; bī-'amel, aḥmaḳ olan Cennet-i a'lā'dadır. O 'ābid-i zāhid olan cehennemdedir. Rü'yāsı içinde bunlarıñ sebeb ü ḥikmetini Cenāb-ı Ḥaḳḳ'dan niyāz itmiş, ḳulaġına ṭaraf-ı İlâhī'den bir nidā gelmiş kí: İy sālik! Bil kí; bu ebleh ve sāde-

dil egerçí ‘ābid ü zāhid degil idi; lâkin bizim kārımıza i‘tirāż eylemez ve bu iş niçün şöyle oldı ve bu iş ‘acabā ne içün böyle oldı, diyü söylemez idi. Bu ḥaṣlet benim ḳatımda maḳbūl oldığı içün, anı cennetime ḳoydum. Ve ol ‘ābid egerçí mücāhid idi; ve lâkin bizim kārımıza eḥyān[en] ketḫüdālıḳ iderdi ve ‘adem-i irfānından nefsine ḫoş gelmeyene bed-du‘ā ve nefsine ḫoş gelene ḫayr du’ā iderdi. Bu ḫūy baña mebġūż oldığı içün ve nefsinden ẓuhūra geldigi içün anı cehenneme idḫāl eyledim. O sālik uyanup ḳalbinde olan i‘tirāżı ḫāṭırasın giderüp andan ṣoñra Cenāb-ı Ḥaḳḳ’dan ifāḳ-ı enfüsde her ne geldiyse ve her ne kār ẓuhūr ḳıldıysa من كل شئ و لزبيب كا خراب الحبيب diyüp şākir ve Ḥaḳḳ’a ḥamd eyledi. حبيب الحبيب

Ṣaḥīfe (569) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

بکذشتن فرصت ای برادر
کرم روی چو میغ باشد

دریاب که عمر بس عزیزست
کر فوت شود دریغ باشد

Bügzeşten fırṣat iy birāder
Germ revī çü mīġ bāşed

Der yāb kí ‘ömr bes ‘azīzest
Ger fevt şeved dirīġ bāşed

Me‘ānī-i elfāẓ: *Bügzeşten;* geçürmek ile. *Fırṣat;* ma‘lūm. *İy;* ḥarf-i nidā. *Birāder;* ḳardaş. *Germ;* ṣıcaḳlıḳ, germiyyet; burada sür‘at, keskín dimekdir. *Revī;* gidersiñ. *Çü;* gibi. *Mīġ;* buluṭ. *Bāşed;* olur. *Der yāb kí;* añla kí. *‘Ömr;* ḥayāt. *Bes;* çoḳ. *‘Azīzest;* ‘azizdir. *Ger;* eger. *Fevt;* ma‘lūm. *Şeved;* olur. *Dirīġ;* ḥayf, esef. *Bāşed;* olur.

Maḥṣūl-i ebyāt: İy birāder, iy ḳardaş! Fırṣatı geçürmek ile buluṭ gibi gidersiñ. Ya‘nī kemāl-i sür‘atle buluṭlarıñ geçüp gitdigi [gibi] sen elindekí fırṣatı

böylece geçürürsüñ, hīç vaẓīfe itmezsiñ. Lâkin añla kí, **(241b)**bil kí ‘ömür ‘azīzdir. Geçen ‘ömrüñ bir daha gerüye gelmez. Egerçí ‘ömrüñ böyle fevt olur, sermāyesiz gider. Bir şey’ kesb ü ticāret itmezseñ; ḥayf u esef olur öyle geçen ‘ömre ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (569) Ḳāle’s-Seyyidü‘ş-Şerīf li-ibnihu:

نصیحت همینست جان پدر
که عمرت عزیزست ضایع مکن

Naṣīḥat hemīnestcān-ı peder
Kí ‘ömret ‘azīzest żāyi‘ me-kün

Me‘ānī-i elfāẓ: *Naṣīḥat;* ma‘lūm. *Hemīnest;* böylecedir. *Cān-ı peder;* pederiñ cānı. *Kí;* zīrā. *‘Ömret;* seniñ ‘ömrüñ, ḥayātıñ. *‘Azīzest;* ‘azīzdir. *Żāyi‘;* telef. *Me-kün;* eyleme.

Maḥṣūl-i beyt: İy pederiñ cānı olan oġlum! Naṣīḥat böyledir kí; seniñ ‘ömrüñ, ḥayātıñ ‘azīzdir, żāyi‘ eyleme. İşte budur saña naṣīḥatim, dimekdir. Bundan büyük naṣīḥat olmaz. Efrādını cāmi‘, aġyārını māni‘dir. Zīrā ‘ömrüni żāyi‘ vü telef itmeyen ādem her murādına nā’il olur ve rıżā-yı Ḥaḳḳ’ı taḥṣīl ider ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (569) Ḳāle’l-Ḥekīm:

کودکی بازی
بجوانی مستی
به پیری سستی
خدارا کی پرستی
Kūdekī bāzī
Be-civānī mestī
Be-pīrī süstī
Ḫudā-rā key perestī

Me‘ānī-i elfāẓ: *Kūdekī;* çocuḳluḳda. *Bāzī;* oynadıñ. *Be-civānī;* deliḳan[lu]lıḳda. *Mestī;* sarḫoş olduñ. *Be-pīrī;* iḫtiyārlıḳda. *Süstī;* gevşek olduñ. *Ḫudā-rā;* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a. *Key;* ne zamān, ne vaḳt. *Perestī;* ṭapacaḳsıñ.

Maḥṣūl-i ebyāt: Çocuḳluḳda oynadıñ; çocuḫuñ ẕāt[en] işi budur. Deliḳanlu olduñ, ol zamān da sarḫoşluḳ ile meşġūl olduñ, başını ‘işretden ve ẕevḳden ḳaldırmadıñ. Nihāyet şimdi iḫtiyār olduñ; çí fā’ide? Yerinden ḳalḳamıyorsuñ kí, ḥattá ‘ibādet u ṭā‘at idesiñ. Bilmem kí ne vaḳt, ne zamān Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a ‘ibādet ideceksiñ? Āḫiretde degil mi? O zamān fā’ide virmez. Orası ‘ibādet yeri degildir, orası herkesiñ eyledigi a‘māl muḳābiline cezā virilür. Meydān-ı cezā ve muḥāsebedir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (570) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

در ره عشق ازان سوی فنا صد خطرست
تا نکویی که چو عمرم بسر آمد رستم

Der-reh-i ‘ışḳ ez-ān sūy-ı fenā ṣad ḫaṭarest
Tā ne-gūyī kí çü ‘ömrem be-ser āmed restem

Me‘ānī-i elfāẓ: *Der;* ẓarfiyyet. *Reh;* yol. *‘Işḳ;* ma‘lūm. *Ez-ān;* andan. *Sūy;* ṭaraf. *Fenā;* fenā fi’llâh. *Ṣad;* yüz. *Ḫaṭarest;* ḫaṭar vardır. **(242a)***Tā;* ḥattá. *Ne-gūyī;* söylemeyesiñ. *Kí;* ḥarf-i rabṭ. *Çü;* çünkí. *‘Ömrem;* benim ḥayātım, ‘ömrüm. *Be-ser;* başa. *Āmed;* geldi. *Restem;* ḳurtuldum.

Maḥṣūl-i beyt: ‘Işḳ yolunda fenā fi’llâh olmaḳ ṭarafına gitmek içün yüz ḫaṭar vardır. Ya‘nī ḳolaylıḳ ile o ṭarafa gidilmez. Ṣaḳın söylemeyesin kí, ‘ömrüm başa irişdi, āḫire geldi, ḳurtuldum. Ya‘nī böyle söyleme kí, ḳurtulamadıñ, dimekdir. Zīrā kí sālikān içün, ba‘de’l-mevt sülūk ve teraḳḳī vardır. Ya‘nī ‘ālem-i berzāḫda daḫı anlarıñ sülūkları ve teraḳḳīleri vardır. Yaḳanı ḳurtaramazsıñ[40] dimekdir.

Ṣaḥīfe (571) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

[40] Bu kelime metinde “ḳurtılamazsıñ” şeklinde yazılmıştır.

اسم اعظم بکند کارخد ای دل خوش باش
که بتلبیس و حیل دیو سلیمان نشود

İsm-i A‘ẓam bi-küned kār-ı ḫod iy dil ḫoş bāş
Kí be-telbīs u ḥiyel-i dīv Süleymān ne-şeved

Me‘ānī-i elfāẓ: *İsm-i A‘ẓam;* ma‘lūm; ammā kimse bilmez, ya‘nī İsm-i a‘ẓam ne dimek oldığı ma‘lūmdur. *Bi-küned;* eyler. *Kār;* iş. *Ḫod;* kendü. *İy;* ḥarf-i nidā. *Dil;* göñül. *Ḫoş;* güzel. *Bāş;* ol. *Kí;* ḥarf-i rabṭ. *Be-telbīs;* telbīs ile. *U ḥiyel;* ḥīle ile. *Dīv;* ma‘lūm. *Süleymān;* ‘aleyhi’s-selām. *Ne-şeved;* olmaz.

Maḥṣūl-i beyt: İsm-i A‘ẓam kendü işini eyler, iy göñül sen ḫoş ol! Ya‘nī İsm-i A‘ẓam, aḥkāmı ne ise anı işler lā-cerem. Anıñ içün sen ḫoş ol, telāş itme. Zīrā telbīs ü ḥīle ile dīv-i mel‘ūn, Süleymān olmaz, ma‘lūmdur. Ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ mekrinden ḫavf eyle, emīn olma. Zīrā meẓāhir-i Esmā’-i İlâhī olan maḫlūḳuñ her birerlerinde bir ismiñ te’ṣīri ve Hādī vü Mużill olan Ḥażret-i Ḥaḳḳ’ıñ, bir ḥikmet-i ḫafiyyesi vardır. İsm-i A‘ẓam, muḳteżā-yı ḥükmünce kendü ḫāmesini eyler. İy göñül, sen ṣāf ol, ṣādıḳ ol; ġurūrı ve ḥīleyi terk eyle! Zīrā telbīs ve ḥīle ile dīv, Süleymān olmaz ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (571) Fi’l-Meṣnevī:

انچه در فرعون بود اندر تو هست
لیک اژدرهات محبوس چهیت

چه خرابت میکند نفس لعین
دور می اندازدت سخت این قرین

آتشت را هیزم فرعون نیست
ور نه چون فرعون او شعله زنیست

Ānçí der-fir‘avn būd ender-tu hest
Līk ejderhāt maḥbūs-ı çehest

Çí ḫarābet mī-küned nefs-i la‘īn
Dūr mī-endāzedet saḫt īn ḳarīn

Āteşet-rā hīzum-i fir‘avn nīst
Verne çün fir‘avn ū şu‘le-zenīst

Me‘ānī-i elfāẓ: *Ānçí;* ol nesne. *Der;* ẓarfiyyet. *Fir‘avn;* meşhūr ve ma‘rūf olan fir‘avn. *Būd;* idi. *Ender;* içinde. *Tu;* seniñ. *Hest;* vardır. *Līk;* lâkin. *Ejderhāt;* seniñ ejderhānıñ, kí nefsdir. *Maḥbūs;* ḥabs. *Çehest;* çāh, ḳuyuda. *–Est;* -dır. *Çí;* ne nice. *Ḫarābet;* saña ḫarāblıḳ. *Mī-küned;* ider. *Nefs-i la‘īn;* mel‘ūn olan nefs. *Dūr;* uzaḳ. *Mī-endāzedet;* seni atar. *Saḫt;* çetīn, ḳatı yaramaz. *Īn;* bu. *Ḳarīn;* ḳurbiyyetden. *Āteşest-rā;* seniñ āteşine. *Hīzum;* ḥaṭab, oduñ. *Fir‘avn;* ma‘lūm. *Nīst;* yoḳdur. *Verne;* yoḫsa. *Çün;* gibi. *Fir‘avn;* ma‘lūm. *Ū;* żamīr; nefse rāci‘dir. *Şu‘le;* ma‘lūm. *–Zenīst;* şu‘le-zendir.

Maḥṣūl-i ebyāt: Ol nesne kí fir‘avn-ı la‘īnde vardır, sende de vardır. Ya‘nī fir‘avn’da **(242b)**olan azġun nefs, sende de vardır. Lâkin seniñ ejderhān kí, nefs-i maḥbūsdur ḳuyuda. Ya‘nī fırṣat bulamamış fir‘avn gibi. Ḥele fırṣat bulsun, belkí fir‘avndan ziyāde azġun olur. Saña ne ḫarāblıḳ ider o nefs-i mel‘ūn, ḫaberiñ yoḳdur. Seni ḳatı, çetīn uzaḳa atar ḳurbiyyetden. Ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ ḳurbiyyetinden seni uzaḳa, bu‘diyyete atar. Seniñ āteşiniñ ḥaṭabı, odını fir‘avun degildir. Ya‘nī fir‘avunluḳ itmek āteş ve āfātı ḥaṭabı, fir‘avunluḳ ḥaṭabı degildir. Ya‘nī anıñ gibi māl u cāh ve salṭanat ḥaṭabı yoḳdur. Yoḫsa eger ol ḳuvvet ve devlet saña virileydi fir‘avn gibi ol nefsiñ bir şu‘le-zendir ve ejderhā-yı füsürde ve pejmürde gibidir. Ya‘nī aḳçe ve ‘aẓamet ve devlet, her dürlü fir‘avnluḳ var idi. Lâkin sende bunlar mükemmel olmadıġından bī-çāre nefsiñ açlıḳ, faḳīrlıḳ, miskinlik ḳuyusu içinde iki ṭarafa ḥarekete mecāli yoḳdur. Nerede ḳaldı kí fir‘avnluḳ itsün. Yoḳ yoḳ, ider ider. Lâkin āşikāre degildir, ḫafīdir. Ol ḳadar ḫafī kí, sen daḫı bilmezsiñ ‘azīzim. Ġāyet diḳḳat itmek lāzımdır.

Ṣaḥīfe (572) Ḳāle’ṣ-Ṣeyḫü’l-Aṭṭār fī-Na‘ti Ebá Bekr Raḍiya’llâhu anh:

هر چه بود از بار کاه کبریا
ریخت در صدر شریف مصطفی

آن همه در سینهٔ صدیق ریخت
لا جرم تا بود ازو تحقیق ریخت

Her çí büved ez-bārgāh-ı kibriyā
Rīḫt der-ṣadr-ı şerīf-i Muṣṭafā

Ān heme der-sīne-i Ṣıddīḳ rīḫt
Lā-cerem tā būd ez-ū taḥḳīḳ rīḫt

Me‘ānī-i elfāẓ: (243a)*Her çí;* her nesne. *Büved;* olur. *Ez-bārgāh;* dergāh. *Kibriyā;* ḥeybet [ü] ‘aẓamet-i şānehu. *Rīḫt;* döküldi. *Der;* ẓarfiyyet. *Ṣadr;* gövüs. *Muṣṭafā;* ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve selem. *Ān;* ism-i işāret. *Heme;* cümle. *Der;* ẓarfiyyet. *Sīne-i;* gövüs, ṣadrı. *Ṣıddīḳ;* raḍiya’llâhu anh. *Rīḫt;* döküldi. *Lā-cerem;* şübhesiz, şekksiz. *Tā;* ḥattá. *Būd;* oldı. *Ez-ū;* żamīr; Ṣıddīḳ’a rāci‘dir. *Taḥḳīḳ;* ḥaḳīḳat. *Rīḫt;* döküldi.

Maḥṣūl-i ebyāt: Her nesne, her şey’ oldı bārgāh-ı Cenāb-ı ‘İzzetde, ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiziñ ṣadr-ı şerīflrine döküldi. Ya‘nī ‘ulūm-ı evvelīn ve āḫirīn, cümlesi Efendimiziñ ḳalb-i sa‘adetlerine keşf oldı. Anıñ içün bir şey’ ġā’ib olmadı. Efendimize keşf olunan[ıñ] cümlesi de Ebū Bekr raḍiya’llâhu anh Efendimize keşf oldı. Şübhesiz, şekksiz. Ḥattá Ebū Bekr Ṣıddīḳ raḍiya’llâhu anh Ḥażretlerinden ḥaḳīḳat döküldi, ya‘nī ẓāhir oldı. Yār-ı ġār-ı Muṣṭafā oldı. Burası büyük esrār-ı Rabbānī’dir. Bu devlet ü sa‘ādete ancaḳ Ṣıddīḳ raḍiya’llâhu anh Efendimiz nā’il oldı. Ḥażret-i Ṣıddīḳ-ı a‘ẓam Efendimiziñ medḥ ü ṣenāsında ḳalem ‘ācizdir ve’s-selām.

Ṣaḥīfe (572) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

سکندر را نمی بخشند آبی
بزور و زر میسر نیست این کار

Sikender-rā nemī-baḫşend ābī
Be-zūr u zer müyesser nīst īn kār

Me‘ānī-i elfāẓ: *Sikender-rā;* Sikender Ḥażretlerine. *Nemī-baḫşend;* baḫş, iḥsān itmezler. *Ābī;* bir şuyı. *Be-zūr;* zor ile. *U zer;* altın ile. *Müyesser;* ma‘lūm. *Nīst;* degildir. *Īn;* bu. *Kār;* iş.

Maḥṣūl-i beyt: İskender-i ẕü’l-ḳarneyn bu ḳadar ‘aẓamet ve salṭanata ve devlete ve bu ḳadar ḳuvvet-i ḳudsiyyeye mālik iken ve bu ḳadar sa‘y itmiş iken āb-ı ḥayātdan bir içim şu kendüsine müyesser olmadı. İşte anıñ gibi bu ‘ışḳ ve ma‘rifet-i İlâhī daḫı ḳuvvet ve salṭanat ve altunla müyesser degildir. Belkí Cenāb-ı Ḥaḳḳ kemāl-i luṭf u kereminden baḫş u iḥsān ide ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (573) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

رضا بداده بده وز جبین کره بکشای
که بر من و تو در اختیار نکشادست

Rıżā bi-dāde bi-deh v’ez-cebīn girih bügşāy
Kí ber-men u tu der-i iḫtiyār ne’gşādest[41]

Me‘ānī-i elfāẓ: *Rıżā;* ma‘lūm. *Bi-dāde;* virilmiş. *Bi-deh;* vir. *V’ez-cebīn;* cebhesinde. *Girih;* ḳırışıḳlıġı. *Bügşāy;* aç. *Kí;* ḥarf-i rabṭ zīrā. *Ber;* üzere. *Men;* ben. *U tu;* daḫı sen. *Der;* ḳapu. **(243b)***İḫtiyār;* muḫtār olmaḳ, irāde. *Ne’gşādest;* açılmamışdır.

Maḥṣūl-i beyt: Rıẓā virilmişe rıżā vir. Cenāb-ı Ḥaḳḳ’dan gelen belālara rāżı olmaḳdır. Daḫı elinden ḳırışıḳlıġı aç. Ya‘nī alnını buruşdırma, ḳaşlarını birbirine çatma vaḳt-i belāda. Zīrā kí, benim ve seniñ üzerine iḫtiyār ḳapusı açılmamışdır.

[41] *“Ne-güşādest”* vezin gereği yukarıdaki gibi okunmuştur.

Ya‘nī fā‘il-i muḫtār degiliz. Gerçí irāde-i cüz’iyye var ise de, iḫtiyārımız elimizde degildir. Burası ma‘lūmdur, kí kişi her murād itdigini icrā idemez. Cenāb-ı Ḥaḳḳ murād ider ise olur. Gerçí ẓāhirde saña fā‘il-i muḫtārsıñ derler ammā ḥaḳīḳatde degilsiñ. O seniñ fā‘il-i muḫtārlıġın da yine Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ o işi dilemesiyle ve taḳdīr itmesiyle olur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (573) Fi’l-Meṣnevī:

عکس نورانی همه روشن بود
عکس ظلمانی همه کلخن بود

عکس هرکس را بدان ای جان ببین
پهلوی جنسی که خواهی می نشین

‘Aks-i nūrānī heme rūşen büved
‘Aks-i ẓulmānī heme külḫan büved

‘Aks-i herkes-rā bi-dān iy cān bi-bīn
Pehlū-yı cinsī kí ḫ ̔āhī mī-nişīn

Me‘ānī-i elfāẓ: *‘Aks;* ma‘lūm. *Nūrānī;* nūra mensūb. *Heme;* cümle. *Rūşen;* żiyālu. *Büved;* olur. *‘Aks-i ẓulmānī;* ẓulme mensūb olan ‘aks. *Heme;* cümle. *Külḫan;* ma‘lūm; ḥamamıñ külḫanı. *Büved;* olur. *‘Aks-i herkes-rā;* her kimesneniñ ‘aksini. *Bi-dān;* bil. *İy;* ḥarf-i nidā. *Cān;* iy cān. *Bi-bīn;* gör. *Pehlū-yı;* yanı, dizbediz. *Cinsī;* bir cins. *Kí;* ḥarf-i rabṭ. *Ḫ ̔āhī;* istersiñ. *Mī-nişīn;* oturmaḳ.

Maḥṣūl-i ebyāt: Nūrānī olan kimseniñ cümlesiniñ ‘aksi żiyālu, rūşen olur. ‘Aks, meṣelā ḳameriñ ṣuya ‘aks itmesi gibidir. Naṣıl ṣuda nūrānī görinür, ẓulmānī olan kimseniñ cümlesiniñ ‘aksi külḫan olur; ya‘nī ẓulmānī olur, ḥamamıñ külḫanı gibidir. Herkesiñ ‘aksini ve işrini bil. İy cān, gör! Bir cinsiñ yanını, dizbediz oturmasını isterseñ anıñ yanında otur. Zīrā; el-cinsü me‘a’l-cins, herkes kendü cinsiyle berāber yanbeyan, diz-be-diz oturmasını ister. İşte herkesiñ ‘aksi ne oldığını hemcins olan ādemden añlarsıñ. Ya‘nī kim ile düşüp ḳalḳar ise, işte o ādemiñ ‘aksi odur. Ya‘nī eygü kimesneler ile olursa eygüdür; kötü ile olur ise kötüdür ve’s-selām.

Ṣaḥīfe (573) Ḳāle'l-Ḥāfıẓ:

باب زمزم و کوثر سفید **(244a)** نتوان کرد
کلیم بخت کسی را که بافتند سیاه

Be-āb-ı zemzem u kevṯer sefīd ne-tevān kerd
Gilīm-i baḫt-ı kesī-rā kí bāftend siyāh

Me'ānī-i elfāẓ: *Be-āb;* ṣu ile. *Zemzem;* ma'lūm. *U kevṯer;* keẓālik. *Sefīd;* bi-yāż. *Ne-tevān;* mümkin ve ḳādir degildir. *Kerd;* eylemek. *Gilīm;* ma'lūm, ḥalı dimek. *Baḫt;* ṭāli', baḫtı. *Kesī-rā kí;* bir kimesneniñ kí. *Bāftend;* doḳudılar. *Siyāh;* żıdd-ı bi-yāż.

Maḥṣūl-i beyt: Zemzem ve kevṯer ṣuyuyla mümkin degildir bi-yāẓ eylemek. Bir kimseniñ, kí baḫt u ṭāli'i kilīmini siyāh ile doḳudılar, artıḳ anı bi-yāż itmek mümkin olmaz. Ya'nī ezel-i azālde Cenāb-ı Ḥaḳḳ naṣıl murād ve taḳdīr itmiş ise öyle olur. Anıñ tebdīl ve taġyīri mümkin degildir. Anıñ içün Evliyā-yı Kirām Ḥażerātı, işiñ ibtidāsından ḫavf iderler. Ġāfilīn, işiñ intihāsından ḫavf iderler. Ya'nī ezelde ne olmuş ise olmuşdur, ṣoñradan bir şey' olmaz. Ya'nī ḥāṣā oldı, Cenāb-ı Ḥaḳḳ bilmiyordı, ṣoñradan bildi de öyle eyledi ma'nāsına degildir, kí küfrdür. Ezel-i azālde 'ilm-i İlâhiyyesiyle naṣıl olacaġını bildi ve öylece ḫalḳ u īcād ve murād itdi 'azīzim.

Ṣaḥīfe (574) Fi'l-Meṣnevī:

کشتی بی لنکر آمد مرد شر
که زباد کژ نیابد او حذر

لنکر عقلست عاقل را امان
لنکری در یوزه کن از عاقلان

Keştī-i bī-lenger āmed merd-i şerr

Kih zi-bād-ı kej ne-yābed ū ḥaẕer

Lenger-i ʻāḳlest ʻāḳil-rā amān
Lengerī der-yūze kün ez-ʻāḳılān

Meʻānī-i elfāẓ: *Keştī;* geymi, sefīne. *Bī-lenger;* teymürsüz. *Āmed;* geldi. *Merd;* insān. *Şerr;* żıdd-ı ḫayr. *Kih;* ḥarf-i taʻlīl. *Zi-bād;* rūzgārdan. *Kej;* egri, muḫālif. *Ne-yābed;* bulmaz. *Ū;* żamīr; sefīneye rāciʻdir. *Ḥaẕer;* maʻlūm. *Lenger;* teymür. *ʻAḳlest;* seniñ ʻaḳlıñdır. *ʻĀḳıl-rā;* ʻāḳile. *Amān;* emniyyet baḫş ider. *Lengerī;* teymüri. *Der;* ẓarfiyyet. *Yūze;* ṭaleb. *Kün;* eyle. *Ez-ʻāḳılān;* ʻāḳılıñ cemʻidir; ʻāḳıllu ādemler.

Maḥṣūl-i ebyāt: Teymürsüz olan geymi, sefīne, şerr olan ādem geldi. Yaʻnī geymiyi teymür atdırmayup öyle ḥāliyle deryāda ṭurdırmaḳ şerr olan ādemdir. Yaʻnī şer olan ādem gibidir. Zīrā kí, muḫālif ve egri olan rūzgārdan öyle olan geymi, sefīne ḥaẕer bulmaz; yaʻnī ḥaẕer idemez. Teymürsüz oldıġı içün rūzgār anı ḳaraya, ṭaşlara çarpup parça parça ider. Teymür, ʻaḳıldır; ʻākıla emniyyet baḫş ider. **(244b)**ʻĀḳıllu olan kimesne cümle muḫāṭaradan ḥaẕer üzere oldıġı içün emn ü selāmetde olur. Böyle oldıysa teymür taleb eyle ʻāḳıllulardan. Yaʻnī ʻuḳalādan ʻaḳıl iste ve ṭaleb eyle ve vücūd-ı sefīnesini anıñla bu deryā-yı fenā olan dünyāda rabṭ eyle ve teymürle kí nefs ü hevā ve şeyṭānıñ, rūzgār-ı muḫālifinden selāmet bulup seni ḳurb-ı Ḥaḳḳ'dan ve deryā-yı raḥmetden ġażab-ı İlâhī ṭaşlarına çarpup parça parça idüp nār-ı Caḥīme atup ḥaṭab gibi vücūduñ taḥtalarını yaḳmasun ʻazīzim.

Ṣaḥīfe (574) Fi'l-Meṣnevī:

یک موذن داشت بس اواز بد *Yek mü'ezzin dāşt bes āvāz-ı bed* Bir mü'ezzin çoḳ kötü āvāz ṭutdı; yaʻnī ṣadāsı kötü bir mü'ezzin var idi. در میان کافراستان بانک زد *Der miyān-ı kāfiristān bāng zed* Kāfiristān miyānında bülend-āvāz ile ṣayḥa idüp ezān oḳurdı.Cā'iz kí, o maḥal, der-i ʻaliyyede Beyoġlı ve Ġalaṭa gibi bir maḥal olsun. چند کفتندش نکو بانک نماز *Çend güftendeş ne-gū bāng-i namāz* O mü'ezzine ḳaç defʻa söylediler kí, namāz içün ṣadā vü bāng söyleme; yaʻnī sen ezān oḳuma, ṣadāsı kötü

oldığı içün.که شود جنک و عداوتها دراز*Kí şeved ceng u ʻadāvethā dırāz* Zīrā kí, uzun ceng ve ʻadāvetler olur. Yaʻnī böyle ḳabīḥ ṣadādan ṭolayı nās u küffār içinde bir ṭaḳım ʻadāvet ve ḳıyl u ḳāl olur, dimekdir.او ستیز[ه] کرد و پس بی احتراز *Ū sitīz[e] kerd u pes bī-iḥtirāz* Bu sözüñ üzerine o mü'ezzin ʻināḍ eyledi, ṣoñra artıḳ iḥtirāzsız olupکفت در کافرستان بانک نماز *Güft der-kāfirsitān bāng-i namāz* Kāfiristānda namāz içün ezān söyledi; yaʻnī oḳudı. Artıḳ ne söz dinledi ve ezāndan girü ṭurdı. خلق خائف شد ز فتنهٔ عامهٔ *Ḫalḳ ḫā'if şüd zi-fitne-i ʻāmme'ī* Maḫlūḳ ve herkes ḫavf eyledi, ḳorḳdı ʻāmmeniñ fitnesinden; yaʻnī ḳāfirler ile mü'minler beynlerinde bir fitne olur, belkí mü'ezzini istiḥzā' veyā masḫaralıḳ iderler; bu gibi şeylerden ḫavf iderler. خوف بیامد با جامهٔ کافر[ی] *Ḫod bi-yāmed kāfira[ī] bā- cāme'ī* Bunlar bu ḥālde iken, elbise ile bir kāfir geldi; yaʻnī elinde birṭaḳım elbise geldi.شمع و حلوا با چنان جامهٔ لطیف *Şemʻ u ḥelvā bā çünān cāme-laṭīf* Mum ve ḥelvā öylece güzel ve laṭīf elbise ile geldi. Yaʻnī hem şemʻa ve hem ḥelvā berāberce getürdi هدیه آورد و بیامد چون آلیف *Hedye āverd u bi-yāmed çün ālīf* Hediye **(245a)**getürdi ve mūnis ve maḥabbetlü gibi geldi.بت پرستان کین *Büt-perastān kīn mü'ezzin kū kücāst* Büt-perestānda didi kí, ḳanı neredediر موذن کو کجاست r o mü'ezzin? بانک او راحت فزاست که صلا و *Kí ṣalā u bāng-ı ū rāḥat fezāst* Kí anıñ namāza çaġrısı ve ezān oḳuması rāḥat a[r]tırıcıdır, rāḥatı ziyāde idicidir. دختری دارم لطیف و بس سنی *Duḫterī dārem laṭīf u bes senī* Benim bir ḳızım vardır, güzel ve çoḳ temīz, ḥüsnā, müsteşnādır.آرزو می بود او را مومنی *Ārzū mī-būd ū-rā mu'minī* O ḳızımıñ arzūsı mü'min olmaḳ idi.هیچ این سودا نمی رفت از سرش *Hīç īn sevdā nemī-reft ez-sereş* Hīç bu sevdā anıñ başından gitmezdi.پندها می داد چندین کافرش *Pendhā mī-dād çendīn kāfireş* O kāfireye bu ḳadar pendler, naṣīḥatler virdim.هیچ چاره می ندانستم در ان *Hīç çāre mī-nedānistem der-ān* Hīç çāre bilmedim añaاذان تا فرو خواند این موذن ان *Tā furū ḫˇānd īn mü'ezzin ān ezān* Ḥattá o mü'ezzin, o ezānı oḳudı. کفت دختر چیست این مکروه بانک *Güft duḫter çīst īn mekrūh bāng* Ḳızım didi: Nedir bu mekrūh ṣadā vü ṣayḥa? که بکوشم آمد این دو چار دانک *Kí bi-gūşem āmed īn dü çār dāng* Kí ḳulaġıma geldi, bu iki dört dāng; yaʻnī ezānıñ tekrārından kināyedir. همه عمر این چنین آواز زیشتم من *Men heme ʻömr īn çünīn āvāz-ı zişt* Ḳız didi kí; ben ʻömrümde böylece çirkin ṣadā vü ses[42] هیچ نشنیدم درین دیر و کنشت *Hīç ne'şnīdem der-īn deyr u kinişt* Hīç işitmedim bu kilisede böyle çirkin ṣadā didi. خواهرش کفتا که این بانک اذان *Ḫˇāhereş güftā kí īn bāng-i*

[42] Metinde "سیس" şeklinde yazılmıştır.

ezān O ḳızıñ ḳız ḳarındaşı aña didi kí, bu ses vü ṣayḥa ezāndır; ya‘nī mü’minleri[43] cāmi‘e da‘vet içündür. هست اعلام[و] در شعار مومنان *Hest i‘lām [u] der-şi‘ār-ı mü’minān* Didi kí, i‘lāmdır, mü’minleriñ şi‘ārındandır böyle mü’ezzin ezān oḳumaḳ didi. باورش نامد بپرسید از دکر *Bāvereş nāmed bi-pursīd ez-diger* O duḫter, o ḳızḳarındaşınıñ sözine inanmadı, digerinden su’āl itdi. آن دیکر هم کفت آری ای پدر *Ān dīger hem güft ārī iy peder* İy peder; dīgeri daḫı ne‘am, belī, öyledir didi. چون یقین کشتش رخ او زرد شد *Çün yaḳīn geşteş ruḫ-ı ū zerd şüd* Çünkí duḫtere yaḳīn oldı, iş duḫteriñ yanaġı ṣarı oldı. Çünkí mü’min olmaḳ ister idi. Bunı böylece yaḳīn bildiginden rengü müteġayyir oldı. از سرد شد **(245b)** مسلمانی دل او *Ez müselmānī dil-i ū serd şüd* Müslümanlıḳdan anıñ göñli ṣo‘uḳ oldı, ṣo‘udı. باز رستم من ز تشویش غذاب *Bāz restem men zi-teşvīş-i ‘aẕāb* O ḳızıñ babası didi kí, ben gerü ḳurtuldum ‘aẕāb-ı teşvīşden بی دوش خوش خفتم دران *Dūş ḫoş ḫuftem der-ān bī-ḫavf-ı ḫ ̌āb* Anıñ içün dün gice uyudum, andan ḫavfsız uyḳuda; ya‘nī bu ecelden ḳızımıñ göñli döndiginden ben uyḳuda ḫavfsız, rāḥat ve ḥużūr ile uyudum. راحتم این بود از اواز او *Rāḥatem īn būd ez-āvāz-ı ū* Rāḥat oldum o mü’ezziniñ āvāzından didi. هدیه اوردم بشکرآن مرد کو *Hedye āverdem be-şükrān merd kū* Hediye getürdüm o ādeme, şükrāniyye, ḳanı mü’ezzin? didi. چون بدیدش کفت این هدیه پذیر *Çün bi-dīdeş güft īn hedye pezīr* Çünkí o mü’ezzini gördi ḳızıñ babası didi, bu hediye seniñdir ḳabūl it. که مرا کشتی مجیر دستکیر *Kí me-rā geştī mücīr [u] dest-gīr* Zīrā kí baña mu‘āvin ve elimi ṭutıcı olduñ; ya‘nī seniñ sebebiñle ḳızım islām olmaḳdan vāẕ[44] geldi, bu bābda baña yardım eylediñ didi. کر بمال و کر بثروت فردمی[45] *Ger be-māl u ger be-ṣervet ferdemī* Eger mālda ṣervetde birinci olsa(m) idim من دهانت را پر از زر کردمی *Men dehānet-rā pür ez-zer kerdemī* Ben seniñ aġzını altundan ṭolı eylerdim didi.

Ṣaḥīfe (575):

جوانا سر متاب از پند پیران
که رأی پیر[46] از بخت جوان به

[43] Metinde “مومنلره” şeklinde yazılmıştır.

[44] Metinde “واز” şeklinde yazılmıştır.

[45] “کر بمال و ملک و ثروت فردمی” bkz. www. masnavi. net

[46] Metinde “پیرت” olarak geçiyor ancak vezni bozduğundan “pīr-i” olarak düzeltilmiştir. Bkz. https://ganjoor. net

Civānā ser me-tāb ez-pend-i pīrān
Kí re'y-i pīr ez-baḫt-ı civān bih

Me'ānī-i elfāẓ: *Civānā;* iy civān, deliḳanlu. *Ser;* bāş. *Me-tāb;* çevirme, döndürme. *Ez-pend;* pend, naṣīḥatimden. *Pīrān;* ma'lūm. Ḥażerāt-ı Pīrān-ı Kirāmdır. *Kí;* ḥarf-i rabṭ. *Re'y;* ma'lūm. *Pīr(et);* (saña) pīriñ re'y ü tedbīri. *Ez-baḫt;* baḫt, ṭāli'den. *Civān;* tāze civānıñ ṭāli'inden. *Bih;* eygüdür.

Maḥṣūl-i beyt: İy civān, deliḳanlu! Pīrān-ı 'iẓām Ḥażerātınıñ pend ü naṣīḥatinden başını çevirme, döndürme, i'rāż itme, kí pīriñ saña re'y ü tedbīri civānlıḳ baḫt ve ṭāli'inden eygüdür. Ya'nī civānlara pīrān-ı 'iẓāmıñ pend ü naṣīḥatinden eygü baḫt u ṭāli' olmaz. Daḫı eygü baḫt u ṭāli'dir kí, pīriñ pend ü naṣīḥatini ḳabūl idesiñ 'azīzim.

Ṣaḥife (576) Ḳāle's-Sa'dī:

دلم خانهٔ مهر یارست و پس
ازان می نکنجد درو **(246a)** کین کس

Dilem ḫāne-i mihr-i yārest u bes
Ez-ān mī-negonced derū kīn-i kes

Me'ānī-i elfāẓ: *Dilem;* göñlüm. *Ḫāne-i;* ev, ḫāne. *Mihr;* maḥabbet. *Yārest;* yāriñ. *U pes;* ancaḳ. *Ez-ān;* o sebebden. *Mī-negonced;* ṣıġmaz. *Derū;* żamīr; göñle rāci'dir. *Kīn;* ġażab u 'adāvet. *Kes;* kimesneniñ.

Maḥṣūl-i beyt: Göñlüm, yāriñ 'ışḳ u maḥabbeti ḫānesidir. Ancaḳ o sebebden kimesneniñ kīn, ġażab ve 'adāveti o göñlüme ṣıġmaz, ya'nī kimesneye kīn, 'adāvet itmem. Yāriñ maḥabbetinden yer ü maḥal yoḳdur. Başdan başa maḥabbet-i yār ile memlūdur, dimek olur mā-şā'a'llâhu kāne.

Ṣaḥīfe (576) Ḳāle'l-Ḥāfıẓ:

تاج شاهی طلبی کوهر ذاتی بنمای
ور خود از کوهر جمشید و فریدون باشی

Tāc-ı şāhī ṭalebī gevher-i ẕātī bi-nümāy
Ver ḫod ez-gevher-i Cemşīd u Ferīdūn bāşī

Me'ānī-i elfāẓ: *Tāc-ı şāhī;* pādişāhlıġa maḫṣūṣ olan tāc. *Ṭalebī;* ister iseñ. *gevher-i ẕātī;* ẕāta menṣūb olan mücevheri. *Bi-nümāy;* göster. *Ver;* eger. *Ḫod;* kendüñ. *Ez-gevher;* aṣl-ı ẕātı, burada gevherden aṣl-ı ẕātı esās murāddır. *Cemşīd u Ferīdūn;* iki pādişāhıñ ismidir. *Bāşī;* olasıñ.

Maḫṣūl-i beyt: Eger pādişāhlıġa maḫṣūṣ olan tācı ister iseñ, ẕāta menṣūb olan cevherini göster; ya'nī ḥani baḳalım aṣıl cevherini göster. Zīrā cevhersiz bu iş olmaz. Eger kendüñ Cemşīd ü Ferīdūn aşlından, neslinden olasıñ, aṣl-ı cevheriñ yoḳdur nāfile fā'ide virmez. Ya'nī [47]ولقد کرمنا بنی ادم buyurulmuşdur. İmdi bu āyet sırrınca tāc-ı keremnā ile mükerrem olan ḥaḳīḳat pādişāhlarınıñ ṭācını ṭaleb ider iseñ, ẕātında olan cevheri göster. Zīrā ẕātında olan cevher-i rūḥāniyyeti ve ma'rifeti iẓhār eylemege sa'y göster. Zīrā [49]وان لیس للانسان الا ما سعی[48] فلا انساب بینهم یومئذ ولا یتساءلونوان sırrınca eger kendiñ Cemşīd ü Ferīdūn olsañ daḫı fā'ide virmez. Ya'nī enbiyā vü evliyā neslinden olsañ, anlarıñ evlādlarından bulunsañ fā'ide virmez. İllā sa'y u himmet ve 'ibādet ü ṭā'at ister sulṭānım.

Ṣaḥīfe (576) Ḳāle'l-Ḥāfıẓ:

غلام همت رندان بی سرو پایم
که هردو کون نیرزد به پیش شان یک کاه

[47] Sûre-i İsra 70. Âyet-i Kerîme.
[48] Sûre-i Müminûn 101. Âyet-i Kerîme.
[49]Sûre-i Necm 39. Âyet-i Kerîme.

Ġulām-ı himmet-i rindān-ı bī-ser u pāyem
Kí her dü kevn neyerzed be-pīş-i şān yek kāh

Me‘ānī-i elfāẓ: (246b)*Ġulām;* köle. *Himmet;* ma‘lūm. *Rindān;* lāubālī, ḳaydsız. *Bī-ser;* başsız. *U pāyem;* ayaḳsızım; pāy em taḳdīrindedir. *Kí;* ḥarf-i rabṭ. *Her dü;* her iki. *Kevn;* dünyā ve āḫiret. *Neyerzed;* degmez. *Be-pīş;* öñünde. *–Şān;* anlarıñ. *Kāh;* ṣaman.

Maḥṣūl-i beyt: Başsız, ayaḳsız olan rindānıñ himmetiniñ kölesiyim. Rindān, şol ‘ālemden tecerrüd idüp ancaḳ Ḥażret-i Ḥaḳḳ’dan ġayrı maḳṣūdları olmayup ‘alāḳa-i dünyādan bī-ḳayd u lāubālī, bī-ser ü bī-pāy olan ḳalenderān-ı ḥaḳīḳatleriniñ ġulāmıyım; kí anlarıñ yanında, ‘indinde iki cihān bir ṣaman çöpüne degmez. Ya‘nī anlar dünyā ve āḫireti bir ṣaman çöpüne almazlar, bir para itmez dimekdir.

Ṣaḥīfe (576) Fi’l-Meṣnevī:

نیست بازی با ممیز خاصه او
که بود تمییز و عقلش غیب کو

هیچ سحر و هیچ تلبیس و دغل
می نبندد پرده بر اهل دول

Nīst bāzī bā-mümeyyiz ḫāṣṣa ū
Kí büved temyīz u ‘aḳleş ġayb gū

Hīç siḥr u hīç telbīs u daġal
Mī-nebended perde ber-ehl-i düvel

Me‘ānī-i elfāẓ: *Nīst;* degildir yoḳdur . *Bāzī;* oyun, oynamaḳ ve aldatmaḳ. *Bā-mümeyyiz;* farḳ, temyīz iden. *Ḫāṣṣe;* ma‘lūm; maḫṣūṣ. *Ū;* żamīr; ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz’e rāci‘dir. *Kí;* ḥarf-i rabṭ. *Temyīz;* ma‘lūm. *‘Aḳleş; -ş;* żamīr; Efendimize rāci‘dir. *‘Aḳl;* ma‘lūm. *Ġayb;* göze görünmeyen şey’. *Gū;*

söyleyici. *Hīç;* aṣlā. *Siḥr;* ma‘lūm. *U hīç;* aṣlā. *Telbīs;* ma‘lūm. *U daġal;* ḥīle. *Mī-nebended;* bağlamaz. *Perde;* ma‘lūm; pūşīde, örtü. *Ber;* üzere. *Ehl-i düvel;* devlet ṣāḥibleri, devlet ehli olan ẕevāt-ı kirāme.

Maḫṣūl-i ebyāt: Ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretlerine maḫṣūṣ olan mümeyyizlik ile oyun olmaz. Ya‘nī Efendimiz’iñ farḳ u temyīzleri ile oynamaḳ olmaz. Her şey’i ẓāhir ve bāṭın bilüp, eygüyi kötüyi farḳ, temyīz iderler. Zīrā Efendimiz’iñ ‘aḳlı mümeyyizdir. Ġā’ib olan şey’i söyleyicidir. Aṣlā Efendimiz’e siḥr ü telbīs ü ḥīle, bunlar perde, pūşīde degildir. Zīrā ehl-i devlet ve aṣḥāb-ı sa‘ādet üzerine perde, pūşīde bağlamaz. Ya‘nī ‘ıyān[en] müşāhede iderler, dimekdir.

Ṣaḥīfe (577) Ḳāle’ş-Şeyḫü’s-Sa‘dī:

کرت نهی منکر بر آید زدست
نشاید چو بی دست وپا یان نشست

چو دست**(247a)** و زبانرا نماند مجال
بهمت نمایند مردی رجال

Geret nehy-i münker ber āyed zi-dest
Ne-şāyed çü bī-dest u pāyān nişest

Çü dest u zebān-rā ne-māned mecāl
Be-himmet nümāyend merdī ricāl

Me‘ānī-i elfāẓ: *Geret;* ger -et taḳdīrinde; *ger;* eger *–et;* saña. *Nehy;* nehy itmek. *Münker;* münker olan şey’. *Ber;* yuḳarı. *Āyed;* gele. *Zi-dest;* elden. *Ne-şāyed;* lāyıḳ olmaz. *Çü;* çünkí. *Bī-dest;* elsiz. *U pāyān;* ayaḳsız. *Nişest;* oturmaḳ. *Çü;* çünkí. *Dest;* el. *U zebān-rā;* dilinde. *Ne-māned;* ḳalmadı. *Mecāl;* ṭāḳat, mecāliñ. *Be-himmet;* himmet ile. *Nümāyend;* göstereler. *Merdī;* adamlıġı. *Ricāl;* insānlara.

Maḫṣūl-i ebyāt: Eger seniñ elinden nehy-i münker itmek gelür, lā’iḳ degildir elsiz ayaḳsız oturmaḳ. Ya‘nī ḳudretīn vardır nehy-i münker itmege, niçün itmezsiñ?

Ya‘nī bir ādemiñ eli, ayaḳı var iken; elsiz, ayaḳsız oturmaḳ lā’iḳ olmadığı gibi seniñ de ḳudretiñ var iken nehy-i münker itmeyüp de anlarıñ fi‘l-i ḳabīḥlerine rāżī olmaḳ lāyıḳ degildir. Çünkí elinde ve dilinde nehy-i münker itmege mecāl, ṭāḳat ḳalmadı, himmet eyle. Anlara adamlığı, insānlığı göstresiñiz. Ya‘nī elinden, dilinden gelmez ise du‘ā it, himmet it anlara ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (577) Ḳāle Fi’l-Meṣnevī Ḫiṭāb[un] min-Ḳabli’llâhi Te‘ālā ilá-Ḥażreti’n-Nebī ‘aleyhi’s-selām:

هین بمکذار ای شفا رنجور را
تو ز خشم کر عصای کوررا

نی تو کفتی قائد اعمی براه
صد ثواب و اجر یابد از اله

هر که او چل کام کوری را کشت
کشت آمر زیده و یابد رشد

پس بکش تو زین جهان بی قرار
جوق کورانرا قطار اندر قطار

کار هادی این بود تو هادئ
ماتم اخر زمانرا شادئ

هین روان کن ای امام المتقین
این خیال اندیشکانرا تا یقین

خیز دردم تو بصور سهمناک
تا هزاران مرده بر روید زخاک

Hīn bi-me-g’z̲ār iy şifā rencūr-rā

Tu zi-ḫışm-ı ker ‘aṣā-yı ḳūr-rā

Nī tu güftī ḳā’id-i a‘má be-rāh
Ṣad ş̱evāb u ecr yābed ez-İlâh

Her kí ū çil gām kūrī-rā keşed
Geşt āmurzīde u yābed reşed

Pes bi-keş tu z’īn cihān-ı bī-ḳarār
Cevḳ-i kūrān-rā ḳaṭār-ender-ḳaṭār

Kār-ı ḥādī īn büved tu hādī’ī
Mātem-i āḫir zamān-rā şādī’ī

Hīn revān kün iy İmāmü’l-müttaḳīn
În ḫıyāl endīşekān-rā tā yaḳīn

Ḫīz der-dem tu be-ṣūr-i sehmnāk
Tā hezārān mürde ber rūyed zi-ḫāk

Me‘ānī-i elfāẓ: *Hīn;* agāh ol. *Bi-me-g’üz̲ār;* geçme, terk itme. *İy;* ḥarf-i nidā. *Şifā;* ma‘lūm. *Rencūr-rā;* ḫastalara. *Tu;* sen. *Zi-ḫışm;* ḫışmından. *Ker;* ṣağır, ḳulağı işitmez. *‘Aṣā-yı;* ma‘lūm. *Kūr-rā;* a‘má. *Nī;* degil. *Tu;* sen. *Güftī;* söylediñ, ya‘nī sen didiñ mi. **(247b)***Ḳā’id;* yol gösterici ve öñünde yidüp çekici dimekdir. *A‘má;* ma‘lūm. *Be-rāh;* yola. *Ṣad;* yüz. *Ş̱evāb;* ma‘lūm. *U ecr;* ke̲z̲ālik. *Yābed;* bulur. *Ez-İlâh;* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’dan. *Her kí;* her kim kí. *Ū;* żamīr; a‘máya rāci‘dir. *Çil gām;* ḳırḳ ayaḳ. *Kūrī-rā;* a‘máyı. *Keşed;* çeker, götüre. *Geşt;* olur. *Āmurzīde;* maġfūr olmuş. *U yābed;* bulur. *Reşed;* irşād. *Pes;* imdi. *Bi-keş;* çek. *Tu;* sen. *Z’īn;* bu cihān, dünyādan. *Bī-ḳarār;* ḳarārsız. *Cevḳ;* bölük. *Kūrān-rā;* a’máları, körleri. *Ḳaṭār;* ma‘lūm. *Ender;* içinde. *Ḳaṭār;* ḳaṭār ḳaṭār çek dimekdir. *Kār;* iş. *Ḥādī;* hidāyet idici.

Īn; bu. *Büved;* olur. *Tu;* sen. *Hādī'ī;* hidāyet idicisiñ. *Mātem;* ma'lūm. *Āḫir zamān-rā;* āḫir zamānıñ mātemi. *Şādī'ī;* şādīlik, mesrūrluḳ. *Hīn;* āgāh ol. *Revān;* gidici. *Kün;* eyle. *İy;* ḥarf-i nidā. *İmāmü-l-müttaḳīn;* muttaḳileriñ imāmı. *Īn;* bu. *Ḫıyāl*; ma'lūm. *Endīşekān-rā;* endīşelere. *Tā;* ḥattá. *Yaḳīn;* żıdd-ı ba'īd. *Ḫīz;* ḳalḳ. *Der;* ẓarfiyyet. *Dem;* nefes. *Tu;* seniñ. *Be-ṣūr;* ṣūr-ı İsrāfil. *Sehmnāk;* ḫavflu, ḳorḳulu olan. *Tā;* ḥattá. *Hezārān;* nice biñler. *Mürde;* ölmüş. *Ber rūyed;* bite, ḥāṣıl ola. *Zi-ḫāk;* topraḳdan.

Maḥṣūl-i ebyāt: Āgāh ol, iy ḫastalara şifā olan! Sen, ṣaġırıñ ḫışmından, ġażabından ötüri körüñ, 'amánıñ 'aṣāsını terk itme. Ya'nī kör olanlara 'aṣā gibisiñ. Naṣıl kör olanlar 'aṣā ile görür gibi yol giderler ise seniñle bāṭın-ı a'māları öylece hidāyet olup ṭarīḳ-i müstaḳīm üzere giderler. Sen dimediñ mi, 'amāyı rāh-ı müstaḳīme yedici Cenāb-ı Ḥaḳḳ'dan yüz ṣevāb ve ecr bulur. Ya'nī sen, Ḥadīṯ-i Şerīf'iñde buyurduñ kí: Her şol kimse kí o, ḳırḳ adım bir köri çeker, ol kimesne āmurzīde olur.Ya'nī maġfūr olur ve rüşd bulur. Çünkim böyle didiñ. Pes, imdi çek götür sen, bu bī-ḳarār olan dünyādan ḳaṭār-ender-ḳaṭār nice ḳāfileler. Zīrā hidāyet idiciniñ işi budur. Sen kí, hādīsiñ, āḫir zamānıñ mātemi, şādī vü mesrūr oldı seniñle. Āgāh ol, revān eyle, gidici eyle iy İmāmü'l-müttaḳīn ṣallá'llâhu **(248a)**'aleyhi ve selem bu ḫayāl endīşelerini. Ḥattá yaḳīn ḥāṣıl ola. Ḳalḳ, seniñ nefes ü dem-i sa'ādetiñ içinde ḫavflu olan ṣūr-ı İsrāfīl ile ḥattá nice biñler, ölmüşler bite ṭopraḳdan.

Ṣaḥīfe (577):

ادیم زمین سفرهٔ عام اوست

بر[ا]ین خوان یغما چه دشمن چه دوست

Adīm-i zemīn sofra-i 'ām-ı Ūst

Ber-īn ḫˇān-ı yaġma çí düşmen çí dūst

Me'ānī-i elfāẓ: *Adīm;* saḫtiyān dimekdir; burada yüz ma'nāsınadır. *Zemīn;* yer, arż. *Sofra-i;* ma'lūm. *'Ām;* cümleniñ. *Ūst;* O Ḥaḳḳ'ıñ cümle maḫlūḳa[ın]ñ sofrasıdır. *Ber-īn;* bunuñ üzerine. *Ḫˇān;* yemek, ṭa'ām-ı sofra. *Yaġma;* ma'lūm. *Çí;* ne. *Düşmen;* [ma'lūm]. *Çí;* ne. *Dūst;* [ma'ūm].

Maḥṣūl-i beyt: Yer ü arż yüzi Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ 'āmme-i maḫlūḳınıñ sofrasıdır. Cümle maḫlūḳuñ sofrası bu yeryüzidir; adīm, saḫtiyāndır. Ekṣer dervīşleriñ saḫtiyāndan sofraları olur; andan kināyedir bu yaġma sofrası ve ṭa'āmı vü yemegi. Ne düşmen ve ne dost, cümlesine müsāvīdir. Dostı ve düşmeni, cümlesi bu zemīn sofrasından yerler, içerler. Lâkin ni'met-i bāṭın ve ma'nevīsi sofrası böyle ẓāhir sofrası gibi yaġma degildir. Ancaḳ o ni'met-i ġayr-i mütenāhī sofrası, kendü dostlarına ve ḫavāṣ ḳullarına ḳurılur. Anlardan ġayrisi, o sofraya oturamazlar. Nitekim pādişāhıñ sofrasına muḳarribīnden başḳası oturamadıġı gibi. Egerçí cümle bendegān pādişāhıñ sofrasından yerler, içerler ise de kendüsiyle olanlar başḳadır 'azīzim.

Ṣaḥīfe (577) Fi'l-Meṣnevī:

چون که بد کردی بترس ایمن مباش

زانکه تخمست و برو یاند خداش

چند کاهی او بپوشاند که تا

آیدت زان بد پشیمان و حیا

بارها پوشد پی اظهار فضل

باز کیرد از پی اظهار عدل

تا که این هر دو صفت ظاهر شود

آن مبشر کردد این منذر شود

Çün kí bed kerdī bi-ters īmen me-bāş

Z'ānkí toḫmest u bi-rūyāned Ḫüdāş

Çend gāhī Ū bi-pūşāned kí tā
Āyedet z'ān bed peşīmān u ḥayā

Bārhā pūşed pey-i iẓhār-ı fażl
Bāz gīred ez-pey-i iẓhār-ı 'adl

Tā kí īn her dü ṣıfat ẓāhir şeved
Ān mübeşşir gerded īn münẕir şeved

Me'ānī-i elfāẓ: *Çün kí bed;* kötü. *Kerdī;* eylediñ. *Bi-ters;* ḳorḳ, ḫavf it. *Īmen;* emīn. *Me-bāş;* olmaz. *Ān kí;* ol sebebden kí. *Toḫmest;* toḫumdur. *u bi-rūyāned;* bitirir. *Ḫudāş;* -ş żamīr; **(248b)**toḫuma rāci'dir ya'nī o toḫumı bitiren Cenāb-ı Ḥaḳḳ'dır. *Çend gāhī;* nice zamān. *Ū;* żamīr; Ḥaḳḳ'a rāci'dir. *Bi-pūşāned;* örter, pūşīde ider. *Tā;* ḥattá. *Āyedet;* saña gele. *Z'ān;* ism-i işāret. *Bed;* kötü. *Peşīmān;* ma'lūm, peşīmānlıḳ. *U ḥayā;* daḫı utanmaḳ. *Bārhā;* kereler, nice def'alar. *Pūşed;* örter. *Pey;* içün. *İẓhār-ı fażl;* fażl-ı İlâhiyyesini iẓhār içün. *Bāz;* girü. *Gīred;* ṭutar. *Ez-pey;* içün. *İẓhār-ı 'adl;* 'adālet iẓhārı içün. *Tā kí;* ḥattá. *Īn;* bu. *Her dü;* her iki. *Ṣıfat;* ma'lūm; fahr u Celāli ve fażl u Cemāli. *Ẓāhir;* āşikāre. *Şeved;* ola. *Ān;* o ṣıfat. *Mübeşşir;* tebşīr idici. *Gerded;* olur. *Īn;* bu ṣıfat. *Münẕir*; ḳorḳıcıydı. *Şeved;* ola.

Maḥṣūl-i ebyāt: Çünkí kötü iş eylediñ, ḳorḳ, ḫavf it, emīn olma. Ya'nī Cenāb-ı Ḥaḳḳ'a 'işyān u ṭuġyān eylediñ, elbette cezānı bulursuñ; ḫavf it, emniyyet üzere olma. Ol sebebden kí, ma'ṣiyyet toḫumıdır, o toḫumı bitiren Cenāb-ı Ḥaḳḳ'dır. Ya'nī sen 'amel toḫumunı zer' iderseñ anı bitiren Cenāb-ı Ḥaḳḳ'dır. Nice vaḳt [u] zamān o toḫumı örter, pūşīde ider, iẓhār itmez. Ḥattá saña o kötü işden peşīmānlıḳ vü ḥayā gelsüñ, ya'nī kötü işlediğiñ işleri ba'ż-ı kerre āşikāre, meydāna çıḳarmaz kí, saña andan ḥayā vü peşīmānlıḳ gelsün de tövbe vü istiġfār idesiñ, diyü. Ve nice kerreler kemāl-i luṭf u kereminden bir kimesneye ifşā ve āşikāre itmeyüp, o toḫumı bitirmez; maḫv u izāle ider. Çoḳ kerreler işte böyle örter, iẓhār itmez saña fażl u iḥsān ve 'ināye-i İlâhiyyesini iẓhār içün. Ya'nī Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ 'ināyetini görüp bilüp maḥcūb ve peşīmān vü ḥayā idesiñ. Ba'ż-ı kere de 'adlini iẓhār içün eylediğiñ ma'ṣiyeti iẓhār ider ve ḫalḳa seni rüsvāy ider kí, Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ bu iki ṣıfatı ẓāhir olsun kí, hem 'adli vardır ve hem fażlı vü iḥsānı vardır. Bu iki ṣıfatıñ birisi tebşīr

idici ve dīgeri ḳorḳudıcıdır. Bunuñ ikisi de lāzım ve lā-büd olup büyükleriñ şānındandır kí iki ṣıfatla mevṣūf ve muḳtedir ola, kí bilesiñ kí her cezāya ḳādir iken kemāl-i luṭf u iḥsānından seni ‘afv itdi ve maġfiret itdi. Sen de aña göre An’dan ḥayā idesiñ ‘azīzim.

(249a)Ṣaḥīfe (578) Fi’l-Meṣnevī Ḫiṭāb[un] min-Ḳabli’llâhi Te‘ālá ilá-Ḥażreti Ṣāḥibi’r-risālet ‘aleyhi’s-selām:

هر که در مکر تو دارد دل کرو
کردنش را من زنم تو شاد رو

بر سر کوریش کوریها نهم
او ثکر پندارد و زهرش دهم

چیست خود آلا چق آن تر کمان
پیش پای نره پیلان جهان

آن چراغ او به پیش صرصرم
خود چه باشد ایمهین پیغمبرم

Her kí der-mekr-i tu dāred dil girev
Gerdeneş-rā men zenem tu şād (şev) rev

Ber- ser-i kūrīş kūrīhā nehem
Ū şeker pindāred u zehreş dehem

Çīst ḫod alaçuḳ-ı ān Türkemān
Pīş-i pāy-ı nerre pīlān-ı cihān

Ān çerāġ-ı ū be-pīş ṣarṣarem
Ḫod çí bāşed iy mihīn peyġamberem

Me‘ānī-i elfāẕ: *Her kí;* her kimesne kí. *Der;* ẓarfiyyet. *Mekr;* ma‘lūm; hīle, mekr. *Tu;* saña. *Dāred;* ṭutar. *Dil;* göñül. *Girev;* rehīn. *Gerdeneş-rā;* -ş żamīr; o kimesne[ye] rāci‘dir; anıñ gerdanı, boynı. *Men;* ben. *Zenem;* ururum. *Tu;* sen. *Şād;* mesrūr. *Şev;* ol yāḫud *rev;* yüri dimekdir. *Ber;* üzere. *Ser;* başı. *Kūrīş;* -ş żamīr; o kimesneye rāci‘dir; anıñ kör, a‘mā olan başı üzerine. *Kūrīhā;* körüñ cem‘idir; körlükler, a‘mālıḳlar. *Nehem;* ḳorum. *Ū;* żamīr; o kimesne. *Şeker;* ma‘lūm. *Pindāred;* ẓann ider. *U zehreş;* -ş żamīr; o kimesneye rāci‘dir. *Zehr;* ma‘lūm. *Dehem;* viririm. *Çīst;* nedir. *Ḫod;* ḥaḳīḳatde. *[Alaçuḳ];* alaçuġı aġaçdan, çalı çırpıdan yapılmış ḫāne. *Ān;* ism-i işāret; anıñ ḥaḳḳında. *Türkemān;* meşhūr Türk ṭā’ifesinden, şom olan bir ḳavmiñ ismidir. *Pīş;* öñi. *Pāy;* ayaḳ. *Nerre;* erkek, ẕeker. *Pīlān;* pīliñ cem‘idir; fil. *Cihān;* dünyā. *Ān;* ism-i işāret. *Çerāġ;* mum, şem‘e. *Ū;* żamīr; o kimesneye rāci‘dir. *Be-pīş;* öñünde. *Ṣarṣarem;* benim ṣarṣar, rūzgārımıñ öñünde. *Ḫod;* ḥaḳīḳatde. *Çí;* ne. *Bāşed;* olur. *İy mihīn;* ulu. *Peyġamberem;* peyġamberim.

Maḥṣūl-i ebyāt: Her kimesne kí saña mekr ü hīle etmekde göñlüni rehīn ṭutar, ya‘nī kim kí seniñ içün mekr ü ḥīle göñlünde arzū idüp rehīn ṭutar, öyle olan kimesneniñ gerdānını, boynını Ben ‘Aẕīmü’ş-Şān ururum Ḫabībim. Sen şād u mesrūr ol. Öyle olan kimesneniñ kör a‘mā olan başı üzerine nice körlükler, a‘mālıḳlar ḳorum. Ya‘nī fevḳa’l-‘āde ṭarīḳ-ı iḍlālde bıraḳırım. O kimesne bu körlükleri ve bu iḍlāli şeker ẓannider; ya‘nī aña şimdi ṭatlu gelür. O şekere, zehr viririm. Anıñ şeker ẓannitdigi şey’iñ içinde zehr vardır. Ṣoñra anlar bilür ve o zehri ṭatar. Bilür kí şeker degilmiş zehrmiş. Ḥakīḳatde nedir o Türkemān ve şom olan ḳavm? Alaçuġı, erkek filleriñ ayaġı öñünde, dünyānıñ erkek filleri öñünde o şem‘a [vü] mum benim ṣarṣar rūzgārımıñ öñünde ḥaḳīḳatde ne olur? Hīç. Ẕerre bile olmaz iy ulu olan benim Peyġamberim.

Ṣaḥīfe (578) Fi’l-Meşnevī:

در زمین کر نیشکر ور خود نی است
ترجمان هر زمین نبت وی است

Der-zemīn ger ney-şeker ver ḫod neyest

Tercemān-ı her zemīn nebt-i veyest

Me‘ānī-i elfāẓ: *Der;* ẓarfiyyet. *Zemīn;* yer, arż. *Ger;* eger. *Ney-şeker;* ney şeker taḳdīrinde; şeker kamışı. *Ver;* eger. *Ḫod;* ḥaḳīḳatde. *Neyest;* bayaġı ḳamış. *Tercemān;* ma‘lūm. *Her zemīn;* her yeriñ, her arżıñ. *Nebt;* nebātı. *Veyest;* An’ıñ nebātıdır.

Maḥṣūl-i beyt: Yerde ve arżda eger şeker kamışı ve eger ‘ādī ḳamış her yerde ve arżda o Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ nebātı oldıġı tercümānıdır. Ya‘nī her yerde biten otlar ve aġaçlar ve her ẕerre Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ tercümānı gibidir. Ḥaḳḳ’ıñ feyż ü imdādıyle oldıġı ve An’ıñ vaḥdāniyyeti sırrını ve tesbīhini mütercimdir. Andan söyler ve An’ı gösterir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (579) Fi’l-Meṣnevī:

هین مراقب باش کر دل بایدت
کز پی هر فعل چیزی زایدت

این بلا از کودنی آید ترا
که نکردی فهم نکته و رمزها

Ḥīn mürāḳıb bāş ger dil bāyedet
K’ez-pey-i her fi‘l çīzī zāyedet

Īn belā ez-kuvdenī āyed tu-rā
Kí ne-kerdī fehm nükte vü remzhā

Me‘ānī-i elfāẓ: *Hīn;* āgāh ol. *Mürāḳıb;* ma‘lūm; mürāḳabe olan. *Bāş;* ol. *Ger;* eger. *Dil;* göñül. *Bāyedet;* saña gerek, lāzım ise. *K’ez;* kí ez taḳdīrindedir. *Pey;* içün. *Her fi‘l;* her iş. *Çīzī;* bir nesne. *Zāyede*t; saña ṭoġar, ẓuhūr ider. *Īn;* bu. *Belā;* muṣībet. *Ez-kovdenī;* aḥmaḳlıḳdan. *Āyed;* gelür. *Tu-rā;* saña. *Kí;* ḥarf-i rabṭ. *Ne-kerdī;* eylemezsiñ. *Fehm;* idrāk. *Nükte;* ma‘lūm. *Remzhā;* remziñ cem‘idir; rumūzları.

Maḥṣūl-i ebyāt: Āgāh ol! Eger saña göñül lāzım gerek ise murāḳıb ol, Cenāb-ı Ḥaḳḳ'a teveccüh ve murāḳabe eyle kí; her fi'liñ ve işiñ nihāyetinde bir nesne saña ṭoġar, ẓuhūr ider gerek eygüden gerek kötüden. Bu belā ve muṣıbet aḥmaḳlıḳdan saña gelür, kí nükte vü rumūzātı fehm [ü] idrāk eylemezsiñ. Anıñ içün sen, bu belālara ve muṣībetlere dūçār olursuñ. Nükte vü rumūzāt[ıñ], fehm ü idrāki ṣa'bdır. Herkesiñ isti'dād u ḳābiliyyeti yoḳdur. Meṣelā saña temṣīl **(250a)**ideyim: Şimdi sen, bir maḥale gitmek murād ideyorsuñ. Bu fikr ile yolda, soḳaḳda gider iken anı görürsün kí, bir ādemiñ birisi dīgerine bi'l-münāsebet: "Cānım birāder, ben oraya gitmem." diyor. İşte bil kí, bu rumūz sañadır. Ya'nī oraya gitme diyorlar. Ve ḳıs 'alā hâzihi. Böyle nükte vü rumūzlar olur. Diḳḳat olunursa iş bilinür 'azīzim.

Ṣaḥīfe (579):

وقتی زنبوری موریرا دید که *Vaḳtī zenbūrī mūrī-rā dīd kí* Bir vaḳt bir arı ḳarıncayı gördi kíبهزار حیله دانه بخانه میکشد *Be-hezār ḥīle dāne be-ḫāne mī-keşed* Biñ ḥīle ile dāne, ḥabbeyi evine çeker. و دران رنج بسیار می دید *Vü der-ān renc-i bisyār mī-dīd* Öyle çoḳ zaḥmet ve meşaḳḳat gördi. اورا کفت ای مور این چه رنجست که *Ū-rā güft iy mūr īn çí rencest kí* Arı o ḳarıncaya didi: İy mūr! Bu ne renc, zaḥmet ve meşaḳḳat kí çekersiñ, didi. بر خود نهادهٔ بیاکه مطعم و مشرب من ببین که *Ber-ḫod nihāde'ī biyā kí, muṭ'am u meşreb-i men bi-bīn kí* Ve kendü üzerine ḳoymuşsuñ, gel kí, benim yemegimi içmegi[mi] gör kíهر طعام که لطیف و لذیذ ترست *Her ṭa'ām kí laṭīf u leẕīẕ terest* Her bir ṭa'ām, laṭīf, güzel ve ziyāde leẕīẕdir. تا از من زیاده نباید بپادشاهان نرسد *Tā ez-men ziyāde ne-bāyed be-pādişāhān ne-resed* Ḥattá benden ziyāde gerekmez pādişāhlara ulaşmaz ol ḳadar ziyāde laṭīf ve leẕīẕ ṭa'āmım ve meşrebimvardır didi. هر انجا که خواهم نشینم و انچه خواهم کزینم و خوردم *Her āncā kí ḫ ̌āhem nişīnem vü āncí ḫ ̌āhem güzīnem u ḫordem* Her ol yeri kí isterim oturayım ve ol nesneyi isterim begenirim ve yerim, didi arı ḳarıncaya و درین سخن بود که بر پرید و بد کان قصابی بر مسلوخی نشست *Vü der-īn kí süḫan būd kí ber perīd u be-dükkān-ı ḳaṣṣabī ber- meslūḫī nişest* Bu sözde idi kí, arı oradan uçdı ve bir ḳaṣṣab dükkānında ṣoyulmuş laḥmiñ üzerine oturdı, ya'nī ḳondı. قصابی که کارد در دست داشت *Ḳaṣṣābī kí kārd der-dest dāşt* Ḳaṣṣāb kí elinde bıçaḳ ṭutardı. بر آن زنبور مغرور زد دو باره کرد بر زمین انداخت *Ber-ān zenbūr-i maġrūr zed dü bāre ber-zemīn endāḫt* O maġrūr olan arınıñ üzerine urdı, arıyı iki pāre idüp, yer üzerine atdı. و مور

بیامد و پای کشان اورا می برد *Vü mūr bi-yāmed vü pāy keşān ū-rāmī-bored* Ḳarınca geldi, o arınıñ ayaġını çekerek iletür ve götürür idi. و کفت رب شهوة ساعة اورثت صاحبها حزنا طویلا **(250b)** *Vü güft : Rubbe şehveti sā'at[in]evraṣet ṣāḥibhā ḥüznā ṭavīl[en]* Ḳarınca didi: Çoḳ şehvet olur kí bir sā'atde ṣāḥibine ḥüzün-i ṭavīl īrāṣ ider. زنبور کفت مرا بجایی مبر که نخواهم *Zenbūr güft kí merā be-cāyī me-bor kí ne-ḫ̌āhem* Arı didi; bizi bir yere, maḥale iletme kí, ben o yeri ve maḥali istemem. مور کفت هر که از روی حرص و شهوت جایی نشیند که *Mūr güft: Her kí ez-rū-yı ḥırṣ u şehvet cāyī nişīned kí* Ḳarınca didi: Her kim kí ḥırṣ ve şehvet yüzünden bir yere ve maḥale oturur; kí خواهد بجایی کشندش که نخواهد *Ḫ̌āhed be-cāyī keşendeş kí ne-ḫ̌āhed* İster kí bir yere ve bir maḥale anı çeksinler, öyle istedigi yere ve maḥale çekmezler, didi. Ve ayaġından sürir hep me'a's-selām, didi 'azīzim.

Ṣaḥīfe (579) Fi'l-Meṣnevī:

این دهان بستی دهانی باز شد
که خورنده لقمهای راز شد

کر ز شیر و دیو تن را و آبری
در فطام او بسی نعمت خوری

Īn dehān bestī dehānī bāz şüd
Kí ḫorende loḳmahā-yi rāz şüd

Ger zi-şīr u dīv ten-rā vāborī
Der-füṭām-ı ū besī ni'met ḫorī

Me'ānī-i elfāẓ: *Īn;* bu. *Dehān;* aġız. *Betsī;* baġladıñ. *Dehānī;* bir aġız. *Bāz;* açıḳ. *Şüd;* oldı. *Kí;* zīrā. *Ḫorende;* ekl olunan, yenilmiş. *Loḳmahā-yı;* loḳmanıñ cem'idir; loḳmalar. *Rāz;* sırr, esrār. *Şüd;* oldı. *Ger;* eger. *Zi-şīr;* süddeп. *U dīv;* şeyṭān. *Ten-rā*; tenini, vücūdını. *Vā borī;* girü iletürsüñ, ḳurtarırsıñ. *Der;* ẓarfiyyet. *Füṭām;* memeden kesmek. *Ū;* żamīr. *Besī;* çoḳ. *Ni'met;* ma'lūm. *Ḫorī;* yersiñ.

Maḥṣūl-i ebyāt: Bu aġzını baġlayasıñ, dīger bir aġız açıḳ olur. Ya‘nī bu ẓāhir aġzını sükūt mührüyle mühürleyüp, baġlayasıñ. Cenāb-ı Ḥaḳḳ saña bāṭın aġzı iḥsān ider kí, andan ḥikmet ve ‘ilm-i ledünnī cereyān ider, kí andan esrār loḳmalarını yiyici olursuñ. Ve andan ḥikmet ve ‘ilm-i ledünnī ḥāṣıl olup lisānından ṣudūr ider. Eger şeyṭanıñ südünden bu vücūduñ ve teniñ ṭıflını girü iletürseñ, ya‘nī anıñ südünden keserseñ, ḳaṭ‘ iderseñ; Cenāb-ı Ḥaḳḳ‘ıñ luṭfı ve iḥsānı tecellīsinden pek çoḳ ni‘met yersiñ. Ve nihāyetsiz devlet ve ni‘met-i sermediyyeye nā’il olursuñ. İş bir kerre bu iḳlīm-i vücūdı, anlarıñ ellerinden **(251a)**ḳurtarmaḳ ve pādişāh-ı İslām olan sulṭān-ı Rūm’uñ taḥta cülūsuyla ḥükm ü fermān anıñ eline girmekdir. Maḳṣūd işte ol vaḳt, seniñ işiñ tamām olur sulṭānım. Vālā Rusya Ḳralı taḥta cülūs idüp emr ü fermān anıñ elinde iken işiñ ḫarābdır, nihāyeti ‘aẕābdır ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (580) Ḳāle’s-Sa‘dī Fi’l-Bostān:

یکی دیدم از ارصۀ رودبار
که پیش امدم بر پلنکی سوار

چنان هول ازان حال بر من نشست
که ترسیدنم پای بستن رفتن ببست

تبسم کنان دست بر لب کرفت
که سعدی مدار انچه آید شکفت

تو هم کردن از حکم داور مپیچ
که کردن نپیچد زحکم تو هیچ

محالست چون دوست دارد ترا
که در دست دشمن کذارد ترا

Yekī dīdem ez-arṣa-i Rūdbār
Kí pīş āmedem ber-pelengī süvār

Çünān hevl ez-ān-ı ḥāl ber-men nişest
Kí tersīdenem pāy reften bi-best

Tebessüm künān dest ber-leb girift
Kí Saʻdī me-dār ānçí āyed şigift

Tu hem gerden ez-ḥükm-i dāver me-pīç
Kí gerden ne-pīçed zi-ḥükm-i tu hīç

Muḥālest çün dūst dāred tu-rā
Kí der-dest-i düşmen güẕāred tu-rā

Meʻānī-i elfāẓ: *Yekī;* birini. *Dīdem;* gördüm. *Ez-arṣa-i;* yerinde, meydānında. *Rūdbār;* Gīlān ve Ḳazv'īn şehirleriñ arasında büyük memleketdir. *Kí;* ḥarf-i rabṭ. *Pīş āmedem;* öñüme geldi. *Ber;* üzerinde. *Pelengī;* ḳaplan. *Süvār;* binmiş. *Çünān;* böylece. *Hevl;* ḫavf u dehşet. *Ez-ān ḥāl;* anın ḥālinden. *Ber-men;* benim üzerime. *Nişest;* oturdı; yaʻnī baña andan ḫavf geldi. *Kí;* ḥarf-i rabṭ. *Tersīdenem;* ḳorḳumdan, ḫavfımdan. *Pāy;* ayaḳ. *Reften;* gitmek. *Bi-best;* baġlandı. *Tebessüm;* maʻlūm. *Künān;* iderek. *Dest;* el. *Ber-leb;* dudaġ üzerine. *Girift;* ṭutdı. *Kí;* böyle kí. *Saʻdī;* Yā Saʻdī didi. *Me-dār;* ṭutma. *Ān çí;* ol nesne. *Āyed;* gele. *Şigift;* taʻaccüb. *Tu;* sen. *Hem;* daḫı. *Gerden;* gerdānını. *Ez-ḥükm;* hükmünden. *Dāver;* pādişāh. *Me-pīç* çevirme. *Kí gerden;* maʻlūm. *Ne-pīçed;* çevirmez. *Zi-ḥükm-i tu;* seniñ ḥükmünden. *Hīç;* hīçbir şey'. *Muḥālest;* muḥāldir. *Çün;* çünkí. *Dūst;* maʻlūm. *Dāred;* ṭutar. *Tu-rā;* seni kí. *Der-dest;* elinden. *Düşmen;* maʻlūm. *Güẕāred;* terk ider. *Tu-rā;* seni yaʻnī muḥāldir.

Maḥṣūl-i ebyāt: Şeyḫ Saʻdī buyurur kí: Birini gördüm Rūdbār şehrinde, kí öñüme geldi; ḳaplan üzerine rākib olmuş. Anıñ o ḥālinden ol ḳadar ḫavf benim üzerime geldi kí, ol ḳadar ḳorḳdum kí gitmek ayaġım baġlandı.**(251b)**Yaʻnī gidici olan ayaḳ baġlandı, ḥarekete mecālim ḳalmadı. O ādem tebessüm iderek elini dudaġına ḳoyup baña didi kí; Yā Saʻdī müteʻaccib olma, taʻaccüb eyleme bu ḥāle, yaʻnī ol nesne kí gelür, görürsüñ; andan taʻaccüb itme. Sen daḫı gerdānını Cenāb-ı

Ḥaḳḳ'ıñ ḥükmünden çevirme kí seniñ öñüne seniñ ḥükmünden hīçbir şey' gerdānını çevirmesün. Ya'nī her şey'e ḥükm idersiñ, muḥāldir; çünkí dost seni ṭutar, kí düşmen elinde seni terk itmek muḥāldir. Āmennā ve ṣaddaḳnā. Velâkin iş o ḳalbi ve o tevekküli bulmaḳdır. Ḥażret-i 'ulemā'-i bi'llâh Muṣṭafā Fehmī El-Erzincānī Ḳuddise Sırruhu's-sāmī Efendimiz Ḥażretleri buyurmuşdur kí: İnsān ol ḳadar Cenāb-ı Ḥaḳḳ'a tevekkül-i tāmmesi olmalı kí, üzerine cebel-i 'aẓīm ḥareket idüp gelse, aşlā ve ḳaṭ'ā yerinden ḥareket itmeyüp ve göñlüne daḥı ḫavf ṭārı olmamalıdır. Zīrā kí anı yerinden ḥareket itdiren, durdurmaġa da ḳādirdir. Seniñ ne cānıñ ne ḳuvvetiñ vardır kí, anıñ öñünden ṣavuşasıñ, buyurmuşlardır. Ḳaddesa'llâhu Sırrahu'l-'azīz.

Ṣaḥīfe (580) Fi'l-Meṣnevī:

فائده هر ظاهری خود باطنست
همچو نفع اندر دواها کامنست

هیچ خطاطی نویسد خط بفن
بهر عین خط نه بهر خواندن

کند بینش می نبیند غیر این
عقل او بی سیر چون نبت زمین

نبت را چه خوانده چه نا خوانده
هست پای او بکل**(358b)** در مانده

کر سرش جنبد بسیر باد رو
تو بسر جنبانیش غره مشو

آن سرش کوید سمعنا ای صبا
پای او کوید عصینا خلنا

Fā'ide her ẓāhirī ḫod bāṭınest
Hemçü nef‘ ender-devāhā kāmenest

Hīç ḫaṭṭāṭī nüvīsed ḫaṭṭ be-fen
Behr-i ‘ayn-ı ḫaṭṭ ne behr-i ḫˇānden

Kend-i beyneş mī-ne-bīned ġayr-ı īn
‘Aḳl-ı ū bī-seyr çün nebt-i zemīn

Nebt-rā çí ḫˇānde çí nā-ḫˇānde
Hest pāy-ı ū be-gil der-mānde

Ger sereş cunbed be-seyr-i bād rev
Tu be-ser cunbāniyeş ġarra me-şev

Ān sereş gūyed semi‘nā iy ṣabā
Pāy-ı ū gūyed ‘aṣaynā ḫallenā

Me‘ānī-i elfāẓ: *Fā'ide;* ma‘lūm. *Her ẓāhirī;* her bir ẓāhir ve āşikāre olan şey'. *Ḫod;* ḥaḳīḳatde. *Bāṭınest;* bāṭın(da)[dır]. *Der;* içindedir. *Hemçü;* gibi. *Nef‘;* menfa‘at. *Ender;* içinde. *Devāhā;* devānıñ cem‘idir; ‘ilāc. *Kāmenest;* kí eminest taḳdīndedir; kí emīndir. *Hīç;* aṣlā. *Ḫaṭṭāt;* yazu ḫˇācesi, ḫaṭṭāt efendi. *Nüvīsed;* yazar. *Ḫaṭṭ;* yazuyı. *Be-fenn;* fen ile; ya‘nī ustalıḳ ile tefennün itmişdir. *Behr;* içün. **(252a)** *‘Ayn;* ‘aynı. *Ḫaṭṭ;* yazu; ya‘nī ‘ayn-ı ḫaṭṭ içündür. *Ne;* degil. *Behr;* içün. *Ḫˇānden;* oḳumaḳ. *Kend-i beyneş;* beyni ḳopmuş; ya‘nī beyinsiz olan aḥmaḳ. *Mī-ne-bīned;* görmez. *Ġayr;* başḳa. *Īn;* bu; ya‘nī bundan başḳa görmez ‘aḳıl, o beyinsiz olanıñ ‘aḳlı bī-seyr, seyirsizdir. Ya‘nī onuñ ‘aḳlı seyr ü ḥareket itmez, gitmez, biletmez. *Çün;* gibi. *Nebt;* ot. *Zemīn;* yer, arż, yerde biten ot. *Nebt-rā;* ota. *Çí;* ne. *Ḫˇānde;* oḳunmuş. *Çí;* ne. *Nā-ḫˇānde;* oḳunmamış. *Hest;* -dır. *Pāy;* ayaḳ. *Ū;* żamīr; ota rāci‘ dir. *Be-gil;* çamurda. *Der-mānde;* ḳalmışdır. *Ger;* eger. *Sereş; -ş* żamīr; ota

rāci‘dir; anıñ başı. *Cunbed;* ḥareket ider, oynar. *Be-seyr;* ḥareketle oynar. *Bād;* rūzgār. *Rev;* gitdi; ya‘nī rūzgārıñ gelmesiyle başı ḥareket ider. *Tu;* sen. *Ser;* baş. *Cunbāniyeş;* oynadırsıñ, ḥareket itdirirsiñ. *Ġarra;* maġrūr. *Me-şev;* olma. *Ān;* ism-i işāret; ota işāretdür. *Sereş;* otuñ başı. *Gūyed;* söyler. *Semi‘nā;* biz işitdik. *İy ṣabā;* iy bād-ı ṣabā. *Pāy;* ayaḳ. *Ū;* otuñ. *Gūyed;* söyler. *‘Aṣaynā;* biz ‘āṣī olduḳ. *Ḫallenā* bizi terk it, bıraḳ.

Maḥṣūl-i ebyāt: Her ẓāhir ü āşikāre olan şey’in fā’idesi ve menfa‘ati ḥaḳīḳatde bāṭındır. Ya‘nī göze görünmez ‘ibādet ü tā‘at, bunuñ fā’idesi bāṭın oldığı gibi ‘isyān u ṭuġyānıñ mażarratı daḫı bāṭın olur. İlāc ve devālarıñ menfa‘ati gibi bāṭındır. Bunlarıñ menfa‘ati emīndir, emniyyet olunur. Hīçbir ḫaṭṭāṭ fenn ile, uṣūl ile ustālıḳ içün yazar mı? Ancaḳ ḳırā’at olunmaḳ, oḳunmaḳ içün yazar. Ya‘nī ḳātibleriñ mektūb yazması gibi, oḳunmaḳ içündür. Fenn içün ‘ayn-ı ḫaṭṭ naṣıl yazulur? Meşḳ olunmaḳ içündür. Anıñ içün ḫaṭṭāṭlar ḥurūfāta ve ḳā’ideye çoḳ diḳḳat iderler. Beyinsiz, ‘aḳılsız olan aḥmaḳ bundan ġayrı bir şey’ görmez. Ya‘nī o yalñız ḫaṭṭı görür. Anda ve anıñ bāṭınında olan fā’ide ve ḳā’deyi görmez, yalñız yazuyı görür, ledünniyātını bilmez. Zīrā o aḥmāḳıñ ‘aḳlı bī-seyrdir. Ḥareketsiz, bir şey’e yetmez, ‘aḳlı bir şey’e irmez. Yerde, arżda olan ot gibidir. Hīç **(252b)**otuñ ‘aḳlı var mıdur? Bir şey’e irsüñ, fehm [ü] idrāk itsüñ, işte anıñ gibidir. Ota bir şey’ oḳuyasıñ veyāḫud oḳumayasıñ ikisi de müsāvīdir. Çünkí ot ne bilür ne añlar oḳumadan. Lâkin burası ma‘lūm olsun kí, o ot[uñ] kendüye maḫṣūṣ tesbīḥ ve ẕikri vardır, o başḳadır. Ancaḳ seniñ lisānından añlamaz, dimekdür. O otuñ ayaġı çamurda ḳalmışdur. Ya‘nī yerde baġlıdır. Ḥarekete mecāli yoḳdur, bir yere gidemez. Eger anıñ başı rūzgārıñ aña gelmesiyle sīret ü ḥareket ider; ya‘nī rūzgār esdikçe otlarıñ başı iki ṭarafa meyl ile cünbüş [ü] ḥareket iderler. Sen başını iki ṭarafa ḥareket itdürmekle maġrūr olma. Zīrā kí, o ḥareket seniñ degildir. Rūzgār-ı ḥaḳīḳī olan tecellī-i Rabbānī’niñ te’ṣirātından dergāhlarda, muḳābele-i şerīfde ẕikr ile ḥareket ü cünbüşüñ vesā’ir ‘ibādet ü ṭā‘at leẕẕetiyle müteleẕẕiẕ olup ḥareket ü cünbüşüñ Cenāb-ı Ḥaḳḳ’dandır. O otuñ başı esen bād-ı ṣabāya, semi‘nā, biz işitdik söyler; ayaġı biz ‘āṣī olduḳ, bizi burada terk it, başḳa yere gidemeyiz, söyler. Ya‘nī iy ṣabā rūzgārı! Bilürüz cānāndan gelürsüñ, bize selāmlar getürüyorsuñ ve bizi cānāna da‘vet ideyorsuñ. Bunı işitiyoruz, semi‘nā diyorsuñ, lâkin bizim ayaġımız bize teba‘iyyet etmiyor. O ‘aṣaynā, ḫallenā diyor. Ya‘nī biz ‘aṣī olduḳ, buradan bir yere gitmeyiz, bizi burada terk it diyor. İşte ‘azīzim,

sālikān-ı Ḥaḳḳ olanlar da böyledür. Ya‘nī bu dünyāya ve nefs [ü] hevāsına teba‘iyyetden henüz ḳurtulmamış ot gibi ayaġı bu baṭaġistānda ṣaplanmış ḳalmış olanlar, dergāh-ı şerīflerde muḳābelede başları iki ṭarafa meyl ile ḥareket ü cünbüş iderler. Lâkin kendüleri aṣlā olduḳları maḳāmlarından ilerüye ḥareket itmege ḳādir degillerdir. Ancaḳ bir ḳuvvetlü rūzgār olsa o otı kökden havaya ḳaldurup göklere atar. Evet öyledir; lâkin ḳanı öyle rūzgār, ḳanı öyle mürşid-i kāmil, ḳanı öyle ‘ışḳ-ı İlâhī? الحمد و المنة لهBu yüzsüz, ‘āṣī Aşçı Dede, Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ maḥż-ı luṭf ve iḥsān-ı İlâhiyyesinden olaraḳ **(253a)**ḫalīfe-i Resūlu’llâh olan ‘ulemā’-i bi’llâh Ḫażret-i Muṣṭafá Fehmī El-Erzincanī Ḳaddesa’llâhu Sırrahu’l-azīz Ḥażretlerine yetişdik. Ve bir mülāḳatda ve bir naẓar-ı kimyā eṣerleriyle, kökümi yerden ḳoparup hevā-yı ‘ışḳa atup ṣaḳırḳa gibi direklenüp āsumāna ṭoġrı gitdim. هذا من فضل رب[50]

Ṣaḥīfe (581) Fi’l-Meṣnevī:

لا تخا فواهست نزل ضائفان
هست در خور از برای ضائف آن

هر که ترسد مرو را ایمن کنند
مر دل ترسنده را ساکن کنند

انکه خوفش نیست چون کویی مترس
درس چه دهی تیست او ممتاج ترس

(140) ṣaḥīfede ẕikr olundıġından oraya mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (581) Ḳāle’s-Sa‘dī:

علم چندانکه پیشتر خونی
چون عمل در تو نیست نادانی

نه محقق بود نه دانشمند
چار پایی برد کتابی چند

[50] Sûre-i Neml 40. Âyet-i Kerîme.

آن تهی مغز را چه علم و خبر
که برو هیزمست ویا دفتر

‘İlm-i çendān kí pīşter ḫ̆ānī
Çün ‘amel der-tu nīst nā-dānī

Ne muḥaḳḳıḳ būd ne dānişmend
Çār[pā] pāyī berū kitābī çend

Ān tehī maġz-rā çí ‘ilm ḫaber
Kí berū heyzomest veyā defter

Me‘ānī-i elfāẓ : *‘İlm;* ma‘lūm. *Çendān kí;* ol ḳadar kí. *Pīşter;* ziyāde, fevḳa’l-‘āde. *Ḫ̆ānī;* oḳursuñ. *Çün;* çünkí. *‘Amel;* ma‘lūm. *Der-tu;* sende. *Nīst;* yoḳdur. *Nā-dānī;* cāhilsiñ. *Ne muḥaḳḳıḳ;* ne muḥaḳḳıḳ. *Būd;* olduñ. *Ne dānişmend;* ne ‘ālim olduñ. *Çār;* dört. *Pāyī;* ayaġlı. *Berū;* anıñ üzerine. *Kitābī;* kitābları. *Çend;* birḳaç, nice. *Ān;* ism-i işāret. *Tehī;* boş. *Maġz-rā;* beyni yoḳ ya‘nī ‘aḳılsız dimekdür. *Çí ne ‘ilm ü ḫaber;* ne ‘ilm ve ne bir şeyden ḫaberi var. *Kí;* ḥarf-i rabṭ. *Ber-ū;* anıñ üzerine. *Heyzomest;* ḥaṭabdır, odundur[51]. *Veyā defter;* yāḫud defter ve kitābdır ḫaberi yoḳdur.

Maḥṣūl-i ebyāt: Birḳaç ‘ilm ve daha ziyāde oḳursuñ; çünkí sende ‘amel yoḳdur, cāhilsiñ. Zīrā ‘amelsiz ‘ilm, meyvesiz aġaca beñzer. Ne muḥaḳḳıḳ olduñ ve ne de ‘ālim olduñ; hīçbir şey’e beñzemediñ. Dört ayaġlı ḥayvānıñ üzerine birḳaç kitābı yükletmeḳ gibi oldı. O beyni boş, beyinsiz, ‘aḳılsız ḥayvān ne bilür ‘amelden ve ḥaberden? Kí, anıñ üzerine ḥaṭṭab veyā derfter ü kitāb yükletmişsiñ. Ne ‘ilmi vardır ve ne ḫaberi. Aña ikisi de **(253b)**müsāvīdir. İşte ‘ulemā-yı rüsūm efendileriñ ve ‘ilmleriyle ‘āmil olmayan ẕevātıñ ḥāl-i şānı böyledir. Lâkin o ḥayvān yüklenmiş oldıġı ḥaṭab veyā defterden , dünyā ve āḥiret mes’ūl degildir. Ammā sulṭānım, sen

[51] Metinde “ñ” ile yazılmıştır.

öyle degilsiñ. Çünkí insānsıñ ve bir de ‘ulemā zümresinden olduñ. Anıñ içün dünyā ve āḥiret mes’ūl olursuñ. Kāşkí öyle mes’ūl olmamaḳ içün ‘ilmi ‘aḳīl itmemiş olsañ idi bir su’āliñ noḳṣān olurdı. Belkí, Yā Rabb bilmiyordum, diyü bir cüz’ī elinde sermāye olurdı. Lâkin şimdi öyle degildir.[52] هل يستوى āyetini oḳu ‘azīzim, añlarsıñ.

Ṣaḥīfe (583) Ḳāle Fi’l-Meṣnevī:

کور را هر کام باشد ترس چاه
با هزاران ترس می آید براه

مرد بینا دیده عرض راه را
پس بداند او مغاک و چاه را

ماهیانرا بحر نکذارد برون
خاکیانرا بحر نکذازد درون

اصل ماهی آب و حیوان از کلست
حیله و تدبیر اینجا باطلست

قفل زفتست و کشانیده خدا
دست در تسلیم زن اندر رضا

Kūr-rā her kām bāşed ters-i çāh
Bā-hezārān ters mī-āyed be-rāh

Merd-i bīnā dīde ‘arż-ı rāh-rā
Pes bi-dāned ū meġāk u çāh-rā

[52] Sûre-i Zümer 9. Âyet-i Kerîme.

Māhiyān-rā baḥr ne-g'ẕāred birūn
Ḫākiyān-rā baḥr ne-g'ẕāred derūn

Aṣl-ı māhī āb u ḥayvān ez-kilest
Ḥīle vü tedbīr īncā bāṭılest

Ḳofl zeftest u güşāyende Ḫudā
Dest der-teslīm zen ender-rıżā

Me'ānī-i elfāẓ: *Kūr-rā;* a'mā, köre. *Her kām;* her ḳadem, her ayaḳ. *Bāşed;* olur. *Ters;* ḳorḳu vü ḫavf. *Çāh;* ḳuyu. *Bā-hezārān;* bīñler ile. *Ters;* ḳorḳu vü ḫavf. *Mī-āyed;* gelür. *Be-rāh;* yola. *Merd;* ādem. *Bīnā;* görici, żıdd-ı a'mā. *Dīde;* görmüş. *'Arż;* eñliligini. *Rāh-rā;* yoluñ. *Pes;* şoñra. *Bi-dāned;* bilür. *Ū;* żamīr; o kimesne. *Meġāk;* çuḳur. *U çāh-rā;* ḳuyuyı. *Māh[ī]yān-rā* māh[īn]iñ cem'idir, balıḳlar. *Baḥr;* deñiz. *Ne-g'ẕāred;* geçmezler. *Birūn;* ṭışarusına. *Ḫākiyān-rā;* ṭopraġa mensūb olan, kí insānlar. *Baḥr;* deñiz. *Ne-g'ẕāred;* geçmezler. *Derūn;* içerüsine. *Aṣl-ı māhī;* balıḳıñ aṣlı. *Āb;* ṣu. *U ḥayvān;* ādem. *Ez-kilest;* çamurdandur. *Ḥīle;* ma'lūm. *Vü tedbīr;* ma'lūm. *Īncā;* bu yerde, bu maḥalde. *Bāṭılest;* bāṭıldır. *Ḳofl;* kilid. *Zeftest;* ḳalındur. *U güşāyende;* açıcı. *Ḫudā;* Cenāb-ı Ḥaḳḳ'dır. *Dest;* el. *Der-teslīm;* telsīme. *Zen;* ur. *Ender;* içinde. *Rıżā;* ma'lūm.

Maḥṣūl-i ebyāt: Körlere, **(254a)**a'mālara her ḳadem, ayaḳ atışında ḳuyu ḳorḳusı, ḫavfı vardır. 'Acabā öñümde ḳuyu olup içine düşmeyim diyü. Anıñ içün bī-çāreler yolda giderken biñler ile böyle ḫavf u ḳorḳu gelür. Lâkin gözi görici ādem yoluñ genişligini, 'arżı vü ṭūlı bilür. Bundan şoñra o ādem çuḳur ve ḳuyuyı bilür; çünkí gözi göriyor. Balıḳlar deñizden ṭışaruya geçmezler, ādemler de deñizden içerüye ṭoġrı geçmezler. Ma'lūm yā telef olurlar. Balıḳıñ aṣlı ṣu ve ādemiñ aṣlı çamurdandır. Bu mekānda ḥīle, tedbīr-i bāṭıldır. Ya'nī gerek insān gerek balıḳ ḥīle ve tedbīr ile deñizden ḳaraya çıḳmaḳ ve ḳaradan deñize girmek bāṭıldır. Ḳalın kilīd açılmaz ancaḳ anı Cenāb-ı Ḥaḳḳ açar. Elini teslīm eline ur, Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ rıżāsı

içinde; ya‘nī ḥīle ve tedbīr ile iş olmaz. Ancaḳ ṣa‘b u çetīn olan şey’leri Cenāb-ı Ḥaḳḳ feṭḥ ü güşād ider. Sen bāb-ı rıżāda ve teslīm ol, dimekdir.

Ṣaḥīfe (584) Fi’l-Meşnevī:

چون شدی بر بامهای آسمان
سرد باشد جست و جویی نردبان

آینه روشن که شد صاف و جلی
جهل با شد[53] بر نهادن صیقلی

پیش سلطان خوش نشسته پس قبول
زشت باشد جستن نامه و رسول

Çün şüdī ber-bāmhā-yı āsumān
Serd bāşed cüst u cūyī nerdübān

Āyine rūşen kí şüd ṣāf u celī
Cehl bāşed ber nihāden ṣayḳalī

Pīş-i sulṭān ḫoş nişeste pes ḳabūl
Zişt bāşed cüsten-i nāme vü resūl

Me‘anī-yi elfāẓ: *Çün;* çünkim. *Şüdī;* olduñ. *Ber;* üzere. *Bāmhā-yı;* bāmıñ cem‘idür; dām[lar]. *Āsumān;* gökleriñ. *Serd;* so‘uḳ. *Bāşed;* olur. *Cüst u cūyī;* aramaḳ. *Nerdübān;* ma‘lūm. *Āyine;* mir’at. *Rūşed;* żiyālu. *Kí;* ḥarf-i rabṭ. *Şüd;* oldı. *Ṣāf;* ma‘lūm. *U celī;* cilālu. *Cehl;* żıdd-ı ‘ilm. *Bāşed;* olur. *Ber;* üzerine. *Nihāden;* ḳoymaḳ. *Ṣayḳalī;* cilā. *Pīş;* öñünde. *Sulṭān;* pādişāh. *Ḫoş;* güzel. *Nişeste;* oturmuş.

[53] Metinde “شد” olarak geçmekte ancak vezne uymadığından “باشد” olarak değiştirilmiştir. Nitekim mana kısmında “bāşed” olarak anlamlandırılmıştır. Bkz. https://ganjoor.net

Pes ḳabūl; maḳbūldur. *Zişt;* çirkin. *Bāşed;* olur. *Cüsten;* aramaḳ. *Nāme;* mektūb. *Resūl;* elçi.

Maḥṣūl-i ebyāt: Çünkí āsumānıñ, dāmıñ üzerinde olduñ; ya‘nī iddi‘ā ideyorsuñ, ben göklere çıḳayorum diyü, kemāl-i teraḳḳīden kināyedür. Ṣo’uḳ olur nerdübān aramaḳ. Ya‘nī hem göklere çıḳayorum diyorsuñ ve hem de nerdübān arayorsuñ. Ya‘nī hem evliyālıḳ ṣatarsıñ ve hem de mürşid-i kāmil **(254b)**ararsıñ. Āyine, ṣāf u celī ve żiyālu oldı. Anıñ üzerine ṣayḳal ḳoymaḳ cehldür. Āyineye, ṣayḳal istemez. Kezâlik evliyāya dā’imā tecellī olur, tecellī aramaḳ cehldir. Sulṭān öñünde güzel, ḫoş oturmuş ādem, maḳbūl-i pādişāhdır. Çirkin olur elçiniñ nāmesini pādişāhıñ öñünde aramaḳ. Ya‘nī pādişāh saña elçi ile nāme gönderdi, sen o nāmeyi pādişāhdan su’āl iderseñ, ararsañ çirkin olur. İşte bu ebyāt, vāṣıl-ı Ḥaḳḳ olan evliyānıñ ḥaḳḳındadır, kí anlar vāṣıl-ı Ḥaḳḳ olduḳdan ṣoñra böyle şey’lerden berīdir. Ya‘nī teraḳḳī aramaḳ, tecellī ṭalebi ve pādişāhdan nāme su’āli sūy-ı edeb olur, ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (584) Fi’l-Meṣnevī:

کارکاه کنج حق در نیستیست
غرهٔ هستی چه دانی نیست چیست

آب کوزه چون در آب جو شود
محو کردد در وی و جو او شود

Kārgāh-ı genc-i Ḥaḳḳ der-nīstīst
Ġarra-i hestī çí dānī nīst çīst

Āb-ı kūze çün der-āb cū şeved
Maḥv gerded der-vey u cū Ū şeved

Me‘ānī-i elfāẓ: *Kārgāh;* iş yeri. *Genc;* ḫazīne. *Ḥaḳḳ;* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ. *Der;* ẓarfiyyet. *Nīstīst;* yoḳluḳdadır. *Ġarra-i;* maġrūr. *Hestī;* varlıġa. *Çí;* ne. *Dānī;* bilürsüñ. *Nīst;* yoḳ. *Çīst;* nedir. *Āb;* ṣu. *Kūze;* ma‘lūm; içine ṣu ḳonur. *Çün;* çünkí.

Der-āb; şuda. *Cū;* ırmaḳ. *Şeved;* olur. *Maḥv;* yoḳ. *Gerded;* olur. *Der-vey;* kūzeyi. *U cū;* ırmaḳ. *Ū;* żamīr ileyhi rāci‘dir. *Şeved;* olur.

Maḥṣūl-i ebyāt: Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ iş ḫazīnesi yoḳluḳdadır. Varlığına maġrūr olan ādem, ne bilür yoḳluḳ nedir. Ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ esmā ve ṣıfātı kenziniñ kārgāhı, maḥal-kārı, yoḳluḳdadır. Ya‘nī aġyār ve mā-sivá menzilesinde olan eşyā müżammil ve mütelāşī olur. İy mi‘rāc-ı ḥaḳāyıḳdan ġāfil olan insān! Sen (iseñ), vücūd-ı mecāzīniñ maġrūr ve meftūnısıñ. Ne bilürsüñ kí yoḳluḳ nedir? Bu yoḳluḳdan murād aġyār ve mā-sivá, vücūd-ı i‘tibārīsi müżammil olmaḳ ve vücūd-ı ḥaḳīḳī ẓuhūra gelmekdir. Bu ise fevḳa’l-‘āde devlet-i ‘uẓmá ve ‘inde’l-muvaḥiddīn ziyāde sa‘ādet-i kübrādır. Lâkin vücūd-ı mecāzī meftūnları bu yoḳluḳda olan varlığı bilemediler ve bunuñ ne gūne devlet ü sa‘ādet oldığına **(255a)**‘ārif olamadılar. Kūzeniñ ṣuyı çünkí ırmaḳdan olur. Ya‘nī kūzeniñ içinde olan ṣu ırmaḳıñ ṣuyıdır. Böyle ise, kūzeyi maḥv ü izāle itmekden o ṣu ırmaḳ olur. Ya‘nī kūzeyi ırmaḳdan ḳaldırup ṣuyı ırmaḳdan alursañ, kūzeniñ ṣuyı ırmaḳ olur. Ara yerde vāsıṭanıñ lüzūmı yoḳdur. Ya‘nī insānıñ vücūd-ı ẓāhirīsi kūze gibidir. Aña olan tecelliyāt-ı İlâhiyye ve feyż-i Sübḥānī ırmaḳ gibidir. İşte ırmaḳdan bu vücūd kūzesini maḥv u izāle idüp ḥaḳīkat ve ‘ilm-i ledünnī ırmaḳında ve deryā-yı ‘ışḳda ġarḳ-ı ‘ışḳ [u] maḥabbet olmaḳdır.

Ṣaḥīfe (585) Fi’l-Meṣnevī:

این نکردی تو که من کردم یقین
ای صفاتت در صفات ما دفین

مارمیت اذ رمیت کشتهٔ
خویشتن در موج چون کف هشتهٔ

Īn ne-kerdī Tu kí men kerdem yaḳīn
İy ṣıfātet der-ṣıfāt-ı mā defīn

Mā rameyte iẕ rameyte küşte’ī
Ḫ‘īşten der-mevc çün kef hoşte’ī

Me‘ānī-i elfāẕ: *Īn;* bunı. *Ne-kerdī;* itmediñ. *Tu;* sen. *Kí;* ḥarf-i rabṭ. *Men;* ben. *Kerdem;* eyledim. *Yaḳīn;* ma‘lūm, yaḳīn[en] bildim dimekdir. *İy;* ḥarf-i nidā. *Ṣıfātet;* seniñ ṣıfātıñ. *Der- ṣıfāt-ı mā;* bizim ṣıfātımızda. *Defīn;* medfūn, defn olunmuş. *Mā rameyte iẕ rameyte. Küşte’i;* ölmüşsüñ. *Ḫ ̇īşten;* kendüni. *Der-mevc;* deñiziñ dalġası içinde. *Çün;* gibi. *Kef;* köpük. *Hoşte’i;* bıraḳmışsıñ.

Maḥṣūl-i ebyāt: Bunı sen eylemediñ, sen itmediñ, ben eyledim yaḳīn. Bilürüm; ya‘nī cümle işleri ben eyledim yaḳīn; bilürüm sen itmediñ. Lâkin öyle degildir. İy Seniñ ṣıfātıñ bizim ṣıfātımız içinde defn olunmuş olan, ẕü’l-Celāli ve’l-Kemāl olan Ḥaḳḳ! Ya‘nī cümle işler ẓāhir[en] bizden ṣudūr ve ẓuhūr ider, lâkin ḥaḳīḳatde Sen’iñdir. Biz ancaḳ o işlere esbāb ve ma‘den gibiyiz. ما رميت اذ رميت[54] Āyet-i Kerīmesi’nde oldıġı gibi, ḥaḳīḳatde oḳı atan Sen’siñ, ẓāhirde atan biziz. Kendüni dalġa içindekí köpük gibi bıraḳmışsıñ. Ya‘nī köpük dalḳa içinde gizlenmiş oldıġı gibi. Zīrā köpük, dalḳanıñ ġayrı degildir. Lâkin buraya çoḳ diḳḳat lāzımdır. Ya‘nī ṣıfāt-ı İlâhiyye maḫlūḳuñ ne ‘aynıdır ne ġayrıdır. Meṣelā deñizden bir ḳab ile ṣu alsañ, o ṣu deñiziñ ne maḫlūḳuñ ‘aynıdır ne ġayrıdır. İşte bunuñ gibidir ‘azīzim, burası baḥṣ-i ṭavīldir sulṭānım.

(255b)Ṣaḥīfe (585) Fi’l-Meṣnevī:

که ترا از تو بکل خالی کند
تو شوی پست او سخن عالی کند

کرچه قرآن از لب پیغمبر است
هر که کوید حق نکفت او کافرست

Geh tu-rā ez-tu be-küll ḫālī küned
Tu şevī pest Ū süḫan ‘ālī küned

Ger çí Ḳur’ān ez-leb-i Peyġamberest

[54] Sûre-i Enfal 17. Âyet-i Kerîme.

Her kí gūyed Ḥaḳḳ ne-güft ū kāfirest

Me‘ānī-i elfāẓ: *Geh;* ba‘żı. *Tu-rā;* seni. *Ez-tu;* senden; *Be-küll;* külliyetle, cemī‘[en]. *Ḫālī;* ma‘lūm. *Küned;* ider. *Tu;* sen. *Şevī;* olursuñ. *Pest;* alçaḳ. *Ū;* żamīr; Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a rāci‘dir. *Süḫan;* sözi, kelāmı. *‘Ālī;* ma‘lūm. *Küned;* ider. *Gerçí;* egerçí. *Ḳur’ān;* [Ḳur’ān-ı] ‘Aẓīmü’ş-şān. *Ez-leb;* dudaġından. *Peyġamberest;* ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz lisān-ı sa‘ādetindendir. *Her kí;* her kim. *Güyed;* söyler. *Ḥaḳḳ;* Cenāb-ı Ḥaḳḳ. *Ne-güft;* söylemedi. *Ū;* o kimesne. *Kāfirest;* kāfirdir.

Maḥṣūl-i ebyāt: Cenāb-ı Ḥaḳḳ ba‘ż-ı kerre seni senden bi’l-külliye ḫālī ider, sen alçaḳ olursuñ. O Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ sözi ve kelāmı ‘ālī olur. Ya‘nī ṣıfāt-ı beşeriyyet ile sen alçaḳ olan dünyāda olursuñ. O Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ sözi ‘ālī olur. Gerçí Ḳur’ān-ı ‘aẓīmü’ş-şān, Efendimiziñ lisān-ı sa‘ādetinden ṣudūr itmişdir. Her kim söyler Ḳur’ān, kelām-ı Ḥaḳḳ degildir [diyen], kāfir olur muḥaḳḳaḳ. Ya‘nī kelām-ı İlâhī ‘ālī iken ṭabī‘at ve ‘anāṣır ile zemīnde olan Efendimiziñ lisān-ı sa‘ādetlerinden ṣudūr ider. O kelām-ı İlâhiyyeniñ ‘uluvv-ı şānına ḫalel gelmez.

Ṣaḥīfe (585) Fi’l-Meṣnevī:

هرکس کو از صف دین سرکش است
میرود سوی صفی کان واپس است

تو ز کفتار تعالوا کم مکن
کیمیای بس شکرفست ان سخن

کر مسی کردد ز کفتارت نفیر
کیمیا را هیچ از وی وا مکیر

این زمان کر بست نفس ساحرش
کفت تو سودش کندر اخرش

قل تعالوا قل تعالوا ای غلام

هين كه ان الله يدعو للسلام

Her kes kū ez-ṣaf-ı dīn ser-keşest
Mī-reved sūy-ı ṣafī k'ān vāpesest

Tu zi-güftār-ı te'ālū kem me-kün
Kīmyā-yı bes şigerfest ān süḫan

Ger mesī gerded zi-güftāret nefīr
Kīmyā-rā hīç ez-vey vā me-gīr

Īn zamān ger best nefs-i sāḥireş
Güft-i tu sūdeş küned der- āḫireş

Ḳul te'ālū ḳul te'ālū iy ġulām
Hīn kí inne'llâhe yed'ū li's-selām

Me'ānī-i elfāẓ: *Her kes;* her kimesne. *Kí ū;* o kimesne. *Ez-ṣaf-ı dīn;* dīn ṣafından. *Serkeş;* baş çekici. *-Est;* -dir. *Mī-reved;* gider. *Sūy;* ṭaraf. *Ṣafī;* bir ṣaf. *K'ān;* kí ān taḳdīrinde; o ṣaf. *Vāpes;* arḳada, girüde. *-Est;* -dır. *Tu;* sen. *Zi-güftār;* anlara söylemekden. *Te'ālū;* geliñiz. *Kem;* noḳṣān. *Me-kün;* eyleme. *Kīmyā-yı;* ma'lūm. **(256a)***Bes;* çoḳ. *Şigerfest;* büyükdür, 'aẓīmdir. *Ān süḫān;* o söz, o kelām. *Ger;* eger. *Mesī;* ṭunç. *Gerded;* olur. *Zi-güftāret;* seniñ anlara olan sözünden. *Nefīr;* nefret, yüz çevirmek. *Kīmyā-rā;* kīmyāyı. *Hīç;* aṣlā. *Ez-vey;* andan. *Vā me-gīr;* girü ṭutma. *Īn zamān;* bu zamān. *Kerīst*[55]*;* ṣaġırdır. *Nefs-i sāḥireş;* anlar[ı] sāḥir idici nefs.

[55] Bu kelime mütercim tarafından beyit kısmında önce "كر بست" şeklinde yazılmış mana-yı elfazda ilk "*Ger;* eger. *Best;* bağladı." Şekinde anlam verilmiştir. Ancak üstü çizilerek *"kerīst;* sağırdır." Kelimesiyle anlam değiştirilmiştir. www.masnavi.net adlı site de *"ger best"* olarak geçnmektedir. Bu şekliyle vezin de bozulmamaktadırç

Güft; didi. *Tu;* sen. *Sūdeş;* anlara fā'ide. *Küned;* ider. *Der-āḫireş;* anlara āḫirinde. *Ḳul;* söyle. *Te'ālū;* geliñiz. *Ḳul;* söyle. *Te'ālū;* geliñiz. *İy ġulām;* iy köle. *Hīn;* āgāh ol. *Kí;* ḥarf-i rabṭ. *inne'llâhe;* taḥḳīḳ-ı Cenāb-ı Ḥaḳḳ. *Yed'ū;* da'vet ider. *li's-selām;* dār-ı selāma.

Maḥṣūl-i ebyāt: Herkes kí dīn-i mübīn ṣafından baş çekdi, mü'minīn [vü] müslimīn zümresinden çıḳdı. O kimesne arḳa ve girü ḳalanlarıñ ṣafı ve ṣınıfı ṭarafına gider. Sen, geliñiz, sözüni ve kelāmını noḳṣān itme. Ya'nī sen dā'imā anları dīne da'vet it. Zīrā bu söz anlar ḥaḳḳında ziyāde büyük, 'aẓīmdir. Eger ṭunç seniñ kīmyā gibi olan sözünden nefret ider, kīmyāyı hīç andan girü ṭutma. Ya'nī o kimesne seniñ kīmyā gibi olan sözünden ḳaçar, sen yine kīmyā gibi olan sözini söyle, andan esirgeme. Bu zamān anıñ siḥr idici nefesi(ni), egerçí ṣaġırdır, sözüñ aña fā'ide itmez, ṣoñra idersiñ di, geliñiz di, geliñiz iy köle. Āgāh ol! Cenāb-ı Ḥaḳḳ, taḥḳīḳ-i dār-ı selāma da'vet ider. Geliñiz, geliñiz iy Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ kölesi olan mürşid-i kāmil! Anları böylece dīn-i İslām'a da'vet idiñiz.

Ṣaḥīfe (585) Fi'l-Meṣnevī:

میل مجنون پیش آن لیلی روان
میل ناقه پس پی کره ش دوان

کفت این ناقه چو هر دو عاشقیم
بادد ضد پس همره نالابقیم

نیستت بر وفق من مهر و مهار
ترک باید از تو صحبت احتیار

جان ز هجر عرش اندر فاقهٔ
تن ز عشق خاربن چون ناقهٔ

جان کشاید[56] سوی بالا با لها
در ز ده تن در زمین چنکالها

Meyl-i Mecnūn pīş-i ān Leylī revān
Meyl-i nāḳe pes pey-i kurreş devān

Güft īn nāḳe çü her dü ʻāşıḳīm
Bā-dü żıdd pes hem-reh nā lāyıḳīm

Nīstet ber-vefḳ-ı men mihr u mehār
Terk bāyed ez-tu ṣoḥbet iḫtiyār

Cān zi-hicr-i ʻarş ender-fāḳe'ī
Ten zi-ʻaşḳ-ı ḫār-bun çün nāḳe'ī

Cān güşāyed sūy-ı bālā bālhā
Der-zede ten der-zemīn çengelhā

(256b)Meʻānī-i elfāẓ: *Meyl;* maʻlūm. *Mecnūn;* maʻrūf, meşhūr olan ʻāşıḳ. *Pīş;* öñüne. *Ān;* ism-i işāret. *Leylī;* maʻrūf, meşhūr olan maʻşūḳası. *Revān;* gidici. *Meyl;* maʻlūm. *Nāḳe;* deve. *Pes;* girüsine. *Pey;* içün. *Kurr(eş);* yavrusı içün. *Devān;* ḳoşucı, yelici. *Güft;* didi. Mecnūn *Īn;* bu. *Nāḳe;* deve. *Çü;* gibi. *Her dü;* her iki. *ʻĀşıḳīm;* ʻāşıḳız. *Bā-dü;* iki. *Żıdd;* żıdd ile. *Pes;* ṣoñra. *Hem-reh;* yol arḳadaşı. *Nā-lāyıḳīm;* lāyıḳ değiliz. *Nīstet;* yoḳluḳ. *Ber;* üzere. *Vefḳ-ı men;* benim vefḳım üzere. *Mihr;* maḥabbet. *Vü mehār;* yular. *Terk;* maʻlūm. *Bāyed;* gerek. *Ez-tu;* senden. *Ṣoḥbet;* maʻlūm. *İḫtiyār;* maʻlūm. *Cān;* maʻlūm. *Zi-hicr-i ʻarş;* ʻarş-ı aʻlānıñ hicrinden. *Ender;* içinde. *Fāḳe'ī;* muḫtāclıḳ, faḳīrlıḳ. *Ten;* vücūd. *Zi-ʻışḳ;* ʻışḳdan. *Ḫār-bun;* dikeñ dibinde. *Çün;* gibi. *Nāḳe'[ī];* deve. *Cān;* maʻlūm. *Güşāyed;* açmış. *Sūy;* ṭaraf. *Bālā;* yüksek. *Bālhā;* bālıñ cemʻidir; ḳanadlarını. *Der;* ẓarfiyyet. *Zede;*

[56] Vezne uymadığından "کشاید" olarak değiştirilmiştir.

urmuş. *Ten;* vücūd. *Der-zemīn;* yere, ‘arża. *Çengālhā;* çengeliñ cem‘idir; çengellerini.

Maḥṣūl-i ebyāt: Meşhūr ve ma‘rūf olan Mecnūn’ıñ meyli, o Leylá’nıñ öñüne gidicidir. Deveniñ meyli, yavrusı içün arḳası ṭarafına ḳoşucı, yelicidir. Mecnūn, nāḳeye didi: Bu her ikimiz ‘āşıḳız; ya‘nī deve ve ben, ikimiz ‘āşıḳız. Lâkin iki żıdd berāber yola gitmek lāyıḳ degildir. Çünkí ben, Leylá Ḫānım’a; sen, yavruna ‘āşıḳsıñ. İki żıdd berāber yola gitmez. Seniñ mihr ü mehārıñ, benim vefḳım üzere degildir. Senden ṣoḥbeti döndürmegi iḫtiyār eylemek gerekdir. Ya‘nī çünkim seniñ maḥabbetiñ ve yularıñ, benim murādıma muvāfiḳ degildir. Lāzım geldi kí senden yüz döndürmegi iḫtiyār itmek gerekdir. اضدان لا يجتمعان Cān ve rūḥ, ‘arş-ı a‘lānıñ hicrinden faḳr [u] fāḳe içredir. Vücūd-ı ten diken dibiniñ ‘ışḳından deve gibidir. Cān, açmışdır ḳanadlarını bālā ṭarafına; vücūd urmuşdur zemīne çengellerini. Ya‘nī ‘aḳl ve cān aṣlı olan ‘uluvv u nūrānī cānibine ḳanad açup ister. Lâkin vücūd u ten, hevā vü heves çengellerini bu ‘ālem-i ḫāke urmuşdur. Bunuñ elvān ve eşkāline ‘alāḳa itmişdir. Ḥayvān gibi otlaḳ, ṣulaḳ yere maḥabbet ider, dimekdir.

Ṣaḥīfe (586):

سعديا حب و طن**(257a)** كر چه حديثست صحيح
نتوان مرده بسختى كه من اينجا زارم

(482) ṣaḥifede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (587) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

كارى كنيم ور نه خجالت بر آورد
روزى كه رخت جان بجهان دكر كشيم

Kārī künīm verne ḫacālet ber āvered
Rūzī kí raḫt-i cān be-cihān-ı diger keşīm

Me‘ānī-i elfāẓ: *Kārī;* bir iş. *Künīm;* idelim. *Verne;* yoḫsa. *Ḫacālet;* ma‘lūm. *Ber āvered;* götürür. *Rūzī;* bir gün. *Kí;* ḥarf-i rabṭ. *Raḫt;* metā‘. *Cān;* ma‘lūm. *Be-cihān-ı diger;* bir ġayri cihān. *Keşīm;* çekeriz;

Maḥṣūl-i beyt: Bir iş idelim, yoḫsa ḫecālet götürür birgün, kí cān metā‘ını bir ġayri cihāna çekeriz. Ya‘nī bu ruḫṣat ve ‘amel cihānında Ḥaḳḳ Te‘ālā rāżı olacaḳ bir ‘amel işleyelim. Yoḫsa nefs ü hevāya uyup işledigimiz a‘māl-i ḳabīḥalarla birgün ölüp bu cān, āḫiret cihānına ḫużur-ı Rabbü’l-‘ālemīn’e varduḳda[57] و لقد جئتمونا فرادى كما خلقنا كم اول مرة ḫiṭābı vaḳtinde, ḫacālet ve şerm-sārlıḳ çekeriz, dimekdir.

Ṣaḥīfe (588) Fi’l-Meṣnevī:

خویید در ذات تو اصلی نبود
کز بد اصلی نیاید جز جحود

آن بد عاریتی باشد که او
آرد اقرار و شود او توبه جو

همچو ادم ذلتش عاریه بود
لا جرم اندر زمان توبه نمود

چونکه اصلی بود جرم آن بلیس
ره نبودش جانب تو به نفیس

Ḫūy-ı bed der-ẕāt-ı tu aṣlī ne-būd
K’ez-bed-i aṣlī ne-yāyed cüz ceḥūd

Ān bed-i ‘āriyyetī bāşed kí ū
Āred iḳrār u şeved ū tevbe cū

Hemçü Ādem ẕilleteş ‘āriyye būd

[57] Sûre-i En‘am 94. Âyet-i Kerîme.

Lā-cerem ender-zamān tevbe ne-būd

Çünkí aṣlī būd cürm-i ān bilīs[58]
Reh ne-būdeş cānib-i tevbe nefīs

Me‘ānī-i elfāẓ: *Ḫūy;* aḫlāḳ. *Bed;* kötü. *Der;* ẓarfiyyet. *Ẕāt;* ma‘lūm. *Tu;* seniñ. *Aṣlī;* ma‘lūm. *Ne-būd;* olmadı. *K’ez;* kí. *Zi-bed;* kötüden. *Aṣlī;* ma‘lūm. *Ne-yāyed;* gelmez. *Cüz;* ġayrī. *Cehūd;* inkār. *Ān;* ism-i işāret. *Bed;* kötü. *‘Āriyyetī;* ‘āriyet, ma‘lūm. *Bāşed;* olur. *Kí ū;* żamīr-i ġā’ib. *Āred;* götür. *İḳrār;* ma‘lūm. *U şeved;* olur. *Ū;* żamīr-i ġā’ib. *Tevbe;* ma‘lūm. *Cū;* arayıcı. *Hemçü;* gibi. *Ādem*; ‘aleyhi’s-selām. *Ẕilleteş; -ş;* żamīr-i ġā’ibe rāci‘dir; o ādemiñ ẕillesi. *‘Āriye;* ma‘lūm. *Būd;* idi. *Lā-cerem;* şüphesiz, şekksiz, żarūrī. *Ender-zamān;* o zamānda. *Tevbe;* ma‘lūm. *Nümūd;* gösterdi. *Çünkí;* çünkim. *Aṣlī;* ma‘lūm. *Būd;* idi. *Cürm;* günāh. *Ān bilīs;* o şeyṭānıñ. *Reh;* yol. *Ne-būdeş; -ş* żamīr; iblīse rāci‘dir; **(257b)**olmadı. *Cānib-i tevbe;* tövbe ṭarafına. *Nefīs;* ya‘nī nefīs, enfüs olan tevbe ṭarafına dimekdir.

Maḥsūl-i ebyāt: Kötü ḫūy, aḫlāḳ-ı zemīme seniñ ẕātında aṣlī, ḳadīmī olmadı. Zīrā kí aṣlı kötü vü bed aḫlāḳdan, inkārdan başḳa şey’ gelmez. O gibi olan ādemlariñ kārı, işi inkār olur. O kötülük, bedlik ve aḫlāḳ-ı zemīme ‘āriyyet olur. O ādemde, kí o ādem iḳrār getürür ve tövbe arayıcı olur. Ya‘nī şol kimesnede kötülük ve bed ḫūy, ‘āriyyet gibi olur kí; o ādemden bir günāh ṣādır olsa, derḥāl tövbe vü istiġfār ider. Ve aṣlā bir şey’ inkār itmez. Cümleyi iḳrār ider ve taṣdīḳ ider. Ḥażret-i Ādem ‘aleyhi’s-selām gibi o kimesneniñ ẕillesi ‘āriyyet idi şübhe vü şeksiz, żarūrī o zamānda, ol demde tövbe gösterdi. Çünkí aṣlı cürm ü günāh idi ol iblīs ü şeyṭānıñ, ya‘nī bed ḫūy idi ḥaḳīḳī. İblīs aña nefīs-i enfüs olan tövbeye ve tövbe cānibine yol olmadı. Zīrā kí aṣlı ve ḫilḳati kötü ve ḫabīṣ idi ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (588) Ḳāle’l-Mevlevī:

چون سلیمان سوی مرغان سبا
یک صفیری کرد بست آن جمله را

[58] Vezin gereği “bilīs” olarak düzeltilmiştir.

جز مکر مرغی که بد بی جان و پر
یا چو ماهی کنک مبود از اصل کر

نی غلط کفتم که کر کر سر نهد
پیش و حی کبریا سمعش دهد

چونکه بلقیس از دل و جان عزم کرد
بر زمان رفته هم افسوس خورد

ترک مال و ملک کرد او انچنان
که بترک نام و ننک آن عاشقان

آن غلام و آن کنیزان بناز
پیش چشمش همچو پوسیده پیاز

باغها و قصرها و اب رود
پیش چشم از عشق کلخان می نمود

عشق در هنکام استیلا و خشم
زشت کرداند لطیفانرا بچشم

هر زمرد را نماید کند نا
غیرت عشق این بود معنئ لا

لا اله الا هو اینست ای پناه

که نماید مه ترا دیک سیاه **(258a)**

Çün Süleymān sūy-ı mürġān-ı Sebā
Yek ṣafīrī kerd best ān cümle-rā

Cüz meger murgī kí bud bī-cān u per
Yā çü māhī gung būd ez-aṣl-ı ker

Nī ġalaṭ güftem kí ker ger ser nehed
Pīş-i vaḥy-ı Kibriyā sem'eş dehed

Çünkí Belḳīs ez-dil u cān 'azm kerd
Ber-zamān-ı refte hem efsūs ḫord

Kí be-terk-i māl u mülk kerd ān çünān
Kí be-terk-i nām u neng ān 'āşıḳān

Ān ġulām u ān kenīzān be-nāz
Pīş-i çeşmeş hemçü pūsīde piyāz

Bāġhā u ḳaṣrhā u āb-ı rūd
Pīş-i çeşm ez-'ışḳ külḫan mī-nümūd

'Işk der-hengām-ı istīlā u ḫeşm
Zişt gerdāned laṭīfān-rā be-çeşm

Her zümrüd-rā nümāyed gendenā
Ġayret-i 'ışḳ īn büved ma'nī-i lā

Lā İlâhe illā hū īnest iy penāh
Kí nümāyed meh tu-rā dīk-i siyāh

Me‘ānī-i elfāẓ: *Çün;* çünkí. *Süleymān;* ‘aleyhi’s-selām. *Sūy;* ṭaraf. *Mürġān;* mürġüñ cem‘idir; ḳuşlar. *Sebā;* Sebā Memleketi. *Yek;* bir. *Ṣafīrī;* ışlıḳ. *Kerd;* eyledi. *Best;* baġladı. *Ān;* ism-i işāret. *Cümle-rā;* cümleyi. *Cüz;* ġayri. *Meger murġī kí;* bir ḳuş kí. *Būd;* oldı. *Bī-cān; cānsız. U per;* ḳanadsız. *Yā;* yāḫud. *Çü;* gibi. *Māhī;* bir balıḳ. *Gung;* dilsiz. *Bud;* idi. *Ez-aṣl;* aṣlından. *Ker;* ṣaġır. *Nī;* yoḳ. *Ġalaṭ;* ma‘lūm. *Güftem;* ben didim. *Kí;* ḥarf-i rabṭ. *Ger;* eger. *Ker;* ṣaġır olan kimesne. *Nehed;* ḳoya. *Pīş;* öñine. *Vaḥy;* ma‘lūm. *Kibriyā;* Cenāb-ı Ḥaḳḳ. *Sem‘eş;* -ş żamīr; Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a rāci‘dir; sem‘; ḳulak, işitmek. *Dehed;* virür. *Çünkí Belḳīs;* ma‘lūm. *Ez-dil;* göñülden. *U cān;* cāndan. *‘Azm;* ḳaṣd u niyet. *Kerd;* eyledi. *Ber-zamān;* zamān üzere. *Refte;* gitmiş ve çekmiş. *Hem;* daḫı. *Efsūs;* ḥayf. *Ḫord;* yedi. *Terk-i māl u mülk;* mālı, mülki terk. *Kerd;* eyledi. *Ū;* żamīr Belḳīs’[a] rāci‘dir. *Ānçünān;* öylece. *Kí;* ḥarf-i rabṭ. *Terk-i nām;* nāmı terk. *U neng;* ‘ār, nāmūsı terk. *Ān;* ol. *‘Āşıḳān;* ‘āşıḳlar. *Ān;* ism-i işāret. *Ġulām;* ya‘nī köle. *Kenīzān;* kenīzeniñ cem‘idir; cāriyeler. *Be-nāz;* nāz ile. *Pīş;* öñinde. *Çeşmeş;* -ş żamīr; Belḳīs’a rāci‘dir; *çeşm;* göz. *Hemçü;* gibi. *Pūsīde;* çürimiş. *Piyāz;* ṣoġan. *Bāġhā;* bāġıñ cem‘idir. *U ḳaṣrhā;* ḳaṣrıñ cem‘idir. *U āb;* ṣu. *Rūd;* gidici, ya‘nī aḳıcı ṣu dimekdir. *Pīş;* öñinde. *Çeşm;* gözi. *Ez-‘ışḳ;* aşḳdan. *Külḫan;* ma‘lūm. *Mī-nümūd;* görindi. *‘Işḳ;* ma‘lūm. *Der;* ẓarfiyyet. *Hengām;* vakit. *İstīlā;* ġalebe ve ḳaplamaḳ. *U ḫeşm;* ma‘lūm, ġażab. *Zişt;* çirkin. *Gerdāned;* eyler. *Laṭīfān-rā;* laṭīfiñ cem‘idir; laṭīfleri, güzelleri. *Be-çeşm;* gözinde. *Her Zümrüd-rā;* zümrüd, yeşil ṭaş, meşhūr. *Nümāyed;* gösterir. *Gendnā;* purḥaṣṣaya derler sebzeden. *Ġayret;* ma‘lūm, ‘ışḳ, ‘ışḳıñ ġayreti. *Īn;* bu. *Büved;* olur. *Ma‘nī-i lā;* lā ḥarfiniñ ma‘nāsı. *Lā ilâhe illā hū īnest;* budur. *İy;* ḥarf-i nidā. *Penāh;* melcā ve ṣığınacaḳ yer. *Kí;* ḥarf-i rabṭ. *Nümāyed;* görinür. *Meh;* ay. *Tu-rā;* saña. *Dīg;* çömlek. *Siyāh;* żıdd-ı bi-yāż.

Maḥsūl-i ebyāt: Çünkí Ḥażret-i Süleymān[ıñ] ‘aleyhi’s-selām Sebā Memleketiniñ **(258b)**ḳuşları ṭarfına bir ışlıḳ eyledi. O ḳuşlarıñ cümlesini bu eslüp ile baġladı. Ḥażret-i Süleymān ‘aleyhi’s-selām ṭuyūr-ı vuḥūşa mālik oldığına işāretdir. Ya‘nī Sebā Memleketiniñ ahālīsini ṣadā-yı rūḥānī ve nefes-i raḥmānī ile da‘vet eyledi. Anıñ da‘veti ḳabūl ile taḥt-ı ḥükmünde muḳayyed oldılar. Meger illā bir ḳuş

degil kí, anıñ cānı ve ḳanadı yoḳ idi. Yāḫud bir balıḳ kí, aṣlında dilsiz, ṣaġır idi. Ya‘nī ṣol kimesnelerini dām-ı bī‘atine eylemedi ve anları luṭf u kerem dāneleriyle ṣayd eylemedi kí anlar da fi’l-ḥaḳīḳa ḥayāt-ı ṭayyibe ve per ü bāl-i ‘aḳliyye yoḳ idi. Tā aṣl-ı fıṭratdan anlar, [59]صم بكم عمى فهم لا يعقلون Āyet-i Kerīmesince aṣamm u ebkem idiler. Anıñ kelāmıñ işitmediler ve anı ta‘aḳḳul idüp anıñla ‘amel itmediler. Tā kim mürde ve pejmūrde ḳaldılar. Ve ol devlet-i ebediyye ve sa‘ādet-i sermediyyeden maḥrūm oldılar. Yoḳ, ġalaṭ didim. Eger farażī ṣaġır olan kimesne Cenāb-ı Kibriyā’nıñ vaḥyiniñ öñinde baş ḳoya, ol ‘aẓamet ve ḳibriyā ṣāḥibi aña sem‘ virür. Ya‘nī ṣol bir murġa hidāyet eylemedi kí, ol murġ aṣlında girü ebkem idi didiñ, bu sözi nev‘[en] ġalaṭ söylediñ. Eger sem‘-i cānı aṣamm olan kimesne ‘adem-i istimā‘ına mu‘terif olup ol ‘aẓamet ü kibriyā ṣāḥibi olan Ḫudā’nıñ vaḥyiniñ maḥalli olan enbiyā vü evliyānıñ ḥużūrına baş ḳosa ve benim sem‘-i cānım yoḳdur ve cehl ü ġafletim çoḳdur, diyü i‘tirāf ḳılsa Ḫudā-yı Te‘ālā aña sem‘-i cān virürdi. Ve anı kelām-ı Ḥaḳḳ’ı istimā‘ eylemek mertebesine irgürürdi, dimek olur. Çünkí Belḳīs Sebā’dan Ḥażret-i Süleymān ‘aleyhi’s-selām’ıñ cānibine gelmege dil ü cāndan ‘azm ü ḳaṣd eyledi. Ve hem geçmiş ve gitmiş zamānı üzerine ḥayf, yedi. Vāh, yazıḳ! Benim geçmiş ‘ömrüme didi. Ya‘nī şimdiye ḳadar mürūr iden eyyām u zamānım üzerine ḥayf olsun, kí bu āna ḳadar Süleymān cānibine gitmedim, diyü Belḳīs māl ü mülkini terk eyledi, kí ol ‘āşıḳlar nām u nengi terk eylediler. Ol ḥüsn ü nāzla olan bendeler ve cāriyeler, anıñ gözi öñünde çürimiş ṣoġan gibi oldı. Bāġlar ve köşkler, aḳıcı ṣular ‘ışḳ **(259a)**ecelinden anıñ gözi öñinde külḫan göründi. ‘Işḳ, ġalebe ve ġażab vaḳtinde, ḫūb u laṭīfleri ‘āşıḳıñ gözine zişt ü ḳabīḥ eyler. Her zümrüdi, ġayret-i ‘ışḳ purḥaṣṣa gösterir. Ya‘nī Maḥbūb-ı Ḥaḳīḳīniñ ‘aşḳınıñ ġayreti her na‘īm ü sebz olan eşyāyı ve cemī‘ cevher-i ḫużerāyı purḥaṣṣa gibi ḫor ve haḳīr ve bī-‘itibār gösterir. Lā İlâhe kelimesiniñ serd ma‘nāsı bu olur kí, cümle āfil ve bāṭıl olanları derūn-ı ‘āşıḳdan nefy ḳılur. Ve illá’llâh kelimesiniñ serd ma‘nāsı Ma‘būd-ı bi’l-ḥaḳḳı iṣbāt ḳılmaḳdır. Ve dil-i ‘āşıḳda hemān anıñ meyl ü maḥabbetini ibḳā itmekdir. İy ‘aẕāb-ı Ḫudā’dan ḥışn u penāh ṭālibi olan kimesne! Lā İlâhe illā hū kelimesiniñ sırr u ma‘nāsı budur kí; māh-ı münīr, saña siyāh çömlek görine. Ya‘nī Lā ilâhe illa’llâh kelimesiniñ serd ma‘nāsı seniñ vücūdunda ẓuhūr gelse, münevver olan māhtābıñ seniñ baṣar ü

[59] Sûre-i Bakara 171. Âyet-i Kerîme.

başīretiñe siyāh çömlek gibi görinür. Ya‘nī anıñ çeşm-i ḥaḳīḳat-bīniñ ḳatında aṣlā ḳadr ü i‘tibārı ḳalmaz. Belkí şems-i ‘ālem-tābıñ ve sā’ir-i kevākib-i bī-ḥesābıñ daḫı ḳaṭ‘an[an] revnaḳ u tābı olmaz. Belkí insāna ḫidmetkār görürsüñ ve cümle te’ṣīrāt ve taṣarrufı Ḥażret-i Ḫudā’dan bilürsüñ. Ve ta‘ẓīm ve ‘ibādeti Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a idersiñ. انى وجهت وجهى للذى فطرا سماوات والارض[60] diyüp teveccüh ve maḥabbeti hemān Ḫālıḳ-ı arż u semāya ḳılursuñ ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (588) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

ما آبروی فقر و قناعت نمی بریم
با پادشه بکوی که روزی مقدرست

Mā āb-rū-yı faḳr u ḳanā‘at nemī-berīm
Bā-pādişeh bi-gūy kí rūzī muḳadderest

Me‘ānī-i elfāẓ: *Mā;* biz. *Āb-rū-yı;* yüzi ṣuyu. *Faḳr;* muḥtāclıḳ. *U ḳanā‘at;* ma‘lūm. *Nemī-berīm;* iletmeziz. *Bā- pādişeh;* pādişāha. *Bi-gūy;* söyle. *Kí rūzī;* rızḳ. *Muḳadderest;* taḳdīr olunmuşdur.

Maḥṣūl-i beyt: Biz faḳr u ḳanā‘at yüzi ṣuyunı iletmeziz, dökmeziz. Pādişāha söyle kí, rızḳ ezelde taḳdīr, muḳadderdir ezelde taḳdīr olunmuşdur. Ziyāde ve noḳṣān olmaz. Ve bir kimesne, bir ādemiñ rızḳını kesmege veyā ziyāde itmege muḳtedir degildir ‘azīzim. “Naḥnü ḳasemnā”da ne olmuş ise olmuşdur ve ne taksīm idilmiş ise ve ne kí ḥiṣṣene işābet itmiş ise itmişdir. O saña gelür ve seni **(259b)**bulur. Pek çoḳ bu bābda tecrübeler olmuşdur kí yüz, iki yüz sā‘atlik yoldan saña hediye gelür. O seniñ rızḳındandır. Rūm ili ṭarafında Üsküb’de olan el-Mā Ṣām-ı Şerīf’de olan Aşçı Dede’ye gelür ve anı bulur. له الحمد و المنة İşte biz kí, mu‘āşir-i ‘āşıḳız, el-faḳru faḫrī devleti bize iḥsān olmuşdur. Dünyā içün pādişāh ḳapusına gidüp dīnimizi yaġma itmeyiz. Pādişāh da bizim gibi ‘ācizdir sulṭānım.

Ṣaḥīfe (588) Ḳāle’ṣ-Ṣā’ib:

[60] Sûre-i En‘am 79. Âyet-i Kerîme.

رزق اکر بر آدمی عاشق نمی باشد چرا

از زمین کندم کربان چاک می آید چرا

Rızḳ eger ber ādemī ‘āşıḳ nemī-āyed çírā
Ez-zemīn gendüm girībān çāk mī-āyed çírā

Me‘ānī-i elfāẓ: *Rızḳ;* ma‘lūm. *Eger ber-ādemī,* ādem üzerine. *‘Āşıḳ;* ma‘lūm. *Nemī-āyed;* olmayaydı. *Çírā;* niçün. *Ez-zemīn;* yerden, arżdan. *Gendüm;* buġday, ḥınṭa. *Giribān;* yaḳasını. *Çāk;* yırtup. *Mī-āyed;* gelür. *Çírā;* niçün.

Maḥṣūl-i beyt: Eger rızḳ ādeme, insāna ‘āşıḳ olmayaydı, niçün yerden buġday yaḳasını çāk idüp, yırtup yuḳaruya gelür, niçün? Ancaḳ ādeme ‘āşıḳ oldığı içün. Kāffe-i me’kūlāt böylece saña ‘āşıḳdır. Zīrā kí, me’kūlātıñ teraḳḳīsi insān iledir. Ya‘nī senden Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a vāṣıl olur. İşte burası baḥṣ-i ṭavīldir, ṣarf-ı naẓar idelim, bir nebze söyleyem. Meṣelā; elma yersiñ, bu elma içerüde ya‘nī mi‘dede taḳsīm olur. Her ḳol ḥiṣṣesini alur. Posası dübürdan ṭaşra gider. İşte o ḳuvvālardan nerdübān gibi teraḳḳī ider. ‘Urūc-ı mi‘rāc ider, Ḥaḳḳ’a vāṣıl olur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (589) Fi’l-Meṣnevī:

هین مکن خودرا خصی رهبان مشو
زانکه عفت هست شهوت را کرو

بی هوا نهی از هوا ممکن نبود
غازئ بر مردکان نتوان نمود

پس کلوا[61] از بهر دام شهوتست
بعد ازان لا تسر فوا[62] ان عفتست

چونکه رنج جز صبر نبود مر ترا

[61] Sûre-i A‘raf 31. Âyet-i Kerîme.
[62] Sûre-i A‘raf 31. Âyet-i Kerîme.

شرط نبود پس فرو نآید جزا

حبذا آن شرط و شادا آن جزا
ان جزای دل نواز جان فزا

Hīn me-kün ḫod-rā ḫaṣiyy ruhbān me-şev
Z'ānkí 'iffet hest şehvet-rā girev

Bī-hevā nehy ez-hevā mümkin ne-būd
Ġāzī'ī ber mürdegān netvān nümūd

Pes külū ez-behr-i dām-ı şehvetest
Ba'd-ı ez-ān lā tüsrifū ān 'iffetest

Çünkí renc-i ṣabr ne-b'ved mer tu-rā
Şarṭ ne-b'ved pes fürū n'āyed cezā

Ḥabbeẕā ān şarṭ u şādā ān cezā
Ān cezā-yı dil-nevāz-ı cān-fezā[63]

Me'ānī-i elfāẓ: *Hīn;* agāh ol. *Me-kün;* eyleme. *Ḫod-rā;* kendüni. *Ḫaṣiyy;* ḫādīm aġası dimek, ṭaşaḳsız. **(260a)***Ruhbān;* ṭaġlara çekilüp 'ibādet itmek. *Me-şev;* olma. *Z'ānkí;* ol sebebden kí. *'İffet;* ma'lūm. *Hest;* vardır. *Şehvet-rā;* şehvetde. *Girev;* rehīn ya'nī merhūn. *Bī-hevā;* hevāsız. *Nehy;* ma'lūm. *Ez-hevā;* hevādan. *Mümkin ne-b'ved;* olmadı. *Ġazī-i;* ma'lūm. *Ber;* üzere. *Mürdegān;* mürdeniñ cem'idir; ölmüş ādemlere. *Ne-tevān;* mümkin degildir. *Nümūd;* göstermek. *Pes;* imdi. *Külū;* ya'nī Cenāb-ı Ḥaḳḳ كلوا و الشربوا buyurdı. *Ez-behr;* içün. *Dām;* ṭuzaḳ. *Şehvetest;* şehvete ṭuzaḳdır. *Ba'd ez-ān;* andan ṣoñra. *Lā tüsrifū;* ḫiṭābı. *Ān 'iffetest;* o ḫiṭāb-ı 'iffetdir. *Çünkí;* çünkim. *Renc;* zaḥmet ü meşaḳḳat. *Ṣabr;* ma'lūm. *Ne-b'ved;* olmaya. *Mer;*

[63] Metinde bu dize "dil-nev ez-cān-fezā" olarak anlamlandırılmış ancak hem vezin hem de anlam gereği düzeltilmiştir.

elbette. *Tu-rā;* saña. *Şarṭ;* ma‘lūm. *Ne-b’ved;* olmaya. *Pes;* imdi. *Fürū;* aşaġa. *N’āyed;* gelmez. *Cezā;* ma‘lūm. *Ḥabbezā;* ne güzeldir. *Ān şarṭ;* ol şarṭ. *U şādā;* iy şād u mesrūr. *Ān cezā;* o cezāya. *Ān cezā-yı;* o cezā. *Dil;* göñül. *Nev;* yeni, cedīd. *Ez-cān;* cāndan. *Fezā;* ziyāde idicidir.

Maḥṣūl-i ebyāt: Āgāh ol, kendüyi ḫādīm aġası ve ruhbān eyleme. Ya‘nī terk-i dünyā olup külliyen şehevātdan münḳaṭı‘ olma. Ol sebebden kí şehvetde ‘iffet-i istiḳāmet rehīndir. Ya‘nī bu şehevāt içinde Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ ‘iffet ü ‘işmeti vardır. Zīrā hevāsız hevādan nehy itmek, mümkin degildir. Ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳḳ hevādan nehy emr itdi, dimek olur kí; hevā olmalı kí ḥattá nehy vāḳi‘ olsun. Bir şey’den bir şey’ nehy itmek, o şey’de o nehy olan şey’ evvel[en] mevcūd olmaḳ gerekdir. Mürde olma. İnsānlar üzerine ġazā göstermek mümkin degildir. Ya‘nī bir ṣaḥrāda birṭaḳım mürde olmuş insānlar olsa, sen anlarıñ üzerine ġazā gösterseñ olur mı? Ġazā olmaz. Ya‘nī seniñ nefsiñ ölmüş olsa anıñla naşıl ġazā ideceksiñ? Evvel[en] o, seniñ nefsiñ azġun düşmen ve şehevāta tābi‘, bāġī, ṭaġī olacaḳ kí, ṣoñra anıñla ġazā idesiñ ve ġāzī olasıñ. Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ, كلوا و الشربوا emri şehvet içün ṭuzaḳdır. Ya‘nī bu seniñ yemek içmekligiñ saña ṭuzaḳ gibidir. Şehvet ḳuşı oradan ṭutulur; ṣayd olur. İnsān yeme içmeden kesilse şehvet ḳalmaz. Lâkin bundan ṣoñra Cenāb-ı Ḥaḳḳ, لا تسرفوا buyurdı. İşte o, şehvetiñ ‘iffeti, ‘işmeti oldı. **(260b)**Ya‘nī; “İsrāf itmeyiñ!” dimek şehvet içün ‘iffet oldı. Anıñ ‘iffetinde isrāf itmemekdir. İşte bu nefs ve bu şehvet olmaz ise, bu ḫiṭāb-ı ‘İzzet kime olacaḳdır? Hīç. Dimek olur kí bunlar lāzım imiş. Çünkí saña zaḥmet ve ṣabr itmek şarṭ olmadı. Ya‘nī ṣabrıñ yoḳdur. Pes cezā ve ecr-i cemīl aşaġa gelmez. Ne güzel o şarṭ ve o cezā. Mesrūr u şād ol, ol cezāya kí; ol göñül ziyāde idici, göñül oḫşayıcı, cānı ziyāde idici bir cezādır.

Ṣaḥīfe (591):

مکن وقت ضایع بافسوس و حیف[64]
که فرصت عزیزست والوقت سیف

(460) ṣaḥīfede ẕikr olundıġından oraya mürāca‘at oluna.

[64] Bu beyit 460. ṣaḥīfede مکن عمر şeklinde geçmektedir.

Ṣaḥīfe (591) Fi'l-Meṣnevī:

ای که صبرت نیست از دنیای دون
چونت صبرست از خدای[ای] دوست چون

چونکه بی این شرب کم داری سکون
چون ز ابراری جدا وز یشربون

İy kí ṣabret nīst ez-dünyā-yı dūn
Çūnt ṣabrest ez-Ḫudāy [iy] dūst çün

Çünkí bī-īn şurb kem dārī sükūn
Çün zi-ebrārī cüdā v'ez-yeşrabūn

Me'ānī-i elfāẓ: *İy;* ḥarf-i nidā. *Ki;* kimesne. *Ṣabret;* seniñ ṣabrıñ. *Nīst;* yoḳdur. *Ez-dünyā-yı dūn;* denī, alçaḳ olan dünyādan. *Çūnt;* nice seniñ. *Ṣabrest;* ṣabrıñ vardır. *Ez-Ḫudāy;* Cenāb-ı Ḥaḳḳ'dan. *[İy] dūst;* iy dost. *Çün;* nice. *Çünkí;* çünkim. *Bī*-nefy. *Īn;* bu. *Şurb;* içmek. *Kem;* noḳṣān. *Dārī;* ṭutarsıñ. *Sükūn;* ma'lūm. *Çün;* nice. *Zi-ebrārī;* ebrārdan. *Cüdā;* ayrı, firāḳ. *V'ez-yeşrabūn;* içerler dimek, şurbdan.

Maḥṣūl-i ebyāt: İy kimesne; seniñ denī, alçaḳ olan dünyādan ṣabrıñ yoḳdur. Ya'nī dünyānıñ hīçbir şey'ine ṣabr idemezsiñ.Yemesine, içmesine aḫz ve i'ṭāya, ḳonaḳlara, serālara, mücevherlerine… İy dost, Ḫudā'ya nice ṣabr idersiñ maḳām-ı ta'accübde? Ya'nī idemezsiñ. Zīrā envā'-ı ṣabrıñ ziyāde müşkil ve eşeddī, Ḫudā'dan ṣabr eylemekdir. Ne'ūẕu bi'llâh. Ya'nī dünyā-yı dūndan saña ṣabr eylemek müşkil olıcaḳ. Ḫudā-yı bī-çūn'dan daḫı ṣabr eylemek, saḫt-ter ve müşkil-ter olur. Çünkim bu şurbsuz, ya'nī içmeden ṣabr ṭutmazsıñ. Elbette içmek istersiñ. Binā'[en] 'aleyh ebrāra mensūb olandan ve anlarıñ şurbundan nice cüdāsıñ? Ya'nī bu dünyāda olan eklsiz ve şurbsuz sükūn ṭutmazsıñ ve ṣabr itmezsiñ. Āḫiret **(261a)**olduḳda Ḥaḳḳ Te'ālá'nıñ ebrār ḳulları, mizācı kāfūr olan şarābıñ ke'sinden nūş ḳıldıḳda sen aña mensūb olan

şarābdan ve anıñ içmesinden nice cüdā olursuñ ve teveccühle ṣabr ḳılursuñ? Eger andan içmek ister iseñ bu dünyāda olan şurūblardan az iç; içer iseñ bārī fuḳarāya daḫı içir kí, anıñ içmesi seniñ cennette kāfūrdan içmene medār olur sulṭānım.

Ṣaḥife (592) Ḳāle'l-Ḥuseyni'l-vā'iẓî el-Kāşifī fī-tefsīrihî:

بی نمکی دان جکر امیخته
بر جکر بی نمکان ریخته

بی خبر ان مرد که چیزی چشید
کش قلم بی خبر در کشید

Bī-nemekī dān ciger āmīḫte
Ber-ciger bī-nemekān rīḫte

Bī-ḫaber ān merd kí çīzī çeşīd
K'eş ḳalem bī-ḫaber der keşīd

Me'ānī-i elfāẓ: *Bī-nemekī;* ṭuzsuz. *Dān;* bil. *Ciger;* ma'lūm. *Āmiḫte;* ḳarışmışdır. *Ber-ciger;* ciger üzerine. *Bī-nemekān;* ṭuzsuz. *Rīḫte;* dökülmüşdür. *Bī-ḫaber;* ḫabersiz. *Ān merd kí;* ol insān kí. *Çīzī;* bir nesne. *Çeşīd;* ṭatdı, ẕevḳ itdi. *K'eş;* kí -eş taḳdīrinde żamīr; o kimesneye rāci'dir. *Ḳalem;* malūm. *Bī-ḫaber;* ḫabersiz. *Der keşīd;* çekdi.

Maḥṣūl-i ebyāt: Bil kí, ciger ṭuzsuz ḳarışmışdır. Ya'nī ciger ṭuzsuz ḳarışır ise ḳoḳar, lāşe olur. Ciger üzerine ṭuzsuz dökülmüşdür. Ḫabersiz ol kimesne kí bir şey' tatdı, ẕevḳ itdi, kí o kimesne ḳalemi ḫabersiz çekdi. Ya'nī 'işret-i ābdan ādemiñ cigeri ṭuzsuz, ḳoḳmuş; bilsün kí ṭuzsuzluḳdan dökülmüşdür, ḳoḳmuşdur. Ḫaberi yoḳdur kí, āḫiret şarābıñ yerine ne ṭatdı ve ne içer? O kimesne ḳalemi ḫabersiz çekdi; ya'nī ḫaberi yoḳ. Kendü eliyle kendüsini aşdı. Yeri cehennem ve içmesi ma'lūmdur. Cehennemde ne yerler ve ne içerler bilürsüñ.

Ṣaḥīfe (592) Fi'l-Meşnevī:

محسنان مردند و احسانها بماند
ای خنک انها که این مرکب براند

ظالمان مردند و ماند ان ظلمها
وای جانی کو کند مکرو دها

کفت پیغمبر خنک انرا که او
شد ز دنیا ماند ازو فعل نکو

مرد محسن لیک احسانش نمرد
نزد یزدان دین و احسان نیست خرد

وای ان کو مرد و عصیانش نمرد
تا نپنداری بمرکش جان ببرد

Muḥsinān mürdend u iḥsānhā bi-māND
İy ḫunek ānhā kí īn merkeb bi-rānd

Ẓālimān mürdend u māND ān ẓulmhā
Vāy cānī kū küned mekr ü dehā

Güft Peyġamber küned ān-rā kí ū
Şüd zi-dünyā mānd ez-ū fi'l-i nikū

Merd-i muḥsin līk iḥsāneş ne-mürd
Nezd-i Yezdān dīn u iḥsān nīst ḫord

Vāy ān kū mürd u ʻiṣyāneş ne-mürd
Tā ne-pindārī be-mergeş cān bi-bord

(261b)Meʻānī-i elfāẓ: *Muḥsinān;* muḥsiniñ cemʻidir; iḥsān idiciler. *Mürdend;* öldiler, fevt, mevt oldılar. *U iḥsānhā;* anlarıñ iḥsānları. *Bi-mānd;* ḳaldı. *İy ḫunek;* iy mübārek ü suʻūd. *Ānhā kí;* ol kimesneye kí. *Īn;* bu. *Merkeb;* binecegini. *Bi-rānd;* sürdi. *Ẓālimān;* ẓālimiñ cemʻidir; ẓālimler. *Mürdend;* öldiler. *Mevt;* öldi. *U mānd;* ḳaldı. *Ān ẓulmhā;* anlarıñ ẓulümleri. *Vāy;* yazıḳ, ḥayf. *Cānī;* bir cāna. *Kū;* kí ū taḳdīrindedir; kí ol. *Küned;* eyledi. *Mekr;* maʻlūm. *U dehā;* ḥīle, mekr ü ḥīle eyledi dimekdir. *Güft;* buyurdı. *Peyġamber* ṣallá'llâhu ʻaleyhi ve sellem Efendimiz. *Ḫunek;* mübārek. *Ān-rā kí;* ol kimesneye kí. *Ū;* żamīr; o kimesneye rāciʻdir. *Şüd;* oldı, yaʻnī gitdi. *Zi-dünyā;* dünyādan. *Mānd;* ḳaldı. *Ez-ū;* anıñ. *Fiʻl;* iş. *Nikū;* eygü. *Merd;* insān. *Muḥsin;* iḥsān idici. *Mürd;* öldi, fevt oldı. *Vü iḥsāneş;* anıñ iḥsānı. *Ne-mürd;* ölmedi. *Nezd;* yanında. *Yezdān;* Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ. *Dīn;* maʻlūm. *U iḥsān;* maʻlūm. *Nīst;* degildir. *Ḫord*; ḥaḳīr vü bī-ʻitibār. *Vāy;* yazıḳ, ḥayf. *Ān kū;* kí ū taḳdīrinde; ol kimesneye kí. *Mürd;* öldi. *U ʻiṣyāneş;* anıñ ʻişyānı. *Ne-mürd;* ölmedi. *Tā;* ḥattá. *Ne-pindārī;* ẓann eylemeyesiñ kí. *Be-mergeş;* anıñ ölümüyle. *Cān;* cānını. *Bi-bord;* iletdi, ḳurtardı[65]; yaʻnī ölüm ile cānını ḳurtaramadı.

Maḥṣūl-i ebyāṭ: İḥsān idiciler öldiler, iḥsānları ḳaldı. İḥsān aḳçe, baġçe buġçe dirmek maʻnāsına degildir; güzel itmek maʻnāsınadır. Yaʻnī cāmiʻ, tekye, ḫayrāt yapmaḳ iḥsāndır. İşte bunları binā vü inşā iden ẕāt öldi. Lâkin anıñ ḫayrāt u ḥasenātı bāḳī ḳaldı, ölmedi. Mübārek ol kimesneye kí, bu merkebi ilerü sürdi. Yaʻnī ölmezden evvel ḫalḳa eygülük, luṭf u iḥsānına saʻy ile ḫayrāt u ḥasenāt itdi. Zīrā bunlarıñ āḫiretde büyük ve ʻaẓīm ṣevābları vardır. Kimisi burāḳ olur üzerine binersiñ, kimisi ḥūrī vü ġılmān olur. Āḫiretde bir şekl ü heyʼetde ẓāhir ü peydā olur. Ẓālimleriñ daḫı böyledir. Ẓālimler öldiler; anlarıñ ẓulmleri ḳaldı. Yazıḳ ve ḥayf o cāna kí, mekr ü ḥīle eyleye dünyā içün. ʻĀḳıbetüʼl-emr kendü mekr ü ḥīlesiniñ sūʼ-i cezāsını görür. Ve bunlar(ıñ) kezâlik bir şekl ü heyʼetde ʻaẕāb **(262a)**olup anıñla muʻaẕẕab olurlar. Ṣallá'llâhu ʻaleyhi ve sellem Efendimiz buyurdı kí: Mübārek ol

[65] Müellif nüshasında ḳurtaldı olarak yazılmıştır.

kimesneye kí, o ādem dünyādan gitdi, anıñ eygü işi ḳaldı. Bu da ma‘lūmdur; iḥsān idici insān öldi; anıñ iḥsānı ölmedi. Ya‘nī ḫayrāt u ḥasenātı ḳaldı. Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ yanında dīn ü iḥsān ḥaḳīr ve bī-i‘tibār degildir. Ya‘nī dīn-i İslām ile ihsānıñ ḳadr ü ‘iẓāmı nezd-i İlâhiyyede biñ büyükdür ve ‘aẓīmü’ş-şāndır. Yazıḳ, ḥayf ol kimesneye kí, kendüsi öldi, ‘işyānı ölmedi. Ya‘nī binā [vü] inşā itdigi meyḫāneler, kārḫāneler buña ḳıyās-ı sebeb-i ‘işyān olan şey’ler, öyle olan kimesne ẓann itmesün kí anıñ ölümüyle cānını iletdi; ya‘nī ḳurtardı. Yoḳ, öyle ölen kimesne öldükden ṣoñra tamāmiyle yaḳasını ele virdi. Baḳalım su’āle naṣıl cevāb virecekdir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (593) Ḳāle’s-Sa‘dī:

باحسانی اسوده کردن دلی
به از الف رکعت بهر منزلی

Be-iḥsānī āsūde kerden dilī
Bih ez-elf rek‘at be-her menzilī

Me‘ānī-i elfāẓ: *Be-iḥsānī;* bir iḥsān ile. *Āsūde;* rāḥat. *Kerden;* itmek. *Dilī;* bir gönli. *Bih;* eygü. *Ez-elf rek‘at;* biñ rek‘at namāzdan. *Behr-i menzilī;* her yerde.

Maḥsūl-i beyt: Bir iḥsān ile bir gönli rāḥat itdirmek, her bir yerde biñ rek‘at namāz ḳılmaḳdan eygüdür. Zīrā o namāz nefsine ‘ā’iddir. Bu gönli rāḥat itdirmek, Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a rāci‘dir. Anıñ içün bunda olan efḍaliyyet başḳadır.

Ṣaḥīfe (593):

تو نیکی کن باب انداز ای شاه
اکر ماهی نداند داند الله

(416) ṣaḥīfede ẕikr olundıġından oraya mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (594) Fi’l-Meṣnevī:

قلب چون آمد سیه شد در زمان
زر در آمد شد زرئ او عیان

دست و پا انداخت زر در پوته خوش
در رخ اتش همی خندد ز کش

Ḳalb çün āmed siyeh şüd der- zamān
Zer der āmed şüd zerī-i ū ‘ayān

Dest u pā endaḫt zer der pūte ḫoş
Der-ruḫ-ı āteş hemī ḫanded zi-geş

Me‘ānī-i elfāẓ: *Ḳalb;* kem ‘ayār olan aḳçe gümüş. *Çün;* çünkí. *Āmed;* geldi ya‘nī āteşe. *Siyeh;* ḳara. *Şüd;* oldı. *Der;* ẓarfiyyet. *Zamān;* ma‘lūm ya‘nī ol ḥālinde dimekdir. *Zer;* altun. *Der;* ẓarfiyyet. *Āmed;* geldi. ya‘nī āteşiñ içine geldi. *Şüd;* oldı. *Zerī-i;* altunı. *Ū;* żamīr anıñ altunlıġı. *‘Ayān;* āşikār. *Dest;* el. *Ü pā;* **(262b)**ayaḳ. *Endāḫt;* atdı. *Zer;* altun. *Der;* ẓarfiyyet. *Pūte;* ḳuyumcılarıñ pūtesi kí, anda altun eridirler. *Ḫoş;* güzel. *Der;* ẓarfiyyet. *Ruḫ;* yanaḳ. *Āteş;* ma‘lūm. *Hemī;* böylece. *Ḫanded;* güler. *Zi-geş; geş;* ḫūb u ḫoş ve laṭīf ma‘nāsınadır; ya‘nī leṭāfetden, güzelliginden dimekdir.

Maḥṣūl-i ebyāt: Kalb, kem ‘ayār olan gümüş vesā’irede āteşe geldigi zamān siyāh oldı. Altun āteşiñ içine geldi, anıñ altunlıġı ‘ayān u āşikāre oldı. Anıñ içün ḫāliṣ olan altun, elini ayaġını ḫoş ve bī-pāk pūteye atdı. Ḥüsn ü leṭāfetinden āteşiñ yüzünde ḫande ve tebessüm eyler. Kemāl ü sürūrundan kendüsinde olan ḫāsī ve pākliginden ya‘nī mü’minler pūte-i şehvet içre ellerin ayaḳların bıraḳup, āteş-i müştehātıñ yüzine ḫoşlūḳ ve leṭāfetle tebessüm iderler. Ehl-i küfr ve ehl-i nefs gibi siyāh rūy olmazlar dimekdir.

Ṣaḥīfe (594) Ḳāle’l-Ḥāfiẓ:

ترسم کزین چمن نبری آستین کل
کز کلشنش تحمل خاری نمیکنی

Tersem k'ez-īn çemen ne-berī āstīn gül
K'ez-gülşeneş taḥammül ḫārī nemī-künī

Me'ānī-i elfāẓ: *Tersem;* ḳoḳuram. *K'ez-īn;* kí ez-īn taḳdīrinde; bu. *Çemen;* baġçe. *Ne-berī;* iletmeyesiñ. *Āstīn;* yeñ, ya'nī entārīniñ yeñini. *Gül;* malūm. *K'ez;* kí zīrā. *Zi-gülşeneş;-ş* żamīr. *Gülşen;* ma'lūm. *Taḥammül;* ma'lūm. *Ḫārī;* bir diken. *Nemī-künī;* eylemezsiñ.

Maḥṣūl-i beyt: Korḳuram kí, bu çemenden yeñiñi gül ile ṭoldırup iletmeyesiñ. Zīrā anıñ gülşeninden bir ḫāre taḥammül itmezsiñ. Ḳorḳarım kí bāġ-ı vaḥdetden ve ravża-i 'ışḳ u ma'rifetden āstīn-i ḳalbde bir gül-i ma'rifet ḥāṣıl idemezsiñ. Zīrā ol Maḥbūb-ı Ḥaḳīḳī'niñ gülşen-i ġaybında ve rāh-ı 'ışḳda ما اوذی نبی مثل ما او ذیت Ḥadīṯ-i Şerīfi sırrınca eẕā-yı ḫalḳa ve riyāżāt u mücāhidāt ve ṭā'at u 'ibādet meşaḳḳatine taḥammül ve ṣabr eylemezsiñ. İşte anıñ içün ḳorḳuram kí, eli boş, ḳarnı aç, yüzi yoḳ bir siyāh bedevī ṭaġī, bāġī gibisiñ. Amān elini ṭoldır; a'māl-i ṣāliḥa kitāblarıyla ḳarnını doyur. Ma'rifet-i İlâhī ḥelvāsıyla yüzini aḳ eyle. 'İlm-i ledünnī südüyle ḫużūr-ı cānāna git. Yūsuf-ı ṣānī gibisiñ 'azīzim.

(263a)Ṣaḥīfe (595) Fi'l-Meṣnevī:

جمله دانند این اکر تو نکروی
هرچه مکاریش روزی بدروی

Cümle dānend īn eger tu ne-g'revī
Her çí mī-kārīş rūzī bi-d'revī

Me'ānī-i elfāẓ: *Cümle;* hepsi. *Dānend;* bilürler. *Eger tu;* sen. *Ne-g'revī;* inanmazsañ, taṣdīḳ itmezseñ. *Her çí;* her nesne. *Mī-kārīş;* ekersiñ, zer' idersiñ. *Rūzī;* birgün. *Bi-d'revī;* biçersiñ.

Maḥṣūl-i beyt: Cümle ḫalḳ bu ḳā'ideyi bilür. Eger sen inkār iderseñ, taṣdīḳ itmezseñ nedir o, her ne kí sen zer' idersiñ; birgün ekdigini biçersiñ. Ma'lūmdur, bunı herkes bilür, inkāra mecāl yoḳdur. Çünkí bu 'ālemde müşāhede ideyorsuñ. Ne eker iseñ vaḳt ü mevsim, geldikde anı biçiyorsuñ. Hīç gördün mi, buġdayı ekerseñ arpa biçersin. İşte anıñ gibi bu dünyā āḫiret mezra'asıdır. Eygü şeyler eker iseñ,

āḫiret kí ḥarman güni ḥaṣılāt vaḳtidir. O günde eygü şey'ler biçerseñ alursuñ. Ve bi'l-'aks kötü, çirkin, ḳabīḥ şey'ler ekerseñ o günde anı devşirirsiñ. İster istemez żarūrī ve ṭabī'i 'azīzim. Ṣallá'llâhu 'aleyhi ve sellem Efendimiz buyurmuşdur: الناس مجزیون باعمالهم ان خیرا فخیرا و ان شرا فشرا Āmennā ve ṣaddaḳnā sulṭānım.

Ṣaḥīfe (596) Fi'l-Meṣnevī:

عاشق صنع تو ام در شکر و صبر
عاشق مصنوع کی باشم چو کبر

عاشق صنع خدا بافر بود
عاشق مصنوع او کافر بود
'Āşıḳ-ı ṣun'-ı Tu-em der-şükr u ṣabr
'Āşıḳ-ı meṣnū' key bāşem çü gebr

'Āşıḳ-ı ṣun'-ı Ḫudā bā-fer büved
'Āşıḳ-ı meṣnū'-ı ū kāfir büved

Me'ānī-i elfāẓ: *'Āşıḳ;* ma'lūm. *Ṣun';* īcād u ḫalḳ itmekdir; ya'nī Ṣāni'-i Ḥaḳīḳī, kí Cenāb-ı Ḥaḳḳ'dır. Anıñ ṣun' u īcādı ve ḫulḳı. *Tu;* Seniñ. *-Em;* ben. *Der;* ẓarfiyyet. *Şükr;* ma'lūm. *U ṣabr;* ma'lūm. *'Āşıḳ;* ma'lūm. *Meṣnū';* īcād u ḫalḳ olunmuş olan şey'. *Key;* ḳaçan. *Bāşem;* ben olurum. *Çü;* gibi. *Gebr;* mecūsī. *'Āşıḳ;* ma'lūm. *Ṣun'-ı Ḫudā;* Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ ṣun' [u] īcādına. *Bā-fer; ḳuvvet* ile ve revnaḳ ile. *Büved;* olur. *'Āşıḳ-ı meṣnū';* ḫalḳ olunmuş şey'e 'āşıḳ. *Ū;* żamīr; 'āşıḳa rāci'dir. *Kāfir;* ma'lūm. *Büved;* olur.

Maḥṣūl-i ebyāt: Ben, Seniñ ṣūn' u īcādına 'āşıḳam; şükr itmekde ve belālara ṣabr itmekde; ya'nī ṣun'-ı İlâhiyye'den olan luṭf u iḥsān ve ni'metlerine şükr ve belā vü muṣībetlerine ṣabr itmege ben 'āşıḳam. **(263b)**Gerek ḳahr gerek luṭf ikisi yanımda birdir. İkisini de 'āşıḳım. Seniñ ṣun' u īcādındır. Mecūsīler gibi ḳaçan mesnū' olan şey'e 'āşıḳ olurum? Ya'nī ben Ḫālıḳ'a Ṣāni'e 'āşıḳım. Maḫlūḳa, meṣnū'a 'āşıḳ degilim. Ḫudā'nıñ ṣun' u īcādına 'āşıḳ olmaḳ, ḳuvvet-i ḳudsiyye ve rūḥāniyye ṣāḥibi olur. Ammā mesnū'a, maḫlūḳa 'āşıḳ olan, kāfir olur. Ya'nī Ẕāt-ı ulūhiyyete 'āşıḳ

olmak gerekdir; yoḫṣa maḫlūḳa degildir. Şemse ‘āşıḳ ol, şemsiñ zemīninde olan gölgene degil.

Ṣaḥīfe (596) Fi’l-Meşnevī:

كافرم من كر زيان كردست كسى
در ره ايمان و طاعت يكنفسى

كار تقوى دارد دو دين صلاح
كه بدان باشد بدو عالم فلاح

Ṣaḥīfe (165) ẕikr olundıġından oraya mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (598):

هيچ نبى هيچ ولى هم نبود
كو نه برين در رخ اميد سود

هادئ ره نيست بجز لطف دوست
آمدنت را طلب از نزد اوست

تا نزند سر ز چمن نو كلى
نغمه سرايى نكند بلبلى

Hīç nebī hīç velī hem ne-būd
Kū ne ber-īn der ruḫ-ı ümīd sūd

Hādī-i reh nīst be-cüz luṭf-ı dūst
Āmedenet-rā ṭaleb ez-nezd-i ūst

Tā ne-zened ser zi-çemen nev-gülī

Naġme-serāyī ne-küned bülbülī

Me‘ānī-i elfāẕ: *Hīç;* aṣla ve ḳaṭ‘ā. *Nebī;* ma‘lūm. *Hīç;* aṣlā ve ḳaṭ‘ā. *Velī;* ma‘lūm. *Hem;* daḫı. *Ne-būd;* olmaz. *[Kū];* kí; ḥarf-i rabṭ. *Ū;* żamīr; nebī ve velīye rāci‘dir. *Ne;* degil. *Ber-īn;* bunuñ üzerine. *Der;* ḳapu. *Ruḫ;* yanaġı. *Ümīd;* fā’ide. *Sūd;* süre. *Hādī-i;* hidāyet idici. *Reh;* yola, ṭarīḳa. *Nīst;* yoḳdur. *Be-cüz;* ġayrı. *Luṭf-ı dūst;* dostuñ luṭfundan başḳa. *Āmedenet-rā;* saña gelür. *Ṭaleb;* istemek. *Ez-nezd;* yanından. Üst; O dostuñ ‘indinden, yanından saña gelür ṭaleb, arzū itmek. Ya‘nī bir şey’ istemek ṭaleb itmek(den) Cenāb-ı Ḥakk’dan gelür. *Tā;* ḥattá. *Ne-zened;* urmaz. *Ser;* baş. *Zi-çemen;* çemenden. *Nev;* yeñi. *Gülī;* bir gül. *Naġme-serāyī;* āvāz u naġme, terennüm. *Ne-küned;* eylemez. *Bülbülī;* bir bülbül.

Maḥṣūl-i ebyāt: Hīçbir nebī ve hīçbir velī daḫı olmaz kí, o nebī ve o velī ümīd yanaġını o ḳapunuñ üzerine sürmeye; muḥaḳḳaḳ ve elbette sürecekdir. Ṭarīḳ-ı müstaḳıme ve ṭarīḳ-ı hidāyete yol yoḳdur Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ ṭaleb ve ‘ināyet **(264a)**ü kereminden başḳa. O Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ ‘indinden, yanından saña gelür bir şey ṭaleb ü arzū itmek. Ḥattá çemenden bir yeñi gül baş urmaz, bir bülbül kí naġme vü terennüm ile āvāz eylemez. Her ne zamān bülbül āvāz idüp öterse ol ānda bir yeñi gül çemenden ẓuhūr ider, başını çıḳarır. Ya‘nī evvel[en] insānda ‘ışḳ gerekdir, lāzımdır. Her ne vaḳt aşḳ tedārik itdiñse, ol zamān seniñ içün ma‘şūḳ, ḥāżır u müheyyā olup saña ‘arż-ı cemāl idüp baş gösretirir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (598):

هرکس از همت والای خویش
سود برو او در خور کالای خویش

(480) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (598) Fi’l-Meṣnevī:

آن توکل کو خلیلان ترا
تا نبرد تیغت اسماعیل را

آن کرامت چون کلیمت از کچا
تا کنی شهراه قعر نیل را

Ān tevekkül kū ḫalīlān-ı tu-rā
Tā ne-bored tīġet İsmā‘īl-rā

Ān kerāmet çün kelīmet ez-kücā
Tā künī şehrāh ḳa‘r-ı Nīl-rā

Me‘ānī-i elfāẓ: *Ān;* ism-i işāret. *Tevekkül;* ma‘lūm. *Kū;* kí ū taḳdīrinde. *Ḫalīlān;* ḫālīliñ cem‘idir; dostlar. *Tu-rā;* saña. *Tā;* ḥattá. *Ne-bored;* kesmez, ḳaṭ‘ itmez. *Tīġet;* seniñ tīġiñ. *İsmā‘īl-rā;* Ḫażret-i İsmā‘īl ‘aleyhi’s-selām’ı. *Ān;* ism-i işāret. *Kerāmet;* ikrāmü’n-ni‘ām, iḥsān. *Çün;* çünkí. *Kelīmet;* saña kelīmlik. *Ez-kücā;* nereden. *Tā;* ḥattá. *Künī;* idersiñ. *Künī;* idersiñ. *Şehrāh;* cādde, ṭarīḳ. *Ḳa‘r;* dibini. *Nīl-rā;* meşhūr olan Nil, mübārek nehir.

Maḥṣūl-i ebyāt: Ol tevekkül, kí o tevekkül ṣāḥibleri seniñ dostlarındır. Ya‘nī seniñ Ḫalīl İbrāhīm gibi tevekkülüñ ḳanı? Ya‘nī öyle tevekkülüñ olsa ḥattá Ḫażret-i İsmā‘īl ‘aleyhi’s-selām’ı, seniñ bıçaġıñ kesmez, ḳaṭ‘ itmez; zīrā kí; peder-i ‘ulyāları, Ḫażret-i İbrāhīm ‘aleyhi’s-selām’ıñ Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a olan tevekküli sāyesidir. Ol kerāmet ve in‘ām u iḥsān kí, Seniñ kelīmiñ olan Ḫażret-i Mūsá ‘aleyhi’s-selām’a neredendir? Ḫattá Nīl’iñ dibini cāddede ṭarīḳ-i ‘āmm idersiñ. Hepsi Seniñ luṭf u iḥsānındandır. Ve cümlesi Ḥabīb-i Ekrem ve Nebī-i muḥterem ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz içündür. Sāye-i risālet-penāhıdır. Cümle Peyġamberān-ı ‘İẓām-ı Ḫażerātıñ vākı‘ olan ẕelleleriniñ ‘afvı ve tecelliyāt-ı Sübhāniyye’niñ feyż ü iḥsānı, sulṭānım, sāye-i Cenāb-ı risālet-penāhīdedir. اللهم صل على سيدنا و مولانا محمد و على اله و صحبه و سلم Āmīn.

(264b)Ṣaḥīfe (598) Ḳāle’s-Sa‘dī:

برو علم یک ذره پوشیده نیست
که پنهان و پیدا بنزدش یکیست

(246) ṣaḥīfede ẕikr olunmuş oldığından, mürāca‘at olna.

Ṣaḥīfe (599) Fi’l-Meṣnevī:

هین مرو اندر پی نفسی چو زاغ
کو بکورستان برد نی سوی باغ

نفس اکر چه زیرکست و خرده دان
قبله اش دنیاست اورا مرده دان

Hīn me-rev ender-pey-i nefsī çü zāġ
Kū be-kūristān bered nī sūy-ı bāġ

Nefs eger çí zīrekest u ḫorde dān
Ḳıble-eş dünyāst ū-rā mürde dān

Me‘ānī-i elfāẓ: *Hīn;* āgāh ol. *Me-rev;* gitme. *Ender;* içinde. *Pey;* arḳasında. *Nefs;* nefis. *Çü;* gibi. *Zāġ;* ḳarġa. *Kū;* kí ū taḳdīrinde. *Be-kūristān;* ḳabristān. *Bered;* iletür. *Nī;* degil. *Sūy;* ṭaraf. *Bāġ;* ma‘lūm. *Nefs eger çí zīrekest;* zīrekdir. *U ḫorde;* ince. *Dān;* bilicidir; ya‘nī ince fikirlidir. *Ḳıble-eş;* anıñ ḳıblesi, teveccüh idecegi yeri. *Dünyāst;* dünyādır. *Ū-rā;* o nefsi. *Mürde;* ölmüş. *Dān;* bil.

Maḥṣūl-i ebyāt: Āgāh ol, uyan! Nefs-i şomuñ ḳarġa gibi arḳasında, pāyında gitme. Ya‘nī nefs lāşe gibidir, murdārdır dünyāya olan maḥabbeti cihetle. Sen de ḳarġa, lāşeniñ arḳasında gezdigi gibi, o murdār olan lāşe nefsiniñ arkasına gitme. Zīrā o nefs kişiyi ḳabristāna iletür. Bāġ, baġçe, gülistān ṭarafına götürmez. Ya‘nī kişi nefsine teba‘iyyet idüp her istedigini işler ise o ādemi helāke götürür. Lâkin kişi nefsini terk ile rūḥı cihetine teba‘iyyetle anıñ arzūsı üzere ḥareket iderse o rūḥ, anı ravża-i ḥużūr-ı İlâhī tarafına sevḳ ider. Maḳāmını gülistān, tecelliyāt-ı Rabbānī ider. Eger çí, nefs zīrek ve ḫorde-bīn ince fikirlidir lâkin mādemkí anıñ ḳıblesi ve teveccühi lāşe vü murdār olan dünyā ṭarafınadır; öyle olan nefsi sen ölmüş bil; andan

bir fā’ide olmaz. Nitekim mevtādan fā’ide olmadığı gibi. [66]خسر الدنیا و الاخرة Lâkin o kimesne kí, nefsini terk ile, rūḥı cānibine teveccüh itmişdir; öyle olan kimesne ḥayāt-ı ebediyye ile ḥayy, dünyā ve āḫiretde ḥayydır. Ve merdān u arslan-ı İlâhī olan evliyā-yı kirām zümresindendir. Anlardan dünyā vü āḫiret, herkes fā’ide-mend olurlar sulṭānım.

Ṣaḥīfe (600):

عبادت با خلاصی نیست نکوست
وکرنه چه آید زبی مغز پوست **(265a)**

(374) ṣaḥīfede meẕkūrdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (600) Ḳāle’l-Ḥuseyni’l-vā‘izī El-Kāşifī:

پس نیکبخت آنست که از حال دیکران عبرت کرد
بقول و فعل فضولی اشتغال ننماید
و درین باب کفته اند
بکوی انچه کفتن ضرورت شود
دکر کفته هارا فرو بند در
بجای آر فعلی که لازم بود
ز افعال بی حاصل اندر کذد

Pes nīk-baḫt ānest kí ez-ḥāl-i dīgerān ‘ibret gered
Be-ḳavl ü fi‘l-i fużūlī iştiġāl ne-nümāyed

Vü der-īn bāb güfte end

Bi-gūy ānçí güften żarūret şeved
Diger güftehā-rā furū bend der

[66]Sûre-i Hacc 11. Âyet-i Kerîme.

Be-cāy ār fi‘lī kí lāzım büved
Zi-ef‘āl-i bī-ḥāṣıl ender güẕer

Me‘ānī-i elfāẓ: *Pes;* imdi. *Nīk-baḫt;* eygü baḫtdır. *Ānest kí;* ol kimesne kí. *Ez-ḥāl-i dīgerān;* başḳalarıñ ḥālinden. *‘İbret;* ma‘lūm. *Gered;* ider. *Be-ḳavl;* söz ile. *U fi‘l;* iş ile. *Fużūlī;* bī-lüzūm. *İştiġāl;* meşgūliyyet. *Ne-nümāyed;* göstermez. *Vü der-īn bāb;* bu bābda. *Güfte end;* söylemişlerdir. *Bi-gū;* söyle. *Ān çí;* ol nesneye kí. *Güften;* söylemek. *Żarūret;* saña *żarūrī. Şeved;* olur. *Diger;* başḳa. *Güftehā-rā;* söylenmiş sözleri. *Furū;* aşaġı. *Bend;* baġla. *Der;* ḳapu. *Be-cāy;* bir yere, bir maḥale. *Ār;* getür. *Fi‘lī;* işini. *Kí lāzım büved;* lāzım ola. *Zi-ef‘āl;* işlerden. *Bī-ḥāṣıl;* bī-lüzūm. *Ender güẕer;* geç, terk it.

Maḥṣūl-i ebyāt: İmdi eygü baḫtlu, ṭāli‘lü ol kimesnedir kí, başḳalarıñ aḥvālinden ibret alur. Beyhūde, bī-lüzūm söz ile, iş ile iştiġāl göstermez. Ya‘nī bī-lüzūm olan söz ve fi‘l ile meşġūl olmaz. Bu bābda söylenmişdir kí; saña żarūrī olan sözi söyle. Ya‘nī żarūrī olmayan sözi söyleme. Diger, başḳa ya‘nī żarūrī olmayan sözleriñ aşaġıya baġla ḳapusını. Ya‘nī keff-i lisān idüp aġzını açma. İşini, fi‘lini ol bir yere, maḥale getür kí, lāzım ve elbet ola. Yoḫsa bī-lüzūm olan ve bī-ḥāṣıl olan işlerden geç ve anları terk it, diyü pend ü naṣīḥat iderler. Baḳ, bu pend ü naṣīḥatimi ṭutacaḳ var ise söyle. Hīç mā-lā-ya‘nī söylemeyen ādem var mı? Hīç ġıybet itmeyen ādem olur mı bu zamānda? Olmaz. Lâkin zamān-ı evā’ilde olurmuş. Selef-i ṣāliḥīn bir yere cem‘ olduḳları zamān ḳarā’it-i ḥadīṯ ve kelām-ı kibār, aḥvāl-i şerī‘at u ṭarīḳatden söylerler imiş. له الحمد ولمنه **(265b)**O zamānı müşāhede itdim, lâkin şimdi bu bāb-ı maḥabbet mesdūd, maḥabbet-i nefs ü hevā ve şeyṭān meftūh olup bunlarıñ gidecekleri işiñ dāmı daḫı açıḳ ve müheyyādır efendim, cānım.

Ṣaḥīfe (602) Fi’l-Meṣnevī:

از مقلد تا محقق فرقهاست
این یکی کوهست وآن دیکر صداست

در بینا زنی آیی براه
دست در کوری زنی افتی بچاه

Ez-muḳallid tā muḥaḳḳiḳ farḳhāst
Īn yekī kūhest u ān dīger ṣadāst

Dest der-i bīnā zenī āyī be-rāh
Dest der-kūrī zenī üftī be-çāh

Me‘ānī-i elfāẓ: *Ez-muḳallid;* taḳlīd idiciden. *Tā;* intihā içün. *Muḥaḳḳiḳ;* taḥḳīḳ idici. *Farḳhāst;* farḳlar vardır. *Īn yekī;* bunuñ birisi. *Kūhest;* ṭaġdır. *U ān dīger;* digeri. *Ṣadāst;* ses ü ṣadāsı. [*dest;* el.] *Der;* ḳapu. *Bīnā;* görici. *Zenī;* ururuñ. *Āyī;* gelürsüñ. *Be-rāh;* yola. *Dest;* el. *Der;* ḳapu. *Kūrī;* körlük, a‘mālıḳ. *Zenī;* ururuñ. *Üftī;* düşersiñ. *Be-çāh* ḳuyuya.

Maḥṣūl-i ebyāt: Muḳallidden muḥaḳḳiḳa farḳlar vardır: Bunuñ birisi ṭaġdır, digeri ses ü ṣadā. Ya‘nī muḥaḳḳiḳ ṭaġ gibidir; metīn, müstaḥkem ve ḳavī. Muḳallid ṣadā vü ses gibidir. Ṭaġda ṣayḥa itseñ, ṭaġa ‘aks idüp oradan da saña ṣadā gelür. İşte o ṣadā seniñ ṣadānıñ ‘aksidir, seniñ muḳallidindir. Sen muḥaḳḳiḳseñ, o muḳalliddir. Görici ḳapuyı urur iseñ, saña yol gelür; körlük ḳapusunı urur iseñ, çuḳura düşersiñ. Ya‘nī baṣīret üzere, muḥaḳḳiḳ üzere yola gider iseñ saña vuṣlat müyesser olur. Yoḳ ‘ale’l-‘amyā körler gibi gider iseñ, ilerüde ḳuyuya düşersiñ; orada ḳalursuñ vuṣlat müyesser olmaz. Zīrā bu ṭarīkat-i ‘aliyyede pek çoḳ berzaḫ ve ḳuyular vardır. Öyle kör körine yola gider iseñ ve muḳallid olur iseñ ḳuyuya düşer[siñ] muḥaḳḳaḳ ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (602):

بروی ریا خرقه سهلست دوخت
کرش با خدا در توانی فروخت

بنزدیک من شبرو راهزن
به از فاسق پارسار پیرههان

Be-nezdiḳ-i men şeb rev rāh-zen
Bih ez-fāsıḳ pārsā(r)-ı pīrehān

(53) ṣaḥīfede ẕikr olundı; ancaḳ *be-nezdīk'*den aşaġı tefsīr olunacaḳdır.

[Me'anī-i elfāẓ]: *Be-nezdīk-i men;* benim yanımda. *Şeb rev;* gice gidüp. *Rāh-zen;* **(266a)**yol uran. *Bih;* eygü. *Ez-fāsıḳ;* fāsıḳdan. *Pārsā(r);* 'ābid. *Pīrehān;* gömleklü.

[Maḥṣūl-i beyt]: Ya'nī benim yanımda gice yol uran ḥarāmi, ẓāhirde 'ābid gömlegi giyüp kendüsini 'ābid gösteren fāsıḳdan eygüdür. Ya'nī kendüsi fāsıḳ olup kendüsini ḫalḳa 'ābid, zāhid gösterir. Ne'ūẕu bi'llâh ne müşkil işdir ve ne ġafletdir 'azīzim.

Ṣaḥīfe (602):

قلندری نه به ریشست و موی ویا ابرو
حساب راه قلندر بدانکه موی بموست

کذشتن از سر مو در قلندری سهلست
چو حافظ انکه ز سر بکذرد قلندر اوست

Ḳalenderī ne be-rīşest u mūy veyā ebrū
Ḥesāb-ı rāh-ı ḳalender bi-dān kí mūy-be-mūst

Güẕeşten ez-ser-i mū der-ḳalenderī sehlest
Çü Ḥāfıẓ ān kí zi-ser büg'ẕered ḳalender ūst

Me'ānī-i elfāẓ: *Ḳalenderī;* ma'lūm; evvelce tafṣīl olunmuşdur. *Ne;* degil. *Be-rīşest;* ṣaḳal ile. *U mūy;* ḳıl ile. *Veyā ebrū;* ḳaş ile. *Ḥesāb;* ḥesābı. *Rāh;* yol. *Ḳalender;* ma'lūm. *Bi-dān kí;* bil kí. *Mūy-be-mūst;* ḳıl be ḳıldır; ya'nī inceden incedir. *Güẕeşten;* geçmek. *Ez-ser-i mū(y);* hevesden ḳıl. *Der-ḳalenderī;* ḳalenderlikde. *Sehlest;* ḳolaydır. *Çü;* gibi. *Ḥāfıẓ;* Ḥāfıẓ-ı Şirāzī Kuddise Sırruhu's-sāmī. *Ān kí;* ol kimesne kí. *Zi-ser;* başdan. *Büg'ẕered;* geçer. *Ḳalender ūst;* odur.

Maḥṣūl-i ebyāt: Ḳalenderlik ṣaḳal ve ḳaş ve ḳıl ile degildir. Ya'nī öyle ṣaḳalı büyütmek, ṣaçı ṣalıvirmek, ḳaşlarıñ gözini örtmüş, ḳalıp ḳıyāfeti düzelmiş böyle

hey’et-i müşkilede olmaḳlıḳ, ḳalenderlik degildir. Ḳalenderlik yolunuñ ḥesābını bil kí inceden incedir. Ḳalenderlikde ḳıl hevesinden geçmek ḳolaydır. Ya‘nī ḳalenderlik başını ṭırāş itmek ile olur ise ḳolay, lâkin Ḥāfıẓ-ı Şirāzī gibi ol kimesne kí başdan geçdi, işte ḳalender odur. Ya‘nī lāf luf ile ḳalenderlik olmaz. Ḳalenderlik, bir pādişāh-ı buṭūndur kí herkese iḥsān olunmaz. Hemān Cenāb-ı Ḥaḳḳ, sulṭān-ı ḳalenderānıñ şefā‘atlerine nā’il eylesün, āmīn.

Ṣaḥīfe (603):

اکر بینی که نا بینا و چاهست
اکر خاموش بنشینی کناهست

Eger bīnī kí nā-bīnā u çāhest
Eger ḫāmūş bi-nişīnī günāhest

Me‘ānī-i elfāẓ: *Eger bīnī;* görürseñ. *Nā-bīnā;* görmez a‘māyı. *U çāhest;* ḳuyu vardır yolunuñ üzerinde. *Eger ḫāmūş;* sükūt. *Bi-nişīnī;* otursañ. *Günāhest;* günāhdır.

Maḥṣūl-i beyt: Eger görürseñ kí bir a‘mā, **(266b)**kör gidiyor öñünde ḳuyu vardır; oraya düşecekdir. Eger anı ḫaber-dār itmezseñ sükūt otursañ, söylemezseñ günāhdır. Ya‘nī sen kí, görürseñ ḫalḳı kör, a‘mā gibi ṭarīḳ-i ġayr-i müstaḳīme gidiyorlar, saña lāyıḳ olan anları men‘ itmek ve emr-i ma‘rūf ve nehy-i münker itmekdir. İtmez iseñ günāh olur saña ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (603) Ḳāle’l-Mevlevī:

تو ز کفتار تعالوا کم مکن
کمیای بس شکرفست این سخن

کر کسی کردد ز کفتارد نفیر
کمیا را هیچ از وی وا مکیر

(585) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe 603:

چو دست و زبانرا نماند مجال
بهمت نمایند مردی رجال

(577) ṣaḥīfede meẕkūrdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (606) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

طریق صدق بیاموز[از][67] آب صافئ دل
براستی طلب آزاد کی چو سرو چمن

Ṭarīḳ-ı ṣıdḳ bi-yāmūz [ez-]āb-ı ṣāfī-dil
Be-rāstī ṭaleb āzādegī çü serv-i çemen

Me‘ānī-i elfāẓ: *Ṭarīḳ;* yol. *Ṣıdḳ;* żıdd-ı kiẕb. *Bi-yāmūz;* ögreñ. *[Ez-]āb;* ṣu[dan]. *Ṣāfī-dil;* göñli ṣāf. *Be-rāstī;* ṭoġruluḳda. *Ṭaleb;* istemek. *Āzād kí;* ḳurtulmaḳlıġı. selāmeti. *Çü;* gibi. *Serv;* malūm. *Çemen;* bāġ u baġçeniñ servisi gibi.

Maḥṣūl-i beyt: Āb-ı ṣāfī gibi olan dilden ṣıdḳ ṭarīḳini ögreñ. Çemeniñ servisi gibi āzādeligi ṭoġruluḳda ṭaleb eyle. [68]يوم ينفع الصادقين صدقهما Āyet-i Kerīmesi sırrınca; İy ‘āşıḳ! Erbāb-ı ‘arż olan ‘avām [u] nāsdan inḳıtā‘ ve ictināb idüp āb-ı ṣāfī gibi küdūrāt-i mā-sivādan pāk u bī-feş ve her bir ‘ameli li-vechi’llâh olan ‘ārif-i bi’llâhıñ ṣohbetinden ṣıdḳ ṭarīḳini ögreñ. [69]فا ستقم كما امرت Āyet-i Kerīmesi sırrınca baġçeniñ dā’im tāze vü laṭīf olan servi[si] gibi rāh-ı ‘ışḳda dā’imā şerí‘at-i Muḥammediyyede istiḳāmetle ādāb-ı şer‘den bir edebi terk itmeyüp ve bir kerāhati irtikāb itmeyüp şerī‘at-i muṭahharaya ve cevher-i ‘aḳla noḳṣān-ı ‘ārıż olmayaraḳ Ḥażretu’llâhdan ‘ışḳ u ma‘rifetu’llâhı ve şevḳ-ı liḳā’u’llâhı ṭaleb eyleyesiñ ‘azīzim.

---

[67] Metinde “ez-…” ekinin üstü müellif tarafından çizilmiştir. Ancak vezin bozulduğundan tarafımızdan yeniden eklenmiştir. Bkz. https://ganjoor.net
[68] Sûre-i Mâide 119. Âyet-i Kerîme.
[69] Sûre-i Hûd 112. Âyet-i Kerîme.

Ṣaḥīfe (606):

(267a)امین مجوی و مکو باکسی امانت عشق
دراین زمانه مکر جبرائیل امین باشد

Emīn me-cūy u me-gū bā-kesī emānet-i‘ışḳ
Der-īn zamāne meger Cebrā’īl emīn bāşed

Me‘ānī-i elfāẓ: *Emīn;* emniyyet. *Me-cūy;* isteme, ṭaleb itme. *Me-gū;* söyleme. *Bā-kesī;* bir kimseye. *Emānet-i ‘ışḳ;* ‘ışḳıñ emānetini. *Der-īn zamāne;* bu zamānede. *Meger;* illā ma‘nāsına. *Cebrā’īl;* ‘aleyhi’s-selām. *Emīn;* emniyyetlü. *Bāşed;* ola.

Maḥṣūl-i beyt: Emniyyet ṭaleb itme ve emānet-i ‘ışḳı bir kimseye söyleme. Zīrā bu zamānede emīn kimse yoḳdur. İllā olsa olsa Ḥażret-i Cebrā’īl ‘aleyhi’s-selām olur. Ya‘nī bu dünyāda emniyyet idecek ve esrār söyleyecek kimesne ḳalmamış. Saḳın esrār-ı ‘ışḳdan bir kimesneye bir şey’ söyleme. İster iseñ Ḥażret-i Cebrā’īl ‘aleyhi’s-selām’a söyle, kí emīn, o ẕāt-ı ‘ālī-ḳadrdir. Andan başḳa emīn kimesne yoḳdur. Lâkin bu dünyāda böyle emīn kimesneleri külliyyen nefy itmek النادر کل معدوم ḳabīlinden; ya‘nī vardır. Lâkin az ve ḳalīldir. Herkesi emīn bilüp esrāra dā’ir söz söyleme, dimekden kināye olur.

Ṣaḥīfe (606) Ḳāle’ṣ-Ṣā’ib:

خیانتهای پنهان میکشد اخر برسوایی
که دزد خانکی را شحنه در بازار میکیرد[70]

Ḫıyānethā-yı pinhān mī-keşed āḫir be-rüsvāyī
Kí duzd-i ḫānegī-rā şiḥne der-bāzār mī-gīred

[70] Metinde میکرد olarak yazılmıştır.

Me‘ānī-i elfāẓ: *Ḫıyānethā-yı;* ḫıyānetiñ cem‘idir; ḫāīn, düşmen. *Pinhān;* gizlü ṣaḳlu. *Mī-keşed;* çeker. *Āḫir;* ‘āḳıbet. *Be-rüsvāyī;* rüsvālığı. *Kí;* ḥarf-i rabṭ. *Duzd;* ḥırṣız, sārıḳ. *Ḫānegī-rā;* ḫāneye mensūb olan o ḥırṣızı. *Şiḥne;* ṣubaşı. *Der-bāzār;* bāzārda, bāzār yerinde. *Mī-gīred;* ṭutar.

Maḥṣūl-i beyt: Pinhān ve gizlü olan ḫā’īnler, düşmenler ‘āḳıbetü’l-emr rüsvāylıḳ, nāmussūzluḳ, reẕīllik çekerler. Zīrā kí, o ḥırṣızı ḫāneye giren sārıḳı, ṣubaşı ve mülkiye me’mūrları bāzār yerinde ṭutarlar ve ‘ālem içinde reẕīl rüsvāy iderler. Anıñ içün gizlü ḫā’inlik ve ḫıyānetlik, düşmenlik itme kí, birgün olur yaḳayı ele virirsiñ.

Ṣaḥīfe (606) Ḳāle’s-Sa‘dī:

در آن روز کز فعل پرسند و قول
اولوالعزمرا تن بلرزد ز هول

بجایی که دهشت خورد انبیا
تو عذر کنه را چه داری بیا

برادر زکار بدان شرم دار
که در روی نیکان شوی شرمسار

(267b)سر از حبیب غفلت براور کنون
که فردا نماند بخجلت نکون

(374) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur.

Ṣaḥīfe 607:

امروز قدر پند عزیزان شناختم
یارب روان ناصح ما ازتو شاد باد

İmrūz ḳadr-i pend-i ‘azīzān şināḫtem

Yā Rabb revān-ı nāṣih-i mā ez-Tu şād bād

Me‘ānī-i elfāẓ: *İmrūz;* bugün. *Ḳadr;* ḳıymet. *Pend;* naṣīḥat. *‘Azīzān;* ‘azīziñ cem‘idir; ‘azīz-i mükerrem olan ẕevāt-ı kirāmdır. *Şināḫtem;* ṭanıdım. *Yā Rabb;* İy Allâh’a. *Revān;* rūḥlarını. *Nāṣiḥ-i mā;* bize pend ü naṣīḥat idenleriñ. *Ez-Tu;* Seniñ luṭf u iḥsān u kereminden. *Şād;* mesrūr u ḫandān. *Bād;* olsun.

Maḥṣūl-i beyt: Bize pend ü naṣīḥāt iden ‘azīzānıñ ḳadr ü ḳıymetlerini bugün ṭanıdım, kí ne ḳadar bize luṭf ve eylükler eylemişlerdir. Yā Rabb! Sen kemāl-i luṭf u kereminden bunlarıñ rūḥlarını şād, ḫandān u mesrūr eyle, āmīn.

Ṣaḥīfe (608) Fi’l-Meṣnevī:

صومعهٔ عیسی است خوان اهل دل
هان و هان ای مبتلا این در مهل

جمع کشتندی زهر اطراف خلق
از ضریر و شل و لنک داهل دلق

او چو کشتی فارغ از اوراد خویش
چاشتکه بیرون شدی آن خوب کیش

پس دعا کردی و کفتی از خدا
حاجت و مقصود جمله شد روا

بی توقف جمله شادان در امان
از دعای او شدندی پا دوان

آزمودی تو بسی افت خویش
یافتی صحت ازین شاهان کیش

چندان لنکی تو رهوار شد

چند جانت بی غم و آزار شد

Ṣavm‘a-i ‘Īsást ḫ̌ān-ı ehl-i dil
Hān u hān iy mubtelā īn der me-hil

Cem‘ geştendī zi-her eṭrāf ḫalḳ
Ez-żarīr u şell u leng vü ehl-i delḳ

Ū çü geştī fāriġ ez-evrād-ı ḫ̌īş
Çāşt-geh bīrūn şüdī ān ḫūb kīş

Pes du‘ā kerdī u güftī ez-Ḫudā
Ḫācet u maḳṣūd-ı cümle şüd revā

Bī-teveḳḳuf cümle şādān der emān
Ez-du‘ā-yı ū şüdendī pā devān

Āzmūdī tu besī āfāt-ı ḫ̌īş
Yāftī ṣıḥḥat ez-īn şāhān-ı kīş

Çend ān lengī tu reh-vār şüd
Çend cānet bī-ġam u āzār şüd

Me‘ānī-i elfāẓ: *Ṣavm‘a;* ‘ibādet. *Ḫāne;* mescid. ‘Īsá*;* ‘aleyhi’s-selām. *–Est;* -dır. *Ḫ̌ān;* sofra, ṭa‘ām, ekl olunur. *Ehl-i dil;* göñül ṣāḥibi kí, Evliyā-yı Kirām Ḥażerātıdır. *Hān;* ṣaḳın. *Hān;* ṣaḳın. *İy mübtelā;* iy belālara, muṣībetlere giriftār olmuş ādem. *Īn;* bu. *Der;* ḳapu. *Me-hil;* terk itme, bıraḳma. *Cem‘;* ṭoplanmaḳ. *Geştendī;* **(268a)**olurdı. *Zi-her eṭrāf;* her ṭarāfdan. *Ḫalḳ;* maḫlūḳ. *Ez-żarīr;* kör, a‘mādan. *Ü şell;* çolaḳdan. *Ü leng;* ṭopaldan. *Vü ehl-i delḳ;* ḫırḳa ṣāḥibi kí, dervişān u fuḳarā. *Ū;* żamīr; ehl-i dile rāci‘. *Çü;* çünkí. *Geştī;* olurdı. *Fāriġ;* āzād. *Ez-evrād;* vird ü ẕikrinden. *Ḫ̌īş;* kendüsiniñ. *Çāşt-geh;* ḳuşluḳ vaḳti. *Bīrūn;* ṭaşra. *Şüdī;* olurdı. *Ān;* ism-i işāret; ehl-i dile. *Ḫūb;* güzel. *Kīş;* meẕheb ü milleti. *Pes;* ṣoñra. *Du‘ā;*

ma‘lūm. *Kerdī;* iderdi. *U güftī;* söylerdi. *Ez-Ḫudā;* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’dan. *Ḥācet;* dilek ve maḳṣūd, murād. *Cümle;* hepsi. *Şüd;* oldı. *Revā;* maḳbūl-i dergāh-ı Kibriyā. *Bī-teveḳḳuf;* teveḳḳufsuz, ol anda. *Cümle;* hepsi. *Şādān;* mesrūr. *Der;* ẓarfiyyet. *Emān;* emniyyetde. *Ez-du‘ā-yı;* onuñ du‘āsından. *Şüdendī;* olurlar. *Pā;* ayaḳ. *Devān;* yelici; ya‘nī ayaḳlarıyla ḫānelerine sür‘at idüp. *Āzmūdī;* ṣınadıñ, tecrübe itdiñ. *Tu;* sen. *Besī;* çoḳ. *Āfāt-ı ḫ ̔īş;* kendüniñ āfetlerini. *Yāftī;* bulduñ. *Ṣıḥḥat-ı du‘ā;* ‘āfiyet u selāmet. *Ez-īn;* bu. *Şāhān;* şāhıñ cem‘idir. *Kīş-i pādişāh;* meẕheb ve milletlü olan şāhlardan. *Çendān;* ol ḳadar. *Lengī-i tu;* seniñ topallıġıñ. *Reh-vār;* rehvān. *Şüd;* oldı; ya‘nī ṭopal eşek idiñ, şimdi ṭopallıġıñ gitdi, rehvān-ı eşek oldıñ. *Çend;* ḳaç. *Cānet;* seniñ cānıñ. *Bī-ġam;* ġamsız. *U āzār;* incinmeksiz. *Şüd;* oldı.

Maḥṣūl-i ebyāt: Ehl-i diliñ sofrası Ḫażret-i ‘Īsá ‘aleyhi’s-selāmıñ ma‘bed ḫānesidir. Egerçí bu sofrayı bi-lā te’vīl, ṭoġrı ṭa‘ām yemek içün ḳurılan sofra murād iderseñ, ehlu’llâhıñ ṭa‘āmı ‘ayn-ı ḥayāt ve ‘ayn-ı ‘ışḳ u maḥabbetdir. Nitekim ‘Īsá ‘aleyhi’s-selāmıñ nefes-i ḳudsiyyeleri ölüleri iḥyā iderdi. İşte Evliyā-yı Kirāmıñ daḫı ṭa‘āmlarından insānıñ ölmüş ḳalbi ḥayāt bulur. Ve cümle bedeni ve a‘żāları ‘ışḳ-ı maḥabbet-i İlâhiyye ile müteġaẕẕī olur. Egerçí buradakí sofradan murād, ḥużūr ve meclis-i enverlarında oturup ġaẕā-yı rūḥānī olan kelimāt-ı ḳudsiyyeleriyle ‘aşḳ-ı maḥabbet-i İlâhiyyeyi taḥṣīl ise, ol zamān anlarıñ ḥużūrları Ḫażret-i ‘Īsá ‘aleyhi’s-selāmıñ ṣavm‘asi olup, aña **(268b)**kim dāḫil olursa ḥayāt-ı ebedī ve tecelliyāt-ı sermedīye nā’il olur dimekdir. Hān Hān, ṣaḳın ṣaḳın iy derd ü belālara mübtelā olmuş insān! Bunlarıñ ḳapularını terk itme, bıraḳma. İşte bu gibi ehlu’llâhıñ başına her ṭarafdan maḫlūḳ cem‘ olurlar. Sevḳ-i İlâhī ile naṣībleri olan mü’minler gelürler. A‘mā, çolaḳ, ṭopal ve fuḳarā her cins maḫlūk gelür, cümlesini ḳabūl iderler. Çünkí o, ẕāt-ı ‘ālī-kadr, evrād u eẕkārından fāriġ olur. Ḳuşluḳ vaḳti, cemre-i sa‘ādetinden ṭaşra gelür. Meẕhebi, milleti güzel olan ẕāt-ı şerīf cem‘ olunmuş olan insānlara du‘ā ider. Ve anlara Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ emrin ve nehyin söyler. Ve o cümleniñ maḳṣūdları, murādları maḳbūl ve revā olur. Ol ān ve sā‘atde cümlesi şād u ḫandān olup emniyyetde ve Ḥaḳḳ’ıñ ḥıfẓ u emānetinde olurlar. Anıñ du‘āsından anlarıñ ẓāhir u bāṭın marażı ve ‘illetleri eygü olup ayaḳlarıyla ḫāneleri cānibe sür‘atle yelici olurlar. Sen çoḳ kendü āfetlerini ṣınadıñ, tecrübe itdiñ. Eñ ṣoñra o şāhāne meẕheb ve milletlü olan ẕāt-ı Kirāmdan dünyā vü āḫiret ṣıḥḥat ve selāmete ulaşdıñ. Sen ne ḳadar ṭopal idiñ, şimdi anlarıñ sāyesinde rehvān olduñ. Şimdi cānıñ ne ḳadar ġamsız ve āzārsız

oldı. Ya‘nī anlarıñ teveccüh-i ḳudsiyye ve du‘ā-yı ḫayriyyeleri berekātiyle şimdi aṣlā ġam ve incinmeklik yoḳdur. Ya‘nī her şey’ Cenāb-ı Ḥaḳḳ’dan bildigiñ cihetle cümlesini ḫoş görüp rāżī olduñ. İşte şimdi sen de anlar gibi bir maḥbūb-ı cihān, Yūsuf-ı ṯānī olduñ ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (608) Fi’l-Meṯnevī:

چون بباطن بنکری دعوی کجاست
او و دعوی پیش آن سلطان فناست

مات زید زید اکر فاعل بود
لیک فاعل نیست او عاطل بود

او ز روی لفظ نموی فاعلست
ورنه او مفعول و موتش قاتلست

Çün be-bāṭın bi-n’gerī da‘vá kücāst
Ū vü da‘vā pīş-i ān sulṭān fenāst

Māte Zeydün Zeyd eger fā‘il büved
Līk fā‘il nīst ū ‘āṭıl büved

Ū zi-rūy-ı lafẓ-ı naḥvī fā‘ilest
Verne ū mef‘ūl u mūteş ḳātilest

Me‘ānī-i elfāẓ: *Çün;* çünkim. *Be-bāṭın;* bāṭına; żıdd-ı ẓāhir. *Bi-n’gerī;* naẓar idersiñ, baḳarsıñ. *Da‘vá;* iddi‘ā. *Kücāst;* ḳandedir, yoḳdur. *Ū;* müdde‘ī. *Vü da‘vā;* ma‘lūm. *Pīş;* **(269a)**öñünde. *Sulṭān;* o sulṭānıñ. *Fenāst;* fānīdir; żıdd-ı bāḳī. *Māte Zeydün;* Zeyd öldi. *Zeyd eger fā‘il;* işleyici. *Büved;* olsa idi; ya‘nī Zeyd fā‘il-i muḫtār olaydı niçün öldi, ölmekligi istemezdi. *Līk;* lâkin. *Fā‘il nīst;* degildir, fā‘il ancaḳ Cenāb-ı Ḥaḳḳ’dır. *Ū;* Zeyd. *‘Āṭıl;* mu‘aṭṭıl. *Büved;* olur, fā‘il olmaz ‘āṭıl olur; ya‘nī anıñ elinden bir şey’ gelmez, mu‘aṭṭıldır. *Ū;* Zeyd. *Zi-rūy-ı lafẓ-ı naḥvī;* naḥiv

kitābına mensūb olan lafẓ yüzünden fā‘ildir. *[Verne];* yoḫsa. *Ū mef‘ūl vü mūteş;* anıñ mūtı, ölümi. *Ḳātilest;* ḳātildir.

Māḥṣūl-i ebyāt: Çünkim sen, bāṭına naẓar idersiñ, bakarsıñ. Da‘vá vü iddi‘ā ḳande ḳalur? Ḳalmaz. Zīrā kí cümlesi Cenāb-ı Ḥaḳḳ’dandır. O da‘vá, o iddi‘ā sulṭān öñünde fenādır. Fānī ve maḥv ü izāle olur. Zeyd öldi. Zeyd eger fā‘il olaydı, ölmezdi. Lâkin o fā‘il degildir, ‘āṭıldır, mu‘aṭṭıldır. Bir şey’e yaramaz, elinden bir şey’ gelmez. O Zeyd ancaḳ naḥvī cihetinden lafẓ yüzünden aña fā‘il tesmiyye itdiler. Yoḫsa o mef‘ūldür ve ölüdür ve o maḳtūldür. Cenāb-ı Ḥaḳḳ’dır fā‘il-i muḫtār. Her şey’i Ḥaḳḳ işler. Biz de, biz mef‘ūlleriz ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (610) Fi’l-Meṣnevī:

هر خیالی کو کند در دل وطن
روز محشر صورتی خواهد شدن

زانکه حشر حاسدان روز کزند
بی کمان بر صورت کرکان کنند

حشر پر حرص خس مردار خور
صورت خوکی بود روز شمار

زانیانرا کنده اندام نهان
خمر خورانرا بود کنه دهان

سیرتی کاندر و جودت غالبست
هم بران تصویر حشرت واجبست

Her ḫayālī kū küned der-dil vaṭan
Rūz-ı maḥşer ṣūretī ḫ‘āhed şüden

Z'ānkí ḥaşr-ı ḥāsidān rūz-ı gezend
Bī-gümān ber-ṣūret-i gurgān künend

Ḥaşr pür ḥırṣ ü ḫes ü murdār ḫˇār
Ṣūret-i ḫūkī büved rūz-ı şumār

Zāniyān-rā gende endām-ı nihān
Ḫamr ḫˇārān-rā büved gendeh dehān

Sīretī k'ender vücūdet ġālibest
Hem ber-ān taṣvīr-i ḥaşret vācibest

Me'ānī-i elfāẓ: *Her ḫayālī;* herbir ḫayāl, taḫayyülāt. *Kū;* kí ū taḳdīrindedir. *Küned;* olur. *Der-dil;* göñülde. *Vaṭan;* yer, maḥal ider. *Rūz-ı maḥşer;* maḥşer güni. *Ṣūretī;* bir ṣūret. *Ḫˇāhed;* ister. *Şüden;* olmaḳ. *Z'ānkí;* zīrā kí. *Ḥaşr-ı ḥāsidān;* ḥasedcilerin haşrı. *Rūz-ı gezend;* ḳıyāmet güni. *Bī-gümān;* şekksiz ve şübhesiz. *Ber-ṣūret-i gurgān;* ḳurtlarıñ ṣūreti üzere. *Künend;* iderler. *Ḥaşr;* ma'lūm. *Pür ḥırṣ* ma'lūm; ḥırṣ ṭolu. *Ü ḫes;* alçaḳ. *Ü murdār;* ma'lūm. *Ḫˇār;* yiyici. *Ṣūret-i ḫū(d)kī;* ḫınzīr ṣūreti. *Büved;* olur. *Rūz-ı şumār;* ḥesāb güni. *Zāniyān-rā;* zīnā idiciler. *Gende;* ḳoḳmuş. *Endām;* ma'lūm. *Nihān;* gizlü ya'nī gizlü olan 'avret yeri *Ḫamr;* şarāb. *Ḫˇārān-rā;* içiciler. *Büved;* ola. *Gendeh;* ḳoḳmuş. *Dehān;* ağız. *Sīretī;* bir sīret. *K'ender;* kí ender; içinde. *Vücūdet;* seniñ vücūduñda. *Ġālibest;* ġālibdir. *Hem;* daḫı. *Ber-ān;* o ṣūret üzere. *Taṣvīr;* ṣūret. *Ḥaşret vācibest;* vācibdir.

Maḥṣūl-i ebyāt: Herbir ḫayāl ve taḫayyülāt kí, seniñ göñlünde teveṭṭun ider; işte o ḫayāl maḥşer güni ister kí, bir ṣūret baġlasun. Ve muḥaḳḳaḳ o ḫayāl, bir ṣīret ve bir hey'et ü şekilde ẓāhir olur. Zīrā kí, ḥased idicileriñ ḥaşrı ḳıyāmet güni şekksiz şübhesiz ḳurdlar ṣūreti üzere ider. Ya'nī şekksiz ve şübhesiz ḥased idici ādem, ḳurt ṣūretinde ḥaşr olur. Ḥarīṣ ve alçaḳ ve murdār ve ḥarām yiyici ādemiñ ḥaşrı ḫınzīr ṣūretinde ḥaşr olur. Ḥesāb güni zīnā idicileriñ gizlü olan 'avret maḥalli ḳoḳmuş, pis ola, öyle ḥaşr olurlar. Şarāb içenler[iñ] aġızları ḳoḳmuş ola, öyle ḥaşr olurlar. Ve'l-ḥāṣıl bu dünyāda bir sīret ve bir ḫayāl kí seniñ vücūdunda ġālibdir. İşte o ṣūret üzere

ṭaṣvīr olunup ḥaşr olmaḳ saña vācibdir kí, zīrā dünyāda içiñ ve ṭışıñ o sīret üzere ṭolmuş ve naḳş olmuş idi. Ya‘nī ḥarām yerseñ ḥarīṣ ve denī ādemsiñ, muḥaḳḳaḳ ḫınzīr şūreti üzere ḥaşr olursuñ. Ve sā’ir-i ṣıfātlar da buña ḳıyāsdır. Artıḳ baḳ, ḳangı şūretde ḥaşr olmaḳlığı göñlüñ arzū ider ise bu dünyāda o sīret ve o ḫayali taḫayyül eyle ‘azīzim.

Saḥīfe (612) Fi’l-Meṣnevī:

نیست خلقش را د کر کس مالکی
شر کتش دعوی کند جز هالکی

واحد اندر ملک اورا یارنی
بند کانش را جز او سالار نی

Nīst ḫalḳeş-rā diger kes mālikī
Şirketeş da‘vá küned cüz hālikī

Vāḥid ender-mülk Ū-rā yār nī
Bendegāneş-rā cüz Ū sālār nī

Me‘ānī-i elfāẓ: *Nīst;* yoḳdur. *Ḫalḳeş-rā;* -ş żamīr; Ḥaḳḳ’a rāci‘dir; Anıñ ḫalḳ itmesine. *Diger;* başḳa. *Kes;* kimesne. *Mālikī;* mālik degildir. *Şirketeş;* Aña şerīk. *Da‘vā;* da‘vāsını. *Küned;* ider. *Cüz;* ġayri. *Hālikī;* helākda; ya‘nī anı helāk ider. *Vāḥid;* bir. *Ender;* içinde. *Mülk ū-rā;* Anıñ mülki içinde. *Yār;* dost, mu‘āvin. *Nī;* yoḳdur. *Bendegāneş-rā;* Anıñ bendelerine. *Cüz;* ġayrı. *Ū;* żamīr; Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a rāci‘dir. *Sālār;* re’is ü baş olmaḳ. *Nīst;* yoḳdur.

Maḥṣūl-i ebyāt: Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ ḫulk ve īcādına ġayrı bir kimesne mālik ve ḳādir degildir. Aña şirket da‘vāsı idenlere helākden ġayrı bir şey’ yoḳdur. Mülkünüñ içinde Bir’dir. Oña mu‘āvin ve şerīk yoḳdur. O’nuñ bendelerine kendüsinden başḳa (ve) re’islik ve ḥākimlik idecek kimse yoḳdur. Ancaḳ ḥākim, mün‘im ve mürebbī ḥaḳīḳatde Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñdır. Bu dünyāda olan başlar, re’isler ve Anıñ nā’ibi ve ḳā’immaḳāmı olup emr ü fermān Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñdır ve’s-selām.

Ṣaḥīfe (613):

دلا دلالت خیرت کنم براه نجات
مکن بفسق مباهات و زهد هم مفروش
Dilā delālet-i ḫayret künem be-rāh-ı necāt
Me-kün be-fısḳ mübāhāt u zühd hem me-furūş

Me‘ānī-i elfāẓ: *Dilā;* iy gönül. *Delālet-i ḫayret;* saña ḫayr delāleti. *Künem;* ideyim. *Be-rāh-ı necāt;* necāt yoluna. *Me-kün;* eyleme. *Be-fısḳ;* fāsıḳ ādem ile. *Mübāhāt;* dostluḳ. *Vü zühd;* zühd ü taḳvá. *Hem;* daḫı. *Me-furūş;* ṣatma.

Maḥṣūl-i beyt: İy gönül! Saña ḫayırlu şey’ delālet ideyim necāt yolında. Nedir o? Fāsıḳ ādem ile ḳonuşma, dostluḳ itme. Ve hīçbir kimesneye zühd ü taḳvá ṣatma. Ya‘nī zühd ü taḳvāyı Cenāb-ı Ḥaḳḳ içün işle. Yoḫsa ḫalḳa göstermek içün işleme, dimekdir.

Ṣaḥīfe (614) Fi’l-Meṣnevī:

چونکه آن خلاق شکر و حمد جوست
ادمی را مدح جویی نیز خوست

خاصه مرد حق که در فضلست چست
پر شود زان باد چون خیک درست

ور نبا شد اهل زان باد دروغ
خیک بد ریدست کی کیرد فروغ

Çünkí Ān Ḫallāḳ şükr u ḥamd cūst
Ādemī-rā medḥ cūyī nīz ḫūst

Ḫāṣe merd-i Ḥaḳḳ kí der-faẓlest çüst
Pür şeved z’ān bād çün ḫīk-i dürüst

Ver ne-bāşed ehl z'ān bād-ı durūġ
Ḫīk-i be-d'rīdest key gīred furūġ

Me'ānī-i elfāẓ: *Çünkí;* çünkim. *Ān;* ism-i işāret. *Ḫallāḳ;* ḫalḳ idici olan Cenāb-ı Ḥaḳḳ. *Şükr ü ḥamd;* ma'lūmdur. *Cūst* arayıcı, ṭaleb idicidir. *Ādemī-rā* ādeme, insāna. *Medḥ;* ṣenā. *Cūyī;* aramaḳ, ṭaleb itmek. *Nīz;* daḫı. *Ḫūst;* ḫuydur, **(270b)**aḫlāḳdır. *Ḫāṣe;* 'ale'l-ḫuṣūṣ, ḫuṣūṣ[en] dimekdir. *Merd-i Ḥaḳḳ*; ya'nī enbiyā vü evliyā. *Kí;* ḥarf-i rabṭ. *Der;* ẓarfiyyet. *Faẓlest;* faẓl içinde. *Çüst;* çābukdur. *Pür;* ṭolu. *Şeved;* olur. *Z'ān bād;* o rūzgārdan medḥ ü ṣenā bādından. *Çün;* gibi. *Ḫīk;* ṭulum vü ḳubre. *Dürüst;* ya'nī dürüst ve kāmil olan ṭulum dimekdir. *Ver;* eger. *Ne-bāşed;* olmadı. *Ehl;* erbāb. *Z'ān bād;* o rūzgāra medḥ ü ṣenāya ehl-i erbāb olmadı. *Durūġ;* yalan, kiẕb. *Ḫīk;* ṭulum. *Bedrīdest;* yırtılmış ṭulumdur. *Key;* ḳaçan. *Gīred;* ṭutar. *Furūġ;* nūr u żiyā vü şu'le.

Maḥṣūl-i ebyāt: Çünkim Ḫallāḳ-ı cihān olan Cenāb-ı Ḥaḳḳ, ḳullarından şükr ü ḥamd arayıcı, ṭaleb idicidir. Ādem ü insān olana daḫı medḥ ü ṣenā aramaḳ, ṭaleb itmek ḫūy u aḫlāḳ olmuşdur. Ya'nī insānlar da kendüleriniñ medḥ ü ṣenālarını arzū ve ṭaleb iderler. Zīrā kí insānıñ ḫūyundandır bu ṣıfāt ve 'ale'l-ḫuṣūṣ Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ merd-i ḫāṣ olan enbiyā vü evliyā ve 'urefā vü ṣuleḥā ḳulları faẓl u iḥsānda anlar, ziyāde çüst ü çābukdur. Anlar ṭulum u ḳubre gibi o medḥ ü ṣenā rūzgārından ṭolu ve ṭoġrı oldı. Ya'nī ṭulum u ḳubre içerüsine hevā vü rūzgār ṭolup ṭoġrı vü müstaḳīm olur ise, işte anıñ gibi ẕevāt-ı kirām ḥażerātı faẓl u 'irfānda ve İslām ü īmān mertebesinde çābuklardır. Dürüst ve kāmil olan ṭuluma nefḫ olunduḳda ne mertebe derūnı bād ile ṭolu olur? Ve cesīm ü kebīr olursa anlarıñ derūn-ı ma'rifet-i meşḥūnı daḫı öyle pür olur ve īmān ü 'irfānlarına ziyādelik gelür ve ma'rifetleri ḳuvvet bulur. Egerçí ol kimesne, kí o rūzgāra ehl ü erbāb olmadı, yalan ü kiẕb o ṭulum u ḳubreyi yırtmışdır, parçalamışdır. Ḳaçan onda nūr u żiyā ve şu'le-i īmān u 'irfān olur? Olmaz. Ya'nī memdūḥ olan kimesne medḥ ü ṣenāya ehl olmasa; ol bād, kiẕb ü durūġ olan medḥ ü ṣenā rūzgārından ṭulum[ı] yırtmışdır. Nefḫ olunan rūzgār medḥ ü ṣenādan furūġ ya'nī nūr u żiyā ve şu'le ṭutmadıġı ve ziyādelik bulmadıġı bi'l-āḫire o kimesneye mażarrat-ı küllī olup anıñ enāniyyeti ziyāde olur. Nefsi, maġrūr ve mütekebbir olur.

Ṣaḥīfe (615):

غام هست آنم که**(271a)** زیر چرخ کبود
ز هر چه رنک تعلق پذیرد آزا دست

(50) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (615):

معدن شرم و حیا بد جبرائیل *Ma‘den-i şerm ü ḥayā bud Cebrā’īl* Ḥażret-i Cebrā’īl ‘aleyhi’s-selām, uṭanmaḳ ve ḥayā itmek ma‘denidir. بست آن سوکندها بروی سبیل *Best ān suvgendhā be-rūy-ı sebīl* O ṭopraḳıñ Cebrā’īl ‘aleyhi’s-selām’a olan yemīn ü ḳasemleri yol yüzini baġladı; ya‘nī arżıñ Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a ḳasem [ü] yemīn itmesinden Cebrā’īl ḥayā idüp andan bir şey’ alamadı. خاک لرزید و در آمد در کریز *Ḫāk lerzīd u der āmed der gurīz* Ṭopraḳ titredi ve kendüsine lerze geldi ve firār itmek, ḳaçmaḳ geldi ḫavf-ı İlâhī’den. کشت او لابه کنان و اشک ریز *Geşt ū lābuh künān u eşk rīz* O ṭopraḳ Mikā’īl ‘aleyhi’s-selām’a yalvarıcı ve gözиniñ yaşı aġıcı oldı ḫavfından. رفت میکائیل شوی رب دین *Reft Mīḳā’īl sūy-ı Rabb-ı dīn* Ḥażret-i Mīkā’īl Rabb-ı dīn olan Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a gitdi. خالی از مقصود دست و آستین *Ḫālī ez-maḳṣūd dest u āsitīn*Eli ve yeñi maḳṣūddan ḫālī, boş olaraḳ ya‘nī arżdan bir şey’ alamadı. کفت اسرافیل را یزدان ما *Güft İsrāfīl-rā Yezdān-ı mā* Bizim Yezdānımız olan Cenāb-ı Ḥaḳḳ, Ḥażret-i İsrāfīl’e buyurdı: که برو زان خاک پر کن کف بیا *Kí bi-rev z’ān ḫāk pür kün keff bi-yā* Kí git, o ḫākden avcunı ṭoldır gel, diyü. آمد اسرافیل هم سوی زمین *Āmed İsrāfīl hem sūy-ı zemīn* Ḥażret-i İsrāfil zemīn ṭarafına geldi. باز اغازید خاکستان حنین *Bāz āġāzīd ḫākistān henīn* Gerü ḫākistān āġāz u ibtidā idüp aġladı, efġān itdi.زود اسرافیل باز آمد بشاه *Zūd İsrāfīl bāz āmed be-Şāh* Tiz İsrāfīl girü Şāh ṭarafına geldi. کفت عذر و ماجرا نزد اله *Güft ‘öẕr u mā-cerā nezd-i İlâh* Söyledi ṭopraḳıñ ‘özrini ve mā-cerāsını nezd-i Rabbü’l-‘āleminde.

Ṣaḥīfe (615):

کفت یزدانش بعلم روشنم
که ترا جلاد این خلقان کنم

Güft Yezdāneş be-ʻilm-i rūşenem
Kí tu-rā cellād-ı īn ḫalḳān künem

[Maḥṣūl-i beyt]: Ṣoñra Cenāb’-ı Ḥaḳḳ ʻAzrā’īl’i ṭopraḳa gönderdi. O ʻAzrā’īl ṭopraḳdan bir avuç türāb aldı. Binā[en] ʻaleyh **[Meʻānī-i elfāẓ]:** *Güft;* buyurdı. *Yezdāneş;* -ş żamīr; ʻAzrā’īl’e rāciʻdir, Cenāb-ı Ḥaḳḳ. *Be-ilm-i rūşenem;* Benim ʻilmim rūşendir. Yaʻnī evvelini ve āḫirini ʻilm-i ezelimde bilürem. *Kí;* ḥarf-i rabṭ. *Tu-rā;* seni. *Cellād;* maʻlūm; **(271b)**insānlarıñ başlarını urır. *Īn;* bu *ḫalḳān* maḫlūḳa. *Künem;* iderim.

Ṣaḥīfe (616):

پس مثال تو چو آن حلقه زنیست
کز درونش خواجه کوید خواجه نسیت

حلقه زن زین نیست در یابد که هست
پس ز خلقه برندارد هیچ دست

پس همانکارت مبین میکند
کز جماد او حشر صد فن میکند

Pes miṣāl-i tu çü ān ḫalḳa zenīst
K’ez-derūneş ḫ ̆āce gūyed ḫ ̆āce nīst

Ḥalḳa zen z’īn nīst der yābed kí hest
Pes zi-ḫalḳa ber ne-dāred hīç dest

Pes hem inkāret mübeyyen mī-küned
K’ez-cemād Ū ḥaşr-ı ṣad fenn mī-küned

Me‘ānī-i elfāẕ: *Pes;* imdi. *Miṣāl-i tu;* seniñ miṣāliñ. *Çü;* gibi. *Ān ḥalḳa;* o ḳapunıñ ḥalḳasını. *Zenīst;* uran gibidir. *Kí zi-derūneş;* onuñ ya‘nī ol içerüsünden. *Ḫˇāce;* efendi. *Gūye*d; söyler. *Ḫˇāce;* efendi. *Nīst;* yoḳdur. *Ḥalḳa-zen;* ḳapunıñ ḥalḳasını uran. *Z’īn nīst;* bu yoḳdur lafẓından. *Der yābed kí;* añladı kí. *Hest;* efendi vardır. *Pes;* imdi. *Zi-ḥalḳa;* ḳapunıñ ḥalḳasından. *Ber ne-dāred;* yuḳaru ṭutmaz. *Hīç;* aṣlā. *Dest;* elini. *Pes;* imdi. *Hem inkāret;* seniñ inkārıñ ya‘nī yoḳdur dimek. *Mübeyyen;* āṣikāre. *Mī-küned;* ider kí. *Zi-cemād;* ẕî-rūḥuñ ġayri olan cemādāt. *Ū;* Cenāb-ı Ḥaḳḳ. *Ḥaşr;* iḥyā idüp bir yere cem‘ eylemek. *Ṣad;* yüz. *Fenn;* [fenn] ile. *Mī-küned;* ider.

Maḥṣūl-i ebyāt: Ḥaşr u neşri inkār idenlere ḫiṭāb[en] buyurırlar kí: İy münkir-i ḥaşr! Seniñ miṣāliñ ne gibidir; ḳapunıñ ḥalḳasını uran ādem gibidir. Ḥāneniñ içerüsinden efendi söyler kí: “Efendi burada yoḳdur.” İşte ḥalḳayı uran ādem, efendiniñ: “Efendi burada yoḳdur.” lafẓından añladı kí efendi evdedir. Zīrā efendi kendü ṣadāsıyla burada yoḳdur diyor, daha bundan eygü istidlāl mi olur? Efendiniñ ḫānede olmasına, imdi ḥalḳayı uran ādem artıḳ ḥalḳadan elini gerü almaz. Çalar, yatar çünkí ḫaber aldı kí, efendi içerüden: “Efendi yoḳdur.” didi. Bu söz inkār ḳabūl itmez. Zīrā kendüsi söylüyor. İşte bunuñ gibi seniñ inkārıñ[ı] mübeyyen eyledigi ḥaşr vardır. Çünkí senden söyleyen efendi diyor kí: “Ḥaşr yoḳdur.” Bundan añlaşıldı kí, ḥaşr vardır. Zīrā Cenāb-ı Ḥaḳḳ, cemādātı yüz fenn ü hezz ile ḥaşr itmege ḳādirdir. Āmennā **(272a)**ve ṣaddaḳnā. İy münkir! Seniñ inkārıñ ‘ayn-ı iḳrārdır. Sözi añla, añlamı fehm ü idrāk it.

Ṣaḥīfe (617) Ḳāle Ḥuseyni’l-vā’iẓī El-Kāşifī fī-Tefsīrihî’l-Fārisī:

در نقد النصوص فرموده كه انسان مرآتيست *Der-naḳdu’l-nuṣūṣ fermūde kí insān mir’ātīst* Cenāb-ı Ḥaḳḳ naḳd-i nuṣūṣ olan Ḳur’ān-ı Kerīm’inde buyurmuşdur kí : İnsān āyīnedir. ذات وجهين در يک رويش خصائص ربوبيت *Ẕāt-ı vecheyn der yek rūyeş ḫaṣā’iṣ-i rubūbiyyet* İki yüzlü āyīnedir. Anıñ bir yüzi ḫaṣā’iṣ-i rubūbiyyet ṭarafınadır. و در روی ديكر نقايص عبوديت *Vü der rūy-ı dīger neḳāyiṣ-i ‘ubūdiyyet* Dīger yüzi noḳṣān olan ‘ubūdiyyet ṭarafınadır. چون خصايص نكری از همه موجودات بزركوار تر *Çün ḫasāyiṣ nigerī ez-heme mevcūdāt büzürgvār-ter* Çünkí ḫaṣāyiṣ cihetine naẓar iderseñ, cümle mevcūdātı ziyāde büyük görürsüñ. چون نقايص عبوديت شماری از همه خوارتر و بيمقدارتر *Çün*

neḳāyiṣ-i ʻubūdiyyet şumārī ez-heme ḫ ̆ār-ter vü bī-miḳdār-ter Çünkí neḳāyiṣ-i ʻubūdiyyeti ḥesāb iderseñ, ṣayarsañ; kendüyi cümleden ḫor u ḫaḳīr ve ziyāde bī-miḳdār görürsüñ, bilürsüñ, ṣayarsıñ.

Ṣaḥīfe (617):

چون در خود از اوصاف تو یابم اثری
حاشا که بود نکوتر از من دکری

وان دم که فتد بحال خویشم نظری
در هر دو جهان نباشد از من بتری

Çün der-ḫod ez-evṣāf-ı Tu yābem eṣerī
Ḥāşā kí büved nikū-ter ez-men digerī

V'ān kí füted be-ḥāl-i ḫ ̆īşem naẓarī
Der-her dü cihān ne-bāşed ez-men beterī

Me'ānī-i elfāẓ: *Çün;* çünkí. *Der-ḫod;* kendümde. *Ez-evṣāf-ı Tu;* Seniñ evṣafından. *Yābem;* bulayım. *Eṣerī;* bir eṣer, bir ʻalāmet. *Ḥāşā kí büved;* olur. *Nikū-ter;* ziyāde eygü. *Ez-men;* benden. *Digerī;* bir başḳası. *V'ān dem kí;* ol nefes, dem kí. *Füted;* düşdi. *Be-ḥāl-i ḫ ̆īştem;* kendü ḥālime. *Naẓarī;* benim naẓarım, iltifātım[71]. *Der-her dü;* cihān her iki cihānda. *Ne-bāşed;* olmaz. *Ez-men;* benden. *Beterī;* beter, kötü ādem dimekdir.

Maḥṣūl-i ebyāṭ: Çünkí kendümde Seniñ Ẕāt-ı ulūhiyyetiniñ evṣāf-ı celīle vü cemīlesinden bir eṣer, bir ʻalāmet bulayım. Ḥāşā kí, benden digeri ziyāde eygü ola; olmaz. Ol dem, ol nefes kí, kendü ḥālime benim naẓarım düşdi. Her iki cihānda benden beteri, kötüsi olmadı. Yaʻnī eger Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ aḫlāḳıyla müteḫallıḳ olup Esmā' ve Ṣıfāt-ı İlâhiyyesi'nden bir eṣer, bir ʻalāmet bende ẓuhūr ider ise **(272b)**benden eygü ve ṭāliʻlü bir kimesne yoḳdur. Ammā ol dem, ol nefes kí benim

[71] Metinde, mezbûr iki kelime "nazarıñ ve iltifâtıñ" şeklinde yazılmış olup tarafımızdan tashih edilmiştir.

ḥālime benim naẓarım düşdi; ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳḳ’dan aṣlā bir iḥsān, bir tecellī olmadı, dünyā ve āḫiretde benden beteri, kötüsi olmadı dimekdir.

Ṣaḥīfe (617):

حیف باشد که عمر انسانی
چون بهایم بخواب و خور کذرد

آدمی میتواند از کوشش
که مقام فرشته در کذارد

Ḥayf bāşed kí ‘ömr-i insānī
Çün behāyim be-ḫˇāb u ḫor güẕered

Ādemī mī-tevāned ez-kūşeş
Kí maḳām-ı firişte der güẕered

Me‘ānī-i elfāẓ: *Ḥayf;* yazıḳ. *Bāşed kí;* olur kí. *‘Ömr-i insānī;* insānıñ ‘ömri, ḥayātı. *Çün;* gibi. *Behāyim;* ḥayvān. *Be-ḫˇāb;* uyḳuyla. *U ḫor;* yemek ile. *Güẕered;* geçer. *Ādemī;* ādem, insān olan. *Mī-tevāned;* ḳādirdir, mümkündür. *Ez-kūşeş;* sa‘y u ġayret ile. *Kí maḳām-ı firişte;* melā’ikeniñ maḳāmını. *Der güẕered;* geçer.

Maḥṣūl-i ebyāṭ: Ḥayf, yazıḳ olur kí, insān ‘ömr ü ḥayātını ḥayvān gibi uyumaḳ, yemek içmek ile geçürür. Ādem, insān olan ḳādirdir kí, cehd ü sa‘y ve ġayret ile melā’ikeniñ maḳāmını geçer. Görmediñ mi? Ḥażret-i Cebrā’īl ‘aleyhi’s-selām, Leyle-i Mi‘rāc’da ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretlerine ne didi: “Yā Resūla’llâh! Bu maḳāmdan bir parmaḳ ilerü gidersem, başdan ayaġa yanaram.” diyüp maḳāmında ḳaldı. Ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz ilerüye teşrīf buyurdı. Lâkin sen de hāşā kí, Efendimiz gibi olamazsıñ. Ancaḳ ḳarınca ḳadarınca diyüp melā’ikeniñ maḳāmını geçebilürsüñ ‘azīzim. Himmet erenler, sulṭānım.

Ṣaḥīfe (619):

شکر نعمت نعمتت افزون کند

کفر نعمت از کفت بیرون کند

Cild-i ṣānīde (229) ẕikr olundığından mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (619):

دریغ آدمی زادۀ پر محل
که باشد چون انعام بل هم اضل

Dirīġ ādemī-zāde’i pür maḥal
Kí bāşed çün en‘ām bel hem eḍall

Me‘ānī-i elfāẓ: *Dirīġ;* ḥayf, yazık. *Ādemī-zāde’i;* ādem oġluna. *Pür;* ṭolu. *Maḥal;* yer. *Kí;* ḥarf-i rabṭ. *Bāşed;* olur. *Çü;* gibi. *En‘ām;* ḥayvān. *Bel hem;* belkí ḥayvāndan. *Eḍall;* ziyāde ḍalāletde.

Maḥṣūl-i beyt: Ḥayf, yazık ādemoġluna kí, hüner ü ma‘rifet ve evṣāf u aḫlāḳ ile ya‘nī her cihetle her şey’e ḳābiliyyet ve isti‘dād-ı ezeliyyesi var iken, bunuñla berāber ḥayvān gibi olur. Belkí **(273a)**ḥayvāndan eşedd ü eḍall olur. Emr-i İlâhiyye’ye ‘adem-i imtiṣāli ve Cenāb-ı Ḥaḳḳ’dan ‘adem-i ḥavf u ḫaşyeti cihetle, işte böyle olan ādeme ḥayf, yazıḳdır; te’essüf olunur. Ṣaḥīḥ ‘azīzim, bundan büyük te’essüf olunacaḳ şey’ yoḳdur. Ya‘nī ne gibi saña temṣīl ve teşbīh ideyim. Meṣelā; bir pādişāh her cihetle ma‘mūr ve ābādān olduġı ḥālde bu ṭaṣarruf ve salṭanat ve ḳuvvet ü ḳudretiyle berāber bir miskīn gedā ve bir aç, muḥtāc, ża‘īf meslegi ve o yolı iḫtiyār itmek ne müşkildür. Buña kim te’essüf itmez. İşte sen öyle bir pādişāhsıñ bunuñla berāber ḥayvān gibisiñ. Belkí eḍall ü eşeddsiñ. Yazık, yazık sulṭānım, pādişāhım, ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (620) Fi’l-Meṣnevī:

نی ترا حفظ زبان ز آزار کس
نی نظر کردن بعبرت پیش و پس

پس چه بود یاد مرک و نزع خویش
پیش چه باشد مردن یاران ز پیش

Nī tu-rā hıfẓ-ı zebān z'āzār-ı kes
Nī naẓar kerden be-'ibret pīş u pes

Pīş çí-b'ved yād-ı merg u nez'-i ḫ ͮīş
Pes çí bāşed mürden-i yārān zi-pīş

Me'ānī-i elfāẓ: *Nī;* ḥarf-i nefy. *Tu-rā;* saña. *Ḥıfẓ;* ma'lūm. *Zebān;* lisān. *Zi-āzār;* incitmek. *Kes(ī);* bir kimesneyi. *Nī;* ḥarf-i nefy. *Naẓar;* baḳmaḳ. *Kerden;* eylemek. *Be-'ibret;* 'ibret ile. *Pīş;* öñ, ilerü. *Ü pes;* girü vü arḳa. *Pīş;* öñ. *Çí;* ne *büved;* olur ya'nī nedir. *Yād;* teẕekkür, tefekkür itmek. *Merg;* ölüm. *Nez';* ḳoparmaḳ, sökmek. *Ḫ ͮīş;* kendüniñ. *Pes;* arḳa. *Çí;* ne. *Bāşed;* olur. *Mürden;* ölmek. *Yārān;* yārıñ cem'idir; dostlar. *Zi-pīş;* öñden.

Maḥṣūl-i ebyāt: Kimesneyi incitmekden, maḫlūḳa ezā vü cefā itmekden, sen lisānıñ ḥıfẓına muḳtedir degilsiñ. Yazıḳ ve ḥayf saña dimekdir. Ya'nī bir et parçasınıñ ḥıfẓına ḳādir olamıyorsañ, öñüne arḳana 'ibret naẓarıyle baḳmazsıñ. Ya'nī senden evvel gelenler ne oldı ve senden ṣoñra gelecekler ne olacaḳdır? Bu 'ālemden fevt ü mevt olup gidecekdir. Ya'nī öñüne naẓar itmek ne olur? Kendünüñ ḥālet-i nez'ini tefekkür [ve] teẕekkür olur. Naṣıl cān vireceksiñ, naṣıl 'Azrā'īl seni kendünden ḳoparacaḳ, sökecek ve ḳaç yorġan parçalayacaḳsıñ? Zīrā kí, lisānıñ ḥıfẓına muḳtedir degilsiñ, çoḳ kimesneleri incitdiñ. İşte öñüne naẓar budur. Arḳana naẓar ne olacaḳdır? Senden evvel dostlarıñ ölüp, senden ayrılmaḳlıġı ve sen de anlarıñ arḳasına ḳalup daha bir **(273b)**müddet 'işyān u ṭuġyān itmekdir. Yazıḳ vü ḥayf böyle ādemlere. الله ولی التوفیق

Ṣaḥīfe (621) Fi'l-Meṣnevī:

در عدم ما مستحقان کی بدیم
که برین جان و برین دانش زدیم

ما نبودیم و تقاضا ما نبود
لطف تو نا کفتهٔ ما می شنود

Der ‘adem mā müsteḥiḳḳān key budīm
Kí ber-īn cān u ber-īn dāniş zedīm

Mā ne-būdīm vü teḳāżā mā ne-būd
Luṭf-ı Tu nā-güfte-i mā mī-şünūd

Me‘ānī-i elfāẓ: *Der;* ẓarfiyyet. *‘Adem;* żıdd-ı vücūd. *Mā;* biz. *Müsteḥiḳḳān;* istiḥḳāḳ. *Key;* ḳaçan. *Budīm;* olduḳ. *Kí;* ḥarf-i rabṭ. *Ber-īn;* bu. *Cān;* hayāt. *U ber-īn;* bu. *Dāniş;* biliş, ‘ilm. *Zedīm;* urduḳ. *Mā;* biz. *Ne-būdīm;* degil idik. *U Teḳāżā;* istemekligimiz. *Mā,* bizim. *Ne-būd;* yoḳ idi, ya‘nī istemedik. *Luṭf;* ma‘lūm. *Tu;* seniñ. *Nā-güfte-i mā;* bizim söylenmemiş sözümüzi. *Mī-şünūd;* işidirdi.

Maḥṣūl-i ebyāṭ: Biz ‘ademde ḳaçan müsteḥiḳḳ idik? Ya‘nī bu dünyāya gelmezden evvel yoḳ iken neden kesb-i istiḥḳaḳ itdik? Bu ḥayāta ve bu ‘ilme ve bu ma‘rifete ve bunlar üzerine urduḳ. Böyle ḥayāt ü cān ve ‘ilm ü ma‘rifet bulduḳ. Bunlara nereden kesb-i istiḥḳāḳ itdik? Biz degil idik, ya‘nī yoḳ idik ve istemekligimiz daḫı yoḳ idi. Ya‘nī biz mevcūd degil idik kí, ḥattá bir şey’ bilüp isteyelim. Ne biz kendümizi bilürdüḳ ne de istemek nedir bilürdük. Seniñ luṭfuñ, ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ luṭf u iḥsānı bizim söylenmemiş olan sözümüzi işitdi ve ‘ilm-i ezeliyyesiyle bildi. Bize lā’iḳ olan şey’[i] iḥsān itdi ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (621) Fi’l-Meṣnevī:

آتش از قهر خدا خود ذره ایست
بهر تهدید لئیمان دره ایست

با چنین قهر که زفت و فایقست
برد لطفش بین بر آتش سابقست

رحمت بیچون چنین دان ای پدر
نآید اندر وهم از وی جز اثر

Āteş ez-ḳahr-ı Ḫudā ḫod ẕerre īst
Behr-i tehdīd-i le'īmān dirre īst

Bā çünīn ḳahr kí zift u fāyıḳest
Berd-i luṭfeş bīn ber-āteş sābıḳest

Raḥmet-i bī-çün çünīn dān iy peder
N'āyed ender-vehm ez-vey cüz eṯer

Me'ānī-i elfāẓ: *Āteş;* ma'lūm. *Ez-ḳahr-ı Ḫudā;* Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ ḳaḥrından. *Ḫod;* ḥaḳīḳatde. *Ẕerre īst;* bir ẕerredir. *Behr;* içün. *Tehdīd;* ḳorkutmaḳ, ḳorḳu virmek. *Le'īmān;* le'īmiñ cem'idir; alçaḳ, nā-kes, denī, fürūmāye. *Dirre īst;* bir ḳamçı vü ḳırbaçdır. *Bā çünīn;* buncaleyin. *Ḳahrī kí;* ḳahır kí. *Zift;* çoḳ ḳalın. *U fāyıḳest;* fāyıḳdır. *Berd;* ṣo'uḳ. *Luṭfeş;* -ş żamīr; Ḥaḳḳ'a rāci'dir; **(274a)**Anıñ luṭfı. *Bīn;* gör. *Ber-āteş* āteş ġażabı üzerine. *Sābıḳest;* sibḳat itmişdir. *Raḥmet;* ma'lūm. *Bī-çün;* naẓīri ve miṯli olmayan Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ. *Çünīn;* böylece. *Dān;* bil. *İy peder;* iy pederim maḳāmında olan ẕāt. *N'āyed;* gelmez. *Ender;* içinde. *Vehm;* evhām. *Ez-vey;* andan, o vehmden. *Cüz;* ġayrı. *Eṯer;* ya'nī raḥmet eṯeri 'alameti dimekdir.

Maḥṣūl-i ebyāt: Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ ḥaḳīḳatde kahrından āteş bir ẕerredir. Ya'nī cehennem āteşi ḳahr-ı İlâhī'den bir ẕerredir. Ne olacaḳ, herkesiñ 'indinde cehennem āteşi ne ḳadar şiddet ü 'aẕābdır? Lâkin 'ind-i İlâhī'de ḳahr-ı İlâhī'den bir ẕerredir. Ya'nī ḳahr-ı İlâhī 'aẕābları ḥadd ü hesābı yoḳdur. Bir şey'e ḳıyās olunmaz. Ancaḳ meşhūr cehennem, andan bir ẕerredir. Bu ḳahr āteşi le'īm olan ḫabīṯ olan ādemleri ḳorḳutmaḳ ve ḫavf virmek içün ḳamçı ve ḳırbaçdır. Naṣıl kí, insān ḳamçı vü ḳırbaç ile ḫalḳı urup ḳorḳudur, işte anıñ gibidir. Öyle çí ḳahr kí, çoḳ 'aẓīm ve fāḳīhdir. Ya'nī bunuñ üzerine bir şey' ḳıyās olunmaz. Ġāyet büyük ve 'ālīdir. Lâkin O Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ luṭfınıñ ṣo'uḳluġunı gör kí, burada ṣo'uḳ, kemāl-i feraḥ ve sürūrdan kināyedir. Āteşe ḳarşu ṣo'uḳ münāsebeti oldıġı içün ṣo'uḳ ile īrād olunmuşdur. İşte Ḥaḳḳ'ıñ o luṭfı āteş-i ġażabı üzere sābıḳdır. Ya'nī سبقت رحمتی sırrını

söyler. Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ raḥmeti ġażabını sibḳat itmişdir. İşte Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ raḥmetini böylece bil, iy pederim maḳāmında olan ẕāt-ı 'azīz! Eger çí, bu raḥmet-i İlâhī, ġażab ve ḳahrını sibḳat itmemiş olaydı, iş müşkil idi. Bu raḥmet-i İlâhī, vehme ve vehm mertebesinde olan 'aḳl-ı cüz'iyye duyagelmez ve andan, eṣerden ġayrını bilmez. Ya'nī seniñ vehminden oraya yol yoḳdur. Ancaḳ eṣer ve eṣerden mü'eṣṣire istidlāl ḳılursuñ. Yoḫsa sen tamāmiyle bilmezsiñ māhiyyāt-ı ṣıfātı sulṭānım.

Ṣaḥīfe (622):

هر کنج سعادت که خدا داد بحافظ
از یمن و دعا ی شب و ورد و سحری بود

Her genc-i sa'ādet kí Ḫudā dād be-Ḥāfıẓ
Ez-yümn u du'ā-yı şeb vü vird-i seherī būd

Me'ānī-i elfāẓ: *Her;* cümle. *Genc;* ḫazīne. *Sa'ādet;* żıdd-ı şeḳāvet. *Kí Ḫudā;* Cenāb-ı Ḥaḳḳ. *Dād;* virdi, iḥsān itdi. *Be-Ḥāfıẓ;* Ḥāfıẓ-ı Şirāzī'ye. *Ez-yümn;* berekātından. *Du'ā-yı;* ma'lūm. **(274b)***Şeb;* gice. *Vü vird;* evrād, eẕkār. *Seḥerī;* seḥere mensūb, vaḳt-i seḥerde oḳunan du'ā, evrād. *Būd;* idi.

Maḥṣūl-i beyt: Cümle sa'ādet ḫazīnesini kí, Cenāb-ı Ḥaḳḳ Ḥāfıẓ-ı Şirāzī'ye virdi, iḥsān itdi. Ya'nī sa'ādet vü devlet-i ebediyye ḫazīnesini Cenāb-ı 'İzzet Ḥāfıẓ'a iḥsān itmişdir. Anıñ cümlesi, gicede olan du'ā vü niyāz ve vaḳt-i seḥerde oḳunan evrād u eẕkār sāye-i mübārekesinden idi 'azīzim.

Ṣaḥīfe (623) Ḳāle'l-Ḥāfıẓ:

کر رنج پیشت آید و کر راحت ای حکیم
نسبت مکن بغیر که اینها خدا کند

Ger renc-i pīşet āyed veger rāḥat iy ḥekīm
Nisbet me-kün be-ġayr kí īnhā Ḫudā küned

Me‘ānī-i elfāẓ: *Ger;* eger. *Renc;* meşaḳḳat. *Pīşet;* seniñ öñüne. *Āyed;* gele. *Veger;* eger. *İy ḥekīm;* iy ḥükemā’dan, ‘āḳil kimesne dimekdir. *Nisbet;* ma‘lūm. *Me-kün;* eyleme. *Be-ġayr;* ġayrı, başḳa kimesneye. *Kí;* zīrā. *Īnhā;* bunları. *Ḫudā;* Cenāb-ı Ḥaḳḳ. *Küned;* eyler.

Maḥṣūl-i beyt: Eger seniñ öñüne meşaḳḳat veyā rāḥat ve ḥużūr gele, iy ‘aḳllu olan kimesne! Bunları, ya‘nī rāḥat ve meşaḳḳati ġayrı kimesneye nisbet eyleme, başḳa kimesneden bilme. Bunlarıñ cümlesini Cenāb-ı Ḥaḳḳ eyler. Ya‘nī, iy ‘aḳllu olan kimesne! İ‘tiḳādını dürüst eyle kí, ḫayr u şerr Cenāb-ı Ḥaḳḳ’dandır. Eger öñüne belā vü zaḥmet ve eger ‘aṭā vü rāḥat her ne gelürse anı ġayrıdan görmeñ ḫaṭādır. Naẓar-ı pākde bunlarıñ küllīsini Ḫudā ider kí; من عرف الله كل لسانه denilmişdir.

Ṣaḥīfe (625) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

در مکتب حقائق پیش ادیب عشق
هان ای پسر بکوش که روزی پدر شوی

خواب و خورت ز مرتبهٔ عشق دور کرد
آن که رسی بعشق که بی خواب و خور شوی

Der-mekteb-i ḥaḳā’iḳ pīş-i edīb-i ‘ışḳ
Hān iy peser be-kūş kí rūzī peder şevī

Ḫˇāb u ḫoret zi-mertebe-i ‘ışḳ dūr kerd
Ān kí resī be-‘ışḳ bī-ḫˇāb u ḫor şevī

Me‘ānī-i elfāẓ: *Der;* ẓarfiyyet. *Mekteb;* ma‘lūm. *Ḥaḳā’iḳ;* ḥaḳīḳat vü ‘irfān. *Pī;ş* öñ. *Edīb;* edeblendirici. *‘Işḳ;* ma‘lūm. *Hān;* āgāh ol. *İy peser;* iy oġul. *Be-kūş;* çalış. *Rūzī;* birgün. *Peder;* baba. *Şevī;* olasıñ. *Ḫˇār;* uyḳu. *Vü ḫoret;* yemek ve içmek. *Zi-mertebe-i;* mertebeden. *‘Işḳ;* ma‘lūm. *Dūr;* ba‘īd, uzaḳ. *Kerd;* eyledi. *Ān kí;* ol vaḳt. *Resī;* irişürsüñ. *Be-‘ışḳ;* ‘ışḳ ile. **(275a)***Bī-ḫˇāb;* uyḳusuz. *U ḫor;* ekl ve şurbsız. *Şevī;* olasuñ.

Maḥṣūl-i ebyāt: Ḥaḳīḳat ü ‘irfān mektebinde, ‘ışḳ edībi öñünde āgāh ol. İy oġul sa‘y eyle kí, birgün baba olasıñ. Ya‘nī şerī‘at ve ṭarīḳat taḥṣīlinden ṣoñra ḥaḳīḳat u ma‘rifetu’llâh mektebinde edīb ve mürebbī-i ehl-i ‘ışḳ olan bir mürşid-i kāmile teslīm olup āgāh ol. İy oġul ḫod-be-ḫodānlıgı terk idüp, ol mürşidiñ ḥużūrunda anıñ re’y ü irā’esi üzere sa‘y eyle kí, sen de birgün ricālu’llâh maḳāmına irişüp bir baba-yı bāṭın olasıñ. Uyḳu ve ekl ve şurb seni ‘ışḳ mertebesinden dūr eyledi. ‘ışḳa ol vaḳt irüşürsün kí, nevmsiz ve ekl ü şurbsız olasıñ. Ya‘nī; افضلكم عندالله اطولكم جوعا و تفكرا و ابغضكم الى الله كل اكول شروب نوم كلو و اشربوا فى انصاف البطون فانه جزء من النبوت Ḥadīṯ-i Şerīfi sırrınca, iy oġul uyḳu ve yemek ve içmek seni ‘ışḳ u ma‘rifetu’llâh mertebesinden dūr idüp, ḫāne-i envār-ı tecellī-i İlâhī olan ḳalbine īrāṯ ider. ‘ışḳ u ma‘rifetu’llâh ol zamān irişür kí, nevmi ve ekl ve şurbı terk vü taḳlīl idersiñ ‘azīzim. Başḳa dürlü çāre yoḳdur sulṭānım.

Ṣaḥīfe (625) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

تا دم وحدت زدی حافظ شوریده حال
خامۀ توحید کش بر ورق انس و جان

Tā dem-i vaḥdet zedī Ḥāfıẓ-ı şūrīde-ḥāl
Ḫāme-i tevḥīd keş ber-varaḳ-ı ins ü cān

Me‘ānī-i elfāẓ: *Tā;* ḥattá. *Dem;* nefes. *Vaḥdet;* ma‘lūm. *Zedī;* urduñ. *Ḥāfıẓ-ı şūrīde;* ḳarış murış. *Ḥāl;* ma‘lūm. *Ḫāme-i;* ḳalem. *Tevḥīd;* ma‘lūm. *Keş;* çek. *Ber;* üzere. *Varaḳ;* kaġıd. *İns ü cān;* ma‘lūm.

Maḥṣūl-i beyt: Tā kí vaḥdet demini urduñ, iy şūrīde-ḥāl olan Ḥāfıẓ-ı Şirāzī! İns ü cān varaḳı üzere tevḥīd ḳalemini çek. Ya‘nī; [72]لا موجود الا الله sırınca, iy şūrīde-ḥāl Ḥāfıẓ, mey-i ḥarf-i vaḥdeti nūş idüp Ẕāt-ı pāk-ı İlâhī’ye ifhāmda taṣavvur olunanıñ ve evhām u eẕhānda taḫayyül olunanıñ küllīsinden ve nisbet ü iżāfetinden tecrīd ile tevḥīd-i ḥarf demini urduñ. İns ü cinn varaḳı üzere tevḥīd ḳalemini

[72] Lā mevcūdu illā’llâh. Allah’dan başḳa mevcūd yoktur.

(275b)çek. Ya‘nī maḫlūḳı bi’l-külliyye terk eyle. Dünyā ve ‘uḳbāyı daḫı ferāmūş eylekí tevḥīd-i küllī ẓāhir ola sulṭānım.

Ṣaḥīfe (625) Ḳāle’l-Mevlá El-Cāmī:

عجب نبود که از قرآن نصیبت نیست جز حرفی

که از خورشید جز کرمی نبیند چشم نا بینا

‘Aceb nebved kí ez-Ḳur’ān naṣībet nīst cüz ḥarfī

Kí ez-ḫūrşīd cüz germī ne-bīned çeşm-i nā-bīnā

Me‘ānī-i elfāẓ: *‘Aceb;* ṭa‘accüb. *Nebved; [ne-büved]* olmaz. *Kí ez- Ḳur’ān;* Ḳur’ān’dan. *Naṣībet;* seniñ naṣībiñ. *Nīst;* yoḳdur. *Cüz;* ġayri. *Ḥarfī;* Ḳur’ān’ıñ ḥarfinden başḳa. *Kí ez-ḫūrşīd;* güneşden. *Cüz;* ġayri. *Germī;* sıcaḳlıḳ. *Ne-bīned;* görmez. *Çeşm;* göz. *Nā-bīnā;* görmeyici, kör, a‘mā dimek.

Maḥṣūl-i beyt: ‘Aceb degildir, ta‘accüb olunmaz kí, seniñ Ḳur’ān-ı ‘Aẓīm’den naṣībīñ Ḳur’ān ḥarfini görmekden başḳa ġayri degildir. Zīrā, seniñ naṣībiñ oḳumaḳdır. Ancaḳ Ḳur’ān’ıñ ḥarflerini görürsüñ, ma‘nāsından, ḥaḳīḳatinden ġāfilsiñ. Zīrā a‘mā, kör olan ādem güneşiñ sıcaḳlıġından ġayri başḳa bir şey’ görmez. Ancaḳ güneşden kendüsine bir ḥarāret ve sıcaḳlıḳ gelür; yoḫsa güneşi görmez, a‘mādır. İşte sen de anıñ gibisiñ ancaḳ Ḳur’ān ḥarflerini görürsüñ, başḳa bir şey’ görmezsiñ. Eger güzel ḫaṭṭāṭ yazmış ise, artıḳ ne güzel yazılmış diyü ḥarflere baḳarsıñ. Öküz gibi ḥayvānsıñ; çünkü ḥayvān da seniñ gibi baḳar lâkin ma‘nā ve ḥaḳīḳatinden bī-ḫaberdir. A bī-çāre insān, yazıḳ.

Ṣaḥīfe (625) Fi’l-Meṣnevī:

چون کتاب الله بیامد هم بر آن

این چنین طعنه زدند آن کافران

که اساطیر است و افسانهٔ نژند

نیست نعمیقی و تحقیقی بلند

تو ز قرآن ای پسر ظاهر مبین
دیو آدم را نبیند جز که طین

Çün Kitābu'llâh bi-yāmed hem ber-Ān
În çünîn ṭa'ne zedend ān kāfirān

Kí esāṭîrest vü efsāne-i nejend
Nîst ta'mîḳī vü taḥḳîḳī bülend

Tu zi- Ḳur'ān iy peser ẓāhir me-bîn
Dîv Ādem-rā ne-bîned cüz kí ṭîn

Me'ānī-i elfāẓ: *Çün;* çünkim. *Kitābu'llâh;* Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ Kitābı. *Bi-yāmed;* geldi. *Hem;* daḫı. *Ber-Ān;* Anıñ üzerine; ya'nī Kitābu'llâh üzerine. *În çünîn;* bunuñ gibi. *Ṭa'ne;* 'ayb vü ḳuṣūr görüp bed-nām itmek. *Zedend;* urdılar. *Ān kāfirān;* ol kāfirler. *Kí;* ḥarf-i rabṭ. *Esāṭîrest;* saṭırıñ cem'idir; saṭırdır; yazınıñ saṭırlarıdır. *Vü efsāne-i;* **(276a)**ḥikāyeler. *Nejend;* eski, 'atīḳ. *Nîst;* yoḳdur. *Ta'mîḳī;* 'amīḳ, direk. *Vü ḥaḳîḳī* ḥaḳīḳati. *Bülend;* 'ālī. *Tu;* sen. *Zi-Ḳur'ān;* Ḳur'ān'dan. *İy peser;* iy oġul. *Ẓāhir;* ma'lūm. *Me-bîn;* görme. *Dîv;* şeyṭāñn. *Ādem-rā;* Ādem 'aleyhi's-selām'ı. *Ne-bîned;* görmedi. *Cüz;* ġayri. *Kí ṭîn;* ṭopraḳ.

Maḥṣūl-i ebyāt: Çünkí Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ Kitābı olan Ḳur'ān-ı 'aẓīmü'ş-şān, Cenāb-ı Resūl-i Ekrem ṣallá'llâhu 'aleyhi ve sellem Efendimize nāzil oldı, geldi. Ol kāfirler ṭa'n urdılar, hezeyān itdiler kí, bu Ḳur'ān eski, 'atīḳ ḥikāyelerden 'ibāretdir. Bunda deriñ, 'amīḳ ma'nā ve ḥaḳîḳat-i 'ālī bir şey' yoḳdur. Ḥāṣā ṣümme hāṣā. İy oġul, sen bu kāfirler gibi Ḳur'ān'ıñ ẓāhirine naẓar itme. Anda olan esrār u ḥaḳîḳat-ı İlâhī ve min ciheti'l-ma'nā fevḳa'l-'āde ṣūret-i bedā'atle ve rumūz ü işārāt ṭoludur. Cümle maḫlūk anıñ ledünniyātnı fehm ü idrākden 'ācizdir. Çünkí şeyṭān, Ādem 'aleyhi's-selām'ıñ ẓāhirine naẓar idüp, anda ṭopraḳdan başḳa bir şey' görmedi. Ḥālbukí Ḥażret-i Ādem 'aleyhi's-selām cemī' esrār u esmā' ü ṣıfāt-ı İlâhī'ye ḥāṣıl olup, ḫalīfetu'llâh idi. Lâkin bu bāṭından mel'ūnuñ ḫaberi yoḳ idi. Ancaḳ ẓāhirine

baḳdı. Nitekim ehl-i dünyā böylece her şey'iñ ẓahirine baḳub, bāṭından bī-ḫaber olduḳları gibi, gerçíالظاهر عنوان الباطن denilmişdir. Bu da başḳa bir ma'nādır 'azīzim

Ṣaḥīfe (626) Fi'l-Meşnevī:

آن ندامت از نتیجهٔ رنج بود
نه ز عقل روشن چون کنج بود

چونکه شد رنج ان ندامت شد عدم
می نیزرد خاک ان توبه و ندم

میکند او توبه و پیر خرد
بانک لوردوا لعادوا میزند

Ān nedāmet ez-netīce-i renc būd
Ne zi-'aḳl rūşen çün genc būd

Çünkí şüd renc ān nedāmet şüd 'adem
Mī-neyerzed ḫāk ān tevbe vü nedm

Mī-küned ū tevbe vü pīr-i ḫıred
Bāng lev ruddū le-'ādū mī-zened

Me'ānī-i elfāẓ: *Ān;* ism-i işāret. *Nedāmet;* peşīmānlıḳ. *Ez-netīce-i;* netīcesinden. *Renc;* meşaḳḳat ü zaḥmet netīcesinden olmaḳ. *Būd;* idi. *Ne;* degil. *Zi-'aḳl;* 'aḳldan. *Rūşen;* ma'lūm. *Çün;* gibi. *Genc;* ḫazīne. *Būd;* idi. *Çünkí şüd;* gitdi. *Renc;* meşaḳḳet ü zaḥmet. *Ān nedāmet;* o peşīmānlıḳ. *Şüd;* oldı. *'Adem;* yoḳ. *Mī-neyerzed;* degmez. *Ḫāk;* ṭopraḳ. *Ān tevbe;* o tövbe. *Vü nedm;* nedāmet. *Mī-küned;*

eyler. *Ū;* żamīr-i ġā'ib; o kimesne. *Tevbe;* ma'lūm. *Vü pīr-i ḫıred;* 'aḳllu iḫtiyār, **(276b)**pīr olan. *Bāng;* ṣadā, ses. [73]لوردوا لعادوا Āyet-i Kerīmesi. *Mī-zened;* urur.

Maḥṣūl-i ebyāt: Yevm-i ḳıyāmetde ve yevm-i ḥaşrda küffārıñ öñündekí nedāmet ü peşīmānlıġı, öñünde müşāhede itdikleri zaḥmet u meşaḳḳat(den) netīcesinden idi. Yoḫsa genc gibi rūşen olan 'aḳldan degil idi. Ya'nī bir kimesne işledigi 'ameliñ zaḥmet ü meşaḳḳatini görmedi; andan nedāmet gelmez, peşīmān olmaz. Çünkí renc ü belā gitdi, ol nedāmet yoḳ oldı; 'adem-i maḥż oldı. O tövbe ve nedāmet ṭopraġa degmez. Zīrā tövbe vü nedm netīce-i 'aḳldan degildir. Belkí renc ü elemden ḫalāṣ olmaḳ içün bir ḫāṭıra idi. Anıñ içün öyle olan tövbeye ṭopraḳ degmez. Bir aḳçe itmez, kí fā'idesiz bir tövbedir. O aḥmaḳ, vaḳt-i ġamda ve ḥīn-i elemde tövbe ve nedāmet eyler. Lâkin 'aḳl-ı pīri añā[74]لوردوا لعادوا ṣadāsını urur. Ya'nī iy aḥmaḳ ve nā-dān, eger sen bu belādan ni'met ve re'fet cānibine redd olunsaydıñ, şol 'amelden kí nehy olunmuş idiñ; yine añā 'avdet eylediñ. İmdi bu tövbe ve bu nedāmet, el-ān bī-ma'nādır. Ve buña i'tibār yoḳdur. Yine dünyāya i'āde olunsalar o kāfirler ke'l-evveli 'amel iderler. Zīrā kí, isti'dād ve fıṭrat-ı ezeliyyeleri ve 'ilm-i İlâhī bu merkezdedir. Andan ḫāric ve añā muḫālif bir şey' idemezler, dimekdir.

Ṣaḥīfe (627) Ḳāle'l-Ḥāfıẓ:

فکر خود ورأی خود در عالم رندی نیست
کفرست دراین مذهب خود بینی و خود رأی

Fikr-i ḫod vü re'y-i ḫod der-'ālem rindī nīst
Küfrest der-īn meẕheb ḫod-bīnī vü ḫod-re'y

Me'ānī-i elfāẓ: *Fikr;* ma'lūm. *Ḫod;* kendü. *Vü re'y-i ḫod;* kendü re'yi. *Der;* ẓarfiyyet. *'Ālem;* ma'lūm. *Rindī;* 'āşıḳlıḳ. *Nīst;* yoḳ. *Küfrest;* küfürdür. *Der-īn;* bu. *Meẕheb;* ma'lūm. *Ḫod-bīnī;* kendüni göricilik. *Vü ḫod-re'y;* kendü re'ylilik.

Maḥṣūl-i beyt: 'Āşıḳlıḳ 'āleminde kendü fikri vü re'yi yoḳdur. Bu meẕhebde ḫod-bīnlik ve ḫod-re'ylik küfürdür. Ya'nī iy 'āşıḳ, bu 'āşıḳlıḳ 'āleminde ve rāh-ı 'ışḳda kendü vücūdını fikr ve kendü re'yini **(277a)**iḫtiyār ve emr-i maḥbūba i'tirāż

[73]Sûre-i En'am 28. Âyet-i Kerîme.
[74] Sûre-i En'âm 28. Âyet-i Kerîme.

yoḳdur. Zīrā ‘uṣṣāḳ, İlâhī meẕhebde kendüyi göricilik ve kendüyi re’y ü tedbīr ṣāḥibi bilmek küfürdür. Ḥüsn ve ḳabīḥ küllīsi ‘aḳlīdir; şer‘ī degildir. İ‘tikādı küfr oldıġı gibi murādını Ḥaḳḳ’ıñ murādına tābi‘ ḳılmayub kendü re’yini Ḫudā’nıñ emri üzere tercīḥ daḫı küfrdür, didiler ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (628) Fi’l-Meṣnevī:

هر که پایان بین تراو مسعود تر
جد تر او کارد افزون دید بر

زانکه داند کین جهان کاشتن
هست بهر محشر و بر داشتن

اخرت قطار اشتر دان بملک
در تبع دنیاش همچو پشم و پشک

پشم بکزینی شتر نبود ترا
ور بود اشتر چه قیمت پشم را

Her kí pāyān bīn-ter u mes‘ūd-ter
Cidd-ter ū kāred efzūn dīd ber

Z’ānkí dāned kīn cihān-ı kāşten
Hest behr-i maḥşer u ber-i dāşten

Āḫiret ḳaṭār-ı uştur dān be-mülk
Der teba‘ dünyāş hemçü peşm vü peşk

Peşm bügzīnī şütür nebved tu-rā
Ver büved uştur çí ḳıymet peşm-rā

Me‘ānī-i elfāẓ: *Her kí;* her kimesne kí. *Pāyān;* nihāyet, ṣoñ. *Bīn;* görici.-*Ter;* ziyāde. *Ū;* żamīr kimesneye rāci‘dir. *Mes‘ūd;* sa‘īd. -*Ter;* ziyāde. *Cidd;* sa‘y u ġayret. -*Ter;* ziyāde. *Ū;* żamīr kimesneye rāci‘. *Kāred;* ekin ekmek. *Efzūn;* ziyāde. *Dīd;* gör. *Ber;* mīve vü ṣemeresi ya‘nī maḥṣūli. *Z’ānkí;* ol sebebden kí. *Dāned;* bilür. *Kīn;* kí īn; bu. *Cihān;* dünyā. *Kāşten;* ekin ekmek yeridir. *Hest;* vardır. *Behr-i maḥşer;* maḥşer içün. *U ber;* maḥṣul. *Dāşten;* ḳaldırnaḳ. *Āḫiret;* ma‘lūm *Ḳaṭār;* ṣıralanmış yol gider. *Uştur;* deve. *Dān;* bil. *Be-mülk;* mülkde, emlākde. *Der;* ẓarfiyyet. *Teba‘;* tābi‘ olmaḳ. *Dünyāş;* -ş żamīr; uştura rāci‘dir. *Dünyā;* ma‘lūm. *hemçü;* gibi. *Peşm;* yüñ deveniñ ṣırtındakí yüñ gibidir. *Peşk;* deveniñ fażlasına derler. *Peşm;* yüñ. *Bügzīnī; [be-güzīnī],* iḫtiyār idersiñ. *Şütür;* deve. *Nebved; [ne-büved]* olmaz. *Tu-rā;* saña. *Ver;* eger. *Büved;* olur. *Uştur;* deve. *Çí;* ne. *Ḳıymet;* ma‘lūm. *Peşm-rā;* yüñi.

Maḥṣūl-i ebyāt: Her şol kimesne kí nihāyet u ‘āḳıbet ve işiñ ṣoñını ziyāde görici olur. Öyle olan kimesne ziyāde sa‘īd olur. Ziyāde sa‘y u ġayret ile o kimesne bu dünyāda iken eker, ziyāde görür mīve vü ṣemeresi. Öyledir, ne ḳadar ziyāde eker ise mīvesi o ḳadar ziyāde olur. Ol sebebden bu dünyāda ziyāde sa‘y u ġayret ile ‘amel-i ṣāliḥ toḫumlarını eker, kí bu dünyā ekin yeridir, ya‘nī āḫiretiñ tarlasıdır. Burada **(277b)**ne eker ise anıñ ḥāṣılātını rūz-ı maḥşerde ḳaldırırsıñ. Artıḳ durmamalı, leyl ü nehār bu dünyā mezra‘asına ‘amel-i ṣāliḥ toḫumlarını ekmeli. Āḫiret, fi’l-miṣl ḳaṭarlanmış yola gider develer gibidir. Mülk de, dünyāda o deveye ṭābi‘ olmuş, deveniñ ṣırtındakí yün, daḫı fażlası gibidir. Eger yünlerini iḫtiyār iderseñ deve seniñ olmaz. Eger deveyi iḫtiyār idüp deve seniñ olursa yünüñ ve fażlasınıñ ne ḳıymet ü bahāsı olur? Hīç. Bunuñla berāber yün de seniñdir fażlası da seniñdir. Çünkí deveyi iḫtiyār itdiñ, elbette anıñ ṣırtındakí yününi yolup çırçıplaḳ deveyi saña virmez yā. Eline yüniyle berāber fażlasıyla boḳıyla berāber iḥsān iderler. İşte sen āḫireti iḫtiyār ider iseñ dünyā da anıñla berāber saña gelür ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (628) Fi’l-Meṣnevī:

باز کونه ای اسیر این جهان *Bāz gūne iy esīr īn cihān* İy bu cihānıñ esīri başḳa dürlü نام خود کردی امیر این جهان *Nām-ı ḫod kerdī emīr īn cihān* Kendü nāmını bu dünyānıñ emīri eylediñ. Ḥālbukí bu dünyānıñ ḳuyūdıyla muḳayyed iken ber-‘aks kendüne, ben āzād

ü ḫürüm, diyü söylediñ.ای تو بندهٔ این جهان محبوس جان *İy tu bende-i īn cihān maḥbūs-ı cān*Ey sen! Bu cihānıñ bendesisiñ, maḥbūs-ı cān. Ya‘nī cānı maḥbūs olmuş ve zindān ‘ālem ṣūretinde ḳalmış bendesisiñ. چند کویی خویش را خواجهٔ جهان *Çend gūyī ḫ ̆īş-rā ḫ ̆āce-i cihān* Kendüne nice bir ḫ ̆āce-i cihān dirsiñ ve kendini emīr ü ḥākim ‘add idüp bād-ı ġurūrla pür olup, beyhūde yere ‘ömrüni żāyi‘ vü telef idersiñ. تخته بندست انکه تخته خواندهٔ *Taḫte bendest ānkí taḫteş ḫ ̆ānde’i* Taḫtaya bağlanmışdır ol kimesne kí, sen aña taḫt-ı şāhı oḳursuñ. صدر پنداری و بر در ماندهٔ *Ṣadr pindārī vü ber-der mānde’i* Kendüsini ṣadr-nişīn ẓann idersiñ, hālbukí ḳapuda ḳalmışdır. پادشاهی نیستت بر ریش خود*Pādişāhī nīstet ber-rīş-i ḫod* Saña pādişāhlıḳ yoḳdur, kendü şaḳalıñ üzerine. Ya‘nī sözüñ şaḳalına geçmiyor. پادشاهی چون کنی بر نیک و بد *Pādişāhī çün künī ber-nīk u bed* Pādişāhlıḳ nice idersiñ eygü ve kötü üzerine?بی مراد تو شود ریشت سپید *Bī-murād-ı tu şeved rīşet sepīd* Zīrā seniñ şaḳalıñ, seniñ murādsız bi-yāż olur; ya‘nī bi-yāżlanmasını murād idemezsiñ. İster istemez bi-yāżlanur. Anıñ men‘ine ḳādir degilsiñ.شرم دار از ریش خود ای کژ امید **(278a)***Şerm dār ez-rīş-i ḫod iy kej-ümīd* İy kej ümīd! Kendü şaḳalından utan ve ‘azc ü ḳuṣūrını bil ve terk-i kibr ü naḫvet ḳıl. Ve Ol Pādişāh-ı Ḥaḳīḳīniñ ‘ibādetine meşgūl ol. افتخار از رنک و بو و از مکان *İftiḫār ez-reng u bū vü ez-mekān* Renkden, ḳoḳudan ve yerden iftiḫār هست شادی و فریب کودکان *Hest şādī vü firīb-i kūdekān* Bunlardan iftiḫār, mesrūrluḳ, çocuḳ aldanması olur. کون میکوید بیا من خوش پیم *Kevn mī-gūyed bi-yā men ḫoş peyem*Kevn, dünyā nāẓir oluna, söyler; gel be ḫoş güzel ezelīyim. وآن فسادش کفته رو من لا شئیم *V’ān fesādeş güfte rev man lā şey’em*Ve o dünyā, ol fesādı yüri git, ben lā-şey’em dir. Ya‘nī bir şey’iñ kevn ü vücūdı nāẓir olanlara gel baña mā’il ol ve beni ḳabūl it kí, ben ḫoş ezelīyim ve laṭīf-revişliyim; dir. Lâkin anıñ ol fesād u fenāsı lisān-ı ḥāl ile, şaḳın baña mā’il olma ve beni ḳabūl itme; zīrā kí ben lā-şey’im ve bī-vefāyım, dir.ای ز خوبئ بهار آن لب کزان *İy zi-ḫūbī-i bahār ān leb gezān* İy bahārıñ ḫūblıġından dudaḳ ışırıcı; ya‘nī anıñ leṭāfet vü ṭerāvetine baḳub ṭa‘accüb idici. بنکر ان سردی وزردئ خزان *Bi-n’ger ān serdī vü zerdī-i ḫazān*Vaḳt-i ḫazānıñ ol bürūdet vü mażarratına naẓar eyle kí, bahārlar gün ṣūretindedir. Ve ḫazān vaḳtinde olan serdlik ve derdlik fesād ṣūretidir. Çünkim ol günüñ böyle bir fesādı muḳarrer olıcaḳ bahārıñ nesine maġrūr olursuñ? روز دیدی طلعت خورشید خوب *Rūz dīdī ṭal‘at-ı ḫūrşīd ḫūb* Kezâlik gündüz, ḫūrşīdiñ ṭal‘at ve vechini ḫūb gördüñ. مرک اورا یاد کن وقت غروب *Merg-i ū-rā yād kün vaḳt-i ġurūb*Lâkin ġurūb vaḳtinde anıñ merg ü zevālini hem yād eyle kí, anıñ vaḳt-ı ḍuḫāda ṭal‘at ve

cihānıñ münevver olması güni ṣūretidir. Ḥīn-i ġurūbda zer-rū ya‘nī ṣaru yüzlü ḥicāb-ı zemenletevārī ḳalmış fesād ve zevāli ṣūretidir. Çünkim bunuñ daḫı her gün zevāli ve fesādı muḳarrer olıcak gününe ‘āḳil iseñ niçün firīfte olursuñ. بدر را دیدی برین خوش چار طاق *Bedr-rā dīdī ber-īn ḫoş çār-ṭāḳ* Kezâlik bedr-i kāmili bu ḫoş çār-ṭāḳ üzere gördüñ. حسرتش را هم ببین اندر محاق *Ḥasreteş-rā hem bi-bīn ender-meḥāḳ* Anıñ ḥasretini hem leyle-i meḥāḳde gör. Meḥāḳ, ayıñ **(278b)**āḫirinde üç gicesine derler. Ya‘nī bu çār-ṭāḳ felek üzere ayıñ on dörünci gicesinde bedr-i kāmil görüp, anıñ kemāline maġrūr olma. Meḥāḳde, ayıñ eñ ṣoñunda kemāl ü cemāliniñ ḥasretini gör. Çünkim her kemāl, bunuñ gibi ‘āḳıbet bir zevāli ola. Bedr-i kāmil gibi cemāl ü kemāl ṣāḥibleriniñ ḥüsnüne maġrūr ve firīfte olma. Belkí‘āḳil iseñ, ‘āḳıbet anıñ fesād ve zevāline hem naẓar eyle. کودکی از حسن شد مولای خلق *Kūdekī ez-ḥüsn şüd mevlā-yı ḫalḳ* Kezâlik bir civān çocuḳ ḥüsn ü cemālinden ötüri ḫalḳıñ mevlāsı oldı. بعد فردا شد صرف رسوای خلق *Ba‘d-ı ferdā şüdḫurufrüsvā-yı ḫalḳ* Ferdādan ṣoñra ḫalḳıñ rüsvāyı bunamış ve ‘aḳlı gitmiş pīr oldı. Ḫuruf;bunamaḳ ve pīrlikden ‘aḳlı gitmege derler. Çünkim her civānıñ ‘āḳıbeti pīrlik ve bunamışlıḳ ola. Anıñ tāzeligi ḥālinde ḫalḳıñ seyyidi olmasına ve anı maḥbūb vü ma‘şūḳ ittiḫāẕ ḳılmasına ne maġrūr olursuñ. Belkí ‘āḳil iseñ aña fesādıñ görüp kötü cānibinden firār ḳılursuñ. ای بیدیده لوتهای چرب خیز *İy bī-dīde lūthā-yı çerb ḫīz* İy çerb ü şīrīn lūtlar görmüş kimesne, ḳalḳ. فضلهٔ انرا ببین در آبریز *Faẓle-i ān-rā be-bīn der āb-rīz* Āb-rīzde anıñ faẓlasını gör. Āb-rīz ṣu dökecek yere dirler; murād ḫelādır. Ya‘nī iy laṭīf ṭa‘āmlar ve nefīs ġıdālar görmüş ve aña mā’il olup yemiş kimse, ḳalḳ anıñ faẓalātını ḫelāda gör kí, anıñ ‘āḳıbeti nice necis vü ḫabīṯ oldı. مر خبث را کو که آن خوبیت کو *Mer ḫabeṯ-rā gū kí ḫūbiyyet kū* Ol fāẓla ve ḫabīṯe di kí, ol seniñ ḫūblıġıñ ḳanı? بر طبق ان نغزوان ذوقی و بو *Ber-ṭabaḳ ān neġz v’ān ẕevḳ u bū* Ṭabaḳ üzere ol ẕevḳ ve ol neġzlik vü güzellik ve rāyiḥe-i ṭayyibe ḳanı; diyüp sū’āl eyle. بس انامل رشک استادان شده *Bes enāmil reşk-i ustādān şüde*Ṣanā‘atde çoḳ enāmil üstādlarıñ reşki olmuş. در صناعت عاقبت لرزان شده *Der-ṣanā‘at ‘āḳıbet lerzān şüde* Ṣanā‘atde ‘āḳıbet lerzān olmuşdur. Ya‘nī ṣanāyi‘ ve hünerde nice kimseniñ parmaḳları vardır kí, ol üstād-ı kāmil olanlarıñ maġbūṭı ve pesendīdesi olmuşdur. Ve lâkin anıñ ṣāḥibiniñ pīrlikden **(279a)**ra‘şe gelüp ol, enāmil-i lerzān olmuşdur. نرکس چشم خمار همچو جان *Nergis-i çeşm-i ḫumār hemçü cān* Miṣāl-i āḫir, cān gibi maḫmūr çeşm-i nergis اخر اعمش بین و اب از وی چکان *Āḫira‘maş bīn vü āb ez-vey çekān*Āḫir anı a‘maş görürsüñ ve andan ṣu ṭamlayıcı ve leṭāfet, anıñ nergis gibi olan çeşm-i

ḫumārından gidüp gözleri ṣulanup andan yaş ṭamlar görürsüñ. حیدری کاندر صف شیران رود *Ḥaydarī k'ender ṣaf-ı şīrān revedBir* daḫı bu kí, bir ḥaydar ya'nī şīr-merd kí, şīrler ve delīrler ṣafında gider. اخر او مغلوب موشی می شود *Āḫir ū maġlūb-i mūşī mī-şeved* Āḫir ol ża'īf ü pīr olup, bir mūṣuñ maġlūbı olur. Ya'nī bu 'ālemde seniñ şecī' vü dilāver gördügüñ pehlüvānlar kí, fī-miṣl arslan gibidir. Kendi mānendi arslanlar içinde gider. Ve muḳātele ve muḳābele ider. Āḫir bir mertebede maġlūb olur kí, kemāl-i ża'afıdan bir fareniñ zebūnı, maġlūbı olur. زلف جعد مشکبار عقل بر *Zülf-i ca'd-ı müşg-bār-ı 'aḳl-ber* Ve keẕâlik 'aḳl iletici müşgbār ḳıvırcıḳ zülfi و اخر ان چون ذنب زشت خنک خر *Āḫir ān çün ẕenb ü zişt ḫing-i ḫar* Āḫir ol zülf ü kākülleri boz eşegiñ zişt ü ḳabīḥ ḳuyrıġı gibi görürsüñ. Müşg-bār; müşg yaġdırıcı, 'aḳl-ber; 'aḳl ḳapıcı ve ḫing-i ḫar, boz eşek ma'nāsınadır. Ya'nī şol ḳıvırcıḳ, müşg yaġdırıcı 'aḳl, bir 'aḳl ḳapıcı zülf kí, bir maḥbūbuñ ruḫsār-ı cemīlesinde görürsüñ ve aña mā'il olursuñ. Āḫirü'l-emr andan boz eşegiñ zişt olan ḳuyrıġından nefret ḳıldıġıñ gibi nefret ḳılursuñ. خوش ببین کونش ز اول با کشاد *Ḫoş bi-bīn kevneş zi-evvel bā-güşād* Ḥāṣıl-ı kelām ve netīce-i merām bu eczā-yı 'ālemde her ne şey'e mā'il iseñ, evvelden anıñ güşādla olan kevn ü 'imāretini ḫoş gör. و اخر ان رسواییش بین و فساد *V'āḫir ān rüsvāyīş bīn u fesād* Ve āḫir, anıñ ol rüsvālıġını ve fesādını daḫı gör. Ṣūret-i kevn ü 'imāretine maġrūr olma kí, bunlarıñ cümlesi āḫirü'l-emr fenā bulur. İllā Ẕāt-ı Ḥaḳḳ dā'im ü bāḳī, emṣālsiz, vaṣfa gelmez ḥüsn de işte O'durbāḳī,mevcūd. Hemān Aña 'alāḳa ve maḥabbet it 'azīzim.

Ṣaḥīfe (629) Ḳāle'l-Ḥāfiẓ:

ای دل صبور **(279b)** باش و مخور غم که عاقبت
این شام صبح کردد و این شب سحر شود

İy dil ṣabūr bāş vü me-ḫor ġam kí 'āḳıbet
Īn şām ṣubḥ gerded vü īn şeb seḥer şeved

Me‘ānī-i elfāẓ: *İy;* ḥarf-i nidā. *Dil;* göñül. *Ṣabūr;* ṣabr idici. *Bāş;* ol. *Me-ḫor;* yeme. *Ġam;* ma‘lūm. *Kí;* ḥarf-i rabṭ. *‘Āḳıbet;* eñ ṣoñra. *Īn;* bu. *Şām;* aḫşam. *Ṣubḥ;* ṣabāḥ. *Gerded;* olur. *Īn;* bu. *Şeb;* gice. *Seḥer;* ma‘lūm. *Şeved; o*lur.

Maḥṣūl-i beyt: İy göñül, ṣabūr[lı] ol ve ġam yeme kí, ‘āḳıbet bu aḫşam ṣabāḥ olur ve bu gice seḥer olur. Ya‘nī لن يغلب عسر يسرين Ḥadīṯ-i Şerīf sırrınca belā vü eẕāya ve ṭā‘at ü ma‘ṣıyyete iy göñül ṣabūr[lı] ol ve ġam yeme. Zīrā Ḥaḳḳ Te‘ālá’nıñ naẓm-ı celīli sırrınca rāh-ı ībādetde ta‘b u meşaḳḳat ve mā-sivādan ḳaṭ‘-ı naẓar idüp, ancaḳ Ḥażret-i Allâh’a raġbet itmek, ‘āḳıbet seni فان معالعسر يسرا[75] sırrına vāṣıl ḳılup bu żayḳ-ı ṣadr ve inḳibāż-ı ḳalb gibi ẓulumāt-ı beşeriyyeden ḫalāṣ ile inşirāḥ ü infisāḥ-ı ḥükm ve ‘ulūm-ı ledünniyye-i Rabbāniyye ve infitāḥ-ı envār-ı ḳudsiyye-i İlâhiyyeye irişiriz. Ve bu giceler seḥer olur kí, ṭulū‘-ı fecr-i envār-ı İlâhiyye ile żabt-ı ebyaż, esvedden temyīz ve اللهم ارنا الا شياء كما هى sırrından ḫaberiñiz olur dimekdir.

Ṣaḥīfe (629) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

كرت چو نوح نبى صبر هست بر غم طوفان
بلا بكردد و كام هزار ساله بر آيد

Geret çü Nūḥ Nebī ṣabr hest ber-ġam-ı ṭūfān
Belā be-gerded u kām-ı hezār sāle ber āyed

Me‘ānī-i elfāẓ: *Ger;* eger. *-t;* ḫiṭāb; saña. *Çü;* gibi. *Nūḥ Nebī;* Nūḥ ‘aleyhi’s-selām. *Ṣabr hest;* ṣabr var ise. *Ber-ġam;* ġam üzerine. *Der;* ẓarfiyyet. *Ṭūfān;* ma‘lūm; ṭūfāna. *Belā be-gerded;* döner ve def‘ olur. *Vü kām;* murād. *Hezār;* biñ. *Sāle;* sene, yıl. *Ber āyed;* ḥāṣıl olur.

Maḥṣūl-i beyt: Eger Nūḥ ‘aleyhi’s-selām gibi seniñ ġam-ı ṭūfāna ṣabrıñ var ise, belā def‘ olur ve biñ yıllıḳ murādıñ ḥāṣıl olur. Ya‘nī الصبر مفتاح الفرج Ḥadīṯ-i Şerīfi sırrınca Nūḥ ‘aleyhi’s-selām’ıñ ṭoḳuz yüz elli sene küffārı da‘vetleri vaḳtinde, küffārdan gördügü eẕā vü cefāya ṣabrı gibi sen de ḫalḳdan olan eẕāya ve ‘ibādetde ve

[75] Sûre-i İnşirâh 5. Âyet-i Kerîme.

ma‘ṣiyetde olan meşaḳḳat ü cefāya ve envā‘-ı belā ve elem ṭūfānına ṣabrıñ var ise ol **(280a)**ṣabr ile belā def‘ olur ve biñ yıllıḳ murādıñ ḥāṣıl olur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (629) Ḳāle’l-Ḥāfiẓ:

کوهر پاک بباید که شود قابل فیض
ورنه هر سنک و کل لولو و مرجان نشود

Gevher-i pāk be-bāyed kí şeved ḳābil-i feyż
Verne her seng u gil lü’lü’ vü mercān ne-şeved

Me‘ānī-i elfāẓ: *Gevher;* cevher. *Pāk;* ma‘lūm. *Be-bāyed kí;* gerek kí. *Şeved;* ola. *Ḳābil-i feyż;* ma‘lūm. *Verne;* yoḫsa. *Her seng;* her ṭaş. *Vü gil;* çamur. *lü’lü’;* incü. *Vü mercān;* ma‘lūm. *Ne-şeved;* olmaz.

Maḥṣūl-i beyt: Pāk-ẕāt gerekdir kí, feyż-i İlâhī’ye ḳābil ola. Yoḫsa her bir ṭaş ve çamur incü vü mercān olmaz. Pāk-ẕāt ve ṣāfī-ḳalb gerekdir kí, feyż-i Rabbānī ve tecellī-i envār-ı Sübḥāniyye’ye ḳābil ve müste‘id ola. Yoḫsa کالحجارة او اشد قسوة olan ḳalb, ḳābil-i feyż-i İlâhī olmaz. Hemān hemān āteş-i ‘ışḳla ḳalbden mā-sivāyı iḥrāḳ idüp ṣāfī-dil gerekdir kí, ḳābil-i feyż ola ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (630):

ما بلا را بکس عطا نکنیم
تا که نامش ز اولیا نکنیم

Mā belā-rā be-kes ‘aṭā ne-künīm
Tā kí nāmeş zi-evliyā ne-künīm

Me‘ānī-i elfāẓ: *Mā;* Biz, ṭaraf-ı İlâhiyye’dendir. *Belā-rā* belāları, muṣībetleri. *Be-kes;* bir kimesne. *‘Aṭā;* virmek. *Ne-künīm;* eylemeyiz. *Tā;* ḥattá. *Kí nāmeş;* o kimesneniñ nāmını, ismini. *Zi-evliyā;* velī. *Ne-künīm;* eylemeyiz.

Maḥṣūl-i beyt: Cenāb-ı Ḥaḳḳ buyurur kí: Biz bir kimesneye belā vü muṣībetler i‘ṭā itmeyiz. Ḥattá o kimesnenin nāmını, ismini evliyā itmeyiz. Ya‘nī

bizim belā vü muṣībetlerimiz ancaḳ evliyālara i‘ṭā ideriz; anlara maḫṣūṣdur bizim belālarımız dimekdir.

Ṣaḥīfe (631) Fi’l-Meṣnevī:

دائما هر کر اصلی کنک بود
ناطق انکس شد که از مادر شنود

چن سلیمان سوی مرغان سبا
یک صفری کرد بست ان جمله را

جز مکر مرغی که بد بی بال و پر
یا چو ماهی کنک بد از اصل کر

نی غلط کفتم که کر کر سر نهد
پیش و حی کبریا سمعش دهد

Dā’imā her ker aṣlī güng būd
Nāṭıḳ ān kes şüd kí ez-māder şünūd

Çün Süleymān sūy-ı mürġān-ı Sebā
Yek ṣafīrī kerd best ān cümle-rā

Cüz meger murġī kí bud bī-bāl u per
Yā çü māhī güng bud ez-aṣl-ı ker

Nī ġalaṭ güftem kí ger ker ser nehed
Pīş u Ḥayy-ı Kibriyā sem‘eş dehed

Me‘ānī-i elfāẓ: *Dā’imā;* ma‘lūm. *Her ker;* ṣağır kimesne. *Aṣlī;* esās. *Güng;* dilsiz. *Būd;* oldı. *Nāṭıḳ;* söyleyici. *Ān kes;* ol kimesne kí. *Şüd;* oldı. *Kí;* ḥarf-i rabṭ. *Ez-māder;* māderinden. *Şünūd;* işitdi. **(280b)***Çün;* çünkí. *Süleymān;* ‘aleyhi’s-selām. *Sūy;* ṭaraf. *Mürġān;* ḳuşlar. *Sebā;* Memleketi. *Yek;* bir. *Ṣafīr;* ışlıḳ urmaḳ. *Kerd;*

eyledi. *Best;* bağladı. *Ān cümle-rā;* o cümle ḳuşları. *Cüz;* ġayrı. *Meger;* illā kí. *Bud;* oldı. *Bī-bāl;* ḳanadsız. *U per;* uçıcı. *Yā;* yāẖud. *Çü;* gibi. *Māhī;* bir balıḳ. *Güng;* dilsiz. *Bud;* oldı. *Ez-aṣl;* aṣlından, esāsından. *Ker;* ṣaġır. *Nī ġalaṭ;* ġalaṭ degil. *Güftem;* söyledim. *Kí ger ker;* ṣaġır. *Ser;* baş. *Nehed;* ḳor. *Pīş;* öñüne. *Vü Ḥayy-ı Kibriyā;* ma‘lūm. *Sem‘eş;* aña ḳulaḳ. *Dehed;* virir.

Maḫṣūl-i ebyāt: Dā’imā her ṣaġır aṣlı, esāsı dilsiz oldı. Nāṭıḳ o kimesne oldı kí, māderinden söz işitdi. Ya‘nī her ne ḳadar dilsiz var ise, aṣlında ṣaġır oldı. Söz işitmedigi içün bī-zebān ḳaldı. Ve nāṭıḳ o kimesne oldı kí, peder ü māderinden söz işitdi. Ve anı ḥıfẓ idüp ḳabūl itdi. Keẕâlik şerī‘at vü ṭarīḳatde ṣaġır olanlar ve bī-zebān ḳalanlar mu‘allim ü mürebbīlerinden söz istimā‘ eylemediklerinden ötüridir. Ve nāṭıḳ olanlar ol kimesnelerdir kí, mu‘allim ve birilerinden ‘ilm ögrendiler; nuṭḳa gelüp anı söylediler. Çünkí Süleymān ‘aleyhi’s-selām Sebā ḳuşlarınıñ cānibine bir ṣafīr eyledi; ol cümlesini bağladı. Ve bu üslūbla anları ṣayd u ḳayd eyledi. Ya‘nī Ḥażret-i Süleymān ‘aleyhi’s-selām ṣadā-yı rūḥāni ve nefes-i raḥmānī ile Ḳavm-i Sebā’yı da‘vet eyledi. Anlar da ḳabūl eyleyüp, anıñ taḥt-ı ḥükmünde muḳayyed oldılar. Meger şol murg degil kí, ḳanadsız ve persiz oldı. Yāẖud balıḳ gibi aṣlında dilsiz ve ṣaġır idi. Ya‘nī şol kimesneleri dām-ı bī‘atine eylemedi ve anları luṭf u kerem dāneleriyle ṣayd eylemedi kí, anlar da fi’l-ḥaḳīḳa ḥayāt-ı ṭayyibe ve per ü bāl-i ‘aḳliyye yoḳ idi. Tā aṣl-ı fıṭratdan anlar صم بكم عمى فهم لا يعقلون[76] Āyet-i Kerīmesi’niñ fehvāsınca aṣamm u ebkem idiler. Anıñ kelāmıñ işitmediler ve anı ta‘aḳḳul idüp anıñla ‘amel itmediler. Yoḳ ġalaṭ didim, eger farż-ı ṣaġır olan kimesne Cenāb-ı Kibriyā’nıñ vaḥyiniñ öñünde baş ḳoya; Ol ‘aẓamet **(281a)**u kibriyā ṣāḥibi aña sem‘ virir. Ya‘nī şol bir murġa hidāyet eylemedi kí, ol murġ aṣlında ebkem idi, didiñ bu sözi fev‘[en] ġalaṭ söylediñ. Eger sem‘-i cānı aṣamm olam kimesne ‘adem-i istimā‘ına mu‘terif olup, Ol ‘aẓamet ü kibriyā ṣāḥibi olan Ḫudā’nıñ vaḥyiniñ maḥali olan enbiyā vü evliyānıñ ḥużūrına baş ḳosa ve benim sem‘-i cānım yoḳdur diyü cehl ü ġafletine mu‘terif olsa Ḫudā-yı müte‘āl sem‘-i cān iḥsān iderdi ve kelām-ı Ḥaḳḳ’ı istimā‘ itmek mertebesini virir idi sulṭānım.

Ṣaḥīfe (632) Ḳāle’ṣ-Ṣā’ib:

[76] Sûre-i Bakara171. Âyet-i Kerîme.

نهاد سخت تو سوهان بخود نمی کیرد
وکرنه پست و بلند زمان سوهانست

Nihād-ı saḫt-ı tu sūhān be-ḫod nemī-gīred
Vegerne pest u bülend-i zamān sūhānest

Me‘ānī-i elfāẓ: *Nihād;* ṭabī‘at. *Saḫt;* ḳatı. *Tu;* seniñ. *Sūhān;* sūh’uñ cem‘idir; sūhen ise dörbi dimekdir. *Be-ḫod;* ḥaḳīḳatde. *Nemī-gīred;* ṭutmaz; ya‘nī te’ṯīr itmez. *Vegerne;* yoḫsa. *Pest;* alçaḳ. *U bülend;* yüksek. *Zamān;* ya‘nī zamānıñ inişi ve yoḳuşı. *Sūhāst;* dörbüler dimekdir.

Maḥṣūl-i beyt: Seniñ ḳatı olan ṭabī‘atına dörbi te’ṯīr itmez. Yoḫsa bu zamānıñ alçaġı yüksegi, inişi çıḳışı igne[77] ve dörbüdür. Ya‘nī bu dünyāda seniñ ba‘ż-ı kere ikbāliñ ve ba‘ż-ı kere idbārıñ gāh ‘izzet ve gāh ẕillet, ḥaḳāret görmeklik böyle böyle iniş yoḳuşlar, bunlar seni terbiyye itmek içün bunlar saña dörbü gibidir. Naṣıl dörbü ile teymüri terbiye idüp müstaḳīm iderler, işte ‘azīzim anıñ gibi seniñ ḳatı, serd(t) olan ṭabī‘atini böylece yumuşaḳ ve güzel iderler, dimekdir.

Ṣaḥīfe (632):

مرد معجب ز اهل دین نبود
هیچ خود بین خدای بین نبود

بیخبر از جهان و مست یکیست
خویشتن بین و بت پرست ینیست

Merd-i mu‘ceb zi-ehl-i dīn ne-būd
Hīç ḫod-bīn Ḫudāy-bīn ne-būd

Bī-ḫaber ez-cihān vü mest yekīst

[77] Bu kelime metinde “ایکه” şeklinde yazılmıştır ancak metindeki anlam hasebiyle tarafımızdan “ایکنه” olarak okunmuştur.

Ḫ῾īşten-bīn vü but-perest yekīst

Me‘ānī-i elfāẓ: *Merd;* insān. *Mu‘ceb;* kendüsini begenmiş. *Zi-ehl-i dīn;* İslāmdan. *Ne-būd;* olmadı. *Hīç;* aṣla. *Ḫod;* kendüsini. *Bīn;* görici. *Ḫudāy;* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ı. *Bīn;* görici. *Ne-būd;* olmadı. *Bī-ḫaber;* ḫabersiz. *Zi-cihān;* dünyādan. *Vü mest;* sarḫoş. **(281b)***Yekīs*t; biricikdir. *Ḫ῾īşten;* kendüsini. *Bīn;* görici. *Vü but-perest;* puta ṭapıcı. *Yekīst;* biricikdir.

Maḥṣūl-i ebyāt: Kendüsini begenmiş insān, ehl-i dīnden olmadı. Ya‘nī müte‘accib olan ādem müslümān degildir. Zīrā aṣlā kendüyi gören, Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ı göremez. Öyle olan kimesne dünyādan bī-ḫaber kendü varlığıyla sarḫoş olmuş biricik kimesnedir. Kendüyi görici ve puta ṭapıcı biricik kimesnedir. Ya‘nī kendüyi kendüsine put idüp kendüsine ṭapar. Öyle olan kimesne müslümān degildir. Zīrā kí, Ḥaḳḳ-perest olmayup ḫod-perest oldı. Bu ‘ucbdan vaz gelürse, o zamān Ḥaḳḳ-perest olup dāḫil-i silk-i İslām olur, dimekdir. Ṣaḥīh[en] bu dünyāda bundan meẕmūm bir şey’ yoḳdur. Kí ḳarnı necāset ile ṭolu, boḳ ṭolu memşā gibi gezer. Bunuñla berāber kibr ü ‘ucb idüp kendüsini begenüp ḫalḳı istihzā’ ider. Ne‘ūẕu bi’llâh, ‘acabā böyle olan kimesne aṣlā kendüsini tefekkür idüp ve düşünmez mi kí, bir murdār menīden ḫalḳ olup nice zamān vālidesiniñ ḥayż-ı murdār ḳānıyla teġaẕẕī itmiş. Buraları ḫāṭıra gelmez mi ‘azīzim?

Ṣaḥīfe (634):

کاری کنیم ورنه خجالت بر اورد
روزی که رخت جان بجهان دکر کشیم

Kārī künīm verne ḫicālet ber evrade
Rūzī kí raḫt-ı cān be-cihān-ı diger keşīm

Me‘ānī-i elfāẓ: *Kārī;* bir iş. *Künīm;* ideriz. *Verne;* yoḫsa. *Ḫicālet;* ma‘lūm. *Ber;* yuḳarı. *Evrade;* götürür. *Rūzī;* birgün. *Kí;* ḥarf-i rabṭ. *Raḫt;* metā‘. *Cān;* ma‘lūm. *Be-cihān-ı diger;* başḳa cihāna. *Keşīm;* çekeriz.

Maḥṣūl-i beyt: Bir iş işleyelim, idelim kí ṣoñra ḫicālet götürür. Öyle ḫecīl olacaḳ işde bulunma. Cenāb-ı Ḥaḳḳ'a maḳbūl iş işle. Zīrā birgün cān metā'ını başḳa cihāna çekeriz. Ya'nī bu dünyādan āḫirete gideriz. Orada bu işlerden su'āl iderler. Öyle bir iş idelim kí, orada ḫecīl olmayalım. Vāh, niçün bu işi işledim, kāşkī bunı işlemeyeydim, burada maḥcūb vü ḫecīl olmayaydım, diyü ḫicālet götürmeyesiñ 'azīzim.

Ṣaḥīfe (634) Ḳāle'l-Ḥāfiẓ:

در ره منزل لیلی که خطرهاست در آن
شرط**(282a)** اول قدم انست که مجنون باشی

کاروان رفت و تو در خواب و بیابان در پیش
کی روی ره ز که پرسی چه کنی چون باشی

Der-reh-i menzil-i Leylá kí ḫaṭarhāst der-ān
Şarṭ-ı evvel-i ḳadem-i ānest kí Mecnūn bāşī

Kārvān reft vü tu der-ḫˇāb vü bi-yābān der-pīş
Key revī reh zi-kí porsī çí künī çün bāşī

Me'ānī-i elfāẓ: *Der;* ẓarfiyyet. *Reh;* yol. *Menzil;* yer, maḥal. *Leylá;* ma'lūm. *Kí;* ḥarf-i rabṭ. *Ḫaṭarhāst;* ḫaṭarıñ cem'idir; *ḫaṭar;* ma'lūm. *-Est;* -dır, o yolda dimekdir. *Şarṭ-ı evvel;* birinci şarṭ. *Ḳadem;* ayaḳ. *Ānest kí;* ol ayaḳdır kí. *Mecnūn;* deli. *Bāşī;* olasıñ. *Kārvān;* ma'lūm. *Reft;* gitdi. *Vü tu;* sen. *Der-ḫˇāb;* uyḳuda. *Vü bi-yābān;* uzun çöl, ṣaḥrā. *Der-pīş;* öñünde. *Key;* ḳaçan. *Revī;* gidersiñ. *Reh;* yola. *Zi-kí;* kimden. *Porsī;* su'āl idersiñ. *Çí;* ne. *künī;* idersiñ. *Çün;* naṣıl. *Bāşī;* olursuñ.

Maḥṣūl-i ebyāt: Leylá menziliniñ yolunda ḫaṭarlar vardır. O yolda, ya'nī 'ışḳ yolunda çoḳ ḫaṭarlar vardır. Çoḳ müşkil yoldur. Bu yoluñ birinci şarṭı ve evvel ḳademi ya'nī başamaġı ḳademi, Mecnūn olasıñ. Ya'nī bu 'ışḳ yolı ḳademe ḳademedir. Birinci ḳademesi deli olmaḳdır. Dīger ḳademelerini buña ḳıyās eyle. Kārvān gitdi, sen uyḳudasıñ. Öñünde çöl ve ṣaḥrā kí, nihāyeti yoḳdur. Ḳaçan kendü

başına yol gidersiñ? Yalñız kimesne yoḳ ve kimden su’āl idersiñ? Ne idersiñ, naṣıl olursuñ? Bir tefekkür it; işte bunuñ gibidir gideceğiñ āḫiret yolı. Hemān sa‘y u ġayret idüp bu dünyāya dalma, ġaflet uyḳusunda olma. Ve kārvān-ı muvaḥḥidīne ḳaruşup girüye ḳalma. Ṣoñra yolda ḳalursıñ. Ḥayvānān seni helāk u telef ider ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (635) Ḳāle’s-Sa‘dī:

دریغست با سفله کفت از علوم
که ضایع شود تخم در شوره بوم

Dirīġast bā-sifle güft ez-‘ulūm
Kí żāyi‘ şeved toḫm der-şūre būm

Me‘ānī-i elfāẓ: *Dirīġast;* ḥayf, yazıḳdır. *Bā-sifle;* sefīhe, aḥmaḳa. *Güft,* söylemek. *Ez-‘ulūm;* ‘ilmden. *Kí;* zīrā. *Żāyi‘;* ma‘lūm. *Şeved;* olur. *Toḫm;* ma‘lūm. *Der-şūre;* şoraḳ. *Būm;* yer, maḥal dimekdir.

Maḥṣūl-i beyt: Sefīhlere aḥmaḳlara ‘ulūm ve ḥükümden şey’ söylemek yazıḳ, ḥayf olur. Zīrā kí, anlar bu ‘ulūmdan ve ḥükümden bir şey’ istifāde itmezler. Eşege ‘ilm oḳutmaḳ gibidir. Hīç eşek, oḳuma bir şey’ **(282b)**añlar mı? Daḫı bu sefīhlere ‘ulūmdan şey’ söylemek, şoraḳ olan yere toḫum ekmek gibidir. Toḫum żāyi‘ olur. Hīç şoraḳ maḥalde bir şey’ ḥāṣıl olur mı? İşte anıñ gibidir süfehālara ‘ilm ve ḥükm söylemek, beyhūde olur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (635) Ḳāle’s-Sa‘dī:

شبی بر نشست از فلک بر کذشت
بتمکین و جاه از ملک در کذشت

چنان کرم در تیه قربت براند
که در سدره جبریل ازو باز ماند

Şebī bernişest ez-felek der- güẕeşt

Be-temkīn-i cāh ez-mülk der-güẕeşt

Çünān germ der-tīh ḳurbet be-rāned

Kí der-Sidre-i Cibrīl ez-Ū bāz māned

(498) ṣaḥifede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (636):

عبادت با خلاصی نیت نکوست

وکرنه چه آید ز بی مغز پوست

(312) ṣaḥīfede meẕkūr olup, mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (637):

ما را خواهی خطی بعالم در کش

در بحر فنا غرقه شو دم در کش

Mā-rā ḫ ̌āhī ḫaṭṭī be-‘ālem der keş

Der-baḥr-i fenā ġarḳa şev dem der keş

Me‘ānī-i elfāẓ: *Mā-rā;* bizi. *Ḫ ̌āhī;* ister iseñ. *Ḫaṭṭī,* bir ḫaṭṭ, ya‘nī bir çizik. *Be-‘ālem;* dünyāya. *Der;* ẓarfiyyet. *Keş;* çek. *Der;* ẓarfiyyet. *Baḥr;* deñiz. *Fenā;* fānī olmaḳ. *Ġarḳa;* boġulmuş. *Şev;* ol. *Dem;* nefes. *Der;* ẓarfiyyet. *Keş;* çek.

Maḥṣūl-i beyt: Cenāb-ı Ḥaḳḳ ṭarafından ḫiṭābdır: Bizi ister iseñ dünyāya bir çizik çek. Ya‘nī muḥasib efendiler defterlerine, ḫaṭṭ-ı baṭlān ta‘bīr olunur. Çizgi çekerler kí ‘itibār olunmayacaġına ‘alāmet, aña ḫaṭṭ-ı baṭlān derler. İşte öylece terk-i dünyā eyledigine işāret olmaḳ içün bir ḫaṭṭ-ı baṭlān çek. Daḫı fānī, yoḳluḳ deñizinde ġarḳ olup, nefes çek. Ya‘nī ṣoñ nefesini fenā deñiziniñ ġarḳ olmasında el-āndan

ṣoñra bizimle berāber olursuñ ‘azīzim. Ne olacaḳsıñ iki ‘āleme pādişāh olup? Ḥükm ü salṭanat süreceksiñ, lâkin sen dersiñ kí, seniñ pādişāh didigiñ ‘abā, kebe içindekí mesākīn ü fuḳarā degil mi? Evet, anlardır. Anlarıñ salṭanat u ḥükümdārlıḳları ẓāhirde görünmez, ma‘nevīdir. Hīç işitmediñ mi Menāḳıb-ı Evliyā-yı Kirāmı? Bir teveccüh mülketini alt ve üst itmiş, bir naẓarda kāfiri mü’min itmiş, bir teveccüh ile istedigini yapmış. Bu ḥükümleri, ẓāhir pādişāhları yapabilür mi? Ḥikāye: Pādişāhıñ birisiniñ ḳarnında rūzgār ḥabs **(283a)**olmuş. Ḥattá helāk derecesine varmışdır. Pādişāh dimiş kí, bundan şu belāyı kim izāle ider ise mülkümi ve salṭanatımı aña teslīm iderim. Allâh’dan bir ẕāt işitmiş. Bunuñ aḥvālini teraḥḥüm[en] ve merḥamet[en] sarāy-ı hümāyuna gelüp pādişāhıñ ḳarnını dest-peyvest-i mürşidāneleriyle mesḥ itdigi anda kendüsünden yel ẓuhūr iderek, istirāḥat itmiş. Pādişāh, selāmet ü ‘āfiyet bulmuşdur. Ol sā‘at pādişāh, o ẕāt-ı ‘ālī-ḳadre dimiş kí: “Benim taḫtıma otur. Ben kendümi āzl ü ḫal‘ itdim, sen pādişāhsıñ.” O ẕāt buyurmuş kí: “O metā‘a ḥācet yoḳdur, kí anıñ ḳıymeti ve bahāsı bir ḳoḳmuş ḫırṭe ola.” Evet, öyle işte. İnsān, bir ḳoḳmuş yeliñ kendü ḳarnından iḫrācına ḳudreti yoḳdur. Lâkin ehlu’llâh-ı ‘iẓām ḥażerātı böyle degildir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (637) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

توانکرا دل درویشی خود بدست آور
که مخرن زر و کنج و درم نخواهد ماند

برین رواق زبرجد نوشته اند بزر
که جز نکویئ اهل کرم نخواهد ماند

Tevāngerā dil-i dervīş ḫod be-dest āver
Kí maḫzen zer vü genc vü direm ne-ḫˇāhed māned

Ber-īn rivāḳ-i zeberced nüvişte end be-zer
Kí cüz nikūyī-i ehl-kerem ne-ḫˇāhed māned

Me‘ānī-i elfāẓ: *Tevāngerā;* zengin ādem. *Dil;* göñül. *Dervīş;* ma‘lūm. *Ḫod;* kendi. *Be-dest;* ele. *Āver;* getür kí. *Maḫzen;* ḫazīne. *Zer;* altun. *Vü genc;* defīne. *Vü direm;* aḳçe, para. *Ne-ḫ ̔āhed;* istemez. *Māned;* ḳala, ya‘nī ḳalmayacaḳdır. *Ber-īn;* bunuñ üzerine. *Rivāḳ;* çār-ṭāḳ; gökyüzi murāddır. *Zeberced;* ma‘lūm, yeşil olan ṭaş. *Nüvişte end;* yazmışlardır. *Be-zer;* altun ile. *Kí cüz;* ġayrı. *Nikūyī;* eygüligi. *Ehl-i kerem;* ma‘lūm. *Ne-ḫ ̔āhed;* istemez. *Māned;* ḳala.

Maḥṣūl-i ebyāt: İy ġanī, zengin olan ādem! Kendiñ dervīşiñ, faḳīriñ göñlüni ele getür. Zīrā altun maḫzeni ve direm defīnesi ḳalmayısardır. İy māl-ı dünyā ile ġanī-i mecāzī olan mü’minīnden kendüne mute‘allıḳ fuḳarā’-i ṣābirīne mālik, zekātını virmek ile göñüllerini ele alup, sen daḫı o sāyede Ḥaḳḳ Te‘ālá’ya ḳurbiyyet taḥṣīl eyle kí, eliñde olan ile āḫiret taḥṣīl olunacaḳ. Zīrā altun ḫazīnesi gümüş defīnesi ḳalmayısardır. Hepsi fenā olacaḳdır. Bu zeberced renglü olan gök üzerine altun ile yazılmışdır kí, **(283b)**ehl-i keremiñ eylügünden ġayrı başḳa bir şey’ ḳalmayısardır. İy sālik ḳardaş, ṣūrī ve ma‘nevī kerem ü iḥsāna mülāzımat eyle. Zīrā kütüb-i semāviyyede altunla yazılmışdır kí[78] ان الله لا يضيع اجرالمحسنين sırrınca ehl-i keremiñ eylügünden ġayrı bāḳī ve āḫiretde nāfi‘ bir ‘amel ḳalmayısardır ve’s-selām ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (637): Ḳāle’ṣ-Ṣeyḫü’l-‘Aṭṭār Ḳuddise Sırruhu:

حب درویشان کلید جنت است
دشمن ایشان سزای لعنت است

Ḥubb-i dervīşān kilīd-i Cennetest
Düşmen-i īşān sezā-yı la‘netest

Me‘ānī-i elfāẓ: *Ḥubb;* maḥabbet, meveddet. *Dervīşān;* dervīşiñ cem‘idir. *Kilīd;* ma‘lūm. *Cennetest;* Cennetiñ kilīdidir. *Düşmen;* żıdd-ı dost. *Īşān;* żamīr-i cem‘; dervīşāna rāci‘dir. *Sezā-yı;* lāyıḳ. *la‘netest;* la‘nete lāyıḳdır.

[78]Sûre-i Hûd 115. Âyet-i Kerîme.

Maḥṣūl-i beyt: Dervīşāna maḥabbet itmek Cennetiñ kilīdidir. Nitekim ḳapusı kilīdlü olan pencereye duḫūl müyesser olmaz. İllā kilīdi açılmadıḳça dervīşāna maḥabbet itmeyüp anlara buġż u ʻadāvet itmek Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ laʻnetine lāyıḳ olur. Lâkin bu beyt, dervīşān ḥaḳḳında degildir. Zīrā dervīş olmaḳ çoḳ zordur. Öyle ḥerīfiñ didigi gibi tepdiñ keçe oldı, çekdiñ külāh oldı, giydiñ dervīş oldı; degildir. Öyle külāh ile ḫırḳa ile dervīşlıḳ olaydı ne ḳolaydır ʻazīzim. Bu elbise-i fāḫire ḥaḳīḳatde dervīş olanlara bir ʻalāmet-i maḫṣūṣdur. Yoḫsa tilki, arslanıñ postunı şırtına almaḳ ile arslan olmaz; yine tilkidir. Ancaḳ birṭakım aḥmaḳ insānlar anı arslan ẓann iderler. Heyhāt, heyhāt…

Ṣaḥīfe (638):

درد مندان کنه را روز و شب
شربتی بهتر ز استغفار نیست

ارزومند وصال یار را
چاره غیر از نالها و زار نیست

Derdmendān-i güneh-rā rūz u şeb
Şerbetī bihter zi-istiġfār nīst

Ārzūmend-i viṣāl-i yār-rā
Çāre ġayr ez-nālehā vü zār nīst

Meʻānī-i elfāẓ: *Derdmendān;* derd ü keder ve aġrı vü müżṭarib olanlar dimekdir. *Güneh-rā;* burada günāhınıñ derdiyle, ġamıyla mükedder vü mużṭarib olanlara. *Rūz;* gündüz. *U şeb;* gice. *Şerbetī;* maʻlūm. *Bihter;* ziyāde eygü. *Zi-istiġfār;* maʻlūm. *Nīst;* yoḳdur. *Ārzūmend;* hevesmend **(284a)**ü ṭālib. *Viṣāl;* malūm. *Yār-rā;* maḥbūbıñ. *Çāre;* maʻlūm. *Ġayr;* başḳa. *Ez-nālehā;* nāleniñ cemʻidir; nāle vü efġān. *Vü zār;* iñlemek. *Nīst;* yoḳdur.

Maḥṣūl-i ebyāt: Gice vü gündüz günāhıyla mükedder ü ġamnāk ve perīşān olanlara istiġfār şerbetinden ziyāde eygü muʻālece ve devā yoḳdur. Maḥbūbıñ ve

cānānıñ vuṣlatına ṭālib ü hevesmend olanlar içün nāle-i efġān ve iñlemekden başḳa çāre yoḳdur. Ya‘nī leyl ü nehār anıñ āteş-i ‘ışḳıyle yanup ṭutuşup ṣabāḥlara ḳadar āh ü efġān ile gözyaşını döker iseñ, belkí cānān saña merḥamet idüp viṣāliyle seni çerāġ ide. Gerek ẓāhir gerek bāṭın maḥbūblarınıñ ve ‘āşıḳlarınıñ ḥāli böyledir. Ve böyle olmadıḳça viṣāl müyesser degildir. Aġla erenler, aġla. Belkí merḥamet ider cānānımız, sulṭānımz ‘azīzimiz.

Ṣaḥīfe (639) Fi’l-Meṣnevī:

چونکه تقوی بست دو دست هوا
حق کشاید هر دو دست عقل را

پس حواس چیره محکوم تو شد
چون خرد سالار و مخدوم تو شد

Çünkí taḳvá best dü dest-i hevā
Ḥaḳḳ güşāyed her dü dest-i ‘aḳl-rā

Pes ḥavāss-ı çīre maḥkūm-ı tu şüd
Çün ḫıred sālār u maḫdūm tu şüd

Me‘ānī-i elfāẓ: *Çünkí;* çünkí. *Taḳvá;* ma‘lūm. *Best;* baġladı. *Dü;* iki. *Dest;* el. *Hevā;* ma‘lūm. *Ḥaḳḳ;* Cenāb-ı Ḥaḳḳ. *Güşāyed;* açar. *Her dü dest;* her iki el. *‘Aḳl-rā;* ma‘lūm. *Pes;* ṣoñra. *Ḥavāss-ı çīre;* ġālib ü ḥākim olan ḥavāss, ẓāhir ü bāṭına. *Maḥkūm-ı tu;* seniñ maḥkūmuñ. *Şüd;* olur. *Çün;* çünkim. *Ḫıred;* ‘aḳl. *Sālār;* re’is ü ser, ‘asker gibi. *U maḫdūm;* ma‘lūm. *Tu;* seniñ. *Şüd;* olur.

Maḥṣūl-i ebyāt: Çünkí taḳvá, hevānıñ iki elini baġladı. Zīrā insān emr-i İlâhiyye’ye imtiṣāl ü nehyden ictināb idüp, ibādet ü ṭā‘ate sa‘y ü ġayret ider ise ehl-i taḳvā zümresinden olur. İşte bu taḳvā hevānıñ elini baġladı. Ya‘nī ārzū vü iştihā elleri baġlanur. Ol vaḳt, Cenāb-ı Ḥaḳḳ kemāl-i luṭf u kereminden ‘aḳlıñ her iki elini açar. Ya‘nī ẓāhir ü bāṭın elleri feṭḥ ü güşāde olup hem ẓāhirde ve hem bāṭında birinci

‘uḳalādan olur. Bundan ṣoñra ġālib ve ḥākim olan ḥavāss-ı ḫamse-i ẓāhire vü bāṭına daḫı saña maḥkūm olur. Ve sen aña ḥākim olup **(284b)**her bir emrine mūtī‘ ü münḳād olur. Çünkí ‘aḳl saña re’is ve hem de maḫdūm oldı. Ya‘nī ṭaraf-ı İlâhiyye’den ‘aḳd olan tecelliyāt-ı Rabbānī sırrından ‘aḳl saña ṭarīḳ-i müstaḳīmi gösterir. Ve hem de o yolda ḫidmet ü mu‘āvenet idüp seni ṭarīḳ-i ḳurb-ı İlâhiyye’ye götürür. Bir dereceye ḳadar Cebrā’īl-veş oradan ilerüye götüremez ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (640) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

معرفت نیست در این قوم خدایا مددی
تا برم کوهر خودرا خبردار دکر

Ma‘rifet nīst der-īn ḳavm Ḫüdāyā mededī
Tā berem gevher-i ḫod-rā ḫaberdār-ı diger

Me‘ānī-i elfāẓ: *Ma‘rifet;* ma‘lūm. *Nīst;* yoḳdur. *Der-īn ḳavm;* bu ḳavmde. *Ḫüdāyā;* iy Ḫudā. *Mededī;* bir meded iḥsān eyle. *Tā;* ḥattá. *Berem;* ileteyim. *Gevher-i ḫod-rā;* kendü cevherimi. *Ḫaberdār-ı diger;* başḳa bir ileticilere.

Maḥṣūl-i beyt: İy Ḫudā! Bu ḳavimde ma‘rifet-i İlâhiyyeñiz yoḳdur. Bir meded ü iḥsān eyle! Ḥattá kendü cevher-i nefsimi bir başḳa ileticilere ileteyim. Burada, metā‘-ı nefsim bahā vü ḳıymet ṭutmaz, dimekdir.

Ṣaḥīfe (641) Fi’l-Meṣnevī:

دست شد بالای دست این تا کجا
تا یزدان که الیه المنتها

کان یکی دریاست بی غور و کران
جمله دریاها چو سیلی پیش آن

حیلها و چارها کر اژدهاست

پیش الا الله انها جمله لاست

Dest şüd bālā-yı dest īn tā kücā
Tā Yezdān kí ileyhe'l-muntehā

K'ān yekī deryāst bī-govr u kerān
Cümle deryāhā çü seylī pīş-i Ān

Ḥīle vü çārehā ger ejdehāst
Pīş-i illā'llâh ānhā cümle lāst

Me'ānī-i elfāẓ: *Dest;* el. *Şüd,* oldı. *Bālā;* yüksek, 'alā. *Dest;* el. *Īn;* bu. *Tā;* ḥattá. *Kücā;* nereye ḳadar. *Tā;* ḥattá. *Yezdān;* Cenāb-ı Ḥaḳḳ'a ḳadar kí. *İleyhi;* O Cenāb-ı Ḥaḳḳ'a. *El-müntehā;* intihā bulur. *K'ān;* kí ān taḳdīrinde. *Ān;* ism-i işāret; Ḥaḳḳ'adır. *Yekī;* bir. *Deryāst;* deñizidir. *Bī-govr;* nihāyeti yoḳ. *Vü kerān;* eṭrāf yoḳ. *Baḥr;* 'ummān. *Cümle;* hep. *Deryāhā;* deryānıñ cem'idir. *Çü;* gibi. *Seylī;* ma'lūm seyl ṣuyı. *Pīş;* öñünde. *Ān;* O Ḥaḳḳ'ıñ, deryānıñ öñünde dimekdir. *Ḥīlehā;* ḥīleler. *Vü çārehā;* çāreler. *Ger;* eger. *Ejdehāst;* ejderhādır. *Pīş;* öñünde. *İllā'llâh;* ancaḳ Cenāb-ı Ḥaḳḳ'dır. *Ānhā;* anlarıñ. *Cümle;* hepsi. *Lāst;* yoḳdur.

Maḥṣūl-i ebyāt: (285a) El el üzerine oldı Tanrı'ya ḳadar, Cenāb-ı Ḥaḳḳ'a ḳadar böyledir. Orada nihāyet bulur kí, [79]يدالله فوق ايديهم Āyet-i Kerīmesi mūcibince; El elden üstündür 'arşa ḳadar, ta'bīri budur. Zīrā O Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ yeddi kí, ḳudret-i İlâhī murāddır. Bir deryādır kí, 'umḳı ve eṭrāfı yoḳdur, nihāyetsiz bir deryādır. Cümle deryālar, o deryānıñ öñünde seyl ṣuyı gibidir. bu dünyāda olan ḥīleler ve çāreler egerçí seniñ 'indinde ejderhādır. Lâkin, Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ Allâh ismiyle müsemmá olan Mevcūd-ı ḥaḳīḳīniñ öñünde anlarıñ hepsi yoḳdur, lā-şey'dir. Gerçí sen birṭaḳım ḥīle ve kendüne çāreler idersiñ, ẓannitme kí bu ḥīle ve çāre ile Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ ḥükm ü ḳażāsı elinden ve ḳudret-i İlâhiyyesinden kendümi ḳurtarırım. Ḥāṣā, bunlarıñ hepsi 'ind-i İlâhiyye'de yoḳdur; lā-şey'dir. Ancaḳ büyük ḥīle ve çāre,

[79] Sûre-i Fetih 10. Âyet-i Kerîme.

Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ ‘aẓamet ü ḳudretine ṣaġınup çoḳ çoḳ istiġfār idüp seḥerlere gözyaşıyle āh u efġān itmekdir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (642) Ḳāle'l-Kāşifī:

نه اندیشی ازان روزی که در وی
جکرها خون و دلها ریش بینی

دهنت نامهٔ اعمال و کویند
بخوان تا کردهای خویش بینی

مکن ور میکنی باری دران کوش
که اندر نامه نیکی بیش بینی

Ne endīşī ez-ān rūzī kí der-vey
Cigerhā ḫūn u dilhā rīş bīnī

Dehendet nāme-i a‘māl vü gūyend
Be-ḫ‘ān tā kerdhā-yı ḫ‘īş bīnī

Me-kün ver mī-künī bari der-ān kūş
Kí ender-nāme nīkī bīş bīnī

Me‘ānī-i elfāẓ: *Ne;* degil. *Endīşī;* seniñ efkārıñ, endīşeñ. *Ez-ān rūzī kí;* ol günden kí. *Der-vey* anda, o günde. *Cigerhā;* cigerler. *Ḫūn;* ḳan. *U dilhā;* göñüller. *Rīş;* yara. *Bīnī;* görürsüñ. *Dehendet;* saña virilür. *Nāme;* yazılmış defteri. *A‘māl;* ma‘lūm. *Vü gūyend;* söylerler. *Be-ḫ‘āned;* oḳu. *Tā;* ḥattá. *Kerdhā;* kerdiñ cem‘idir; itdikleriñ. *Ḫ‘īş;* kendüniñ. *Bīnī;* görürsüñ. *Me-kün;* eyleme. *Ver;* eger. *Mī-künī;* idersiñ. *Bari;* Türkçe müsta‘meldir. *Der-ān;* ism-i işāret anda, o işde. *Kūş;* sa‘y eyle. *Kí ender;* içinde. *Nāme;* ma‘lūm. *Nīkī;* eygüligi. *Bīş;* ziyāde. *Bīnī;* görürsüñ.

Maḥṣūl-i ebyāt: Sen efkār u endīşe itmezsiñ. Ol gün kí, öñünde cigerler ḳan ve göñül yara, perīşān görürsüñ. **(285b)**Ya‘nī rūz-ı maḥşeri endīşe vü efkār itmezsün

kí öñünde maḫlūḳuñ cigerleri ḳan olur. Göñülleri ḫavf-ı Rabbānī'den cerḥ ü perīşān ve kendülerine lerze gelür. O günde seniñ a'māl defteriñ virilür. Ve bu defteri oḳu kí, baḳ dünyāda itdiklerini gör. Gerek ḫayr ve gerek şerr, hīçbir ḥarfi unudulmuş mı? Cümlesi mektūbdur. İşte iş bu merkezde ise, buña i'tiḳādıñ var ise bari bu dünyāda öyle bir iş eyle kí ve öyle işlere sa'y u himmet eyle kí, öñünde defterinde eygü işleri ziyāde çoḳ göresiñ. Ya'nī kötülügi az ve eylügi çoḳ eyle. Hīç kötülük itmez iseñ daha a'lā ya! Lâkin defteriñ başdan ayaġa eylük yazılmış görürseñ, naẓar işābet ider. Belkí saña bir ġurūr gelür de, 'ucblar ḫaclesine dāḫil olursuñ. Anıñ içün biraz da kötülük bulunursa żararı yoḳdur. Bütün bütün maġrūr olmazsıñ. Başını azacıḳ aşaġa egersiñ. Eygüdür bu ḥāl-i teẕellül 'azīzim.

Ṣaḥīfe (643) Ḳāle's-S'adī:

تو غافل در اندیشهٔ سود و مال
که سرمایهٔ عمر شد پلیمال

Tu ġāfil der-endīşe-i sūd vü māl
Kí sermāye-i 'ömr şüd pāymāl

Me'ānī-i elfāẓ: *Tu;* sen. *Ġāfil;* ma'lūm. *Der;* ẓarfiyyet. *Endīşe;* efkār. *Sūd;* fā'ide. *Vü māl;* ma'lūm. *Kí sermāye-i 'ömr;* ḥayāt sermāyesi. *Şüd;* oldı. *Pāymāl;* ayaḳ altında.

Maḥṣūl-i beyt: Sen kendüne fā'ide ve māl endīşesinde ve efkārında ġāfil olduñ, kí 'ömrünüñ sermāyesi ayaḳ altında kaldı. Ya'nī bu dünyāda kendüne bir fā'ide aramaḳla ve māl ḳaydında olmaġla 'ömrüni żāyi' vü telef itdiñ. 'Ömrüñ ayaḳ altında ḳaldıġı gibi, ya'nī pāymāl oldıġı gibi yarın rūz-ı maḥşerde sen de ayaḳ altında pāymāl olacaḳsıñ. Yazıḳ degil mi saña? Sen keremnā külāhıyla bir pādişāh-ı dü 'ālem iken ne oldı saña? Kí böyle ayaḳ altlarında perīşān ve perākende olaraḳ eñ ṣoñra da 'itāb-ı İlâhī'ye dūçār olup ġażab ve celāl-i İlâhī ḫānesi olan nār-ı cehenneme idḫāl iderler. Ḥayf, ḥayf 'azīzim.

Ṣaḥīfe (644) Fi'l-Meşnevī:

هر چه بر تو آید از ظلمات **(286a)**غم
آن زبی شرمی و کستاخست هم

Her çí ber-tu āyed ez-ẓulmāt-ı ġam
Ān zi-bī-şermī vü küstāḫīst hem

Me‘ānī-i elfāẓ: *Her çí;* her nesne. *Ber-tu;* seniñ üzerine. *Āyed;* gelür. *Ez-ẓulmāt;* żıdd-ı nūr. *Ġam;* ma‘lūm. *Ān;* ism-i işāret. *Zi-bī-şermī;* uṭanmamaḳdan. *Vü küstāḫīst;* küstāḫlıḳdan. *Hem;* daḫı.

Maḥṣūl-i beyt: Bu dünyāda her nesne kí saña gelür, ‘ārıż olur, ġam ẓulmetinden. Ya‘nī göñlüñ rāḥat ve selāmetde olmayup ġamnāk ve maḫzūn ve mükedder, ẓulumāt içinde bu geñiş dünyā saña dar gelür; bunlarıñ hepsi seniñ ḥayāsızlıḳından, küstaḫlıḳından ilerü gelür. Ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳḳ’dan ḫavf itmezseñ, Resūl-i ekrem’den ḥayā itmezseñ, erenlere küstāḫlıḳ iderseñ işte bunlarıñ netīcesinden seniñ göñlüñ ẓulümāt içinde perīşān, ġamnāk olur. Ve bi’l-‘aks, kemāl-i rāḥat ve selāmetle nūrāniyye tecelliyātı, Sübḥānī neş’esiyle dünyāya ṣıġmazsıñ ‘ışḳ u şevḳ ve cünbüşünden ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (644) Ḳāle’ṣ-Ṣā’ib:

چرا ز غیر شکایت کنم که همچو حباب
همیشه خانه خراب هوای خویشتنم

(187) ṣaḥifede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (646) Ḳāle’-Ḥāfıẓ:

یا رب از ابر هدایت برسان بارانی
پیشتر زانکه چو کردی ز میان بر خیزم

Yā Rabb ez-ebr-i hidāyet be-resān bārānī
Pīşter zi-ānkí çü gerdī zi-miyān ber ḫīzem

Me‘ānī-i elfāẕ: *Yā Rabb;* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a nidā. *Ez-ebr;* buluṭdan. *Hidāyet;* ma‘lūm. *Be-resān;* irişdir. *Bārānī;* bir yaġmur. *Pīşter;* öñ. *Zi ānkí;* andan. *Çü;* gibi. *Gerdī;* bir toz, ġubār. *Zi-miyān;* ortadan. *Ber ḫīzem;* ḳalḳam.

Maḥṣūl-i beyt: Yā Rabb! Hidāyet buluṭundan bir bārān, yaġmur irişdir. Andan evvel, andan öñden kí, bir ġubār gibi ortadan ḳalḳam. Ya‘nī; Yā Rabb, bu zemīn-i ḳalb-i münkirimde şecere-i ma‘rifet ve sebz-i riyāżı, ünsiyyet-i Cenāb-ı Ḥażret, şemere-i fenā vü maḥviyyet peydā vü ẓāhir olmaḳ içün raḥmet-i sālīḳa-i vāsi‘a, seḥāb-ı hidāyetinden bir raḥmet-i Rabbānī irişdir. Andan muḳaddem kí, bād-ı ecel ile bir ġubār gibi miyān-ı ‘ālemden ḳalḳam ve ḥużūr-ı ma‘neviyyene gidem. Ya‘nī; ölmezden evvel baña rahmet ve maġfiret-i İlâhiyyeni iḥsān eyle, dimekdir ‘azīzim.

(286b)Ṣaḥīfe (646):

نفس از هم نفس بکیرد خوی
بر خذر باش از لقای خبیث

باد چون بر فضای بد کذرد
بوی بد کیرد از هوای خبیث

(162) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (647) Fi’l-Meşnevī:

سازد اسرافیل روزی ناله را
جان دهد پوسیدهٔ صد ساله را

انبیا را در درون هم نغمهاست
طالبانرا زان حیات بی بهاست

نشنود ان نغمها را کوش حس
کز ستمها کوش حس باشد نجس

هین که اسرافیل وقتند اولیا
مرده را زیشان حیاتست و نما

نغمهای اندرون اولیا
اولا کوید که ای اجزای لا

هین زلای نفی سرها بر زنید
این خیال و دهم بکو افکند

ای همه پوسیده در کون و فساد
جان باقاین نروییید و نزاد

Sāzed İsrāfīl rūzī nāle-rā
Cān dehed pūsīde-i ṣad sāle-rā

Enbiyā-rā der-derūn hem naġmehāst
Ṭālibān-rā z'ān ḥayāt bī-bahāst

N'şneved ān naġmehā-rā gūş-ı ḥiss
K'ez-sitemhā gūş-ı ḥis bāşed necis

Hīn kí İsrāfīl-i vaḳtend Evliyā
Mürde-rā zīşān ḥayātest u nümā

Naġmehā-yı enderūn-ı Evliyā
Evvelā güyed kí iy eczā-yı lā

Hīn zi-lā-yı nefy serhā ber zenīd
Īn ḥayāl ü vehm be-kū efkenīd

İy heme pūsīde der kevn ü fesād
Cān-ı bāḳīyān ne-rūyīd vü ne-zād

Me‘ānī-i elfāẓ: *Sāzed;* düzer. *İsrāfīl;* ‘aleyhi’s-selām. *Rūzī;* birgün. *Nāle-rā;* nāle, düdük dimekdir. Burada Ṣūr-ı İsrāfīl murāddır. *Cān;* ma‘lūm; ya‘nī ḥayāt dimekdir. *Dehed;* virir. *Pūsīde;* çürümüş. *Ṣad;* yüz. *Sāle;* sene, yıl. *Evliyā-rā;* ‘aleyhi’s-selām ḥażerātı. *Der;* ẓarfiyyet. *Derūn;* içerüsinde. *Hem;* daḫı. *Naġmehāst;* naġmeniñ cem‘idir; naġamāt ma‘lūm terennüm; lâkin burada seniñ bildiğiñ terennüm degildir. Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ bunlara olan tecelliyāt-ı İlâhiyyesinden derūnlarında ḥāṣıl olan terennüm-i ‘ışḳ u şevḳdir kí, raḳḳaṣ ve semā‘ itdirir. Ve kendüleri bu naġamāt-ı İlâhiyye’den mest ü ḥayrān olup cūş u ḫurūşa gelürler. İşte aña terennüm-i ma‘neviyye-i ḳudsiyye derler. Bu, ẓāhir terennümüne ḳıyās olunmaz. *Ṭālibān-rā;* ṭālibiñ cem‘idir; ṭaleb idiciler. *Z’ān;* ism-i işāret naġamāta, o naġamātdan. *Ḥayāt;* ma‘lūm. *Bī-bahāst;* ḳıymetsiz, bahāsız dimekdir. *Ne’şneved;* işitmez. *Ān;* ism-i işāret. *Naġmehā-rā;* naġmeleri. *Gūş;* ḳulaḳ. *Ḥis;* maḥsūs olan bu ḳulaḳ. *K’ez-sitemhā;* sitemiñ cem‘idir; ẓulmlerden. *Gūş;* ḳulaḳ. **(287a)***Ḥiss;* ma‘lūm. *Bāşed;* olur. *necis;* nā-pāk, necāsetdir. *Hīn kí;* āgāh ol kí. *İsrāfīl;* ‘aleyhi’s-selām. *Vaḳtend evliyā;* vaḳtiñ, zamanıñ evliyāsıdır. *Mürde;* ölmüşe. *Zi-īşān;* anlardan. *Ḥayātest;* cān ve ḥayāt vardır. *Ve nümā;* neşv ü peydā olmaḳ. *Naġmehā-yı;* naġmeler. *Enderūm;* içerüsinden. *Evliyā;* Evliyā-yı Kirāmıñ. *Evvelā;* ibtidā. *Gūyed kí;* söyler kí. *İy;* ḥarf-i nidā. *Uḫrā-yı lā;* lā ḥarfiniñ cüz’leri. *Hīn;* āgāh ol. *Zi-lā-yı nefy;* nefy lāsından. *Serhā;* başları. *Ber;* yuḳarı. *Zenīd;* uruñuz. *Īn;* bu ḫayāl. *Vü vehm;* ma‘lūm. *Be-kū;* bir ṭarafa. *Efkenīd;* bıraḳıñız. *İy;* ḥarf-i nidā. *Heme;* cümle. *Pūsīde;* çürümüş. *Der;* ẓarfiyyet. *Kevn ü fesād;* bu dünyādır. *Cān;* ḥayāt. *Bāḳīyān;* bāḳīniñ cem‘idir. *Ne-rūyīd;* bitmedi, ḥāṣıl olmadı. *Vü ne-zād;* ṭoġmadı.

Maḥṣūl-i ebyāt: İsrāfīl ‘aleyhi’s-selām birgün nāleyi düzer. Ya‘nī herkes ḳabirlerinden ḥayāt bulup maḥşer yerine gelmek içün ṣūruñ üfürülmesi dimekdir. Bu ṣūruñ nefḥi yüz senelik çürümüşlere cān virir. Enbiyā-yı ‘İẓām Ḥażerātınıñ derūnlarında daḫı naġamāt vardır. Ya‘nī ṣūruñ üfürülmesinde elbette bir naġme vü ṣadā olacaḳ ya, o sebebden naḳl-i kelām idüp, Enbiyā-yı ‘İẓām Ḥażerātınıñ daḫı derūnlarında Ṣūr-ı İsrāfīl’iñ nefḥinden olan naġamāt gibi naġmeler vardır. Bu naġmelerden ṭālib ve sālik-i Ḥaḳḳ olanlara ḳıymetsiz vü bahāsız ḥayāt-ı ebediyye vü sermediyye vardır. Lâkin bu naġmeleri, maḥsūs olan bu ḳulaḳ işitmez. Zīrā bu ḥis ḳulaġı ẓulm ü ta‘addīler ile nā-pāk, necis olmuşdur; ya‘nī işitmez. Āgāh ol kí İsrāfīl,

vaḳtiñ vü zamānıñ evliyālarıdır. Ya‘nī Evliyā-yı Kirām Ḥażerātı daḫı İsrāfīl ‘aleyhi’s-selām gibi ṣūr-ı ma‘nevīleri vardır. Anlardan mürde, ölmüşlere ḥayāt ve neşv ü nümā iḥsān olunur. Ya‘nī Evliyā-yı Kirām, ölmüş ḳalbleri iḥyā idüp Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ feyż ü tecellīsine maẓhar olurlar. İşte Enbiyā-yı ‘İẓām Ḥażerātı gibi bunlarıñ da derūnlarında naġamāt vardır. Zīrā العلما ورث الانبيا buyurulmuşdur. Bu naġamāt, anlardan evliyālara mīrāṯdır. İşte bu Evliyā-yı Kirāmıñ derūnlarında olan naġamāt evvel[en] söyler kí; İy lā’nıñ **(287b)**eczāları, ya‘nī ‘adem, yoḳ olan cihānıñ eczāları! Āgāh ol kí, yoḳdan başlar ururlar. Bu ḫayāl ve vehmi bir ṭarafa bıraḳ. İy bu kevn ü fesādda cümle çürümüşler! Bākī olan cān ve ḥayāt-ı ebedī, bu dünyāda bitmedi ve ṭoġmadı. Ya‘nī ḥayāt-ı ebediyye vü sermediyye diye bu dünyāda yoḳdur. Ancaḳ o ḥayāt-ı ebediyye āḫirete maḫṣūṣdur, dimek olur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (649) Ḳāle’s-Sa‘dī:

چو کنعانرا طبیعت بی هنر بود
پیمبر زادکی قدرش نیفزود

هنر بنمای اکر داری نه کوهر
کل از خارست و ابراهیم از آزر

186 ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe 650 : Fi’l-Meṣnevī

آفتاب از امر حق طباخ ماست
ابلهی باشد که کویم او خداست

آفتاب کر بکیرد چون کنی
آن سیاهی زو تو چون بیرون کنی

نی بدرکاه خدا آری صداع

که سیاهی را ببر وا ده شعاع

کر کشندت نیم شب خورشید کو
تا بنالی یا امان خواهی ازو

حادثات اغلب بشب واقع شود
وآن زمان معبود تو غائب بود

سوی حق کر راستانه خم شوی
و راهی از اختراف محروم شوی

Āfîtāb ez-emr-i Ḥaḳḳ ṭabbāḫ-ı māst
Eblehī bāşed kí gūyem ū ḫüdāst

Āfitāb ger be-gīred çün künī
Ān siyāhī zū tu çün bīrūn künī

Nī be-dergāh-ı Ḫudā ārī ṣodā‘
Kí siyāhī-rā be-bor vā deh şu‘ā‘

Ger küşendet nīm-i şeb ḫūrşīd kū
Tā be-nālī yā amān ḫ̆āhī ez-ū

Ḥādiṩāt-ı aġleb be-şeb vāḳi‘ şeved
V’ān zamān ma‘būd-ı tu ġā’ib büved

Sūy-ı Ḥaḳḳ ger rāstāne ḫam şevī
Vārehī ez-aḫterān maḥrem şevī

Me‘ānī-i elfāẓ: *Āfitāb;* güneş. *Ez-emr-i Ḥaḳḳ;* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ emrinden. *Ṭabbāḫ;* pişirici, aşçı dimekdir. *Māst;* bizimdir. *Eblehī;* aḥmaḳ. *Bāşed kí;* olur kí.

Gūyem; söyleyim. *Ū;* żamīr; güneşe rāci‘dir. *Ḫudāst;* ḫudā’dır, ḥaḳḳ’dır; ya‘nī güneşe tapanlar böyle derler. *āfitābet* seniñ güneşiñ *ger* eger *be-gīred* ṭutar; ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳḳ kusūf bıraġur ise *çün* naṣıl, nice *künī* idersiñ *ān* ism-i işāret; güneşe *siyāhī* ḳara *zū* o güneş *tu* sen *çün* nice *bīrūn* ṭaşra *künī* idersiñ *nī* degildir *be-dergāh-ı Ḫudā* Ḥaḳḳ’ıñ dergāhına *ārī* götürürsüñ *ṣodā‘* baş aġrısı; burada tażarru‘ niyāz dimekdir.*siyāhī-rā* siyāhlıġı, ḳaralıġı *be-bor* ilet *vā* girü *deh* vir *ṣu‘ā‘* żiyā, nūr *ger* eger *küşendet*seni öldireler nīm yarım*şeb* gice *ḫūrşīd* güneş *kū* ḳanı **(288a)***tā* ḥattá*be-nālī* nle, efġān *yā* yāḫud*amān* emniyyet *ḫ ̔āhī* istersiñ *ez-ū* andan *ḥādiṩāt* ḥādiṩeler *aġleb* çoḳ kere *be-şeb* gice ile *vāḳi‘şeved* vāḳi‘ olur *v’ān* zamān o zamān *ma‘būd-ı tu* seniñ ma‘būduñ *ġā’ib* ma‘lūm *büved* olur; ya‘nī güneş yoḳdur. *Sūy-ı Ḥaḳḳ* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ ṭarafına *ger* eger *rāstāne* ṭoġrılıḳ, ṣādıḳāne*ḫam* ṣıçramaḳ, ayalmaḳ, ḳaçmaḳ *şevī* olasıñ *vārehī* ḳutulursuñ, ḫalāṣ olursuñ *ez-aḫterān* meşhūr aḫterān yıldızından *maḥrem* ma‘lūm ṣādıḳān, maḥrem *şevī* olursuñ

Maḥṣūl-i ebyāt: Güneş, Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ emrinden bizim ṭabbāḫımız, aşçımızdır. Zīrā cümle nebātāt ve eşcār ve mīveleri o pişirir ve yetişdirir. İnsānlarıñ ḫādimidir. Ol kimesne ebleh, aḥmaḳ olur kí, o güneşe ḫudā söyler. Ya‘nī güneşe ṭapanlara i‘tirāżdır. Seniñ āfitābıñı Cenāb-ı Ḥaḳḳ eger ṭutarsa, ya‘nī kusūf bıraġup bī-nūr iderse, nice eylersiñ ol siyāhlıġı, andan sen nice ṭaşra eylersiñ ve anı ol ẓulmetden ne güne ḫalāṣ ḳılarsıñ? İy ebleh, aḥmaḳ kimesne! Vaḳt-i kusūfda Ḫudā-yı Te‘ālā’nıñ dergāhına ṣodā‘ getürmez misin? Ya‘nī ṣodā‘ getürürsüñ. Ṣodā‘; baş aġrısı, lâkin burada ṭażarru‘ vü ibtihālden isti‘āredir. Ya‘nī dergāh-ı Ḫudā-yı Te‘ālā’ya tażarra‘ ve niyāz idersiñiz kí, İy Ḫudā, güneşiñ siyāhlıġını ḳaṭ‘ eyle, gider. Ve aña ṣu‘ā‘ vü żiyā vir, girü iḥsān eyle diyü niyāz idersiñiz. İy ġāfil, ebleh, aḥmaḳ kimesne! Eger seni nıṣfü’l-leylde Cenāb-ı Ḥaḳḳ öldüre, o zamān güneş ḳanı, ḥattá aña nāle vü efġān eyleyesiñ veyāḫud andan amān dileyesiñ. Ma‘būd oldur kí, ġā’ib vü zā’il olmaya, dā’im ü bāḳī ola. Ḥavādiṩ, ekṩer gicede vāḳi‘ olur ve ol zamān seniñ ma‘būduñ ġā’ib olur. Pes, gice ile başına bir ḥāl gelse, senden ġā’ib ve bā‘īd olan ve ma‘būduñ olan güneşi nerede bulursuñ ve aña ḥāliñ nice i‘lām ḳılursuñ? Ḥaḳḳ Te‘ālá Ḥażretleriniñ cānibine eger ṭoġrılıḳ ve ṣādıḳlıḳ ile ḫam olasıñ ṣıçrayasıñ, ḳaçasıñ

aḫterlerden ve anlara peresteş eylemekden ḫalāṣ olup Ḥaḳḳ'a maḥrem olursuñ. [80] و هو معکم این ما کنتم sırrını bulursuñ **(288b)**'azīzim.

Ṣaḥīfe (651) Fi'l-Meṣnevī:

داد حق را قابلیت شرط نیست
بلکه شرط قابلیت داد اوست

Dād-ı Ḥaḳḳ-rā ḳābiliyyet şarṭ nīst
Belkí şarṭ-ı ḳābiliyyet dād-ı Ūst

(131) cild-i ṣānīde ṣaḥifede meẕkūrdur; mürāca'at oluna.

Ṣaḥīfe (653):

انچه اول شد بدید از جیب غیب
بود نور جان او بی هیچ ریب

بعد ازان ان نور مطلق زد علم
کشت عرش و کرسی و لوح و قلم

یک علم از نور پاکش علم اوست
یک علم ذریت آدم ازوست

Ān çí evvel şüd bedīd ez-ceyb-i ġeyb
Būd nūr-ı cān-ı Ū bī-hīç reyb

Ba'd ez-ān Ān Nūr-ı Muṭlak zed 'ilm
Geşt 'arş u kürsī vü levḥ ü ḳalem

Yek 'ilm ez-Nūr-ı pākeş 'ilm-i Ūst

[80] Sûre-i Hadîd 4. Âyet-i Kerîme.

Yek ‘ilm ẕürriyyet-i Ādem ez-Üst

Me‘ānī-i elfāẓ: *Ān çí;* ol nesne. *Evvel;* birinci. *Şüd;* oldı. *Bedīd;* ẓāhir, āşikār. *Ez-ceyb;* yaḳasından. *Ġayb;* żıdd-ı ẓāhir ve ḫāżır. *Būd;* idi. *Nūr;* ma‘lūm. *Cān;* rūḥ. *Ū;* żamīrdir; ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz’e rāci‘dir. *Bī-hīç reyb;* şekksiz, hīç şübhesiz. *Ba‘d;* ṣoñra. *Ez-ān;* andan. *Ān;* ism-i işāret. *Nūr;* ma‘lūm. *Muṭlaḳ;* żıdd-ı muḳayyed. *Zed;* urdı. *‘İlm;* ma‘lūm. *Geşt;* oldı. ‘*Arş u kürsī ve levḥ ü ḳalem;* buñlarıñ ḫalḳı Nūr-ı Muḥammediyye’den oldı. *Yek ‘ilm;* bir ‘ilmdir. *Ez-nūr;* nūrundan. *Pākeş;* pāk, ṭāhir, muṭahhar. *‘İlm-i Üst;* Onuñ ‘ilmidir. *Yek ‘ilm* bir ‘ilmdir. *Ẕürriyye;t* ma‘lūm Ādem ‘aleyhi’s-selām’ıñ. *Ez-Üst* Ondandır.

Maḥṣūl-i ebyāt: Ol nesne kí, evvel[en] birinci, ġayb-ı muṭlaḳ-ı İlâhiyye’den ẓuhūr ve āşikār oldı. Şekksiz ve şübhesiz ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz’iñ nūrı idi. Ya‘nī Ḥaḳīḳat-i Muḥammediyye idi. Ṣoñra O muṭlaḳ olan, Nūr-ı Muḥammediyye’ye ‘ilm urdı. Ya‘nī ‘ilm-i İlâhiyye ta‘alluḳ itmekle ‘arş u kürsī ve levḥ ü ḳalem ḫalḳ oldı. O Nūr-ı Muḥammediyye’niñ ‘ilmi, Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ ‘ilmidir. Ḥażret-i Ādem ‘aleyhi’s-selām’ıñ ẕürriyātı evlādlarıñ o ‘ilimdendir. Ya‘nī hīçbir nesne ḫalḳ olunmazdan evvel Nūr-ı Muḥammediyye ḫalḳ olundu, kí Aña Ḥaḳīḳat-ı Muḥammediyye derler. O Ḥaḳīḳat-ı Muḥammediyye’ye vaḳtā kí ‘ilm-i İlâhī ta‘alluḳ itdi. Artıḳ o ‘ilimden ṣırasıyla her bir şey’ ḫalḳ olundı. İşte o ‘ilimdir, cümle mevcūdāt o ‘ilmiñ müḳteżāsı üzerine vaḳt-i ma‘ayyen ve zamānında peydā vü ẓāhir oldı. Bu ‘ilim baḥṣ-i ṭavīldir. Kütüb-i şerīflere mürāca‘at oluna ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (653):

هر چه بخوبان جهان داده اند
قسم تو نیکوتر ازان داده اند **(289a)**

هر چه بنازند بدان دلبران
جمله ترا هست زیادت بران

Her çí be-ḫūbān-ı cihān dāde end
Ḳısm-ı Tu nīkū-ter ez-ān dāde end

Her çí be-nāzend bedān dilberān
Cümle Tu-rā hest ziyādet ber-ān

Me‘ānī-i elfāẓ: *her çí* her nesne *be-ḫūbān* ḫūbuñ cem‘idir; güzeller, *cemāl* ṣāḥibleri *cihān* dünyā *dāde end* virmişlerdir *ḳısm-ı Tu-rā* ḳısmıñ, Seniñ ḥişşe-i risālet-penāhıñ *nīkū-ter* ziyāde eygü *ezān* anlardan *dāde end* iḥsān olunmuşdur *her çí* her nesne *be-nāzend* nāz ve na‘īm ile *ber-ān* ism-i işāret *dilberān* maḥbūblar *cümle* hepsi *Tu-rā* sende *hest* vardır *ziyādet* ziyāde *ber-ān* anlardan

Maḥṣūl-i ebyāt: Her nesne dünyānıñ maḥbūblarına virilmişdir. Ẕāt-ı risālet-penāhlarına andan eygü ve ziyāde virilmişdir. O maḥbūblara her nesne nāz ve na‘īmden vardır; cümlesi Ẕāt-ı sa‘ādet-i risāletde anlardan ziyāde vardır. Ve’l-ḥāṣıl cümle maḫlūḳān Nūr-ı Ḥaḳīḳat-i Muḥammediyye’den ḫalḳ oldıġı ve Anıñ içün īcād oldıġı içün dünyā ve āḫiret ni‘metlerinden ve maḥbūblarından her ne kí mevcūddur, Ẕāt-ı risālet-penāhı da anlardan ziyāde ve ‘alā vü bālāsı vardır, mevcūddur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (654):

این چه منشور کریمست که از هر شکنش
بوی جان پرور احسان و عطا می آید

این چه انفاس روان بخش عبیر افشانست
که ازو رایحهٔ مشک خطا می آید

Īn çí menşūr-ı Kerīmest kí ez-her şikeneş
Būy-ı cān-perver iḥsān u ‘aṭā mī-āyed

Īn çí enfās revān baḫş ‘abīr efşānest
Kí ez-ū rāyiḥa-i müşg-ı Ḫıṭā mī-āyed

Me‘ānī-i elfāẓ: *Īn* bu; Ḳur’ān-ı Kerīm’e işāretdir. *Çí* ne *menşūr*ma‘lūm, Pādişāh ṭarafından neşr ü ‘alādan olunan emir ve irādeyi şāmil fermān *Kerīmest*

Kerīm olan olan Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ fermānıdır. *Kíḥarf-i* rabṭ *ez- her şikeneş*her bir Āyet ve her bir ḳıṭ'ası, ṭuraḳ yerleri *būy* ḳoḳu *cān* ma'lūm *perver* beslemek *iḥsān* ma'lūm *u 'aṭā* keẕālik *mī-āyed* gelür *În* bu; Ḳur'ān-ı Kerīm *çí*ne *enfās* nefsiñ cem'idir *revān* gidici, rūḥ dimekdir. *baḫş* baḫş, iḥsān *'abīr* ḫoş ḳoḳudan yapılmış bir terkīb ismidir. *Efşānest* ṣaçar kíez-*ān* andan *rayiḥa-i müşg-ı Ḫıṭā* Ḫıṭā müşkünüñ ḳoḳusı *mī-āyed* gelür

Maḥṣūl-i ebyāt: Bu Ḳur'ān-ı 'Aẕīmü'ş-Şān-ı Kerīm **(289b)**menşūrdur, fermāndır. Anıñ her bir āyeti ve ṭuraḳ maḥalleri cān besleyici ḳoḳuyı iḥsān ve 'aṭā geldi. Bu Ḳur'ān-ı Kerīm nedir; misk ü 'anber ṣaçar. Rūḥa enfās baḫş vü iḥsān ider kí, andan Ḫıṭā miskiniñ rāyiḥası gelür. Evet, bunlar burnı tıḳalu ādemlere göre degildir 'azīzim.

Ṣaḥīfe (655):

بخیال در نکنجد تو خیال خود مرنجان

Be-ḫayāl der ne-gonced tu ḫayāl-i ḫod me-rencān

[Me'ānī-i elfāẕ]: *be-ḫayāl* taḫayyül itmek *der* ẓarfiyyet *ne-gonced* ṣıġmaz tu sen *ḫayāl* ma'lūm *ḫod* kendü *me-rencān* incitme

[Maḥṣūl-i mışrā']: Ya'nī; Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ Ẕāt-ı ulūhiyyetiniñ ḫayāli, kendü ḫayāline ṣıġmaz. Sen kendü ḫayālini incitme, ya'nī Ẕāt-ı Ḥaḳḳ'ı taḫayyül itmek cā'iz degildir, zīrā ḫayāle ṣıġmaz. Nāfile kendüni, ḫayālini incitme 'azīzim.

Ṣaḥīfe(655):

کنه خردم در خور اثبات تو نیست
دانندهٔ ذات تو بجز ذات تو نیست

ما لتراب و رب الارباب

Künh ḫıredem der-ḫūr-ıiṣbāt-ı Tu nīst
Dānende-i Ẕāt-ı Tu be-cüz Ẕāt-ı Tu nīst

Mā li-türābi u Rabbü'l-erbāb

Me'ānī-i elfāẓ: *künh* Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ künh-i Ẕātı, ḥaḳīḳī *ḫıredem* 'aḳlım *der* ẓarfiyyet *ḫūr* lāyıḳ *iṣābet* ma'lūm *tu* seniñ *nīst* yoḳdur *dānende-i* bilmeklik *Ẕāt* Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ Ẕātı *tu* seniñ *be-cüz* ġayrı *Ẕāt-ı Tu* Seniñ Ẕātından başḳa *nīst* yoḳdur *mā* biz *li-türāb* ṭopraḳ içündür. *Ve Rabb;* daḫı Rabb-i 'izzet. *Erbāb;* rabbler içündür.

Maḥṣūl-i ebyāt: Cenāb-ı Ẕāt-ı ulūhiyyetiniñ künh ve ḥaḳīḳati iṣbāt itmege 'aḳlım lāyıḳ degildir. Ya'nī insānıñ 'aḳlı Anıñ künh [ve] ḥaḳīḳatini iṣbātdan 'ācizdir. Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ ẕātını bilmek, kendü ẕātından ġayrısına müyesser degildir. Ya'nī ancaḳ Cenāb-ı Ḥaḳḳ kendü ẕātını kendüsi bilür, ġayrısı bilemez. Biz ṭopraḳ içüñüz; rabb, erbāblar içündür. Ya'nī ṭopraḳ Rabb-i 'izzetiñ ẕātını idrāk idemez, ancaḳ Rabb rabbı bilür; ya'nī kendü kendüni bilür, ġayrısı bilemez sulṭānım.

Ṣaḥīfe (655) Ḳāle's-Sa'dī:

باندازه خور زاد اکر مردمی
چنین پر شکم ادمی یا خمی

ندارند تن پروان اکهی
که پر معده باشد ز حکمت تهی

(262) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca'at oluna.

Ṣaḥīfe (655):

چون تفرقهٔ دلست حاصل ز همه
دلرا بیکی سپار و بکسل ز همه

Çün tefriḳa-i dilest ḥāṣıl zi-heme
Dil-rā be-yekī sipār vü bogsil zi-heme

(290a)Me‘ānī-i elfāẕ: *çün* çünkí*tefriḳa* ṭaġılmaḳlıḳ *dilest[ḥāṣıl]* gönlüne ḥāṣıl olur *zi-heme* cümleden *dil-rā* gönlüni *be-yekī* birisine *sipār* ışmarla, ḥavāle eyle vü bogsil kes, ḳaṭ‘ it *zi-heme* cümleden

Maḥṣūl-i beyt: Çünkí seniñ gönlünüñ tefriḳası ṭaġılmış, perişān, perākende olmuş, cümleden ḥāṣıl olur. Ya‘nī her şey’den seniñ gönlüñ perīşān olur. Gönlüñi bir rüşd-i kāmile ḥavāle eyle ve cümleden ‘alāḳayı ḳaṭ‘ eyle, kí selāmet dārına ve necāt-ı ebediyyeye vāṣıl olursuñ ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (657) Ḳāle’l-Ḥāfiẓ:

کاری کنیم ورنه خجالت بر آورد
روزی که رخت جان بجهان دکر کشیم

(587) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (658):

چون ازینجا وارهی انجا روی
در شکر خانه ابدی شاکر شوی

Çün ez-īncā vārehī āncā revī
Der-şukr ḫāne ebedī şākir şevī

Me‘ānī-i elfāẕ: *çün* çünkí*ez-īncā* buradan *vārehī* ḳurtılursañ *āncā* oraya *revī* gidersiñ *der-şokrḫāne* şükür ḫānesinde *ebedī* ḳadīm *şākir* şükr idici *şevī* olursuñ

Maḥṣūl-i beyt: Çünkí bu dünyādan palamurı ḳoparırsañ, āḫirete gidersiñ. Orada olan şükr ḫāne, kí Cennetdir. İşte orada ebedī, ḳadīm olaraḳ, Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a şükr iderek nāz ve na‘īm ile ḥūrī vü ġılmān arasında nefīs, enfes ṭa‘āmları yersiñ ve şarābları içersiñ. Yine bu dünyā gibi boġazına, fercine ṭaparsıñ efendim [81] لا خوف علیهم ولا هم یخزنون daha ölüm ḳorḳısı yoḳ. ‘İllet ve ẕillet-i faḳīrlik bu ḳorḳularıñ hīçbirisi

[81] Sûre-i Yûnus 62. Âyet-i Kerîme.

yoḳ. Bundan eygü şey' olur mı? Bunlar zāhid ü 'ābid olanlar, ebrāra maḫṣūṣdur. Lâkin muḳarrabīn içün bu cennet anlara cehennem olur. 'Āşıḳlar böyle şey'leri istemezler. Anlar ancaḳ Maḥbūbuñ dā'im cemālini müşāhede ile teleẕẕüẕ iderler. Yemek içmek anlara ḥarām olmuşdur. Burası da erbābınıñ ma'lūmıdır 'azīzim.

Ṣaḥīfe (658) Ḳāle's-Sa'dī:

غم و شاد و مانی نماند و لیک
جزای عمل ماند و نام نیک

مکن تکیه بر ملک و جاه و حشم
که پیش از تو بودست و بعد از تو هم

(290b)(290) ṣaḥīfede ẕikr olundı; mürāca'at oluna.

Ṣaḥīfe (659) Ḳāle's-Sa'dī:

ابر و باد و مه و خورشید و فلک در کارند
تا تو نانی بکف آری و بغفلت نخوری

همه از بهر تو سرکشته و فرمان بردار
شرط انصاف نباشد که تو فرمان نبری

Ebr u bād u mah u ḫūrşīd u felek der kārend
Tā tu nānī be-keff ārī vü be-ġaflet ne-ḫorī

Heme ez-behr-i tu ser-geşte vü fermān ber dār
Şarṭ-ı inṣāf ne-bāşed kí tu fermān ne-berī

Me'ānī-i elfāẓ: *ebr* buluṭ *u bād* rūzgār *u meh* ḳamer *u ḫūrşīd* güneş *u felek* gökler *der kārend* işdedirler *tā* ḥattáto sen *nānī* bir ekmek *be-keff* avcuna *ārī* getüresiñ *be-ġaflet* ġaflet ile *ne-ḫorī* yemeyesiñ *heme* cümlesi *ez-behr-i tu* seniñ içün

ser-geşte başı dönmüş *vü fermān* ma‘lūm *ber* yuḳaru *dār* ṭutar *şarṭ-ı inṣāf* ma‘lūm *ne-bāşed kí* olmaz kíto sen*[fermān]* fermān-ı İlâhī *ne-berī* iletmeyesiñ

Maḫṣūl-i ebyāt: Buluṭ, rūzgār, ḳamer, şems, gök bunlarıñ cümlesi bir işde, bir ḫidmetde ṣābitdir. Her birisi bir ḫidmete yaḳīn olunmuşdur. Tā kim bir ekmegi ele getüresiñ. O ekmegi ġaflet ile yemeyesiñ. Cenāb-ı Ḥaḳḳ bunları saña ḫidmetkār-ı yaḳīn eylemişdir. Ya‘nī bu dünyāda seniñ yiyüp içdigiñ bunlarıñ sāyesindedir. Bunlarıñ vāṣıṭasıyle ḥāṣıl olur. İşte bunlarıñ cümlesi seniñ içün ser-geşte ve fermān-peẕīrdir. Ya‘nī seniñ ḫidmetinde bī-ḳarār ve bī-ṣebātdır. Ne yapacaḳlarını bilmezler. Ḫudā bunları saña ḫidmetkār eylemişdir. Ve sen de Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ ḫidmetinde ṣābit ve ḳarār ṭutasıñ. Ṣarṭ-ı inṣāf degildir kí, sen fermān-peẕir olmayasıñ ve Mevlā’nıñ emrine iṭā‘at itmeyesiñ, lāyıḳ degildir. İnsān-ı kāmil bu meẕkūrāya emr ider ve anıñ emrinden ẕerrece ṭaşra gidemez. Bunlar insān-ı kāmiliñ emriyle iftiḫār iderler. Ġāfil olan maḫlūḳlar da bunlar ile iftiḫār ider. Ya‘nī bir eflāk ‘ilmine vāḳıfız diyü; a bī-çāre, eflāk seniñ ‘ilmine vāḳıf olmaġa ġıbṭa ider. Sen anıñla iftiḫār idersiñ ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (660) Ḳāle’ṣ-Ṣā’ib:

ترا بکو هر دل کرده اند امانتدار
نه دزد امانت حق را نکاه دار مخسب

(203) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (662) Fi’l-Meṣnevī:

(291a)در زمین کر نیشکر ور خود نی است
ترجمان هر زمین نبت وی است

(578) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (662) Ḳāle’s-Sa‘dī:

نه هرکس سزاور باشد بصدر
کرامت بفضلست و رتبت بقدر

Ne her kes sezā-ver bāşed be-ṣadr
Kerāmet be-faẕlest vü rutbet be-ḳadr

Me‘ānī-i elfāẓ: *ne* degil *her kes* her kimesne *sezā-ver* lāyıḳ *bāşed* olur *be-ṣadr* ṣadra *kerāmet* ma‘lūm *be-faẕlest* faẕl iledir. *Vü rutbet* daḫı rütbe *be-ḳadr* ḳadr ü miḳdār iledir.

Maḥṣūl-i beyt: Her kimesne ṣadra lāyıḳ olamaz. Kerāmet faẕl ile ve rütbe daḫı ḳadr ü miḳdār-ı menzilet iledir. Bu beyti ẓāhire ḥaml iderseñ, maḳām-ı ṣadārete ve rütbe-i vüzerāya herkes lāyıḳ degildir. Cenāb-ı Ḥaḳḳ ezel-i āzālde kime iḥsān itmiş ise o olur; zor ile olmaz. İkrām ve iḥsān ehl-i faẓla ve rütbe-i ḳadi menzilet ṣāḥibi olan ricāl-i devlete olur. Bi-ḥasebi’l-bāṭın, maḳām-ı ṣadāret-i Enbiyā vü Evliyāyadır. Herkese lāyıḳ olmaz. Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ sevgilü ve maḥabbet-i ezeliyyesiyle memnūnolan ḳullarına maḫṣūṣdur. Daḫı bunlarıñ mu‘cize ve kerāmeti kendüleriniñ faẓl-ı muḳteżāsı üzeredir. Ve ma‘nevī olan ḳadr ü maḳdār-ı menzilet-i ḳudsiyyeleri ve ḳurb-ı İlâhīye taḳarrübleri ḳadrlik üzeredir; herkese naṣīb olmaz. Pek ḳıymet ve paḥālu şey’dir. Öyle dünyā manṣıbına daḫı beñzemez. Menāṣıb-ı buṭūniyye on biñde birisine virilmez. Yaġma yoḳdur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (663) Fi’l-Meṣnevī:

خالق افلاک و انجم بر علا
مردم و دیو و پری و مرغ را

Ḫālıḳ-ı eflāk u encām u ber-‘alā
Merdüm u dīv u perī vü murġ-rā

[Maḥṣūl-i beyt]: ‘Alā üzere eflākiñ ve nücūmuñ ve insānıñ ve şeyṭānıñ ve ciniñ ve ḳuşuñ Ḫālıḳ’ı Cenāb-ı Ḥaḳḳ’dır. Andan ġayrı Ḫālıḳ yoḳdur ‘azīzm.

Ṣaḥīfe (663):

نیست خلقش را دکر کس مالکی
شرکتش دعوی کند جز هالکی

Nīst ḫalḳeş-rā diger kes mālikī
Şirketeş da‘vā küned cüz hālikī

[Maḫṣūl-i beyt]: O Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ ḫalḳ u īcādına dīger kimesne mālik degildir. Aña kim şerīklik da‘vāsı ider ise helāke gitmekden ġayrı bir şey’ yoḳdur; helāk olur.

Ṣaḥīfe 663:

کناه اکرچه نبود اختیار ما حافظ
تو در طریق ادب کوش و کو کناه منست

Günāh eger çí ne-būd iḫtiyār-ı mā Ḥāfiẓ
Tu der--ṭarīḳ-i edeb kūş u gū günāh-ı menest

Me‘ānī-i elfāẓ: *günāh* ma‘lūm **(291b)***eger çí ne-būd* degil idi *iḫtiyār* irāde ve ḳabūl *mā* biz *Ḥāfiẓ* İy Ḥāfıẓ-ı Şirāzī *tu* sen *der-ṭarīḳ-i edeb* edeb ṭarīḳinde *kūş* çalış, sa‘y u ġayret eyle *u gū* daḫı söyle *günāh-ı menest* benimdir

Maḫṣūl-i beyt: İy Ḥāfıẓ! Eger çí günāh, ‘işyān bizim iḫtiyārımızla degildir. Ya‘nī خیره و شره من الله تعالی Lâkin edeb ṭarīki budur kí, günāh benim iḫtiyārımla oldı, ben itdim diyesiñ. Ya‘nī kötü olan şey’leri nefsine alasıñ. Eygü olan şey’leri, Ḥaḳḳ’ıñ iḥsānı ve lūtfı diyesiñ. Bunuñ ḥaḳḳında olan Āyet-i Kerīme ma‘lūmdur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (665) Fi’l-Meṣnevī:

چون تجلی کرد اوصاف قدیم
پس بسوزد وصف حادث را کلیم

Çün tecellī kerd evṣāf-ı Ḳadīm
Pes be-sūz vaṣf-ı ḥādiṯ-rā kelīm

Me‘ānī-i elfāẓ: çün çünkim tecellī Cenān-ı Ḥaḳḳ’ıñ ‘abdine olan feyż ü tecellī-i İlâhiyyesi kerd eyleye evṣāf-ı Ḳadīm Ḳadīm olan Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ evṣāfı pes ṣoñra be-sūz iḥrāḳ eyler, yaḳar vaṣf-ı ḥādiṣ ḥādiṣiñ vaṣfı kelīm Kelīm olan, ḫiṭāb ve mükāleme olunan

Maḥṣūl-i beyt: Çünkim Ḳadīm’iñ evṣāfı ḥādiṣde tecellī eyleye, pes iḥrāḳ eyler ḥādiṣiñ vaṣfını. كليم كما قال الجنيد اذا قرلت المحدث بالقديم لم يبق له اثر Ya‘nī ṣıfat-ı ḥadeṣiyye ḥādiṣden gider ve ṣıfāt-ı Ḳadīmiyye anda ẓuhūr ider dimekdir. Cenāb-ı Ḥaḳḳ ba‘ż-ı ‘abdine Ṣıfātından tecellī ider ve ba‘ż-ı ‘abdine Ẕātından tecellī ider. Eger çí Ẕātından tecellī ider ise, o ‘abdiñ ẕātı maḥv u izāle olup Ẕātu’llâhda fānī ve Ḥaḳḳ ile bāḳī olur. Ve ba‘ż-ı ‘abdine egerçí ṣıfātdan tecellī ider ise, ṣıfātları maḥv ü izāle olup Ṣıfātu’llâh fānī ve bāḳī olur. Ḥażret-i Mūsá ‘aleyhi’s-selām’a Ṭūr-ı Sinā’da Sıfātdan tecellī itdigi gibi. Cenāb-ı Resūl-i Ekrem ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretlerine daḫı Leyle-i Mi‘rāc’da hem ẕātından ve hem ṣıfātından tecellī buyurmuşdur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (665) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

شکر کمال حلاوت پس از ریاضت یافت
نخست در شکنج تنک ازان مکان کیرد

Şükr kemāl-i ḥelāvet pes ez-riyāżet yāft
Nüḫüst der-şiken-i teng ez-ān mekān gīred

Me‘ānī-i elfāẓ: *şükr* ma‘lūm *kemāl-i ḥalāvet* ṭaṭlılıġın kemālini *pes* ṣoñra *ez-riyāżet* ma‘lūm, riyāżet, mücāhede *yāft b*uldı *nüḫüst* birinci, evvelde*şiken* büklüm; bunda ḳamış murāddır. *teng* ṭar *ez-ān* ol sebebden *mekān* ma‘lūm **(292a)***gīred* ṭutar

Maḥṣūl-i beyt: Şükür, ḥelāvetiñ kemālini riyāżetden ṣoñra buldı. Ol sebebden evvel ṭar şikende olan mekān ṭutar. Ya‘nī [82] ان مع العسر يسرا Āyet-i Kerīmesince yusr ba‘de’l-‘usr idügen gör kí leẕīz-i şükr daḫı kemāl-i ḥelāleti ḳamış

[82] İnne me‘a’l-‘usri yusrā

boġumunda bir müddet ṭarlıḳ ve ṣıḳılmaḳlıḳ gördi. Lâkin ṣoñra maḳbūl-i ʻālem olup o ṭarlıḳdan ḳurtuldı. Herkes anıñla leẕẕet-i ḥelāvet ve ẕevḳ buldı. Sālikler de böyle, riyāżetden ṣoñra maʻrifet-i İlâhiyye ve ẕevḳ-i rūḥānī ve ṣafā-yı cāvidānı ebedī bulup leẕẕet-yāb olurlar ʻazīzim.

Ṣaḥīfe (666) Fi'l-Meṣnevī:

پند فعلی خلق را جذاب تر
که رسد در کوش هر بی جان و کر

Pend-i fiʻlī ḫalḳ-rā ceẕẕab-ter
Kí resed der-gūş-ı her bī-cān u ker

Meʻānī-i elfāẓ: *pend* vaʻaẓ, naṣīḥat*fiʻlī* żıdd-ı ḳavlī; yaʻnī söz ile degil fiʻl ile işlemek olan pend u naṣīḥat *ḫalḳ-rā* maḫlūḳı *ceẕẕāb-ter* ziyāde ceẕb idicidir. *Kí* zīrā *resed* ulaşur *der-gūş* ḳulaġa her *bī-cān* cānsız *u ker* daḫı ṣaġır olanlara

Maḥṣūl-i beyt: Fiʻlī olan pend ü naṣīḥat, maḫlūḳa ziyāde cāẕibdir. Yaʻnī yalñız lisān ile pend ü naṣīḥat olmayup, anıñ ḥükmi ne ise işlemek, yaʻnī bir meclisde oturub ḫalḳa ẕikru'llâh itmegi pend itmek ise, hemān o meclisde oturanlar ile berāber ḳalḳub ẕikru'llâh itmek; işte buña pend-i fiʻlī derler. Zīrā bu pend-i fiʻlī her bir ṣaġırıñ cānına ulaşur. Yaʻnī ṣaġır seniñ sözüni işтmez; lâkin gözi olduġı cihetle seniñ fiʻlī olan ḥareketini görüp saña żarūrī tebaʻiyyet ider. Ḥikāye : Ricāl-i devletden bir ẕāt, tesviye-i ṭarīḳ içün vücūh ve ʻulemā-yı belde ile berāber yola çıḳmışlar. O ricāl-i devletden olan ẕāt, orada mevcūd olan vücūh ve ʻulemāya bir şey' söylemeyüb, ancaḳ kendüsi üzerinden setresini çıḳarub, eline ḳazmayı alup, bismillâh diyüp ṭopraḳı ḳazmaya bedā' eylemiş. **(292b)**Vücūh-ı belde ve ʻulemā bu ḥāli müşāhede ider itmez, hemān cümlesi ʻacelet[en] elbiselerini çıḳarub, ḳazmaları ellerini alup her ṭarafdan ṭopraḳ ḳazmaya hücūm itmişlerdir. İşte buña pend ü naṣīḥat-i fiʻlī derler. Maḫlūḳı ziyāde işe cāẕibdir ʻazīzim.

Ṣaḥīfe (666):

بکوی انچه دانی سخن سودمند
وکر هیچ کس را نیایند پسند

که فردا پشیمان برآرد خروش
که آوه چرا حق نکردم بکوش

(246) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (667) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

چون حسن عاقبت نه برندی و زاهدیست
آن به که کار خود بعنایت رها کنند

Çün ḥüsn-i ‘āḳıbet ne be-rindī vü zāhidīst
Ān bih kí kār-ı ḫod be-‘ināyet rehā künend

Me‘ānī-i elfāẓ: *çün* çünkí *ḥüsn* güzel *‘āḳıbet* nihāyet *ne* degil *be-rindī* ḳalenderlik ile *vü zāhidīst* zühd ü taḳvā ile *ān* ism-i işāret *bih* kí eygü kí*kār* iş *ḫod* kendü *be-‘ināyet* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ ‘ināye vü iḥsānı *rehā* bıraḳmaḳ *künend* iderler

Maḥṣūl-i beyt: İnsānıñ ‘āḳıbeti, ḫātimesi güzel olmaḳ; ya‘nī īmān ile bu ‘ālemden gitmek, ḳalenderīlik ve zühd ü taḳvā ile degildir. Ol şey’ eygüdür kí, kendü işini Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ ‘ināye ve luṭf u keremine bıraḳasıñ, eygü budur işte. Yoḫsa ben ḳalenderāndan ve zühd ü taḳvā aṣḥābındanım dimekle işiñ ve ‘āḳíbetiñ güzel olmaz. Ancaḳ Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ luṭf u keremine bıraḳmaḳ eygüdür ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (667) Ḳāle’ṣ-Ṣā’ib:

در سر این غافلان طول امل دانی که چیست
آشیان کردست ماری در کبوتر خانۀ

(195) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (667) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

چه شکرهاست دراین شهر که قانع شده اند
شاهبازان طریقت بمقام مکس

Çí şekerhāst der-īn şehr kí ḳāni‘ şüde end
Şāḥbāzān-ı ṭarīḳat be-maḳām-ı meges

Me‘ānī-i elfāẓ: *çí*‘aceb *şekerhāst* şekeriñ cem‘idir; şekerler, ma‘lūm ḳand-i nebāt-ı leẕīẕ vardır. *Der-īn* bu *şehr* memleket *kí* ḥarf-i rabṭ *ḳāni‘* ḳanā‘at *şüde end* olmuşlardır *şāhbāzān* şāhinleriñ sulṭānı dimekdir. *ṭarīḳat* ma‘lūm *be-maḳām* yeri, maḥalli *meges* sinek denilen ḥayvān

(293a)Maṣūl-i beyt: ‘Aceb şekerler vardır bu şehirde kí, ḳāni‘ olmuşlardır ṭarīḳat şāhbāzları seniñ maḳāmına? Ya‘nī şekere kim hücūm ider? Ma‘lūm yā siñekler. Siñek elbette şekere hücūm ider; başḳa ḥayvān degildir. Ya‘nī bu şehr-i ‘ışḳda ve rāh-ı vaḥdetde riyāżat ve mücāhedāt ile vücūdunı maḥv u fenā eyleyen ‘āşıḳ-ı belā-keşler ve rindān-ı mestler içün ol belā içinde şekerden leẕīẕ ‘aceb eẕvāḳ-ı rūḥāniyyeler ve esrār-ı ma‘neviyyeler vardır? Lâkin şāhbāz gibi ṣūfīyān-ı ‘ālī maḳāmlar ve zāhidān-ı ‘izzet-ḫˇāh olan mürā’ī-ḫāmlarbu ṭarīḳ-i ehlu’llâhda siñekgibiednā maḳāma ḳāni‘ olmuşdur. Ve leẕẕāt-ı cismāniyyeye meftūn olup ‘avām mertebesinde ḳalmışlardır ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (667) Ḳāle’s-Sa‘dī:

مجال سخن تا نیابی مکوی
چون میدان نبینی نهدار کوی

Mecāl-i süḫan tā ne-yābī me-güy
Çün meydān ne-bīnī nehdār güy

Me‘ānī-i elfāẓ: *mecāl* ḳuvvet ü ḳudret*süḫan* söz *tā* ḥattá*ne-yābī* bulmayasıñ *me-güy* söyleme *çün* çünkí*meydān* ma‘lūm *ne-bīnī* görmeyesiñ *nehdār* ḥıfẓ eyle *güy* ṭopı

Maḥṣūl-i beyt: Söz söylemege, mecāl, ḳuvvet ü ḳudret bulmayasıñ söyleme, çünkí meydān görmeyesiñ. Ṭopı ḥıfẓ eyle, atma dimekdir. Ya‘nī herkes her meclisde söz söylemege muḳtedir olamaz. Ya büyük ādem bulunur veyāḫud meclisde olanlar ‘aḳılları başında olmaz. Böyle bir māni‘ olup da söz söylemege meydān ve mecāl olmadıḳça söz söyleme. Meydān olmadıḳça beyhūde yere ṭopı atma. Zīrā ṭop atmaġa meydān gerekdir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (668) Fi’l-Meṣnevī:

جمله دانند این اکر تو نکروی
هرچه می کاریش روزی بدروی

Cümle dānend īn eger tu ne-g’revī
Her çí mī-kārīş rūzī bi-d’revī

Me‘ānī-i elfāẓ: *cümle* herkes *dānend* bilürler *īn* bunı *egerto* sen *ne-g’revī;* inanmazsıñ *her çí* her nesne *mī-kārīş* ekerseñ, zer‘ iderseñ *rūzī* birgün *bi-d’revī;* ḥāṣılātıñ alursıñ.

Maḥṣūl-i beyt: Eger sen incinmezseñ, lâkin herkes bunı bilür kí, her ne şey’ ekersiñ ve zer‘ idersiñ birgün anı biçersiñ. Ḥāṣılātıñ alursıñ. İşte bu dünyāda āḫiretiñ zirā‘at yeridir. Burada eygüden, kötüden ne zer‘ ider iseñ āḫiretde anıñ ḥāṣılātıñ **(293b)**alursuñ. Ya‘nī cezāsını virürler ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (669) Ḳāle’s-Sa‘dī:

ز وحشی نه یاید که مردم شود
بسعی اندر او تربیت کم شود

توان پاک کردن ز ژنک آیینه
ولکن نیاید ز سنک آیینه

Zi-vaḥşī ne-yāyed kímerdüm şeved

Be-sa‘y ender-ū terbiyyet güm şeved

Tevān pāk kerden zi-jeng āyīne
Velîkin ne-yāyed zi-seng āyīne

Me‘ānī-i elfāẓ: *zi-vaḥşī* vaḥşī olan bedevī, ṭaġī, bāġī olan ādem*ne-yāyed* gelmez *kí merdüm* insān, merd-i kāmil *şeved* ola *be-sa‘y* sa‘y u ġayret ile *ender* içinde *ū* żamīr; vaḥşīye rāci‘dir. *terbiyyet* ma‘lūm *güm* ġā’ib *şeved* olur *tevān* mümkin, ḳādirdir *pāk* ma‘lūm *kerden* eylemek *zi-jeng* kirden, pasdan *āyīne* ma‘lūm *ve likin ne-yāyed* gelmez *zi-seng* ṭaşdan *āyīne* ma‘lūm

Maḥşūl-i ebyāt: Vaḥşī, ṭaġı olan ādem merd-i kāmil olamaz. Öyle vaḥşī ṭaġı olan ādeme sa‘y u ġayret içinde aña terbiyyeti ġā’ib olur. Ne ḳadar cehd ü sa‘y ve ġayret ile terbiyye eylesiñ, fā’ide virmez. Āyīneyi kirden, pasdan pāk, ṭāhir eylemek mümkündür? Ya‘nī āyīneniñ sa‘y ve himmetlepasını izāle vü maḥv idebilürsüñ, lâkin ṭaşdan āyīne olur mı? Ya‘nī ne ḳadar sa‘y u ġayret ve himmet eyleyesiñ, ṭaşı āyīne yapmaḳ mümkin midir; degildir. İşte vaḥşī ve ṭaġı olan ādem de ṭaş gibidir. Ḳābil-i terbiyye degildir. Merdüm-i kāmil olmaz, nāfile efkār itme ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (669) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

کر جان بدهد سنک سیه لعل نکردد
باطینت اصلی چه کند بد کهر افتاد

Ger cān be-dehed seng-i siyeh la‘l ne-gerded
Bā-ṭīnet-i aṣlī çí küned bed güher üftād

Me‘ānī-i elfāẓ: *ger* eger *cān* ma‘lūn *be-dehed* vire *seng* ṭāş *siyeh* żıdd-ı bi-yāż *la‘l* ma‘lūm; ḳırmızı yüzük ṭaşı *ne-gerded* olmaz *bā-ṭīnet* ṭopraḳı *aṣlī* aṣl u esās olan *çí ne küned* ider *bed* kötü *güher* cevheri *üftād* düşdi

Maḥşūl-i beyt: Eger cān vire siyāh ṭāş, la‘l olmaz. Ya‘nī bir ādem cān [u] göñül ile sa‘y u ġayret ile o yolda cānını telef ide, siyāh ṭaş maḳbūl ve mu‘teber olan la‘l yüzük ṭaşı olmaz; muḥaldir. Ḥaḳīḳat ve ṭīnet-i aṣliyyesi ne ise o olur. Çünkí

cevheri ve ḥaḳīḳati kötü düşdi. **(294a)**Ya‘nī esās u ḥaḳīḳati kötü olan cevhere ne olur ve ne ider, hīç. Oña esās budur. Yine beddir, eygü olmaz. Aña terbiyyeniñ fā’idesi yoḳdur. Biñ terbiyye itseñ, siyāh ṭaş la‘l olmaz. İşte kötü insān da böyledir. Lâkin mürşidiñ terbiyyesi bir dereceye ḳadar fā’ide ider ‘azīzim.

Ṣaḥīfe 669 : Fi’l-Meṣnevī

کر تو سنک صحره و مرمر شوی
چون بصاحب دل رسی کوهر شوی

(396) ṣaḥifede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (670) Fi’l-Meṣnevī:

کر کران وکر شتابنده بود
انکه جوینده است یا بنده بود

Ger girān veger şitābende büved
Ān kí cūyende est yābende büved

Me‘ānī-i elfāẓ: *ger* eger *girān* ağır, ṣaḳīl *şitābende* te‘cīl, ‘acele itmek *büved* olur *ān kí* ol nesne kí*cūyende* arayıcı, ṭaleb idicidir *yābende* bulucı *büved* olur

Maḥṣūl-i beyt: Ṣaḳīl ve beṭī’ü’l-ḥareke ādem ve eger te‘cīl ile ‘acele ider ādem ola, ol neseneyi kí arayıcı ve ṭaleb idicidir; elbette o şey’ ve o nesneyi bulıcı olur. Ya‘nī gerek ağır gerek ‘ācil her kim kí arayıcı ve ṭaleb idicidir; elbette o aradığı şey’ birgün olur kí bulur. من طلب و جد و جد muḳteżāsınca ancaḳ aramaġa himmet ve ġayret lāzımdır. Meṣelā sen ṣā’im olsañ, aḫşam olduḳda naṣıl ekmegi ararsıñ? Egerçí ekmegi bulamaz iseñ, artıḳ rāḥat ve ḥużūruñ ḳalmaz. Ḥattá ekmegi buluncata ḳadar soḳaḳ soḳak, maḥalle maḥalle gezersiñ. Ḥattá o memleketde ekmek olmasa dīger memlekete gidersiñ. İnṣāf eyle kí ‘azīzim, Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ı aramaḳ, ekmek aramaḳdan da aşaġı mıdır? Ḥāṣā. İşte böyle ekmegi aradığın ḳadar Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ı arayasıñ muḥaḳḳaḳ muḥaḳḳaḳ bulursuñ kendü vücūdunda. Öyle çarşu, bāzārları gezmege ḥācet de yoḳdur sulṭānım. Seniñ iḳlīm ü vücūdunda ve pāy-ı taḫt-ı pādişāhı olan ḳalbinde tecellī ve ṣıfāt-ı esās ḥāżır ve nāẓırdır. Ancaḳ sen andan ġāfil olup ṭaşralarda

ararsañ ve şundan bundan su’āl iderseñ bir kātib ḳalemi fesine ṣoḳup nerede benim ḳalemim diyü aradığına beñzer ‘azīzim.

(294b)Ṣaḥīfe (671) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

چه جورها که کشیدند بلبلان از دی
ببوی انکه وکر نوبهار باز آید

Çí cevrhā kí keşīdend bulbulān ez-dey
Be-būy ān kí veger nev-bahār bāz āyed

Me‘ānī-i elfāẓ: *çí* ne *cevrhā* cevriñ cem‘idir; cevr ü cefā *kí* ḥarf-i rabṭ *keşīdend* çekerler *bulbulān* bülbüller *ez-dey* ḳışdan *be-būy* ümīd *añ kí* ol kí*veger* daḫı *nev-bahār* yeñi bahār *bāz* girü *āyed* gele

Maḥṣūl-i beyt: Ḳışdan ve şiddet-i şitādan bülbüller ne cevr ü cefālar çekdiler. Ol ümīd ile kí daḫı nev-bahār girüye gele. İşte bir yeñi, başḳa bahārıñ girüye gelmesi ve anıñ ümīdi ile şiddet-i şitābda ne ḳadar meşaḳḳat ve cefālar çekdiler ḥesābı yoḳdur. Ne çāre; ancaḳ ilerüde gelecek olan nev-bahārıñ ḳoḳusı ve ḫāṭırı içündür. İşte sen de bu dünyāda ṭā‘at u ‘ibādet meşaḳḳatine ve ḫalḳın cevr ü cefāsına taḥammül ider iseñ nev-bahār olan rrz-ı maḥşerde ‘arş-ı a‘lā ẓıllinde rāḥat ve Cennet-i a‘lā’da olan ni‘am-ı İlâhī rāyiḥa-i ṭalebiyyesiyledimāġıñ selāmet bulur dimekdir, ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (671) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

وفا کنیم و ملامت کشیم و خوش باشیم
که در طریقت ما کافریست رنجیدن

Vefā künīm vü melāmet keşīm vü ḫoş bāşīm
Kí der-ṭarīḳat-i mā kāfirīst rencīden

Me‘ānī-i elfāẓ: *vefā* ma‘lūm ‘ahde vefā itmek *künīm* ideriz *vü melāmet* ma‘lūm *keşīm* çekeriz *vü ḫoş* ma‘lūm *bāşīm* oluruz *kí*ḥarf-i ta‘līl *der* ẓarfiyyet *ṭarīat-i mā* bizim ṭarīḳatimizde *kāfirīst* kāfirdir, küffardır *rencīden* incinmeklik

Maḥṣūl-i beyt: Vefā ideriz, melāmet çekeriz, ḫoş oluruz. Bunlarıñ cümlesine rāżıyım. Zīrā kí bizim ṭarīḳatimizde incinmeklik küfürdür. Ya‘nī hīçbir şey’den rencīde olmayız. Zīrā kí cümlesi Ḥaḳḳ’dan olup ġayrıdan bir şey’ olmadığından ve Ḥaḳḳ’dan ġayrı bir kimesne bir şey’e ḳādir olmadığını bildigimizden ötüri, bunlarıñ cümlesinden rāżıyız ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (672) :

آلا ای احمد مرسلشود هر مشکل از تو حل
کنم وصف ترا مجمل تویی سلطان هر مولوی
شریعت از تو روشن شد طریقت هم مبرهن شد
حقیقت **(295a)**خود معین شد زهی شلطان بی همتا

(266) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (674) Fi’l-Meṣnevī:

تو ز قرآن ای پسر ظاهر مبین
دیو آدم را ابیند جز که طین

ظاهر قرآن چو شخص ادمیست
که نقوشش ظاهر و جانش خفیست

(55) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (674) Ḳale’s-Ṣāḥibü’l-Muḥammediyye:

سالکان در کهست را هر دو عالم یک نفس
والهان حضرتت را از حور جنت ملال

Ṣālikān-ı dergehest-rā her dü ‘ālem yek nefes

Vallâhān Ḥażretet-rā ez-ḥūr-ı Cennet melāl

Me‘ānī-i elfāẓ: *Sālikān* sālikiñ cem‘idir; Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a giden dervīşān *dergehet-rā* Senīn dergāhında *her dü ‘ālem* her iki ‘ālemde; ya‘nī dünyā ve āḫiretde *yek* bir *nefes* ma‘lūm *vallâhān* vallâhiñ cem‘idir; ḫayrān ma‘nāsınadır. *Ḥażretet-rā* Seniñ Ḥażretiniñ ḫayrānlarıdır. *ez-ḥūr-ı Cennet* Cennet ḥūrīlerinden *melāl* uşanmaḳ, bıḳmaḳ

Maḥṣūl-i beyt: Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ dergāhınıñ sālikleri dünyā ve āḫiretde bir nefesdir. Anlara dünyā ve āḫiret bir nefes gibidir, hīç i‘tibārı yoḳdur. Seniñ Ḥażret-i ulūhiyyetiniñ ḫayrān ve ser-gerdānları, Cennetiñ ḥūrī ve ġılmānlarından uşanmışlardır. Anlara iltifāt ve i‘tibār itmezler. Evet, Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ ‘āşıḳları böyledir. Anlar dünyā vü āḫiretde ve Cennet ve ḥūrī vü ġılmāndan geçmişlerdir. Ancaḳ ḥużūr-ı Ḥaḳḳ’da ve ḥarem-i sarāy-ı ulūhiyyetde fānī olmuşlardır. Anlarıñ dünyā vü āḫiretden ve Cennet ü cehennemden ḫaberleri yoḳdur ‘aẕīzim.

Ṣaḥīfe (674):

ظاهر و باطن خود پاک کنی از لوث کناه
تا که پاکیزه شوی در صف مردان اله

Ẓāhir u bāṭın ḫod pāk künī ez-levṯ-i günāh
Tā kí pākīze şevī der-ṣaf-ı merdān-ı İlâh

Me‘ānī-i elfāẓ: *ẓāhir ü bāṭın* ma‘lūm *ḫod* kendü *pāk* ma‘lūm *kün* eyle *levṯ*bulaşıḳ *günāh* ma‘lūm *tā* ḥattákíḥarf-i rabṭ *pākīze* pāk, ṭāhir *şevī* olasıñ *der-ṣaf-ı merdān-ı İlâh* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ merdānları olan Enbiyā-yı ‘İẕām ve Evliyā-yı Kirām Ḥażerātı ṣafında

Maḥṣūl-i beyt: Ẓāhir vü bāṭını günān bulaşıḳından pāk u ṭāhir eyle. Ḥattá merdān-ı İlâhī olan Ẓevāt-ı Kirām Ḥażerātınıñ ṣafında pāk u ṭāhir olasıñ ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (674):

جمله دانند این**(295b)** اکر تو نکروی
هر چه می کاریش روزی بدروی

(668) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (675) Ḳāle’s-Sa‘dī:

عروس بود نوبت ماتمت
کرت نیک روزی بود خاتمت

(9) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (676):

تو هم کردن از حکم داور مپیچ
که کردن نه پیچد ز حکم تو هیچ

محالست چون دوست دارد تورا
که در دست دشمن کذارد تورا

(323) ṣaḥifede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

نمیرد هر کرا جانش تو باش
خوشا جانی که جانانش تو باش

Ne-mīred her kí-rā cāneş tu bāş
Ḫūşā cānī kí cānāneş tu bāş

Me‘ānī-i elfāẓ: *ne-mīred* ölmez *her kí-rā* her kim kí*cāneş* -ş żamīr; o kimesneye rāci‘dir; anıñ cānı, ḥayātı *tu* sen *bāşī* olduñ *ḫūşā* iy ḫoş *cānī kí* cānı ḫoş olan kimesne kí*cānānneş* anıñ cānānı, maḥbūbı *tu* sen *bāş* olduñ

Maḥṣūl-i beyt: Her kimiñ kí sen cānānı olduñ, o kimesne ölmez. Ḥayāt-ı ebedī ile ḥayy olur. İy cānı ḫoş ve güzel olan kimesne kí, anıñ cānānı ve maḥbūbı sen oldun sulṭānım, ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (676) Ḳāle'l-Ḥāfıẓ:

هرکز نمیرد انکه دلش زنده شد یعشق
ثبت است بر جریدهٔ عالم دوام ما

Hergiz ne-mīred ān kí dileş zinde şüd be-'ışḳ
ṡebtest ber-cerīde-i 'ālem devām-ı mā

Me'ānī-i elfāẓ: *hergiz* aṣlā ve ḳaṭ'ā *ne-mīred* ölmez *ān kí* ol kimesne kí*dileş* anıñ göñli *zinde* diri, ḥayy *şüd* oldı *be-'ışḳ*'ışḳ ile *ṡebtest*ṡābitdir, dā'imdir, bāḳīdir *ber* üzere *cerīde-i* defter *'ālem* dünyānıñ cerīdesi üzere *devām-ı mā* bizim devāmımız

Maḥṣūl-i beyt: Ol 'āşıḳ kí, anıñ göñli 'ışḳ ile zindedir. Öyle olan 'āşıḳ aṣlā ve ḳaṭ'ā ölmez. Bizim devāmımız cerīde-i 'ālem üzere ṣābitdir. Zīrā kí göñlümüz 'ışḳ-ı İlâhī ile memlūdur. Böyle 'ışḳ-ı İlâhiyye, göñülleri yanmış ve kebāb olmuş 'āşıḳ-ı ṣādıḳ içün ölüm yoḳdur. Ege çí sen, derseñ kí böyle 'āşıḳları da görürüz kí bu 'ālemden giderler, ölürler. Evet, öyledir; lâkin 'avām-ı nās gibi anlar mevtā degildir. Ḥayy-ı ma'nevī ile ḥayy olduġı ehl-i baṣīret **(296a)**her ān müşāhede iderler 'azīzim.

Ṣaḥīfe (677):

بر روی خلایق در صحبت مکشای
می باش بکلی متوجه بخدای

غافل مشو از ذوق دل و ذکر زبان
تا زندهٔ جاوید شوی در دو سرای

Ber-rūy-i ḫalāyıḳ der-i ṣoḥbet me-goşāy
Mī-bāş be-küllī mutevvecih be-Ḫudāy

Ġāfil me-şev ez-ẕevḳ-ı dil vü ẕikr-i zebān
Tā zinde-i cāvīd şevī der-dü sarāy

Me‘ānī-i elfāẓ: *ber* üzere *rūy* yüz *ḫalāyıḳ* maḫlūḳ *der* ḳapu *ṣoḥbet* müṣāḥabet *me-goşāy* açma *mī-bāş* ol *be-küllī* külliyyetle; ya‘nī cümle vücūduñla *muteveccih* teveccüh *be-Ḫudāy* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a *ġāfil* ma‘lūm *me-şevī* olma *ez-ẕevḳ-ı dil* göñül ẕevḳinden *vü ẕikr-i zebān* lisān ẕikrinden *tā* ḥattá*zinde-i* diri, ḥayy *cāvīd* ebedī, ḳadīm *şevī* olasıñ *der* ẓarfiyyet *dü* iki *sarāy* ma‘lūm; dünyā ve āḫīret

Maḫṣūl-i ebyāt: Maḫlūḳuñ yüzi üzerine ṣoḥbet ḳapusını açma. Ya‘nī maḫlūḳ ile mükāleme, muḥāṣebet eyleme. ‘Uzlet-i iḫtiyār it ve külliyyetiñle ya‘nī cümle ‘ażā ile Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a teveccüh eyle. Göñül ẕevḳinden ve lisān ẕikrinden ġāfil olma. İşte budur aṣıl ẕevḳ ve ṣafā ve Cennet-i ‘ācil. Ḥattá dünyā ve āḫiretde ebedī, dā’im , zinde ve ḥayy olasıñ ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (677) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

من همان دم که وضو ساختم از چشمهٔ عشق
چار تکبیر زدم بکسره بر هر چه که هست

(389) ṣaḥīfe ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (677):

هر چه خوبان همه دارند تو تنها داری

Her çí ḫūbān heme dārend tu tenhā dārī

Me‘ānī-i elfāẓ: *herçí* her ne *ḫūbān* ḫūb’uñ cem‘idir; maḥbūblar *heme* cümlesinde *dārend* ṭutarlar *tu* sen *tenhā* yalñız dārī ṭutarsıñ

[Maḫṣūl-i mışrā‘]: Ya‘nī bu dünyānıñ maḥbūblarınıñ cümlesinde gerek ḥüsnden gerek aḫlāḳ-ı ḥamīdeden vesā’ir güzel olan şey’lerden ne ḳadar var ise Ḥażret-i Resūl-i Ekrem ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimizde cümlesi vardır. Ve anlardan ḳat-ender-ḳat daḫı vardır. Zīrā kí, ma‘den O’dur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (678) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

چون حسن عاقبت نه برندی و زاهدیست
آن به که کار خود بعنایت رها کنند

(667) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (679):

چرا صدف نکند چاک سینه را صائب
دراین زمانه که **(296b)**جوهر شناسی نا یابست

Çerā ṣadef ne-küned çāk-ı sīne-rā Ṣā’ib
Der-īn zamāne kí cevher-şināsī nā-yābīst

Me‘ānī-i elfāẓ: *çerā* niçün *ṣadef* ma‘lūm *ne-küned* eylemez *çāk* yırtmaḳ *sīne-rā* sīnesini *Ṣā’ib* İy Ṣā’ib *der-īn* zamāne bu zamānda *kí*ḥarf-i rabṭ *cevher* ma‘lūm *şināsī* añlayıcı *nā-yābīst* azdır; nādirdir

Maḥṣūl-i beyt: İy Ṣā’ib! Niçün ṣadef sīnesini çāk eylemez? Ya‘nī ṣadefiñ derūnı müzeyyen iken, niçüb derūnını setr ider, kimesneye göstermez? Anıñ içün kí; bu zamānda cevher añlayıcı nādir oldı. Kime göstersiñ, añlayacaḳ kimdir? Anıñ içün kendüsini siyāh ḳabuġıyla pūşīde ve mestūr eylemişdir. Ancaḳ ṣadefi bilenler ṣadefiñ ḳabuġını görünce bilürler kí, bunuñ derūnı müzeyyen ve ‘alādır diyü ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (680) Ḳāle’l-Ḥāfiẓ:

بروز واقعه تابوت من ز سرو کنید
که میروم بهوای بلند بلای

Be-rūz vaḳı‘a tābūt-ı men zi-serv künīd
Kí mī-revem be-hevā-yı bülend bālāy

Me‘ānī-i elfāẓ: be-rūz gün vāḳı‘a mevt tābūt ma‘lūm men ben zi-serv servi aġacı künīd eyleyiñiz kí ḥarf-i ta‘līl mī-revem giderim be-hevā-yı ma‘lūm bülend yüksek bālāy ḳāmet

Maḥṣūl-i beyt: Mevt gününde benim tābūtumı serv aġacından eyleyiñiz. Zīrā dünyādan bir büyük ḳāmetiñ hevāsıyla giderim. Ya‘nī mevt gününde daḫı Cenāb-ı Ḥaḳḳ’dan ġayrısını iḫtiyār itmeyüp ‘ālī himmetle ve dost-ı hevā ve rāyiḥa-i ṭalebiyyesiyle liḳā’u’llâh, vāṣıl oldıġımı i‘lām ve iẓhār eyleyiñiz. Zīrā bütün ‘ömürde dünyādan, vāḥid[ün] lā şerīke leh olan bir maḥbūb-ı ‘alā illā ‘alānıñ āteş-i ‘ışḳınıñ hevāsıyla giderim. من احب لقاء الله احب الله لقاده Ḥadīṯ-i Şerīfi mūcibince vāṣıl-ı Cānān oluruz ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (680):

كنون باید ای خفته بیدار بود
چو مرک اندر آرد ز خوابت چه سود

چه خوش کفت با کودک اموزکار
که کاری نکردیم و شد روزکار

Kinūn bāyed iy ḫufte bīdār būd
Çü merg ender āred zi-ḫˇābet çí sūd

Çí ḫoş güft bā-kūdek āmūz-gār
Kí kārī ne-kerdīm vü şüd rūzgār

Me‘ānī-i elfāẓ: *kinūn* ālān, şimdi *bāyed* gerek *iy* ḥarf-i nidā *ḫufte* uyumuş *bīdār* uyanıḳ *būd* olur [oldı] *çü* çünkí*merg* ölüm *ender* içinde *āred* gele *zi-ḫˇābet* seniñ uyḳunda *çí*ne *sūd* fā’ide *çí*ne *ḫoş* güzel *güft* söyledi *bā-kūdek* çocuġa *āmūz-gār* **(297a)**mu‘allim, ḫˇāce *kí* ḥarf-i rabṭ *kārī* bir iş *ne-kerdīm* eylemedik *vü şüd* oldı; burada gitdi ma‘nāsına *rūzgār* eyyām

Maḥṣūl-i ebyāt: İy ġaflet uyḳusunda uyumış ḳalmış olan ādem! Şimdi, ālān gerek bīdar olmaḳ, uyanmaḳ. Çünkí ölüm gele, seni uyḳu içinde bula, ne fā’ide olur? Hīç. Meṣelā; bir yola gidecek ādem, tedārikini görmemiş uyḳuda yatar iken arḳadaşları gelse, yāhū efendi, buyurun gidecegiz, dise; o bī-çāre uyḳuda gözlerini ufalaraḳ, henüz ‘aḳlı başına gelmemiş, aṣlā bir yol tedāriki yoḳdur; anıñ aḥvāli naṣıl olur ma‘lūmdur. Ḥele daha benim tedārikim yoḳdur, dise; kimesne añlamaz, ālā

buyurun, derler. İşte anıñ gibidir. Mu‘allim ve ḫˇāce birisi, bir çocuġa ne güzel söylemişdir; kí bir iş eylemedik, ‘ömrümüz gitdi. Pek ṭoġrıdır bu söz ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (681) Fi’l-Meṣnevī:

چون که بد کردی بترس ایمن مباش

زانکه تخمست و برو یاند خداش

چند کاهی او بپوشاند که تا

آیدت زان بد پشیمان و حیا

بارها پوشد پی اظهار فضل

باز کیرد از پی اظهار عدل

تا که این هر دو صفت ظاهر شود

آن مبشر کردد این منذر شود

(577) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (682) Ḳāle’s-Sa‘dī:

خبر داری از خسروان عحم

که کردند بر زیر دستان ستم

نه آن شوکت و پادشاهی بماند

نه از ظلم بر روستایی بماند

مکن تا توانی دل خلق ریش

وکر میکنی میکنی بیخ خویش

Ḫaber dārī ez-Ḫusrevān-i ʻAcem
Kí kerdend ber-zīr-i destān sitem

Ne ān şevket vü pādişāhī be-māned
Ne ez-ẓulm ber-rūstāyī be-māned

Me-kün tā tevānī dil-i ḫalḳ rīş
Veger mī-künī mī-kenī bīḫ-i ḫ ̆īş

Meʻānī-i elfāẓ: *ḫaber* maʻlūm *dārī* ṭutar mısıñ; yaʻnī ḫaber var mı *ez-ḫusrevān* ḫüsreviñ cemʻidir; pādişāhlar dimekdir. *ʻAcem* maʻlūm; ʻAcem pādişāhları *kí*ḫarf-i rabṭ *gerdend* eylediler *ber* üzere *zīr* alt *destān* destiñ cemʻidir; eller *sitem* cevr ü cefā *ne* degil *ez-ẓulm* zulm ü taʻaddī *rūstāyī* köy, ḳarye ahālisi dimekdir. **(297b)***be-māned* ḳaldı *me-kün* eyleme *tā* ḥattá*tevānī* ḳādir iseñ *dil* göñül *ḫalḳ* maḫlūḳuñ *rīş* yara *veger* eger *mī-künī* eyler iseñ *mī-kenī* ḳoparırsañ *bīḫ* kök, temel, esās *ḫ ̆īş* kendüniñ

Maḥṣūl-i ebyāt: ʻAcem pādişāhlarından aber var mı kí, anlarıñ elleri altında olan reʻāyāsına ẓulm ve cevr ü cefālar eylediler. Yaʻnī ḥükm-i idāresinde olan memleketleriniñ ahālisine cevr ü cefālar eylediler. Ṣoñra ne ol salṭanat ve şevket ve pādişāhlıḳ ḳaldı ve ne de ahālī, ḳurā üzere eyledikeleri ẓulm u taʻaddī ḳaldı. Yaʻnī o pādişāhlar da bu dünyādan gitdiler ve anlarıñ ẓulm ü taʻaddīsi de gitdi kendüleriyle berāber. Eger ḳādir iseñ maḫlūḳuñ göñlini yara itme, incitme. Eger yara ider iseñ, ẓılm ve cevri der iseñ, kendü köküni ḳoparırsıñ; yaʻnī kendüne idersiñ. Başḳasına itdigin cevr ü cefālar cümlesi seniñdir. O ṣoñra bellü olur. Şimdi ẓann idersiñ kí, Zeyd'e ve 'Ömer'e ẓulm ideyorum. Evet, öyledir; lâkin anıñ cezāsını yevm-i ḳıyāmda görürsüñ. Eyvāh dersiñ; fā'ide itmez ʻazīzim.

Ṣaḥīfe (683):

کر بمحشر خطاب قهر کند
انبیا را چه جای معذرتست

(125) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (683):

شیخ چون مائل مال آید مرید او معاش
مائل دینار هرگز مالک دیدار نیست

Şeyḫ çün mā’il āyed murīd-i ū me‘āş
Mā’il-i dīnār hergiz mālik dīdār nīst

Me‘ānī-i elfāẓ: *şeyḫ* ma‘lūm *çün* çünkí*mā’il* meyl ü maḥabbet *māl* ma‘lūm; māl, emlāk, aḳçeler, yaġmalar *āmed* gele *murīd* ma‘lūm *ū* żamīr; şeyḫe rāci‘dir. *me‘āş* aylıḳ, māhiyye, te‘ayyüş *mā’il* meyl ider *dīnār* aḳçe, para *hergiz* aṣlā *mālik* ṣāḥib ü mālik olmaḳ *dīdār* cemāl *nīst* degildir

Maḥṣūl-i beyt: Çünkí Şeyḫ Efendi māl, emlāk, aḳçe buġçeye meyl ü maḥabbet ider; o şeyḫimiñ mürīdi ma‘āş olur. Ya‘nī aylıḳ, māhiyye naṣıl te‘ayyüş itmek, bunlar mürīddir, başḳa şey’ degildir; aḳçe ve paraya meyl ü maḥabbet iden aṣlā ve ḳaṭ‘ā Cemāl-i Yāre ve dīdār-ı Ḥaḳḳ’a mālik ve ṣāḥib degildir. Zīrā ikisi bir yere cem‘ olmaz. Hem altunlara maḥabbet idelim hem de Cemāl-i Yāre. Bu iki maḥabbet bir yere cem‘ olmaz. Elbette birinden birisini terk itmek lāzımdır. Artıḳ baḳ; ḳanġısı işine gelürse **(298a)**anı al, dīgerini terk it. Ammā ṣaru altunlardan naṣıl vāz geçeyim; evet ẓāhiri ṣarudır; bāṭını mārdır. Ya‘nī māl ü mülk mār dimekdir; ḥayyedir, yılandır. Dünyāda ve āḫiretde seni ṣoḳar, zehirler. Ḥele dünyāda seni zehirledigi ma‘lūmdur, kí yemeden içmeden kesilmişsiñ, böyle bir maraża mübtelā olmuşsuñ ve leyl ü nehār rāḥat u ḥużūruñ yoḳdur altunlarıñ derdinden. Bundan büyük semm ü maraż olur mı? Āḫireyde daḫı o ṣaru ṣaru altunlar ḳırmızı ḳırmızı āteş olup, levḥa levḥa yapışdıracaḳlar. Baḳ gör maḥbūbını, naṣıl saña renc ü cefā ve ‘aẕāb ider ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (683):

از زاهدان خشک رسائی طمع مدار
سیل ضعیف واصل دریا نمیشود

Ez-zāhidān ḫoşk Resā'ī ṭama' me-dār
Seyl-iża'īf vāṣıl-ı deryā nemī-şeved

Me'ānī-i elfāẕ: *ez-zāhidān* zāhidiñ cem'idir; 'ibādet ve taḳvā idenler *ḫoşk* ḳurı, sāde *Resā'ī* şā'iriñ ismidir. *ṭama'* ma'lūm *me-dār* ṭutma *seyl* ma'lūm *ża'īf* az, ḳalīl *vāṣıl* vuṣlat *deryā* deñiz *nemī-şeved* olmaz

Maḥṣūl-i beyt: İy Resā'ī! Ḳurı, sāde zāhidelerden ṭama' ṭutma. Ya'nī yalñız 'ibādet ve ṭā'at iden, bir şey'den ḫaberi yoḳ, 'ışḳ nedir, meşk nedir, cānān nedir, cān nedir bunları bilmez, hemān ḥayvān gibi yer içer, ancaḳ ābdest alur, namāz ḳılar, şūfīlik gösterir; bundan bir şey' olmaz. Hīç bu gibi ādemlere ṭama' itme. Zīrā kí, az, ḳalīl olan seyl ṣuyı ẕikre vāṣıl olmaz. Ma'lūmdur; yollarda, şurada, burada żāyi' vü telef olur. Ancaḳ deryāya vāṣıl olan; gögsüni, baġrını ṭaşlara, ḳayalara ururaḳ, ṣadāsı göklere çıḳaraḳ aḳan büyüḳ seyldir kí; ol ānda, ol sā'atde aña kimesne māni' olamaz ve yoldan döndüremez. Ṭoġrıca deryā-yı 'ummāna ve 'ışḳ-ı bī-pāyāna vāṣıl olur. İşte sen öyle seyle ḳarışmana baḳ; kí o sāyede seniñ de azacıḳ olan ṣuyuñ deryāya vāṣıl olsun. Yoḫsa bu ḳurı ṣūfīlerden bir şey' ḥāṣıl olmaz 'azīzim.

Ṣaḥīfe [683]:

عبادت با خلاصی نیت نکوست
وکرنه چه آید ز بی مغز پوست

(312) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca'at oluna.

Ṣaḥīfe (683):

درین زمانه مکر جبرئیل امین باشد **(298b)**

(606) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca'at oluna.

Ṣaḥīfe (683):

پادشاهی که طرح ظلم افکند
پای دیوار ملک خویش بکند

نکند جور پیشهٔ سلطانی
که نایاد زکرک چوپانی

(455) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe[83] Fi’l-Meşnevī:

چون خلقت الخلق کی یربح علی
لطف تو فرمود ای قیوم حی

لا لان اربح علیهم جودتست
که شود زو جمله ناقصها درست

عفو کنی این بندکان تن پرست
عفو از دریای عفو اولیترست

خلقان همچو جوی و همچو سیل
هم بدان دریای خود تازند خیل

Çün ẖalaḳtu’l-ẖalḳa key yerbaḥ ‘aleyy
Luṭf-ı Tu fermūd İy Ḳayyūm u Ḥayy

Lā le-en erbaḥ ‘aleyhim cūd-ı Tust
Kí şeved zū cümle nāḳışhān dürüst

‘Avf künī īn bendegān-ı ten-perest
‘Avf ez-deryā-yı ‘avf evlā-terest

Ḫalḳān hemçü cūy u hemçü seyl

[83]Bu sahifenin numarası metinde verilmemiştir. Ancak sıralamaya binaen (683) ya da (684) sahîfe numarasıdır.

Hem bedān deryā-yı ḫod tāzend ḫeyl

Me‘ānī-i elfāẓ: *çün* çünkim *ḫalaḳtu’l-ḫalḳa* maḫlūḳı ḫalḳ itdim *key* ḳaçan*yerbaḥ*ticāret, fā’ide *‘aleyye* benim üzerime *luṭf* ma‘lūm; luṭf u kerem *Tu* Sen *fermūd* buyurdı *iy* ḥarf-i nidā *Ḳayyūm u Ḥayy* olan Allâh *lā* degil *le-en erbaḥ* fā’ide ve ticāret-iküllī *‘aleyhim* maḫlūḳuñ üzerinedir *cūd-ı Tust* seniñ cūd [u] keremiñ ve luṭf u iḥsānıñ *kı*ḥarf-i rabṭ *şeved* olur *zū* andan; ya‘nī bu luṭf u kerem ve cūduñ yüzünden *cümle* hepsi *nāḳışhā* nāḳışıñ cem‘idir; noḳṣānlar *dürüst* ṭoġrı ve tamām olur *‘afv kün* ‘afv eyle *īn* bu *bendegān* bendeniñ cem‘idir; ḳulları *ten* ma‘lūm *perest* ṭapıcı; ya‘nī bu ten-perest olanlar dimekdir. *iy* ḥarf-i nidā *deryā-yı* deñiz *‘afv* ma‘lūm *evlā-terest* ziyāde evlā ve aḫrār olan ‘avf deryāsı *‘avf* ‘avf eyle *ḫalḳān* maḫlūḳı *hemçü* gibi *cū* ırmaḳ*vü hemçü* gibi *seyl* ma‘lūm; aḳan şu *hem* daḫı *bedān* ism-i işāret deryā-yı Ḥaḳḳ’a işāretdir. *Deryā-yı* deñiz *ḫod* kendü *tāzend* sürer[ler] *ḫeyl* ḥayvān dimekdir

Maḥṣūl-i ebyāt: Çünkim Ẕāt-ı ulūhiyyetiñ bu maḫlūḳı ḫalḳ itdiñ; bu luṭf u kerem-i Rabbāniyye üzerine ḳaçan rabah, fā’ide, ticāret olur? Olmaz, Sen buyurduñ : İy Ḥayy ü Ḳayyūm olan Allâh! Ancaḳ rabaḥ, fā’de, ticāret maḫlūk üzerinedir. Anlar şūd, fā’idemend oldılar. Seniñ cūd u kerem ve ‘ināyet-i İlâhiyye’den kí; ‘ademden ṣaḥrā-yı **(299a)**vücūda geldiler ve Seniñ tevḥīdiñ ile ni‘am-ı dünyā ve āḫirī ile mütene‘im olduḳlarından, ticāret ve ṣūd u fā’ide maḫlūḳa oldı. Zīrā Cenāb-ı Ḥaḳḳ, ġaniyy[ün] ‘ani’l-‘ālemīn‘dir. Maḫlūḳ bu ni‘am ve kerem ü iḥsān-ı İlâhiyye yüzünden cümle noḳṣānları tamām ve egrileriṭoġrı dürüst oldı. Bütün perest olan; ya‘ni kendü nefislerini ve vücūdlarını besleyüb, kendülerine ṭapan ḳullarınıñ günāhını ‘avf ile, ‘avf deryāsından ‘afv itmeklik evlā vü aḫrā(r)dır.Maḫlūḳuñ ‘avfı ırmaḳ ve seyl gibi. Hem ol kendiniñ deryāsına ḫeyl-i ḥayvānlar gibi sürerler, çaparlar. Ya‘nī bütün perest olan, şehevāta meyl ḳapılan mücrimler fi’l-meṣel seyl ve çay gibidir. Hem ol seniñ ḥayvānlarını ya‘nī ḥayāt-ı nefsāniyyelerini kendü ārzū ve heves-i nefsāniyyeleri deryāsına sürerler. ‘Avf ve keremiñ deryāsına ḫeyl sürerler. ‘Aḳıbet kendülerini ol deryāya irgürürler, dimekdir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (684):

باش تا کل بینی آنها را که امروزند جزؤ

باش تا کل یابی انهارا که امروزند خار

تا که از دارالغروری ساختن دارالسرور
تا که از دارالغروری ساختن دارالقرار

Bāş tā küll bīnī ānhā-rā kí imrūzend cüz'ī
Bāş tā kí gül yābī ānhā-rā kí imrūzend ḫār

Tā ez-dāru'l-ġurūrī sāḫten dāru's-surūr
Tā ez-dāru'l-ġurūrī sāḫten dāru'l-ḳarār

Me'ānī-i elfāẓ: *bāş* ol; burada ṣabr eyle ma'nāsınadır; ya'nī ṣabırlu ol *tā* ḥattá*küll* żıdd-i cüz'ī *bīnī* görürsüñ *ānhā-rākí*ānhā ān[ıñ] cem'idir; ism-i işāret; anları görürsüñ kí *imrūzend* bugün anlar *cüz'ī;* żıdd-ı küll; cüz'īdir *bāş* ṣabırlu ol *tā* ḥattá*gül* gül denilen çiçek *yābī* bulursuñ *ānhā-rā kí*anları kí*imrūzend* bugün anlar *ḫār* dikeñdir *tā* hattá*kí*ḥarf-i rabṭ *ez-dāru'l-ġurūrī* ġurūr evi ḫānesinden; bu dünyādır *sāḫten* düzdiler *dāru's-surūr* sürūr ve memnūniyye evi, ḫānesini; Cennet-i 'alādır. *tā* ḥattá kí*ez-dāru'l-ġurūrī* ma'lūm *sāḫten* düzdiler *dāru'l-ḳarār* ma'lūm; Cennet-i 'alādır.

Maḥṣūl-i ebyāt: Ṣabırlu ol, ḥattá bugünkí günde anları sen cüz'ī düzekci görürsüñ. Yarın rūz-ı maḥşerde anları görürsüñ. Ya'nī ol bir faḳīr, miskīn żu'efā olan mü'minīn ve gerüde dervīşān kí, sen anları bu dünyāda pek ża'īf ẕerre gibi görürsüñ. Lâkin anlar[ı] yarın rūz-ı maḥşerde küllī görürsüñ. Ya'nī bu dünyāda seniñ gibi ża'īf olanlar[ı] rūz-ı maḥşerde arslan gibi ḳavī **(299b)**ve şedīd görürsüñ. Ṣabırlu ol, anları bu dünyāda dikeñ görürsüñ lâkin anlar[ı] rūz-ı maḥşerde gül görürsüñ. Ya'nī anlar saña burada denī, alçaḳ dikeñ gibidir; lâkin orada bir gül-i ra'nā görürsüñ kí ḳoḳusı maḥşeri iḥāṭa ider. Ḥattá anlar bu dārü'l-ġurūr olan dünyādan dārü's-sürūr olan Cennet-i 'alāyı düzdiler, ḳazandılar. Ḥattá anlar bu dārü'l-ġurūr olan cihāndan dārü'l-ḳarār olan Cennet-i 'alāyı aldılar. 'aḳllu olduḳları cihetle fenāyı terk ile beḳāyı aldılar. Cīfeyi ve bāġḫāneyiterk idüp sarāy-ı hümāyun-ı vaḥdeti gülistān-ı ḥaḳīḳat-i Cennet-i 'alāyı aldılar. Bāreka'llâh sulṭānım.

Ṣaḥīfe (684):

فدای دوست نکردیم عمر و مال دریغ
که کار عشق زما این قدر نمی آید

(560) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (686) Ḳāle’ṣ-Ṣā’ib:

فکر اب و دانه در کنج قفس بیحاصلست
زیر چرخ اندیشهٔ روزی چرا باشد مراد

Fikr-i āb u dāne der-kunc-i ḳafes bī-ḥāṣılest
Zīr-i çarḫ endīşe-i rūzī çerā bāşed murād

Me‘ānī-i elfāẓ: *fikr* tefekkür, efkār *āb* ṣu *dāne* ḥabbe, rızḳ, murād *der* ẓarfiyyet *kunc* bucaḳ, köşe *ḳafes* ma‘lūm *bī-ḥāṣılest* ḥāṣılsız, beyhūde *zīr* altında *çarḫ* eflākıñ *endīşe-i* efkār, düşünmek *rūzī* rızḳ *çerā* niçün *bāşed* olur *murād* maḳṣūd, murād dimekdir

Maḥṣūl-i beyt: Ṣu ve ḥabbe ya‘nī rızḳ, efkār endīşesi bu dünyā ḳafesiniñ bucaḳında, köşesinde bī-ḥāṣıldır; beyhūdedir. Be efkārdan bir şey’ ḥāṣıl olmaz. Zīrā rızḳ muḳadderdir. Ezel-i azālde taḳsīm olunmuş ve virilmişdir. Ṣoñradan bir şey’ aña żamm ve ‘ilāve olmaz ve andan bir şey’ noḳṣān olmaz. Anıñ içün seniñ endīşeñ bī-ḥāṣıldır, fā’idesi yoḳdur. Anıñ içün bu eflākiñ altında niçün seniñ endīşe ve efkārıñ, murād ve maḳṣūduñ rızḳ olur, te’essüf olunur. Seniñ efkārın ve endīşeñ ancaḳ seni ḫalḳ iden Cenāb-ı Ḥaḳḳ olacaḳdır. Zīrā [84]وما خلقت الجن والانسان الا ليعبدون buyurmuşdur. Ya‘nī cinn ve insānı Cenāb-ı Ḥaḳḳ ḫalḳ ve īcād itmedi illā Ẕāt-ı ulūhiyyeti **(300a)**bilmek ve Aña ‘ibādet itmek ve emrine inḳıyād ve i‘ṭā‘at itmek içündür. Meṣelā bir efendi, bir köle iştirā eylese. O köleye lāzım olan, efendisiniñ ḫidmetidir, emrine i‘ṭā‘at itmekdir, gösterdigi ḫidmetini yerine getürmekdir. O köle yemek,

[84]Sûre-i Zâriyât 56. Âyet-i Kerîme.

içmek, elbise ḳaydında degildir.Bunlardan ṭolayı aṣlā endīşe vü efkār itmez. Bunları efendi efkār ider, endīşe ider. Ḥāṣā, Cenāb-ı Ḥaḳḳ içün efkār, endīşe yoḳdur. Miṣāl-i ṭarīḳıyle ayrıla olunmuşdur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (688) Ḳāle’l-Ḥāfiẓ:

همایی چو تو عالی قدر حرص اسنخوان تا کی
دریغ ان سایهٔ دولت که برنا اهل افکندی

Hümāyī çü tu ‘ālī-ḳadr ḥırṣ-ı ustuḫˇān tā key
Dirīġ ān sāye-i devlet kí ber nā-ehl efkendī

Me‘ānī-i elfāẓ: *Hümāyī* bir Hümāy; bir ḳuşdur kí gölgesi kimiñ üzerine düşer ise pādişāh olur. *çü tu* sencileyin dimekdir. *‘ālī-ḳadr* ma‘lūm *ḥırṣ* ṭama‘ *ustuḫˇān* kemik *tā key* ḳaçane dek *dirīġ* ḥayf *ān sāye-i* ol gölge kí*devlet* ma‘lūm *ber* üzere *nā-ehl* ma‘lūm *efkendī* bıraḳdıñ

Maḥṣūl-i beyt: Sencileyin ‘ālī-ḳadr bir Hümāya üstüḫˇān ḥırṣı ḳaçane dek? Ḥayf ol devlet sāyesine, nā-ehl üzere bıraḳıdıñ. Ya‘nī iy ‘āṣıḳ-ı ṣādıḳ, sen evc-i ‘alāda muḳa‘id-i ṣıdḳ maḳāmınıñ Hümāyunusıñ الدنیا جیفة و طالبها کلاب sırrınca nice ehl-i dünyā kilābları gibi kimiñ meṣābesine olan dünyā cīfesine ḥırṣ iderseñ ḥayf, yazıḳ ol sāye-i devlete ve‘ömr-i bī-ḳıymete kí, nā-ehl üzere ve hevā-yı nefs yolına ṣarf idersiñ ve ḳıymetin(iñ) bilmezsiñ. Sen bir pādişāh-ı dü ‘ālemsiñ. Başındakí tāc-ı keremnāyı yere urma, ṣırtındakí ḫil‘at-i īmānı yırtma; rākib oldıġıñ nefs, esb-i muṭma’inneyi incitme. Bu hey’et-i mu‘aẓẓama ile vālā-yı vālā ile pādişāhlarıñ Pādişāhı olan ḥużūr-ı Ḥaḳḳ’a şitāb ve sür‘at ile ‘āṣıḳ-ı Ma‘şūḳa ḳavuşsañiki ‘ālem seniñ olsun sulṭānım, ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (688) Ḳāle’s-Sa‘dī:

خلاف طریقت بود کاولیا
تمننا کنند از خدا جز خدا

(202) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (688):

بناز و نعمت دنیا منه دل
که دل برداشتن کاریست**(300b)** مشکل

(391) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (690):

آن حکیمی که در حکمت سفت
کل قلیل تعیش کثیرا کفت

Ān ḥekīmī durr-ı ḥikmet soft
Kül ḳalīl[en] ta‘ayyuş keṯīr[an] güft

Me‘ānī-i elfāẓ: *ān* ism-i işāret *ḥekīmī* hükemādan olan ẕāt *kı*ḥarf-i rabṭ *durr*incü lü’lü’ *ḥikmet* ma‘lūm *soft* deldi *kül* ye, yemek ma‘nāsınadır. *ḳalīl[en]* az *ta‘ayyuş* ta‘ayyuş ile ḳazanmaḳ *keṯīr[an]* çoḳ *güft* didi

Maḥṣūl-i beyt: Ol ḥekīm kí, ḥikmet olan incü ve lü’lüyi deldi. Ya‘nī ḥikmet olan sözi söyledi; kí az ye, çoḳ ta‘ayyuş eyle; ḳazan, didi. Evet, çoḳ ta‘ayyüş idübandan kifāyet miḳdārı yiyüp ḳuṣūrını fuḳarā ve żu‘efāya infāḳ eylemekdir.Ḥikmet ve maṣlaḥat budur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (690) Ḳāle’s-Sa‘dī:

ندارند تن پروران اکهی
که پر معده باشد ز حکمت تهی

(262) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (690):

تا دم وحدت زدی حافظ شوریده حال
خامۀ توحید کش بر ورق انس و جان

Tā dem-i vaḥdet zedī Ḥāfıẓ-ı şūrīde-ḥal
Ḫāme-i tevḥīd keş ber-varaḳ-ı ins ü cān

Me‘ānī-i elfāẓ: *tā* ḥattá*dem-i vaḥdet* ma‘lūm *zedī* urduñ *Ḥāfıẓ* ma‘lūm *şūrīde* ḳarış murış *ḥāl* ma‘lūm *ḫāme* ḳalem *tevḥīd* ma‘lūm *keş* çek *ber* üzere *varaḳ* kaġıd *ins ü cān* ma‘lūm

Maḥṣūl-i beyt: Tā kí vaḥdet demini urduñ, iy şūrīde-ḥāl Ḥāfıẓ! İns ü cān varaḳı üzere tevḥīd ḳalemini çek. Ya‘nī, lā mevcūdu’llâh sırrınca; iy şūrīde-ḥāl Ḥāfıẓ, mey-i ḥarf-i vaḥdeti nūş idüp Ẕāt-ı pāk-ı İlâhiyyeyi ifhāmda taṣavvur olunanıñ evhām ve eẕhānda taḫayyül olunanıñ küllīsinden ve nisbet ve iżāfātından ile tevḥīd-i ḥarf demini urduñ. İns ü cān varaḳı üzere tevḥīd ḳalemini çek. Ya‘nī dünyā ve ‘uḳbāyı daḫı ferāmūş eyle kí, tevḥīd-i küllī ẓāhir ola ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (690):

جنت که سرای مادرانست
زیر قدمات مادرانست

Cennet kí sarāy-ı māderānest
Zīr-i ḳademāt-ı māderānest

Me‘ānī-i elfāẓ: *Cennet* ma‘lūm *kí* ḥarf-i rabṭ *sarāy* ma‘lūm *māderānest* māder vālide, anne dimekdir. *zīr* altı *ḳademāt* iki ayaḳları *māderānest* vālideniñ

Maḥṣūl-i (301a)beyt: Cennet-i a‘lā vālideniñ sarāy-ı hümāyūnıdır; iki ayaḳlarınıñ altıdır. Ya‘nī Cenneti ister iseñ vālideniñ ẕāt[en] ḫānesi ve sarāyıdır. Zīrā Ādem ‘aleyhi’s-selām ile Ḥavvā raḍıya’llâhu ‘anhā ẕat[en] anlarıñ sarāyı idi, andan saña mīrāṣ ḳalmışdır. Bu sarāy vālideniñ ayaḳları altıdır; ya‘nī vālideniñ rıżāsıyle bu sarāya girülür. Anlarıñ rıżāsı olmaz ise bu sarāya ḳoymazlar.[85] الجنت تحت اقدام الامهات

[85] El-Cennetü taḥtü aḳdāmi’l-ümmühāt.

Ḥadīṯ-i Şerīfi mücibince Cennet-i a‘lā bunlarıñ rıżāları altındadır; bunları rāżī ider iseñ seniñ olunur Cennet. Ḥadīṯ-i Şerīf’de olan ümmühātdan murād, yalñız vālide dimek degildir; peder de bunda dāḫildir. Aġlebiyyeti cihetle ṣıfat ḥāṣıl olsun içün böyle dinür. Meṣelā ḳamereyn dinür; bundan Ḳamer ileGüneş murāddır. ‘Ömereyn dinür; bundan Ḥażret-i Ebū Bekir ile Ḥażret-i ‘Ömer raḍıya’llâhu anhümā Ḥażerātı murāddır. Bunuñ gibi ümmühātdan vālideyn kí; ana ve baba murāddır ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (690):

ما آبروی فقر و قناعت نمی بریم
با پادشاه بکوی که روزی مقدرست

(588) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (690):

این نظر از دور چون ریزبم
عشقت افرون میشود صبر تو کم

Īn naẓar ez-dūr çün zīr-i bem
‘Işḳet efzūn mī-şeved ṣabr-ı tu kem

Me‘ānī-i elfāẓ: *īn* bu *naẓar* baḳmaḳ *ez-dūr* uzaḳdan *çün* gibi*zīr-i bem* sazın ince ḳalın āvāzı gibi *‘ışḳet* seniñ ‘ışḳını *efzūn* ziyāde *mī-şeved* ider *ṣabr-ı tu* seniñ ṣabrıñ *kem* noḳṣān olur

Maḥṣūl-i beyt: Uzaḳdan bir maḥbūb veya maḥbūbeye naẓar itmek, baḳmaḳ sazıñ, çalḳınıñ ince ḳalın tellerinden ṣudūr iden āvāz-ı ḫoş gibi seniñ ‘ışḳını ziyāde ider. Ve lâkin seniñ ṣabrıñ noḳṣān olur. Anıñ eygüsü naẓar itmekdir. Ne Şām’ıñ şekeri ne ‘Arab’ıñ yüzi; işte bu da bir mu‘ammādır ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (690):

مشو بمرک ز امداد اهل دل نومید
که خواب مردم آکاه عین بیداریست

Me-şev be-merg zi-imdād-ı ehl-i dil nevmīd
Kí ḫ ̆āb-ı merdüm-i āgāh ʻayn-ı bīdārīst

Meʻānī-i elfāẓ: *me-şev* olma *be-merg* ölüm ile *zi-imdād* meded, ṭaleb itmekden *ehl-i dil* göñül ṣāḥibi olan ehlullâhdan *nevmīd* ümīd itmeyen *kíḥ*arf-i rabṭ *ḫ ̆āb* uyḳu *merdüm-i āgāh* insān-ı kāmil *ʻayn-ı bīdārīst* ʻayn-ı **(301b)**uyanıḳlıḳdır.

Maḥṣūl-i beyt: Ölüm ile ehlullâhıñ meded-i rūḥāniyyesinden nevmīd olma, kí insān-ı kāmiliñ uyḳusı ʻayn-ı uyanıklıḳdır. Yaʻnī dünyādan āḫirete intiḳāl iden ehlullâhıñ imdād-ı rūḥāniyyesinden nevmīd olma. Zīrā onlar içün ʻavām-ı nās gibi ölüm yoḳdur. Anlar ḥayy-ı maʻneviyye ile ḥayydır. Her yerde her ānda, min ciheti'l-rūḥāniyye, saña yardım ve imdād iderler. Lâkin öyle muḳallid-i evliyā-yı ʻayn-ı bīdār degildir. Çünkí bu zamānda pek çoḳ oldıġı evliyā ṭaslaḳları,Terk-i dünyā görüp bir mürde itme iʻtimād Eyleseñ teftīş vardır ṣad hezār endīşesi. İnsān pek ḳolay evliyā olamaz. Maʻlūmdur kí, evliyā Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ dostlarıdır. Dost dostuñ emrine itāʻat itmek, sevdigini sevüb, sevmedigini sevmemekdir. Sen, anıñ sevmedigini severseñ bir de anıñ dostuyum derseñ hīç olmadı ʻazīzim.

Ṣaḥīfe (691):

الا تا نکرید که عرش عظیم
بلرزد همی چون بکرید بتیم

(266) ṣaḥīfede ẕikr olundı; mürācaʻat oluna.

Ṣaḥīfe (691):

هرکس بقدر بال و پر خویش می پرد

Herkes be-ḳadr bāl ü per-i ḫ ̆īş mī-pered

[Maḥṣūl-i mıṣrāʻ]: Herkes kendi ḳanadı ḳadar uçar; yaʻnī herkes kendi ʻilmi ve ʻirfānını teraḳī ider ve ḫalḳa söz söyler, dimekdir.

Ṣaḥīfe (691):

بانک هدهد کر بیاموزد فتی
راز هدهد کو و پیغام سبا

Bāng-ı Hüdhüd ger bi-yāmūzed fetā
Rāz-ı Hüdhüd kū vü peyām-ı Sebā

Me‘ānī-i elfāẕ: *bāng* ṣadā *Hüdhüd* ma‘lūm olam ḳuşdur. *Ger* eger *bi-yāmūz* ögrenür *fetā* deliḳanlı ādem*rāz* esrār, gizlü *Hüdhüd* ma‘lūm *kū* ḳanı *vü peyġām* ḫaber *Sebā* Sebā Memleketi ḫaberi ḳanı dimekdir.

Maḥṣūl-i beyt: Eger deliḳanlı ādem, Hüdhüd ḳuşunuñ ötmesini ögrenür ve anıñ gibi ṣadā urur, öter ise fetā, Hüdhüd ḳuşunda olan esrār, anı da ögrenmez ya. Lâkin aña taḳlīd ider, öter; lâkin anda olan esrārdan ḫaberdār degildir ve Sebā Memleketiniñ ḫaberinden bī-ḫaberdir. Çünkí Hüdhüd, Sebā Memleketine gönderilmiş idi. Bunuñ ḳıṣṣası ma‘lūmdur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (691):

وفا و عهد نکو باشد ار بیاموزی
وکرنه هرکه تو بینی ستمکری داند

(541) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

(302a)Ṣaḥīfe (691):

از دم صبح ازل تا اخر شام ابد
دوستی و مهر بر یک عهد و یک میثاق بود

Ez-dem-i ṣubḥ-ı ezel tā āḫir-i şām-ı ebed
Dūstī vü mihr ber yek ‘ahd vü yek mīṣāḳ būd

Me‘ānī-i elfāẕ: *ez-dem* vaḳt *ṣubḥ* ṣabāḥ *ezel* ma‘lūm *tā* ḥattá*āḫir-i şām* aḫşamıñ āḫirine ḳadar *ebed* ma‘lūm *dūstī* dost *vü mihr* maḥabbet *ber* üzere *yek* bir *‘ahd* ma‘lūm *vü yek* bir *mīṣāḳ* ma‘lūm ya‘nī ḳavl ve ḳarār *būd* idi

Maḥṣūl-i beyt: Ezel sabāḥı vaḳtinden şām-ı ebed āḫirine ḳadar dostluḳ ve maḥabbet bir āhd ve bir mīṯāḳ üzere idi. Ya‘nī ‘ālem-i ervāḥ kí ṣabāḥ-ı ezel vaḳtidir. İşte o vaḳt naṣıl söz virdiñ ve naṣıl Ḥaḳḳ ile mīṯāḳ itdiñ ise; oradan bu ‘āleme gelüp, buradan ebed aḫşamı olan teslīm-i rūḥa ḳadar o söz ve o mīṯāḳ üzere idi. Dosluḳ ve maḥabbet budur ‘azīzim. Yoḫsa ḥużūr-ı cānibde söz ve ‘ahd, mīṯāḳ idüp ṣoñrā oradan ayrılub ḥużūr-ı ġā’ib oldıġında ve Cānānıñ Cemālinden maḥbūb oldıġında ‘ahde vefā itmemek ve sözünde durmamaḳ, bu maḥabbet degildir; bu ‘āṣıḳlıḳ degildir. ‘Āṣıḳ oldur kí, gerek Cānānıñ ḥużūrunda ve gerek ġıyābında Anıñ ‘ışḳ ve maḥabbetiyle olmaḳ gerekdir. Ṭarafetü’l-‘ayn Anıñ muhabbetinden dūr olmamaḳ. Söyler iseñ, Leylá sözi söyle; yoḫsa ḫāmūş ol. ‘Āṣıḳlar başḳa söz söylemez ancaḳ anlar Leylá sözini bilüp dā’imā anı söylerler sulṭānım.

Ṣaḥīfe (692):

خلاف پیمبر از ره کزید
که هرکز بمنزل نخواهد رسید

محالست سعدی که راه صفا
توان رفت جز در پی مصطفی

(462) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (692):

هر جا قدمی زدیم در کوی تو بود
هر کوشه که رفتیم سوی تو بود

کفتیم مکر سوی دیکر راهی هست
هرراه که دیدیم همه سوی تو بود

Her cā ḳademī zedīm der-kūy-ı Tu būd
Her kūşe kí reftīm sūy-ı Tu būd

Güftīm meger sūy-ı dīger rāhī hest
Her rāh kí dīdīm heme sūy-ı Tu būd

Me‘ānī-i elfāẓ: *her* cā her yere, her maḥale *ḳademī* ayaḳ *zedīm* urduḳ; ya‘nī gitdik *der-kūy-ı Tu* Seniñ kūyuñ *būd* idi *her kūşe* her ṭarafa kí*reftīm* gitdik *sūy-ı Tu* Seniñ ṭarafıñ būd idi **(302b)***güftīm b*iz didik *meger sūy-ı dīger* başḳa ṭarafa *rāhī* yol *hest* vardır *her rāh kí* her yol kí*dīdīm* gördük *heme* cümlesi *sū-yı Tu* Seniñ ṭarafıñ *būd* idi

Maḥṣūl-i ebyāt: Her ne yere ve her ne maḥale kí biz ayaḳ urduḳ, ya‘nī gitdik Ẕāt-ı ulūhiyyetiniñ köy ve ḳaryesi idi. Ve her ḳanġı köşe ve bucaḳa gitdik, Seniñ ṭarafıñ idi. Ya‘nī Senden ḫālī bir yer ve bir mekān yoḳdur. Ve ṣümme vechu’llâh sırrı muḳteżāsınca her cihetde, her yüzde her yolda Sensiñ, Sensiz bir cihet, bir ṭaraf yoḳdur, sulṭānım.

Ṣaḥīfe (693):

نقد عمرش زفکر معوج
خرج شد در رعایت مخرج

صرف کردش همه حیات سره
در قرآ ات سبعه و عشره

Naḳd-i ‘ömreş zi-fikr-i mu‘vec
Ḫarc şüd der-ri‘āyet-i maḫrec

Ṣarf kerdeş heme ḥayāt-ı sere
Der-ḳırāat-i seb‘e ve ‘aşere

Me‘ānī-i elfāẓ: *naḳd-i ‘ömreş-ş* żamīr; ġā’ibe rāci‘dir, seniñ naḳd-i ‘ömrüñ *zi-fikr-i mu‘vec* seniñ egri fikrinden *ḫarc şüd* ḫarc oldı, ṣarf oldı, telef oldı *der* ẓarfiyyet *ri‘āyet-i maḫrec* Ḳur’ān’ıñ maḫreclerine ri‘āyet yolunda ‘ömrüñ telef oldı *ṣarf kerdeş* o ‘ömrüni ṣarf itdiñ *heme* cümle *ḥayāt* ma‘lūm *sere* eygü, güzel dimekdir *der* ẓarfiyyet *ḳırāat* ma‘lūm *seb‘e ve ‘aşere* on yedi ḳırāat yolunda ‘ömrüni ṣarf itdiñ

Maḥṣūl-i ebyāt: Seniñ egri olan fikrinden naḳd ‘ömrini Ḳur’ān’ıñ maḫrecleri ve ri‘āyetinde ḫarc ve ṣarf itdiñ. Ya‘nī tecvīd üzere oḳumaġa ḥimmet veġayret itdiñ. Ma‘nā-yı Şerīfi yolına gitmediñ ve anıñla ‘amel itmediñ. Ancaḳ tecvīd üzere oḳumaġa sa‘y itdiñ. Te’essüf, yazıḳ, ḥayfdır. Cümle güzel ve eygü olan ‘ömrini ḥayātını on yedi ḳırāat üzere oḳusunlar diyü mi inzāl buyurdı, yoḫsa mūcib-i muḳteżasıyle ‘amel mi itsünler buyurdı? Vāh bī-çāre, bu yolda ṣaef itdigiñ emeklere ḥayfdır. Egerçí bu ḳırāat-i seb‘a ve ‘aşera ile berāber Ma‘nā-yı Şerīfini daḫı bilüp ‘amel itdiñ ise o başḳa; oña bir diyecek yoḳdur; nūr-ı ‘alānūr. O zamān sen, Evliyā-yı Kirām **(303a)**zümresinden olursuñ. Kimiñ ḥaddi vardır, saña ve seniñ Ḳur’ān-ı ‘Aẕīmi on yedi ḳırāat ile tilāvetine, söylesüñ. Yüḳ böyle degil de yalñız ticāret veşehvet içün ḳurrā’ olduñ ise, ḥayf ḥayf… Zīrā Ḳur’ān’ı ticāret ‘add itdiñ; artıḳ bunuñ içün olacaḳ ‘aẕābı ve ‘iḳāb ḥesābsızdır ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (693) Ḳāle’l-Ḥāfiẓ:

عشقت رسد بفریاد کر خود بسان حافظ
قرآن زبر بخوانی در چار ده روایت

‘Işḳet resed be-feryād ger ḫod besān Ḥāfiẓ
Ḳur’ān zi-ber be-ḫˇānī der-çār deh rivāyet

Me‘ānī-i elfāẓ: *‘ışḳet* seniñ ‘ışḳıñ *resed* irişür *be-feryād* imdāda *ger* eger *ḫod* kendiñ *besān* gibi *Ḥāfiẓ* ma‘lūm *Ḳur’ān* ma‘lūm *zi-ber*ez-berden *bi-ḫˇānī* oḳuyasıñ *der* ẓarfiyyet *çār* dört *deh* on rivāyet ma‘lūm

Maḥṣūl-i beyt: ‘Işḳ seniñ feryādıña irirşür. Eger sen, kendiñ Ḥāfiẓ gibi Ḳur’ān-ı ‘Aẕīmi on dört rivāyet üzere oḳuyasıñ; ya‘nī Yā Rabb, Seniñ dergāhından nice yunam dövünem, kí her bār ‘ışḳıñ biz ‘āciz, dermāndeleriñ feryādına irişür. Ve Sen’den ġayrı feyād-resimiz yoḳdur ve Seniñ ‘ışḳıñ şol kimesneleriñ daḫı feryādına irişür kí, Ḥāfiẓ gibi Ḳur’ān-ı ‘Aẕīmi ḥevāss-ı ḫamse-i ẓāhire ve ḫamse-i bāṭına ve çār-ı erkān-ı beşeriyyesi kí, ‘anāṣır-ı erba‘a envār-ı Ḥaḳḳ’a müstaġriḳ olaraḳ tilāvet iderse yāḫud elfāẓ ve me‘āniyyesini hıfẓ ile ve muḳteżā-yı aḥkām-ı Ḳur’ān ile ‘amel

itmekle tilāvet iderse, seniñ ‘ışḳıñ elbette anıñ imdādına, feryādına dünyā ve āḫiret irişür ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (694) Ḳāle’s-Sa‘dī:

چه سود از دزدی انکه توبه کردن
که نتوانی کمند انداخت بر کاخ

بلند از میوه کو کوتاه کنی دست
که این کوته ندارد دست بر شاخ

Çí sūd ez-duzdī ān kí tevbe kerden
Kí ne-tevānī kemend endāḫt ber-kāḫ

Bülend ez-mīve gū kūtāh künī dest
Kí īn kūteh ne-dāred dest ber-şāḫ

Me‘ānī-i elfāẓ: *çí* ne *sūd* fā’ide *ez-duzdī* ḥırşışlıḳdan, çalmaḳdan *ān kí* ol vaḳt *tevbe* ma‘lūm *kerden* eylmek *kí* ḥarf-i ta‘līl *ne-tevānī* ḳādir olmayasıñ *kemend* ma‘lūm; ḥırşışlarıñ bir yüksek yere çıḳmaḳ içün olan kemendleri *endāḫt* atmaḳ *ber* üzere *kāḫ* köşk, ḳaşır *bülend* **(303b)**yüksek ya‘nī ḳāmeti yüksek olan ādem dimekdir. *ez-mīve* yemişden *gū* söyle ya‘nī ḳāmeti bülend olan kimesneye söyle *kūtāh* ḳışa *künī* eyle *dest* elini *kí*ḥarf-i rabṭ *īn* bu *kūteh* ḳışa *ne-dāred* ṭutmaz *dest* el *ber* üzere *şaḫ* aġaç dalı

Maḥṣūl-i ebyāt: Ḥırşış, sāriḳ ol vaḳt, ol zamān tövbe itmek ne fā’ide virir kí, kemendini köşke ve ḳaşra atmaġa ḳādir olamazsıñ. Anıñ içün ḥırşışlıḳdan tövbe idersiñ. Bu tövbe kemendini atmaġa ḳādir olamadıġından, ‘aczinden içün oldı. Bu tövbe ne fā’ide ider, hīç. Tövbe odur kí, ḳādir oldıġı ḥālde o şey’i işlememek, terk itmekdir. Yoḫsa ṭabī‘ī, żarūrī ‘āciz ḳaldıġında tövbe it, bundan bir fā’ide ḥāṣıl olmaz. Ḳāmeti bülend, yüksek olan kimesneye söyle; iy muḫāṭab-ı mücerred kí, elini mīveden kūtāh, ḳışa eyle, çek, uzatma mīveye. Ya‘nī bu tenbīh bülend ḳāmete

lāzımdır. Kūtāh, ḳışa ḳāmet olana lāzım degildir. Zīrā kūtāh ḳāmet ḫod dala ve budaġa el ṭutmaz; ya‘nī el irişdürmez, kí aña tenbīh lāzım ola ‘azīzim. Anıñ ḳışalığı içün, yoḫsa eliñ uzun olup yetişe idiñ, Ḫudā Ḥaḳḳıyçün bir dāne bıraḳmazdıñ ‘azīzim. Meşhūrdur, kidi yetişemedigi cigere mundar der. Ya‘nī mırnav mırnav dimesinden kināyedir. Sen de onuñ gibi yetişemediginden żarūrī elini çekdiñ ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (695):

قلندری نه به ریشست و موی ویا ابرو
حساب راه قلندر بدانکه موی بموست

کذشتن از سر مو در قلندری سهلست
چو حافظ انکه ز سر بکذرد قلندر اوست

(602) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (695) Ḳāle’s-Sa‘dī:

بروی ریا خرقه سهلست دوخت
کرش با خدا در توانی فروخت

کر آدازه خواهی در اقلیم فاش
برون صله کنی کو درون حشو باش

(53) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (695) Ḳāle’s-Sa‘dī:

در غزا کند مرد باید بود
بر مخنث سلاح جنک چه سود

(487) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (696) Fi’l-Meṣnevī:

چون خدا خواهد که پردهٔ کسی درد
میلش اندر طعنهٔ **(304a)** پاکان برد

Çün Ḫudā ḥ ̆āhed kí perde-i kesī dered
Meyleş ender-ṭa‘ne-i pākān bered

Me‘ānī-i elfāẓ: *Çün;* çünkim. *Ḫudā;* Cenāb-ı Ḥaḳḳ. *Ḫ ̆āhed kí;* ister kí. *Perde-i;* ma‘lūm. *Kesī;* bir kimesneniñ. *Dered;* yırta. *Meyleş;* -ş żamīr; o kimesneye rāci‘dir; anıñ meylini. *Ender;* içinde. *Ṭa‘ne-i;* ṭa‘nı teşnī‘. *Pākān;* pākıñ cem‘idir; *pākān*; Enbiyā-yı ‘İẓām, Evliyā-yı Kirām, Ṣuleḥā-yı ümmetdir. *Bered;* iletür.

Maḥṣul-i beyt: Cenāb-ı Ḥaḳḳ ister, diler ise kí bir ḳulınıñ perde-i nāmūsını yırta, o ḳulınıñ meylini Enbiyā-yı ‘İẓām ve Evliyā-yı Kirām ve Ṣuleḥā-yı ümmet ḥaḳḳında ṭa‘nı teşnī‘e itmege iletür. Ya‘nī Enbiyā(-yı) vü Evliyā ve Ṣuleḥāya dil uzatır; bil kí o kimesneye Cenāb-ı Ḥaḳḳ ṭarafından ġażab olmuşdur. Zīrā meşhūrdur; kelbiñ ölümi gelürse cāmi‘ dīvārına işer. İşte anıñ gibi böyle olan kelbler de Beytu’llâh olan Enbiyā(-yı) ve Evliyāya, ḥāşā, şān-ı ‘ālīlerinden birṭaḳım hezeyān iderler ve ilá-cehennem(e) ve be’sü’l-Mışır’a giderler ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (696) Ḳāle’s-Sa‘dī:

نکو کاری از مردم نیک رای
یکی را بده مینویسد خدای

تو نیزی ای پسر هر کرا یک هنر
به بینی زده عیبش اندر کذر

Nikū kārī ez-merdüm nīk rāy
Yekī-rā be-deh mī-nüvīsed Ḫudāy

Tu nīzī iy peser her kirā yek honer
Be-bīnī zi-deh ‘aybeş ender güẕer

(258) ṣaḥīfe ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna. Ancaḳ “*tu nīzī*”den aşağısı orada olmadığından tefsīr ideriz.

[Maḥṣūl-i beyt]: Ya‘nī iy oğul! Sen bir kimesnede bir hüner gördüñ; anıñ on ‘aybından geç. Ya‘nī bir hünerine on ‘aybını görme, dimekdir.

Ṣaḥīfe 696 :

كنون بر كف دست نه هر چه هست
كه فردا بدندان كزی پشت دست

(191) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (697) Ḳāle’s-Sa‘dī:

خلاف طريقت بود كاولياء
تمنا كنند از خدا جز خدا

(202) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (698):

جان كه نه قربانئ جانان بود
جيفۀ تن بهتر از انان بود

هر كه نشست كشتۀ شمشير دوست
لاشۀ مردار به از جان اوست

Cān kí ne ḳurbānī-i cānān büved
Cīfe-i ten Bihter ez-ānān büved

Her kí nişset küşte-i şemşīr-i dūst
Lāşe-i murdār bih ez-cān-ı ūst

Me‘ānī-i elfāẓ: *Cān kí;* ma‘lūm. *Ne;* degil. *Ḳurbānī-i;* ḳurbān. *Cānān;* maḥbūb. *Büved;* olur. **(304b)***Cīfe-i;* ma‘lūm. *Ten;* vücūdı. *Bih-ter;* ziyāde eygü. *Ānān;* ism-i işāret; anlarıñ dimekdir. *Büved;* olur. *Her kí;* her kimesne kí. *Nişest;* oturdı. *Küşte-i;* ölmüş. *Şemşīr;* ḳılıç. *Dūst;* ma‘lūm. *Lāşe-i;* ma‘lūm, murdār pis. *Bih;* eygü. *Ez-cān-ı ūst;* anıñ cānından eygüdür.

Maḥṣūl-i ebyāt: Ol bir cān kí cānānıñ ḳurbānı degildir, cīfe ve murdār olan ten ve vücūdı o cāndan ziyāde eygüdür. Ol cān kí dostuñ ḳılıcınıñ öñünde oturdı ve dostuñ ḳılıcınıñ ölmüşi oldı. İşte böyle olan cīfe ve vücūd dosta ḳurbān olmayan cāndan ziyāde eygüdür. O lāşe, o murdār olan vücūd o cāndan ziyāde eygü dimek olur lāşeñ ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (698) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

درد مرا طبیب نداند دوا که من
بی دوست خسته خاطر و با دوست خوشترم

Derd-i merā ṭabīb ne-dāned devā kí men
Bī-dūst ḫaste-ḫāṭır u bā-dūst ḫoşterem

Me‘ānī-i elfāẓ: *derd* ‘illet, maraż *merā* benim *ṭabīb* ḥekīm *ne-dāned* bilmez *devā* ‘ilāc *kí* zīrā *men* ben *bī-dūst* dostsuz *ḫaste* ma‘lūm *ḫāṭır* ma‘lūm *vü bā-dūst* dost ile *ḫoşterem* ziyāde ḫoşum

Maḥṣūl-i beyt: Ṭabīb benim derdime devā eylemegi bilmez. Zīrā ben, dostsuz ḫaste-ḫāṭırım ve dostla ziyāde ḫoşum. Ya‘nī derd ve maraż-ı ‘ışḳdan ve esrār-ı tecelliyāt-ı İlâhiyyeye bī-ḫaber olan ṭabīb-i şūrī, benim derd-i derūnuma ve esrār-ı ḳalbime ıṭṭılā‘la devā ve ‘ilāc eylemegi bilmez. Zīrā benim derdimi ancaḳ cevāsīsü’l-ḳulūb olan ṭabībü’l-İlâhiyyeler bilür kí ben, dostsuz ḫaste-ḫāṭırım ve münḳabızım ve dostla ziyāde ḫoşum ve münbasıṭım. Ya‘nī dost ile ṣamanlıḳ bize Cennet olur; dostsuz Cennet bize cehennem olur. Ve bil kí, andan ziyade ‘aẕāb-ı elīm olur. Bu derdi de başına gelen ve bunı çeken bilür. Kime añladırsıñ bu ‘ışḳ ḥālini ‘azīzim?

Ṣaḥīfe (698) Ḳāle’s-Sa‘dī:

چه قدر آورد بندهٔ بدردبسی
که زیر قبا دارد اندام پیسی

Çí ḳadr āverd bende’i be-derdīn
Kí zīr-i ḳabā dāred endām-ı pīsī

Me‘ānī-i elfāẓ: *Çí;* ne ḳadr ḳıymet. *Āverd;* getürür. *Bende’i;* bir ḳul. *Be-derd-besī;* derd-bār olan ya‘nī derdmend olan, bī-çāre olan. *Kí;* **(305a)**zīrā. *Zīr;* altında. *Ḳabā;* ḳafdanı. *Dāred;* ṭutar. *Endām-ı pīsī;* alaca denilen marażı ve ‘illeti.

Maḥṣūl-i beyt: Derdmend, bī-çāre olan ḳul, bende ne ḳadr [ü] ḳıymet geterür. Ol bende kí ḳafdanı atlında alaca denilen marażı ve ‘illeti ṭutar. Ya‘nī vücūdunda öyle alaca ‘illeti, marażı olan ḳuluñ ne ḳadr ü ḳıymeti vardır. Kim aña para virir, kim aña i‘tibār ider; itmez dimekdir.

Ṣaḥīfe (699) Fi’l-Meṣnevī:

چون کند جان بازکونه پوستین
چند و اولیا بر آید ز اهل دین

بردکان هر زرنما خندان شدست
زانکه سنک امتحان پنهان شدست

قلت پهلو میزند بازر بشب
انتظار روز می دارد ذهب

با زبان حال زر کوید که باش
ای مزور تا بر آید روز فاش

Çün küned cān bāz gūne pūstīn
Çend vāveyle ber āyed zi-ehl-i dīn

Ber- dükān her zer-nümā ḫandān şüdest
Z'ānkí seng-i imtiḥān pinhān şüdest

Ḳalb pehlū mī-zened bā-zer be-şeb
İntiẓār-ı rūz mī-dāred ẕeheb

Bā-zebān-ı ḥāl zer gūyed kí bāş
İy muzevvir tā ber-āyed rūz-ı fāş

Me'ānī-i elfāẓ: *çün* çünki*küned* ider *cān* rūḥ *bāz gūne* girü döndürmek dimekdir *pūstīn* postı, kürki, murād-ı vücūd-ı ten dimekdir; ya'nī ecel gelüp alur. *Çend* ḳaç *vāveylā* ma'lūm *ber* yuḳarı *āyed* gelür *zi-ehl-i dīn* mü'minlerden *ber* üzere *dokkān* ma'lūm *her zer-nümā* her altun göstericiniñ dükkānı üzere; ya'nī ḳuyumcı dükkānı dimekdir *ḫandān* gülici *şüdest* olmuşdur; ya'nī altunlar, ḳuyumcı dükkānında gülerler; ḫandān, mesrūr olurlar. *Z'ānkí* ol sebebden kí*seng* ṭaş *imtiḥān* miḥek ṭaşı dimekdir *pinhān* gizlü *şüdest* olmuşdur *ḳalb* geçmez altun *pehlū* yan *mī-zened* urur; ya'nī berāber bir yerde durur *bā-zer* ḫāliş altun ile *be-şeb* gice ile *intiẓār* münteẓir *rūz* gündüz *mī-dāred* ṭutar; ya'nī gündüze münteẓir olur. *ẕeheb* ḫāliş altun *bāz* girü *zebān* lisān *ḥal* ma'lum *zer* altun *gūyed kí* söyler kí*bāş* ol ya'nī ṣabr eyle dimekdir. *iy müzevvir* ma'lūm*tā* ḥattá *ber* yuḳarı *āyed* gele *rūz* gündüz *fāş* ifṣā ola

Maḥṣūl-i ebyāt: Çünkí cāni rūḥ postın girü döndürür. Ya'nī bu vücūd postını girü eyler. Cenāb-ı Ḥaḳḳ'a rü'cet ider, ölür. Mü'minlerden ya'nī dīn ehlinden mevt olanlardan çoḳ vāveylā gelür. **(305b)**Ya'nī kendüsiniñ sırr-ı derūnı meydāna geldikde ol zamān mātem ṭutarlar, vāveylā iderler. Mü'min ile kāfiri bir temṣīl ile farḳ ve temyīz idüp buyururlar kí, ḳuyımcı dükkānında kendüsini ḫalḳa gösteren her altunlar ḳuyımcı ḫandān ve mesrūr oturmuşlardır. Ol sebebden kí imtiḥān ṭaşı gizlüdür. Ya'nī anlar lisān-ı ḥāl ile ḫalḳ ve ḳalb olan altuna derler kí; bizi gördüñüz mi? Biz miḥek ṭaşından imtiḥān virdik, ḫāliş oldığımız meydāna çıkdı. İşte bizi böyle ḳuṭılar ve cāmlı ṭolablar içinde mükerrem ve muḥterem ṭutarlar. Ḳalb ve geçmez olan altun, ḫāliş olan altun ile gice de berāber olur. Zīrā giceniñ ẓulumātınadan ḫāliş altun

ile ḳalb altun farḳ ve temyīz olmaz. O ḫāliṣ altun gündüz munteẓirdir kí, ḳalb altundan ayrılsuñ, farḳ ve temyīz olsun. O ḫāliṣ altun lisān-ı ḥāl ile söyler kí; iy müzevvir olan ḳalb altun, ḥattá gündüz gele kí seniñ sırrıñ fāş ola. Bizden seni ayuralar ve bizim ḳadr u ḳıymetimiz farḳ ve temyīz olsun. İş te bu dünyā gice gibidir. Burada eygü le kötü farḳ ve temyīz olmaz. Ne zamān kí miḥek-i ecele ururlar; ya‘nī ol vaḳt kí rūḥuñ bedenden ayururlar, işte o ḥālet-i nez‘de īmān miḥekine ururlar. Ve ṣabāḥ maḥşer olur, rūz-ı cezā ẓuhūr ider. Ol vaḳt eygü ile kötü farḳ ve temyīz olur. Lâkin bu dünyāda mü’min ve münāfiḳ berāber Cāmi‘de, Ka‘be’de Allâh Allâh derler. Ḳaranluḳ, gice bilmezsiñ kí ḳanġısı ḫāliṣ, ḳanġısı ḳalbdir. Ammā yarın ṣabāḥ maḥşer olur, Şems-i Ḥaḳīḳat ṭulū‘ ider, ol zamān bilürsüñ ḫāliṣ ile ḳalbi ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (699):

آدمی چیست برزخ جامع
صورت خلق و حق درو واقع

متصل با دقایق جبروت
مشتمل بر حقایق ملکوت

Ādemī çīst berzaḫ cāmi‘
Ṣūret-i ḫalḳ vü Ḥaḳḳ derū vāḳi‘

Muttaṣıl bā-deḳāyıḳ-ı ceberūt
Muştemil ber-ḥaḳāyıḳ-ı melekūt

Me‘ānī-i elfāẓ: *ādemī* ādem, insān *çīst* nedir *berzaḫ* ma‘lūm *cāmi‘* cem‘ itmişdir *ṣūret-i ḫalḳ* maḫlūḳuñ ṣūreti *vü Ḥaḳḳ* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ ṣıfātı ve esmāsını *derū* anda *vāḳi‘* vāḳi‘ olmuşdur *muttaṣıl* berāberdir *bā-deḳāyıḳ-ı ceberūt* ‘ālem-i ceberūtuñ deḳāyıḳıyla *muştemil* şāmildir **(306a)***ber* üzere *ḥaḳāyıḳ-ı melekūt* ‘ālem-i melekūtuñ ḥaḳīḳati üzere

Maḥṣūl-i ebyāt: Ādem, insān nedir; cāmi‘-i berzaḫdır. Berzaḫ; meṣelā ṭatlu ṣu ile acı ṣu berāber aḳub birbirine ḳarışmamaḳ, işte bu iki ṣuyuñ arasına berzaḫ derler. Bu dünyādan āḫirete gidenler, ölenler ‘ālem-i berzaḫdadır. Ya‘nī ne dünyāda

ve ne āḫiretde ikisiniñ arasındadır. Zīrā daha rūz-ı maḥşer olmadı, āḫiret yoḳdur. İşte iki ‘ālemiñ arasında bir ‘ālem vardır kí, aña ‘ālem-i berzaḫ derler; bunuñ gibidir. bu berzaḫ baḥsi ġāyet uzundur. Anı maḥalinde beyān ideriz. İşte insānda böyle ‘ālem-i ḫalḳ ile ‘ālem-i ḥaḳḳī cāmi‘dir. Ḫalḳ ṣūretini ve ve Ḥaḳḳ’ıñ esmā ve ṣıfātı ṣūretini cāmi‘ ve vāḳi‘dir. ‘Ālem-i ceberūt ile berāberdir. Ḥaḳāyıḳ-ı melekūt ile müştemildir. Ya‘nī insān bir ‘ālem-i kübrādır, kí cümle ‘avālim anda gizlüdür. ‘Ālem-i ḫalḳ, ‘ālem-i Ḥaḳḳ, eflāk ve ‘arż, dünyā ve āḫiret her ne kí cümle vardır, bunlarıñ cümlesini insān cāmi‘dir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (699) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

بمهلتی که سپهرت دهد زراه مرو
ترا که کفت که این زال ترک دستان کرد

(155) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (700) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

درین بازار کر سودیست با درویشی خرسندست
خدایا منعمم کردان بدزویشی و خرسندی

Derīn bāzār ger sūdīst bā-dervīşī ḫursendest
Ḫüdāyā mun‘emem kerdān be-dervīşī vü ḫursendī

Me‘ānī-i elfāẓ: *der-īn bāzār* ma‘lūm; bey‘ ü şirā’ maḥali*ger* eger *sūdīst* fā’ide var ise *bā-dervīş* dervīş ile *ḫursend* ḳāni‘ *-est* -dir *Ḫüdāyā* İy Allâh *mun‘emem* beni ni‘metlenmiş *kerdān* eyle *be-dervīşī* dervīş ile *vü ḫursendī* ḳanā‘at

Maḥṣūl-i beyt: Bu bāzārda eger bir fā’ide var ise ḳāni‘ olan dervīşledir. İy Allâh! Beni dervīşlik ile ḳanā‘atla ġanī eyle dimeldir. Ya‘nī, bu ‘ışḳ-ı İlâhī bāzārında ḳanā‘atden ve dervīşlikden ġayrı yerde bir fā’ide yoḳdur. İy Ḫudā! Sen beni dervīş-i ḥaḳīḳīlik ile ve ḳanā‘atle ‘ālemden ġanī ve müstaġnī eyle, dimekdir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (701):

کان درو نه فرع می کنجد نه اصل

نی معانی**(306b)** نی عبارت نی عیان
نی حقایق نی اشارت نی بیان

بر ترست از مدرکات عقل وهم
لا جرم کم کشت در وی فکر و فهم

چون بکلی روی کفت و کوی نیست
هیچکس را جز خموش روی نیست

K'ān der-Ū ne fer' mī-gonced ne aṣl

Nī me'ānī nī 'ibāret nī 'ayān
Nī ḥaḳāyıḳ nī işāret nī beyān

Ber terest ez-mudrikāt 'aḳl vehm
Lā-cerem kem geşte der-vey fikr u fehm

Çün be-küllī rūy güft u gūy nīst
Hīçkes-rā cüz ḫamūş rūy nīst

Me'ānī-i elfāẓ: *k'ender-Ū kí* kí ān der-Ū taḳdīrindedir; *kí* ḥarf-i rabṭ*Ān* ism-i işāret *derŪ*Anda dimekdir. *ne* yoḳ *fer'* żıdd-ı aṣl *mī-gonced* ṣıġmaz *ne* yoḳ *aṣl* żıdd-ı fer' *nī* ḥarf-i nefy *me'ānī* ma'nā *nī 'ibāret ma'lūm nī ḥaḳāyıḳ nī işāret nī beyān* bunlar ma'lūmdur *ber terest* ziyāde 'ālīdir *ez-mudrikāt* derk, idrāk, 'aḳl ve vehm *lā-cerem* şekksiz, şübhesiz *kem* żāyi' ve noḳṣān *geşt* oldı *der-Vey*Anda *fikr u fehm* ma'lūm *çün* çünkí*be-küllī* külliyetle *rūy* yüz *güft u gūy* ma'lūm *nīst* yoḳdur *hīçkes-rā*hīçkimesneye *cüz* ġayrı *ḫamūş* sükūt *rūy* yüz *nīst* yoḳdur

Maḥṣūl-i ebyāt: Cenāb-ı Ḥaḳḳ'da fer' yoḳdur, aṣıl yoḳdur. Cenāb-ı Ḥaḳḳ'a fer', aṣıl ṣıġmaz. Ya'nī Ẕāt-ı ulūhiyyetde fer', aṣıl böyle şey'ler tefekkür olunmaz. Cenāb-ı Ḥaḳḳ'a me'ānī-i 'ibāret, 'ayān-ı ḥaḳīḳat, işārāt-ı beyān bunlar isnād

olunmaz. Bunlar Ẕāṭ-ı İlâhīde mülāḥaẓa olunmaz. Ancaḳ bu elfāẓ maḫlūḳa ‘ā’iddir. Cenāb-ı Ḥaḳḳ ‘aḳl, vehm, müdrikātdan ziyāde ‘ālīdir şekksiz, şübhesiz. Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ Ẕāt-ı ulūhiyyetde fikr ü vehm żāyi‘ oldı; çünkí külliyyetle guft u gūya yüz, cihet yoḳdur. Bu bābda hīçkimesneye sükūtdan ġayrı yüz ve cihet yoḳdur. Zīrā kí bizce mecḥūldür; mecḥūlden baḥṣ yine mecḥūldür ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (702) Fi’l-Meṣnevī:

همچو ان مرد مفلسف روز مرک
عقل را می دید بس بی بال و برک

بی غرض می کرد آندم اعتراف
کز ذکادت رانده ایم اسب از کزاف

از غروری سر کشیدیم از رجال
آشنا کردیم در بحر خیال

آشنا هیچست اندر بحر روح
نیست انجا چاره **(307a)**جز کشتهٔ نوح

انچنین فرموده آن شاه رسول
که منم کشتی دراین دریای کل

یا کسی کو در بصیرتها من
شد خلیفه راستی بر جای من

کشتئ نوحیم در دریای که تا
رو نکردانی ز کشتی ای فتی

Hemçü ān merd-i müfelsif rūz-ı merg

‘Aḳl-rā mī-dīd bes bī-bāl u berg

Bī-ġaraż mī-kerd ān dem i‘tirāf
K’ez-ẕekāvet rāndeīm esb ez-güzāf

Ez-ġurūrī ser keşīdīm ez-ricāl
Āşinā kerdīm der-baḥr-i ḫıyāl

Āşinā hīçest ender-baḥr-i rūḥ
Nīst āncā çāre cüz keşte-i Nūḥ

Ānçünīn fermūde Ān Şāh-ı Resūl
Kí menem keştī der-īn deryā-yı küll

Yā kesī kū der-baṣīrethā men
Şüd ḫalīfen rāstī ber cāy-ı men

Keştī-i Nūḥīm der-deryā(-yı) kí tā
Rū ne-gerdānī zi-keştī iy fetā

Me‘ānī-i elfāẓ: *hemçü* gibi *ān* ism-i işāret *müfelsif* felsefī meẕhebinde olan kimesnedir *rūz* gün *merg* ölüm *‘aḳl-rā* ‘aḳl *mī-did* gördi *bes* çoḳ *bī-bāl* ḳanadsız *berg* rızıḳsız *bī-ġaraż* ġarażsız *mī-kerd* eyledi *ān dem* ol dem, ol ṣā‘at *i‘tirāf* ma‘lūm *k’ez* kí *zi-ẕekāvet* ẕekāvetden *rāndeīm* sürdük*esb* at, ḥayvānı *ez-güzāf* lāf [u] güzāfdan *ez-ġurūrī* maġrūrluḳdan *ser* baş *keşīdīm* çekdik*ez-ricāl* ehlu’llâhdan *āşinā* yüzmek *kerdīm* eyledik *der-baḥr-i ḫıyāl* ḫayāl deñizinde *āşinā* yüzmek *hīçest*hīçdir *ender* içinde *baḥr-i rūḥ* rūḥ deñiziniñ içinde *nīst* yoḳdur *āncā* o yerde, o maḥalde *çāre* ma‘lūm *cüz* ġayrı *Ān* ism-i işāret *Şāh-ı Resūl* Resūlleriñ Pādişāhı Ṣall’allâhu ‘aleyhi vesellem *kí* ḥarf-i rabṭ *menem* benim *keştī* sefīne *der-īn* bu *deryā-yı küll* baḥr-ı ‘ummān olan feyż ve tecellī-i İlâhī deñizinde *yā kesī* bir kimesne *kū* kí o kimesnedir *baṣīrethā-yı men* benim baṣīretimle *şüd* oldı *ḫalīfe* ma‘lūm *rāstī* ṭoġrılıḳ *ber-cāy-ı men* benim yerime *Keştī-i Nūḥīm* Nūḥ ‘aleyhi’s-selām’ıñ gemisiyimdir *deryā* deñizde

kí tā ḥattár*ū* yüz *ne-gerdānī* döndürmeye, çevirmeyesiñ *zi-keştī* gemiden, sefīneden *iy* fetā delüḳanlu

Maḥṣūl-i ebyāt: Ölüm güni ol merd-i müfelsif gibi ya‘nīfelsefī meẕhebinde olan ādem gibi ‘aḳlı ziyāde ḳanadsız ve ḳuvvetsiz gördi. Ol demde ġarażsız i‘tirāf eyledi. Böyle diyü kí, kemāl-i feṭānet ve ẕekāvetden lāf [u] güzāf esbini şuraya buraya sürdüñ. Ya‘nī ‘aḳl-i cüz’ī ṣāḥibi egerçí ‘aḳl üzere sa‘y u kūşiş eyler; lâkin āḫir-i **(307b)**kārda anı bī-nef‘ oldığını görüp العقل عقال المر dir. Ya‘nī felsefī meẕhebinde olan kimesne ḥālet-i nez‘de ziyāde ḳanadsız, ḳudretsiz görüp bildigi anıñla (anıñla) maḳṣūd ḥāṣıl olmaz ve Maḥbūb-ı Ḥaḳīḳī ṭarafına gidilmez. Bī-hūş ve sarḫoş oldı ve i‘tirāf eyledigi ḥayfā, dirīġā ẕekāvet cihetinden ‘aḳl esbini lāf u güzāfdan ötüri meydān-ı ḳıyl u ḳāle sürdüñ. Ḥālbukí bugün o ḳıyl u ḳāl fā’ide itmedi. Maġrūriyyetden, ehlu’llâh’a baş çekişi ḫayāl deñizinde yüzmeklik eylediñ. Ya‘nī ḫayāl ve evhāmlara düşüb yüz dürlü tevcīhāt ve ḳıyl [u] ḳāl eylediñ. Ḥālbukí ḫayāl deñizinde yüzmeklik hīçdir. Deryā-yı rūḥda ve ‘ālem-i ervāḥda yüzmek lāzımdır. Bu deryā-yı rūḥda ve tecelliyāt-ı feyż-i aḳdesde, o yerde, o maḥalde Ḥażret-i Nūḥ ‘aleyhi’s-selām’ıñ sefīne vü gemisinden başḳa çāre yoḳdur. O deryāda ancaḳ onuñ sefīnesi yüzer. Böylece kí, Cenāb-ı risālet-penāhī ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleri buyurmuşdur kí : Bu deryā-yı küllde benem sefīne. Ya‘nī benim sāye-i risāletimde ve benim ṭarīḳim ve sünnet ve aḫlāḳım sefīnesinde olanlar bu deryāda yüzerler ve selāmetle vāṣıl-ı sāḥil-i Rabbü’l-‘izzet olurlar. Bir kimesne kí, benim başīretlerim oldı; o kimesne benim yerimde ṭoġrı ḫalīfe oldı. Benem Nūḥ sefīnesi deryādaki, ḥattá yüz döndürme sefīneden iy deliḳanlu! Zīrā Nūḥ ‘aleyhi’s-selām’ıñ oġlı sefīneden yüz döndürdi; ol anda ġarḳ oldı ve küfr-i āḫirete gitdi. Sen de benden ve benim sefīnem olan şerī‘atimden yüz çevirir iseñ, ol ānda deryā-yı raḥmetden dūr olup küfr [ü] ‘işyān deñizinde ġarḳ olup īmānsız āḫirete gidersiñ. Zīrā bu dünyā deñiz gibidir; sefīnesi ol zamānıñ peyġamberidir. Her kim kí, bulundıġı zamānıñ sefīnesi olan peyġambere tābi‘ olup anıñ şerī‘ati üzere gitdi; işte o ādem sāḥil-i selāmete vāṣıl oldı. Egerçí sefīneye rākib olmadı; ẓulumāt-ı küfr ve cehl deñizinde fir‘avn gibi ġarḳ olup gitdi, ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (703) **(308a)**Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

طمع ز فیض کرامت مبرکه خلق کریم
کنه ببخشد و بر عاشقان ببخشاید

Ṭama‘ zi-feyż-i kerāmet me-bor kí ḫalḳ-ı Kerīm
Günah be-baḫşed vü ber-‘āşıḳān baḫşāyed

Me‘ānī-i elfāẓ: *ṭama‘* ma‘lūm *zi-feyż-i kerāmet* ma‘lūm *me-bor* kaṭ‘ eyleme *kí* zīrā *ḫalḳ* ṣıfāt *Kerīm* ma‘lūm *günah* ma‘ṣiyyet *be-baḫşed* bağışlar *vü ber* üzere *‘āşıḳān* ‘āşıḳlar *be-baḫşāyed* iḥsān eyler

Maḥṣūl-i beyt : Kerāmet feyżinden ümīd ḳaṭ‘ eyleme. Zīrā kí, Kerīm’iñ ḫalḳı, ṣıfātı günāhı ‘afv ider ve ‘āṣıḳlara iḥsān eyler. Ya‘nī iy ‘āṣıḳ-ı cürm, geçmiş günāhını anub ḫaṭıra getürüp kendüye ḥicāb ve perde eyleme. Hemān ‘ışḳ ile dergāh-ı Ḥaḳḳ’a mülāzım ol; feyż-i kerāmet-i Ḥaḳḳ’dan ümīdiñ kesme. Zīrā Kerīm, Raḥīm olan Allâh [86]ان الله يغفرالذنوب جميعا انه هوالغفورالرحيم Āyet-i Celīlesi sırrınca muḳteża-yı ṣıfāt; Ġafūr ve Raḥīm, cümle günāhı ‘fv eyler ve ‘āṣıḳlara mā lā nihāye iḥsān eyler. Beklí kemāl-i kereminden Cemāli müşāhedesine lāyıḳ eyler sulṭānım, ‘azīzim. ‘ışḳ-ı tedārik ile ‘ışḳ idemez iseñ, bārī ‘ışḳı meşk ile bir ‘āşıḳdan ta‘līm idüp örgen. Zīrā kí, meşksiz ‘ışḳ olmaz. Amān başḳa şey’ meşk itme; ider iseñ ‘ışḳı it cānānım, ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (704):

نعمت بسی و شکر کزارنده اندکست
کویندهٔ سپاس الهی ز صد یکست

Me‘ānī-i elfāẓ: *ni‘met* ma‘lūm *besī* çoḳ *vü şükr* ma‘lūm *gozārende* idici *endekest* azdır, ḳalīldir *gūyende-i* söyleyici *sipās*ḥamd ü ṣenā*İlâhī* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ *zi-ṣad* yüzde *yekest* birdir

Maḥṣūl-i beyt: Cenāb-ı Ḥaḳḳ ni‘met ve iḥsānınıñ ḥadd ü hesābı yoḳdur. Ḳūllarına iḥsān ve ‘ināyet ider. Lâkin o ni‘metiñ şükrini edā iden ḳalīldir. Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ ḥamd ü ṣenāsını söyleyici yüzde bir dānedir; azlıḳdır, kināyedir. Belkí bu zamānda biñde bir dāne bile yoḳdur. Ol ḳadar ġaflet iḥāṭa itmişdir. Öyle duman

[86] Sûre-i Zümer 53. Âyet-i Kerîme.

içinde sefīneleriñ gitmiş gibi nereye gitdiginden ḫaberi yoḳdur. Bu duman deñizce büyük furṭuna ‘add olunur. Zīrā kí ḳapudanpuṣulasını şaşurır. Ṭıbḳı biz de **(308b)**bu zamānda puṣula-i ṭarīḳ-i müstaḳīmi şaşurub birṭaḳım bī-esās ḳıyl u ḳāle düşdük ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (704) Ḳāle’s-Sa‘dī:

نداند کسی قدر روز خوش
مکر روزی افکند بسختی کش

مکن تکیه بر دستکاهی که هست
که باشد که نعمت نماند بدست

بسا اهل دولت ببازی نشستست
که دولت برفتش ببازی ز دست

فضیحت بود طوشه اندوختن
پش از خرمن خویشتن سوختن

تو پیش از عقوبت در عفو کوب
که سودی ندارد فغان زیر چوب

اکر بنده کوشش کند بنده وار
عزیزش بدارد خداوندکنر

وکر کند رایست در بند کی
زجا نداری افکند بخر بندکی

Ne-dāned kesī ḳadr-i rūz-ı ḫoş
Meger rūzī üfted be-saḫtī keş

Me-kün tekye ber-destgāhī kí hest

Kí bāşed kí ni‘met ne-māned be-dest

Besā ehl-i devlet be-bāzī nişestest
Kí devlet be-refteş be-bāzī zi-dest

Feżīḥat büved ḫūşe endūḫten
Pes ez-ḫırmen-i ḫ ̆īşten sūḫten

Tu pīş ez-‘uḳūbet der-i ‘afv kūb
Kí sūdī ne-dāred fiġān zīr-i çūb

Eger bende kūşiş kend bende-vār
‘Azīzeş be-dāred Ḫüdāvendigār

Veger küned re’yīst der-bendegī
Zi-cā ne-dārī üfted be-ḫar-bendegī

Me‘ānī-i elfāẓ: *ne-dāned* bilmez *kesī* bir kimesne *ḳadr* ḳıymet *rūz* gün *ḫoş* güzel *meger* illā *rūzī* bir günde *üfted* düşer *be-saḫtī* ḳatılıḳ, ṣa‘b *keş* çeker *me-kün* eyleme *tekye* i‘timād *ber-destgāhī* zenginlikge, ġanīlige *kí*ḥarf-i rabṭ *hest* vardır *kízī*rā *bāşed* olur kí *ni‘met* ma‘lūm *ne-māned* ḳalmaz *be-dest* elde *besā* çoḳ *ehl-i devlet* ma‘lūm *be-bāzī* oyun, le‘b ile*nişestest* oturdı *kí devlet be-refteş* andan gitdi *be-bāzī* oyun, le‘b ile *zi-dest* elden *feżīḥat* ma‘lūm *büved* olur *ḫūşe* başaḳ *endūḫten* ḳazanmaḳ *pes* ṣoñra *ez-ḫırmen-i ḫ ̆īşten* kendü ḫarmanı*sūḫten* yaḳdıḳdan ṣoñra *tu* sen *pīş* ilerü *ez-‘uḳūbet* ma‘lūm *der*ḳapu *‘afv* ‘afv-ı İlâhī *kūb* urcañ*kí sūdī* bir fā’ide *ne-dāred* ṭutmaz *fiġān* ma‘lūm *zīr-i çūb* günāh altında *eger bende*ḳul*kūşiş* sa‘y u ġayret *küned* ider *bende-vār*ḳul gibi *‘azīzeş* anı ‘azīz *be-dāred* ṭutar *Ḫüdāvendigār* Cenāb-ı Ḥaḳḳ *veger* eger *kend* keskiñ, tīz *re’yīst* re’y, fikirdir *bendegī* ḳulluḳda, bendelikde *zi-cā* yerinden *ne-dārī* ṭutmaz *üfted* düşer *be-ḫarbendegī* ḫār-bendegānlıġa; ya‘nī eterleri getüren ādeme **(309a)**ḫar-bende derler

Maḥṣūl-i ebyāt: Bir kimesne güzel gününüñ ḳadr ü ḳıymetini bilmez ise birgün o güzel gündenve ni‘metden düşüb ḳatılıḳ ve çetīnlik çeker. Zenginlige,

ġanīlige i‘timād itme,zīrā ni‘met elde ḳalmaz. Çünkí çoḳ ehl-i devlet oyunla, le‘b ve hevā ile oturdı; ya‘nī mu‘tād eyledi. O oyundan, le‘b [ve] hevādan elinden devlet gitdi. Büyük ḳabāḥat ve feżāḥat olur başaḳ ḳazanmaḳ kí, kendü ḫarmanı yaḳup andan ṣoñra şuradan burada başaḳ ṭaleb itmek, ḳazanmaḳ. Sen ‘uḳūbete giriftār olmazdan ol ‘afv-ı İlâhī ḳapusını urcañ. Zīrā kí günāh altında āh [u] efġān fā’ide virmez. Eger ḳul, bende iseñ bendeler, ḳullar gibi sa‘y u ġayret it. Böyle ḳulları Cenāb-ı Ḥaḳḳ ‘azīz ṭutar. Ve eger bendelikde, ḳulluḳda egri, ġayr-ı müstaḳīm re’y ü fikirli olur iseñ bendelik yerinden düşersiñ; ḫar-bendegāndan olursuñ. Meṣelā; alayıñ mīralayı iken oradan tenzīl-i rütbe ile ḫar-bendegān neferi olmaḳ ne ḳadar müşkildür ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (705):

ز ادمی ابلیس صورت دید و بس
غافل از معنی شد آن مردود خس

نیست صورت چشم را نیکو بحال
تا ببینی شعشع نور جلال

Zi-Ādemī iblīs ṣuret dīd vü bes
Ġāfil ez-ma‘nā şüd ān merdūd ḫes

Nīst ṣūret çeşm-rā nīkū be-ḥāl
Tā be-bīnī ṣa‘ṣa‘-i Nūr-ı Celāl

Me‘ānī-i elfāẓ: *zi-Ādemī* Ḥażeret-i Ādem ‘aleyhi’-s-selām’dan *iblīs* şeyṭān *ṣūret* ma‘lūm *dīd* gördi *vü bes* ancaḳ *ġāfil* ma‘lūm *ez-ma‘nā* ma‘nādan *şüd* oldı *ān* ism-i işāret; iblīse *merdud* redd olunmuş *ḫes* denī, alçaḳ *nīst* yoḳdur *çeşm-rā* göze *nīkū* eygü *be-ḥāl* ma‘lūm *tā be-bīnī* göresiñ *şe‘şe‘e* parlamasını *Nūr-ı Celāl* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ Celāliniñ nūrını

Maḥṣūl ebyāt: Şeyṭān, Ādem ‘aleyhi’s-selām’ıñ ancaḳ ṣuret-i ẓāhiresini gördi; o merdūd, aiçaḳ, denī olan iblīs ṣuret-i ma‘neviyyesinden ġāfil oldı. Ṣūret-i ẓāhire göze eygü ḥāl degildir. ta‘nī her şey’iñ ṣūren ẓāhiresini göz **(309b)**eygü görmez; kí ḥattá onda olan Nūr-ı Celāl’iñ par[la]masını göre. Meṣelā; olur yā yüzi çirkin evliyā ve ṣulehā, işte sen ṣūren anıñ ẓāhire naẓar idersiñ, begenmezsiñ. Lâkin ṣūret-i ma‘neviyyesinde tecellī-i İlâhī parlar. Herbir şey’iñ derūnına, ma‘neviyyesine naẓar itmeli. Ẓāhiri ġabuḳ gibidir; bir şey’ ḥāṣıl olamaz. Ḥażret-i Bilāl raḍiya’llâhu ‘anh Efendimiziñ ẓāhir vech-i sa‘detleri güzel degil idi; lâkin vech-i ma‘neviyyeleriniñ ḥüsni Yūsuf-ı ṣānī gibidir. ان الله تعالى لا ينظر صوركم بل ينظر قلوبكم sırrı budur. Ẓāhiri tezyīn itme; derūnu tezyīn eyle, ẕikru’llâh ile, ḥüsn-i i‘tiḳādle ve niyyet-i ḫayr ile ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (705):

صورت خاک ادم ارچه دارد تیر کی در تیرکی
نیک بنکر کزره معنی صفا اندر صفاست

این همایون خاک کاندر وصف او صاحب دلی
نکتهٔ کفتش که از وی دیدهٔ جانرا جلاست

جستن کوکرد احمر عمر ضایع کردنست
روی بر خاک سیاه آور که یکسر کمیاست

Ṣūret-i ḫāk(Ādem) erçí dāred tīregī der-tīregī
Nīk bi-n’ger k’ez-reh-i ma‘nā ṣafā-ender-ṣafāst

Īn humāyūn ḫāk k’ender-vaṣf-ı ū ṣāḥib-dilī
Nukte’ī güfteş kí ez-vey dīde-i cān-rā cilāst

Cüsten-i gūgerd-i aḥmer ‘ömr żāyi‘ kerdenest
Rūy ber-ḫāk-i siyāh āver kí yek ser kimyāst

Me‘ānī-i elfāẓ: *ṣūret* ma‘lūm *ḫāk* ṭopraḳ *Ādem* ‘aleyhi’s-selām *erçí* eger çí*dāred* ṭutar *tīregī* ḳaranlıḳ *ẓulumāt* bunalıḳlıḳ *der-tīregī* ḳaranlıḳda, ẓulumātda, bunalıḳlıḳda *nīk* eygü*be-niger* naẓar ile *k’ez-reh* kí*zi-reh* taḳdīrinde; *kí*zīrā *zi-reh* yoldan ma‘nā ma‘nā yolundan *ṣafā* ma‘lūm *ender-ṣafāst* ṣafā ṣafā içindedir *īn* bu *humāyūn* mübārek ve mes‘ūd *ḫāk* ṭopraḳ *k’ender* kí içinde*vaṣf-ı ū* o ṭopraḳıñ vaṣfında *ṣaḥīb-dilī* ehlu’llâhıñ birisi *nukte’i* bir rumūz *güfteş* o ẕāt söylemişdir kí*ez-vey* andan, o ṭoprakdan *dīde-i cān-rā* cān, ḥöayāt gözine *cilāst* cilādır *cüsten* aramaḳ*gūgerd* ṭaş *aḥmer* ḳırmızı *‘ömr* ma‘lūm *żāyi‘* telef *kerdenest* itmekdir *rūy* yüzi *ber* üzere *ḫāk* ṭopraḳ *siyāh* ma‘lūm *āver kí* **(310a)**getür kí *yek ser* başdan başa *kimyāst* kimyādır

Maḥṣūl-i ebyāt: Ṭopraḳıñ ṣūreti, ẓāhiresi egerçí ḳaranlıḳ, ẓulumāt ve bunalıḳlıḳ içinde bunları ṭutar; ya‘nī ma‘lūm yā ṭopraḳ bu ḥāldedir; lâkin sen aña ma‘nā yolundan naẓar eylemek eygüdür; kío ṭopraḳ ṣafā içinde ṣafādır. Bu mübārek ve mes‘ūd olan ṭopraḳıñ ve ṣafā ḥaḳḳında ehlu’llâhdan bir ẕāt bir rumūz söylemişdir kí, bu ḫāk, cān ve ḥayāt gözine cilādır. Gügerd-iaḥmeri aramaḳ ‘ömri żāyi‘ ve telef itmekdir. Sen yüzini bu siyāh olan ḫake getür kí başdan başa kimyādır. Ya‘nī Ḥażret-i Ādem ‘aleyhi’s-selām’ıñ vücūd-ı şerīfleri ṭopraḳdan ḫalḳ olunmuşdur. Lâkin Cenāb-ı Ḥaḳḳ o ṭopraḳı ḳırḳ gün dest-i ḳudretiyle yovurmuşdur. Nitekim bu, Ḥadīṯ ile ṯābitdir: خمرالله طينت ادم بيده اربعين صباحا gerçí ẓāhiri ṭopraḳdır, ḳaranlıḳdır, ẓulumātdır; lâkin derūnı ṣafādır kí, Cenāb-ı Ḥaḳḳ kendü rūḥından nefḫ buyurdı. انى خالق بشرا من طين فاذا سويته و نفخت فيه من روحى فقعوا له ساجدين[87]Āyet-i Kerīmesi mūcibince bundandır ṣafā ve cānlara şifā olması. ان الله تعالى خلق ادم فتجلى فيه Ḥadīṯ-i Şerīf sırrınca işte bu ḫākdır başdan ayaġa kimyā. Bu kimyāyı sen kendü vücūdunda ara, ṭaleb eyle. Ṭaşrada gügerd-i aḥmer aramaḳ beyhūdedir, ‘ömri żāyi‘ itmekdir. Seniñ yanında kimyā var iken sen, ṭaşradan kimyā aramaḳ ḥemāḳetdir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (705) Fi’l-Meṣnevī:

کفت نار از خاک بی شک بهترست
من ز نارم او ز خاک اکدرست

[87] Sûre-i Sâd 71-72. Âyet-i Kerîme.

پس قیاس فرع بر اصلش کنیم
او ز ظلمت من ز نور روشنیم

کفت حق نی بلکه لا انساب شد
زهد و تقوی فضل را محراب شد

این نه میراث جهان فانیست
که با نسابش بیابی جانیست

بلکه این میراثهای انبیاست
وارث این جهانهای اتقیاست

پورده **(310b)**آن بو جهل شد مومن عیان
پور ان نوح نبی از کمراهان

زادۀ خاکی منور شد چوماه
زادۀآتش تویی رو رو سیاه

این قیاست واین تحری روز ابر
یا بشب مر قبله را کردست حبر

لیک با خورشید و کعبه پیش رو
این قیاس و این تحری را مجو

کعبه نادیده مکن زو رو متاب
از قیاس الله اعلم بالصواب

Güft nār ez-ḫāk bī-şekk bihterest
Men zi-nārem ū zi-ḫāk-i ekderest

Pes ḳıyās fer‘-i ber-aşleş künīm

Ū zi-ẓulmet men zi-nūr-ı rūşenīm

Güft Ḥaḳḳ nī belkí lā insāb şüd
Zühd ü taḳvā faż-rā miḥrāb şüd

Īn ne mīrāṣ-ı cihān-ı fānīst
Kí be-insābeş be-yābī cānīst

Belkí īn mīrāṣhā-yı Enbiyāst
Vāriṣ-i īn cānhā-yı etḳıyāst

Pūr-ı ān Bū Cehl şüd mu'min 'ayān
Pūr-ı ān Nūḥ Nebī ez-gümrāhān

Zāde-i ḫākī munevver şüd çü māh
Zāde-i āteştūyī rev rū siyāh

Īn ḳıyāst vü īn taḥarrī rūz-ı ebr
Yā be-şeb mer ḳıble-rā kerdest ḥibr

Līk bā-ḫūrşīd vü Ka'be pīş rū
Īn ḳıyās vü īn taḥarrī-rā me-cū

Ka'be nā-dīde me-kün zū rū me-tāb
Ez-ḳıyās Allâh a'lem bi'ṣ-ṣevāb

Me'ānī-i elfāẓ: *güft* didi şeyṭān *nār* āteş *ez-ḫāk* ṭopraḳdan *bī-şekk* şekksiz *bihterest* ziyāde güzeldir *men* ben *zi-nārem* ẓulmānī āteşdenim *zi-Ū* Ādem 'aleyhi's-selām *zi-ḫāk* ṭopraḳdan*ekderset*kederlü, mükedder, bulanıḳ ẓulmānī ṭopraḳdandır *pes* imdi *ḳıyās* ma'lūm *fer'* żıdd-ı aṣl *ber* üzere *aṣleş* o fer'iñ aṣlı üzerine *künīm* idelim didi *Ū* żamīr Ādem 'aleyhi's-selām'a rācīdir *zi-ẓulmet* ẓulmetden *men* ben *zi-*

nūr nūrdan *rūşenīm* rūşen, żiyā-dārım didi *güft* buyurdı Ḥaḳḳ Cenāb-ı Ḥaḳḳ *nī* ḥarf-i nefy; degil *belkí lā insāb şüd*neseb yoḳdur; ya‘nī ḥeseb [ü] neseb yoḳdur *zühd u taḳvā* ma‘lūm *fażl-rā* fażlda, efḍaliyyetde *miḥrāb şüd* miḥrāb oldı *īn* bu ne *mīrāṣ*mīrāṣ degildir *cihān* dünyā *fānīst* fānī olan *kí* zīrā *be-insābeş* onı insāb ile *be-yābī* bulasıñ *cānīst* cānıdır *belkí īn* bu *mīrāṣhā-yı* mīrāṣıñ cem‘idir *Enbiyāst* Enbiyā-yı ‘İẕām Ḥażerātınıñ mīrāṣıdır *variṣ*ma‘lūm *īn* bu *cānhā-yı* cānıñ cem‘idir *etḳıyāst* müttaḳī olanlarıñ cānıdır*pūr* oġlı*ān* ism-i işāret *Bū Cehl* Ebū Cehliñ oġlı *şüd* oldı *mu’min* ma‘lūm *‘ayān* āşikār *pūr* oġlı *ān* ism-i işāret *Nūḥ Nebī* ‘aleyhi’s-selām’ıñ oġlı *ez-gümrāhān* gümrāhıñ cem‘idir; yolunu azdıranlardan *zāde-i ḫākī* ṭoprāḳ-zāde; ya‘nī evlād-ı Ādem *munevver* nūrlı *şüd* oldı *çü* gibi *māh* ḳamer *zāde-i āteş* āteş-zāde olan şeyṭān *tūyī* sensiñ *rū* yüz *rev* git **(311a)***siyāh* ḳara *ebr* buluṭ *īn* bu *ḳıyāsāt* ḳıyāsıñ cem‘idir *teḥerrī* aramaḳ *rūz* güni *yā* yāḥūd *be-şeb* gice ile *mer taḥḳīḳ-i ḳıble-rā* ḳıbleyi, Ka‘be’yi *kerdest* eylemekdir *ḥibr* ‘ālim dimek *līk* lâkin *bā-ḫūrşīd* güneş ile *vü Ka‘be* ḳıble *pīş* öñünde *rū* yüzüñ *īn* bu *ḳıyās* ma‘lūm *vü īn* bu *taḥarrī-rā* aramaġı *me-cū* ṭaleb itme *Ka‘be* ma‘lūm *nā-dīde* görülmemiş *me-kün* eyleme *zū* anda *rū* yüz *me-tāb* çevirme, döndürme *ez-ḳıyās* ḳıyāsdan *Allâh* Cenāb-ı Ḥaḳḳ *a‘lem* ziyāde bilicidir *bi’ş-şevāb* ṭarīḳ-i müstaḳīmi

Maḥṣūl-i ebyāt: Şeyṭān-ı mel‘ūn didi kí; āteş ṭopraḳdan şekksiz ziyāde eygüdür. Ben āteşden Ādem-i mükedder bulanıḳ olan ḫākdendir. İmdi ḳıyās idelim fer‘ aṣıl üzere. O Ādem ẓulmetden, ben nūrdan rūşenim. Ya‘nī ẓulmet gibi olan ṭopraḳdan ve ben nūr gibi āteşden ḫalḳ olundum, didi. Cenāb-ı Ḥaḳḳ buyurdu kí: Öyle degildir yā iblīs-i mel‘ūn. Beklí insāb yoḳdur; ya‘nī nesebe ḥasebe i‘tibār yoḳdur. Efḍaliyyetde zühd ü taḳvā miḥrāb oldı. Bu efḍaliyyet fānī olan cihānıñ mīrāṣı degilidir; kí anı neseblerle bulasıñ. Bu cānıdır, mīrāṣ rūḥānīdir. Yoḫsa öyle emti‘a vü eşyā’ degildir. Belkí bu, fażl-ı Enbiyā-yı ‘İẕām Ḥażerātınıñ mīrāṣıdır; kí bu mīrāṣ etḳıyānıñ cānlarıdır. Anlara irṣḳalmışdır. Ebū Cehl oġlı āşikāre mü’min oldı; Nūḥ ‘aleyhi’s-selāmıñ oġlı kāfir oldı. Ḫākden ḫalḳ olan ādem evlādı ḳamer gibi münevver oldı. Āteşden ḫalḳ olan şeyṭān sensiñ, o sebebden siyāh nūrlı olduñ. Yüri git, bu ḳıyāslar ve bu aramaḳlıḳları buluṭlı günde yā şeb-i ẓulumātde ḳıbleyi taḥarrī içün eylemişdir ‘ālim olan ādem. Lâkin ṣabāḥ olup güneş ṭulū‘ itdikde Ḳa‘be ol zamān öñünde olur. Bu ḳıyās ve bu taḥarrī[yi] ṭaleb eyleme. Ḳa‘be’yi görmemiş

eyleme. Ol Ka‘be’den yüzini çevirme. Bu ḳıyāsları ve bu ṭarīḳ-i **(311b)**müstaḳīmi Cenāb-ı Ḥaḳḳ a‘lemdir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (705) Fi’l-Meṣnevī:

علتی بدتر زپندار کمال
نیست اندر جان توای زو دلال

از دل و از دیده ات بس خون رود
تا از تو این معجبی بیرون رود

علت ابلیس اناخیر بدست
دین مرض در نفس هر مخلوق هست

کرچه خود را بس شکسته بیند او
اب صافی دان و سرکین زیر جو

چون بشوراند ترا در امتحان
اب سرکین رنک کردد در زمان

در تک جو هست سرکین ای فتا
کرچه جو صافی نماید مر ترا

‘İllet-i bed-ter zi-pindār kemāl
Nīst ender-cān-ı tu’ī ẕū-delāl

Ez-dil u ez-dīde -et bes ḫūn reved
Tā ez-tu īn mu‘accibī bīrūn reved

‘İllet-i iblīs enā ḫayr budest
V’īn maraż der-nefs-i her maḫlūḳ hest

Gerçí ḫod-rā bes şikeste bīned ū
Āb-ı ṣāfī dān vü sergīn zīr-i cū

Çün be-şūrāned tu-rā der-imtiḥān
Āb sergīn reng gerded der-zamān

Der-tek-i cū hest sergīn iy fetā
Gerçí cū ṣāfī nümāyed mer tu-rā

Me‘ānī-i elfāẓ: *‘illetī* ma‘lūm; bir ‘illet *bed* kötü *-ter* ziyāde *zi-pindār* ẓann *kemāl* ma‘lūm *nīst* yoḳdur *ender* içinde *cān-ı tu* seniñ cānıñ içinde *iy* ḥarf-i nidā *ẕū* ṣāḥib *delāl* nāz ve şīve ṣāḥibi, nāzlu olan ẕāt *ez-dil* gönlünden *vü ez-dīde -et* seniñ gözünden *bes* çoḳ *ḫūn* ḳan *reved* gide *tā* ḥattá*zi-tu* senden *īn* bu*mu‘accibī*‘ucb *bīrūnṭaşra* reved gider *‘illet-i şeyṭān* şeyṭānıñ merdūd olunmasına ‘illet-isebeb enā *ḫayrbudest*ben ḫayırluyım dimesi; ya‘nī ben Ādem’den ḫayurlıyım didi *v’īn* bu *maraż* ‘illet *der-nefs* her maḫlūḳ, cümle maḫlūḳuñ nefsinde olmuşdur *hest* vardır *gerçí* egerçí*ḫod-rā* kendüyi *bes* çoḳ *şikeste* ḳırıḳ *ū* żamīr-i ġā’ib ḳır[ıḳ]lıġıdimekdir. *āb* ṣu *ṣāfī* ma‘lūm *dān* bil *sergīn* fışḳı *zīr* altında *cū* aramaḳıñ *çün* çünkim *be-şūrāned* ḳarışdırsa *tu-rā* seni *der-imtiḥān* imtiḥānda *āb* ṣu *sergīn* fışḳı *reng* elvān *gerded* olur *der-zamān* o zamānda *der-tek-i cū*ırmaġın dibinde, ḳa‘rında *hest* vardır *sergīn* fışḳı *iy fetā* iy deliḳanlu *gerçí* egerçí*cū* ırmaḳ *sāf* berrāḳ *nümāyed* görünür *mer* elbette *tu-rā* saña

Maḥṣūl-i ebyāt: Ziyāde kötü olan ‘illet, maraż budur kí, iy nāzṣāḥībi, nāzlu olan ẕāt, seniñ cānında kemāl olmadığı ḥālde sen kendünde kemāl ẓann idersiñ. İşte bundan ziyāde kötü ‘illet, maraż olmaz. **(312a)**Gönlünden ve gözünden çoḳ ḳan gitsün. Ḥattá bu ‘ucb ve kendüni begenmeklik ṭaşra idesiñ. Ya‘nī leyl ü nehār ḳan aġla kí, ḥattá bu ‘ucb senden zā’il olsun. Çünkí iblīs Dergāh-ı İlâhiyye’den ṭard u merdūd olmasına ‘illet-i sebeb bu ‘ucb idi kí; ben Ādem’den ḫayırluyım didi. İşte bu maraż yalñız iblīsde degil, maḫlūḳuñ cümlesinde vardır. Kendüni begenmek gerçí o kimesne kí kendüyi çoḳ ḳırıḳ görür; ya‘nī o ḳadar ‘ucbı yoḳdur gūyā; lâkin o ādemiñ ḫaberi yoḳdur kí anda ‘ucb gizlenmişdir. Ne gibi; ṣāfī gibi altında fışḳı vardır.

Irmaġın ṣuyı naṣıl ṣāfīdir; lâkin altında fışḳı vardır. Ne zamān bellü olur; her ne vaḳt o ṣuyı imtiḥan idüp ḳarışdırır iseñ ol zamān o ṣuyuñ rengi, elvānı, fışḳı rengini saña gösterir. Bilürsün kí altında fışḳı varmış. Gerçí ṣu saña ṣāfī görünür, lâkin ḳarışdırır iseñ ol zamān fışḳı oldığı saña āşikār olur. İşte bunuñ gibi ā bī-çāre, ẓann idersiñ kí benim ‘ucbum yoḳdur ve ben kendümi cümleden alçaḳ, aşaġı ṭutarım; yoḳ yoḳ öyle degildir, fışḳı ṣuyuñ altında gizlenmişdir. Çoḳ himmet lāzımdır pāk, ṭahir olmaġa ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (706):

غافلان از مرک مهلت خواستند
عاشقان کفتند نی نی زود باد

Ġāfilān ez-merg muhlet ḫˇāstend
‘Āşıḳān güftend nī nī zūd bād

Me‘ānī-i elfāẓ: *ġāfilān* ġāfil olanlar *ez-merg* ölümden *muhlet* ma‘lūm *ḫˇāstend* istediler *‘āşıḳān* ‘āşıḳ olanlar *güftend* didiler *nī* yoḳ *nī* yoḳ *zūd* tīz, ‘acele *bād* olsun

Maḥṣūl-i beyt: Ġāfil olanlar ölümden mühlet istediler. Amān bize azıcıḳ mühlet vir, didiler. ‘Āşıḳ olanlar didiler kí, yoḳ yoḳ tīz, ‘acele olsun. Bizim durmaġa vaḳtimiz, ṣabrımız, taḥammülümüz yoḳdur, didiler. Evet güveyiyi zifāf gicesi kimse żabṭ idemez; ister kí aḫşam eẕānıyleberāber içerüye girsün. Bir cinḥe ve ḳabāḥatlü olan ādemi de yüz żabṭiyye lāzımdır kí pādişāh ḥużūrına getürsün ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (707) Ḳāle’s-Sa‘dī:

نه ابلیس در حق ما طعنه زد
کزینان نیاید بجز کار بد **(312b)**

فغان از بدیها که در نفس ماست

که ترسم شود ظن ابلیس راست

چو ملعون پسند امدش قهر ما
خدایش بر انداخت از بهر ما

کجا سر بر اریم از این عار و ننک
که با او بصلحیم و با حق بجنک

Ne iblīs der-ḥaḳḳ-ı mā ṭa‘ne zed
K’ez-īnān ne-yāyed be-cüz kār-ı bed

Fiġān ez-bedīhā kí der-nefs-i māst
Kí tersem şeved ẓann-ı iblīs rāst

Çü mel‘ūn pesend āmedeş ḳahr-ı mā
Ḫudāy-eş ber endāḫt ez-behr-i mā

Kücā ser ber ārīm ez-īn ‘ār u neng
Kí bā ū be-ṣulḥīm vü bā Ḥaḳḳ be-ceng

(379) ṣaḥifede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (709) Ḳāle’l-Ḥāfiẓ:

چه کونه دعوئ وصلت کنم بجان که شدست
تنم وکیل قضا و دلم ضمان فراق

Çí gūne da‘vā-yı vuṣlat künem be-cān kí şüdest
Tenem vekīl-i ḳaża vü dilem żemān-ı firāḳ

Me‘ānī-i elfāẓ: *çí* ne *gūne* dürlü *da‘vā-yı vuṣlat* vuṣlat da‘vāsı *künem* ideyim *be-cānkí* cān ile kíşüdest olmuşdur *tenem* vücūdum *vekī*l teslīm *ḳażā* ḥükm ve emri Rabbānī *vü dilem* göñlüm *żemān*teslīm ve maġlūb *firāḳ* ayrılıḳ

Maḥṣūl-i beyt: Cān ile seniñ vaṣlıñ da‘vāsını nice idem kí; tenim, vücūdum ḳażāya teslīm ve göñlüm maġlūb-ı firāḳ olmuşdur. Ya‘nī cān ve dille vuṣlat da‘vāsını nice ideyim kíکل ما جاء من المحبوب محبوب diyüp bi-ḥamdi’llâh göñlüm ḳażā’u’llâh[a] teslīm ve daḫı ḳabż u basṭ-ı Ḥażret-i Allâh’dan ‘ayn-ı laṭīf ü keremdir, diyüp firāḳa teslīm olmuşdur. Teslīm olmayup ne yapacaḳsıñ, elden ne gelür. Teslīm ol kí, o sāyede vuṣlat bulursuñ; saña merḥamet iderler kí bizim her belālarımıza bizim içün rāżī oldı, diyü ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (709):

نه من از پردۀ تقوی بدر افتادم و بس
پدرم نیز بهشت ابد از دست بهشت

Ne men perde-i taḳvā be-der üftādem vü bes
Pederem nīz behişt-i ebed ez-dest be-hişt

Me‘ānī-i elfāẓ: *ne* degil *men* ben *ez-perde-i taḳvā* taḳvā perdesinden *be-der* ṭaşra *üftādem* düşmişem *vü bes* ancaḳ *pederem* Ādem ‘aleyhi’s-selām *nīz* daḫı *behişt* Cennet *ebed* ebedī olan *ez-dest* elden *be-hişt* bıraḳdı

Maḥṣūl-i beyt: Perde-i taḳvādan ṭışaru düşmüş ancaḳ ben degilim. Pederim daḫı ebedī olan Cenneti elden bıraḳdı. Ne çāre, ḥikmet ve ḳażā-yi İlâhī böyle iḳtiżā itmiş. Anıñ içün te’essüf itmem. Ya‘nī böyle ṭaşra çıḳmaḳ ziyāde **(313a)**vuṣlatı bādī olur. görmez misin kí; bir ādem bir yerden ilerüye ṣıçramaḳ, atlamaḳ ister ise żarūrī ve ṭabī‘ī o yerden bir ḫaylī ḫoṭve girüye geçilüb oradan sür‘atle hücūm ider ise o yerden ilerüye ṣıçrar, atlar. İşte anıñ gibi bu ma‘ṣiyyet ve ḫaṭa sāyesinde Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a rucū‘ ve istiġfār eyle. Ḳurb-ı viṣāle daha ziyāde nā’il olur. Burası erbābınıñ ma‘lūmıdır ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (709):

مقام عیش میسر نمی شود بی رنج

بلی بحکم بلا بسته اند حکم است

(229) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (710):

بکوش خواجه واز عشق بی نصیب مباش
که بنده را نخرد کس بعیب بی هنری

مرا دراین ظلمات انکه رهنمایی کرد
دعای نیم شبی و کریهٔ سحری

Be-kūş ḫˇāce vü ez-‘ışḳ bī-naṣīb me-bāş
Kí bende-rā ne-ḥared kes be-‘ayb bī-hünerī

Me-rā der-īn ẓulumāt ān kí reh-nümāyī kerd
Du‘ā-yı nīm-i şebī vü girye-i seḥerī

Me‘ānī-i elfāẓ: *be-kūş* sa‘y u ġayret ile *ḫˇāce* efendi *vāz ‘ışḳ*‘ışḳdan *bī-naṣīb*naṣībsiz *me-bāş* olma *kí* zīrā *bende-rā* bendeyi, köleyi *ne-ḥared* almaz *kes* kimesne *be-‘ayb* ‘aybıyla *bī-hünerī* hünersiz *me-rā* baña *der-īn* bu *ẓulumāt* murād-ı dünyādır *ān kí* ol kimesne kí*reh-nümāyī* yol göstermeklik *kerd* eyledi *du‘ā-yı nīm-i şebī* nışfü’l-leylde olan du‘ā *vü girye-i* aġlamaḳ *seḥerī* seḥer vaḳtinde

Maḥṣūl-i ebyāt: İy efendi sa‘y u ġayret ve himmet eyle kí‘ışḳsız, naṣīb siz olmayasıñ. Zīrā ‘ayıblı ve hünersiz olan bende ve köleyi kimesne ṣatun almaz. Hem ‘aybı var ve hem de bir hüneri yoḳdur. Hīç olmaz ise bir hüneri olsa; ne ise hünerine ṭama‘ idüp alurlar. Baña bu dünyāda yol gösterici ol kimesne oldı kí, kimdir o der iseñ; nışfü’l-leylde du‘ā ve niyāz, vaḳt-i seḥerde aġlamaḳ. İşte bu ikisi rāh-ı ‘ışḳıñ mürşidleridir. Seḥerde olan aġlamaḳ Ḫudā ḥaḳḳıyçün seniñle berāber yer ve gök ve ahālisi aġlar. Ve ‘arş-ı Raḥmān lerze götürür. Naṣıl raḥmet-i īlâhī ve feyż-i Rabbānī tecellī itmez, şān-ı ulūhiyyete yaraşur mı bir bende-i **(313b)**ża‘īf, ‘āciz böyle Anıñ ‘ışḳ u maḥabbeti içün aġlasun da Canān raḥmet itmesün. Ḫāşā ṣümme ḫāşā ‘azīzim.

Ehlu'llâh her ne kí bulmuşdur, veḳt-i seḥerde aġlamaḳ ile buldılar. Amān amān sen de böyle aġla cānım ḳardaşım bir kere olsun aġla. Bu naṣıl oluyor tecrübe it cānım evlādım, pederim aġla durma aġla.zīrā bu 'abd-i 'āṣī bu aġlama sāyesinde 'afv oldum, maġfiret oldum. Yaḳīn bilürüm kí, bu aġlama sāyesidir sulṭānım. Meṣelā ẓāhire ḳıyās ile bir ṣāḥib-şefḳat ve merḥamete gidüp anıñ ḥużūrunda aġlasañ, muḥaḳḳaḳ o da seniñle berāber aġlar ve hem de merḥamet idüp ne kí maṭlūbuñ ise iḥsān ider. Ḥālbukí Cenāb Ḥaḳḳ Erḥame'r-Rāḥimīn olup cümleden ziyāde merḥametlü ve şefḳatlüdür pādişāhım. Aġla aġla iy güzelim, Anıñ içün aġlamadan kör ol; kör ol kí 'ayn-ı baṣīret olasıñ. Bu ẓāhir gözi para itmez 'azīzim.

Ṣaḥīe (710) Ḳāle'l-Ḥāfıẓ:

قلندران حقیقت بنیم جو نخرند
قبای اطلس انکس که از هنر عاریست

(452) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca'at oluna.

Ṣaḥīfe (710) Ḳāle'ṣ-Ṣā'ib:

جمعی که پشت کرم بعشق خدا نیند
ناز سمور و منت سنجاب میکشند

Cem'ī kí poşt germ be-'ışḳ-ı Ḫudā neyend
Nāz-ı semūr vü minnet-i sincāb mī-keşend

Me'ānī-i elfāẓ: *cem'ī kí* bir cem'iyyet, bir ḳavm kí*poşt* arḳası *germ* ḥarāret, germiyyet, sıcaḳlıḳ *be-'ışḳ-ı Ḫudā* Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ 'ışḳıyle *neyend* degildir *nāz* ma'lūm *semūr* meşhūr kürk *vü minnet* başa ḳaḳmaḳ *sincāb* ma'rūf kürk *mī-keşend* çeker

Maḥṣūl-i beyt: Bir ḳavm, bir cemā'at kí ẓehrī, Ḥaḳḳ'ıñ 'ışḳıyle sıcaḳ degildir; samūr kürküñ nāzını ve sincāb kürküñ minnetini çeker. Ma'lūmdur; lâkin o ādem kí ḥarāret-i 'ışḳ-ı Ḫudā ile germiyyet ve ḥarāret ḥāṣıl itmişdir. Erba'īn ve şiddet-i şitāda görürsün kí çıplaḳ gezer. Sen anı gördükçe, samūr kürküñ içinde

titrersiñ ‘azīzim. Zīrā kí‘ışḳ ḥarāreti yoḳdur; dünyā ḥarāreti vardır. Elbette dünyānıñ ḥarāreti insānı titredir ‘azīzim.

(314a)Ṣaḥīfe (710):

مالک الملک اوست او خود مالکست
غیر ذاتش کل شئ هالکست

کل شئ ما خلال الله باطل
ان فضل الله غیم هاطل

ملک امد پیش وجهش نیستیست
هستی اندر نیستی خود طرفه ایست

Māliku’l-Mülk Üst Ū ḫod mālikest
Ġayr-ı Ẕāteş külli şey’in hālikest

Külli şey’in mā ḫilālu’llâh bāṭıl
En fażlu’llâhe ġeym-i hāṭıl

Mülk āmed pīş-i vecheş nīstīst
Hestī ender-nīstī ḫod ṭurfe īst

Me‘ānī-i elfāẓ: *Māliku’l-mülk* mülküñ Ṣāḥibi *Üst* O Cenāb-ı Ḥaḳḳ’dır *Ū* żamīr; Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a rāci‘dir *ḫod* ḥaḳīḳatde *Mālikest* Mālikdir *ġayr-ı Ẕāteş* O Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ Ẕātınıñ ġayrı *külli şey’* herbir şey’ *hālikest* hālikdir *külli şey’* herbir şey‘ *mā ḫilālu’llâh* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’dan ġayrı bāṭıldır *en fażlu’llâhe* taḥḳīḳ; Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ fażl u keremi *ġeym* buluṭ hāṭıl aḳıcı, yaġdırıcı *mülk* ma‘lūm *āmed* geldi *pīş-i vecheş* O Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ vechiniñ öñünde *nīstīst* yoḳluḳ *hestī* varlıḳ *ender* içinde *nīstī* yoḳluḳ *ḫod* ḥaḳīḳatde *ṭurfe īst* ‘acībdir, ta‘accüb olunur şey’dir

Maḥṣūl-i ebyāt: Mālikü’l-Mülk-i ḥaḳīḳī O’dur. O Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ ẕātınıñ ġayrı her şey’ helākdedir. Cenāb-ı Ḥaḳḳ’dan mā-‘adā her ne şey’ var ise bāṭıldır. Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ fażl u keremi buludı aḳıcı ve raḥmet-i İlâhiyyesini yaġdırıcıdır. O

Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ ḥużūrında mülk yoḳluḳdadır. Ya'nī dünyā ve āḫiret ve içinde olanlar 'ademdir, yoḳdur. Ancaḳ Ḥaḳḳ vardır. Böyle yoḳluḳ içinde varlıḳ, ḥaḳīḳatde ta'accüb olunur şey'dir. Yoḳluḳda varlıḳ göstermek Cenāb-ı Ḥaḳḳ'a maḫṣūṣdur. Yoḳ olan şey' var gibi saña gösterir 'azīzim. Lâkin bunuñ var olması, yoḳ olması böyle söz ile olmaz. 'Ayn-ı baṣīret lâzımdır kí göresiñ, īmān idesiñ, kí bu seniñ var ẓann itdigin yoḳ imiş. Ancaḳ seniñ bu ḥis gözüñ dā'imā böyle ġalaṭ görür. Ṣaşı ādem ṭavanda olan bir 'aded ṣīşeyi iki görür. Ḥālbukí o ṣīşe bir 'adeddir. İşte anıñ gibi ne ḳadar mevcūdāt görür iseñ anlarıñ hepsi yoḳdur.Ancaḳ bir olan, var olan Cenāb-ı Ḥaḳḳ'dır. O yoḳ olan mevcūdāt, var olan vücūd-ı Ḥaḳīḳīyle ḳā'im ve dā'imdir. Nitekim ṣīşeniñ birisi aṣl olan **(314b)**ṣīşe ile ḳā'imdir. Ve bu, baḥṣ-i ṭavīldir sulṭānım.

Ṣaḥīfe (711) Fi'l-Meṣnevī:

از نبی بر خوان که دیو و قوم او
می برند از حال انس سر و بو

زان رهی که انس ازان اکاه نیست
زان که زین محسوس وزین اشباه ایست

مسلکی دارند دزدیده درون
ما ز دزدیهای ایشان سرنکون

دم به دم ضبط و زیانی میکنند
صاحب نقب و شکاف و رو زنند

Ez-Nubī ber ḫ̆ān kí vü ḳavm-i ū
Mī-berend ez-ḥāl-i ins sırr u bū

Z'ān rehī kí ins ezān āgāh nīst
Z'ān kíz'īn maḥsūs v'ez-īn eşbāh nīst

Meslekī dārend duzdīde derūn
Mā zi-duzdīhā-yı īşān ser-nigūn

Dem-be-dem żabṭ u ziyānī mī-künend
Ṣāḥib-naḳb u şikāf u revzenend

Me‘ānī-i elfāẓ: *ez-Nubī* Nubī; nūn’uñ żammı ve bā’nıñ kesriyle medd-i yā ile Ḳur’ān ismidir; Ḥażret-i Ḳur’ān *ber ḫ ̆ān kí*oḳu kí Cenāb-ı Ḥaḳḳ buyur(ul)muşdur *dīv* şeyṭān *vü ḳavm-i ū* o şeyṭānıñ ḳavmi cemā‘ati *mī-berend* iletür, götürür *ez-ḥāl-i ins* insānıñ aḥvālinden *sırr* gizlü *bū* ḳoḳu *z’ān rehī kí* ol bir yoldan kí*ins* insān *ez-ān* o yoldan *āgāh* ma‘lūm; uyanıḳ *nīst* degildir *z’ān kí* ol sebebden kí*z’īn*bu *maḥsūs* ma‘``lūm; ḥis *v’ez-īn* bu eşbāh şibihler, miṣaller, naẓīrler; ya‘nī gölge gibi ‘ālem-eşbāhdırlar dünyāya, kí ḳaraltı ‘ālemidir. *Nīst* yoḳdur *meslekī* bir meslek, bir ṭarīḳ *dārend* ṭutar duzdīde ḫırsız yataġı olan şeyṭān dimekdir *derūn* içerüye *mā* biz *zi-duzdīhā-yı* duzduñ cem‘idir; ḥırşışlar *īşān* anlarıñ ya‘nī şeyṭān ve cemā‘atiniñ *ser-nigūn*baş aşaġı olmaḳdır; ya‘nī zebūn ve maġlūb dimekdir. *dem-be-dem* vaḳt-be-vaḳt, sā‘at-be-sā‘at *żabṭ* ma‘lūm *vü ziyānī* żarar u ziyān *mī-künend* iderler *ṣāḥib-naḳb* delik ṣāḥibi; ya‘nī delik delerler*vü şikāf* yarıḳ; ya‘nī yarıḳ yararlar *vü revzenend* pencere ṣāḥibidir; ya‘nī pencere açarlar

Maḥṣūl-i ebyāt: Ḥażret-i Ḳur’ān’dan oḳu kí, Cenāb-ı Ḥaḳḳ buyurdı : şeyṭān ve anıñ ḳavm ü cemā‘ati, insānıñ aḥvālinden gizlü ḳoḳu iletürler bir yoldan, kí insān o yola āgāh degildir. Zīrā ol yol bu maḥsūsdan ve bu eşbāhdan degildir. Ya‘nī bir meslek ve bir ṭarīḳ ṭutarlar kíḥüsn-i beşeriyye ile yoldan ya‘nī insānıñ gözinden içerüsine girerler. Biz anlarıñ ḫırşışlıḳlarından başaşaġı olduḳ bir ḫırşışlıḳ ile, ya‘nī bir vechle. ‘İlm ü ma‘lūmātımız yoḳdur. Vaḳt **(315a)**bevaḳt bizi żabṭ ve bize żarar u ziyān iderler. Anlar delik delmege ve yarıḳ yarmaġa ve pencere açmaġa muḳtedir ve ṣāḥibdir. Cenāb-ı Ḥaḳḳ cümlemizi anlarıñ şerrinden ḫıfẓ ve emānende eylesün; āmīn.

Ṣaḥīfe (713) Fi’l-Meşnevī:

این جهان جیفه است و مردار ور خیص
بر چنین مردار چون باشم حریص

(566) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur.

Ṣaḥīfe (713):

فردا كه پيشكاه حقيقت شود پديد
شرمنده ره روى عمل بر مجاز كرد

Ferdā kí pīşgāh-ı ḥaḳīḳat şeved pedīd
Şermende reh-revī ‘amel ber mecāzī kerd

Me‘ānī-i elfāẓ: *ferdā* yarın kí*pīşgāh* öñünde *ḥaḳīḳat* ma‘lūm *şeved* olur *pedīd* ẓahir ü āşikāre *şermende* utanmaḳ, ḥecīl olmaḳ *reh-revī* yol gidensālik dimek *kí*ḥarf-i rabṭ *‘amel* ma‘lūm *ber mecāz* mecāz üzerine *kerd* eyledi

Maḥṣūl-i beyt: Yarın kí rūz-ı maḥşerde ḥaḳīḳat öñünde a‘māl, ef‘āl ẓāhir ü āşikāre olur. Ol vaḳt sālikler ve ‘ibādet iden ‘ābidler ve zāhidler ḥecīl utanurlar kí, ‘amelleri, ef‘ālleri ḥaḳīḳat degil idi. Niçün mecāz üzere ‘amel itdik, ḥaḳīḳat üzere ‘amel itmedik. Eyvāh derler; zīrā mecāzī olan ‘ameller maḳbūl olmayup eski paçavra gibi yüzlerine çarparlar. O ḳadar ta‘ab u meşaḳḳat bād-ı hevā olur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (713) Ḳāle’ṣ-Ṣā’ib:

واقف نميشوند كم كرداند راه
تا رهروان براهنماى نمى رسند

Vāḳıf nemī-şevend kem gerdāned rāh
Tā reh-revān be-rāh-nümāy nemī-resend

Me‘ānī-i elfāẓ: *vāḳıf* ma‘lūm *nemī-şevend* olmazlar kí*kem* noḳṣān *gerdāned* eylediler *rāh* yol *tā* ḥattá*reh-revān* sālikler Ḥaḳḳ’a gidiciler *be-rāh-nümāy* yol gösterici *nemī-resend* ulaşamadılar

Maḥṣūl-i beyt: Ol sālikler kí vāḳıf olmazlar kí bunı noḳṣān eylediler. Ḥattá bir yol göstericiye ulaşmadılar. Ya‘nī birṭaḳım sālikler vardır kí, anlar kendü ẓann ve

efkārıyle sülūk itdiler. Bir mürşid-i kāmile ulaşmadılar. Anlarıñ sülūkları noḳṣān ve żāyi‘ oldı, dimekdir. Zīrā mürşidsiz yol gidilmez ‘azīzim. Degil ṭarīḳ-i Ḥaḳḳ’a belkí bu dünyāda bile bir bildigin yola delīlsiz **(315b)**gidemezsiñ ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (714):

کفته اند بزبان علم ستر عورتست برای نماز
و بزبان کشف حضور دلست برای عرض راز

ذوق طاعت بی حضور دل نیاید هیچ کس
طالب حق را دل حاضر برین درکاه بس

Güfte end be-zebān-ı ‘ilm setr-i ‘avret berāy-ı namāz
Vü be-zebān-ı keşf ḥużūr-ı dilest berāy-ı ‘arż-ı rāz

Ẕevḳ-ı ṭā‘at bī-ḥużūr-dil ne-yāyed hīç kes
Ṭālib-i Ḥaḳḳ-rā dil ḥāżır berīn dergāh bes

Me‘ānī-i elfāẓ: *güfte end* söylemişlerdir kí*be-zebān* dil, lisān *‘ilm* ma‘lūm *setr-i ‘avretest* setr-i ‘avretdir *berāy* içün namāz edā-yı ṣalāt *vü be-zebān* dil, lisān *keşf* ma‘lūm *ḥużūr-ı dilest* gönlüñ ḥużūrıdır *‘arż* bir şey’ ‘arż u taḳdīm itmek *rāz* sırrı *ẕevḳ-ı ṭā‘at* ‘ibādetiñ, ṭā‘atiñ ẕevḳi *bī-ḥużūr-dil* ḥużūr-dilsiz *ne-yāyed* gelmez *hīçkes*hīçbir kimesneye *ṭālib-i Ḥaḳḳ-rā* Ḥaḳḳ’ı ṭaleb idiciye *dil* gönül *ḥāżır* ḥużūrda *berīndergāh* bu dergāh üzere *bes* ancaḳ

Maḥṣūl-i ebyāt: ‘İlm lisānı ile buyurmuşlardır kí; namāz içün setr-i ‘avretdir; ya‘nī bir ādem namāz edā idecek olur ise namāzda setr-i ‘avret ider, kí setr-i ‘avter lāzımdır. Buradakí setr-i ‘avretden murād kendüsini namāz içinde her bir ḫaṭar(a)dan muḥāfaẓa eyledigi gibi namāzı daḫı öylece şurūṭ ve erkānını muḥāfaẓa itmek gerekdir. Daḫı keşf-i lisānī ile buyurmuşlardır kí; sorrını Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a ‘arż itmek içün gönülde ḥużūr gerekdir. Eger ḥużūr olmaz ise ‘arż-ı esrār olmaz. Ṭā‘at u ‘ibādetiñ ẕevḳ u ṣafāsı ḥużūr-dilsiz hīç kimesneye müyesser olmaz. Ṭalib-i Ḥaḳḳ olan sālikānıñ gönli bu dergāh-ı ‘ālī üzereine ḥāżır olmaḳdır ancaḳ. Ya‘nī dā’imā ḥużūr-ı ḳalb gerekdir kí, ḥttā feṭḥ-i esrār ve keşf ü kerāmāt ḥāṣıl olsun ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (715):

خواجه را بین که از سحر تا شام
دارد اندیشهٔ شراب و طعام

شکم از خوش دلی و خوش حالی
کاه پر می کند کهی خالی

فارغ از خلد و ایمن از دوزخ
جای او مزبلست ویا مطبخ

Ḫˇāce-rā bīn kí ez-seḥer tā şeb
Dāred endīşe-i şarāb u ṭa‘ām

Şikem ez-ḫoş dilī vü ḫoş ḥālī
Gāh pür mī-küned gehī ḫālī

Fārigˇ ez-ḫold vü īmen ez-dūzaḫ
Cāy-ı ū mezbelest veyā maṭbaḫ

Me‘ānī-i elfāẓ: *ḫˇāce-rā* efendiye *bīn* gör *kí*ḥarf-i rabṭ *ez-seḥer* ṣabāḥdan *tā* ḥattá **(316a)***şām* aḫşama ḳadar *dāred* ṭutar endīşe *efkār* ṣarāb içmek *u ṭa‘ām* yemek *şikem* ḳarnı, baṭnı *ez-ḫoş* güzel *dilī* göñli *vü ḫoş* güzel *ḥālī* aḥvāli *gāh* ma‘lūm *pür* ṭolu *mī-küned* ider *gehī* ba‘ż-ı kere *ḫālī* boş *fārigˇ* ma‘lūm ez-ḫold Cennet *vü īmen* emīn *ez-dūzaḫ* cehennemden *cāy* yeri, maḥalli *ū* żamīr; ḫˇāceye rāci‘dir *mezbele* mezbelelik veyā maṭbaḫ ma‘lūm

Maḥṣūl-i ebyāt: Efendiyi gör kí ṣabāḥdan aḳşama ḳadar yemek içmek efkārında ḳarnını, baṭnını göñliniñ ḫoşluḳundan ve aḥvāliniñ güzelliginden gāh ṭolu ider ṭa‘ām u ṣarāb ile ve gāh boş ve ḫālī ider ẕevḳ ve sürūrundan. Cennetden fārigˇü’l-bāl cehennmeden emīn-i bī-bāk olmuşdur. O efendiniñ yeri mezbelelik veyā maṭbaḫ olmuşdur. Çünkí ḥayvān gibi yemekden içmekden başḳa bir derd ü efkārı yoḳdur. Ḥayvānlar da böyledir ancaḳ yerler içerler başḳa bir şey’den ḫaberlik yoḳdur. وما

خلق الله البقر على صورة البشر deniyor ‘azīzim. Āyet-i Kerīmesi’nden bī-ḫaber olan insān خلقت الجن والانس الا ليعبدون[88]

Ṣaḥīfe (715):

یک جوان را که خیر دائم داشت
پند میداد راهبی در دیر

کای پسر خیر نیست در اسراف
کفت اسراف نیست اندر خیر

Yek civān-rā kí ḫayr dā’im dāşt
Pend mī-dād rāhibī der-deyr

Kāy peser ḫayr nīst der-isrāf
Güft isrāf nīst ender-ḫayr

Me‘ānī-i elfāẓ: *yek* bir *civān-rā kí* deliḳanluya kí*ḫayr* żıdd-ı şerr *dā’im* dā’imā *dāşt* ṭutdı *pend* naṣīḥat *mī-dād* virdi *rāhibī* bir rahbān *der* ẓarfiyyet *deyr* kilise *kāy peser* iy oġul *ḫayr* ma‘lūm *nīst* yoḳdur *der-isrāf* isrāfda *güft* civān didi *isrāf nīst* isrāf yoḳdur *ende*r içinde *ḫayr* ma‘lūm

Maḥṣūl-i ebyāt: Bir civān, deliḳanlu dā’imā ḫayr iderdi. Bir rāhib aña kilisede pend ü naṣīḥat virdi. Şöyle kí; iy oġul isrāfda ḫayr yoḳdur; ya‘nī çoḳ isrāf ideyorsuñ, bunda ḫayr yoḳdur. Civān, cevābında didi kí; ḫayırda isrāf yoḳdur; ya‘nī ne ḳadar ḫayr ider iseñ it anda isrāf yoḳdur. Aña isrāf ideyorsuñ diyemezler. Ya‘nī isrāf ancaḳ insān kendü nefsine **(316b)**ṣarf ve i‘ṭā ider ise, anda ḥaẕer itsün isrāfdan. Yoḫsa fuḳarā vü żü‘efāya ne ḳadar iḥsān ui‘ṭāider ise itsün isrāf olmaz ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (716):

اجل چون فردا ایدت پیش و پس

[88] Sûre-i Zâriyât 56. Âyet-i Kerîme.

پیش و پس نکذاردست یکنفس

Ecel çün ferdā āyetdet pīş u pes
Pīş u pes ne-güẕāredest yek nefes

Me‘ānī-i elfāẓ: *ecel* ma‘lūm *çün* çünkí *ferdā* yarın *āyedet* saña gelür *pīş* öñ *u pes* arḳa *pīş* öñ *u pes* arḳa *ne-goẕāredest* bıraḳmaz *yek nefes* bir nefes

Maḥṣūl-i beyt: Çünkí ecel yarın saña gelür öñünden arḳandan; öñ ve arḳayı bıraḳmaz bir nefes. Ya‘nī seniñ eceliñ yarın kí gün gelüp, seni öñünden ve arḳandan muḥāṣara ve iḥāṭa ider. Bir nefes seniñ öñini ve arḳanı bıraḳmaz. Ḥattá nefes almaġa, vaṣiyyet itmege ḳoymaz. Ol ānda ve sā‘atde seniñ rūḥını ḳabż ider. İşte ḥāl bu merkezde ise, sen şimdidedn öñüni arḳanı gözet, gidecegin maḥal içün tedārikini gör. Vü girüye ḳalan māl ü emlāk ve eşyā’dan ḫayr, ḫayrāt eylemege sa‘y u ġayret eyle ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (717) Ḳāle’s-Sa‘dī:

خواجه در بند نقش الوان ایوانست
خانه از پای بست ویرینست

Ḫˇāce der-bend-i naḳş-ı eyvānest
Ḫāne ez-pāy best vīrānest

Me‘ānī-i elfāẓ: *ḫˇāce* efendi *der-bend* ḳaydında *naḳş-ı elvān-ı eyvānest* eyvānıñ ya‘nī ḫāneniñ elvānınıñ naḳşı efkārında *ḫāne* ev *ez-pāybest* dibinden, temelinden *vīrānest* vīrāndır, ḫarābdır

Maḥṣūl-i beyt: Efendi ḫāneniñ, eyvānınıñ naḳşı ḳaydında efkārında. Ḥālbukí ḫāne temelinden ḫarāb, vīrāndır. ‘Āḳil olan kimesne evvel[en] ḫāneyi ma‘mūr ider. Ṣoñra eyvānıñ naḳşına ḳıyām ider. Bir ḫāne kí temelinden virāndır; artıḳ öyle ḫāneniñ eyvānına naḳş urmaḳ efkārı ‘aynı dīvānelikdir. Burada ḫāneden murād, insānıñ ḫāne-i vücūdıdır. Ẕāt[en] bu ḫāne vīrān, ḫarābdır bunuñ ziynet ve nümāyişine himmet eylemek dīvānelik[dir]. Aṣıl naḳş urılacaḳ ḫāne ḳlabdir kí, orası Beytu’llâh olup anı envā‘-ı eẕkār-ı İlâhī ve maẓhar-ı feyż-i tecellī ile naḳş ve ziynet eylemege

himmet eyle kí o seniñle berāber **(317a)**burada, ḳabirde, āḫiretde ve her yerde ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (717) Ḳāle’s-Sa‘dī:

ان که قرارش نکرفتی و خواب
تا کل و نسرین نفشاندی نخست

کردش کیتی کل رویش بریخت
خار بنان بر سر خاکش برست

Ān kí ḳarāreş ne-giriftī u ḫˇāb
Tā gül u nesrīn ne-fişāndī nüḫüst

Gerdeş-i gītī gül-i rūyeş bi-rīḫt
Ḫār benān ber-ser-i ḫākeş bi-rust

Me‘ānī-i elfāẓ :*ān kí* ol kimesne kí*ḳarāreş* anıñ ḳarārı *ne-giriftī* ṭutmaz *vü ḫˇāb* daḫı uyḳusı ṭutmaz *tā* ḥattá *gül* çiçek *u nesrīn* Van güli ve Mışır güli ta‘bīr olunan laṭīf ve nāzik güldür. İki nev‘idir: Bir nev‘ine gül-i müşgī; dīger nev‘ine gül-i ‘anber derler. *ne-fişāndī* şaçarlardı *nüḫüst* birinci, ibtidā dimekdir. *gerdeş* inḳılāb, dönmek *gītī* iḳlīmiñ, cihānıñ *gül* ma‘lūm *rūyeş*-ş żamīr; o kimesneye rāci‘dir; anıñ yüziniñ *bi-rīḫt* dökdi *ḫār-ı benān* diken dibleri *ber* üzere *ser* baş *ḫākeş* -ş żamīr; o kimesneye rāci‘dir; anıñ ṭoprakı *bi-rust* bitdi

Maḥṣūl-i ebyāt: O kimesne kí, anıñ ḳarārı ṭutmaz ve uyḳusı gelmez idi. Ḥattá eṭrāfına ya‘nī döşeginin eṭrāfına gül ve nesrīn çiçekleri ibtidā şaçarlardı. Ya‘nī ol ḳadar kendüsi nāzik u laṭīf ve ḥubb, güzel maḥbūb-ı cihān idi. Cihānıñ, iḳlīmiñ inḳılābı anıñ gül yüzini dökdi. Ya‘nī fevt oldı ve ḳabriniñ ṭopraġınıñ başı ucunda diken bitdi. Anıñ ḳabriniñ başı diken dibi oldı. İşte dünyā böyle ẓālimdir. Böyle nice maḥbūbları, Yūsufları perīşān, ‘āşıḳlarını giriftār-ı belā vü muṣībet itmişdir. Ne ‘acūze, mekkāre ḳocaḳarudur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (718):

جمله دانند این اکر تو نکروی
هرچه مکارپش روزی بدروی

(595) ṣaḥīfede ẕīkr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (718) Fi’l-Meṣnevī:

تازه کن ایمان نه از کفت زبانن
ای هوا را تازه کرده در نهان

تا هوا تازه است و ایمان تازه نیست
کین هوا جز قفل آن در وازه نسیت

Tāze kün īmān ne ez-güft-ı zebān
İy hevā-rā tāze kerde der-nihān

Tā hevā tāze est u īmān tāze nīst
Kīn hevā cüz ḳufl ān dervāze nīst

Me‘ānī-i elfāẓ: *tāze* ma‘lūm *kün* eyle *īmān* ma‘lūm *ne* degil *ez-güft* sözden *zebān* lisān *iy* ḥarf-i nidā *hevā* ma‘lūm *tāze* ma‘lūm *kerde* eylemiş *der* ẓarfiyyet **(317b)***nihān* gizlü tā ḥattá *hevā* ma‘lūm *tāze est* tāzedir *u īmām* ma‘lūm *tāze nīst* tāze degildir *kīn* kí īn taḳdīrinde;*kízīrā īn* bu hevā *cüz* ġayrı *ḳufl* kilīd, miftāḥ *ān* ism-i işāret *dervāze* ḳapu *nīst* degildir

Maḥṣūl-i ebyāt: Īmānını dil ü cāndan tāze eyle. Zebān [u] sözden tāze eyleme. Zirā taṣdīḳ-i cānān olmasa iḳrār-ı bi’l-lisān olmaz, kí münāfıḳ īmānıyle müşrik olur. İy gizlüde vü bāṭında hevāsını tāze ve yeñi eylemiş insān! Ya‘nī tenhāda hevā-yı nefsine tābi‘ olan ādem, hevā-yı nefs tāzedir; īmān tāze degildir. Zīrā bu hevā ḳapunıñ kilīd ve miftāḥıdır; ġayrı başḳa degildir. Ya‘nī bu hevā ḳapunıñ

kilīdi dimekdir. Bu hevā-yı kilīd feṭḥ olur ise artıḳ içerüye hücūm idecek düşmānıñ ḥesābı yoḳdur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (720):

دعی التکاسل تغنم فقد جری مثل
که زاد راهروان چیستیست و چالاکی

Da‘īyyu’l-tekāsul feḳad cerā miṣl
Kí zād-ı rāh-revān çostīst u çālākī

Me‘ānī-i elfāẓ: *da‘ī* sen terk eyle *el-tekāsul* keselānlıġı *teġannum* ġanīmet bulasıñ *feḳad cerā* taḥḳīḳ cārī oldı *meṣelā* miṣl yönüñden *kı*ḥarf-i rabṭ *zād* azıḳ *rāh-revān* yol gidiciler *çostīst* çabuḳdur *u çālākī* yine çabuḳ ma‘nāsıdır.

Maḥṣūl-i beyt: Tekāsüli terk eyle; ġanīmet bulasıñ. Taḥḳīḳ miṣli cārī oldıgı sülūk idicileriñ zādı, azıġı çabuḳluḳdur. Ya‘nī sür‘atle olur. فاستعجل الوقت سیف قاطم sırrınca te’ḫīr ve tekāsül eyleme kí; هل جزاءالاحسان الا الاحسان[89] Āyet-i Kerīmesi sırrınca sen daḫı ġanīmet bulasıñ. Taḥḳīḳ bunuñ emṣāli cārī oldı kísālikiñ zād-ı rāhı arayıcılıḳ ve çabuḳluḳdur. Evet, sālik rāh-ı ḥaḳīḳat olan dā’imā delīl ve ġılavuzı aramaḳdır ve sür‘at itmekdir kí, zīrā vaḳt-i seyf ḳāṭı‘dır. ya‘nī günlerini beyhūde görmeyüb Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ ḳurb-ı ma‘neviyyesine gitmek içün bir mürşid-i kāmiliñ dāmeninden yapışub teraḳḳī itmekdir. Bundan büyük ni‘met ve ġanīmet olmaz ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (720):

پاک و صافی شوواز چاه طبعیت بد رای
که صفایی ندهد اب تراب آلوده **(318a)**

Pāk u ṣāfī şevu ez-çāh ṭabī‘at bi-derāy
Kí ṣafāyī ne-dehed āb-ı türāb-ālūde

[89] Sûre-i Rahmân 60. Âyet-i Kerîme.

Me‘ānī-i elfāẓ: *pāk* ṭāhir *u ṣāfī* ma‘lūm *şev* ol vāz *çāh* ḳuyudan *ṭabī‘at* ‘enāṣır-ı erba‘a*bi-derāy* çıḳ *kí* zīrā *ṣafāyī* birṣafā *ne-dehed* virmez *āb* ṣu *türāb* ṭopraḳ *ālūde* bulaşmış

Maḥṣūl-i beyt: Pāk u ṭahire veṣāfī ol; ṭabī‘at ḳuyusundan çıḳ. Zīrā kí ṭopraḳ ile ālūde olmuş ḳarışmış ṣu ṣafā virmez. Evet, cümleniñ ma‘lūmıdır; türāb ve çamur ile ḳarışmış ṣu berraḳ, ṣāfī, pāk u tāhir ṣuyuñ virdigi ṣafāyı virmez mi? Elbette virmez. İşte insān da bunuñ gibi ‘anāṣır-ı erba‘a ḳuyusundan çıḳub ṣaf u pāk u ṭāhir olmadıḳça ṣafā-yı ḳalb ve tecellī-i Ḥaḳḳ ẓuhūr itmez. Çünkí ḳuyuda çamur ve çör çöp vardır. Her ne ḳadar ṣuyı berraḳ ise de dibinde çamurı vardır. Bunuñ gibi bu ‘anāṣır-ı erba‘a ḳuyusunda olan türāb mā’-i hevā ve nār kí bunlarıñ mecmū‘ından şehevāt-ı nefsāniyye ḥāṣıl olur. Ārzū ve istekler bunlardandır. Egerçí bunları terk idüp ṣāfī, berraḳ olur iseñ ya‘nī ġıll u geşden pāk olur iseñ artıḳ ṣafā-yı ḳalb ve ḥużūr-ı Ḥaḳḳ seniñ içündir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (720):

كر بدرقهٔ لطف تو ننمايد راه
از راه تو هيچكس نكردد اكاه

انكه كه بره رسد و بايد رفتن
توفيق رفيق نشد واويلاه

Ger bedreḳa-i luṭf-ı tu ne-nümāyed rāh
Ez-rāh-ı tu hīçkes ne-gerded āgāh

Ān kí be-reh resed vü bāyed refīḳ
Tevfīḳ-i refīk ne-şüd vāveylāh

Me‘ānī-i elfāẓ: *ger* eger *bedreḳa-i* ġılavuz *luṭf* ma‘lūm *tu* saña *ne-nümāyed* göstermez ise *rāh* yol *ez-rāh* yoldan *tu* seniñ *hīçkes*hīçkimesne *ne-gerded* eylemez *āgāh*uyanıḳlıḳ *ān kí* ol vaḳt *kí*ḥarf-i rabṭ *be-rāh* yola *resed* ulaşur *vü bāyed* gerek *reften* gitmek *tevfīḳ* ma‘lūm *refīḳ* arḳadaş *ne-şüd* olmadı *vāveylāh* ma‘lūm

Maḥṣūl-i ebyāt: Eger saña luṭfuñ ġılavuzı olan bir mürşid-i kāmil yol göstermez ise yoldan seni hīçbir kimesne āgāh eylemez. Ma‘lūmdur; zīrā Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ luṭf u ‘ināyeti ġılavuzı olan mürşid-i kāmil ise kimiñ cānı ve ne ḳudreti vardır kí **(318b)**ṭarīk-i müstaḳīm üzere gitsün. Ve derd-i ‘ışḳ-ı İlâhī üzere sülūk itsün. Ol vaḳt kí yola ulaşur ve oradan gitmek lāzımdır. Ya‘nī bir kimesne kí ṭarīk-i müstaḳīme ve ṭuruḳ-ı ‘aleyhde sülūka yitişüb oradan kí teraḳḳī itmek lāzımdır; elbette Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ tevfīḳ ve luṭfı gerekdir. Egerçí tevfīḳ-i refīk olmaz ise ol zamān vāveylāh ve vā ḥaseratā vā nedāmetā feryādları, āsumānı ṭutar. Ya‘nī ṭarīḳ-i müṣṭaḳīmden ṭarīḳ-i ḍalālete giden ve orada ḳalan kimesneniñ vāveylāsı böyle olur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (721):

کنون باید ای خفته بیدار بود
چو مرک اندر آرد زخوابت چه سود

تو پیش از عقوبت در عفو کوب
که سودی ندارد فغان زیر چوب

(408) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (721) Ḳāle’l-Ḥāfiẓ:

جنت نقدست این جا عشرت و عیش و حضور[تازه کن][90]
زانکه در جنت خدا بر بنده ننویسد کناه

Cennet-i naḳdest īn cā ‘işret u ‘ıyş u ḥużur [tāze kün]
Z’ān kí der-Cennet-i Ḫudā ber bende ne-n’vīsed günāh

[90] Bkz. https://ganjoor.net

Me‘ānī-i elfāẕ: *Cennet* ma‘lūm *naḳdest* peşīndir *īn* bu *cā* maḥalde ‘*işret ü ‘ıyş u ḥużūr* ma‘lūmdur *[tāze kün] z’ān kí* ol sebebden kí*der-Cennet-i Ḫudā* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ Cennetinde *ber* üzere *bende* ḳul *ne-n’vīsed* yazmazlar *günāh* ma‘lūm

Maḥṣūl-i beyt: Bu yerde, bu maḥalde peşīn Cennet vardır kí, o Cennetde ‘işret ü ‘ıyş ve ḥużūrdur. Ol sebebden kí, Allâh’ıñ Cennetinde bende üzerine günāh yazılmaz. Ya‘nī bu dünyāda cennet-i ma‘nevī vardır. Cennet-i āḫiret mu’aḫḫar oldığından bu cennet-i ma‘neviyyeye naḳd-i peşīn denildi. Ol cennetde ḥūrī, ġılmān, köşkler bu gibi şey’ler yoḳdur. Ancaḳ o cennetde Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ ‘ışḳ u maḥabbetiyle ḥużur vardır kí, o Cennete dāḫil olanlara günāh yazılmaz. Ya‘nī anlar günāhından berīdirler. Aşlā Ḥaḳḳ’a ma‘ṣiyyet itmezler, kí ḥattá günāh yazıla. Buña cennet-i ‘irfān daḫı derler. Erbābınıñ ma‘lūmıdır ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (722) Fi’l-Meşnevī:

کودکان کرچه بیک بر مکتب درند
در سبق هر یک زیک بالا تراند **(319a)**

خود ملائک نیز نا همتا بدند
زین سبب در اسومان صف صف شدند

Kūdekān gerçí be-yek ber-mekteb derend
Der-sebaḳ her yek zi-yek bālā-terend

Ḫod melā’ik nīz nā-hemtā budend
Z’īn sebeb der-āsumān ṣaf ṣaf şüdend

Me‘ānī-i elfāẕ: *kūdekān* kūdekiñ cem‘idir; çocuḳlar *ger çí* eger çí*be-yek ber-mekteb* ma‘lūm *derend* içindedirler *der-sebaḳ* dersde *her yek* her biri *zi-yek* birinden *bālā-terend* a‘lā ve ziyāde bālādırlar *ḫod* ḥaḳīḳatde *melā’ik* ma‘lūm *nīz* daḫı *nā-hemtā* müsāvī, müşābih olmayan *budend* oldılar *z’īn*bu sebebden *der-āsumān* göklerde *ṣaf* ṣaf *şüdend* oldılar

Maḥṣūl-i ebyāt: Çocuḳlar egerçí bir makteb içredirler; lâkin dersde her biriniñ dīgerinden bālā-terdirler. Ya‘nī bir mekteb ve bir yerde ve bir ḫˇāceden oḳurlar, ders alurlar; lâkin bi-ḥasbi’l-isti‘dād ve ḳābiliyyet birbirlerinden farḳ ve temyīzlik vardır. Ḥaḳīḳatde melā’ike müsāvī ve birbirlerine müşābih olmadıḳlarımadan işte bu sebebden gökler üzere ṣaf ṣaf mekān ṭutdılar; bir nev‘i oldırlar. İçlerinde büyükleri ve efḍāl olanları vardır. Gerçí cümlesiniñ ismi melā’ikedir; ammā efḍāliyyet ḥasebiyle birbirlerinden farḳ olunurlar ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (723) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

هست امیدم علی رغم عدو روز جزا
فیض عفوش ننهد بار کنه بر دوشم
Hest omīdem ‘alā raġm-ı ‘adū rūz-ı cezā
Feyż-i ‘afveş ne-nehed bār-ı günah ber dūşem

Me‘ānī-i elfāẓ: *hest* vardır *omīdem* ma‘lūm *‘alā raġm-i ‘adū* düşmeni ḫor ve zelīl itmek içün *rūz-ı cezā* ḳıyāmet güni *feyż*dökmek *‘afv* ma‘lūm *-ş* żamīr; Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a rāci‘dir *ne-nehed* ḳoymaz *bār* yük *günah* ma‘lūm *ber* üzere *dūşem* omzum

Maḥṣūl-i beyt: Ümīdim vardır kí düşmenimiñ körlügüne ḳıyāmet güni Anıñ ‘afvı feyżi günāh yükini omuzum üzere ḳoymaya. Ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳḳ’dan ümīdim budur kí, ‘adūmız olan şeyṭānı ḫor ve zelīl ve me’yūs itmek içün Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ raḥmet-i vāsi‘ası muḳteżāsınca ‘afv ve maġfiretini ḳulları üzere ifāże itdikde benim daḫı omzumda günāh yüküni ḳoymaya ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (725):

نه منعم بمال از کسی بهترست
خرار چل الطلس پوشد خرست **(319b)**

برین عقل و همت نخوانم کست
وکر میرود صد غلام از پست

تکبر کند مرد حشمت پرست

نداند که حشمت بحلم اندرست
چو منعم کند سفله را روزکار
نهد بر دل تنک درویش بار

چو بام بلندش بود خود پرست
کند بول و خاشاک بر بام پست

Ne mun‘im be-māl ez-kesī bih-terest
Ḫar er çul-i aṭlas pūşed ḫarest

Berīn ‘aḳl u himmet ne-ḫˇānem kist
Veger mī-reved ṣad ġulām ez-pest

Tekebbur küned medr-i ḫaşmet-perest
Ne-dāned kí ḥaşmet be-ḥilm enderest

Çü mun‘im küned sifle-rā rūzgār
Nehed ber-dil-i teng dervīş bār

Çü bām-ı bülendeş büved ḫod-perest
Küned bevl u ḫāşāk ber bām-ı pest

Me‘ānī-i elfāẓ: *ne* degil *mun‘im* in‘ām idici *be-māl* māl ile *ez-kesī* bir kimesneden *bih-terest* ziyāde güzel *ḫar* eşek *er* eger *çul-i aṭlas* aṭlasdan çul *pūşed* örtesiñ *ḫarest* eşekdir *bedīn* bu *‘aḳl u himmet* ile *ne-ḫˇānem* oḳumam *kist* kimesnedir *veger* eger *mī-reved* gider *ṣad* yüz *ġulām* köle *ez-pest* arḳasından *tekebbur* kibr *küned* ider *merd* ādem *ḥaşmet-perest* ḥaşmet ṭapan *ne-dāned kí* bilmez kí*ḥaşmet* ma‘lūm *be-ḥilm* ma‘lūm *enderest* içindedir *çü* çünkí*mun‘im* ma‘lūm *küned* ider *sifle-rā* sefīhi *rūzgār* eyyām *nehed* kor *ber* üzere *dil* göñül *teng* ṭar *dervīş* faḳīr *bār* yük, minnetmend*çu* çünkí*bām* ṭamı *bülendeş* anıñ yüksek *büved* olur *ḫod-perest* kendüye ṭapıcı *küned* ider *bevl* ma‘lūm *ḫāşāk* daha büyügi *ber* üzere *bām* ṭam *pest* alçaḳ

Maḥṣūl-i ebyāt: Zengin olan ādem in‘ām u iḥsān eylemege ve māl bir kimesneden ziyāde eygü dimekdir. Eşege aṭlas çul örtürtmekle yine eşekdir. Bu ‘aḳl ve himmet ile olan ādeme, ādem insān oḳumam, dimem. Ya‘nī böyle zengin olmaġlı tekebbür ve mu‘aẓẓam iden ādem, maḳbūlüm degildir; aña ādem oḳumam. Egerçí arḳasından yüz ġulām, köle gider ise de. Zīrā ḥaşmet-perest olan ādem, żarūrī ṭabī‘i tekebbür ider. Bī-çāre bilmez kí, ḥaşmet ḥilimdedir. Ya‘nī herkese ḥilm ile mu‘āmele itmek ‘ayn-ı ḥaşmetdir. Lâkin çünkí eyyām-ı sefīhi zengin, māl-dār ider. Faḳīr olanlarıñ ḫār olan göñline minnet yükini ḳor. Çünkí o sefīhiñ kendüsine ṭapan ādemiñ ṭamı yüksek oldı. **(320a)**Alçaḳ olan ṭamlara bevl ider; daha başḳasını da icrā ider. Sefīh bu yā ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (725) Fi’l-Meṣnevī:

کر کدایان طامعند و زشت خو
در شکم خوران تو صاحب دل بجو

در تک دریا کهر بت سنکها ست
فحرها اندر میان ننکهاست

Ger gedāyān ṭāmi‘ end vü zişt ḫū
Der-şikem ḫorān tu ṣāḥib-dil be-cū

Der-tek-i deryā guher bā-senghāst
Faḫrhā ender-miyān-ı nenghāst

Me‘ānī-i elfāẓ: *ger* eger *gedāyān* gedānıñ cem‘idir; dilenciler ṭāmi‘end ṭama‘ idiciler *vü zişt* kötü, ḳabīḥ *ḫū* ḫūylu, aḫlāḳlu *der* ẓarfiyyet ş*ikem* ḳarnı, baṭnı *ḫorān* yiyiciler *tu* sen *ṣāḥib-dil* göñül ṣāḥibi *be-cū* ara, ṭāleb eyle *der-tek* dibinde *deryā*

baḥr, deñiz *guher* cevher *bā-sengest* ṭaşlar ile berāberdir, maḫlūṭdur *faḫrhā* iftiḫārlar *ender-miyān* içlerinde, ortalarında *nenghāst*‘ayb u nengler dimekdir

Maḥṣūl-i ebyāt: Egerçí gedālar vü dilenciler ṭama‘kār ve çirkin ḫūylu ve kötü aḫlāḳludırlar ve çoḳ yiyicidir; sen ṣāḥib-göñül ara, ṭaleb eyle. Ya‘nī anlarıñ böyle ẓāhir ḥāllerine naẓar itme. Sen bunlarıñ içinde olan ṣāḥib-dil ve evliyāyı ara, ṭaleb eyle. Zīrā deyānıñ dibinde cevher ṭaş ile maḫlūṭdur, berāberdir, ḳarışmışdır. Ve faḫrlar, ‘ayb u nengler mābeyninde mevcūddur. Sen anlarıñ bāṭın aḥvāllerine eyle ve anlardan ṣāḥib-dil olanları ṭaleb eyle.

Ṣaḥīfe (726):

در دیدهٔ اعتبار خوابست
بر رهکذار اجل سرا بیست

مشغول مشو بسرخ وزردش
اندیشه مکن ز کرم و سردش
سرمایهٔ افتست زنهار
خودرا زفریب او نکهدار

Der-dīde-i i‘tibār ḫ ̌ābest
Berreh-güẕār-ı ecel serābest

Meşġūl me-şev be-surḫ u zerdeş
Endīşe me-kün zi-germ u serdeş

Sermāye-i āfetest zinhār
Ḫod-rā zi-firīb-i u nigeh-dār

Me‘ānī-i elfāẓ: *der* ẓarfiyyet *dīde-i* göz *i‘tibār* ḳadr u ḳıymet *ḫ ̌ābīst* uyḳudur *ber* üzerinde *reh-goẕār*-ı *ecel* eceliñ, mevtiñ yolı; goẕārende serābīst serābdır serāb uzaḳdan şu gibi görinür; yanına varıldıḳda hīçbir şey’ yoḳdur, türābdır *meşġūl* ma‘lūm *me-şev* olma **(320b)***be-surḫ* ḳırmızı *vü zerdeş* ṣarusıyla *endīşe* efkār *me-kün*

eyleme *zi-germ* ṣıcaḳından *u serdeş* ṣo‘uḳından *sermāye-i* ma‘lūm *āfetest* āfetdir *zinhār* ṣaḳın *ḫod-rā* kendüni *zi-firīb-i ū* o dünyānıñ aldatmasından *nigeh-dār* ḥıfẓ ṭut

Maḥṣūl-i ebyāt: Dünyā dīde-i i‘tibārda uyḳudur. Ya‘nī dünyānıñ ḳadr ü ḳıymeti gözdeki uyḳu gibidir. Ecel yolunuñ güẕārende serābıdır. Ya‘nī sen onı serāb ẓann idersiñ. Ḥalbukí bir şey’ yoḳdur; yalñız ẓanndır. O dünyānıñ ḳırmızısıyla ṣarusıyla meşġūl olma. O dünyānıñ ṣıcaḳından, ṣo‘uḳından ya‘nī sürūrından, kederinden, faḳrından, ġınāsından efkār, endīşe eyleme. Anıñ ya‘nī dünyānıñ sermāyesi āfetdir. Ṣaḳın kendüni, anıñ aldatnasından ḥıfẓ eyle. Zīra kí anıñ elvānı, rengi seniñ ṭıfl-ı nefsini aldatur. Ve seni yoldan çıḳarub iżlāl ider. Ve netīce vādī-i ḫüsrānda ġūlyabānīlere seni telef ü żāyi‘ itdirir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (727):

دی روز بدو دلم امیدی میداشت
امروز برفت و نا امیدم بکذاشت

Dīrūz bedū dilem ümīdī mī-dāşt
İmrūz be-reft vü nā-ümīd be-goẕāşt

Me‘ānī-i elfāẓ: *dī* dün *rūz* gün *bedū* żamīr *dilem* göñlüm*ümīdī* bir ümīd *mī-dāşt* ṭutardı *imrūz* bugün *be-reft* gitdi *vü nā-ümīd* ümīdsiz *be-goẕāşt* geçdi, terk itdi

Maḥṣūl-i beyt: Dünkí gün andan göñlüm bir ümīd ṭutardı. Bugün ümīdim gitdi; nā-ümīdlik ḳaldı. Yevm-i maḥşerde müşrikīn ve küffār ṭarafından böyle söylenür. Ya‘nī anlar dünyāda pūtlara ṭapub ümīd iderler idi kí yarın anlara bir fā’ide itsün. O fā’ide bi’l-‘aks mażarrata tebdīl olunca böylece söylerler ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (727) Fi’l-Meṣnevī:

قصهٔآن آبکیرست ای عنود
که دروسه ماهیٔ اشکرف بود

Kıṣṣa-i ān ābgīrest iy ‘anūd
Kí der-ū se māhī-i oşgorf būd

[Maḥṣūl-i beyt]: İy lecūc u ‘anūd bu ol ābgīriñ ḳıṣṣasıdır kí, ol ābgīrdeibāḥ,şigerf ü ‘aẓīm māhī var idi; ya‘nī büyük balıḳ var idi.

چند صیادی سود آن آبکیر
بر کذشتند و بدیدند آن ضمیر

Çend ṣayyādī sūd-ı ān ābgīr
Ber güẕeştend vü be-dīdend ān żamīr

[Maḥṣūl-i beyt]: Birḳaç ṣayyād ol ābgīr cānibine geçdiler ve ol żamīri gördiler. Ya‘nī ol göle, ṣuya uġrayup andan **(321a)**mürūr itdiler. Ve ol gölde mużammir olan ibāh, büyük balıḳı gördiler.

پس شتابیدند تا دام آوردند
ماهیان واقف شدند و هوشمند

Pes şitābīdend tā dām āverdend
Māhīyān vāḳıf şüdend vü hūşmend

[Maḥṣūl-i beyt]: Pes ‘acele itdiler; dām-ı av gütüreler. Balıḳlar vāḳıf oldılar ve hūşmend oldılar. Ya‘nī o balıḳlar her biri ṣayyādlarıñ kendilerini şikār eylemekden ötüri ṭuzaḳ götürmege sür‘at eylediklerini her biri isti‘dādlıḳ ḳadr-i vāḳıf oldılar ve te‘eḳḳul ḳaldılar.

انکه عاقل بود عزم راه کرد
عزم راه مشکل نا خواه کرد

Ān kí ‘āḳıl būd ‘azm-i rāh kerd
‘Azm rāh-i moşkil nā-ḫˇāh kerd

[Maḥṣūl-i beyt]: Ol balıḳ kí kāmilü'l-'aḳl idi. derḥāl yola 'azm itdi. Nā-ḫˇāh olan müşkil yola 'azm eyledi. Ya'nī müşkil olan yola nā-ḫˇāh, istemeyerek 'azm ḳıldı. Ya'nī kendüniñ vaṭan-ı me'lūfından cüdā olmuş ve sefer ü seyāḥat ḳılmaḳ fi'l-ḥaḳīḳa bir müşkil yoldur, kí ṭabī'at anı istemez. Lâkin ol 'āḳıl ve kāmil kendi vaṭan-ı me'lūfından cüdā olup bi'l-żarūrī ma'e'l-kerāhe müşkil olan yola 'azīmet eyledi.

كفت با اينها ندارم مشورت
كه يقين سستم كنند از مقدرت

Güft bā-īnhā ne-dārem meşveret
Kí yaḳīn süstem künend ez-meḳderet

[Maḥṣūl-i beyt]: Ol 'āḳıl olan balıḳ kendi kendiye didi; ben bunlarla meşveret ṭutmazam; kí yaḳīn budur kí bunlar beni ḳudretden süst iderler. Ya'nī bunlar müşāvereye ehl degillerdir. Anıñ içün bunları müşāvere eylersem kendileriñ murādlarına göre re'y ve tedbīr eyleyüp beni murādım cānibine olan ḳudretden ve himmetden ve 'azīmetdenża'īf iderler didi.

مهر زاد و بود بر جانشان تنند
كاهلى و جهلشان بر من زنند

Mihr-i zād u būd ber-cāneşān tenend
Kāhilī vü cehleşān ber-men zenend

[Maḥṣūl-i beyt]: Zīrā zād ve būd maḥabbeti ya'nī bunlarıñ ṭoġduḳları ve olduḳları maḥal, kí vaṭandır; bu vaṭan maḥabbeti bunlarıñ cānı üzere ṭoḳunurlar ve urılurlar. Kilīm urmaḳ, ṭoḳumaḳ gibi bunlarıñ kāhilligi[ni] ve cehli[ni] baña ururlar. Ya'nī ben bunlarla meşveret ṭutmazam. Eger meşveret eylersem bī-şekk beni ḳudret ve himmetdenża'īf ider. Anıñ içün kí, vaṭanlarınıñ mihr ü maḥabbeti anlarıñ cānları üzere ṭolanurlar. Ve anlarıñ kāhilligi, cāhilligi baña te'ṣīr ider, didi.

مشورت را زندۀ باید نکو
که ترا زنده کند وآن**(321b)** زنده کو

Meşveret-rā zinde'i bāyed nikū
Kí tu-rā zinde küned v'ān zinde kū

[Maḥṣūl-i beyt]: Meşverete bir eygü zinde gerek, kí seni zinde eyleye. Ammā ol zinde ḳanı? Ya'nī fi'l-ḥaḳīḳa müşāvere eylemege bir eygü zinde-dil kimesne gerekdir. Tā kim anıñ kelām-ı ḥayāt-baḫşı seni iḥyā ḳıla ve maḳṣūdına muvaṣṣıl ola.

نیست وقت مشودت هین راه کن
چون علی تو آه اندر چاه کن

Nīst vaḳt-i meşveret hīn rāh kün
Çün 'Alī tu āh ender-çāh kün

[Maḥṣūl-i beyt]: Kendüsine bugüne tenbīh idüp, didi : İy nefs, āgāh ol. Meşveret vaḳti degildir, kí vaḳt be-ġāyet nāzikdir. Seyf-i ṣārim gibi 'ömr-i kesr ve berḳ-ı ḫāṭıf gibi durmayub geçer. İmdi yol eyle Ḥażret-i 'Alī raḍıya'llâhu 'anh gibi sen āhı çāh içre eyle ve sırrıñı āgāh söyle.

محرم آن اه کیمیابست بس
شب رود پنهان روی کن چون عسس

Maḥrem-i ān āh kīmyābest bes
Şeb reved pinhān-rūy kün çün 'ases

[Maḥṣūl-i beyt]: Ol āhıñ maḥremi ziyāde kīmiyābdır. 'Ases gibi şeb-rūluḳ ve pinhān-rūluḳ eyle. Ya'nī o āhıñ maḥremi kimyābdır. Çünkim böyle oldıysa pes 'ases gibi pinhān-rūluḳ eyle ve gice yüri. Ya'nī 'ases nice pinhān giderse ve ba'ż-ı

kimse gice ile ne güne pūşīde ve maḫfī seyr iderse iy sālik, rāz-dān gerekdir kí, sen daḫı bunlar gibi pinhān-rū olasıñ, dimekdir.

سوی دریا عزم کن زین آبکیر
بحر جو و ترک این کرداب کیر

Sūy-ı deryā ‘azm kün z’īn ābgīr
Baḥr-i cū vü terk īn girdāb gīr

[Maḥṣūl-i beyt]: Bu ābgīrden deyā cānibine ‘azm eyle. Baḥr dile ve bu girdābı terk eyle. Ya‘nī bu ābgīr dünyādan deryā-yı ḥaḳīḳat ve baḥr-i vaḥdet cānibine ‘azīmet eyle.

سینه را پا کرد دمی رفت آن حذور
از مقام با خطر تا بحر نور

Sīne-rā pā kerd demī reft ān ḥeẕūr
Ez-maḳām-ı bā-ḫaṭar tā baḥr-i nūr

[Maḥṣūl-i beyt]: Ol mübālaġa ile ḥaẕer idici zīrek balıḳ sīnesini pā eyledi ve gitdi maḳām-ı ba- ḫaṭardan baḥr-ı nūra dek seyr itdi.

رنجها بسیار دید و عاقبت
رفت آخر سوی امن و عافیت

Renchā bisyār dīd u ‘āḳıbet
Reft āḫir sūy-ı emn ü ‘āfiyet

[Maḥṣūl-i beyt]: Ol yolda ol balıḳ çoḳ belā ve miḫnetler gördi. Ve ‘āḳıbetü’l-emr, āḫir emn u ‘āfiyyet cānibine gitdi. Ve kendüyi maḥal-i emn ü selāmet olan baḥr-i ḥaḳīḳate vāṣıl itdi.

خویشتن افکند در دریای ژرف
که نیابد حد انرا هیچ طرف

Ḫ ̔īşten efkend der-deryā-yı jerf
Kí ne-yābed ḥadd-i ān-rā hīç ṭaraf

[Maḥṣūl-i beyt]: Kendüsini ol jerf ve ‘aẓīm olan deryāya bıraḳdı kí, **(322a)**hīç ṭaraf ya‘nī insānıñ gözi anıñ ḥadd ü kenārını bulmaz. Fi’l-ḥaḳīḳa deryā-yı vaḥdet ve baḥr-i ḥaḳīḳat bir ma‘nevī baḥrdir kí, hīç başar-ı başīreti ve çeşm-i sīreti anıñ ḥadd ü kenārını iḥātaya ḳādir olmaz. Çünkí bu balıḳ ol ābgīrden gitdi ve kendüni baḥr-ı nūra vāṣıl itdi.

پس چو صیاد ان بیاوردند دام
نیم عاقل را ازان شد تلخ کام

Pes çü ṣayyādān bi-yāverdend dām
Nīm ‘āḳıl-rā ez-ān şüd telḫ kām

[Maḥṣūl-i beyt]: Pes çünkim ṣayyādlar, ol balıḳları şikār içün dām getürdiler. Nīm ‘āḳıl ol ṣayyādlarıñ gelmesinden dimāġı acı oldı. Pes ol ḥāli müşāhede ḳıldıḳda fıṣatı fevt eyledigine nādim oldı.

کفت ان من فوت کردم فرصه را
چون نکشتم همره عاقل چرا

Güft ān men fevt kerdem forṣe-rā
Çün ne-geştem hem-reh-i ‘āḳıl çerā

[Maḥṣūl-i beyt]: O didi : Āh u vāh, ben fırṣatı fevt eyledim. O delīl ve reh-nümāya tābi‘ ve hem-rāh olmadım. Ve niçün ol ‘āḳil u kāmile mütāba‘at ḳılmadım. Murād-ı ehl-i ġafletiñ ḥaḳīḳat-i ḥāle vāṣıl oldıḳları demde بالبتنی اتخذت مع الرسول

سبیلاdiyü, Resūle mütāba‘at ve anıñ vārişlerine mürāfaḳat eylemegi temennī ḳılmalarıdır. Ve fevt olan ḥālete müteḥassir olmalarıdır.

بر کذشته حسرت آوردن خطاست
باز ناید رفته یاد آن هباست

Ber güẕeşte ḥasret āverden ḫaṭāst
Bāz ne-āyed refte yād ān hebāst

[Maḥṣūl-i beyt]: Geçmiş nesne üzere ḥasret getürmek ḫaṭādır. Zīrā refte vü güẕeşte, girü dönüb gelmez. Anı yād itmek ‘abeş ve hebā’dır.

لیک زان نندیشم و بر خود زنم
خویشتن را این زمان مرده کنم

Līk zi-ān n’endīşem u ber ḫod zenem
Ḫ‘īşten-rā īn zamān murde künem

[Maḥṣūl-i beyt]: Lâkin andan fikir eylemezem ve kedime ururam. Bu zamān kendimi mürde eyleyem. Ya‘nī ol nīm ‘āḳıl olan balıḳ kendisine eyitdi : Ol ‘āḳıl güẕer ḳıldığından ve fırṣatım fevt oldığından fikr ü endīşe eylemezem, kí vaḳt nāzikdir. Belkí fikri kendime żamm eylerim ve kendimiñ ḫalāsı içün tedbīr ḳılurum. Lâzım geldikçe bu zamān kendimi mürde-şekl ḳılam ve ölmezden evvel ölem. Bu ṣan‘atla ṣayyādlar ellerinden ḫalāṣ olam, didi.

همچنان مرد و شکم بالا فکند
آب میبردش نشیب و که بلند

Hemçünīn mürd vü şikem bālā fikend
Āb mī-bordeş nişīb u geh bülend

[Maḥṣūl-i beyt]: El-ḥāṣıl anıñ gibi ol balıḳ öldi ve baṭnını yuḳaru bıraḳdı. **(322b)**Āb anı gāh aşaġa ve gāh yuḳaru iletdi.

هر یکی زان قاصدان بس غصه برد
که دریغا ماهئ بهتر بمرد

Her yekī z'ān ḳāṣıdān pes ġuṣṣa bord
Kí dirīġā māhī-i bih-ter be-mürd

[Maḥṣūl-i beyt]: Pes ḳāṣıdlar ve ṣayyādlar bunuñ mürde olmasını gördüklerinde her birisi ol ḳāṣıdlardan çoḳ ġuṣṣa eyledi. Böyle diyü kí, iy dirīġā olsun, bih-ter olan balıḳ öldi. Ve anı ṣayd eylemekden herbirimiz maḥrūm ḳaldı.

پس کرفتش یک صیاد ارجمند
پس برو تف کرد و بر خاکش فکند

Pes girifteş yek ṣayyād ercomend
Pes berū tof kerd ber ḫākeş fikend

[Maḥṣūl-i beyt]: Pes bir ercümend ṣayyād anı ṭutdı; ba'dehū aña tef eyledi ve anı ḫāk üzere bıraḳdı. Ya'nī ölü ẓann eyleyüp anıñ vücūdını taḥḳīrden ötüri tof diyüp, götürüb deryā kenārına atdı. Anıñ içün kí ṣuda olan balıḳ murdār ve nā-pāk olur. Ammā ḫākde olsa pāk olur ve meẕbūḥ mertebesiñ bulur. Balıḳıñ renci ḫākde olmaḳdır dimişler.

غلط غلطان رفت پنهان اندر آب
ماند آن احمق همی کرد اضطراب

Ġalṭ ġalṭān reft pinhān ender-āb
Māned ān aḥmaḳ hemī kerd ıżṭırāb

[Maḥṣūl-i beyt]: Çünkim bu balıḳ bu ṣan‘atla ṣayyādlarıñ elinden ḳurtuldı. Pes yuvarlanaraḳ yuvarlanaraḳ pinhān ve maḫfī āba gitdi ve kendüyi deryāya vāṣıl itdi. Ammā ol aḥmaḳ bu tedbīr ü tedārike ḳādir olamayub maġrūr ve cāhil oldığından ‘azm-i rāh ḳılamayub ol ābgīrde ḳaldı ve ıżṭırāb ḳıldı.

از چپ و از راست میجست ان سلیم
تا بجهد خویش بر هاند کلیم

Ez-çep u ez-rāst mī-cüst ān selīm
Tā be-cehd ḫ ̌īş be-rehāned kelīm

[Maḥṣūl-i beyt]: El-ḥāṣıl ol selīm ve aḥmaḳ ṣoldan ve ṣaġdan ṣıçradı. Tā kendiniñ cehdiyle ve bī-vaḳt olan sa‘y ile kelīmini ḳurtara ve nefsini anlarıñ elinden eyleye.

دام افکندند اندر دام ماند
احمقی اورا دران اتش نشاند

Dām efkendend ender-dām mānd
Aḥmaḳī ū-rā derān āteş nişānd

[Maḥṣūl-i beyt]: Pes ṣayyādlar anı görüp dām bıraḳdılar ve ol dām içinde ḳaldı. Aḥmaḳlıḳ anı ol āteşde naṣb eyledi. Ḥamāḳat ve cehālet ol balıḳı ṣayyādlarıñ dāmından giriftār eyleyüp ‘āḳıbet āteşde yanmaġa vaż‘ eyledi.

بر سر اتش بپشت تابۀ
با حماقت کشت او هم خوابۀ

Ber ser āteş be-poşt-i tābe’ī
Bā-ḥamāḳat geşt ū hem ḫ ̌ābe’ī

[Maḥṣūl-i beyt]: Āteş ortasında bir tābenıñ arḳasında **(323a)**ḥamāḳatle o hem ḫˇābe oldı. Maḳṣūd, şol kāfir ve ‘āṣī olan kimseler olur kí, cehennem tābesında kendi ḥamāḳatleriyle cüft olduḳları ḥālde dāḫil olurlar ve anda pişüp ve yanup efġān ḳılurlar.

او همی جوشید از تف سعیر
عقل می کفتش الم یا تک نذیر

آن همی کفت از شکنبه وز بلا
همچو جان کافران قالوا بلی

Ū hemī cūşīd ez-tef-i se‘īr
‘Aḳl mī-güfteş elem yā tek neẕīr

Ān hemī güft ez- şikence v’ez-belā
Hemçü cān-ı kāfirān ḳālū belā

[Maḥṣūl-i ebyāt]: Ol aḥmaḳ balıḳ āteş [u] se‘īriñ ḥarāretinden ḳaynadı. Ol vaḳt ‘aḳl aña didi: Saña neẕīr gelmedi mi? Ol aḥmaḳ daḫı şikence ve belādan dirdi; kāfirleriñ cānı gibi, anlar gibi bize neẕīr geldi, didiler. Ve lâkin biz anı tekẕīb eyledik.

باز میکفت او که در این بار من
وارهم زین محنت کردن شکن

Bāz mī-gof ū kí der-īn bār men
Vārehem z’īn miḥnet-i gerden şiken

[Maḥṣūl-i beyt]: Girü ol ‘aḳlsız balıḳ āteş-i belāda yanarken didi : Eger bu kere gerden- şiken miḥnetden ḫalāṣ olam; ya‘nī bu boyun ḳırıcı ve ḳahr idici ‘aẕābdaeger bu def‘a ḳurtulursam

من نسازم جز بدریای وطن
ابکیریرا نسازم هم سکن

Men ne-sāzem cüz be-deryā-yı vaṭan
Ābgīrī-rā ne-sāzem hem seken

[Maḫṣūl-i beyt]: Ben deryādan ġayrıyı vaṭan düzmeyim. Bir ābgīri ben mesken düzmeyim.

آب بیحد جویم و ایمن شوم
تا ابد در امن و صحت میروم

Āb-ı bī-ḥādd cūyem u īmen şevem
Tā ebed der-emn u ṣıḥḥat mī-revem

[Maḫṣūl-i beyt]: Bī-ḥadd āb isteyim ve īman olam. Ya‘nī ṭālibim; ölem ve anda vaṭan ḳılam, didi. Tā ebedī emn ü ṣıḥḥatde gidem ve belādan kendümi ben ḫalāṣ idem, didi.

ان ندامت از نتیجهٔ رنج بود
نه ز عقل روشن چون کنج بود

Ān nedāmet ez-netīce-i renc būd
Ne zi-‘aḳl-ı rūşen çün genc būd

[Maḫṣūl-i beyt]: Ol nedāmet, renc olmaḳ netīcesinden idi; yoḫsa genc gibi rūşen olan ‘aḳldan degil idi. Ya‘nī bu ḥīn-i mużāyeḳede ve zamān-ı belāda ẓuhūra gelen bī-vaḳt-i temennī, ol aḥmaḳ ve nā-dānıñ bī-‘aḳllılıġındandır. Zīrā ḥamāḳatiñ ḫūy-i ḳabīḥi oldur kí, du‘ā ve temennī vaḳtinde cāhil ve ġāfil olur. ammā belā başına

geldikde beyhūde yere du‘ā ve temennī eyler. İşte o bī-vaḳt olan temennī ve du‘ādan ve nedāmet-i renc ü belānıñ netīcesinden oldı. Yoḫsa genc gibi rūşen olan ‘aḳlıñ netīcesinden olmadı.

میکند او توبه و پیر خرد
بانک **(323b)**لوردوا لعادوا میزند

Mī-küned ū tevbe u pīr-i ḫıred
Bāng-ı lev ruddū le-‘ādūmī-zened

[Maḥṣūl-i beyt]: Ol aḥmaḳ, vaḳt-i ġamda ve ḥīn-i elemde tevbe ve nedm eyler. Lâkin ‘aḳl pīri aña*lev ruddū le-‘ādū*ṣadāsını urur. Böyle diyü kí, iy aḥmaḳ ve nā-dān! Eger sen , bu belādan ni‘met ve ra’fet cānibine redd olunsaydıñ şol ‘amelden, kí nehy olduñ idi, yine añа ‘avdet eylerdiñ. İmdi bu tevbe ve nedāmetiñ bī-ma‘nādır ve buña i‘tibār yoḳdur diyü tevbīḫ iderler ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (727) Fi’l-Meṣnevī:

مکر شیطانست تعجیل و شتاب
لطف رحمانست صبر و احتصاب

با تانی کشت موجود از خدا
تا بشش روز این زمین و چرخا

در نه قادر بود کز کن فیکن
صد زمین و چرخ آوردی برون

این تانی از پی تعلیم تست
صبر کن در کار دیرآی و درست

Mekr-i şeyṭānest te‘cīl ü şitāb
Luṭf-ı Raḥmānest ṣabr u iḥtisāb

Bā-te'ennī geşt mevcūd ez-Ḫudā
Tā be-şeş rūz īn zemīn ü çerḫhā

Verne ḳādir büved k'ez-kun fe yekun
Ṣad zemīn u çerḫ āverdī birūn

Īn te'ennī ez-pey-i ta'līm-i tust
Ṣabr kün der-kār dīr āy vü dürüst

Me'ānī-i elfāẓ: *mekr*ma'lūm *şeyṭānest* şeyṭānıñdır; ḥīle, ḫud'a, dü bāre itmek *te'cīl* 'acele *ü şitāb* çabuḳ *luṭf* ma'lūm *Raḥmānest* Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ luṭfıdır *ṣabr* ṣabr itmek *vü iḥtisāb* ḥikmet ve maṣlaḥat muḳteżāsı üzeredir *bā-te'ennī*aġır ile; żıdd-ı 'acele *geşt* oldı *mevcūd* göze görinen ve görilmeyen mevcūdāt *ez-Ḫudā* Cenāb-ı Ḥaḳḳ'dan *tā* ḥattá *be-şeş rūz* altı gün *īn* bu *zemīn*yer, arżvü *çarḫhā* eflāk *verne* yoḫsa *ḳādir* ma'lūm *büved* olur *k'ez-kun fe yekun* lafẓ-ı şerīfiyle bir ānda olur, dimekdir. *ṣad* yüz *zemīn*yer, arżvü *çerḫ* felek *āverdī* getirür *birūn* ṭaşra *īn* bu *te'ennī* ma'lūm *ez-pey* içün *ta'līm-i tust* saña ta'līm içündür *ṣabr kün* ṣabr eyle *der-kār* işde, fi'lde *dīr* geç *āy* gel *vü dürüst* ṭoġrı

Maḥṣūl-i ebyāt: Te'cīl ve çabuḳluḳ şeyṭānıñ mekr [ü] ḥīlesindendir. Ammā ṣabr u iḥtisān luṭf-ı Raḥmān'dandır. Bu 'ālemler te'ennī ile Cenāb-ı Ḥaḳḳ'dan atlı günde vücūd bulup, ẓuhūr itdiler. Bu arż, yerler ve eflāk ḫalḳ oldı. Yoḫsa Cenāb-ı Ḥaḳḳ ḳādir, kí kun fe tekun ḫiṭābıyle yüz zemīn ve eflāk yoḳdan **(324a)**vücūda getirür. Ancaḳ bu te'ennī saña ta'līm içündür. İy insān, ṣabr eyle! İşde 'acele itme, geç olsun ṭoġrı gel. Ya'nī 'acele itme. Te'ennī ile ṭoġrı gel. Ṭarīḳ-i müstaḳīmden çıḳma, dimekdir. İrişür menzil ü maḳṣūdına āheste giden Tīz-i reftār olanuñ pāyına dāmen ṭolaşur 'azīzim.

Ṣaḥīfe (730) Fi'l-Meşnevī:

كفت ادعوا الله بى زارى مباش
تا بيايد فيضهاى دوست فاش

تا سقا هم ربهم آید خطاب
تشنه باش الله اعلم بالصواب

Güft ud‘ū Allâh bī-zārī me-bāş
Tā bi-yāyed feyżhā-yı Dūst fāş

Tā saḳā hem Rabbihim āyed ḫiṭāb
Teşne bāş Allâh e‘lem bi’ṣ-ṣevāb

Me‘ānī-i elfāẓ: *güft* buyurdı Cenāb-ı Ḥaḳḳ*ud‘ū Allâh* du‘ā idiñ *bī-zārī* nāle, āh [u] efġān itmemek*me-bāş* olma tā ḥattá*bi-yāyed* gele *feyżhā-yı Dūst* Dostuñ, Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ feżleri *fāş* āşikāre *tā* ḥattá*saḳā hem Rabbihimāyed* gele *ḫiṭāb teşne* ziyāde ṣusamış ādem dimekdir *bāş* ol *Allâh* Cenāb-ı Ḥaḳḳ *e‘lem* ziyāde bilicidir *bi’ṣ-ṣevāb* ṭarīḳ-i müstaḳīmi

Maḥṣūl-i ebyāt: Cenāb-ı Ḥaḳḳ Ḳur’ān’ı ‘Aẓīm’inde ud‘ū Allâh buyurdı. Baña du‘ā idiñ. Bī-zār olma; ya‘nī nāle, āh [u] efġān ve iñleyici ol. Ḥattá Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ feyżleri āşikāre ola du‘ā sebebiyle, dimekdir. Ḥattá saḳā hem Rabbihim ḫiṭāb-ı ‘izzeti saña gele teşne. Ol Cenāb-ı Ḥaḳḳ ṭarīḳ-i müstaḳīmi ziyāde bilicidir. Ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ luṭf u keremi nihāyeti yoḳdur. Ancaḳ sen de ḥarāret-i ‘ışḳ u maḥabbet yoḳdur. Sen anı tedārik it. İḥsān-ı ‘aṭā ḥesābsızdır. Nitekim bir ādem fevḳu’l-‘āde ṣusuz olsa rü’yāsında dā’imā ṣular başında bulunur. İşte anıñ gibi sen bir kere ḥarāret-i ‘ışḳ tedārik eyle. Artıḳ ötesi ḳolaydır ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (731) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

فقیر و خسته بدرکاهت امدم رحمی
که جز دعای توام نیست هیچ دست آویز
Faḳīr u ḫaste be-dergāhet āmedem raḥmī
Kí cüz du‘ā-yı tu em nīst hīç dest-āvīz

Me‘ānī-i elfāẓ: *faḳīr u ḫaste* ma‘lūm *be-dergāh* ḳapu işigi *-t* żamīr; Seniñ dimekdir. *āmedem* geldim *raḥmī* bir raḥm eyle *kí* zīrā *cüz* ġayrı *du‘ā* ma‘lūm *Tu* Seniñ *-em* baña **(324b)***nīst* yoḳdur *hīç* ḳaṭ‘ā, aṣlā *dest-āvīz* armaġan

Maḥṣūl-i beyt: Seniñ degāhına faḳīr ü ḫaste geldim; bir raḥm eyle kí, Seniñ du‘āndan ġayrı Saña armaġanım yoḳdur. Ya‘nī, Yā Rabb! Kerem ü iḥsānına ḥamd olsun kí, Seniñ derd-i ‘ışḳıñ sebebiyle yine Seniñ faḳī ve ḳaçaḫ ve ḫaste ve bī-çāreñ oldıġım ḥālde dergāhına geldim. Bu düşkin ḳulına bir baẓar-ı raḥmet eyle kí, Seniñ du‘āndan ve derd ü ġamından ġayrı bir armaġanım yoḳdur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (732) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

تیغی که اسمانش از فیض خود دهد اب
تنها جهان بکیرد بی منت سپاهی

Tīġī kí āsumāneş ez- feyż-i ḫod dehed āb
Tenhā cihān be-gīred bī-minnet sipāhī

Me‘ānī-i elfāẓ: *tīġī* bir ḳılıç *kí* ḥarf-i rabṭ *āsumāneş -ş* żamīr-i ġā’ib aña dimekdir *āsumān* burada ṣāḥib-āsumān murāddır. *ez-feyż* ma‘lūm *ḫod* kendü *dehed* vire *āb* ṣu *tenhā* yalñız *cihān* dünyā *bi-gīred* ṭutar *bī-minnet* iḫtiyācsız *sipāhī* ‘asker

Maḥṣūl-i beyt: Ṣol bir ḳılıç kí āsumān aña kendi feyżinden ṣu vire; bu ‘askereminnetsiz yalñız cihānı ṭutar. Ya‘nī ṣol bir seyfu’llâh ve mü’eyyed min ‘indi’llâh olan ‘ārif bi’llâh kí āsumān gibi ecrām-ı ‘āliyyeleriñ ṣaḥibi Ḥażret-i Ḥaḳḳ, aña kendü feyżinden ve fażl u kereminden te’yīdāt ve ḳuvvet-i vilāyet baḫş u nuṣret eyleye. Ẕü’l-fiḳār ile mü’eyyed olan Esedu’llâh El-Ġālib ‘Alī bin Ebá Ṭālib raḍiya’llâhu ‘anh gibi ‘askere ḳaçaḫ olmaḳsızın yalñız ṣūrī ve ma‘nevī cihānı ṭutar ve ġālib olur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (732) Ḳāle'l-Ḥāfıẓ:

دلا طمع مبر از لطف بی نهایت دوست
که میرسد همه را لطف بی نهایت دوست

(388) ṣaḥīfede ẕikr olundı; mürāca'at oluna.

Ṣaḥīfe (732) Ḳāle's-Sa'dī:

زمین شوره سنبل بر نیارد
درو تخم عمل ضایع مکردان

Zemīn-i şūre sünbül ber neyāred
Derū toḫm-ı 'amel żāyi' me-kerdān

Me'ānī-i elfāẓ: *zemīn* yer, arż şūre ma'lūm çoraḳ maḥal kí, ot bitmez. *sünbül* ḥabbe *ber* yuḳaru *neyāred* getürmez ya'nī ḥāṣıl itmez, bitirmez. *derū* żamīrdir; aña *toḫm* ma'lūm **(325a)** *'amel* ma'lūm *żāyi'* telef *me-kerdān* eyleme

Maḥṣūl-i beyt: Ṣūre olan çoraḳ yer, arż sünbül ḥabbe getürmez. Ya'nī ḳābil-i zirā'at olmayan çoraḳ maḥal ve yerde bir şey' bitmez. Öyle olan yere, maḥale 'amel toḫımını żāyi' vü telef itme, ya'nī beyhūde emel virme; netīcesi yoḳdur. İsti'dād ve ḳābiliyyeti olmayan ādemlerde çoraḳ maḥale beñzer. Anlara pend ü naṣīḥat ve himmet toḫımını ṣarf itme, beyhūdeddir; dimek olur. Zīrā kí,ol emirde ḳābiliyyet şarṭdır. Hīç ṭaşdan āyīne olur mı? Çünkí ṭaşıñ āyīne olmaya ḳābiliyyeti yoḳdur. Ya'nī ḳābiliyyetsiz ādem ḳalbi ṭaş gibidir. O ḳalb Cenāb-ı Ḥaḳḳ'a mir'āt-i mücellā olmaya ḳābiliyyeti yoḳdur. Nitekim küffṣr ve müşrikīn ḳalbleri, böylece ṭaşdır 'azīzim.

Ṣaḥīfe (732) Ḳāle'l-Ḥāfıẓ:

کوهر پاک بیاید که شود قابل فیض
ورنه هر سنک و کلی لولو و مرجان نشود

Gevher-i pāk bi-bāyedkí şeved ḳābil-i feyż
Verne her seng vü kilī lu'lu' u mercān ne-şeved

Me'ānī-i elfāẕ: *gevher* cevher *pāk* ma'lūm*bi-bāyed*gerek *kí* harf-i rabṭ *şeved* ola *ḳābil-i feyż* ma'lūm *verne*yoḫsa *her seng* her ṭaş *vü kilī* çamur *lu'lu'* incü *u mercān* ma'lūm *ne-şeved* olmaz

Maḥṣūl-i beyt: Pāk-ẕāt gerekdir kí, feyż-i İlâhīye ḳābil ola. Yoḫsa her bir ṭaş ve çamur incü ve mercān olmaz. Ya'nī pāk-ẕāt ve ṣāfī-ḳalb gerekdir kí; feyż-i belā vāṣıṭa-i Rabbānī'ye ve tecellī-i envār-ı Sübḥāniyye'ye ḳābil ve müste'id ola. Yoḫsa her ṭaş ve çamur lü'lü' ve mercān olmadıġı gibi;كالمجارة او اشد قوةolan ḳalb daḫı ḳābil-i feyż-i İlâhī olmaz. Hemen āteş-i 'ışḳla ḳalbden mā-sivāyı iḥrāḳ idüp ṣāfī-dil gerekdir kí, ḳābil-i feyż ola 'azīzim.

Ṣaḥīfe (732) Ḳāle'l-Ḥāfiẓ:

جمال یار ندارد نقات و پرده دلی
غبار ره بنشان تا نظر توانی کرد

Cemāl-i yār ne-dāred niḳāb u perde dilī
Ġubār-ı reh be-nişān tā naẕar tevānī kerd

(237) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca'at oluna.

Ṣaḥīfe (734) Ḳāle'ṣ-Ṣā'ib:

دل چو بیانست چه غم دیده اکر نا بیناست
خانهٔآیینه را روشنی از روزن نیست

Dil çü bīnāst çí ġam dīde eger nā-bīnāst
Ḫāne-i āyīne-rā rūşenī ez-rovzen nīst

Me‘ānī-i elfāẕ: *dil* **(325b)**göñül *çü* çünkí *bīnāst* göricidir *çí* ne *ġam dīde* göz *eger nā-bīnāst* görmeyicidir; ya‘nī a‘mādır *ḫāne-i āyīne-rā* āyīneden olan ḫāne, ev *rūşenī* żiyā ve ışıḳladıġı *ez-rovzen* pencereden *nīst* degildir

Maḥṣūl-i beyt: Çünkí göñül göricidir. Ne ġam ve ne keder göz görmez ise; ya‘nī bir ādemiñ kí ḳalbiniñ gözi göricidir, ḳalb gözi güşādedir; egerçí o ādemiñ ẓāhir gözi kördür görmez; ne ġam, maṭlūb ḳalb göziniñ görmesidir. Āyīneden yapılmış olan ḫāne, eviñ żiyāsı pencereden degildir; ẕātındandır. Zīrā kí ẕātı pür-cilā ve żiyādır; daha pencereye ḥācet yoḳdur. Anıñ gibi ḳalb gözi güşādedir; daha ẓāhir gözine iḥtiyāc yoḳdur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe 734 : Ḳāle’l Ḥāfıẓ

امروز قدر پند عزیزان شناختم
یا رب روان ناصح ما از تو شاد باد

(454) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

مرد باید که کیرد اندر کوش
ور نوشت است پند بر دیوار

(423) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (735) Fi’l-Meṣnevī:

در زمین کر نی شکر ور خود نی است
ترجمان هر زمین نبت وی است

ریک و خاک این زمین با ثبات
باز کوید بر تو انواع نبات

Der-zemīn ger ney-şeker ver ḫod neyest
Tercemān-i her zemīn nebt-i Veyest

Rīg u ḫāk īn zemīn bā-ṣebāt
Bāz gūyed ber-tu envā‘-ı nebāt

Me‘ānī-i elfāẓ: *der* ẓarfiyyet *zemīn* yer, arż *ger* eger *ney* ma‘lūm; ḳamış *şeker* ma‘lūm *ver*eger *ḫod* ḥaḳīḳatde *ney* ma‘lūm; ḳamış *-est* -dır *tercemān* ma‘lūm *her zemīn* her yer *nebt-i Veyest* Anıñ nebātıdır *rīg* ḳumu *ḫāk* ṭopraḳ *īn* bu *zemīn* yer, arż *bā-ṣebāt* Ḥaḳḳ’ıñ vāḥdāniyyetini iṣbāta *bāz* girü *gūyed* söyler *ber-tu* seniñ üzerine *envā‘-ı nebāt* otlarıñ her nev‘i

Maḥṣūl-i ebyāt: Eger yerde, zemīnde şeker ḳamışıdır yāḫud ‘ādī ḳamışdır ve her **(326a)**yerde her zemīnde biten otlar cümlesi Ḥaḳḳ’ıñ vāḥdāniyyetini mütercimdir. Ya‘nī Ẕāt-ı ulūhiyyetiñ birligini söyler yerde ve zemīnde olan ḳumlar ve ṭopraḳlar; Ḥaḳḳ’ıñ vāḥdāniyyetini iṣbāt ider. Herbir nev‘ otlar girü Anı söyler. Ve’l-ḥāṣıl dünyā ve mā-fīhā her ne kí murāddır, cümlesi Ḥaḳḳ’ıñ birligine delīldir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (736) Ḳāle’l-Ḥāḳānī:

نی همه یک رنک دارد در نیستانها ولیک
از یکی نی قند خیزد وز دیکر نی بوریا

Ney-i heme yek reng dāred der-neyistānhā velīk
Ez-yekī ney-i ḳand ḫīzed v’ez-dīger ney-i būriyā

Me‘ānī-i elfāẓ: *ney* ḳamış *heme* cümle *yek* bir *reng* elvān *dāred* ṭutar *der* ẓarfiyyet *neyistānhā* ya‘nī ḳamışlarıñ bitdigi yer ve maḥal *ve līk* lâkin *ez-yekī* birisinden *ney* ḳamış *ḳand* şeker *ḫīzed* ḳalḳar *v’ez-dīger* dīgerisinden *ney* ḳamış *būriyā* ḥaṣır ḳamış

Maḥṣūl-i beyt: Neyistānda olan ḳamışlar cümlesi bir reng ve elvān ṭutar. Lâkin bażısı şeker ḳamışdır; ba‘żısı ḥaṣır ḳamışdır. Ya‘nī ba‘żısından şeker çıḳarırlar ve ba‘żısından ḥaṣır doḳurlar. Gerçí cümlesi bir rengden lâkin derūnları başḳadır. İşte insānlar da böyledir; cümlesi bir rengdir, bir heykeldir; lâkin ba‘żısı mü’min ba‘żısı münāfiḳ ve ba‘żısı kāfir, müşrikdir. Ẓāhirleri birdir; derūnları, bāṭınları

başḳadır. Şeker ḳamışı maḥbūbıñ, cānānıñ elinde ve aġzında olur. Ḥaşır ḳamışı ahālī ḳara ve zişt-rū olan ādemleriñ ayaġı ve debīri altında olur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (738):

سعدیا حب وطن کرچه حدیث است صحیح
نتوان مرد بسختی که من اینجا زارم

(482) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (738):

یکی بنور عنایت ره هدایت یافت
یکی بوادی خذلان بماند سر کردان

یکی بوسوسهٔ دیو رفت سوی سقر
یکی ز پیروی حق کرفت ملک جنان

Yekī be-nūr-ı ‘ināyet reh-i hidāyet yāft
Yekī be-vādī-i ḫiẕlān be-māned ser gerdān

Yekī be-vesvese-i dīv reft sūy-ı saḳar
Yekī zi-peyrev-i Ḥaḳḳ girift mülk-i Cinān

Me‘ānī-i elfāẓ: *yekī* birisi *be-nūr-ı ‘ināyet* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ ‘ināyet nūrıyla *reh* yol *hidāyet* ma‘lūm *yāft* buldı *yekī* birisi *be-vādī-i ḫiẕlān* ḫüsrān, ḫiẕlān vādīsinde, ṣaḥrāsında *be-māned* ḳaldı *ser* baş *gerdān* dönmüş *yekī* birisi *be-vesvese-i* **(326b)***dīv* şeyṭānıñ vesve[se]siyle *reft* gitdi *sūy* ṭaraf *saḳar* ismiyle müsemmā olan cehenneme *yekī* birisi *zi-peyrevī* arḳasıyla, peyiyle *Ḥaḳḳ* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ *girift* ṭutdı *mülk-i Cinān* Cennetleriñ mülkini ṭutdı

Maḥṣūl-i ebyāt: Bu insānlardan birisi ya‘nī bir ṭā’ife, Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ ‘ināye ve iḥsān-ı ezeliyyesi olan Nūr-ı tecellī-i Rabbāniyyesi sāyesinde rāh-ı hidāyet ve ṭarīḳ-i müstaḳīmi buldı ve dünyā ve āḫiret necāt u selāmete yetişdi. Bir ṭā’ife muḳteżā-yı ḫilḳat u cibilliyeti ve ḥikmet-i İlâhī ve ‘ilm-i ezelī üzere ḫüsrān u ḫiẕlān vādisinde, ṣaḥrālarında baş dönmüş ḳaldı. Ve bir ṭā’ife daḫı şeyṭān-ı le‘īniñ vesvesesiyle aña teba‘iyyet iderek ve anıñ kiẕb ü hīlesini ṣaḥīḥ bilerek saḳar, cehenneme ḳadar gitdi. Ve bir ṭā’ife ezel-i azālde olan isti‘dād u ḳābiliyyeti ve Ḥaḳḳ’ıñ luṭf u iḥsānı tecellīsiyle şerī‘at-ı muṭahhara ve ṭarīḳ-i müstaḳīm arḳası ve pāyıyla ve ṣorresiyle mülk-i Cinānı ṭutdı. Ya‘nī mü’min ve muvaḥḥid olup Cennete gitdi. [91] و هو على كل شئ قدير [92] فريق فى الجنة و فريق فيالسعير sırrınca bu ādemoġulları iki fırḳa olup birisi maẓhar-ı ism-i Cemāl olup Cennete; dīgeri maẓhar-ı ism-i Celāl olup cehenneme gitdi. [93] لا يسئل عما يفعل Bu baḥṣ-i tavīldir; dīger tercümemizde beyān ve tafṣīl olunmuşdur aña mürāca‘at oluna ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (742) Fi’l-Meṣnevī:

ناقهٔ صالح بصورت بد شتر
پی بریدندش ز جهل ان قوم مر

Nāḳe-i Ṣāliḥ be-ṣūret bud şütür
Pey borīdendeş zi-cehl ān ḳavm-i mur

[Maḥṣūl-i beyt]: Ṣāliḥ Peyġamber ‘aleyhi’s-selām’ıñ nāḳesi ṣūretde şütür idi. Ol telḫ ve ḫām ḳavim cehl sebebiyle anıñ sükkerini kesdiler.

ناقة الله اب خورد از جو و میغ
آب حق را داشتند از حق دریغ

[91] Sûre-i Şûrâ 7. Âyet-i Kerîme.
[92] Sûre-i Şûrâ 9. Âyet-i Kerîme.
[93] Sûre-i Enbiya 23. Âyet-i Kerîme.

Nāḳetu'llâh āb ḫord ez- cū vü mīġ
Āb-ı Ḥaḳḳ-rā dāştend ez-Ḥaḳḳ dirīġ

[Maḥṣūl-i beyt]: Nāḳetu'llâh ırmaḳdan ve buluṭdan nāzil olan ābdan ṣu içerdi. Ḥaḳḳ'ıñ ābını Ḥaḳḳ Te'ālá'dan dirīg ṭutdılar. Nāḳetu'llâhdan ṣuyı dirīġ ṭutmaḳ ḥaḳīḳatde Allâh'dan dirīġ **(327a)**ṭutmaḳ menzilesindedir.

شحنهٔ قهر خدا زیشان بجست
خون بهای اشتری شهری درست

Şiḥne-i ḳahr-ı Ḫudā zī-şān be-cüst
Ḫun bahā-yı uşturī şehrī dürüst

[Maḥṣūl-i beyt]: Ḥaḳḳ Te'ālá, Anıñ ḳahrı şiḥnesi, ol ümmetden bir deveniñ ḳan bahāsını tamām bir şehr iste; ya'nī ol nāḳeyi sükkerledikden ṣoñra bi'l-külliyye ol şehri ol nāḳeniñ ḳan bahāsına bedel, Ḥaḳḳ Te'ālá ḳahr eyledi.

صالح از خلوت بسوی شهر رفت
شهر دید اندر ماین دود و تفت

Ṣāliḥ ez-ḫalvet be-sūy-ı şehr reft
Şehr dīd ender-miyān dūd u teft

[Maḥṣūl-i beyt]: Ṣāliḥ 'aleyhi's-selām ḫalvetden şehr cānibine gitdi; şehri dūd u teft içinde gördi.

ز استخوانها شان شنید او نالها
اشک ریزان جان شان چون ژالها

Z'ustuḫ̌ānhā-şān şonīd ū nālehā
Eşk rīzān cān-ı şān çün jālehā

[Maḥṣūl-i beyt]: Anlarıñ üstüḫ̆ānlarından Ṣāliḥ ‘aleyhi’s-selām nāleler işitdi. Gözyaşı döküci idi. anlarıñ cānı jāleler gibi; ya‘nī bunları bu ḥālet üzere müşāhede eyledi.

صالح ان بشنید و کریه ساز کرد
نوحه بر نوحه کران اغاز کرد

Ṣāliḥ ān be-şonīd vü girye sāz kerd
Nevḥa-ber-nevḥa girān āġāz kerd

[Maḥṣūl-i beyt]: Ṣāliḥ ‘aleyhi’s-selām bunı işitdi ve aġlamaġa başladı. Nevḥa idiciler üzere nevḥa itmege şurū‘ eyledi.

کفت ای قومی بباطل زیسته
وز شما من پیش حق بکریسته

Güft iy ḳavmī be-bāṭıl zīste
V’ez-şumā men pīş-i Ḥaḳḳ b’egrīste

[Maḥṣūl-i beyt]: Ṣāliḥ ‘aleyhi’s-selām ol ḳavme bu güne ḫiṭāb idüp, didi : İy bāṭıl ile dirilmiş bir ḳavim! Ve sizden ötüri ben Ḥaḳḳ ḥużūrında aġlamışım ve sizden Ḥażret-i Ḥaḳḳ’a çoḳ şikāyet eylemişim.

حق بکفته صبر کن بر جور شان
پند شان ده بس نماند از دور شان

Ḥaḳḳ be-güfte ṣabr kün ber-cevr-i şān
Pend-i şān deh bes ne-mānd ez-devr-i şān

[Maḥṣūl-i beyt]: Ṣāliḥ ‘aleyhi’s-selām ol ḥīnde kendisine eyitdi : Ḥaḳḳ Te‘ālá baña anlarıñ cevri üzere ṣabr eyle dimişdir. Anlara pend virenleriñ devr ve zamānından çoḳ ḳalmadı.

من بکفته پند شد بند از جفا
شیر پند از مهر جو شد وز صفا

Men be-güfte pend şüd bend ez-cefā
Şīr-i pend ez-mihr cūşed v’ez-ṣafā

[Maḥṣūl-i beyt]: Ṣāliḥ ‘aleyhi’s-selām aydır : Ben Ḥaḳḳ Te‘ālá’ya dimişdim; benim naṣīḥatim anlarıñ cefāsından bend oldı; ya‘nī mün‘aḳid oldı. Zīrā naṣīḥat südi mihr ve ṣafādan ḳaynar ve derūnıñ maḥabbetinden ẓuhūra gelür.

بسکه کر دید از جفا بر جای من
شیر پند افسرد در رکهای من**(327b)**

Bes kí kerdīd ez-cefā ber cāy-ı men
Şīr-i pend efsurd der-reghā-yı men

[Maḥṣūl-i beyt]: Ziyāde cefāda kí, benim ḥaḳḳımda eyledigiñiz naṣīḥat südi benim ṭamarlarımda müncemid oldı ve size naṣīḥat ḳılmaḳdan ḳalbim nefret ḳıldı.

حق مرا کفته ترا لطفی دهم
بر سر ان زخمها مرهم نهم

Ḥaḳḳ merā güfte tu-rā luṭfī dehem
Ber-ser ān zaḫmhā merhem nehem

[Maḥṣūl-i beyt]: Ḥaḳḳ Te‘ālá ḫāṭırımı cebr tesliyet itmek içün baña dimişdir : Saña ziyāde luṭf viririm, ol zaḫmlarıñ başı üzere merhem ḳorım.

صاف کرده حق دلم را چون سما
روفته از خاطرم جور شما

Ṣāf kerde Ḥaḳḳ dilem-rā çün semā
Rūfte ez-ẖāṭırem cevr-i şumā

[Maḥṣūl-i beyt]: Ḥaḳḳ Teʻālá benim ḳalbimi semā gibi ṣāf eylemişdir. Benim ẖāṭırımdan siziñ cevriñiz, ḥāṣā, kin süpürmüşdür.

در نصیحت من شده بار وکر
کفته امثالو سخنها چون شکر

Der-naṣīḥat men şüde bār ve ger
Güfte emṯāl vü soẖanhā çün şeker

[Maḥṣūl-i beyt]: Tekrār merḥamet ve şefḳat cihetinden ben size naṣīḥatde olmışım. Şeker gibi sözler ve miṯaller dimişim.

شیر تازه از شکر انکیخته
شیر و شهدی با سخن امیخته

Şīr-i tāze ez-şeker engīẖte
Şīr ü şehdī bā-süẖan āmīẖte

[Maḥṣūl-i beyt]: Şekerden tāze süd peydā eylemiş idim; söz ile bir şeh ve şīri ḳarışdırmışdım. Yaʻnī laṭīf ve şīrīn sözler dimişdim.

در شما چون زهر کشته ان سخن
زانکه زهرستان بدید از بیخ و بن

Der-şumā çün zehr geşte ān süḫan
Z'ānkí zehristān budīd bīḫ u bun

[Maḥṣūl-i beyt]: Siziñ vücūduñuzda ol liṭīf ve şīrīn olan süḫan zehir gibi olmuşdu. Zīrā kí, aṣlından ve kökünden zehristān idiñiz.

چون شوم غمکین که غم شد سر نکون
غم شما بو دید ای قوم حرون

Çün şevem ġamgīn kí ġam şüd ser-nigūn
Ġam şumā būdīd iy ḳavm-i ḥarūn

[Maḥṣūl-i beyt]: Niçün ġamgīn olam, kí ġam başaşaġı oldı. İy ton ve ḥarūn ḳavm! Baña ġamsız oldıñız.

هیچ کس بر مرک غم نوحه کند
ریش سر چون شد کسی مو برد

Hīçkes ber merg-i ġam nevḥa kond
Rīş-i ser çün şüd kesī mū bord

[Maḥṣūl-i beyt]: Hīç kimesne ġamıñ merg ve zevāli üzere nāle ve nevḥa eyler mi? Çünkí başıñ yarası gitdi. Bir kimesne abdan ötüri ḳıl ḳoparur mı? Ve anıñ zevāli içün ṣaçın ṣaḳalın yunub feryād ider mi 'azīzim.

Ṣaḥīfe (743) Ḳāle's-Sa'dī:

خرابت کند شاهد خانه کن
برو خانه اباد کردان بزن

مشاید هوس باختن با کلی
که هر بامدادش بود بلبلی

(328a)مکن بد بفرزند مردم نکاه
که فرزند خویش بر آید تباه

چرا طفل یک روزه هوشش نبرد
که در ضع دیدن چه بالغ چه خرد

محقق همی بیند اندر ابل
که در خوب رویان چین و چکل

Ḫarābet küned şāhid ḫāne ken
Bi-rev ḫāne ābād kerdān be-zen

Me-şāyed heves bāḫten bā-gülī
Kí her bāmdādeş büved bülbülī

Me-kün bed ferzend-i merdüm nigāh
Kí ferzend ḫ ̆īş ber āyed tebāh

Çerā ṭıfl yek rūze hūşeş ne-bered
Kí der-ṣun‘ dīden çí bāliġ çí ḫord

Muḥaḳḳiḳ hemī bīned ender-ibl
Kí der-ḫūb rūyān Çīn u Çigil

Me‘ānī-i elfāẓ: *ḫarāb* ma‘lūm -*et* seni *küned* ider *şāhid* maḥbūb *ḫāne* ev *ken* ḳoparıcı dimekdir; burada ḫarāb idici murāddır. *bi-rev* git*ḫāne* ev *ābād* ma‘mūr *kerdān* idiñiz *be-zen* ḳadın ile *ne-şāyed* lāyıḳ degil *heves* ma‘lūm *bāḫtenī* oynamaḳ *bā-gülī* bir gül ile *kí* zīrā *her bāmdādeş* anıñ her ṣabāḥ *büved* olur *bülbülī* bir bülbüli *me-kün* eyleme *bed* kötü *ferzend* oġul *merdüm* insān, ādem *nigāh* naẓar, baḳmaḳ *kí*zīrā *ferzend* oġul *ḫ ̆īş* kendi *ber* yuḳaru *āyed* gele *tebāh* bozuḳ, bozulmuş, fesād ve maḥv ma‘nālarınadır *çerā* niçün *ṭıfl* çocuḳ *yek rūze* bir günlük *hūşeş* anıñ ‘aḳlı *ne-*

bered iletmez; ya‘nī ‘aḳlı yetmez, irmez *kí* ḥarf-i rabṭ *de*r ẓarfiyyet *ṣun‘* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ ḫalḳ ve īcādını *dīden* görmek *çí* ne *bāliġ* bulūġa irmiş *çí* ne *ḫor[d]* ufaḳ, henüz bulūġa irmemiş*muḥaḳḳiḳ* ehl-i taḥḳīḳ ve ehl-i ḥaḳīḳat *hemī* böylece *bīned* görür *ender* içinde *ibl* deve *kí* ḥarf-i rabṭ *der* ẓarfiyyet *ḫūb* güzel *rūyān* yüzlüleri *Çīn* Memleketi *u Çigil* Memleketi maḥbūbları dimekdir.

Maḥṣūl-i ebyāt: Ḫāne ḫarāb idici maḥbūb, seni ḫarāb ider. Git, ḳadın ile ḫāne, evi ma‘mūr idiñiz. Lāyıḳ degil bir gül ile heves oymanaḳ; ya‘nī maḥabbet hevāsını oynamaḳ lâyıḳ degildir, kí ol gülüñ her ṣabāḥ bir bülbüli olur. Ya‘nī öyle her ṣabāḥ bir ‘āşıḳı olan maḥbūb ile maḥabbet hevāsını eylemek lâzım degildir. Ādem, insān çocuḳlarına kötü naẓar eyleme; ya‘nī kötü naẓar ile anlara naẓar eyleme. Zīrā kendü çocuġuna da bozuḳluḳ, fesād ve kötü naẓar gelür. Ya‘nī çalma ḳapuyı, çalarlar ḳapunı gibi. Niçün ‘aḳlı irmez, bir günlük çocuḳda **(328b)**ṣun‘-ı İlâhī görmek istemezsiñ? Anda da ṣun‘ı İlâhī müşāhede olunur. Çünkí ṣun‘-ı İlâhī görmek bāliġ olsun yāḫud çocuḳ olsun ne ola. Ehl-i ḥaḳīḳat böylece ṣun‘-ı ilâhī devede görür kí Çīn ve Çigil Memleketleriniñ güzel yüzlerinde ikisi de birdir. Gördükleri ṣun‘-ı İlâhī’yi anlar devede görürler, dimekdir. Ve’l-ḥāṣıl Ṣun‘-ı İlâhī’yi maḥbūblarda görmekden ise, devede vesā’ir eşyāda daha a‘lā ve bālā görürsüñ. Ancaḳ maḥbūblarda görmek herhālde nefs ü hevā cihetinden ḫavf olunur kí, ṣoñra iş dīgeriniñ kesb ider. Ṣaḳın, bundan ise ẕī rūḥuñ ġayrısına veyā ḥayvānāta naẓar idüp anda görürsüñ. Lâkin ve lâkin burasını naṣıl ‘arż idelim. Zīrā kí, baḥr-i ‘amīḳ baḫş-i ṭavīl bir māddedir ‘azīzim. Çünkí Ḥażret-i Ġavṯ-ı a‘ẓam ve Ḫalīfe-i Resūl-i Ekrem Ḥażret-i Muṣṭafā Fehmī El-Erzincānī Ḳuddise Sırruhu’l-‘azīz Efendimiz Ḥażretleri buyurmuşdur kí : ‘Alāḳa ẕī rūḥda insāna olur, cemādātda ḥüsn-i ḥaṭṭa olur. Āmennā ve ṣaddaḳnā. Ḥüsn-i ḥaṭṭ, güzel yazuya insān naẓar itmek ile ṭoyamaz. Anıñ gibi illā maḥbūbe, bunda olan tecellī hīçbir şey’de yoḳdur; ancaḳ edeb ve istiḳāmet ister ‘azīzim. Bunuñ tafṣilātı vaḳt-i neşātda İnşallâhu Te‘ālá taḥşīd olunur sulṭānım.

Ṣaḥīfe (744) Ḳāle’s-Sa‘dī:

چو خواهی که قدرت بماند بلند
دل ای خواجه در ساده رویان مبند

وکر خود نباشد غرض در میان
خذر کن که دارد بحرمت زیان

Çü ḫ ̆āhī kí ḳadret bi-māned bülend
Dil iy ḫ ̆āce der-sāde rūyān me-bend

Veger ḫod ne-bāşed ġaraż der-miyān
Ḫaẕer kün kí dāred be-ḥurmet ziyān

Me‘ānī-i elfāẓ: *çü* çünkí*ḫ ̆āhī* istersiñ *kí* ḥarf-i rabṭ *ḳadret* seniñ ḳadr u ḳıymet ve miḳdārıñ *bi-māned* ḳala *bülend* ‘ālā, yüksek *dil* göñül *iy* ḥarf-i nidā *ḫ ̆āce* efendi *der* ẓarfiyyet *sāde* ġıll u ġeşden müberrā, ṣāf, mücellā *rūyān* yüzleriñ *me-bend* bağlama *veger* eger *ḫod* ḥaḳīḳatde *ne-bāşed* olmaya *ġaraż* ‘iva*żder-miyān* ortada *ḫaẕer* ṣaḳın *kün* eyle *kí* zīrā *dāred* ṭutar *be-hormet* ḥarām ile *ziyān* żarar u ziyān

Maḥṣūl-i ebyāt: Çünkí istersin kí ḳadr ve rif‘at ve menziletiñ ‘ālā, yüksek ḳalsun. İy efendi! Sāde rūy olanlara göñül **(329a)**bağlama. Ya‘nī maḥbūblara maḥabbet itme. Eger ḥaḳīḳatde ortada bir ġaraż u ‘iваż ve bir sebeb yoḳ ise bile; ya‘nī maḥż-ı maḥabbet-i İlâhī olsa bile bunlara göñül bağlama. Bunlardan ṣaḳın, ḫaẕer eyle. Zīrā ḥürmet ile ziyān ṭutar. Ya‘nī bunlarıñ yüzlerine naẓar şehveti bādī olur ise ḥarāmdır ve saña żarar u ziyāndır. Bu da bir uzun baḥṣ ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (746) Ḳāle’l-Ḥāfiẓ:

ایمن مشو ز عشوۀ دنیا که این عجوز
مکاره می نشیند و محتاله می رود

Īmen me-şev zi-‘işve-i dünyā kí īn ‘acūz
Mekkāre mī-nişīned ve muḥtāle mī-reved

Me‘ānī-i elfāẓ: *īmen* emīn *me-şev* olma *zi-‘işve-i* nāz ve edā, cilve *dünyā kí* ma‘lūm *īn* bu *‘acūz* ḳocaḳarı *mekkāre* ḥīle vü ḫud‘a idici *mī-nişīned* oṭurır *ve*

*muḥtāle*göze güzel göstermek; meṣelā müşterīniñ gözini ḥayālandırır, aña güzel gösterir dimek *mī-reved* gider

Maḥṣūl-i beyt: Bu ‘acūze, ḳocaḳarı olan dünyānıñ nāz u edā vü cilvesinden emīn olma. Ḥīle vü ḫud‘a ile oturır. Ve ḫalḳıñ gözine bu dünyāyı güzel göstermek ile gider. Ya‘nī bu dünyā kí; bir ‘acūze ḳocaḳarıdır, bunuñ saña ‘arż eyledigi nāz u edā vü cilvesine ya‘nī gāhısını kendüsinden men‘ itmesine ve gāhī ben seninin diyü saña söz virmesine ve saña ‘arż-ı cemāl itmesine inanma. Anıñ bu ḥāllerinden emīn olma kí, bu dünyā olan ḳocaḳarı dā’imā ḫalḳa hīle vü ḫud‘a itmek ile oturır ve ḫalḳıñ gözine kendüsini güzel göstermek ile gider. Ya‘nī ḫalḳıñ gözine siḥr idüp seniñ ḳabīḥü’l-vech oldıġını göstermeyüb dā’imā kendüsine ziynet ve revnaḳ virerek kendüsini müşterīleriniñ biñ nāz ve biñ edā, cilve ile ṣatar. O bi-çāre aḥmaḳ müşterīler de bunuñ bu sözlerine ve bu ḥīlelerine aldanub, ṣaḥīḥ ẓann idüp aña ‘āşıḳ olurlar. Ve muḳābelesine dīn ve īmānlarını virirler. Çünkí bir kimesne bir maḥbūba ‘alāḳa ider ise artıḳ anıñ sözini bir parça redd idemez, muḥaḳḳaḳdır. Anıñ içün dīnini ve īmānını fedā ider. Gözine bir şey’ görinmez. Binā[en] ‘aleyh işte bu dünyāya ‘alāḳa idenleriñ daḫı böyle ellerinden dīn ve īmānları gider. Ne‘ūẕu bi’llâh min-mekri hâzihi’l-‘acūze

Ṣaḥīfe (746):

همه مرغان **(329b)**کند با جنس پرواز
کبوتر با کبوتر باز باباز

(235) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (748) Fi’l-Meṣnevī:

یک مناره در ثنای منکران
کو درین عالم که تا باشد نشان

منبری کو که بر انجا مخبری
یاد آرد روزکار منکری

یار غالب شو که تا غالب شوی
یار مغلوبان مشو هین ای غوی

Yek mināre der-ṣenā-yı munkirān
Kū derīn ʻālem kí tā bāşed nişān

Minberī kū kí ber āncā muḫbirī
Yād āred rūzgār-ı munkirī

Yār-ı ġālib şev kí tā ġālib şevī
Yār-ı maġlūbān me-şev hīn iy ġavī

Meʻānī-i elfāẓ: *yek* bir *mināre* burada mürşid-i kāmil murāddır.*der-ṣenā* maʻlūm *munkirān* inkār idiciler *kū* ḳanı *der-īn* bu *ʻālem* dünyāda *kí* ḥarf-i rabṭ *tā* ḥattá*bāşed* ola *nişān* ʻalāmet *minberī* bir minber; maʻlūm *kū* ḳanı *kí*ḥarf-i rabṭ *ber* üzere *āncā* bu yerde *muḫbirī* bir ḫaber virici *yād* teẕekkür ve ḫāṭıra *āred* getüre *rūzgār* eyyāmları *munkirī* inkārıñ yaʻnī vaḳt-i evā'ilde olan inkārlarını şimdi ḫāṭıra getürecek muḫbir ḳanı, dimekdir. *yār* dost *ġālib* maʻlūm *şev kí* ol kí*tā* ḥattá*ġālib şevī* olasıñ *yār* maʻlūm *maġlūbān* maġlūbuñ cemʻidir *me-şev* olma *hīn* āgāh ol *iy* ḥarf-i nidā *ġavī* azġun ṭaġı olan ādem

Maḥṣūl-i ebyāt: Münkirleriñ medḥ ü ṣenāsında bir mürşid-i kāmil ḳanı? Yoḳdur; bu dünyāda kí, dünyā nişān ola. Böyle bie rüşd-i kāmil, insān-ı kāmil gördüñ mi kí; münkirleriñ medḥ ü ṣenāsında ol yoḳdur. Ḳanı bir minber kí, anıñ üzerinde, o yerde bir muḫbir-i ṣādıḳ ola kí, o münkirleriñ eyyām-ı māżīde eyledikleri fesād, ḥabāṣet yād ve ḫāṭıra getüre yoḳdur. Ġālib dost ol kí, ġālib olasın; yaʻnī Cenāb-ı Ḥaḳḳ'a ḥaḳīḳatde dost ol kí, cümle şey'e ġālib olasıñ; maġlūb-ı yār, dost olmaḳ. Āgāh ol iy azġun olan ādem.

Ṣaḥīfe (748) Fi'l-Meṣnevī:

چون شوم غمکین که غم شد سرنکون

غم شما بودید ای قوم حرون

کژ مخوان ای راست خوانندهٔ مبین
کیف آسی خلف قوم ظالمین

Çün şevem ġamgīn kí ġam şüd sernigūn
Ġam şumā būdīd iy ḳavm-i ḥarūn

Kej me-ḫ ̌ān iy rāst ḫ ̌ānende-i mubīn
Keyfe āsī ḥalf-i ḳavm-i ẓālimīn

Me‘ānī-i elfāẓ: *çün* niçün *şevem* olayım *ġamgīn* ma‘lūm *kí*zīrā *ġam* ma‘lūm *şüd* oldı **(330a)***sernigūn* başaşağı *ġam* ma‘lūm *şumā* siz būdīd oldıñız *iy* ḥarf-i nidā *ḳavm-i ḥarūn* yorġun, tenbel olan ḳavm *kej* egri *me-ḫ ̌ān* oḳuma *iy rāst* ṭoġrı *ḫ ̌ānende-i* oḳuyıcı *mubīn* mubīn-i luṭf-ı şerīfini *keyfe* naṣıl, ne keyif ile *āsī* ḥüzün ve ġam *ḥalf* ma‘lūm *ḳavm-i ẓālimīn* ẓālim olan ḳavim

Maḥṣūl-i ebyāt: Niçün ġamgīn, naṣıl mükedder olayım kí; başaşağı oldı, bana ġamgīn oldıñız iy tenbel ve yorgun ḳavim. İy mübīn-i luṭf-ı şerīfini ṭoġrı oḳuyıcı, egri oḳuma. Ben ne ḥālle maḥzūn olurum kí, kāfirler ḳavminiñ helāki üzere; ya‘nī olmam dimekdir. İy ṭoġrı oḳuyıcı ve Ḥaḳḳ’ı ṭoġrı bilici ādem! Egri oḳuma, egri yola gitme, inṣāf it. Bir kere geçen bu ḳavm-i ẓalimīniñ ḥāllerini gör. Bunlara ḥüzün ve ġam olmaz mı? Elbette insāniyye budur kí, ġam ve ḥüzün olsun. Lâkin; Ẕâlike taḳdīrü’l-‘azīzü’l-‘alīm.

Ṣaḥīfe (748) Ḳāle’s-Sa‘dī:

کرا شرع و فتوی دهد بر هلاک
الا تا نداری ز کشتنش باک

Kí-rā şer‘ u fetvā dehed ber-helāk
Elā tā ne-dārī zi-küşteneş bāk

Me‘ānī-i elfāẓ: *kí-rā* kime *şer‘* şer‘-i şerīf *fetvā* ma‘lūm *dehed* vire *ber* üzere *helāk* ma‘lūm *elā* āgāh ol *tā* ḥattá*ne-dārī* ṭutmayasıñ *zi-küşteneş* o kimesneniñ ölümünden *bāk* ḫavf u ḳorku vü ḫaşyet

Maḥṣūl-i beyt: Şer‘-i şerīfiñ ker kimiñ helākine,öldürmesine fetvā virir ise, āgāh ol. Ḥattá anıñ ölmesinden ḫavf ve ḳorkū ve ḫaşyet ṭutmayasıñ. Ya‘nī ṭaraf-ı şer‘-i şerīfden bir ādemiñ ḳatline fetvā viriyor ise, ṣaḳın anıñ içün ḫavf ve ḳorku ṭutma. Zīrā şerī‘at ḥaḳḳdır. Meġmūm ve mükedder olma, dimekdir. Meşhūrdur; şerī‘atiñ kesdigi parmaḳ acımaz, derler. Ya‘nī acır, hīç acımaz ancaḳ kemāl-i ‘adl ve ḥaḳḳāniyyetden kināyedir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (749):

در زمین و اسمان در هاء جود
می کشایند از پی اهل سجود

از زمین پر اطاعت باز کن
بر سمای معرفت پرواز کن **(330b)**

Der-zemīn ü āsumān derhā’-i cūd
Mī-güşāyed ez-pey-i ehl-i sücūd

Ez-zemīn per-i iṭā‘at bāz kün
Ber-semā-yı ma‘rifet pervāz kün

Me‘ānī-i elfāẓ: *der* ẓarfiyyet *zemīn* arż *u āsumān* gökler *derhā’-i* deriñ cem‘idir; ḳapular *cūd* seḫā vü kerem *mī-goşāyend* açılur *ez-pey* içün *ehl-i sücūd* secde ehli olan mü’minler içün *ez-zemīn* arżdan *per* ḳanadı *iṭā‘at* ma‘lūm *bāz* açıḳ *kün* eyle *ber* üzere *semā-yı ma‘rifet*ma‘rifetu’llâh gögi *pervāz* uçmaḳ *kün* eyle

Maḥṣūl-i ebyāt: Arżve gökde Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ seḫā ve iḥsān ve keremi ḳapusını ehl-i sücūd ve mü’minīn içün açarlar; feṭḥ ü güşād iderler. Yerden, arżdan iṭā‘at ve ‘ibādet ḳanadı açıḳ eyle. o ḳanad ile ma‘rifetu’llâh gögi, semāsı üzerine uçmaḳ eyle. Ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳḳ, saña yerden ve göklerden ni‘met-i İlâhiyye ḳapusını açıḳ eyledi. Gūyā sen bir ḳuşsuñ, seni ṣayd itmek içün ḥabbeler, dāneler

dökdi. Sen de Aña ḥamd ü şenālar ve teşekkür idüp Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ ma'rifet-i İlâhiyyesi semāsı ve gögine ve ḳurb-ı İlâhiyyesine pervāz eylemek farżdır. Zīrā öyle bir ādil Pādişāh, seni kendüsi içün ister, ṭaleb ider. Sen de andan imtinā' idersiñ; ehl-i ḥaḳīḳat 'indinde küfdür. 'Āşıḳānıñ küfri maḥbūbdan imtinā' itmekdir 'azīzim.

Ṣaḥīfe (750) Ḳāle'l-Kāşifī:

کوش دل از استماع سخن حق فائده دارد نه کوش اب و کل

این سخن از کوش دل باید شنود
کوش کل اینجا ندارد هیچ سود

کوش سر با جمله حیوان همدم است
کوش سر مخصوص نسل ادم است

کوش سر چون جانب کوینده است
کوش سر سهلت اکر آکنده است

Gūş-ı dil ez-istimā' süḫan-ı Ḥaḳḳ fā'ide dāred; ne gūş-ı āb u gil

Īn süḫan ez-gūş-ı dil bāyed şünūd
Gūş-ı gil īncā ne-dāred hīç sūd

Gūş-ser bā-cümle ḥayvān hemdemest
Gūş-ı sır maḫṣūṣ-ı nesl-i ādemest

Gūş-ı sır çün cānib-i gūyende est
Gūş-ı ser sehlest eker ākende est

Me'ānī-i elfāẓ :*gūş* ḳulaḳ *dil* göñül *ez-istimā'* işitmekden *süḫan* söz, kelām *Ḥaḳḳ* Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ *fā'ide* ma'lūm *dāred* ṭutar *ne* degil *gūş* ḳulaḳ *āb* ṣu *u gil* çamur *gil*çamur *īn* bu *süḫan* söz, kelām *ez-gūş-ı dil* göñül ḳulaġından *bāyed* gerek

şünūd dinlemek *gūş-ı gil* çamur ḳulaġı **(331a)***īncā* bu yerde *ne-dāred* ṭutmaz *hīç* aṣlā *sūd* fā'ide *gūş-ı ser* baş ḳulaġı *bā-cümle ḥayvān* cümle ḥayvānda *hemdemest* berāberdir, vardır, müşterekdir *gūş-ı sır* sır ḳulaġı *maḫṣūṣ-ı nesl-i ādemest* ādem nesline, ādemoġlına maḫṣūṣdır *gūş-ı sır* sır ḳulaġı *çün* çünkí*cānib-i gūyendeest* söyleyici cānibindendir *gūş-ı ser* baş ḳulaġı *sehlest* ḳolaydır *eger ākende est* ṭolmışdır, tıġanmışdır

Maḫṣūl-i ebyāt: Göñül ḳulaġı Ḥaḳḳ sözi ve kelāmı işitmekden fā'ide ṭutar. Degil ṣu, çamur ḳulaġı, ya'nī bu ẓāhir ḳulaġı degil. Zīrā bu ḳulaḳ 'anāṣır-ı erba'adandır. Bu sözi, bu kelāmı göñül ḳulaġından gerekdir, denilmek. Ya'nī Ḥaḳḳ kelāmı, sözi göñül ḳulaġı işidir. Çamur ḳulaġı kí, bu ẓahir ḳulaḳdır; bu yerde ya'nī Ḥaḳḳ'ıñ kelāmını işitmeklik maḳāmında hīç fā'ide ṭutmaz, bir paraya yaramaz. Baş ḳulaġı cümle ḥayvānda vardır; ya'nī bu ẓāhir ḳulaġında cümle ḥayvān ile müşterekdir. Lâkin sır ḳulaġı kí, göñül ḳulaġıdır; bu ḳulaḳ ancaḳ ādemoġlına maḫṣūṣdır. bundan başḳa hīçbir ferd-i āferīnde bu sır ḳulaġı yoḳdur. Çünkí bu sır ḳulaġı söz ve kelām söyleyici cānibindendir. Ya'nī söyleyici olan saña ḫiṭāb iden Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ insānlara taḫṣīṣ eyledigi bir iḥsāndır ve bir cān ḳulaġıdır. Eger baş ḳulaġı ṭolmışdır, tıġanmışdır; ḳolaydır; mu'ālece ile güşād olur. lâkin sır ḳulaġınıñ feṭḥ ü güşādı böyle degildir. Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ kerem ve īnāyetine maḫṣūṣdır. gerçí Anıñ mu'ālecesi riyāżat ve ẕikru'llâh ile olur ise de; o da yine Ḥaḳḳ'ıñ tevfīḳ ve iḥsānına menūṭdur. Bu sır ḳulaġınıñ tafṣīlātı ve anıñ işitmesi böyle ḳāl ile ḳalem tavṣīf idemez 'azīzim.

Ṣaḥīfe (751) Ḳāle'l-Ḥāfıẓ:

وفا مجوی زکس ور سخن نمی شنوی
بهر زه طالب سیمرغ و کیمیا میباش

Vefā me-cūy zi-kes ver süḫan ne-mī-ş'nevī
Be-herze ṭālib-i Sīmurġ vü kīmyā mī-bā

Me‘ānī-i elfāẓ: *vefā* ma‘lūm *me-cūy* isteme *zi-kes* kimseden *ver* eger *süḫan* söz *ne-mī-ş’nevī* **(331b)**diñlemezsiñ *be-herze*‘abeş yere *ṭālib* ma‘lūm *Sīmurġ* ‘Anḳā ḳuşı ismi mevcūd; cismi nā-mevcūd *vü kīmyā* ma‘lūm *mī-bāş* ol

Maḥṣūl-i beyt: Kimseden vefā isteme. Ve eger söz ḳabūl itmezseñ‘abes yere Sīmūrġ ve kīmyā ṭālibi ol; baḳ eline ne geçer? Hīç. Havā degil mi? Ya‘nī iy ‘āşıḳ! Her ne ister iseñ Cenāb-ı Ḥaḳḳ’dan muttaṣıf-ı bi-ṣıfāti’llâh olan ehlu’llâhdan iste. Yoḫsa mevtá olan ehl-i dünyā kilāblarından vefā isteme ve ümīd itme. Eger söz ḳabūl itmezseñ var boş yere, ‘abeş yere ma‘dūmu’l-vücūd olan Sīmurġı ve bī-aṣıl olan kīmyāyı ṭālib ol, çí fā’ide ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (755) Fi’l-Meşnevī:

جانهای بسته اندر اب و کل
چون رهند از اب و کلها شاد دل

در هوای عشق حق رقصان شوند
همچو قرص بدر بی نقصان شوند

چون نقاب تن برفت از روی روح
از لقای دوست دارد صد فتوح

میزند جان در جان آبکون
نعرهٔ یالیت قومی یعلمون

Cānhā-yı beste ender-āb u gil
Çün rehend āb u gilhā şād-ı dil

Der-hevā-yı ‘ışḳ-ı Ḥaḳḳ raḳṣān şevend
Hemçü ḳurṣ-ı bedr-i bī-noḳṣān şevend

Çün niḳāb-ı ten bi-reft ez-rūy-ı rūḥ

Ez-liḳā-yı dūst dāred ṣad futūḥ

Mī-zened cān der-cān ābgūn
Na‘ra-i yā leyte ḳavmī ya‘lemūn

Me‘ānī-i elfāẓ: *cānhā-yı* cānıñ cem‘idir *beste* maġlamış *ender* içinde *āb* ṣu *u gil* çamur *çün* çünkí*rehend* ḳurtıla[lar]*ez-āb* ṣudan *u gilhā* giliñ cem‘idir; çamurlardan *şād* mesrūr *dil* göñül *der-hevā-yı ‘ışḳ* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ ‘ışḳı hevāsında *raḳṣān* raḳṣ, semā‘ idici *şevend* olurlar *hemçü* gibi *ḳurṣ*çöregi dā’iresi*bedr* ayıñ ondördi *bī-noḳṣān* noḳṣānsız *şevend* olurlar *çün* çünkí*niḳāb* yüz örtüsi *ten* vücūd *bi-reft* gitdi *ez-rūy* yüzünden *rūḥ* ma‘lūm *ez-liḳā-yı dūst* dostuñ cemālinden *dāred* ṭutar *ṣad* yüz *futūḥ* fütūḥāt ve feyż-i tecelliyāt*mī-zened* ururlar *cān* ma‘lūm*der-cihān* dünyāda *ābgūn* ṣu rengi olan şey’*na‘ra* ma‘lūm*yā leyte*ne olaydı *ḳavmī* bir ṭā’ife, bir ḳavim *ya‘lemūn* bileydi **(332a)**bu esrār ve tecelliyātı, dimekdir

Maḥṣūl-i ebyāt: Ṣu ve çamur içinde baġlanmış cānlar, ya‘nī dünyāda ‘anāṣır-ı erba‘a ṣāḥibi olan insānlar ve bu ‘anāṣıra baġlanmış olan cānlar. Çünkí bu ‘anāṣırdan kí, āb ve çamurdan ḳurtılurlar, göñülleri şād u mesrūr olur ve Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ ‘ışḳı hevāsında raḳṣ ve semā‘ iderler; ayıñ ondördi gibi bī-noḳṣān olurlar. Çünkí rūḥuñ yüzünde niḳāb gibi olan vücūd-ı ten ortadan gitdi, ḳalḳdı. O kimesne dostuñ cemālinden yüz fütūh ṭutdı. Ṣoruñlı olan dünyāda cān-ı rūḥ [94]يا ليت قومى يعلمون na‘rasını urur. Tecelliyāt-ı İlâhiyyeniñ neş’esinden dünyāya ṣıġamaz sürūrından. من لم يذق لم يعرف‘azīzim.

Ṣaḥīfe (755) Fi’l-Meṣnevī:

ساحران چون حق او بشناختند
دست و پا در جرمها در باختن

Sāḥirān çün ḥaḳḳ-ı ū bi’şnāḫtend

[94] Sûre-i Yâsin 26. Âyet-i Kerîme.

Dest u pā der-cürmhā der bāḫtend

Me‘ānī-i elfāẓ: *sāḥirān* sāḥiriñ cem‘idir; sāḥirler *çün* çünkim *ḥaḳḳ-ı ū* żamīr; Mūsá ‘aleyhi’s-selām’a rāci‘; Anıñ ḥaḳḳını *bi’şnāḫtend* ṭanıdılar, añladılar, bildiler *dest* el *u pā* ayaḳ*der-cürmhā* cürmüñ cem‘idir; ma‘ṣiyyet ve ḳuṣūrlarında *bāḫtend* oynaddılar

Maḥṣūl-i beyt: Çünkim sāḥirler Ḥażret-i Mūsá ‘aleyhi’s-selām’ıñ ḳadr ü risāletini ve ‘indu’llâhda olan rıf‘at ve ‘izzetini gösterdigi mu‘cizesinden bildiler ve ṭanıdılar. Kendü ḳuṣūr ve ma‘ṣiyyetleriniñ ‘afvı içün el ve ayaḳ oynatdılar. Ya‘nī fir‘avn bu sāḥirleriñ el ve ayaḳlarını kesdi idi; aña işāretdir. O yolda ellerini ve ayaḳlarını fedā itdiler ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (755) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

این که پیرانه سرم صحبت یوسف بنواخت
اجر صبریست که در کلبهٔ احزان کردم

Īn kí pīrāne serem ṣoḥbet-i Yūsuf bi-nevāḫt
Ecr-i ṣabrīst kí der-kulbe-i aḥzān kerdem

Me‘ānī-i elfāẓ: *īn kí* bu kí *pīrāne* pīrlik, iḫtiyārlıḳ *serem* başım *ṣoḥbet* ma‘lūm *Yūsuf* ‘aleyhi’s-selām *bi-nevāḫt* oḳṣadı *ecr-i ṣabrīst* bir ṣabrıñ ecridir *der-kulbe-i aḥzān* Yāḳūb ‘aleyhi’s-selām’ıñ ḥücresi *kerdem* eyledim

Maḥṣūl-i beyt: (332b) Bu kí pīrlik vaḳti Yūsuf’uñ müṣāḥabeti baña müyesser oldı. Ṣol ṣabrıñ ecridir kí, külbe-i aḥzānda eyledim. Ya‘nī bi-ḥamdi’llâh bu ḳadar ‘ışḳve ma‘rifet ve inkişāf-ı envār cemāl-i Ḥażret ve ünsiyyet-i Maḥbūb-ı Ḥaḳīḳat الصبر مفتاح الفرج cüz’i sırrınca rāh-ı ‘ışḳıñ miḥen ü belālarına ṣabr u taḥammül ile ve külbe-i aḥzān-ı ‘āṣıḳān olan kūşe-i ‘uzletde المجاهدة تورث المشاهده sırrınca ciger ḳanıñ dīde-i giryānımdan dökerek riyāżāt ve mücāhedāt ile müyesser ve ḥāṣıl olmuşdur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe 756 : Ḳāle’s-Sa‘dī

نرود مرغ سوی دانه فراز
چون وکر مرغ بیند اندر نبد

(329) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (756) Ḳāle’s-Sa‘dī:

پند کیر از مصائب دکران
تا نکیرد دیکران ز تو پند

بکوشش نروید کل از شاخ بید
نه زنکی بکر ما به کردد سفید

(359) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (757) Ḳāle’s-Sa‘dī:

زیبقم در کوش کن تا نشنوم
یا درم بکشای تا بیرون روم

Zıybeḳem der-gūş kün tā neşnevem
Yā derem bogşāy tā bīrūn revem

Me‘ānī-i elfāẓ: *zıybeḳem* zıybeḳ, civa denilen şey’dir. *-em* bańa *der-gūş* ḳulaḳda *kün* eyle *tā* ḥattá*neşnevem* işitmeyim *yā*yāḫud*derem* der ḳapu -em bańa *bogşāy[bi-goşāy]* aç, feṭḥ eyle *tā* ḥattá*bīrūn* ṭaşra *revem* gideyim

Maḥṣūl-i beyt: Benim ḳulaġıma civa ile ḥattá işitmeyim yāḫud ḳapuyı aç, güşād eyle, tā kí ṭaşra gideyim ġāyet ṣadāsı ḳabīḥ bir ādem teġannī idermiş, şarḳı söylermiş. O meclisde olan ehl-i ‘ışḳıñ birisi bu beyti söylemiş ṣaḥīḥ[en] ṣadā ‘āşıḳlarıñ mürekkebi gibidir. Anıñla rūḥları teḳḳī ider; lâkin ḳabīḥ ṣadāda istimā‘ olunmaz. ṣavt-ı ḥüsn-i Cennet, ṣavt-ı ḥüsn-i cehennem gibidir. İnsān fevḳu’l-‘āde mu‘aẕẕib olur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (758):

کفت پیغمبر که رنجوری **(333a)** بلاغ
رنج آرد تا بمیرد چون چراغ

Güft Peyġamber kí rencūrī be-lāġ
Renc āred tā be-mīred çün çerāġ

Me‘ānī-i elfāẓ: *güft* buyurdı *Peyġamber*ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleri *kí* ḥarf-i rabṭ *rencūrī* ḫastalıḳ *be-lāġ bā;* ile ma‘nāsına *lāġ* keẕb, yalan dimekdir *renc* ḫastalıḳ *āred* getürü(ñ)[r] *tā* ḥattá *be-mīred* ölünceye ḳadar *çün* gibi *çerāġ* mum, şem‘a

Maḫṣūl-i beyt: Ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleri buyurmuşdur kí; ḫastalıḳ ya‘nī ḫasta olmadıġın ḥālde kendüni maḫṣūṣ ḫastayım diyü temerruż itmek yalandır. Ḫastayım dimek, ṣaḥīḥ[en] ḫastalıġı getürür. Tā ölünceye ḳadar seni ḫasta ider; ṣoñra öldürür, mum gibi söndürür, dimekdir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (762) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

همایی چون تو عالی قدر حرص استخوان تا کی
دریغ آن سایهٔ دولت که برنا اهل افکندی

Hümāyī çün tu ‘ālī-ḳadr ḥırṣ-ı ustuḫˇān tā key
Dirīġ ān sāye-i devlet kí nā-ehl efkendī

Me‘ānī-i elfāẓ: *Hümāyī* meşhūr olan Hümā ḳuşıdır; burada teşbīh olunmuşdur *çün tu* sencileyin *‘ālī-ḳadr* ḳadr-i ‘ālī *ḥırṣ* ma‘lūm *ustuḫˇān* kemik *tā key* ḳaçana degin *dirīġ* ḥayf *ān sāye* ol gölge *kí devlet* ma‘lūm *ber* üzere *nā-ehl* ehli olmayana *efkendī* bıraḳdıñ

Maḫṣūl-i beyt: Sencileyin ‘ālī-ḳadr bir Hümāya üstüḫˇān ḥırṣı ḳaçan dek? Ḫayf ol devlet sāyesine kí, nā-ehl üzere bıraḳdıñ. Ya‘nī , iy ‘āşıḳ- ṣādıḳ! Sen uç,

‘alāda muḳa‘id-i ṣıdḳ maḳāmınıñ Hümāsısıñ.الدنيا جيفة و طلابها كلاب Ḥadīṯ-i Şerīfi sırrınca nice ehl-i dünyā kilābları gibi üstüẖˇān meṣābesinde olan ve dünyā cīfesine ḥırṣ idersiñ. Ḥayf ol sāye-i devlete ve ‘ömr-i bī-ḳıymete kí, nā-ehl üzere ve hevā-yı nefs yolına ṣarf idersiñ ve ḳıymetiñ bilmeyesiñ; yazıḳ, hayf ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (762):

خلق را نیست سیرت پدران
همه بر سیرت زمانه روند

Ḫalḳ-rā nīst sīret-i pederān
Heme ber sīret-i zamāne revend

Me‘ānī-i elfāẕ: *ḫalḳ-rā* maḫlūḳa *nīst* yoḳdur *sīret* gidiş *pederān* **(333b)**pederiñ cem‘idir; pederleriñ gidişinde *heme* cümle *ber* üzere *sīret* gidiş *zamāne* vaḳtiñ, ‘aṣrıñ, zamānıñ *revend* giderler

Maḥṣūl-i beyt: Maḫlūḳa pederleriniñ gidişi üzere sīret, gidiş yoḳdur. Cümlesi zamāneniñ, ‘aṣrıñ gidişi üzere giderler. Gerek eygü gerek kötü eski gidiş, eski sīret ūḳalāyı nesy[en] mensiy[en] unutdılar. Ḥālbukí yeñi gidişi de uydıramadılar. İkisini de unutdılar. İki cāmi‘ arasında ḳalmış ādema döndiler. Ḥikāye : Ḫristiyāndan birisi müslümān olmuş. Ve biraz müddet ṣoñra vefāt itmiş. Aḳrabā-yı ta‘alluḳānı başına cem‘ olup aġlarlar imiş ve böyle söylerler imiş: Āh, Ḥażret-i ‘Īsá’yı ṭarıddıñ; Ḥażret-i Muḥammed’i ṭanıyacaḳ ḳadar olmadıñ. Vāh saña, yazıḳ saña derlermiş. Anıñ gibi eski gidişi ġā’ib itdiler; yeñisini uydıramadılar. Meşhūr olan ḳuş gibi; hop hop şıçramaya başladılar, eski gidişi ile cihāngīr oldılar; yeñi gidiş ile māṭ kişi oldılar ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (763) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

غرض ز مسجد و میخانه ام وصال شماست
جز این خیال ندارم خدا کواه منست

Ġaraż zi-mescid u meyẖāne em viṣāl-i Şumāst

Cüz īn ḫayāl ne-dārem Ḫudā güvāh-i menest

Me‘ānī-i elfāẓ: *ġaraż* maḳṣud *zi-mescid u meyḫāne* ma‘lūm *-em* baña *viṣāl* vuṣlat *Şumāst* siziñ *cüz* ġayrı *īn* bu *ḫayāl* tefekkür *ne-dārem* ṭutmadım *Ḫudā* Cenāb-ı Ḥaḳḳ *güvāh* şāhid *menest* benimdir

Maḥṣūl-i beyt: Mescid ve meyḫāneden ġarażım, maḳṣūdum siziñ viṣāliñizdir. Bu fikir ve ḫayālden ġayrı ṭutmadım; Ḫudā benim şāhidimdir. Ya‘nī iy ‘ālimü’s-sırr ve’l-ḫafiyyāt olan Rabb’im bu ‘ibādet ve inḳıyād-ı şūrīden ve ‘ışḳ u maḥabbet ü ṣıdḳ-ı derūnīden maḳṣūdum ancaḳ Seniñ vuṣlatıñdır. Bundan ġayrı fikir ve maḳṣūdum olmadığına Rabb’im, ‘ālim ve şāhiddir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (764):

رموز مصلحت ملک خسران وان دانند
کدای کوشه نشینی تو خافظا مخروش

Rumūz-ı maṣlaḥat-ı mülk ḫusrevān dānend
Gedā-yı kūşe-nişīnī tu Ḥāfiẓā me-ḫurūş

Me‘ānī-i elfāẓ: *rumūz* esrār **(334a)***maṣlaḥat* ma‘lūm *mülk* ma‘lūm *ḫusrevān* pādişālar *dānend* bilürler *gedā-yı* faḳīr *kūşe-nişīnī* köşede oturıcı *tu* sen *Ḥāfiẓā* İy Ḥāfız *me-ḫurūş*ıżṭırāb ve fiġān eyleme

Maḥṣūl-i beyt: Mülk maṣlaḥatınıñ remizlerini pādişāhlar bilürler. Sen kūşe-nişīn gedāsıñ. İy Ḥāfıẓ, ḫurūş eyleme; ya‘nī İy Ḥāfıẓ gerçí bi-‘avni’llâh bu ḳadar esrār-ı ṭarīḳat beyān eylediñ; lâkin ḥaḳīḳat mülkiniñ esrārı, maṣlaḥatı olan pādişāh-ı ḥaḳīḳat olan ‘arifān-ı bi’llâhlar bilürler. Sen bir ḫarābātı kūşe-nişīn gedā, ‘āşıḳsıñ. İy Ḥāfıẓ, şöyle gerek böyle gerek diyü ıżṭırāb itme, dimekdir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (766):

لن ترانی میرسد از طور موسی را جواب
هر چه آن از دوست آید سر بنه کردن متاب

Len terānī mī-resed ez-Ṭūr-ı Mūsá-rā cevāb
Her çí ān ez-Dūst āyed ser bi-neh gerden me-tāb

Me‘ānī-i elfāẓ: [95]لن ترانی Āyet-i Kerīmesi *mī-resed* irişür, gelür *ez-Ṭūr* Cebel-i Ṭūr’dan *Mūsá-rā* Ḥażret-i Mūsá ‘aleyhi’s-selām’a *cevāb* ṭaraf-ı ‘İzzet’den cevāb olaraḳ *her çí* her nesne kí *ān* ism-i işāret; o nesne *ez-Dūst* Dostdan, Cānān’dan *āyed* gele *ser* baş *bi-neh* ḳoy, vaż‘ eyle *gerden* boynını *me-tāb* çevirme, döndürme

Maḥṣūl-i beyt: Ḥażret-i Mūsá ‘aleyhi’s-selām Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ Cemālini görmek ṭaleb [ü] ārzūsı üzere ṭaraf-ı İlâhiyye’den ve Cebel-i Ṭūr’dan aña; Sen Beni göremezsiñ, cevābı geldi. Her nesne kí, ol nesne dostdan, cānāndan gele baş ḳoy; ya‘nī rāżī ol. Gerdānını çevirme, döndürme. Ne gelür elden rıżādan başḳa. Birgün olur ‘arż-ı Cemāl ider. الفرجالصبر مفتاح Lâkin, sen beni göremezsin Lafẓ-ı Şerīfi’nde görürsüñ emr-i fermānı gizlüdür. Çünkí ḳā’ide-i külliyedendir kí, nefy-i mevcūddan olur; ya‘nī bir şey’ nefy itmek mevcūddur kí anı nefy ideyorsān ya‘nī görmek vardır, kí göremezsiñ buyurdı. Burası baḥṣ-i ṭavīldir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (767) Ḳāle’l-Mevlá El-Cāmī:

جهان مرآت حسن شاهد ماست
فشاهد و وجهه فی کل ذرات **(334b)**

(168) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (768) Fi’l-Meṣnevī:

ای خنک انرا که ذلت نفسه
وآی آن کز سرکشی شد چون که او

[95]Sûre-i A‘râf 143. Âyet-i Kerîme.

İy ḫunek ān-rā kí ẕillet nefsuhû
Vāy ān k'ez-serkeşī şüd çün keh ū

Me'ānī-i elfāẓ: *iy* ḥarf-i nidā *ḫunek* mübārek, mes'ūd *ān-rā kí* ol kimesneye kí *ẕillet* ẕelīl eyledi *nefsuhû* kendi nefsini *vāy* yazıḳ, ḥayf *ān* ism-i işāret; ol kimesneye kí *k'ez* kí ḥarf-i rabṭ *zi-serkeşī* serkeşlikden *şüd* oldı *çün* gibi *keh* ṭaġ *ū* żamīr; o kimesne

Maḥṣūl-i beyt: Mübārek, mes'ūd ol kimesneye kí; nefsini ẕelīl eyledi. Yazıḳ, ḥayf ol kimesneye kí, o kimesne ṭaġ gibi ẕelīl oldı. Cenāb-ı Ḥaḳḳ emānet-i 'aliyyesini ṭaġlara ḳoymaḳ murād itdikde serkeş olup ḳabūl itmediler. Ve yāḫud murād-ı nefsiniñ ta'aẓẓüm ve tekebbür ve ceberūtundan kendisini ṭaġ gibi serkeş eyledi, büyük ṭutdı, dimek olur 'azīzim.

Saḥīfe (768) Fi'l-Meşnevī:

جسم خاک از عشق بر افلاک شد
کوه در رقص آمد و چالاک شد

عشق جان طور آمد عاشقا
طور مست و خر موسی صعقا

Cism-i ḫāk ez-'ışḳ ber eflāk şüd
Kūh der-raḳṣ āmed u çālāk şüd

'Işḳ cān-ı Ṭūr āmed 'āşıḳā
Ṭūr mest u ḫarra Mūsá ṣa'iḳā

Me'ānī-i elfāẓ: *cism* ma'lūm *ḫāk* ṭopraḳ *ez-'ışḳ*'ışḳdan *ber* üzere *eflāk* ma'lūm *şüd* oldı, gitdi *kūh* ṭağ*der-raḳṣ* oynamaġa *āmed* geldi *vü çālāk* parça parça

şüd oldın *‘ışḳ-ı cān*[96] cān ‘ışḳı *Ṭūr* Cebel-i Ṭūr *āmed* geldi *‘āşıḳā* ‘āşıḳlara *Ṭūr* Cebel-i Ṭūr *mest* ma‘lūm[97] و خر موسی صعقا Āyet-i Kerīmesi mūcibince

Maḥṣūl-i ebyāt: Ṭopraḳ olan cismim, kí insānıñ vücūdıdır; ‘ışḳ u maḥabbet-i İlâhiyyeden eflāk üzere oldı. Ya‘nī ṭopraḳ suflī şey’ iken, ‘ışḳ anı ‘ulvī idüp eflāke ulaşdırdı. Kí Mūsá ‘aleyhi’s-selām’ıñ Ṭūr’da olan tecellīsine işāretdir. Ṭaġ kí, Ṭūr-ı Cebeldir; parça parça oldı. ‘Āşıḳlara ‘ışḳ-ı cān Ṭūr-ı Cebeli geldi. Ya‘nī ‘āşıḳlarıñ cānlarınıñ ‘ışḳı **(335a)**Cebel-i Ṭūr gibidir. Ṭūr; mestlikdir. Ya‘nī Ṭūr dimek; mest, lā ya‘ḳılu olan şey’dir. İşte o da ‘ışḳdan ilerü gelür. Anıñ içün Mūsá ‘aleyhi’s-selām tecelliyāt-ı İlâhiyye’niñ kemāl-i cünbūş ve mestānelikden ṣayḥa urup düşdi ve fenā fi’llâh maḳāmına ol ānda vāṣıl oldı sulṭānım.

Ṣaḥīfe (769):

ای که زیک لمعه ات کوه بصد پاره شد
چه عجب از مست کل عاجز و بیچاره شد

İy kí zi-yek-i lem‘a -et kūh be-ṣad pāre şüd
Çí ‘aceb ez-müşt gil ‘āciz u bī-çāre şüd

Me‘ānī-i elfāẓ: *İy* ḥarf-i nidā Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a nīdā ve münācātdır *İy kí* İy Ẕāt-ı ulūhiyye ve ‘aẓamet-i ceberūt Ṣāḥibi olan Allâh *lem‘a-et* Seniñ feyż ü tecellī żiyā ve lem‘asından *kūh* ṭaġ kí Cebel-i Ṭūr’dur *be-ṣad* yüz pāre *şüd* oldı *çí* ne *‘aceb* ta‘accüb *ez-müşt* bir avuc *gil* çamurdan *‘āciz u bī-çāre şüd* oldı

Maḥṣūl-i beyt: Tecelliyāt-ı feyż-i Sübḥānī lem‘asından ṭaġı yüz pāre iden İy Cenāb-ı Ḥakk! ‘Aceb degildir; ya‘ni ta‘accüb olunmaz bir avuc çamur, ‘āciz ü bīçāre oldı. Ya‘nī Mūsá ‘aleyhi’s-selām’ıñ o feyż ve tecellī-i esrārından ‘aciz ü bī-çāre oldıġı ‘aceb degildir. Zīrā kí bir Cebel-i ‘aẓīm-i rāsiḫ taḥammül idemeyüp parça parça oldı ‘azīzim.

---

[96] Müellif bu kelimeyi *ışk-ı can* olarak anlamlandırsa da bu şekilde okunduğunda vezne uymayacağından *ışk can-ı Tûr* şeklinde okunmuştur.
[97] Sûre-i A‘raf 143. Âyet-i Kerîme.

Ṣaḥīfe (772) Ḳāle'l-Ḥāfıẓ:

سایهٔ طوبی و دلجویئ حور و لب حوض
بهوای سرکون تو برفت از یادم

نیست در لوح دلم جز الف قامت دوست
چه کنم حرف دکر یاد نداد استادم

Nīst der-levḥ-i dilem cüz elif-i ḳāmet dūst
Çí künem ḥarf-i diger yād ne-dād ustādem

Me'ānī-i elfāẓ: *sāye* ẓıll, gölge *Ṭūbā* ma'lūm *ve dil-cūyī* göñül ṭaleb idici *ḥur* ma'lūm *vü leb* kenār*Ḥavż* Kevṣer *be-hevāyı* maḥabbet ile *ser-i kūy* maḥalle başı *tu* seniñ *bi-reft* gitdi *ez-yādem* ḫaṭırımdan *nīst* yoḳ *der-levḥ* taḫta *dilem* göñlüm *cüz* ġayrı *elif-i ḳāmet* elif gibi mevzūn, uzun ḳāmet dimekdir *dūst* ma'lūm *çí künem* neyliyim *ḥarf-idiger ġayrı* 'ālem *yād* ḫāṭırından *ne-dād* virmedi *ustādem* benim mu'allimim, üstādım

Maḥṣūl-i ebyāt: Ṭūbā Aġacınıñ sāyesi ve ḥūrīleriñ leṭāfeti ve Ḥavż-ı Kevṣer kenārı seniñ **(335b)**ser-i kūyuñ maḥabbetiyle ḫāṭırımdan gitdi. İy Maḥbūb-ı Ḥaḳīḳī, yine Seniñ kerem ü iḥsānıñla 'ışḳ ve ma'rifetine nā'il olıcaḳ bi-ḥamdi'llâh Seniñ 'ışḳıñ āteşi mā-sivāyı ḳalbden iḥrāḳ idüp Seniñ Ẕāt-ı bī-çūnıñ maḥabbetiyle Ṭūbā sāyesi ve ḥūr leṭāfeti ve Ḥavż-ı Kevṣer kenārı ve ما تشتهیه الانفس[98] olanıñ küllīsi ḫāṭırımdan gitdi. Göñlüm levḥinde dostuñ elif ḳāmetiniñ ġayrı yoḳdur. Neyleyeyim, üstād baña ġayrı 'ilim ve ḥarf ez-berletmedi. Ya'nī bi-ḥamdi'llâh göñlüm levḥinde Maḥbūb-ı Ḥaḳīḳīniñ Ẕāt-ı bī-çūnınıñ ve rāh-ı müstaḳīm olan Vaḥdet-i Ẕātiyyesiniñ ġayrı mestūr ve mevcūd degildir. Neyleyeyim, mürşid-i kāmil baña esrār-ı tevḥīdiñ ġayrı 'ilim ta'līm idüp ez-berletmedi ve ḫāṭırımda tevḥīdiñ ġayrı ḳarār itmedi. Māşāe'llâhukāne 'azīzim.

Ṣaḥīfe (773) Fi'l-Meṣnevī:

[98] Sûre-i Zühruf 71. Âyet-i Kerîme.

این تکبر ز هر قاتل دان که هست
از می پر ز هر کشت ان کیج مست

Īn tekebbur zehr-i ḳātil dān kí hest
Ez-mey-i pür-zehr küşt ān gīc u mest

[Maḥṣūl-i beyt]: Bu tekebbür kí vardır, zehr-i ḳātil bil. Pür-zehr olan meyden ol gīc ü aḥmaḳ mest öldi.

چون می پر ز هر نوشد مدبری
از طرب یکدم بجنباند سری

Çün mey-i pür-zehr nūşed mudebbirī
Ez-ṭarab yek dem bi-conbāned serī

[Maḥṣūl-i beyt]: Meṣelā bir müdebbir pür-zehir şarābı nūş eyleye şevḳ u ṭarabdan bir dem başını şalar ve taḥrīk eyler.

بعد یکدم ز هر بر جانش فتد
ز هر در جانش کند داد و ستد

Ba‘d-i yek dem zehr ber-cāneş futed
Zehr der-cāneş küned dād u sited

[Maḥṣūl-i beyt]: Bir demden ṣoñra zehir anıñ cānına düşer. Zehir anıñ cānına dād u sited eyler; ve almaḳ vü virmek eyler.

کر نداری ز هرش را اعتقاد
کو چو ز هر امد نکر در قوم عاد

Ger ne-dārī zehreş-rā i‘tiḳād
Kū çü zehr āmed niger der-Ḳavm-i ‘Ād

[Maḥṣūl-i beyt]: Eger ol kibr ü ‘ucbuñ zehirligine i‘tiḳād ṭutmaz iseñ di, naẓar eyle Ḳavm-i ‘Ād’e ne zehir geldi.

چونکه شاهی دست یابد بر شهی
بکشدش یا باز دارد در چهی

Çünkí şāhī dest yābed ber-şehī
Bük’şedeş yā bāz dāred der-çehī

[Maḥṣūl-i beyt]: Meṣelā, çünkim bir pādişāh bir āḫir pādişāhıñ üzerine el bula; ya‘nī fırṣat bulup anı aḫẕ ḳıla, ol şāh anı ḳatl ider yāḫud bir çāhda ṭutar. Ya‘nī ḥabs ider dimekdir.

ور بیابد خستهٔ **(336a)**افتاده را
مرهمش سازد شه و بدهد عطا

Ver bi-yābed ḫaste-i uftāde-rā
Merhemeş sāzed şeh u bi-d’hed[99] *‘aṭā*

[Maḥṣūl-i beyt]: Ve eger düşmüş ḫastayı bula; şāh ol ḫastaya merhem düzer ve ‘aṭā vü baḫşiş virir. Şāhlarıñ ādet-i kerīmesidir. Ehl-i kibr vü neḫvete ḳahr iderler ve ehl-i faḳr vü miḥnete maḥabbet iderler.

کر نه زهرست این تکبر بس چرا
کشت شه را بی کناه و بی عطا

Ger ne zehrest īn tekebbür bes çerā
Küşt şeh-rā bī-güneh vü bī-‘aṭā

[99] Aslı bi-dehed, vezin gereği bedhed şeklinde okunmuştur.

[Maḥṣūl-i beyt]: Eger ol tekebbür, zehir olmasa pes niçün ol şāh-ı ġālib, maġlūbı bī-günāh ve bī-‘aṭā ḳatl eylerdi. Ma‘lūm oldı kí, anıñ ḳatline sebeb anıñ kibri oldı.

وین دکر را پی ز خدمت چون نواخت
زین چو جنبش زهر را باید شناخت

V’īn diger-rā pey zi-ḫidmet çün nevāḫt
Z’īn çü cunbuş zehr-rā bāyed şināḫt

[Maḥṣūl-i beyt]: Ve bu ġayrısını kí murād dervīş-i ḫastedir. Ḫidmet ve ‘ubūdiyyetsiz niçün oḫşadı. Pes bu iki cünbüş be ḥareketden zehri añlamaḳ lāyıḳ ve mümkündür.

نردبان خلق این ما و منیست
عاقبت زین نردبان افتاد نیست

Nerdubān-ı ḫalḳ īn mā u menīst
‘Āḳıbet z’īn nerdubān uftād-ı nīst

[Maḥṣūl-i beyt]: Ḫalḳıñ nerdübānı bu benlik ve biz, dimekdir. ‘Āḳıbetü’l-emr bu nerdübāndan düşmeklik vardır. Mā vü menī benlikden ve senlikden ve tekebbürlükden kināyedir. Bu benlik ve senlik ve tekebbür bir nerdübān gibi olmuşdur kí, ḫalḳ buuñla ‘izzet-i fāniyye ṭamı üzere ḳademe ḳademe ṣu‘ūd iderler. Ve ‘āḳıbet bu nerdübānıñ her ḳanġı ḳademesine çıḳarsa andan zemīn-i fenāya düşmeklik mukadderdir.

هر که بالا تر رود ابلهترست
کاستخوان او بتر خواهد شکست

Her kí bālā-ter reved ebleh-terest
K’ustuḫˇān-ı ū beter ḫˇāhed şikest

[Maḥṣūl-i beyt]: Pes, her kim kí bālā-ter gide aḥmaḳ-terdir. Zīrā üstüḫˇānı bed-ter ṣanmaḳ ister. Ya‘nī bir kimesne fi’l-miṣāl bir nerdübāna ṣu‘ūd eylese kí; ol nerdübāndan her ḳanġı ḳademesinde olursa ‘āḳıbet anıñ düşmesi muḥaḳḳaḳ olsa ve o kimesne daḫı bunı bilse me‘a hezā yine teraḳḳī ḳılsa ve ‘ālā olan ḳademeye çıḳmaġa himmet eylese o kimesne ziyāde ebleh ü aḥmaḳdır. zīrā her ne kadar yuḳaru çıḳa, andan aşaġı düşmekde anıñ kemikleri ziyāde ḳırılur. Elbette bī-şekk be bī-şübhe.

این فروعست و اصولش آن بود
که ترفع شرکت یزدان بود

Īn furū‘est u uṣūleş ān büved
Kí tereffu‘ şirket-i Yezdān büved

[Maḥṣūl-i beyt]: (336b) Buraya ḳadar ẕikr olunan fürū‘dur. Ve anıñ uṣūli ol olur kí, teraffu‘ Yezdān’ıñ şirketi olur.

چون نمردی و نکشتی زنده زو
یاغی باشی بشرکت ملک جو

Çün ne-mürdī vü ne-geştī zinde zū
Yāġī bāşī be-şirket mülk-cū

[Maḥṣūl-i beyt]: Çünkim kendinden ölmeyesiñ ve andan zinde olmayasıñ. Pes şirketle mülk isteyici, bāġī olursuñ.

چون بدو زنده شدی ان خود ویست
وحدت محضست آن شرکت کیست

Çün bedū zinde şüdī ān ḫod u veyest
Vaḥdet-i maḥżest ān şirket-i kiyest

[Maḥṣūl-i beyt]: Çünkí bi'l-külliyye kendi aġrāż-ı nefsāniyyeñi ve muḳteżiyyāt-ı ḥayvāniyyeñi fānī ḳılasıñ. Ḥattá ölmezden evvel ölmek mertebesini bulasıñ. Ve Ol dā'im ü bāḳī olan Pādişāh-ı lem-yeẕel ile zinde ve ḳā'im olasıñ. Ve Anıñ evṣāf-ı 'aliyyesiyle muttaṣıf ve aḫlāk-ı cemīlesiyle müteḫalliḳ olasıñ. Seniñ cisminde aṣlā ṣā'ibe-i vücūd ḳalmaya ve anıñ niyet ve kibr ü neḫvet ṣıfatları olmaya. Bu mertebede hemān ol olur ve 'abdiñ vücūdı aña bir ālet meṣābesinde olur. Ol zamān 'abdiñ vücūdı mürde ḥükmünde olur. Ve vaḥdet-i maḥże ẓuhūra gelür. Ol şirket bu mertebede ḳaçan mümkin olur? Bu mertebede aṣlā şirket ve işniyyet ḳābil olmaz. Belkí 'abdiñ vücūdında her ne işler ise fā'il-i ḥaḳīḳī işler 'azīzim.

Ṣaḥīfe (774) Ḳāle's-Sa'dī:

مکن عیب دزویش مدهوش و مست
که غرقست ازان می زند پا و دست

مکویم سماع ای برادر که چیست
مکر مستمع را بدانم که کیست

کر از برج معنی پرد طیر او
فرشته فرو ماند از سیر او

اکر مرد بازی ولهوست و لاغ
قوی تر شد دیوش اندر دماغ

چه مرد و سماعست شهوت پرست
بآواز خوش خفته خیزد نه مست

Me-kün 'ayb dervīş-i medhūş u mest
Kí ġarkest ezān mī-zened pā u dest

Me-güyem semā‘ iy birāder kí çīst
Meger mustemi‘-rā bi-dānem kí kīst

Ger ez-burc-ı ma‘nā pered ṭayr-ı ū
Firişte furū māned ez-seyr-i ū

Eger merd bāzī vü lehvest vi lāġst
Ḳavī-ter şüd dīveş ender-dimāġ

Çí merd semā‘est şehvet-perest
Be-āvāz-ı ḫoş ḫufte ḫīzed ne mest

Me‘ānī-i elfāẓ: *me-kün* eyleme *‘ayb* ma‘lūm *dervīş* faḳīr *medhūş* ḫayretden nāşī, ‘aḳlı gidüp vāle ve ser-gerdān olan *u mest* ma‘lūm *kí* ḥarf-i rabṭ *ġarḳest* ġarḳdır *ezān* ism-i işāret *mey* şarāb *zened*urur *pā* ayaḳ *u dest* el *ne-güyem* söylemem *semā‘* Mevlevīleriñ semā‘ itmesi, dervīşleriñ raḳṣı, **(337a)**semā‘ları *iy* ḥarf-i nidā *birāder* ḳardaş *kí* ḥarf-i rabṭ *çīst* nedir *meger* illā *söylerimmustemi‘-rā* işidici, diñleyici *kí* ḥarf-i rabṭ *kīst* kimdir *ger* eger *ez-burc-ı ma‘nā* ma‘nā burcından *pered* uçar *ṭayr* ḳuş *ū* żamīr-i ġā’ib o ādemiñ *firişte* melā’ike *furū māned* aşaġı ḳalur *ez-seyr* gitmesinden *ū* żamīr-i ġā’ib o ādemiñ *eger merd* insān *bāzī* oynar *vü lehvest* anıñ oyunı *vü lāġ* edebe muḫālif olan sözi *ḳavī* ḳuvvetle *ter* ziyāde *şeved* olur *dīveş* -ş żamīr; o ādeme rāci‘dir; anıñ şeyṭānı *ender* içinde *dimāġ* ma‘lūm *çí*ne *merd* insān *semā‘st* anıñ semā‘ı, raḳṣı *şehvet-perest* şehvet ve hevāsına ṭapan *be-āvāz* ṣadā, ses *ḫoş* güzel *ḫufte* uyumuş *ḫīzed* ḳalḳar *ne* degil *mest* ma‘lūm

Maḥṣūl-i ebyāt: Mest, medhūş olan dervīşiñ, faḳīriñ ‘aybını eyleme. Ya‘nī anıñ aḥvāl ü ḥareketini ta‘yīn eyleme. Zīrā kí o, meyden ġarḳ olmuşdur. Ayaḳ ve el urdığı Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ ‘ışḳ u maḥabbeti meyden mest, medhūş olup deryā-yı maḥabbetde ve mestlikde ġarḳ olmuşdur. Anıñ içün ayaġını elini urur yerlere, çırpınır; anıñ ‘aḳlı başında degildir. İy birāder! Semā‘ nedir, söylemem. Ya‘nī dervīşler semā‘ ve raḳṣ iderler. Nedir bu bilür misiñ? Bilmezsiñ, ben de söylemem. Ne oldığını illā söylerim, semā‘ ne oldığını ancaḳ müstemi‘ ya‘nī işidici diñleyici kimdir evvel[en] anı bileyim; ṣoñra söylerim. Ya‘nī bu semā‘ esrārından herkes

añlamaz ve herkese söylenmez, dimekdir. Eger ol ādemiñ ḳuşı burc-ı ma‘nādan uçar; ya‘nī o faḳīriñ, o dervīşiñ raḳṣı min Cennetihi’l-ma‘nā teraḳḳī ider, gider. O dervīşiñ gitmesi ve teraḳḳīsi melā’ikeyi geçer. Melā’ike andan aşaġıda ḳalur. İşte buraya ḳadar olan semā‘ ve raḳṣ ḥaḳīḳīdir. Buradan aşaġısı, mecāz olan şey’lerdir. Eger insān oynar ve anıñ lehv ve edebe muḫālif olan sözleri ziyāde ḳavī olur, anıñ şeyṭānı dimāġındadır. Ya‘nī anıñ lehv ü oynaması nefsānī ve şeyṭānīdir; ḥaḳīḳat degildir. Ne ol şehvet-perest **(337b)**olan insānıñ semā‘ ve raḳṣı hīç andan bir şey’ ḥāṣıl olmaz. Güzel ṣadā vü sesden, uyumuş olan ādem ḳalḳar; uyanur. Lâkin mest olan ḳalḳmaz; uyanmaz. Ya‘nī öyle şehvete ṭapan ādemiñ raḳṣı ve semā‘ından ne ḥāṣıl o güzel sesiñ nefs ü hevāsına bir derece te’ṯīr itmekle uyḳudan uyanur. Ḥālbukí mestāne öyle degildir; ebedī uyanmaz ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (774) Fi’l-Meṣnevī:

پس غدای عاشقان آمد سماع
که درو باشد خیال اجتماع

قوتی کیرد خیالات ضمیر
بلکه صورت کردد از بانک صفیر

Pes ġıdā-yı ‘āşıḳān āmed semā‘
Kí derū bāşed ḫayāl-i ictimā‘

Ḳuvvetī gīred ḫayālāt-ı żamīr
Belkí ṣūret gerded ez-bāng-i safīr

Me‘ānī-i elfāẓ: *pes* imdi *ġıdā-yı* ma‘lūm *‘āşıḳan* ‘āşıḳlarıñ ġıdāsı *āmed* geldi *semā‘* Mevlevīleriñ semā‘ı gibi semā‘ vü raḳṣ oynamaḳ *kí*zīrā *derū ż*amīrdir; semā‘a rāci‘dir. *bāşed* olur *ḫayāl* bir şey’ taḫayyül itmek *ictimā‘* cem‘iyyet, ṭarīḳat-ı ‘aliyye lisānı üzere aña cem‘iyyet-i ḫāṭır ta‘bīr olunur. *ḳuvvetī* ḳuvvet ü ḳudret *gīred* ṭutar *ḫayālāt* ḫayāliñ cem‘idir *żamīr* derūnda olan ḫayālāt *belkí ṣūret* ma‘lūm *gerded* ider *ez-bāng* ‘āşıḳların ṣadāsından *ṣafīr* ışlıḳ; ḳuşlarıñ ṣadāsına derler.

Maḥṣūl-i ebyāt: İmdi ‘āşıḳlarıñ ġıdāsı semā‘ geldi. ya‘nī insānıñ ġıdāsı yemek içmek oldığı gibi ‘āşıḳlarıñ da ġıdāsı raḳṣ ve semā‘dır. Buña ġıdā-yı rūḥānī derler. Aṣıl maḳṣūd o maṭlūbda bu ġıdādır. Bunsız insān yaşamaz; yemek içmeksizin yaşar. Ya‘nī insān yemek yemese ölür ve yaşar. Lâkin bu ġıdā-yı rūḥānī olmazsa yaşamaz. Ya‘nī yaşar lâkin dīvārdakí resim gibi bī-rūḥ olaraḳ ḳalıb [gibi] yaşar. Bu da bir mu‘ammādır. İnşaa’llâh feṭḥ ü güşād olur. Zīrā kí o semā‘dan cem‘iyyet-i ḫāṭır olur. ya‘nī perīşān olan ḫāṭırıñ cem‘iyyet peydā ider. Bir yere ṭoplanur, o cem‘iyyetden bir ḳuvvet ü ḳudret-i ma‘nevī ḥāṣıl olur. Erbābınıñ ma‘lūmıdır. İşte derūnıñ ḫayālātından ḳuvvet ṭutar. İşte bu cem‘iyyet-i ḫāṭır ve bu ḫayālātdan bir ḳuvvet ẓāhir olur. Belkí ışlıḳ ṣadāsından ṣūret ṭutar. Ya‘nī **(338a)**semā‘da olan bāng ü āvāz vāsıṭasıyla ḳalbde olan ḫayālāt her ḳanġı nev‘den ise ḳuvvet bulur. Belkí ṣūret baġlayub ẓuhūra gelür. Zīrā semā‘ müheyyic ü muḥarrik, ḫayālāt-ı żamīrdir. Ḳalbde eger dünyā ḫayāli var ise ve eger āḫiret ḫayāli var ise anı, keẕālik eger maḥbūb-ı mecāzī ḫayāli var ise anı, ziyāde eyler. Pes sālikān, ṭarīḳat ve ‘ışḳdan Maḥbūb-ı Ḥaḳīḳat-i beşeriyet muḳteżāsınca levāzım-ı cism ü ṣūrete müşteġil olmaġla Maḥbūb-ı Ḥaḳīḳī cānibine olan ve ‘ālem-i ervāḥa ta‘alluḳ ḳılan ḫayālātaża‘f gelse, semā‘a raġbet iderler. Zīrā ḥubb-ı semā‘da ol ḫayālāt-ı żaīfeye ḳuvvet gelür. Ve rūḥ kendü ‘ālemine raġbet ve iştiyāḳ ḳılur. Ve bu ‘ālem ṭabī‘atin ḥabsinden ve mużāyaḳasından ol leẕẕet vāsıṭasıyla necāt bulur. Ḥattá gāh olur kío ḥālāt u ḫayālāt, derūnda ṣūret baġlar ve ẓuhūr eyler. Ṣūren baġlamasından murād ol ḫayālāt-ı rūḥānī ve ḥālāt-ı sübḥānīniñ nice müddet derūnda zā’il olmayup ḳarār ḳılmışdır. Ve ehl-i semā‘ıñ rūḥı, ol ḥālāt-ı şerīfeden cüdā olmayup ekṣer zamān anıñla ḳalmışdır ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (775):

انرا كه تو ساختی نسازد كارت
سازندۀ توست در دو عالم يارت

Ān-rā kí tu sāḫtī ne-sāzed kāret
Sāzende-i tust der-dü ‘ālem Yāret

Me‘ānī-i elfāẕ: *ān-rā* ol nesneyi *kí tu* sen *sāḫtī* düzdüñ, yapdıñ *ne-sāzed* düzmez *kāret* seniñ işini *sāzende-i* düzmüş *tust* seni düzmüşdür, yapmışdır *der-dü ‘ālem* iki ‘ālemde, dünyā ve āḫiterde *Yāret* seniñ Yāriñdir, Cānānıñdır, Maḥbūbındır

Maḥṣūl-i beyt: Ol nesneyi kí, o şey’i sen düzdüñ, yapdıñ. Ya‘nī ol putları kí sen kendü elinle yapdıñ, düzdüñ. Ḳoşduñ, seniñ işini o yapdıġıñ, düzdügüñ putlar düzmez, yapmaz. Ya‘nī seniñ hīçbir işine yardım ve hīçbir işini yapmaz, ma‘lūmdur. Sen kendü elinle ‘ācizden, ṭaşdan put yapub ilâh ittiḫāẕ idüp andan yardım ṭaleb ideyorsuñ. Bu iş ḥamāḳatiñ üst ṭarafında ismini bilmedigim **(338b)**bir ḥamāḳat-i ‘aẓīmedir. Artıḳ bundan büyük aḥmaḳlıḳ olmaz. Ancaḳ seniñ işini düzen kimdir bilür misiñ? Seni düzmüş, yapmış, ḫalḳ itmiş Cenāb-ı Ḥaḳḳ’dır; işte O’dur, dünyā ve āḫiretde senin Yāriñdir. Cānānıñ ve saña meded ü imdād idici ve seniñ işini düzici, yapıcı ancaḳ seni düzen, yapan Cenāb-ı Ḥaḳḳ’dır ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (776) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

لطف خدا پیشتر از جرم ماست
نکتهٔ سربسته چه کوی خموش

Luṭf-ı Ḫudā pīşter ez-cürm-i māst
Nukte-i ser-beste çí gūy ḫamūş

Me‘ānī-i elfāẕ: *luṭf-ı Ḫudā* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ luṭfı *pīşter* ziyāde rek *ez-cürm* günāh, ma‘ṣiyyet *māst* bizim *nukte* esrār *ser* baş *beste* bağlu *çí*ne gūyī söyler(siñ)*ḫamūş* sükūt ol

Maḥṣūl-i beyt: Ḫudā’nıñ luṭfı bizim cürmümüzden ziyāde rekdir. Mestūr-ı nükte ne söyler, ḫamūş ol. Ya‘nī Ḥażret-i Ḥaḳḳ’ıñ deryā-yı raḥmetine ve ebḥār-ı elṭāfına nisbet bizim mecmū‘ımızıñ cürmi nice biñ kere ẕerreniñ ẕerresi miḳdārı degildir.[100] ان الله يغفر الذنوب جميعا انه هوالغفرالرحيم sırrınca bu nükte-i mestūtı ne söylersiñ; söyleme ḫamūş ol kí, سبقت رحمتی غضبی buyurmuşdur ve انا عند ظن عبدی بی buyurmuşdur ‘azīzim.

[100] Sûre-i Zümer 53. Âyet-i Kerîme.

Ṣaḥīfe (776) Ḳāle'l-Ḥāfıẓ:

دلا طمع بسر از لطف بی نهایت دوست
که میرسد همه را لطف بی نهایت او

(388) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca'at oluna.

Ṣaḥīfe (777) Ḳāle'l-Ḥāfıẓ:

سیاه نامه تر از خود کس نمی بینم
چکونه چون قلم دود دک بسر نرود

Siyāh-nām-ter ez-ḫod kes nemī-bīnem
Çígūne çün ḳalem dūd-ı dil be-ser ne-reved

Me'ānī-i elfāẓ: *siyāh-nāme* ya'nī günāhkār *-ter* ziyāde *ez-ḫod* kendi *kes* kimesne *nemī-bīnem* görmezim *çígūne* ne vecihle *çün* gibi *ḳalem* ma'lūm *dūd* tütün *dil* göñül *be-ser* başa *ne-reved* gitme

Maḥṣūl-i beyt: Kendimden ziyāde siyāh-nāme bir kimesneyi görmezem. Göñül tütüni ḳalem gibi ne vecihle başa gitmeye. Ya'nī vücūdım ẕenbiniñ ḳayd ve ḥicābından ve nefs-i bed-ḫˇāhım şehvet ve denā'-ı tenden bi'l-külliyye ḫalāṣ olmadığımdan gice vü gündüz dil-i sūzān ile āh u **(339a)**efġān itmek üzereyim kí, kendimden ziyāde günāhkār bir kimesne görmezem. Ḥażret-i Ḥaḳḳ'a vuṣlat ve ḳurbiyyet içün virilen sermāye-i 'ömr-i 'azīz nefs-i bed-kār-ı bī-ṣebātıñ hevāsına hebāya gitdi. Dūd-ı dilim siyāh ḳalem gibi ne vecihle başa gitmeye. Ve rūz u şeb āhım tütüni 'ālemi ṭutmaya 'azīzim.

Ṣaḥīfe (777):

کر سیاه کردی تو نامه عمر خویش
توبه کن ز انها که کر دستی تو پیش

عمر اکر بکذشت ببخش این دم است
اب توبش ده اکر او بی نم است

چون براند از پشیمانی آنین
عرش لرزد از انین المند نبین

(423) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe 778 :

کار نیکو تر بدان جز ذکر نیست
Kār-ı nīkū-ter bi-dān cüz ẕikr nīst

Me‘ānī-i elfāẓ: *kār* iş *nīkū* eygü *ter* ziyāde *bi-dān* bil *cüz* ġayrı *ẕikr* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ı ẕikr itmekden başḳa *nīst* yoḳdur

[Maḥṣūl-i mışrā‘]: Āmennā ve ṣaddaḳnā. Dünyāda ve āḫiretde Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ı ẕikr itmekden başḳa ziyāde eygü, efḍal iş vü ‘amel yoḳdur. Bu da cümleniñ ma‘lūmıdır ve herkes taḳdīr ider. Ancaḳ tevfīḳ olmayınca ne eyler? Rıżā ile tevfīḳi birleşdirmeli ‘azīzim. Ol zamān işler āyīne gibidir sulṭānım. Rıżādan Ḥaḳḳ’ı müşāhede idersiñ; tevfīḳ ile yol gidersiñ. Allâhümme yessirlenā, āmīn.

Ṣaḥīfe (778) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

وفا کنیم و ملامت کشیم و خوش باشیم
که در طریقت ما کافریست رنجیدن

وفا کنیم و ملامت کشیم و خوش باشیم
که در طریقت ما کافریست رنجیدن

(671) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (778) Fi'l-Meṣnevī:

لا تخافوا هست نزل خائفان
هست در خور از برای خائفان

هر که ترسد مرورا ایمن کنند
مر دل ترسنده را ساکن کنند

انکه خوفش نیست چون کوی مترس
درس چه دهی نیست او محتاج درس

(140) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca'at oluna.

Ṣaḥīfe (779) Fi'l-Meṣnevī:

کفت و کوی عاشقان در کار رب
جوشش **(339b)**عشقست نه ترک ادب

هر که کرد یک جرعه نوش
نه ادب ماند درو نه عقل و هوش

(402) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca'at oluna.

Ṣaḥīfe (780):

نکار من که بمکتب نرفت و خط ننوشت
بغمزهٔ مسأله آموز صد مدرس شد

Nigār-ı men kí be-mekteb ne-reft vü ḫaṭṭ ne-nüvişt
Be-ġamze-i mes'ele-āmūz ṣad müderris şüd

Me‘ānī-i elfāẕ: *nigār* maḥbūb *men* benim *kí*ḥarf-i rabṭ *be-mekteb* mektebe *ne-reft* gitmedi *vü ḫaṭṭ* yazu *ne-nüvişt* yazmadı *be-ġamze-i* göz ucuyla *mes’eleāmūz* mes’ele ögretici *ṣad* yüz *müderris* ma‘lūm; dersden me’ẕūn ḫˇāce, efendi *şüd* oldı

Maḥṣūl-i beyt: Benim maḥbūbım mektebe gitmedi ve yazu yazmadı. Ya‘nī ümmīdir. Lâkin gözinin ucuyla yüz müderrise mes’ele ögredici ve ta‘līm idici oldı. Elḥamdu li’llâhi Rabbi’l-‘ālemīn ve’ṣ-ṣalâtu ve’s-selāmu ‘alā seyyidinā Muḥammedin ve ‘alā ālihi ve ṣaḥbihi ve sellim. Ṣallá’llâhu Te‘ālá ‘aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleridir. Benim maḥbūbbımdır. Ve cümle ‘ālemiñ ve ẕerāt-ı cihānıñ maḥbūbıdır. Mektebe teşrīf buyurmadılar ve yazu yazmadılar. Ya‘nī kendüleriñ ümmīdir. Ya‘nī böyle bir Ḫˇāceima‘nevīdir. Oḳumuşlardır kí, yüz medrese mes’ele ta‘līm ider. Ḳanġı yüz, ḳanġı milyonlar… Cümle ẕarāt anlardan ta‘līm ider. Cümle ‘āşıḳ ‘ışḳı Andan ögrenmişdir. Cümle maḫlūḳ Anıñ şākirdidir. O, cümleniñ Ḫˇāce ve Seyyididir; ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem.

Ṣaḥīfe (780) Fi’l-Meṣnevī:

پیش ازان که نقش احمد فر نمود
نعت او هر کبر را تعویذ بود

سجده می کردان کای رب بشر
در عیان آریش هر چه زود تر

نقش او می کشت اندر راهشان
در دل و در کوش در افواه شان

این همه تعظیم و تفخیم دو داد
چون بدیدنش بصورت برد باد

قلب آتش دید بر دم شد سیاه
قلب را در قلب کی بودست راه

Pīş ezān kí naḳş-ı Aḥmed ferr nümūd
Na‘t-ı Ū her gebr-rā ta‘vīẕ būd

Secde mī-kerdān kāy Rabb-i beşer
Der-‘ayān ārīş her çí zūd-ter

Naḳş-ı Ū mī-geşt ender-rāh-ı şān
Der-dil u der-gūş der efvāh-ı şān

Īn heme ta‘ẓīm u tafḫīm vü vedād
Çün bi-dīdeneş be-ṣuret bord bād

Ḳalb āteş dīd ber-dem şüd siyāh
Ḳalb-rā der-ḳalb key būdest rāh

Me‘ānī-i elfāẓ: *pīş* öñ *ezānkí* ya‘nī ol öñden kí *naḳş-ı Aḥmed* **(340a)**Ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleriniñ naḳşı, vücūd-ı sa‘ādetleri *ferr* revnaḳ *nümūd* gösterdi; ya‘nī dünyāya teşrīf itmezden evvel dimekdir. *Na‘t* ṣıfat-ı evṣāf *Ū* żamīr;ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimize rāci‘dir. *her gebr-rā* her kāfir, puta ṭapan *ta‘vīẕ* nusḫe *būd* idi *secede* ma‘lūm *kerdend* iderlerdi *kāy* kí iy *Rabb-i beşer* İy beşeriñ Rabb’isi olan Allâh *der-‘ayān* ẓāhire, āşikāre *ārīş* -ş żamīr; Efendimize rāci‘dir; getür *her çí* her nesne kí*zūd* ‘acele *ter* ziyāde *naḳş-ı Ū* Efendimiziñ naḳşı, evṣāf-ı seniyyesi *mī-geşt* oldı *ender* içinde *rāh-ı şānrāh* yol *şān* żamīr-i cem‘; anlarıñ yolları içinde ya‘nī kitāblarında Efendimiziñ Vaṣf-ı Şerīfleri var idi. *der-dil* göñülde *der-gūş* ḳulaġda *der-efvāh* aġızlarında *şān* anlarıñ *īn* bu *heme* cümle ta‘ẓīm u tefḫīm *vüvedād* maḥabbet *çün* çünkim *bi-dīdeneş* -ş żamīr; Efendimize rāci‘dir; gördiler be*-ṣūret* dünyāya teşrīf idüp ṣuret u cism-i sa‘ādetlerini gördiler *bord* iletdi *bād* rūzgār *ḳalb* kem ‘ayār-ı ḳalb olan şey’*āteş* ma‘lūm *dīd* gördi *der-dem* ol nefesde, ol dem, ol sā‘at *şüd* oldı siyāh ma‘lūm *ḳalb-rā* kem ‘ayār olan şey’*der* ẓarfiyyet *ḳalb* göñül *key* kaçan *būdest* olur *rāh* yol

Maḥṣūl-i ebyāt: Ṣallá'llâhu 'aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleri dünyāya teşrīf buyurmazdan evvel ol neṣṣārī küffār, Efendimiziñ na't-ı şerīflerini **(340b)**evṣāf-ı cemīlelerini kitāblarında görmiş idiler. Cenāb-ı Ḥaḳḳ Efendimiziñ şemā'il-i şerīfesini Tevrāt'da ẕikr ü beyān buyurmuş idi. Küffār, evṣāf-ı Nebī'yi Tevrāt'dan istinsāḫ idüp nuḫe ittiḫāẕ idüp Aña secde iderlerdi. Daḫı, Cenāb-ı Ḥaḳḳ'a niyāz idüp; İy beşeriñ Rabb'isi Allâh! Ol Resūl-i Ekrem'i ziyāde 'acele 'ayāne vü āşikāreye getür, diyü du'ā iderlerdi. Efendimziñ naḳş-ı evṣāf-ı seniyyelerini anlarıñ yolları içinde olsa idi, anlarıñ göñüllerinde, ḳulaġlarında, aġızlarında cümlesi Efendimiziñ evṣāf-ı cemīlelerini yād ve teẕkār idüp ẓāhir ve bāṭınları Efendimize ta'ẓīm ü tefḫīm ile maḥabbet idi. çünkí dünyāya teşrīf buyurdılar; Anıñ ṣūret u cism-i sa'ādetlerini gördiler. O ḳadar ta'ẓīm ve terkīm ve maḥabbet cümlesini rūzgāra virdiler. Ya'nī inkār itdiler, bi'l-ġıyābe olan maḥabbet de inkāra tebdīl oldı. Ḳalb ve kem 'ayār olan şey' āteşi gördükde ol demde siyāh olur. Kem 'ayār vü ḳalb olan şey' ḳaçan göñül ve ḳalb ṭarafına yolı alur. El-cinsü me'al cinsün, derler. Ḥabīṣ olan ṭayyib olan ile ittiḥād idemezler 'azīzim.

Ṣaḥīfe (781) Ḳāle's-Sa'dī:

ز ظلمت مترس ای پسندیده دوست
که ممکن بود کاب حیوان دروست

دل از بی مرادی بفکرت مسوز
شب البستن است ای برادر بروز

Zi-ẓulmet me-ters iy pesendīde dūst
Kí mümkin büved k'āb-ı ḥayvān derūst

Dil ez-bī-murādī be-fikret me-sūz
Şebu'l-bestenest iy birāder be-rūz

Me'ānī-i elfāẓ: *zi-ẓulmet* ẓulmetden *me-ters* ḳorḳma, ḫavf itme *iy* ḥarf-i nidā *pesendīde*begenilmiş, maḳbūl *dūst* ma'lūm *kí*ḥarf-i rabṭ *mümkin büved* mümkin olur

k'āb kí āb şu *ḥayvān* ḥayāt *derūst* żamīrdir; ẓulmete rāci'dir. *dil* göñül *ez-bī-murādī* murādsızlıḳdan *be-fikret* fikriñ ile *me-sūz* yaḳma *şebu'l-bestenest* gice yüklüdür; ya'nī gice ḥāmiledir. *İy birāder be-rūz* gündüze

Maḥṣūl-i ebyāt: İy dostuñ maḳbūli, begenilmiş ẓulmetden ḫavf itme, ḳorḳma kí, mümkündür ẓulümātda āb-ı ḥayvān olur. göñlini murādsızlıḳdan fikriñ ile yaḳma. Gice ḥāmiledir, yüklüdür. İy birāder, gündüze ḳadar ḥamlini vaż' ider, elbette bir şey' ṭoġurur 'azīzim, efendim.

Ṣaḥīfe (784):

سک اصحاب کهف روزی چند
پی مردم کرفت و مردم شد

(79) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca'at oluna.

Ṣaḥīfe (785) Fi'l-Meṣnevī:

از انس فرزند مالک آمدست
که بمهمانی او شخصی شدست

Ez-Enes ferzend-i Mālik āmedest
Kí be-mihmānī-i ū şaḫṣī şüdest

[Maḥṣūl-i beyt]: Enes oġlı Mālik'den böyle gelmişdir kí; anıñ ḳonuḳlıġına **(341a)**bir şaḫṣ gitmişdir.

او حکایت کرد کز بعد طعام
دید انس دستار خوانرا زرد فام

Ū ḥikāyet kerd kí ez-ba'd-i ṭa'ām
Dīd Enes destār-ı ḫ̌ān zerdfām

[Maḥṣūl-i beyt]: Ol mihmān, müsāfir ḥikāyet eyler kí; ba‘de’ṭ-ṭa‘ām Enes raḍiya’llâhu ‘anh Ḥażretleri destār-ı ḫˇānı ya‘nī pīşgīri zerdfām gördi. Mihmāndan murād, ra’vī-i ḥadīṯ olan Ḳatādebin Nu‘mān olsa da cā’izdir.

چرکن و الوده کفت ای خادمه
اندر افکن در تنورش یک دمه

Çirkin vü ālūde güft iy ḫādime
Ender efken der-tenūreş yek deme

[Maḥṣūl-i beyt]: Enes raḍiya’llâhu ‘anh Ḥażretleri pīşgīri çirkin ve ālūde gördi. Ḫādimelerine didi kí : İy cāriye pīşgīri bir dem tenūra ilḳā’ eyle.

در تنوره پر ز اتش در فکند
آن زمان دستار خوانرا هوشمند

Der-tenūrre pür zi-āteş der fikend
Ān zamān destār-ı ḫˇān-rā hūşmend

[Maḥṣūl-i beyt]: Āteşden pür bir tenūra, ol zamānda ol hūşmend olan ḫādime ol destār-ı ḫˇānı bıraḳdı.

جمله مهمانان دران حیران شدند
انتظار دود کندوری بدند

Cümle mihmānān der-ān ḥayrān şüdend
İntiẓār-ı dūd-ı kendūrī budend

[Maḥṣūl-i beyt]: Cümle müsāfirler ol ḥuṣūṣda ḥayrān oldılar o kendiriniñduḫānına muntaẓır oldılar. Ya‘nī mendil yanub duḫānı çıḳmasına raḳb ḳıldılar.

بعد یک ساعت براورد از تنور
پاک و اسپید و ازان اوساخ دور

Ba‘d-i yek sā‘at berāverd ez-tennūr
Pāk u espīd vü ezān evsāḫ dūr

[Maḥṣūl-i beyt]: Bir sā‘at ṣoñra tennūrdan pāk u espīd ve ol vesaḫlerden dūr olmuş yuḳarı getürdi ve ol cāriye ol pīşgīri muneḳḳī vü muṭahhir olmuş tennūrdan ṭaşra çıḳardı.

قوم کفتند ای صحابئ عزیز
چون نسوزید و منقی کشت نیز

Ḳavm güftend iy ṣaḥābī-i ‘azīz
Çün ne-sūzīd vü muneḳḳī geşt nīz

[Maḥṣūl-i beyt]: Pes ol ḳavim Ḥażret-i Enes’e ḫiṭāb idüp didiler : İy ‘azīz olan ṣaḥābī! Bu pīşgīr niçün yanmadı? Ve daḫı pāk u muneḳḳī oldı.

کفت زانکه مصطفی دست و دهان
بس بمالید اندرین دستار خوان

Güft zi-ān kí Muṣṭafā dest u dehān
Bes bi-mālīd ender-īn destār-ı ḫˇān

[Maḥṣūl-i beyt]: Ḥażret-i Enes raḍiya’llâhu ‘anh buyurdı : Ol cihetden kí, Muṣṭāfā ‘aleyhi’s-selām Ḥażretleri dest ü dehānını bu destār-ı ḫˇāna sürdi. Ve mübārek ellerini ve ağızlarını bunuñla birḳaç kere sildi.

ای دل ترسنده ار نار و عذاب

با چنان دست و لبی کن اقتراب

İy dil-i tersende er nār u ‘aẕāb
Bā çünān dest vü lebī kün iḳtirāb

[Maḥṣūl-i beyt]: (341b) Pes ḳışṣadan ḥişṣe buyurup dirler: İy iy nār u ‘aẕābdan ḳorḳıcı göñül! Ancileyin bir leb ve deste ḳurb ḥāṣıl eyle. Eger dirseñ kí; Ancileyin bir dest ḳande olur, aña iḳtirāb eyleyeyim. Cevāb oldur kí, Kelīmīn ve ‘ulemā’-i ‘ālimīn kí ḫulefā’u’llâh ve umenā-yı rusul ve vereṣe-i Ḥażret-i Nebī-i Muḫtār’dır. Bunlarıñ desti ve dehān u lebi Ḥażret-i Nebī ‘aleyhi’s-selāmıñ dehān ve dest ve leb-i mübāregi gibidir. Bunlara iḳtirāb ‘aẕāb-ı āḫiretden necāt olur.

چون جمادی را چنین تشریف داد
جان عاشق را چها خواهد کشاد

Çün cemādī-rā çünīn teşrīf dād
Cān-ı ‘āşıḳ-rā çíhā ḫˇāhed guşād

[Maḥṣūl-i beyt]: Çünkim ol Ḥażretiñ dest ve dehānı bir cemād-ı mendile böyle teşrīf virdi. Ve nārdan ḫalāṣ olmaḳ mertebesine böyle irgürdi. ‘Āşıḳıñ cānına neler açar, fikr eyle. Sen kí ol Ḥażrete ve anıñ sünnetine mütāba‘at ve maḥabbet ḳılasıñ, sa‘ādet dārına vāṣıl olasıñ ve ‘ilm ve ẕevḳinden ḥaẓẓ alasıñ ve civārına yol bulasıñ ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (786):

مصطفی را انبیا امت شدند
جمله در زیر لواء او بدند

پایهٔ این امت مرحومه بین
کی یقالوا بین ارباب الیقین

رفعتش بین الامم چون افتات
در میان انجم ای عالی جناب

پیشه کن ای حقی شرع این نبی
تا نباشد فوت از تو مطلبی

Muṣṭafā-rā enbiyā ümmet şüdend
Cümle der-zīr-i livā'-i Ū budend

Pāye-i īn ümmet-i merḥūme bīn
Key yuḳālū bīn erbābu'l-yaḳīn

Rıf'ateş beyne'l-ümem çün āfitāb
Der-miyān-ı encüm iy 'ālī-cenāb

Pīşe kün iy Ḥaḳḳī şer' īn Nebī
Tā ne-bāşed fevt ez-tu maṭlabī

Me'ānī-i elfāẓ: *Muṣṭafā-rā* ṣallá'llâhu 'aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretlerine Enbiyā-yı 'İẓām Ḥażerātı *ümmet şüdend* ümmet oldılar *cümle* cümlesi *der* ẓarfiyyet *zīr* altında *livā'* sancaḳ-ı şerīf *Ū* żamīr; Efendimize rāci'dir *budend* oldılar *pāye-i* rütbe vü manṣıbı *īn* bu *ümmet* ma'lūm *merḥūme* raḥmet olunan *bīn* kör *key* naṣıl *yuḳālū* didiler *bīn* gör *erbābu'l-yaḳīn* muḥaḳḳik, erbāb-ı yaḳīn olan bu ümmete *ümmet-i merḥūme* didiler *rıf'ateş* -ş żamīr; ümmete rāci'dir *rıf'at* ḳadr-i menzileti *beyne'l-ümem* sā'ir ümem arasında *çün* gibi *āfitāb* güneş *der-miyān* ortasında **(342a)***encüm* nücūmlar *iy* ḥarf-i nidā *'ālī-cenāb* ma'lūm *pīşe* ṣan'at *kün* eyle *iy* ḥarf-i nidā *Ḥaḳḳī* İsmā'īl Ḥaḳḳī Ḳuddise Sırruhu'l-'alī *şer'* şer'-i şerīf *īn* bu*Nebī*ṣallá'llâhu 'aleyhi ve sellem *tā* ḥattá*ne-bāşed* olmaya *fevt* żāyi' vü telef *ez-tu* senden *maṭlabī* bir maṭlab ve bir maḳṣūd

Maḥṣūl-i ebyāt: Ṣallá'llâhu 'aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretlerine Enbiyā-yı 'İẓām Ḥażerātı ümmet oldılar. Cümlesi Anıñ livā'i-şerīfi altında oldılar. Gör Efendimiziñ ümmetiniñ pāye vü rütbe vü manṣıbı kí erbāb-ı yaḳīn naṣıl didiler;

bu ümmet, ümmet-i merḥūmedir, diyü bu ümmetiñ rıf‘at ve menzil ü ḳadri sā’ir ümem beyninde güneş gibidir. Sā’ir ümem nücūm gibi oldı. İy ‘alī-cenāb, iy İsmā‘īl Ḥaḳḳī! Bu Nebiyyü’l-muḥterem ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleriniñ şer‘-i şerīfi ṣan‘at ile kendüne kār-ı kesb ittiḫāẕ eyle. Ḥattá bir maṭlab ve bir maḳṣūdıñ senden fevt olmaya, dimekdir.

Ṣaḥīfe (788) Fi’l-Meṣnevī:

بر کذشته حسرت آوردن خطاست
باز نآید رفته یاد آن هباست

Ber güẕeşte ḥasret āverden ḫatāst
Bāz n’āyed refte yād-ı ān hebāst

Me‘ānī-i elfāẕ: *ber* üzere *güẕeşte* geçmiş şey’ üzerine*ḥasret* ma‘lūm*āverden* götürmek *ḫatāst* ḫaṭadır *bāz* girü *ne-āyed* gelmez *refte* gitmiş *yād ẕ*ikir *ān* ism-i işāret anı ẕikr, yād itmek *hebāst* hebādır

Maḥṣūl-i beyt: Geçmiş şey’ üzerine ḥasret, nedāmet getürmek ḫaṭādır. Gitmiş girü gelmez. Anı yād, ẕikr itmek hebādır. Ya‘nī geçmiş şey’ üzerine nedāmet, ġam ve ġuṣṣalanmaḳ ‘ayn-ı ḫaṭādır. Bir şey’ kí gitmiş, elden çıḳmışdır, o kí girüye gelmez. Yād idüp āh, vāh dimek hebādır. Beyhūde baḥṣ ve’l-ḥāṣıl; المضی لا یذکروا feḥvāsınca şimdi mevcūda ve ḥāl-i ḥāżıra naẓar it ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (789) Ḳāle’s-Sa‘dī:

کر بمحشر خطاب فهر کند
انبیا را چه جای معذرت است

پرده از لطف کوی بر دارد **(342b)**
کا شقیا را امید مغفرت است

(125) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (790) Fi'l-Meṣnevī:

نفس تو تا مست نقلست و نبید
دان که روحت خوشهٔ غیبی ندید

که علا ماتست زآن دیدار نور
اتجاخ منک عن دارالغرور

وای ان که عقل او ماده بود
نفس زشتش نر وآمده بود

لا جرم مغلوب باشد عقل او
جز سوی خسران نباشد نقل او

وصف حیوانی بود بر زن فزون
زانکه سوی رنک و بو دارد رکون

Nefs-i tu tā mest-i nuḳlest vü nebīd
Dān kí rūḥet ḫūşe-i ġaybī ne-dīd

Kí 'alāmātest z'ān dīdār-ı nūr
İlticāc minke 'an dāri'l-ġurūr

Vāy ān kí 'aḳl-ı ū māde būd
Nefs-i zişteş ner u āmāde būd

Lā-cerem maġlūb bāşed 'aḳl-ı ū
Cüz sūy-ı ḫüsrān ne-bāşed nuḳl-ı ū

Vaṣf-ı ḥayvānī büved ber zen füzūn
Z'ān kí sūy-ı reng u bū dāred rukūn

Me‘ānī-i elfāẕ: *nefs* ma‘lūm *tu* seniñ *tā* ḥattá*mest* ma‘lūm *nuḳlest* nuḳl; leẕīẕ dāne ismidir *vü nebīd*[101] ḫurmā şarābı dimekdir *dān* kí bil kí *rūḥet* seniñ rūḥuñ *ḫūşe-i ġaybī* ġayba mensūb olan ḫūşelıḳı ve ḫoş olan başaḳ gibi başaḳı öñünde *ne-dīd* görmedi *kí* zīrā *‘alāmātest* ‘alāmetidir, nişānıdır *z’ān*ism-i işāret *dīdār* müşāhede *nūr* ma‘lūm; ya‘nī dīdār-ı nūrdan ‘alāmetdir *ilticāc* tecāvüz itmek *minke* senden *‘an dāri’l-ġurūr* dār-ı ġurūr olan dünyādan tecāvüzi *vāy* yazıḳ, ḥayf *ānkí* ol kimesneye kí *‘aḳl-ı ū* onuñ ‘aḳlı *māde* zen ḳarı *būd* oldı *nefs* ma‘lūm *zişteş* -ş żamīr; o kimesneye rāci‘dir zişt ḳabīḥ, çirkin *ner* erkek *vü āmāde* ḥāżır *müheyyā büved* olur *lā-cerem* şekksiz, şübhesiz *maġlūb* ma‘lūm *bāşed* olur *‘aḳl-ı ū* o kimesneniñ ‘aḳlı *cüz* ġayrı *sūy* ṭaraf *ḫüsrān* ma‘lūm *ne-bāşed* olmaz *nuḳl-i ū* o kimesneniñ nuḳli *vaṣf-ı ḥayvānī* ḥayvāniyyete mensūb olan vaṣıf *büved* olur *ber* üzere *zen* karı *füzūn* ziyāde *z’ānkí* ol sebebden kí *sūy* ṭaraf *reng* elvān *u bū* ḳoḳu *dāred* ṭutar *rüḳūn* dayanmaḳlıḳ, orada iskān ve rāḥat itmek

Maḫṣūl-i ebyāt: Seniñ nefsiñ mādāmkí nuḳl u nebīdiñ mestidir; **(343a)**ya‘nī leẕīẕ dāne ve ḫurmā şarābıyla mest, lā ye‘külū olmuşdur, bil kí seniñ cānıñ, rūḥuñ ġayb-ı ahādiyyet ve melekūtiyyet ḫoşlıġı başaḳı görmez. Ya‘nī mā-sivānıñ ḥubbıyla mest ve tāze o yolda ḳadīd olmuş kimesneniñ cānı ‘ālem-i ġayb ḫoşlıġından bir şey’ ḥiss itmez ve görmez. Zīrā bu nūr olan cemāliñ ‘alāmeti ve nişānı odur kí, senden dār-ı ġurūr olan dünyā tecāvüz itmek ve sende andan geçmekdir. Vāy, ḥayf, yazıḳ o kimesneye kí, anıñ ‘aḳlı māde olur. Ya‘nī ‘aḳlı zen, ḳarı ve mādedir. Bu ḳarı ve māde o ‘ālem-i ġaybı ḥiss itmez. İşte ‘aḳlı māde olan ya‘nī ḳarı olan ādemiñ ḳabīḥ ve kötü olan nefsi erkek ve ḥāżır u müheyyā olur. Ya‘nī o kimesneniñ nefs-i ḳabīḥi her ma‘ṣiyyet üzerine erkek gibi şecī‘ ve āmāde, ḥażırlanmış olur. Ancaḳ o erkek olan nefs, ḳarı gibi maġlūb ve rūḥuñ aña ġālib olmaḳ gerekdir lā-cerem, şekksiz. ‘Aḳlıñ o nefse maġlūb olur. Ya‘nī ‘aḳlıñ nefsine ḳumanda idecek iken nefsiñ ‘aḳlına ḳumanda ider. Ve iḳlīm ü vücūdunda hükümdār-ı Rusya ḳralıdır. Ne‘uẕū bi’llâh, iş böyle oldıysa o kimesneniñ nuḳli ḫüsrān ṭarafından ġayrı degildir. Ya‘nī gidecegi ḫüsrān ve ẓulümāt küfürdür. Ḥayvāniyyete mensūb olan vaṣıf ḳarı üzerine ziyāde olur. Ol

[101] Doğrusu nebīẕdir.

sebebden kí anlar elvān ve ḳoḳu ṭarafına rükūn ṭutarlar. Ya‘nī ol ciheti isterler. O yola meyl ü maḥabbet ve ārzū iderler ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (791) Ḳāle’s-Sa‘dī:

نه یوسف که چندان بلا دبد و نبد
چو حکمش روان کشت و قدرش پلند

کنه عبو کرد آل یعقوت را
که معنی بود صورت خوت را

بکر دار بدشان مقید نکرد
بضاعت مزجات شان برد نکر

ز لطف همی چشم داریم نیز
برین بی بضاعت ببخش ای عزیز

(30) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

(343b)Ṣaḥīfe (792):

خوش بود کر محک بتربه امد بمیان
تا سیه روی شود هر که دروغش باشد

(36) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (792):

خانهٔ دین خویش را چو خدا
بر ستون نماز کرد بنا

بی شکی تا ستون بجای بود

خانهٔ دین حق بپای بود

Ḫāne-i dīn-i Ḫ ̔īş-rā çü Ḫudā
Ber sutūn-ı namāz kerd binā

Bī-şekī tā sutūn be-cāy büved
Ḫāne-i dīn-i Ḫaḳḳ be-pāy büved

Me‘ānī-i elfāẓ: *ḫāne-i dīn* dīn evi, ḫānesiniñ *ḫ ̔īş-rā* Kendüsiniñ ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ dīn *çü* çünkí Ḫudā Cenāb-ı Ḥaḳḳ *ber* üzere *sutūn* direk *namāz* ma‘lūm *kerd* eyledi *binā* ma‘lūm *bī-şekī* şekksiz, şübhesiz *tā* ḥattá*sutūn* direk *be-cāy* yerinde *büved* olur *ḫāne-i dīn* dīn ḫānesi *Ḫaḳḳ* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ *be-pāy*ṣābit *büved* olur

Maḥṣūl-i beyt: Cenāb-ı Ḥaḳḳ kendüsüniñ dīn ḫānesini çünkí namāz diregi üzere binā eyledi. Ya‘nī dīniñ ḫānesiniñ diregini namāz eyledi; beş vaḳt namāz eyledi şekksiz, şübhesiz. Ḥattá direk yerinde ola; ya‘nī beş vaḳt namāza devām ide. Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ dīn ḫānesi ṣābit ve müstaḳīm olur. ya‘nī dīn bir ḫāne gibidir. Anıñ diregi beş vaḳt namāzdır. Her kim kí bu diregi muḥāfaẓa ide, ḫāne-i dīn ḳā’im ü ṣābit olur. Ol kimesne kí, diregi muḥāfaẓa itmeye; direk olmadıḳça ḫāne ṣābit ü ḳā’im olmaz; yıḳılur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (793):

خانه پر کندم و یک جو نفرستاده بکور
غم مرکت چو غم برک زمستانی نیست

Ḫāne pür-gendüm vü yek cev ne-firistāde be-kūr
Ġam-ı morget çü ġam-ı berget zemistānī nīst

Me‘ānī-i elfāẓ: *ḫāne* ev *pür* ṭolı *gendüm* buġday *vü yek* bir *cev* şe‘īr, arpa*ne-firistāde* göndermemiş *be-kūr* ḳabre *ġam-ı morget* seniñ ölüm ġamıñ *çü* gibi *ġam-ı berg* azıḳ ġamıñ *zemistānī* ḳış, şitā *nīst* degildir

Maḥṣūl-i beyt: Ḫāne, ev buġday ile ṭolı bir arpa ḳabre göndermemiş, seniñ ölüm ġamıñ ḳış, şitā azıġı ġamı gibi degildir. Ya‘nī ḳış, şitā içün azıḳ cihetinden ne ḳadar ġam u keder iderseñ vaḳtiyle tedārikine baḳarsıñ. Ölüm ġamıñ yoḳdur, degildir. Ya‘nī ḳış **(344a)**içün tedārekāt-ı erzāḳda eylediġiñ ġam u elemi ölüm içün eylemezsiñ, aṣlā orası içün bir tedārikde bulunmazsıñ,hīç ġam u elem itmezsiñ. Ḥālbukí bu dünyā içün tedārik-i erzāḳda ġamıñ lüzūmı yoḳdur. Zīrā kí, Cenāb-ı Ḥaḳḳ Āyet-i Kerīmesinde buyurmuşdur : Ezel-i azālde ne kí iḥsān itmiş, oñdan ziyāde vü noḳṣān olmaz. Lâkin ḳabir ve āḫiret tedārekātı böyle degildir. Burada sen sa‘y u ġayretle āḫiret tedārekātını elde ideceksiñ. Ne kí burada āḫiret içün tedārik ider iseñ işte odur seniñle āḫiretde berāber olacaḳ şey’; gerek eygü, gerek kötü ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (793):

ز من ای دوست این یک پند پذیز
برو فتراک صاحب دولت کیر

Zi-men iy dūst īn yek pend peẕīr
Bi-rev fitrāk-i ṣāḥib-devlet gīr

Me‘ānī-i elfāẕ: *zi-men* benden *iy* ḥarf-i nidā *dūst* ma‘lūm *īn* bu *yek* bir *pend* naṣīḥati *peẕīr*ḳabūl it *bi-rev* git *fitrāk* terkisini *ṣāḥib-devletī* bir ṣāḥib-devletiñ *gīr* ṭut

Maḥṣūl-i beyt: İy dost! Benden bu bir peẕir ü naṣīḥati ḳabūl it. Nedir o pend ü naṣīḥat; git bir ṣāḥib-devletiñ terkisini ṭut. Ya‘nī mürşidān-ı ‘iẓām Ḥażerātından bir ẕāt-ı ‘ālī-ḳadriñ esbiniñ terkisini ṭut. Ya‘nī ḥayvānınıñ terkisine yapuş kí anıñla berāber gidesiñ. Nereye? Ḥużūr-ı Ḥażret cānibine ve maḳṣūd olan Cennet-i ḳurb-ı İlâhiyye’ye ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (793) Fi’l-Meṣnevī:

چشمها و کوشها را بسته اند
جز مر انها را که از خود رسته اند[102]

جز عنایت کی کشاید چشم را
جز محبت کی نشاند خشم را

جهد بی توفیق خود کس را مباد
در جهان و الله اعلم بالرشاد

(35) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (794) Fi’l-Meṣnevī:

یا دهان خویشتن را پاک کن
روح **(344b)**خود را چابک و چالاک کن

ذکر حق پاکست چون پاکی رسید
رخت بر بندد برون آمد پلید

می کریزد ضدها از ضدها
شب کریزد چون بر افروزد ضیا

چون بر آید نام پاک اندر دهان
نی پلیدی ماند و نی اندهان

Yā dehān-ı ḫ ̌īşten-rā pāk kün
Rūḥ-ı ḫod-rā çābuk u çālāk kün

[102] Birinci beyit ẕikredilen ṣaḥīfede bulunmamaḳtadır.

Ẕikr-i Ḥaḳḳ pākest çün pākī resīd
Reḫt ber bended birūn āmed pelīd

Mī-gurīzed żıddhā ez-żıddhā
Şeb gurīzed çün ber efrūzed żiyā

Çün ber āyed nām-ı pāk ender-dehān
Nī pelīdī māned u nī enduhān

Me‘ānī-i elfāẓ: *yā dehānī* ya‘nī yā aġzını *ḫ̆īşten-rā* kendüniñ *pāk* ma‘lūm *kün* eyle *rūḥ* ma‘lūm *ḫod-rā* kendüniñ *çābuk* serī‘ü’l-‘ḥareket; az zamānda çoḳ mesāfe ḳaṭ‘ itmek *u çālāk* cest ü çābuk serī‘ü’l-ḥareket *kün* eyle *ẕikr-i Ḥaḳḳ* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ ẕikri *pākest* pākdır *çün* çünkim *pākī* pāklıga *resīd* ulaşdı *reḫt* emti‘a, eşyā’ *ber bended* baġlar *birūn* ṭışaruya *āyed* gelür *pelīd* murdār, bulaşıḳ, nā-pāk olan şey’*mī-gurīzed* ḳaçar, firār ider *żıddhā* żıddıñ cem‘idir; żıddlar *ez-żıddhā*żıddlardan*şeb* gice *gurīzed* ḳaçar *çün* çünkim *ber* yuḳaru *efrūzed* parlaya, şu‘lene[le] *żiyā* ma‘lūm *çün* çünkim *derāyed* gele *nām-ı pāk* ṭāhir, pāk nām olan *ender* içinde *dehān* aġız *nīpelīd* nā-pāklik, murdārlıḳ *māned* ḳalur *vü nī enduhān* ve ne de endūhlar ya‘nī ġam u endūh ḳalur

Maḥṣūl-i ebyāt: Ya kendi dehānını, aġzını pāk eyle, kendi rūḥını çābuk çālāk eyle. tā seniñ du‘āñ maḳbūl ola. Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ ẕikri pākdır. Çünkim pāklik irişdi. Pelīd eşyā’ vü emti‘ayı mā-sivāyı baġlar. Ya‘nī nā-pāklik, murdarlıḳ ṭaşra gelür. ya‘nī mā-sivāya olan maḥabbetini seddeyle. Ḥattá nā-pāk, murdār olan ḥubb-ı dünyā ṭaşra çıḳa. Çünkim żıddlar, żıddlardan ḳaçar. Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ maḥabbeti ḳalbibe gelür; murdār olan dünyānıñ maḥabbeti ḳaçar. Gice ḳaçar, çünkim gündüzüñ żiyāsı şu‘lelü olur. Çünkim nām-ı pāk olan ẕikr-i İlâhī aġzınıñ içine gele. Ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ı lisān ile ẕikr idesiñ; ne o murdār ve nā-pāklik ve ne o endūhlar, ġam vü ġuṣṣalar ḳalur. Cümleyi gider dimekdir. Lâkin bu maḳām ḫayli himmet ile olur kí, ḥubb-ı mā-sivá külliy[en] maḥv ola. **(345a)**Buña himmet gerekdir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (795):

ندای الست همچنان شان بکوش
بفریاد قالوا بلی در خروش

Nidā-yı Elest hemçünān şān bi-gūş
Be-feryād Ḳālū Belā der-ḫurūş

Me‘ānī-i elfāẓ: *nidā-yı* çağırmaḳ *elest* ma‘lūm *hemçünān* böylece *şān* żamīr-i cem‘; anlarıñ *bi-gūş* ḳulaġındadır dimekdir *be-feryād* feryād ile, baġırmaḳla *ḳālū* didiler *belā* ma‘lūm *der* ẓarfiyyet *ḫurūş* pür-neş’e ile cūş u ḫurūşda dirler

Maḥṣūl-i beyt: Cenāb-ı Rabb-i ‘izzet Bezm-i Elestde kāffe-i ervāḥa ḫiṭāb[en]; Elestü bi-Rabbiküm buyurdı. Bu ḫiṭāb-ı ‘izzetī, anlar kí Enbiyā vü Evliyā-yı Kirām’dır; böylece el-yevm ḳulaġlarındadır. Anlar feryād-ı ‘ışḳ u meḥabbet ile belā didiler ve bunuñla pür-neş’e olaraḳ el-yevm-i cūş u ḫurūşda dirler. Çünkí ḥużūr-ı Cānān ve ḫiṭāb-ı ‘izzet elbette ‘āşıḳları cūş u ḫurūşa götürür. Lâkin ṣoñra o ‘ālem-i ḳurb-ı ḥużūrdan iftirāḳ ile bu ‘ālem-i bu‘d vü ġā’ibe düşdüklerinde ne o leẕẕet ḳaldı ne o ‘izzet ḳaldı. Cümlesini ferāmūş idüp nesy[en] mensiy[en]o meclis-i ḥużūrı unutdılar. Ve Cānānı ġā’ib itdiler. Artıḳ bu ‘ālemde o ‘ālemiñ baḳıyye-i ‘ışḳ u maḥabbet ve neş’esinden ṣuraya buraya ṣaldırmaġa başladılar. Anıñ içün ervāh bir güzel şey’ görse ve bir ṣūret-i ḥüsn istimā‘ itse aña maḥabbetle cān atar kí, ‘aceb bu O’mıdır, diyü görür, kí istedigi degildir. Rūḥ-ı insān andan elini çeker. İşte ol zamān nefs-i şom el atar kí, iş müşkildir ve fenādır. Yā Laṭīf, Yā Laṭīf ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (795):

روز امروزست ای صوفی و شان
کی بود از دی واز فردا نشان

انکه از حق نیست غافل یکنفس
ماضی و مستقبل و حالست و بس

Rūz imrūzest iy ṣūfī vü şān
Key büved ez-dī vü ez-ferdā nişān

Ān kí ez- Ḥaḳḳ nīst ġāfil yek nefes
Māżī u müstaḳbel vü ḥālest vü bes

Me‘ānī-i elfāẓ: *rūz* gün *imrūzest* bugündür; ya‘nī gün bugündür *iy* ḥarf-i nidā *ṣūfī* ma‘lūm *vü şān* ṣūret-i şibh ma‘nāsına *key* kaçan *büved* olur *ez-dī* dünkí günden *vü ez-ferdā* yarın *nişān* ‘alāmet, işāret *ān kí* ol kimesne kí*ez-Ḥaḳḳ* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’dan *nīst* degildir *ġāfil* ma‘lūm *yek nefes* **(345b)**bir nefes *māżī* geçmiş *u müstaḳbel* gelecek *vü ḥālest* bu ḥāl, bugün *vü bes* ancaḳ kāfīdir; ya‘nī birdir

Maḥṣūl-i ebyāt: İy ṣūfī ṣūret olan ādem, gün bugündür. Ḳaçan olur dünkí günden ve yarından ‘alāmet, nişān olur mı; olmaz. Ya‘nī iy ṣūfī ṣūret olan ādem Enbiyā-yı ‘İẕām ve Evliyā-yı ḳirām Ḥażerātıyçün bugün yarın yoḳdur. Anlar içün gün bugündür. Ya‘ni anlar her dā’im bir ān ve birgün üzerinedir. Anlar içün bugün, yarın yoḳdur. Zīrā ol kimesne kí, Cenāb-ı Ḥaḳḳ’dan bir nefes ġāfil degildir. anıñ içün bugün, yarın yoḳdur. Anlar içün geçmiş, gelecek, şimdikí ḥāl yoḳdur. Cümlesi ya‘nī geçmiş, gelecek ḥāl birdir; dimek olur. Ya‘nī anlar içün vaḳt ü zamān yoḳdur. Rivāyet olunur kí; Evliyā-yı Kirām’dan bir ẕāt yazdıġı mektūbına tārīḫ vaż‘ itmez imiş. Sebebi bu imiş kí; o mektūb herḳanġı zamānda oḳunur ise ol zamānda ol kelām söylenür gibi olmaḳ içünmiş. Ya‘nī mektūb yazdıġından dört beş sene ṣoñra ḳrā’at olunsa o vaḳt, o zamān o söz söylenür gibi olurmış. Bu da vicdānī bir esrārdır ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (798):

انرا بری از صمعه بر دیر کبران افکنی
وین را کش بتکده سر خلقۀ مردان کنی

چون و چرا در کار تو عقل زبون را کی رسد
فرمان ده مطلق تویی حکمی که خواهی آن کنی

Ān-rā berī ez-ṣavm'a ber-deyr-i gebrān efkenī
V'īn-rā keş bütgede serḫalḳa-i merdān künī

Çün vü çerā der-kār-ı tu 'aḳl zebūn-rā key resed
Fermān deh muṭlaḳ Tuyī ḥukmī kí ḫ'āhī ān künī

Me'ānī-i elfāẓ: ān-rā ol kimesneyi kí*berī* iletür[süñ] *ez-ṣavm'a* 'ibādetḫānedenber üzere *deyr* kilise *gebrān* mecūsīler *efkenī* düşürirsiñ, bıraḳırsıñ *v'īn-rā* bu kimesneyi *keş* çeker *bütgede* bütḫāneden bir baş *ḫalḳa-i merdān* merdān-ı İlâhī olan Evliyā-yı Kirāmıñ ḫalḳası başına *künī* idersiñ; ya'nī ḫalḳa-i merdān idersiñ dimekdir *çün vü çerā* ma'lūm *de*r ẓarfiyyet *kār* iş *tu* seniñ *'aḳl* ma'lūm *zebūn-rā* zebūndur, *ż*a'īfdir *key* ḳaçan *resed* ulaşur *fermān* ma'lūm *deh* virmek *muṭlaḳ Tuyī* Sensiñ *ḥukmī* bir ḥüküm *kí*ḥarf-i rabṭ *ḫ'āhī* isretsiñ *ān* ism-i işāret; anı *künī* idersiñ

Maḫṣūl-i ebyāt: (346a) Ol kimesneyi kí 'ibādetḫāneden mecūsīleriñ kilisesi üzerine düşürirsüñ, bıraḳırsıñ; dīgeri bütḫāneden geçüp merdān-ı Ḫudā olan Evliyā-yı Kirāmıñ ser ḫalḳası idersiñ. Seniñ işinde 'aḳl zebūndur. Çün ve çerā dime kí ḳaçan ulaşur ve ulaşamaz [103]لا يسئل عما يفعلFermān viren muṭlaḳ Sensiñ. Bir ḥükmi ve bir şey' isteseñ anı eylersiñ. Kimesne māni' olamaz; fā'il-i muḫtārsıñ; māni'-i mu'ṭī Sensiñ. [104]و هو على كل شئ قديرĀmennā ve ṣaddaḳnā. Ṭop Seniñ, çevgān Seniñ, meydān Seniñ, ben Seniñ ḳurbānıñ olam 'azīzim.

Ṣaḥīfe (798) Ḳāle'l-Ḥāfiẓ:

مباش غره بعلم و عمل فقيه مدام
كه هيچكس ز قضای خدای جان نه برد

Me-bāş ġarra be-'ilm u 'amel faḳīh müdām
Kí hīçkes zi-ḳażā-yı Ḫudāy cān ne-bered

[103] Sûre-i Enbiya 23. Âyet-i Kerîme.
[104] Sûre-i Rûm 50. Âyet-i Kerîme.

Me‘ānī-i elfāẕ: *me-bāş* olma *ġarra* maġrūr *be-‘ilm u ‘amel* ma‘lūm *faḳīh* iy faḳīh olan ẕāt dimekdir *müdām* dā’im *kízīrā hīçke*s hīçkimesne *zi-ḳażā-yı Ḫudāy* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ ḳażāsından *cān* ma‘lūm *ne-bered* iletmez

Maḥṣūl-i beyt: İy faḳīh! Dā’im ‘ilm ü ‘amele maġrūr olma. Zīrā hīçkimesne Ḫudā’nıñ ḳażāsından cān iletmez. Ya‘nī; iy faḳīh, gel böyle dā’im ‘ilm ü ‘amele maġrūr olma. ‘İnda’llâh maḳbūl olan maḥvī ve faḳr-i tāmı taḥṣīl eyle ve ġafletle ḳāsḳalb olmaḳdan kendüni ḫalāṣ eyle. Yoḫsa dehrīler gibi mücerred, ‘ilm-i ẓāhir ve a‘mā’-ı ẓāhireye maġrūr olmaġlı eṣer-i Resūlu’llâh ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz’e ẓāhir[en] ve bāṭın[en] teba‘iyyet-i tāmme bulunmadıḳça mekr ü ḥīle ile hīçbir kimesne ḳażā ve mekr-i Ḫudā’dan cān ḳurtaramaz ve selāmet bulamazsıñ ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (799) Ḳāle’s-Sa‘dī:

غبار هوا چشم عقلت لدوخت
سموم هوا كشت عمرت بسوخت
بكن سرمهٔ غفلت از چشم پاک
كه فردا شوی سرمه در چشم خاک

(434) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (799):

دو چشم از پی صنع باری بكوست
ز عیب برادر فرو كیر و دوست

(454) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (800):

كذركاه قرآن و پندست كوش **(346b)**
به بهتان و باطل شنیدن مكوش

(454) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (800):

دریغ آدمی زادۀ پر محل
که باشد چون انعام بل هم اضل

(619) ṣaḥīfede meẕkūrdur.

Ṣaḥīfe (800):

بهرۀ از ملکت هست و نصیبی از دیو
ترک دیوی کن و بکذر بفضیلت ز ملک

Behre'ī ez-meleket hest vü naṣībī ez-dīv
Terk-i dīvī kün vü bogẕer be-fażīlet zi-melek

Me'ānī-i elfāẓ: *behre'ī*bir naṣīb, bir ḳısmet *ez-meleket* saña melekden *hest* vardır *vü naṣībī* bir naṣīb, bir ḳısmetde *ez-div* şeyṭāndan *terk-i dīvī* şeyṭāndan olan naṣībi terk *kün* eyle *bogẕer* geç *be-fażīlet* fażīlet ile *zi-melek* melā'ikeyi

Maḥṣūl-i beyt: Saña bir naṣīb ve bir ḳısmet melā'ikeden vardır. Ve bir naṣībde şeyṭāndan vardır. Ya'nī insānıñ iki ciheti vardır. Birisi melekiyyet, dīgeri şeyṭāniyyet. Şeyṭāniyyet olen naṣībi terk eyle. Fażīlet ile melā'ikeyi geç. Ya'nī derece-i melā'ike-i fażīlet ve ekremiyyetle güẕer eyle, dimekdir. Lâkin söz ile geçilmez 'azīzim; himmet ister. [105]علوالهمت من الايمان buyurulmuşdur. Himmetini 'alā eyle kí, ḥattá degil melā'ikeyi 'Arş u Kürsī ḳāb-ḳavseyn ev ednāyı güẕer idesiñ sulṭānım, 'azīzim.

Ṣaḥīfe (803):

پیچیده شود بپای هرکس عملش

Pīçīde şeved be-pāy-i herkes 'ameleş

[105] 'ulū'l-himmetü mine'l-īmān.

[Me‘ānī-i elfāẓ]: *pīçīde* dolaşıḳ *şeved* olur *be-pāy* ayaġına *herke*s herkimesneniñ *‘ameleş* -ş żamīr; o kimesneye rāci‘dir

[Maḥṣūl-i mışrā‘]: Anıñ ‘ameli ya‘nī herkesiñ işledigi ‘ameli kendü ayaġına dolaşmaḳ olur; ya‘nī dolaşur. Herkes ider kendüne yine hep çekdi(ce)gim kendü cezā-yı ‘amelimdir, derler ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (803) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

دهقان سالحرده چه خوش کفت با پسر
کای نور چشم من بجز از کشته ندروی

Dehḳān-ı sāl-ḫorde çí ḫoş güft bā-peser
Kāy nūr-ı çeşm-i men be-cüz ez-keşte ne-d’revī

Me‘ānī-i elfāẓ: *dehḳān* ekinci ve köylü *sāl-ḫorde* yaşlu, iḫtiyār *çí*ne *ḫoş* güzel *güft* didi *bā-peser* oġlına *kí* iy ḥarf-i nidā *nūr-ı çeşm-i men* benim gözüm nūrı *be-cüz* ġayrı **(347a)***ez-keşte* ekilmişden *ne-d’revī* biçmezsiñ

Maḥṣūl-i beyt: Yaşlu, iḫtiyār ekinci dehḳan oġlına ne güzel laṭif didi: Kí iy oġul, benim özüm nūrı! Zirā‘at itdiginden ġayrı biçmezsiñ. Ya‘nī ne ekersiñ anı biçersiñ الدنيا مزرعة الاخرة ḫaberi sırrınca her ne kí eker iseñ anı biçersiñ. Arpa eker iseñ arpa, buġday eker iseñ buġday biçersiñ. [106] فمن يعمل مثقال ذرة خيرا يره ومن يعمل مثقال ذرة شرا يره sırrınca herkes dünyāda ne güne ‘amel itdiyse āḫiretde anıñ cezāsını görür ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (804):

مده خودرا فریب از رنک و بویم
که از هست خندهٔ من کریه آمیز

[106] Sûre-i Zilzâl 7-8. Âyet-i Kerîme.

Me-deh ḥod-rā firīb ez-reng u būyem
Kí hest ez-ḫande-i men girye āmīz

Me‘ānī-i elfāẓ: *me-deh* virme *ḥod-rā* kendüne *firīb* aldanmaḳ *ez-reng* elvāndan *u būyem* benim ḳoḳumdan *kí* zīrā *hest* vardır *ez-ḫande-i men* benim gülmekligimde *girye* aġlamaḳ *āmīz* karışıḳ

Maḥṣūl-i beyt: Dünyā ehli dünyāya lisān-ı ḥāl ile böylece söyler kí, benim elvān ve ḳoḳuma kendüni aldatma. Ya‘nī dünyānıñ envā‘-ı elvān [u] rengi ve güzel ḳoḳuları vardır. Emti‘a [vü] eşyā-yı dünyāda elvān ve ḳoḳu ḥadd ü hesābı yoḳdur. Bunlara aldanma; zīrā kí benim gülmekligime aġlamaḳlıḳ ḳarışıḳdır. Ya‘nī dünyā, insānıñ yüzine güler ve gülmesiyle berāber saña dişlerini gösterir. Ya‘nī saña remz ü işāret ider kí bu dişlerimle seni telef ü helāk idecegim, diyü. Bī-çāre ahmak insān bilmez ne remz ü işāret itdigini. Memnūn ve mesrūr olur kí, dünyā benim yüzüme gülüyor diyü. Yazıḳ yazıḳ… Ḳarama’nıñ ḳuyunı ṣoñra çıḳar oyunı, ‘azīzim.

Ṣaḥīfe 804 : Ḳāle’l-Ḥāfıẓ

بمهلتی که سپهرت دهد ز راه مرو
ترا که گفت که این زال ترك دستان گفت

(155) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (805):

زمانه به نیک و بدآبستن است
ستاره کهی دوست و که دشمن است

Zamāne be-nīk u bed ābestenest
Sitāre gehī dūst vü gehī düşmenest

Me‘ānī-i elfāẕ: *zamāne* eyyām-ı zamān *be-nīk* eygü *u bed* kötü ile **(347b)***ābestenest* yüklüdür *sitāre* meşhūr yıldız *gehī* ba‘ż-ı kere *dūst* ma‘lūm *vü geh* ba‘ż-ı kere *düşmen* ma‘lūm *-est* -dir

Maḥṣūl-i beyt: Eyyām, zamān eygü ve kötü ile yüklüdür. Ya‘nī eflākiñ devr ü devrānıyle eyyām-ı zamān eygü ve kötüden bir şey’ yüklenmişdir; ḥāmiledir. Vaḳt ü sā‘ati geldikçe vaż‘, ḥaml ider. O ṭoġan çocuḳ ya güzel veyā çirkin olur. elbette ḳā‘idedendir. Sitāre yıldızı ba‘ż-ı kere dost ba‘ż-ı kere düşmen olur; bir siyāḳda olmaz. Ma‘lūmdur; işte āh ḳanbur felek didikleri budur. Bir siyāḳda ḳalmaz; eflāk devr itdikçe ‘acā’ib ġarā’ib ḥavādiṯ(āt) ẓuhūr ider ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (805):

زان پیش کاجل فرا رسد تنک
و ایام عنان ستاند از چنک

بر مرکب فکر خویش نه زین
مردانه در آی در ره دین

Z’ān pīş k’ecel ferā resed teng
Vü eyyām ‘inān sitāned ez-çeng

Ber merkeb-i fikr-i ḫ ̆īş neh z’īn
Merdāne der-āy der-reh-i dīn

Me‘ānī-i elfāẕ: *z’ān* ism-i işāret andan *pīş* evvel, muḳaddim *k’ecelkí*ḥarf-i rabṭ *ecel* ma‘lūm *ferā* cānib, ṭaraf, yaña dimekdir *resed* ulaşur *teng* ṭar, żeyḳ *vü eyyām* ma‘lūm *‘inān* dizgin *sitāned* alur *ez-çeng* pençeden ber üzere *merkeb* biñek *fikr* ma‘lūm *ḫ ̆īş* kendü *neh* ḳoy, vaż‘ it *z’īn* eger, ḥayvānlara urduḳları ḳalṭaḳ, eger *merdāne* insān-ı kāmil merd olan ẕevāt-ı kirām *der āy* gel *der* ẓarfiyyet *reh* yol *dīn* dīn-i mübīn

Maḥṣūl-i ebyāt: Ecel seniñ ṭarafına, cānibine żeyḳ, ṭar olaraḳ ulaşmadan evvel, muḳaddim daḫı eyyāmıñ dizginini seniñ pençenden almazdan muḳaddim

kendü varlıġıñ merkebi üzerine fikr ü efkār egerini, ḳalṭaḳını ḳoy. Ya‘nī buralarını teḫattür ve tefekkür idüp dīn-i mübīn yolına merdāne gel, ‘āşıḳāne ṭarīḳ-i müstaḳīme gel,şecī‘āne bu dīn ṭarīḳine gel ‘azīzim, gel efendim, gel.

Ṣaḥife (806) Ḳāle’l-Ḥāfiẓ:

در حشمت سلیمان هر کس که شک نماید
بر عقل و دانش او خندند مرغ و ماهی

Der-ḥaşmet-i Süleymān herkes kí şekk nümāyed
Ber ‘aḳl u dāniş-i ū ḫandend murġ u māhī

Me‘ānī-i elfāẓ: *der-ḥaşmet* şevket ü aẓamet *Süleymān* **(348a)**‘aleyhi’s-selām *herkes kí* herkimesne kí*şekk* ma‘lūm *nümāyed* göstere *ber* üzere *‘aḳl u dāniş* ‘aḳl ve ‘ilmi üzere *ū* żamīr; Süleymān ‘aleyhi’s-selām’a rāci‘ *ḫandend* gülerler *murġ* ḳuş *u māhī* balıḳ

Maḥṣūl-i beyt: Ḥażret-i Süleymān ‘aleyhi’s-selām’ıñ şevket ü ‘aẓametine herkimesne kí şekk göstere; anıñ ‘aḳlı ve ‘ilmi üzere ḳuş ve balıḳ gülerler. Ya‘nī iy ḫalīfetu’llâh olan pīrim [107]رب اغفرلی و هب لی ملکا لا ینبغی لا حد من بعدی Āyet-i Kerīmesi sırrınca Ḥażret-i Süleymān ‘aleyhi’s-selām’ıñ salṭanat ve ‘aẓametini Naṣṣ-ı Ḳur’ān-ı ‘Aẓīm beyān ider kí, herkimesne kí şekk ü şübhe göstere anıñ ‘aḳl ve ‘ilminiñ noḳṣānına ḳuş ve balıḳ güldükleri gibi; iy ḫalīfetu’llâh olan mürşid-i a‘ẓam! Seniñ ma‘nevī olan salṭanata şekk iden daḫı böyle nāḳıṣu’l-‘aḳldır. Zīrā mürşidān-ı ‘iẓām Ḥażerātı daḫı ma‘nevī bir Süleymān’dır. Ḫātem-i vilāye yed ḳudretindedir. Anıñ yeddi Yeddu’llâhdır. Anıñ yeddi Yedd-i Beyżādır. Lā-şeḳḳ ve lā-şübhe kí, bu ‘abd-i ‘aṣī, ‘āciz pür-taḳṣīr ‘ayn[en] müşāhede itmişdir. Terceme-i aḥvālimizde beyān olunmuşdur. Mürāca‘at olunursa ma‘lūm-ı ‘azīzānıñız olur ‘azīzim. Meşhūrdur, mühür kimde ise Süleymān odur, derler. Bu mühür, kün mührüdür. Ya‘nī Cenāb-ı

[107]Sûre-i Sâd 35. Âyet-i Kerîme.

Ḥaḳḳ'ıñ ḫalīfesi oldığı cihetle Cenāb-ı Ḥaḳḳ, kün mührini aña iḥsān itmişdir. Kün dimesiyle her şey' olur sulṭānım.

Ṣaḥīfe (808) Ḳāle'l-Ḥāfiẓ:

عنقا شکار کس نشود دام باز جین
کاینجا همیشه باد بدستست دام را

'Anḳā şikār-ı kes ne-şeved dām bāz cīn
K'īncā hemīşe bād be-destest dām-rā

Me'ānī-i elfāẓ: *'Anḳā* ismi mevcūd cismi nā-mevcūd bir 'aẓīm ḳuşdur *şikār* av, ṣayd *kes* kimesneye *ne-şeved* olmaz *dām* duzaḳ *bāz* girü *cīn* dīv-i şer *k'īnc*ā burada *hemīşe* dā'im *bād* rūzgār *be-destest* elindedir *dām-rā* duzaḳ

Maḥṣūl-i beyt: 'Anḳā ḳuşı kimseniniñ avı olmaz. Duzaġıñı girü dīv-i şerr kí bu yerde dā'im yel, rūzgār duzaġıñ elindedir ve ele gidecek yeldir. Yelden ġayrı nesne yoḳdur. Ve sa'y u ġayret hebādır. Ya'nī 'Anḳā gibi şerīfü'l-vücūd olan nūr-ı **(348b)**īmān ve maḥabbet-i īḳān, a'māl-i ṣūrīyle ve iḫlāṣ ve ẕevḳsiz, mücerred-i ḥīle vü mekr ile ele girmez. Ve'l-ḥāṣıl, olmaz 'azīzim.

Ṣaḥīfe (808):

بال بکشا و صفیر از شجر طوبی زن
حیف باشد چو تو مرغی که اسیر قفس

کاروان رفت و تو در راه کمین بخواب
وه که بس بیخبری زین همه بانک جرس

(483) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca'at oluna.

Ṣaḥīfe (808):

عاشق شو ارنه روزی کار جهان سر اید

نا خوانده نقش مقصود از کارکاه هستی

‘Āşıḳ şev erne rūzī kār-ı cihān ser āyed
Nā-ḫ ̆ānde naḳş-ı maḳṣūd ez-kārgāh-ı hestī

Me‘ānī-i elfāẓ: *‘āşıḳ* ma‘lūm *şev* ol *erne* yoḫsa *rūzī* birgün *kār* iş *cihān* dünyā *ser* baş *āyed* gele *nā-ḫ ̆ānde* oḳunmamış *naḳş* ma‘lūm *maḳṣūd* murād, maḳṣūd naḳşı *ez-kārgāh* gergefdenilen şey’ *hestī* varlıḳ

Maḫṣūl-i beyt: ‘Āşıḳ ol; eger ‘āşıḳ olmaz iseñ yoḫsa birgün dünyānıñ işini başa gele. Ya‘nī birgün olur kí dünyānıñ işi başa gelür, seniñ işini bitirir; ya‘nī ölürsüñ,bu ‘ālemden gidersiñ; naḳş-ı maḳṣūdı varlıḳ destgāhından oḳunmamış oldıġı ḥālde ya‘nī murād ve maḳṣūdına bu varlıḳ ‘ālemine nā’il olmaḳsızın bī-murād olaraḳ bu ‘ālemden gidersiñ. Böyle ise ‘āşıḳ ol kí, ‘āşıḳān dā’imā cerīde-i ‘ālemde üzerinde ṣābitdirlerve hem de iki cihānda murād u maḳṣūdlarına vāṣıl olmuşlardır, dimekdir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (808) Fi’l-Meṣnevī:

کر بصورت من زآدم زاده ام
من بمعنی جدجد افتاده ام

Ger be-ṣūret men zi-ādem zāde-em
Men be-ma‘nā cedd-i cedd üftāde-em

Me‘ānī-i elfāẓ: *ger* eger *be-ṣūret* ṣūret-i beşeriyyede *men* ben *zi-ādem zāde em* ādemoġlıyım *men* ben *be-ma‘nā* ma‘nāda *cedd-i cedd* ceddiñ ceddiñ*üftāde* em düşmüşüm

Maḫṣūl-i beyt: Egerçí ẓāhirde ṣūret ‘itibāriyle ben ādemden ṭoġmuş[um] lâkin bāṭında bi-ḥasbi’l-ma‘nā evlād-ı ādemiñ ceddiniñ ceddi düşmüşüm. Ya‘nī ben, cihetü’l-ma‘nā ādemiñ babasınıñ babasıyım, dimek ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (810):

اکر هر دو جهانم خصم کردند
نترسم چون نکهبانم**(349a)** تو باشی

Eger her dü cihānem ḫaṣm gerdend
Ne-tersem çün nigehbānem Tu bāş

Me‘ānī-i elfāẓ: *eger her dü* her iki *cihānem* cihānda dünyā ve āḫiret baña *ḫaṣm* ḫuṣūmet, düşmen *gerdend* olurlar *ne-tersem* ḳorḳmam *çün* çünkí *nigehbānem* benim muḥāfıẓım *Tu* Sen *bāş* olasıñ

Maḥṣūl-i beyt: Eger dünyā ve āḫiret baña ḫaṣm, düşmān olalar; ben ḳorḳmam çünkí benim muḥāfıẓım Sen olasıñ. Ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳḳ bir ‘abdiñ muḥāfıẓı ve naẓargāhı olur ise; o ‘abdiñ dünyā ve āḫiret bir kimesneden ḫavf itmez ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (810) Ḳāle’ṣ-Ṣā’ib:

مشو بمرک ز امداد اهل دل نومید
که خواب مردم آکاه عین بیداریست

(690) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (810):

برای دیدن روی تو چشم دیکرم باشد
که این چشمی که من دارم جمالت را نمی شاید

Berāy-ı dīden-i rūy-ı Tu çeşm-i dīgerem bāşed
Kí īn çeşmī kí men dārem cemālet-rā nemī-şeved

Me‘ānī-i elfāẓ: *berāy* içün *dīden* görmek *rūy* yüz Tu Seniñ *çeşm* göz *dīgerem* dīger, başḳa *-em* baña *bāşed* ola *kí*zīrā *īn* bu *çeşmī* gözüm *kí men* ben *dārem* ṭutarım *cemālet-rā* Seniñ Cemāline *nemī-şāyed* lāyıḳ degildir

Maḥṣūl-i beyt: Seniñ yüzüni görmek içün başḳa gözüm ola. Zīrā bu gözüm kí benim vardır ṭutarım, Seniñ cemālini görmege lāyıḳ degildir. Ya‘nī bu ẓāhir gözi Seniñ bāṭın olan cemālini görmez. Aña başīret lāzımdır. Çünkí ẓāhir eşyā’ ẓāhir göziyle, bāṭın olanlar bāṭın göziyle görilür. Ġayrı göz anı görmez. İllā bāṭın gözi görür kí, aña başīret ta‘bīr olunur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (811) Fi’l-Meṣnevī:

كفت طوبى من رأنى مصطفى
والذى يبصر لمن وجهى رأى

چون چراغى نور شمعى را كشيد
هر كه ديد انرا يقين ان شمع ديد

همچنين تا صد چراغ از نقل شد
ديدن آخر لقاى اصل بد

خواه از نور پسين بستان توان
هيچ فرقى نيست خواه از شمع جان

Güft ṭūbā men re’nī Muṣṭafā
Ve’llezī yubṣir limen vechī re’ā

Çün çerāġī nūr-ı şem‘ī-rā keşīd
Her kí dīd ān-rā yaḳīn ān şem‘ dīd

Hemçünīn tā ṣad çerāġ ez-naḳl şüd
Dīden-i āḫir liḳā-yı aṣl bud

Ḫˇāh ez-nūr-ı pesīn bi-s'tān tu ān
Hīç farḳī nīst ḫˇāh ez-şem' cān[108]

Me'ānī-i elfāẓ: *güft* didi buyurdı *ṭūbā* sa'ādet, mübārek *men* ol bir kimesne kí *re'nī* beni gördi *Muṣṭafā* ṣallá'llâhu **(349b)**'aleyhi ve sellem Efendimiz buyurdı *ve'lleẕī* daḫı şol bir kimesne kí *yübṣir* mübārek sa'ādet göre *limen* şol kimesneyi kí *vechī* benim yüzümi *re'ā* gördi ya'nī benim yüzimi göreni gördi dimekdir *çün* çünkí *çerāġī* bir çerāġ *nūr-ı şem'ī-rā* o çerāġıñ şem'iniñ nūrını *keşīd* çekdi; ya'nī bir mumdan dīger mumı yaḳdı, anıñ nūrını aḫẕ eyledi dīger mum dimekdir *her kí* herkimesne kí *dīd* gördi *ān-rā* o ṣoñrakí yanan şem'i *yaḳīn* yaḳīn bülü[r]sün kí*ān* ism-i işāret *şem'* mumı *dīd* gördi ya'nī evvelkí yanan mumı gördi dimekdir *hemçünīn* böylecedir *tā* ḥattáṣad yüz *çerāġ* ma'lūm *ez-naḳl* birbirinden naḳl *nūr* nūr *şüd* oldı ya'nī nūr-ı çerāġ birbirinden şu'lenense *dīden* görmek *āḫir* eñ ṣoñrakí yüzinci şem'i, mumı görmek *liḳā-yı* yüzini *aṣl* ya'nī birinci mumıñ yüzini görmiş *bud* oldı *ḫˇāh* ister *ez-nūr* żiyā, nūrdan *pesīn* eñ ṣoñrakinden *bi-s'tān* almaḳ *tu* sen *ān* ism-i işāretdir *hīç* aṣlā, ebedā *farḳī* bir farḳ *nīst* yoḳdur *ḫˇāh* ister *ez-şem'* mumdan *cān* ma'lūm

Maḥṣūl-i ebyāt: Ṣallá'llâhu 'aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleri buyurdı kí: "Beni görene sa'ādet ve mübārek olsun." Daḫı şol kimesneye sa'ādet kí, benim vech-i sa'ādetimi göreni gördi. Çünkí bir çerāġıñ, şem'anıñ nūrını çekdi; bir şem'adan dīger şem'a yandı, şu'lelendi. O ikinci yanan şem'ayı her kim kí gördi, yaḳīn bil kí evvelkí şem'ayı görmüşdür. Böylece yüz şem'a birbirinden naḳl olunsa ya'nī bir şem'adan yüz şem'ayı yaḳsan, şu'lelense āḫir yüzinci şem'ayı yüzini gören, birinci şem'ayı görmüş gibidir. İster iseñ eñ ṣoñrakí şem'adan nūrı, żiyāyı cān ile al. Zīrā kí hīç farḳ yoḳdur. Onı evvelkí şem'a bil; ya'nī yüzinci şem'ayı birinci şem'a bil, dimekdir 'azīzim.

Ṣaḥīfe (811):

هر كه زهرت دهد بدو ده قند

[108] Bu kelime müellif tarafından başta "دان" olarak yazılmış sonra üstü çizilerek "جان" şeklinde değiştirilmiştir. Ancak anlama baktığımızda ilk kelimenin anlamı beyte daha uymaktadır. Bkz. www.masnavi.net

وانکه از تو برد بدو پیوند

Her kí zehret dehed bedū deh ḳand
V'ān kí ez-tu bored bedū peyvend

Me'ānī-i elfāẓ: *her kí* herkimesnekí*zehr* āġū -tsaña *dehed* vire *bedū* żamīrdir; aña dimek **(350a)***deh* vir *ḳand* şeker *v'ān kí* ol kimesne kí*ez-tu* senden *bored* ḳaṭ', kesilmişdir *bedū* aña *peyvend*muṭṭaşıl ol

Maḥṣūl-i beyt: Her kimesne kí saña zehr, āġū vire, sen aña şeker vir. Ya'nī saña şiddet ve ḥiddet idene sen luṭf u kerem it. Ol kimesne kí sen münḳaṭi' olmuş, kesilmiş, sen aña muṭṭaşıl ol. Ya'nī saña gelmeyene sen git dimekdir 'azīzim.

Ṣaḥīfe (812) Fi'l-Meşnevī:

چون ز خشم اتش تو در دلها زدی
مایهٔ نار جهنم آمدی

آتشت این جا چو آدم سوز بود
انچه از وی زاد مرد افروز بود

اتش تو قصد مردم میکند
نار کزوی زاد بر مردم زند

ان سخنهای چومار و کژ دمت
مار و کژدم کست و میکرد دمت

خشم تو تخم سعیر دوزخست
هین بکش این دوزخت را کین فخست

Çün zi-ḫışm āteş tu der-dilhā zedī
Māye-i nār-ı cehennem āmedī

Āteşet īncā çü ādem sūz būd
Ānçí ez-vey zād merd efrūz būd

Āteş-i tu ḳaṣd-ı merdüm mī-küned
Nār k'ez-vey zād ber-merdüm zened

Ān süḫanhā-yı çumār u kejdümest
Mār u kejdüm geşt u mī-gīred dumet

Ḫışm-ı tu toḫm-ı se'īr-i dūzaḫest
Hīn bi-küş īn dūzaḫet-rā kīn feḫest

Me'ānī-i elfāẓ: *çün* çünkim *zi-ḫışm* ḫışımdan, ġażabdan *āteş* ma'lūm *tu* sen *der* ẓarfiyyet *dilhā* diliñ cem'dir; göñüllere *zedī* urduñ māye-i ma'lūm; esās, temeli *nār-ı cehenneme* cehennem āteşi *āmedī* geldi *āteşet* seniñ āteşiñ *īn* bu *cā* yerde, bu maḥalde, bu dünyāda *çü* çünkim *ādem* insān *sūz* yaḳıcı *būd* oldı *ān çí* ol *nesne ez-vey* andan *zād* ṭoġdı *merd* insān *efrūz* şu'lelendirmek *būd* oldı *āteş* ma'lūm *tu* seniñ *ḳaṣd-ı merdüm* insāna ḳaṣd *mī-küned* eyler *nār* āteş *k'ez-vey* kí ez vey taḳdīrinde; āteş andan *zād* ṭoġdı *ber* üzere *merdüm* insān *zed* urdı *ān* ism-i işāret *süḫanhā-yı* süḫaniñ cem'idir; sözler, kelāmlar *çü* gibi *mār* yılan, ḥayye *vü kejdümet* kejdüm -et taḳdīrindedir; seniñ 'aḳreb gibi olan sözleriñ *mār* yılan *vü kejdüm* 'aḳreb *geşt* oldı *vü mī-gīred* ṭutar *dum* ḳuyrığını *ḫışm-ı tu* seniñ ḫışım, ġażabınıñ *toḫm* toḫmıdır *se'īr* isimli olan cehennemiñ *dūzaḫet* daḫı dūzaḫ isimli olan cehennem *hīn* āgāh ol *bi-küş* öldür ya'nī söndür*īn* bu *dūzaḫt-rā*cehennemini *kīn* kí īn bu cehennemiñ *feḫest* körigidir; ya'nī nefḫ ider, üfürür, **(350b)**körigidir

Maḥṣūl-i ebyāt: Çünkim sen ḫışm u ġażabından āteş ḳılup nāsa urduñ; bu āteş-i ġażabıñ māye-i nār-ı cehennem geldi ve işti'āl-i nār-ı dūzaḫa sebeb oldı. Ya'nī bu seniñ ġażabı kí, maḫlūḳuñ göñüllerine ururuñ. Bu ġażab, cehennem āteşiniñ māyesi; nitekim yoġurduñ māyesi olur, işte anıñ gibi cehennem āteşiniñ māyesi oldı. Cehennem āteşini seniñ içün yandırmaġa sebeb oldı. Bu seniñ ġażab ve ḫışm-ı nefsiñ, maḫlūḳa urmayaydıñ seniñ içün cehennem āteşi yoḳ dimek olurdı. İmdi seniñ

āteş-i ġażabınıñ bu dünyāda; çünkim ādem, insān yaḳıcı oldı. Ol nesne kí, ol āteşden ṭoġdı; ya‘nī ol ḫaşlet-i ḳabīḥe kí ol āteş-i ġażabdan ẓuhūra geldi, maḫlūḳuñ ḳalupını yaḳdı. Anıñ içün yarın seni de cehennem de yaḳarlar. Zīrā seniñ āteş-i ġażabıñ ḫalāyıḳa ḳaṣd eyler. Şol nār kí, ġażabıñdan ṭoġdı, insān üzere urdı. Çünkí ṣıfat-ı cehennem sende mevcūd oldığı muḳarrer olıcaḳ her şey’ aṣlıña rucū‘ eylemek muḥaḳḳaḳ ve nār-ı cehenneme dāḫil olmaġa her vecihle müsteḥaḳ olursuñ. Ol seniñ yılan ve ‘aḳreb gibi mūẕīh olan kelimātıñ ‘aḳārib ve ḥayyāt olur ve ḳuyrığını ṭutar. Ya‘nī her fi‘line göre bir fi‘l ẓuhūr ider. Eger ‘ameliñ kerem olursa aḥsen ṣūretinde gelüp saña ikrām ider. Eger ḳabīḥ ise seni yılan ve ‘aḳreb gibi ṣoḳar. Seniñ ḫışm u ġażabıñ se‘īr ü dūzaḫıñ toḫımıdır. Āgāh ol, söyündür;bu dūzaḫ, ġażab ve ḫışmını kí bu ġażab bu āteşiñ körigidir. Naṣıl kí yetürici körige üfürdükçe āteş ṣu‘lelenür, işte anıñ gibidir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (813) Fi’l-Meşnevī:

طفل جان از شیر شیطان باز کن

بعد ازانش از ملك انباز کن

تا تو تاریك و ملول و تیره ٔ

دانکه با دیو لعین همشیره ٔ

لقمه ٔکو نور افزود و کمال

آن بود آورده از کسب حلال

چون ز لقمه تو حسد بینی و دام

جهل و غفلت زاید انرا دان حرام

زاید ان لقمه حلال اندر دهان

(351a)میل خدمت عزم رفتن آن جهان

روغنی کاید چراغ ما کشد
اب خوانش چون چراغی را کشد

(229) ṣaḥīfede meẕkūr olup; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (814) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

وفا مجوی زکس ور سخن نمی شنوی
بهرزه طالب سیمرغ و کیمیا می باش

Vefā me-cūy zi-kes ver süḫan ne-mī-ş’nevī
Be-herze ṭālib-i Sīmurġ u kīmyā mī-bāş

Me‘ānī-i elfāẓ: *vefā* ma‘lūm *me-cūy* isteme *zi-kes* kimesneden *ver* eger *süḫan* söz *ne-mi-ş’nevī* diñlemez iseñ *be-herze* ‘abeṣ yere *ṭālib* ma‘lūm *Sīmurġ* ‘Anḳā ḳuşı kí ismi var, cismi yoḳ *u kīmyā* ma‘lūm *mī-bāş* ol

Maḥṣūl-i beyt: Kimseden vefā isteme ve eger söz ḳabūl itmez iseñ ‘abeṣ yere sīmurġ ve kīmyā ṭālibi ol, baḳ eline ne geçer, hīç. Ya‘nī iy ‘āṣıḳ her ne ister iseñ Cenāb-ı Ḥaḳḳ’dan iste ve muttaṣıf-ı bi-ṣıfāti’llâh olan ehlu’llâhdan iste. Yoḫsa mevtá olan dünyā kilāblarından vefā isteme ve ümīd itme. Eger söz ḳabūl itmez iseñvar boş yere ve ‘abeṣ yere ma‘dūmü’l-vücūd olan Sīmurġ ve bī-aṣl olan kīmyāyı ṭālib ol, iste. Bunuñ gibidir ehl-i dünyādan vefā, ümīd itmek ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (814) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

طالب لعل و کهر نیست وکرنه خرشید
همچنان در عمل معدن و کانست که بود

Ṭālib-i la‘l u güher nīst vegerne ḫurşīd
Hemçünān der-‘amel-i ma‘den u kānest kí būd

Me‘ānī-i elfāẓ: *ṭālib* ma‘lūm *la‘l u güher* ma‘lūm *nīst* yoḳdur *vegerne* yoḫsa *ḫurşīd* güneş *hemçünān* ancileyin; ya‘nī evvelkí gibi *der* ẓarfiyyet *‘amel* ma‘lūm *ma‘den u kān* ma‘lūm *-est* -dir kí *būd* idi

Maḥṣūl-i beyt: La‘l u güher ṭālibi yoḳdur. Yoḫsa ḫurşīd ancileyin ma‘den ü kān ‘amelindedir kí; idi. Ya‘nī evvelkí gibi yine ol işde ve ‘ameldedir. Lâkin ṭālib-i la‘l u güher yoḳdur. Ya‘nī ṣıdḳ ve iḫlāṣ ile feyż ü tecellī-i İlâhī ṭālibi yoḳdur. Yoḫsa الله نوراسموات والارض[109] Āyet-i Celīlesi sırrınca münevver-ı ‘ālem olan feyyāżda buḫl yoḳdur. Ezelden ebede ḳadar ma‘denü’ẕ-ẕeheb ve’l-fiżże gibi ḫāliṣ ve müste‘id olan ṭālib-i Ḥaḳḳ’a nefaḥāt ve füyūżāt-ı İlâhī iḥsān itmek ‘amelinde, işinde Ḫudā dā’imdir ‘azīzim, sultānım.

Ṣaḥīfe (814) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

کوهر پاک بیاید که شود قابل فیض
ورنه هر سنک و کل لولو و مرجان نشود **(351b)**

(629) ṣaḥīfede meẕkūrdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (815):

علم دین فقهست و تفسیر و حدیث
هر که خواند غیر ازاین کردد خبیث

Cild-i ṣānīde (381) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur.

[109] Sûre-i Nûr 35. Âyet-i Kerîme.

Ṣaḥīfe (816) Ḳāle’l-Mevlá El-Cāmī:

عجب نبود که از قرآن نصیبت نیست جز حرفی
که از خورشید جز کرمی نبیند چشم نا بینا

(625) ṣaḥīfede meẕkūrdur.

Ṣaḥīfe (816):

ای خنک انرا که ذلت نفسه
وآی آن کز سرکش شد چون که او

(768) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur.

Ṣaḥīfe (817):

چون تجلی کرد اوصاف قدیم
پس بسوزد وصف حادث را کلیم

(665) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur.

Ṣaḥīfe (818) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

صحبت حور نخواهم که بود عین قصور
با خیال تو اکر با دکری پروازم

Ṣoḥbet-i ḥūr ne-ḫᵛāhem kí büved ‘ayn-ı ḳuṣūr
Bā-ḫayāl-i Tu eger bā-digerī pervāzem

Me‘ānī-i elfāẕ: *ṣoḥbet* müṣāḥabet *ḥūr* ma‘lūm *ne-ḫ ̌āhem* istemezim *kí*zīrā *büved* olur *‘ayn-ı ḳuṣūr* ma‘lūm *bā-ḫayāl Tu* Seniñ ḫayāliñle *eger bā digerī*bir ġayrı ile *pervāzem* meylve müṣāḥabet eyleyem

Maḥṣūl-i beyt: Ḥūrıñ müṣāḥabetini, ṣoḥbetini istemezim. Zīrā ‘ayn-ı ḳuṣūr olur. Seniñ ḫayāliñle eger bir ġayrı ile meyl ve müṣāḥabet idem; ya‘nī Cennet-i ‘alānıñ ḥūrīleri olsa istemem ve anlar ile müṣāḥabet itmem. Zīrā kíSeniñ Cemāliniñ ḫayāliyle ölüb de senden ġayrısıyla ülfet ve maḥabbet ‘ayn-ı ḫaṭā[dır].Belkí bu faḳīr ve ‘āṣīniñ ‘indinde ve ‘āşıḳ beyninde ‘ayn-ı küfrdür. Zīrā و هما حرامان على اهل الله Ḥadīṯ-i Şerīfi sırrınca nefs-i bedkāmıñ müştehāsı olan Cennet ḥūrileriniñ müṣāḥabetini istemezim. Zīrā kí Seniñ Na‘īm-i Cinānını unutdırıcı leẕẕet-i müşāhede-i Cemāl-i bā-kemāliñ fikr ü ḫayāliyle Seniñ ġayrıya meyl müṣāḥabet eylemek ‘ayn-ı ḳuṣūr ve ḫaṭādır. Belkí rāh-ı ‘ışḳda küfr ve ḍelāldir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (819):

زینت تو بس کمر بند کی
تاج تو در سجده سر **(352a)**افکند کی

شرم تو بادا که ببالای و پست
سجدۀ طاعت بردش هر چه هست

تو کنی از سجدۀ او سرکش
به که ازین شیوه قدم در کش

Ziynet-i tu bes kemer-bendegī
Tāc-ı tu der-secde ser efkendegī

Şerm-i tu bādā kí be-bālāy u pest
Secde-i ṭā‘at beredeş her çí hest

Tu künī ez-secde-i Ū sekeş
Bih kí ez-īn şīve ḳadem der keş

Me‘ānī-i elfāẓ: *ziynet* ma‘lūm *tu* seniñ *bes* ancaḳ *kemer* ma‘lūm *bendegī* bendelik, ḳulluḳ *tāc* ma‘lūm *tu* seniñ *der* ẓarfiyyet *secde* ma‘lūm *ser* başını *efkendegī* düşürmek, bıraḳmaḳ yere dimekdir *şerm* uṭanmaḳ, maḥcūbiyyet *tu* seniñ *bādā kí* ola kí*be-bālāy* yuḳarıda *u pest* aşaġıda *secde-i ṭā‘at* ṭā‘at u ‘ibādet secdesi *bered* iletür, ider *-ş* żamīr; bālāy [u] petse rāci‘dir herçí her nesne *hest* vardır *tu* sen *künī* idersiñ *ez-secde* ma‘lūm *Ū* żamīr; Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a rāci‘dir *serkeş* baş çekmek *bih kí* eygü kí*ezīn* bu *şīve* ma‘lūm *ḳadem* ayaḳ *der keş* çekmek

Maḥṣūl-i ebyāt: Seniñ ziynetiñ ancaḳ ḳulluḳda ‘ubūdiyyetde kemer-bend olmaḳdır. Ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ ‘ubūdiyyet ü ḳulluḳında dā’im ve ber-ḳarār olmaḳdır. Seniñ tācıñ secdede başını yere bıraḳmaḳ, düşürmek; ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a secde itmek işte seniñ tācındır. Seniñ şerm ü maḥcūbiyyetiñ ola kí, zīrā yuḳarıda ve aşaġıda ya‘nī arż u semā ehli cümlesi her nesne vardır; ya‘nī dünyāda ve semāda her nesne vardır cümlesi ṭā‘at-i secde iletür. Ṭā‘ati anlar iletürler. Sen Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a secde itmekden baş çekerseñ eygüdür bu şīveden ayaḳ çekmek; ya‘nī bu secde itmemekligi terk eyle. Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a secde eyle; zīrā iblīs ne idi bu yüzden ne oldı bilürsüñ. Ya‘nī iblīsiñ yerde gökde Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a ‘ibādet itmedi kí maḥal, yer ḳalmadı. Cümle melā’ikeniñ ḫ̆ācesi idi. Ṣoñra Ādem ‘aleyhi’s-selām’a secde itmemekle ne oldı ma‘lumdur. Çünkí bu secdeden eḳrab-ı Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a ṭarīḳ yoḳdur. Ya‘nī kemāl-i ḫuşū‘ ve tevāżu‘ ve ẕillet ile secdeye başını vaż‘ eylediginiñ ānda, o daḳīḳada lā-şekk ve lā-şübhe lā-mekān olan Cenāb-ı **(352b)**Ḥaḳḳ’ıñ ḥużūrunda ve ḳurb-ı ma‘neviyyesinde bu secdeniñ sırrını beyān itmek mümkin degildir.‘Āşıḳānıñ vicdānına ḥavāle olunmuşdur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (819):

شرف نفس بجودست و کرامت بسجود
هر که این هر دو نداند عدمش به ز وجود

Şeref-i nefs be-cūdest vü kerāmet be-sücūd
Her kí īn her dü ne-dāned ‘ademeş bih zi-vücūd

Me‘ānī-i elfāẓ: *şeref-i nefs* nefesiñ şerefi *be-cūdest* seḫā vü kerem ve iḥsān iledir *vü kerāmet* insānıñ mükerrim olması *be-sücūd* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a secde itmek iledir *her kí* her kimesne kí*īn* bu *her dü* her iki *ne-dāned* bilmedi *‘ademeş* -ş żamīr; o kimesneye rāci‘dir; anıñ ‘ademi, yoḳlıġı *bih* eygü *zi-vücūd* mevcūd olmasından

Maḥṣūl-i beyt: Nefsiñ şerefi ve ‘aẓm-i ḳadri seḫā vü ikrām ve iḥsānı sebebiyle olur. Ve insānıñ mükerrim olması Ḥaḳḳ ‘indinde mükerrim, müne‘im olması Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a secde itmek iledir. Her kimesne kí bu iki şey’i bilmedi; ya‘nī ne seḫīdir ve ne Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a secde ider; öyle olan kimesneniñ ‘ademi vücūdundan eygüdür. Ya‘nī ol kimesne yoḳ olup bu ‘ālemden gitmiş, ṭurmasından eygüdür. Zīrā kí anıñ yüzünden ne kimesne mükerrim olur ve ne de Ḥaḳḳ’a secde ile kendisi mü’min olur. Cemādāt gibidir. Yoḳ yoḳ, cemādātıñ daḫı Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a tesbīḥi vardır. Artıḳ bilemem neye teşbīh idelim; ḥāṣılı bir şey’e beñzemez. Poḳ boḳ bir şey’dir ve’s-selām.

Ṣaḥīfe (821) Fi’l-Meşnevī:

بود کبری در زمان با یزید

کفت اورا یك مسلمان سعید

که چه باشد کر تو اسلام آوری

تا بیابی صد نجات و سروری

کفت این ایمان اکر هست ای مرید

انکه دارد شیخ عالم با یزید

من ندارم طاقت ان تاب ان

کان فزون امد ز کوششهای جان[110]

[110] 3. ve 4. beyitler zikredilen sahifede bulunmamaktadır.

کرچه در ایمان و دین نا موقنم

لیک در ایمان او بس مؤمنم

مؤمن ایمان آویم در نهان

کرچه مهرم هست محکم بر دهان

باز ایمان **(353a)**کر خود ایمان شماست

نی بدان میلستم و نی مشتهاست

انکه صد میلش سوی ایمان بود

چون شما را دید زان فارق شود

زانکه نامی بیند او معنیش نی

چون بیابانرا مفازه کفتنی

(228) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; oraya mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (821):

هر که او در بحر مستغرق شود

فارغ از کشتی و از زورق شود

غرقهٔ دریا بجز دریا ندید

غیر دریا هست بر وی نا بدید

Her kí ū der-baḥr müstaġraḳ şeved

Fārigˌ ez-keştī vü ez-zevraḳ şeved

Ġarḳa-i deryā be-cüz deryā ne-dīd
Ġayr-ı deryā hest ber vey nā- bedīd

Me‘ānī-i elfāẓ: *her kí* her kimesne kí*ū* żamīr; o kimesne *der-baḥr* deñizde *müstaġraḳ* ġarḳ olmuş *şeved* olur *fāriġ* āzāde, ḳurtulmuş *ez-keştī* sefīneden *vü ez-zevraḳ* küçük sefīne vü ṣandal ve piyāde denilen ḳayıḳıñ ḳıçınıñ nihāyeti ṭarafına zevraḳ tesmiye olunur. *şeved* olur *ġarḳa-i* boġulmuş *deryā* deñizde *be-cüz* gayrı *deryā* deryādan *ne-dīd* görmez *ġayr* başḳa *deryā* deñiz *hest* vardır *ber vey* anıñ üzerine *nā-bedīd* ẓāhir degildir

Maḥṣūl-i ebyāt: Herkim kí, deryāya, deñize ġarḳ olmuşdur; ya‘nī deñize düşmüşdür o kimesne sefīneden, ḳayıḳdan, ṣandaldan fāriġ, āzādedir. Ya‘nī aña sefīne ve ḳayıḳıñ lüzūmı yoḳdur. Deñize ġarḳ olan ādem deñizden başḳa görmez; ya‘nī ancaḳ deñizi görir, başḳa şey’ görmez. Başḳa deryā vardır; lâkin anıñ üzerine ẓāhir degildir. O kimesne yalñız düşdigi deñizi bilür; başḳa deñiz bilmez. Ya‘nī sālikān-ı Ḥaḳḳ olanlar ḳanġı feyż ve tecellī-i Rabbānī deryāsına ġarḳ olmuş ise işte o tecellī ve feyżī bilür; ġayrı tecellī ve feyżini bilmez. Ḥālbukí Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ bī-ḥadd ve bī-hesāb tecellī ve feyżi vardır. Herkese bir başḳa tecellī ider. Ḥattá bir ‘abdine eyledigi tecellī[yi] dīger ‘abdine eylemez. Belkíbir ‘abdine eyledigi tecellī[yi] dīger def‘a eylemez. Ya‘nī mükerrer itmez. Her ān başḳa tecellī ider. Fe-Sübḥānā’llâḥu’l-‘aẓīm.

Ṣaḥīfe (822):

تو ز روزی ده بروزی وا ممان
از سبب بکذر مسبب بین عیان

از مسبب میرسد هر **(353b)** خیر و شر
نیست ز اسباب و وسائط ای پدر

اصل بیند دیده چون اکمل بود
فرع بیند دیده جون احول بود

Tu zi-rūzī-deh be-rūzī vā me-mān
Ez-sebeb bogẕer Müsebbib bīn ʻayān

Ez-Müsebbib mī-resed her ḫayr u şerr
Nīst zi-esbāb uvesā'iṭ iy peder

Aṣl bīned dīde çün ekmel büved
Fer‘ bīned dīde çün eḥvel büved

Me‘ānī-i elfāẓ: *tu* sen *zi-rūzī-deh* rızıḳ viriciden *be-rūzī* rızıḳ ile *vā me-mān* girü ḳalma *ez-sebeb* sebebden *bogẕer* geç *Müsebbib* ma‘lūm *bīn* gör *ʻayān* āşikāre *ez-Müsebbib* Müsebbibden *mī-resed* ulaşur *herḫayr u şerr* ma‘lūm *nīst* degildir *zi-esbābdan* esbābdan *u vesā'iṭ* vāsıṭadan *iy peder* baba *aṣl* żıdd-ı fer‘ *bīned* görir *dīde* göz *çün* çünkí*ekmel* mükemmel *büved* olur *fer‘* żıdd-ı aṣl *bīned* görir *dīde* göz *çün* çünkí*eḥvel* şaşı

Maḥṣūl-i ebyāt: Sen rızıḳ virici Rezzāḳ'dan girü ḳalma; ya‘nī rızḳı görüp Rezzāḳ'ı unutma. Rızıḳ sebebiyle Rezzāk [u] ʻAlīm [u] Ḥakīm olan Allâh'dan ġāfil olma. Rızḳı görme; Rezzāḳ'ı gör, dimekdir. Ya‘nī rızḳ-ı Kerīm ü Mükerrim O'dur kí, seni Rezzāḳ'dan ġāfil itmez. Sebebden güẕer eyle, geç. Müsebbibi āşikāre gör. Zīrā Müsebbibden irüşür her ḫayr u şerr. Ma‘lūmdur; esbābdan bir şey' ḥāṣıl olmaz. Te'ṣīrān ancaḳ Müsebbibdir. Esbāb ve vāsıṭa yoḳdur. İy peder; ya‘nī esvāb ve vāsıṭalarıñ bir ḥükmi yoḳdur. Zīrā kí, anlar da bir te'ṣīrān olmayup anlar ara yerde bir ālāt gibidir. meṣelā keser kendü kendüsine kesmez; o bir āletdir. Kesen üstāddır. Her şey'iñ aṣlını esāsını gören göz ekmel-i mükemmeldir. Aṣl u esās görmeyüb fer‘i gören göz şaşı olur, şaşılıġından aṣlı görmeyüb fer‘i görür ʻazīzim.

Ṣaḥīfe (823) Fi'l-Meṣnevī:

شیر دنیا جوید اشکاری و برک
شیر مولی جوید ازادئ مرک

چونکه اندر مرک بیند صد وجود

همچو پروانه بسوزاند وجود

کل شئ هالک جز وجه او
چو نهٔ در وجه او هستی مجو

هر چه اندر وجه ما باشد فنا
کل شئ هالک نبود جزا

زانکه در الاست او از بل کذشت
(354a)هر که در الاست او فنا نکشت

Şīr-i dünyā cüyed eşkārī vü berg
Şīr-i Mevlā cüyed azādī-i merg

Çünkí ender-merg bīned ṣad vücūd
Hemçü pervāne bi-sūzāned vücūd

Külli şey'in hālikun cüz vech-i Ū
Çü ne'ī der-vech-i Ū hestī me-cū

Her çí ender-vech-i Mā bāşed fenā
Külli şey'in hālikun nebved cezā

Z'ānkí der-illāst-ı ū ez-lā güẕeşt
Her kí der-illāst-ı ū fānī ne-geşt

Me'ānī-i elfāẓ: *şīr* arslan *dünyā* ma'lūm *cüyed* arar, ister *eşkārī* bir şikār *vü berg* rızıḳ, ġıdā *şīr a*rslan *Mevlā* Cenab-ı Ḥaḳḳ arslanı *cüyed* arar, ister *āzādī* ḳurtulmuş *merg* ölüm *çünkí ender* içinde *merg* ölüm *bīned* gör *ṣad* yüz *vücūd* ma'lūm *hemçü* gibi *pervāne* ma'lūm *bi-sūzāned* yandırır *vücūd* vücūdını *külli şey'in*herbir şey'*hālikun* helākdedir, beḳāsı yoḳdur *cüz* ġayr *vech* yüzi; burada Ẕāt-ı

ulūhiyyet murāddır *Ū* żamīr; Cenāb-ı Ḥaḳḳ'a rāci'dir. *çün* çünkim *ne'i* degil *der-vech-i Ū* O Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ vechinde *hestī* varlıḳ *me-cū* arama, ṭaleb itme *çi*her ne şey' kí *ender* içinde *vech-i Mā* Bizim yüzimiz içinde ṭaraf-ı İlâhiyyeden ḫiṭābdır; ya'nī Bizim Ẓātımızda *bāşed* ola *fenā* ma'lūm *maḳām-ı fenā kí* Ẓāt-ı ulūhiyyetde fenā olmaḳ*külli şey'in hālik*un bu 'ibāre bu ma'nāsı *ne-būd* olmadı *cezā*ma'lūm; ya'nī o ādem ḥaḳḳında bu lafẓ-ı şerīf cezā olmadı, dimekdir *zānkí*ol sebebden kí*der* ẓarfiyyet *ālāst* o kimesne maḳām-ı ālādadır o kimesne *ez-lā* maḳām-ı lādan *güẕeşt* geçdi her kí her kimesne kí*der-illāst* maḳām-ı illādadır *ū* o kimesne *fānī* ma'lūm *ne-geşt* olmadı

Maḫṣūl-i ebyāt: Dünyā şīri ve hevā-yı nefs arslanı olan kimesne bir şikār ve rızḳ u gıdā ister. Nitekim ḥayvānān böylecedir. Ammā Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ arslanı, şīri ten ü vücūd ḳaydından ve dünyā bendinden azād olmuş ve ölüb necāt bulmaḳ ister. Ḥaḳḳ arslanı çünkim mevt içinde yüz vücūd ve ḥayāt göre; pervāne gibi vücūdını yandırır. Ve şu'le-i 'ışḳla nefsini köyündürür. Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ Ẓāt-ı ulūhiyyetinden başḳa ġayrı ne kí var ise cümlesi hālikdir, helākdedir. İllā Ẓāt-ı Ḥaḳḳ mevcūd, dā'im bāḳīdir. Çünkim o kimesne kí Ẓāt-ı Ḥaḳḳ'da fānī olmadı, o kimesne artıḳ varlıḳ aramasun, kí hālikdir. Zīrā Cenāb-ı Ḥaḳḳ buyurur kí; her kimesne kí Bizim Ẓātımızda fānī oldı;o kimesne içün كل شئ هالک[111] **(354b)**cezā olmadı. Ya'nī Ẓāt-ı ulūhiyyetde fānī olan ādem içün helāk olmadığı gibi o kimesne her şey'i Cenāb-ı Ḥaḳḳ ile mevcūd oldığını görür, müşāhede ider. Ol sebebden kí, o kimesne maḳām-ı lā'dan geçdi, maḳām-ı illā'da oldı. Ya'nī mā-sivādan geçüp Ẓāt-ı ulūhiyyetde fānī vü bāḳī oldı. Artıḳ onuñ içün hīçbir şey' hālik degildir. Herkimesne kí, maḳām-ı illā'dadır; o kimesne fānī olmadı. Ya'nī öyle sā'ir eşyā' gibi fānī olmadı. Cenāb-ı Ḥaḳḳ ile bāḳī ve beḳā-yı bi'llâh'a vāṣıl oldı. İnşā'llâhu Te'ālá bu maḳāmlara vāṣıl olur iseñ, ol zamān añlarsıñ bu sözleri 'azīzim.

Ṣaḥīfe (825):

هر خلل کندر عمل بینی ز نقصان دلست
رخنه کاندر قصر بینی از قصور قیصرست

[111] Sûre-i Kasas 88. Âyet-i Kerîme.

Her ḫalel k'ender-'amel bīnī zi-noḳṣān-ı dilest
Raḫne k'ender ḳaṣr bīnī ez-ḳuṣūr-ı Ḳayṣerest

Me'ānī-i elfāẓ: *her ḫalel* her bozoḳluḳ, her noḳṣānlıḳ *k'ender* kí ender taḳdīrinde; içinde *'amel* 'amelde *bīnī* görürsüñ *zi-noḳṣān-ı dilest* göñül noḳṣānlığındandır *raḫne* żarar ziyān *k'ender* içinde *ḳaṣr* köşk *bīnī* görürsüñ *ez-ḳuṣūr-ı Ḳayṣeret* mülk-i Ḳayṣer'iñ ḳuṣūrındandır

Maḥṣūl-i beyt: Herbir bozuḳluḳ, noḳṣānlıḳ kí, 'amel içinde ya'nī 'ibādet ü ṭā'atde görürsüñ, o göñlüñ noḳṣāniyyetindendir. Ya'nī ḳalbiñ, göñlüñ teveccüh-i tām ile Ḥaḳḳ'a müteveccih olmadığından 'amelde bozuḳluḳ, noḳṣānlıḳ olur. Köşkde, ḳaṣrda żarar u ziyān görürsüñ. Bu da mülk-i Ḳayṣeriñ ḳuṣūrındandır. Ya'nī köşkde ne ḳuṣūr vardır, anı inşā' itdiren pādişāhıñ ḳuṣūrındandır kí, niyet ü i'tiḳādıñ ve ḳalbiñ bozoḳdur. Andan 'amelinde noḳṣāniyyet olur 'azīzim; vaḳt gerekdir sulṭānım.

Ṣaḥīfe (825):

دعای ضعیفان امید وار
ز بازوی مردی به آید بکار

Du'ā-yı ża'īfān ümīd-vār
Zi-bāzū-yı merdī bih āyed be-kār

Me'ānī-i elfāẓ: *du'ā-yı ża'īfān* ża'īfleriñ, mesākin u fuḳarānıñ du'āsı *ümīd-vār* ümidlü olan *zi-bāzū-yı* ḳuvvet *merdī* insānlıḳ, merdlik ḳuvvetiyle **(355a)***bih* eygü *āyed* gelür *be-kār* işde

Maḥṣūl-i beyt: Ża'īf ve miskīn ve faḳīr olan ehl-i maḥabbet ve dervīşānıñ du'ası ümīdlü olan, ümīdvār olan insānlıḳ, merdlik ḳuvvetinden eygü, güzel işe gelür. Ya'nī anlarıñ ẓāhirde ḳuvveti yoḳdur. Lâkin ma'nevī, anlar insān-ı kāmil ve merd-i ṣādıḳ ve muḥibb-i Ḥaḳḳ oldığıyçün ṭaraf-ı İlâhiyye'den anlara nuṣret ve yardım olunup du'ālarıñ maḳbūl-i dergāh-ı 'izzet olur lā-şekk vü lā-şübhe 'azīzim.

oldığıyçün merdu'llâh-ı şecā'at ḳuvvetinden daha ziyāde anlarıñ du'āsı işe gelür. ya'nī iş ḥāṣıl ider, dimekdir.

Ṣaḥīfe (826):

دلا در عاشقی ثابت قدم باش
که دراین ره نباشد کار بی اجر

Dilā der-'āşıḳī ṯābit ḳadem bāş
Kí der-īn reh ne-bāşed kār-ı bī-ecir

Me'ānī-i elfāẓ: *dilā* iy göñül *der* ẓarfiyyet *'āşıḳī* 'āşıḳlıḳda *ṯābit ḳadem* ayaġı ṯābit eyle; ya'nī ayaġını ḳaydırma ṯābit ḳadem *bāş* ol *kí* zīrā *der* ẓarfiyyet *īn* bu *reh* yol *ne-bāşed* olmaz *kār* iş *bī-ecr* ücretsiz

Maḥṣūl-i beyt: İy göñül, 'āşıḳlıḳda ṯābit ḳadem ol! Zīrā kí bu 'ışḳ yolında iş olmadı. İllā ücret ile olur; ya'nī bu 'ışḳ yolında çekilen derd ü belālarıñ yevm-i ḳıyāmetda ücreti, muḳābele-i cezāsı vardır. Ancaḳ 'ışḳ-ı ḥimārī olursa cezāsı cehennemdir. 'Işḳ-ı ḥaḳīḳī olursa cezāsı Cennet ve Dīdār'dır 'azīzim.

Ṣaḥīfe (827) Ḳāle'l-Ḥāfiẓ:

توانکرا دل درویش خود بدست آورد
که مخزن زر و کنج درم نخواهد ماند

Tevāngirā dil-i dervīş ḫod be-dest āverd
Kí maḫzen-i zer vü genc-i direm ne-ḫˇāhed māned

Me'ānī-i elfāẓ: *tevāngirā* iy ġanī, zengin ādem *dil* göñül *dervīş* faḳīr *ḫod* kendü *be-dest* ele ur, götür *kí* zīrā *maḫzen* ḫazīne *zer* altun *genc* defīne *direm* gümüş *ne-ḫˇāhed* istemez *māned* ḳalmaḳ

Maḥṣūl-i beyt: İy ġanī, iy zengin ādem! kendiñ dervīşlik göñlini ele götür. Zīrā altun maḫzeni ve gümüş defīnesi ḳalmayısardır. Ya‘nī iy māl-ı dünyā ile ġanī ve mecāzī olan mü’min, kendüne mu‘allaḳ olan fuḳarā-yı ṣābirīne farż[en] ve nāfileten mālikiñ zekātını virmek ile göñüllerini ele alup sen daḫı anıñla Ḥaḳḳ Te‘ālá’ya ḳurbiyyet taḥṣīl eyle kí, eliñde olan ile āḫiret taḥṣīl olınacaḳ **(355b)**altun ḫazīnesi ve gümüş defīnesi ḳalmayacaḳdır. Ṣoñra kí peşīmānlıḳ fā’ide, aḳçe itmez ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (828) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

در ره نفس کزو سینهٔ ما بتکده بود
تیر آهی بکشاییم و غزایی بکنیم

Der-reh-i nefs kezū sīne-i mā but-gede būd
Tīr-i āhī bogşāyīm vü ġazāyī bi-künīm

Me‘ānī-i elfāẓ: *der* ẓarfiyyet *reh* yol *nefs* ma‘lūm *kezū* kí ez ū taḳdīrinde *sīne* gögüs *mā* bizim *but-gede* bütḫāne *būd* idi *tīr* oḳ *āhī* bir āh *bogşāyīm* açalım *ġazāyī* bir ġazā *bi-künīm* idelim

Maḥṣūl-i beyt: Nefs yolında kí ol nefsden bizim sīnemiz bütḫāne oldı; bir āh tīrini atalım ve bir ġazā idelim. Ya‘nī bu ejderhā-yı muhlik olan nefsiñ hevāsına teba‘iyyet itmekle ḫāne-i tecelliyāt-ı İlâhī olan sīne-i nālānımız ve ḳalb-i perīşānımız mā-sivá eşnāmıyle, bütleriyle ṭolmuş bir bütḫāne oldı. Dergāh-ı Ḥaḳḳ’da āh u efgānla tażarru‘ ve niyāz idelim. رجعنا من الجهاد الاصغر الی الجهاد الاکبرḤadīṯ-i Şerīfi sırrınca nefs-i bed-ḫˇāhlık ḳatl ü helākiyçün suyūf-ı meslūk-ı riyāżāt ve mücāhidātla ġazā-yı ekber idelim; tā kí ġurūr-ı nefsle olan ‘uḳbātdan necāt bulalım sulṭānım, ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (828):

ترسم کزین چمن نبری آسیتین کل
کز کلشنش تحمل خاری نمیکنی

Tersem k’ez-īn çemen ne-berī āsitīn gül

K'ez-gülşeneş taḥammül-i ḫārī nemī-künī

Me'ānī-i elfāẓ: *tersem* ḳorḳarım, ḫavf iderim *k'ez-īn* kí ez īn taḳdīrinde; bu *çemen* ma'lūm *ne-berī* iletmezsiñ *āsitīn* yeñiñ, entāriniñ yeñi *gül* çiçek *k'ez kí* zīrā *gülşeneş-ş* żamīr; çemendāra rāci'dir *güleş* güllük maḥal-i gülistān *taḥammül* ma'lūm *ḫārī* bir dikene *nemī-künī* eylemezsiñ

Maḥṣūl-i beyt: Ḳorḳarım, ḫavf iderim bu çemenden bir etek ṭolısı gül iletmezsiñ. Zīrā kí bu gülistānıñ bir dikenine taḥammül eylemezsiñ. Ma'lūmdur kí gül dikensiz olmaz. Sen kí, o dikeniñ ṣoḳmasına taḥammül idemezsiñ; elbette gül ṭoplar iken eline diken batacaḳdır. Öyle ise dikeniñ ḳorḳusundan gül ṭoplayamazsıñ. Ya'nī her şey'iñ bir dikeni vardır; her maḥbūbıñ bir aġyārı **(356a)**oldıġı gibi. Her neye kí maḥabbet idersiñ; anıñ bir ḫārı, dikeni vardır kí elbette saña eẕā vü cefā ider. Nitekim Enbiyā-yı 'İẕām'a ve Evliyā-yı Kirām'a olan eẕā vü cefā işte maḥabbet-i İlâhī muḳteżāsıdır. Zīrā küffār ve müşrikīn; diken, ḫār gibidir 'azīzim.

Ṣaḥīfe (829) Fi'l-Meṣnevī:

این چنین هوش که از موش پرید
اندران صف تیغ چون خواهد کشید

چالشست ان حمزه خوردن نیست این
تا تو بر مالی بخوردن آستین

کار هر نازک دلی نبود قتال
که کریزد از خیالی چون خیال

کار ترکانست نی ترکان برو
جای ترکان هست خانه خانه شو

Īn çünīn hūş kí ez-mūş perīd
Ender-ān ṣaf tīġ çün ḫ'āhed keşīd

Çālişest ān ḥamze ḫorden nīst īn
Tā tu ber mālī be-ḫorden āsitīn

Kār-ı her nāzik dilī nebved ḳıtāl
Kí gurīzed ez-ḥayālī çün ḫayāl

Kār-ı Torkānest nī terkān bi-rev
Cāy-ı terkān hest ḫāne ḫāne şev

Me‘ānī-i elfāẓ: *īn* çünīn buncalegin böyle bir *hūş kí* ‘aḳl kí*ez-mūş* fareden *perīd* uçdı *ender* içinde *ān* ism-i işāretdir *ṣaf* ma‘lūm; muḥārebe içün tehiyye olunan ‘asker ṣafı *tīġ* seyf, ḳılıç *çün* nice *ḫ ̆āhed* ister *keşīd* çekmek*çālişest* çāleş iki ma‘nāsı vardır; birisi cemā‘a dīgeri ceng ü cidāl burada ceng ü cidāl murāddır; ceng ü cidāldir. ḥamzebulḳur şorbāsı*ḫorden* yemek *nīst* degildir *īn* bu *tā* ḥattá*to* sen *ber mālī* bükmek, döndürmek *be-ḫored* yemege *āsitīn* elbiseniñ yeñi kí el üzerine gelen yeridir. *kār* iş *her nāzik* ma‘lūm *dilī* göñli *ne-büved* olmaz *ḳıṭāl* ma‘lūm *kí* zīrā *gurīzed* ḳaçar *ez-ḥayālī* ḫayālden *çün* gibi *ḫayāl* ma‘lūm *kār* iş *Torkānest* Türkleriñ; ya‘nī bahādır, dilāver ādemleriñ *nī* degil *terkān* ḫatunları *bi-rev* git, yüri *cāy* yeri, maḥali *terkān* ḫatunlarıñ *hest ḫāne* ḫānedir, evdir *ḫāne* eve, ḫāneye *şev* ol

Maḥṣūl-i ebyāt: Buncaleyin ‘aḳl kí, bir ḥaḳīr, żaʻīf fareden uçdı. Ol ṣaf-ı ḳıtālde nice ḳılıç çeker. Ya‘nī ġazā vaḳtinde ve meydān-ı muḥārebede öyle olan ādem nice ḳılıç çeküb muḥārebe ider. Ḥāşā, ṭonına ṣıçar. Bu ceng ü cidāldir, bulḳur şorbāsı degildir; kí sen anı yemege entāriniñ ḳollarını bükesiñ. İy ṣūfī, ḳıṭāl her bir nāzik göñlüñ kārı degildir, kí bir cüz’ī ḫayālden **(356b)**ḫayāli gibi ḳaçar. Ceng ü cidāl Türkleriñ ve bahādırlarıñ kārıdır ve ḫatunların kārı degildir. Yüri, ḫatunlarıñ yeri ḫānedir; ḫāneye ol. Ya‘nī ‘avretleriñ yeri ḫānedir. Sen git ḫānede ḫatun gibi otur. Zīrā her nāzik dil ve cebānü’l-ḳalb olan ten-perveriñ ḳıtāl ukār-zārkārı degildir. Bir ḳorḳaḳ ādem, bir emir mevhūmı ya‘nī aṣlı astarı olmayan bir ḫayāli görse üç günlük maḥale firār ider. Ma‘āẕa’llâh böyle olan ādemler ordıyı ṭārumār ider. Bunlar ḫatunlarıyla ḫatun gibi evlerde oturub şecī‘ ve bahādır olan Allâh arslanlarınıñ elbise ve sā’irelerini diküb bu yüzden bārī i‘āne itseler dünyā ve āḫiret kendülerine ḫayırludur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (830) Fi'l-Meşnevī:

هر چه خواهد آن مسبب آورد
قدرت مطلق سببها بر درد

از مسبب میرسید هر خیر و شر
نیست اسباب و وسائط ای پدر

این سببها بر نظرها پردهاست
که نه هر دیدار صنعش را سزاست

دیدهٔ باید سبب سوراخ کن
تا حجب را بر کند از بیخ و بن

تا مسبب بیند اندر لا مکان
هر زه داند جهد واکساب و دکان

Her çí ḫ̆āhed ān Müsebbib āvered
Ḳudret-i muṭlaḳ sebebhā ber dered

Ez-Müsebbib mī-rased her ḫayr u şerr
Nīst esbāb u vesā'iṭ iy peder

Īn sebebhā ber- naẓarhā perdehāst
Kí ne her dīdār-ı ṣun'eş-rā sezāst

Dīde'ī bāyed sebeb sūrāḫ kün

Tā ḥocb-rā ber kened ez-bīḫ u bun

Tā Müsebbib bīned ender-lā-mekān
Herze dāned cehd vü eksāb vü dükān

Me‘ānī-i elfāẓ: *her çí* her nesne kíḫ˘āhed ister *ān* ism-i işāret *Müsebbib* esbābı tehiyye idici; Cenāb-ı Ḥaḳḳ *āvered* getürür *ḳudret-i muṭlaḳ* ma‘lūm; Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ ḳudreti *sebebhā* sebebleri *ber dered* yırtar, parçalar *ez-Müsebbib* Müsebbib olan Cenāb-ı Ḥaḳḳ’dan *mī-resed* irüşür *her ḫayr u şerr* ma‘lūm *nīst* degil *zi-esbāb* esbābdan *u vesā’iṭ* ara yerde olan vāsıṭadan *iy peder* iy baba *īn* bu *sebebhā* sebebler *ber-naẓarhā* naẓarlarda *perdehāst* perdedir, ḥicābdır *kí* ḥarf-i rabṭ *ne* degil *her dīdār* her yüz *ṣun‘eş* -ş żamīr; Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a rāci‘dir ṣun‘; Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ın ṣan‘atı *sezāst* lāyıḳdır *dīde* göz *bāyed* gerek *sebeb* ma‘lūm *sūrāḫ* delik, yırtmaḳ *kün* eyle *tā* ḥattá *ḥucb-rā* perdeyi, ḥicābı *ber kened* ḳopara *ez-bīḫ* **(357a)**kökden *u bun* dibinden *tā* ḥattá*Müsebbib* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ı *bīned* göre *ender* içinde *lā-mekān* mekānsız *herze* ‘abeṣ, beyhūde olan söz *dāned* bilür *cehd* sa‘y u ġayret *vü eksāb* kesb ve ticāret*vü dükān* ma‘lūm

Maḥṣūl-i ebyāt: Ol Müsebbib her ne isterse getürür, ḳudret-i muṭlaḳ sebebleri yırtar. Ya‘nī ol mürīd ve muḫtār olan Müsebbib her neyi dilerse ‘ademden vücūda getürür. Zīrā ḳudret-i muṭlaḳ(a) esbāb ve ‘ileli yırtar. Ḫayr u şerr cemī‘an Müsebbib’den irüşür. Esbāb ve vesā’iṭ degildir iy peder bu, sebebler, naẓarlar üzere perdelerdir. Zīrā her dīdār Anıñ ṣun‘ına lāyıḳ degildir. Zīrā bu sebebler Müsebbib’den ġāfil olan kimesneleriñ naẓarları üzere perdedir kí, anları bi’z̲-z̲āt Ṣāni‘iñ ṣun‘ına naẓar eylemege ḳomaz. Ya‘nī bunlar bir ni‘met-i külse veyā bir naḳbet ve zaḥmet ḥāṣıl olsa elbette anı sebebden bilürler ve Müsebbib’den ġāfil olurlar. İmdi Anıñ ṣun‘ını müşāhede eylemege sebebi sūrāḫ idici bir dīde gerekdir. Tā ḥicābları bīḫ ü dibinden ḳopara tā kim Müsebbib’i lā-mekānda göre. Cehdi ve kesbleri ve dükkānını herze bile. Ya‘nī ol Ṣāni‘-i bī-çūn kí ṣun‘-ıbā-kemālini müşāhede eylemege bir dīde gerekdir. Esbāb ve ‘ileli sūrāḫ idici ve kesb ve ‘ameli ālāt-ı mulāḥaẓa ve emr-i i‘tibārī bilici ol. Ḥattá esbāb u ‘ilelden olan ḥicābāt ve astarı aşlından dibinden ḳal‘idüp aṣlā bir sebeb Anıñ naẓar-ı şuḥudına perde olmaya. Ve Ṣāni‘ müşāhedesinden ve Müsebbib mu‘āyenesinden anı ġāfil ḳılmaya. Tā kim

‘ālem-i lā-mekānda hemān Müsebbib’i göre. Ve her şey’ قل كل من عندالله mücibince Cenāb-ı Ḥaḳḳ’dan bile. Ve bu ṣūret-i ẓāhirede rızḳa ve ni‘mete ve ‘izzete vesīle olan cehd ü kesbleri ve dükkānı herze vü beyhūde bile. Zīrā anlarıñ insāna vuṣūl-i rızḳa ve ḥuṣūl-i ‘izzet ve ni‘mete Fi’l-ḥaḳīḳa ḳudretleri yoḳdur. Bunlar ālet-i mulāḥaẓadır ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (830) Fi’l-Meṣnevī:

مارمیت اذ رمیت کفت حق
کار حق بر کارها دارد سبق

کر بپرانبم تیر ان نی ز ماست
ما کمان و تیر اندازش خداست **(357b)**

تا نشد مغلوب کس این سر نیافت
کر تو خواهی ان طرف بایِد شتافت

Mā rameyte iẕ rameyte güft Ḥaḳḳ
Kār-ı Ḥaḳḳ ber kārhā dāred sebaḳ

Ger bi-perrānīm tīr ān nī zi-māst
Mā kemān vü tīr endāzeş Ḫüdāst

Tā ne-şüd maġlūb kes īn ser ne-yāft
Ger tu ḫ ̆āhī ān ṭaraf bāyed şitāft

Me‘ānī-i elfāẓ: *Mā rameyte iẕ rameyte* Āyet-i Kerīmesi mücibince *güft* buyurdı *Ḥaḳḳ* Cenāb-ı Ḥaḳḳ *kār* iş *mā* bizim *ber* üzere *kārhā* kārıñ cem‘idir; cümle kārlar, işler *dāred* ṭutar *sebaḳ*sibḳat, geçmek *ger* eger *bi-perānīm* biz uçururuz *tīr* oḳ *ān* ism-i işāret; oḳa rāci‘dir o oḳ *nī* degil *zi-māst* bizden *mā* biz *kemān* ma‘lūm; oḳuñ kemānı *vü tīr* oḳ *endāzeş* -ş żamīr; oḳa rāci‘dir oḳ atıcı *Ḫüdāst* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’dır *tā*

ḥattá*ne-şüd* olmaya *maġlūb* ma‘lūm *kes* kimesne *īn ser* bu seri *ne-yāft* bulmadı *ger* eger *tu* sen *ḫ ̆āhī* ister iseñ *ān* ṭaraf o ṭarafa, o cānibine *bāyed* gerek *şitāft* ‘acele sür‘at itmek

Maḥṣūl-i ebyāt: Cenāb-ı Ḥaḳḳ Ḳur’ān-ı ‘Aẓīm’inde, Mā rameyte iẕ rameyte, buyurdı. Zīrā Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ kārı, işi cümle kārları, işleri sibḳat ü teḳaddüm ṭutar. Ya‘nī ibtidā’ ḫalḳ-ı İlâhī olmayınca ve fi‘l-i Rabbānī ẓuhūra gelmeyince fi‘l-i ḫalḳ ẓuhūra gelmez. Kār-ı Ḥaḳḳ, cümle kārlarıñ üzerine sābıḳ olur. Eger biz oḳı uçururuz; ya‘nī atarız, oḳ atmaḳ bizden degildir. gerçí ẓāhirde atan biziz lâkin ḥaḳīḳatde atan Cenāb-ı Ḥaḳḳ’dır. Biz kemānız; ya‘nī o oḳuñ kemānıyız. Bizden oḳ atan Cenāb-ı Ḥaḳḳ’dır. Biz ancaḳ oḳuñ kemānı gibiyiz, dimekdir. Ḥattá kimesne maġlūb olmaya bu sırrı bulmadı. Eger sen ister iseñ bulmaḳ bu sırrı o ṭarafa gerekdir ‘acele şitāf itmek ‘azīzim.

Şaḥīfe (830) Ḳāle’l-Kāşifī:

چو دانستی که این درد تو از کیست
ز رنج خویشتن می باش خرم

کر او زهرت دهد بهتر زشکر
ور او زحمت نهد بهتر مرهم

Çü dānīstī kí īn derd-i tu ez-kīst
Zi-renc-i ḫ ̆īşten mī-bāş ḫorrem

Ger Ū zehret dehed bihter zi-şükr
Ver Ū zaḥmet nehed bihter merhem

Me‘ānī-i elfāẓ: *çü* çünki*dānistī* bildiñ *kí*ḥarf-i rabṭ *īn* bu *derd* emrāż u ‘illet *tu* seniñ *ez-kīst* kimdendir *zi-renc* incinmeklikden, zaḥmet ü meşaḳḳat *ḫ ̆īşten* kendüniñ *mī-bāş* ol *ḫorrem* şād u mesrūr *ger* eger *Ū* żamīr; Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a rāci‘dir *zehret* saña

zehir *dehed* vire *bihter* ziyāde güzeldir **(358a)***zi-şükr* şükürden *ver* eger *Ū* Cenāb-ı Ḥaḳḳ'a rāci' *zaḥmet* ma'lūm *nehed* ḳoya *bihter* kí*ziyāde* güzel kí*merhem* yaralara vaż' ider eygü olmaḳ içün

Maḥṣūl-i ebyāt: Çünkí bildiñ kí bu derd [ü] emrāż saña kimdendir; ya'nī bu 'illet ü emrāż saña Cenāb-ı Ḥaḳḳ'dan oldığını bildiñ. Kendü renc [ü] zaḥmet ü meşaḳḳatinden şād u ḫürrem ol; zīrā kí Cenāb-ı Ḥaḳḳ'dandır. Elbette rāżī olmaḳ gerekdir. Egerçí Cenāb-ı Ḥaḳḳ saña zehir vire, o zehir şükürden ziyāde güzeldir lā-şekk ve lā-şübhe. Eger Cenāb-ı Ḥaḳḳ, saña zaḥmet ü meşaḳḳat ḳoya ya'nī vire; merhemden ziyāde güzeldir. Āmennā ve ṣaddaḳnā. Zīrā Cenāb-ı Ḥaḳḳ ḳādirdir; kí zehr içinde şifā ḫalḳ ide. Çünkí eşyāda te'ṯīrāt yoḳdur. Te'ṯīrāt, Cenāb-ı Ḥaḳḳ'dandır. Ve bir de mādemkí seniñ Ḫālıḳ'ıñ Maḥbūbıñ saña virmişdir; anıñ zehri başḳalarınıñ şükründen ḳat-ender-ḳat maḳbūl ve maḥbūbdur 'azīzim.

Ṣaḥīfe (831) Ḳāle'l-Ḥāfıẓ:

در راه ما شکسته دای میخرند و بس
بازار خود فروش ازان سوی دیکرست

Der-rāh-ı mā şikeste-dil mī-ḫarend vü bes
Bāzār-ı ḫod-furūş ezān sūy-ı dīgerest

Me'ānī-i elfāẓ: *der* ẓarfiyyet *rāh* yol *mā* biz *şikeste* ḳırılmış *dilī* ḳalb, göñül *mī-ḫarend* alurlar *vü bes* ancaḳ *bāzār* çarşu *ḫod-furūş* kendüni ṣatıcı ve mütekebbir *ezān* ol sebebden *ṣuy* ṭaraf *dīger* ġayr *-est* -dir

Maḥṣūl-i beyt: Bizim ṭarikīmizde ancaḳ ḳalbi ḳırıḳlıḳ ve 'ācizlik alurlar. Ol sebebden kí kendini ṣatıcılıḳ ve kibir bāzārı ġayrı ṭarafdır, başḳa yoldur. Ya'nī pīr-kāmil yüzünden füyūżāt-ı İlâhiyye'ye nā'il olmaḳ kelb gibi temelluḳ ile ve hirre gibi sürünmek ile ve 'acz ü bī-çārelik ile maḥal maḥal merḥamet olmaḳ ile alur. Zīrā tekebbür ü 'ucb ve ġurūr yolı ḍalālet ve maḥrūmiyyet yolı oldığından ṭarīḳ-i Ḥaḳḳ'ıñ ḫilāfıdır. Ḫod-bīnlik ile bu devlet ü sa'ādete iren yoḳdur 'azīz.

Ṣaḥīfe (831) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

اسم اعظم بکند کارخد ای دل خوش باش
که بتلبیس و حیل دیو سلیمان نشود

(571) ṣaḥīfede ẕikr olundı; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (832) Fi’l-Meṣnevī:

نبت را چه خوانده چه نا خوانده
هست پای او بکل درمانده

کر سرش جنبد بسیر باد رو
تو بسر جنبانیش غره مشو

آن سرش کوید سمعنا ای صبا
پای او کوید عصینا خلنا

Nebt-rā çí ḫ̆ānde çí nā-ḫ̆ānde
Hest pāy-ı ū be-gil der-mānde

Ger sereş cunbed be-seyr-i bād rev
Tu be-ser cünbānīş ġarra me-şev

Ān sereş gūyed semi‘nā iy ṣabā
Pāy-ı ū gūyed ‘aṣaynā ḫallenā

Me‘ānī-i elfāẓ: *nebt-rā* nebāt-ı zemīn içün dimekdir. *çí*ne *ḫˇānde* oḳunmuş *çí* ne *nā-ḫˇānde* oḳunmamış *hest* vardır *pāy* ayaḳ ū żamīr; nebāta rāci‘dir. *be-gil* çamur ile *der mānde* ḳalmışdır *ger* eger *sereş* anıñ başı *cunbed* ḥareket ider *be-seyr-i bād* rūzgārıñ seyri, esmesiyle *rev* yüri *tu* sen *be-ser* baş ile *cünbānīş* -ş żamīr; nebāta rāci‘dir; anıñ ḥareket cünbüşiyle *ġarra* maġrūr *me-şev* ān ism-i işāret *sereş* -ş żamīr; nebāta rāci‘dir; anıñ başı *gūyed* söyler *semi‘nā* biz işdik *iy ṣabā* iy ṣabāḥ rūzgārı *pāy-ı ū* anıñ ayaġı *gūyed* söyle *‘aṣaynā* biz ‘aṣī olduḳ *ḫallenā* bizi terk it

Maḥṣūl-i ebyāt: Nebāt-ı zemīn içün oḳumuşsuñ, oḳumamışsıñ ne ola, hīç. Ya‘nī zemīndde biten giyāhı oḳumuş oḳumamış müsāvīdir. Anıñ ayaġı çamurda ḳalmışdır. Ya‘nī çamura batmışdır. Yüri seni anıñ başı rūzgārın seyr ve esmesiyle ḥareket ider. Ya‘nī rūzgār tarlada olan ekine urduḳça ekinleriñ başları cünbüş ü ḥareket ider. Lâkin anıñ başınıñ öyle ḥareket ü cünbüşine maġrūr olma. Anıñ başı bād-ı ṣabāya işitdik, āmennā ve ṣaddaḳnā, der. Lâkin anıñ ayaġı biz ‘āṣī olduḳ, bizi burada bıraḳ, der. Zīrā kí, ekinleriñ göñülleri yerde çamur içindedir. Bu ebyātıñ tafṣilātı yuḳaruda geçmişdir; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (832) Ḳāle’s-Sa‘dī:

بهائم خموشند و کویا بشر
پراکنده کوی از بهائم بتر

بنطق است و عقل ادمی زاده فاش
چو طوطی سخن کوی و نادان مباش

Behā’im ḫamūşend vü gūyā beşer
Perākende gūy ez-behā’im beter

Be-nuṭḳest vü ‘aḳl ādemī-zāde fāş
Çü ṭūṭī süḫan gūy vü nā-dān me-bāş

Me‘ānī-i elfāẓ: *behā’im* ḥayvānāt *ḫamūşend* sākitdir *vü gūyā* söyleyici *beşer* insāndan *perākende* perīşān *gūy* söylersiñ *ez-behā’im* ḥayvānātdan *beter* ya‘nī ḥayvāndan eşeddsiñ. **(359a)***be-nuṭḳest* söylemek iledir *vü ‘aḳl* ma‘lūm *ādemī-zāde* ādemoġlı *fāş* ẓāhir *çü* gibi *ṭūṭī* ma‘lūm *ṭūṭī* ḳuşı *süḫan* söz *gūy* söyleyici *vü nā-dān* cāhil *me-bāş* olma

Maḥṣūl-i ebyāt: Ḥayvānāt sākitdir; insān söyleyicidir. Ya‘nī ḥayvānān tekellüm itmez. Tekellüm insānıñ şānıdır. Lâkin perākende, perīşān aġzına geleni söyler iseñ ḥayvānātdan beter işdesiñ. Öyle aġzına gelen herzeyi söyleme dimekdir. zīrā ādemoġlı nuṭuḳ ve ‘aḳl ile ẓāhir olur. ya‘nī ḥayvānātdan farḳ ve temyīzi nuṭḳı ve ‘aḳlı ile oldıġından öyle hezeyān söz söyleme. Ṭūṭī ḳuşı gibi bī-ma‘nā söz söyleme ve cāhil olma. Ya‘nī sözini ve soḥbetini bilüp ‘ārif ü dānā olmaḳdır. Zīrā bu lisān biñ büyükdür. Anıñ içün bu lisānıñ ve bir parça olan et parçasınıñ muḥāẓasıyçün eṭrafına serāpā kemikden dişler ve anıñ üzerine de etden duvaḳ vaż‘ eyle, iḥāṭa ve muḥāfaẓa oluna. Yine böyle iken o lisānını muḥāfaẓa idemeyüp bī-ma‘nā ve bī-lüzūm ṭūṭī gibi ötersiñ ve ḳarġa gibi ṣabāḥdan aḫşama ḳadar laḳ laḳ idersiñ ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (833):

كينجهان جيفه است و مردار ور خيص
بر چنين مردار چون باشم حريص

(566) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (833):

جاهلى كان بعلم زنده نشد
ميتش دان و مسكنش مدفنى

از جنازه نشان جمادۀ او
جامهاى تنش بجاى كفنى

Cāhilī k’ān be-‘ilm zinde ne-şüd

Meyyiteş dān vü meskineş medfenī

Ez-cenāze nişān cemāde-i ū
Cāmehā-yı teneş be-cāy kefenī

Me‘ānī-i elfāẕ: *cāhilī* bir cāhil *k’ān kí* ān taḳdīrinde; o cāhil *be-‘ilm* ‘ilm ile *zinde* diri *ne-şüd* olmadı *meyyiteş* -ş żamīr; cāhile rāci‘dir meyyit, ölüdür *dān* bil *vü meskineş* -ş żamīr; cāhile rāci‘; anıñ meskini, evi ḫānesi *medfenī* anıñ ḳabridir *ez-cenāze* ma‘lūm *nişān* ‘alāmet *cemāde-i ū* anıñ cemādāt gibi rūḥsuz, cānsız olmasıdır *cāmehā-yı* elbiselerini *teneş* -ş żamīr; cāhile rāci‘ anıñ teniniñ, vücūdınıñ aña **(359b)**eyledigi eṣvābları *be-cāy* yerinde *kefenī* ma‘lūm; ya‘nī mevtānıñ kefeni yerinde dimekdir.

Maḥṣūl-i ebyāt: Bir cāhil kí, ‘ilm ile zinde, diri olmadı; o cāhili mevtā bil. Anıñ evi, ḫānesi anıñ ḳabridir. Ya‘nī o cāhil ölü gibi, ḫānesi de anıñ ḳabridir; orada yatar. Onun cenāzesiniñ ‘alāmeti, nişānı çārşūda, bāzārda cemād gibi rūḥsız, cānsız gezer. Anıñ vücūdınıñ, teniniñ elbisesi de anıñ kefeni yerindedir. Ya‘nī kefen ṣırtında mezār ḳaçġını oruḫlaḳ bir ölüdür. Ḥikāye : İḫvānımızdan bir ẕāt var idi. O ẕāt, bu gibi olan ādemlere; bunlar ḥayy degildir benim ‘indimde mezār ṭaşı gibidir. Añlında Hüve’l-Ḫallāḳu’l-Bārī yazılmışdır. Hīç bunlarıñ i‘tibārı yoḳdur, buyurur idi. Ṣaḥīḥdir; zīrā kí cehālet gibi ‘illet ü emrāż yoḳdur. Ne‘ūẕu bi’llâh, çünkí cehāletden her şey’ olur. Egerçí, derseñ kí sen aña cāhil diyorsuñ; lâkin o ādem Fransızca bilür; şeyṭāna külāhı ters giydirir. Tamām tamām, işte bundan büyük cāhil mi olur? Benim didigim cehālet işte budur. Vāh bī-çāre, vāh bī-çāre ādem! Bundan aşaġıdakí beyitde cāhil ile ‘ālim kim oldıġını bilürsüñ diḳḳat ve inṣāf eyle ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (833):

علم دین فقهست و تفسیر و حدیث
هرکه خواهد غیر ازین کردد خبیس

Cild-i ṣānīde (381) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (833) Fi'l-Meṣnevī:

دانهٔ مردن مرا شیرین شدست
بل هم احیاء پی من آمدست

Dāne-i mürden merā şīrīn şüdest
Bel hüm iḥyā' pey-i men āmedest

Me'ānī-i elfāẓ: *dāne-i* bir ḥabbe, dāne *mürden* ölmeklik, ölüm ḥabbesi, dānesi *merā* bize *şīrīn* ṭatlu, ḥulv *şüdest* olmuşdur *bel hümiḥyā'* Āyet-i Kerīmesi kí tebşīr-i İlâhī *pey* için *men* benim *āmedest* gelmişdir

Maḥṣūl-i beyt: Ölüm ḥabbesi, dānesi bize ṭatlu ve ḥulv olmuşdur. Ya'nī iki ḳavrulmuş rāḥatü'l-ḫulḳūm gibidir. Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ Āyet-i Kerīmesi'nde olan tebşīr kí; onlar ḥayātdadır buyurması, bu ḫiṭāb-ı İlâhī bizim içün nāzil olmuşdur. Yoḫsa bir ṭaḳım insān şeklinde olan ḥayvānān **(360a)**içün degildir kí, anlar ölümden firār iderler; ḥayvānātıñ firār itmesi gibi. Ḥayvānātıñ firār itmesinde ḥaḳḳı vardır; zīrā kí bu dünyāda otlaḳ, ṣulaḳ yerlerde yiyüp, içüb, gezerler. Türāb olmadan 'alādır; lâkin insān öyle degildir. Buradakí yemesi içmesi āḫiretde olan ṭa'ām u şarābına nisbet olunursa buradakí annesiniñ ḳarnındakí yiyüp içdigi ḳan ve irin meṣābesindedir. Āḫiretdekísürūr ve ferāḥı dünyāda olan sürūr ve ferāḥına ḳıyās olunursa keẕâlik annesiniñ ḳarnındakí sürūr ve ferāḥına beñzer. Ḥāṣıl-ı kelām burası ḥammāmıñ külḫānıdır; orası Pādişāhıñ ḫāṣ bāġçesidir sulṭānım, 'azīzim.

Ṣaḥīfe (833) Fi'l-Meṣnevī:

اقتلونی یا ثقاتی لا یما
ان فی قتلی حیاتی دائما

Uḳtulūnī yā ṣiḳātī lāyimā
İnne fī ḳatlī ḥayātī dā'imā

[Maḥṣūl-i beyt]: Bu kelām Ḥüseyin Manṣūr Ḥażretleriniñdir aṣlında ammā Ḥażret-i Mevlānā Efendimiz, Ḥażret-i ʻAlī Kerema'llâhu veche lisānından buyurur. Lâkin mertebe-i ʻışḳ ve ceẕbede olan ehl-i fenānıñ ḥālidir. Nitekim bu mertebede olan müştāḳān ve ciger-sūzān, her biri derler kí; Bizi öldürüñ iy şiḳāt! Bizi levm eylediğiñiz ḥālde taḥḳīḳ[en] benim ḳatlimdedir ḥayātım dā'imā.Bunuñ içün لا حياة الا فى الموت denilmişdir ʻazīzim.

Ṣaḥīfe (834):

زين پيش همى ديدمش اندر دل خويش
دل نيز حجاب بود بر داشت ز پيش

Z'īn pīş hemī dīdemeş ender-dil-i ḫ ̆īş
Dil nīz ḥicāb būd ber dāşt zi-pīş

Me'ānī-i elfāẓ: *z'īnpīş* bundan evvel *hemī* böylece *dīdemeş* -ş żamīr-i ġā'ib; anı gördüm *ender* içinde *dil* göñül *ḫ ̆īş* kendü *dil* göñül *nīz* daḫı *ḥicāb* ma'lūm *būd* idi *ber* yuḳarı *dāşt* ṭut *zi-pīş* öñden

Maḥṣūl-i beyt: Ben kendü göñlümde bundan evvel böylece görmüşdüm. Ya'nī göñlümde ẓuhūrāt-ı İlâhī ve tecelliyāt-ı Rabbānī cilve-nümā olurdı. Ḥālbukí göñlümde ḥicāb ve perde imiş. Anı da öñden yuḳaru ṭut. Ya'nī göñülde bir derecede ʻāşıḳlara perde ve ḥicāb olur. Anı da ara yerden ḳaldırmalı,bilā-vāsıṭa ʻayn-ı tecellī olmalı ʻazīzim.

Ṣaḥīfe (834):

كر در سرت هواى وصالت حافظا
بايد كه خاک دركه **(360b)**اهل نظر شوى

Ger der-seret hevā-yı viṣālet Ḥāfıẓā

Bāyed kí ḫāk dergeh-i ehl-i naẓar şevī

Me‘ānī-i elfāẓ: *ger* eger *der-seret* seniñ başında *hevā-yı* maḥabbet *viṣālest* vuṣlat *Ḥāfiẓā* İy Ḥāfıẓ-ı Şirāzī *bāyed kí* gerek kíḫāk ṭopraḳ *dergeh* ḥużūr *ehl-i naẓar* Evliyā-yı Kirām *şevī* olasıñ

Maḥṣūl-i beyt: Eger seniñ başında viṣāl hevāsı var ise İy Ḥāfıẓ! Gerek kí ehl-i naẓarıñ, Evliyā-yı Kirāmıñ dergāhı ḫāki olasıñ. من اراد ان يجلس مع الله فليجلس مع اهل التصوف sırrınca gerek kí kīmyā-yı naẓar olan ehlu’llâhıñ ḥużūrında ḫāk ile yeksān ve telsīm ve irādetini maḥv üzere olasıñ kí, baḳır altun ola ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (835) Ḳāle’s-Sa‘dī:

ازان همنشین تا توانی کریز
که مر فتنهٔ خفته را کفت خیز

(439) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (835) Fi’l-Meṣnevī:

ای خنک ان مرد کز خود رسته شد
در وجود زندهٔ پیوسته شد

وای ان زنده که با مرده نشست
مرده کشت و زندکی از وی بجست

حق ذات پاک الله الصمد
که بود به مار بود از یار بود

مار بد جانی ستاند از سلیم
یار بد ارد سوی نار مقیم

İy ḫunek ān merd k’ez-ḫod reste şüd

Der-vücūd-ı zinde'ī peyveste şüd

Vāy ān zinde kí bā-mürde nişest
Mürde geşt vü zindegī ez-vey bi-cest

Ḥaḳḳ-ı Ẕāt-ı pāku'llâhu'ṣ-Ṣamed
Kí büved bih mār büved ez-yār büved

Mār-bed cānī sitāned ez-selīm
Yār-ı bed āred sūy-ı nār-ı muḳīm

Me'ānī-i elfāẓ: *iy* ḥarf-i nidā *ḫunek* mübārek ve mes'ūd *ān* ism-i işāret *merd* insān *k'ez kí* ḥarf-i rabṭ *zi-ḫod* kendinden *reste* ḳurtulmuş *şüd* oldı *der* ẓarfiyyet *vü ḫod* ma'lūm *zinde'ī* diri peyveste ittiṣāl *şüd* oldı *vāy* yazıḳ, ḥayf *ān* ism-i işāret *zinde kí* diri kí*bā* ile *mürde* ölmüş *nişest* oturmuşdur *mürde* ölmüş *geşt* oldı *vü zindegī* diriligi *ez-vey* andan *bi-cest* ṣıçradı *ḥaḳḳ* ḥaḳḳı içün dimekdir *Ẕāt-ı pāku'llâhu'ṣ-Ṣamed* işbu ṣıfāt ile *mevṣūf* olan Ẕāt-ı pākıñ ḥaḳḳı içün *kí* ḥarf-i rabṭ *büved* olur *bih* eygü *mār* ḥayye, yılan *bed* kötü ez-yār dost, müṣāḥabet *bed* kötü *mār* ḥayye, yılan *bed* kötü *cānī* cān, ḥayātı *sitāned* alur *ez-selīm* selīm olan ādemden *yār-ı bed* kötü yār, dost *āred* getürür *sūy* **(361a)**ṭaraf *nār* āteş *muḳīm* dā'im, bāḳī

Maḥṣūl-i ebyāt: Mübārek ve mes'ūd ol. Merd-i kāmil ve insān kí kendüsinden ḳurtulmuşdur. Enāniyyeti ve benligi gitmişdir. Zinde olan vücūda ittiṣāl olmuşdur. Ya'nī Cenāb-ı Ḥaḳḳ ile zinde ve ḥayāt-ı ebedi bulmuşdur. Yazıḳ ve ḥayf, ol zinde ve diri olan insān kí, ölmüşler ile oturmuşdur. O zinde olan ādemde öyle ölüler ile oturması sebebiyle andan dirilik, zindelik ṣıçramışdır. Ya'nī o da anlar gibi ölü olmuşdur. Ṣamed olan Ẕāt-ı pākī ḥaḳḳı içün kí; kötü yılan kötü aḥbābdan eygüdür. Zīrā kí kötü yılan sālim ve selīm olan ādemiñ cānını alur. Ya'nī o ādemi ṣoḳar, zehirler o da ölür. Lâkin kötü aḥbāb bāḳī, dā'im olan āteş ṭarafına getürür aḥbābını; ya'nī cehenneme idḫāl itmege sebebdir. Bu zehir kí ebedī, bāḳīdir. Öyle bir kere cān virmege ḳıyās olmaz efendim, 'azīzim.

Ṣaḥīfe (835) Ḳāle's-Sa'dī:

ترا انکه چشم و دهان داد و کوش
اکر عاقلی در خلافش مکوش

مکن کردن از شکر منعم مپیچ
که روزی پیش سر بر آری بهیچ

Tu-rā Ān kí çeşm u dehān dād vü gūş
Eger ‘āḳilī der-ḫilāfeş me-kūş

Me-kün gerden ez-şükr-i Mün‘im me-pīç
Kí rūzī pīş ser ber ārī be-hīç

Me‘ānī-i elfāẓ: *tu-rā* saña *Ān kí* ol Ẕāt kí; ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳḳ *çeşm* göz *u dehān* aġız *dād* iḥsān itdi *vü gūş* ḳulaḳ *eger ‘āḳilī* eger ‘āḳil iseñ *der* ẓarfiyyet *ḫilāfeş* -ş żamīr; Ḥaḳḳ’a rāci‘dir; Anıñ emriniñ ḫilāfına *me-kūş* sa‘y eyleme *me-kün* eyleme *gerden* boynını *ez-şükr-i Mün‘im* in‘ām idiciniñ şükründen *me-pīç* bükme, çevirme *kí*zīrā *rūzī* birgün *pīş* eñ ṣoñ ya‘nī eñ ṣoñkí gündes*er* baş *ber* yuḳarı *ārī* getürürsüñ *be-hīç*hīç ile; ya‘nī elde bir şey’ yoḳdur

Maḥṣūl-i ebyāt: Ol Cenāb-ı Ḥaḳḳ kí; saña göz, aġız, ḳulaḳ virmişdir. Eger ‘āḳil iseñ O Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ emriniñ ḫilāfına bunları ṣarf eylemege sa‘y itme. Ya‘nī bunları saña ne içün virmiş ise bilürsüñ yā, mā ḫalaḳnehû ṣarf eyle. Eger Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ virmiş oldıġı in‘ām u iḥsānıñ şükrinden ve bu a‘żā kí saña iḥsān **(361b)**itmişdir. Bunuñ şükriniñ īfāsından boynını büker, çevirir iseñ eñ ṣoñ gün kí, yevm-i ḳıyāmdır, o günde başıñ yuḳaru getürürsüñ hīç ile. Ya‘nī bir şey’ yoḳdur; müflis, mendebūr dimekdir.

Ṣaḥīfe (836):

شکر نعمت نعمتت افزون کند
کفر نعمت از کفت بیرون کند

Cild-i ṣānīde (229) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (836):

جوان و پیر که دربند مال و فرزندند
نه عاقلند که طفلان نا خردمندند

Civān u pīr kí bend-i māl u ferzendend
Ne ‘āḳilend kíṭıflān-ı nā-ḫıredmendend

Me‘ānī-i elfāẓ: *civān* deliḳanlu *u pīr kí* iḫtiyār kí*der* ẓarfiyyet *bend* ḳaydında *māl* ma‘lūm *u ferzendend* evlād, oġullar *ne* degil *‘āḳilend* ‘aḳl *kí ṭıflān* çocuḳlar *nā-ḫıredmendend* ‘aḳlsız dimekdir

Maḥṣūl-i beyt: Civān u pīr ādemler kí, māl ve evlād ḳaydındadır. Öyle olan civān u pīr ādemler ‘āḳil degildir; ‘aḳlsız çocuḳlardır. Belkí daha fenādır. Zīrā kí bu pīr, iḫtiyār ādem kí kendüsine ölmeklik, āḫiret, ḫāṭırına gelmeyüb dā’imā māl, aḳçe, evlād u ‘ıyāl ḳaydında ṣabāḥdan aḫşama ḳadar bunlar içün biñ dürlü yalan ṭolan ṭolab uydurub ḫalḳıñ cānını yaḳar. Bundan ‘aḳlsız daha kim olur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (836) Fi’l-Meṣnevī:

چیست دنیا از خدا غافل بدن
نی قماش نقره و فرزند و زن

مال را کز بهر دین باش حمول
نعم مال صالح خواندش رسول

اب درکشتی هلاک کشتی است
اب اندر ریش کشتی پشتی است

چونکه مال و ملک را از دل براند
زان سلیمان خویش جز مسکین نخواند

Çīst dünyā ez-Ḫudā ġāfil buden
Nī ḳumāş vü noḳre vü ferzend u zen

Māl-rā k'ez-behr-i dīn bāş ḥamūl
Ni'me māl-i ṣāliḥ ḫ ̌āndeş Resūl

Āb der-keştī helāk keştī est
Āb ender-zīr-i keştī poştī est

Çünkí māl u mülk-rā ez-dil bi-rānd
Z'ān Süleymān ḫ ̌īş cüz miskīn ne-ḫ ̌ānd

Me'ānī-i elfāẓ: *çīst* nedir *dünyā* ma'lūm *ez-Ḫudā* Cenāb-ı Ḥaḳḳ'dan *ġāfil* ma'lūm *buden* olmaḳ *nī* degil *ḳumāş* ma'lūm *noḳre* aḳçe *vü ferzend* evlād *u zen* ḳarı *māl-rā* māl *k'ez kí zi-behr-i dīn* dīn-i mübīn içün *māl bāş* olur *ḥamūl* yüklenmiş *ni'me* güzel *māl-i ṣāliḥ* ṣāliḥ ādemiñ mālı *ḫ ̌āndeş* -ş **(362a)**żamīr; māl-ı ṣāliḥe rāci'dir; oḳumuşdur *Resūl ṣallá'llâhu* 'aleyhi ve sellem Efendimiz *āb* ṣu *der* zarfiyyet *keştī* sefīne gemisi *helāk* ma'lūm *keştī* sefīneyi *-est* -dir *āb* ṣu *ender* içinde *zīr* altı *keştī s*efīne *poştī* arḳası, ẓehīr *-est*-dir *çünkí māl u mülk-rā* ma'lūm *ez-dil* göñülden *bi-rānd* sürdi*z'ān* bu sebebden*Süleymān* 'aleyhi's-selām *ḫ ̌īş* kendüsini *cüz* ġayrı *miskīn* ma'lūm *ne-ḫ ̌ānd* oḳumadı

Maḥṣūl-i ebyāt: Dünyā nedir? Cenāb-ı Ḥaḳḳ'dan ġāfil olmaḳdır. Yoḫsa dünyā ḳumaş, aḳçe, para, evlād u 'ıyāl bunlar degildir. Ya'nī bunlarıñ ismi dünyā degildir. Bunlar, Cenāb-ı Ḥaḳḳ ṭarafından 'abdine iḥsān ve 'ināyet olunur şey'lerdir. Ancaḳ dünyā, bunlara maḥabbet idüp Cenāb-ı Ḥaḳḳ'dan ġāfil olmaḳdır. Māl, ya'nī aḳçeler, liralar dīn-i mübīn içün insān, yüklenmiş ve ḳazanmış olsa ne żarar? Pek 'alādır. Zīrā ṣallá'llâhu 'aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥadīṯ-i Şerīflerinde; Ne güzel māldır ṣāliḥ olan ḳullar içün, buyurmuşdur. Ya'nī ṣāliḥ olan insāna māl, aṣlā żarar u

ziyān itmez. Anıñ içün kí o ṣāliḥ aña maḥabbet itmez. Ancaḳ dīn yolına ṣarf itmek içün muḥāfaẓa ider. Temṯīl ṭarafıyle buyururlar kí; ṣu sefīneniñ içine girse sefīneyi helāk ider; deñize ġarḳ ider. Lâkin sefīneniñ içine girmeyüp sefīneniñ altında olsa o ṣu sefīneye arḳa, ẓehīr olup o sefīne istedigi maḥale gider o ṣu sāyesinde. Çünkí māl u mülki göñlinden sürdi, atdı. Bu sebebden Süleymān ‘aleyhi’s-selām kendüsine miskīn oḳudı. Evet, Ḥażret-i Süleymān ‘aleyhi’s-selāmıñ ol ḳadar māl u mülki göñlinden çıḳarmasıyla dünyāya mālik oldı. Ḳā‘idedir kí, bir ādem dünyāyı ḳalbinden çıḳarmaz ise dünyā aña teveccüh itmez. Meṣelā, şemsi arḳasına bıraḳan ādemiñ gölgesi öñine düşer. O ādem ne ḳadar ḳoşsa gölgesini ṭutamaz. Lâkin şemsi öñine alsa gölgesi arḳasına ḳalur; o ādem nereye gitse gölgesi arḳasından **(362b)**gelür; hīç ayrılmaz. Ne ḳadar ḳoşsa gölge de anıñla berāber ḳoşar. İşte bunuñ gibidir; şems-i ḥaḳīḳati öñine alup aña müteveccih olur iseñ gölge gibi olan dünyā anıñ arḳasından sür‘atle gelür ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (837) Ḳāle’s-Sa‘dī:

کسی را که با خواجهٔ تست جنک
بدستش چرا میدهی چوب و سنک

سک اخر که باشد که خوانش نهند
بفرمای تا استخوانش دهند

Kesī-rā kí bā-ḫˇāce-i tust ceng
Be-desteş çerā mī-dehī çūb u seng

Seg āḫir kí bāşed kí ḫˇāneş nehend
Bi-fermāy tā üstüḫˇāneş dehend

Me‘ānī-i elfāẓ: *kesī-rā* kí bir kimesne kí*bā-ḫˇāce-i tust* seniñ ḫˇāceñ ile *ceng* ceng ü cidāldedir *be-destdeş* -ş żamīr; ceng iden ādeme rāci‘dir; anıñ eline *çerā* niçün *mī-dehī* virirsiñ *çūb* ṣopa, ‘aṣā *vü seng* ṭaş *seg* köpek *āḫir* başḳa, nihāyet *kí bāşed* kim

olur *kíḫ ̆āneş* aña sofra, ni‘met *nehend* ḳorlar, vaż‘ iderler *bi-fermāy* buyur, emr it *tā* ḥattá *üstüḫ ̆āneş* -ş żamīr; köpege rāci‘dir; aña kemik *dehend* virsünler

Maḥṣūl-i ebyāt: Bir kimesne kí, seniñ efemdiñ ile ceng ü cidāldedir. Niçün anıñ eline ṣopa ve ṭaş virirsiñ? Ve bu dostlıḳ mıdır? Dostluḳ budur kí, o düşmānıñ elindekí ṣopayı, ṭaşı alasıñ. Āḫir, nihāyet köpek kim olur kí, anıñ öñine sofra ve ni‘met ḳorlar, buyur, emr it, anıñ öñine bir kemik ḳosunlar. O köpege kemik kāfī vü āfīdir. Ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ düşmānlarına mu‘āvenetiñ lüzūmı yoḳdur. Anlarıñ işlerine, ḳabīḥ fi‘illerine rāżī olup anlara mu‘āvenet itmekdir. ‘Aynı ḫaṭā elinden gelür ise anları o işden men‘ eyle. Veyāḫud anlara mu‘āvenet itmeyüp köpege kemik atar gibi ġażab ve ‘adāvet ile naẓar eyle ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (837):

کم شده چون سایه نور افتاب
یا چو بوی کل در اجزای کلاب

Güm şüde çün sāye nūr-ı āfitāb
Yā çü būy-ı gül der-eczā-yı gül-āb

Me‘ānī-i elfāẓ: *güm* ġā’ib *şüde* olmuş *çün* gibi *sāye* ẓıll *nūr* ma‘lūm *āfitāb* şems *yā* yāḫud çü gibi *būy* ḳoḳu *gül* ma‘lūm; çiçek *der-eczā-yı* cüz’lerinde *gül-āb* gül-ābdanlıġıñ

Maḥṣūl-i (363a)beyt: Güneşiñ senden ẓıll u sāyesi ġā’ib olmuşdur. Ya‘nī güneşiñ nūrı sāyeyi ġā’ib ider. Sāye, gölge olmaz. Anıñ gibi olmuşdur. Yāḫud gülüñ ḳoḳusı gibi gül-ābdanlıġıñ eczālarında ġā’ib olmuşdur. Ya‘nī güneşiñ nūrınıñ żiyāsı, sāyesi ġā’ib ider.

Ṣaḥīfe (838):

همه تخت و ملکی پذیرد زوال
بجز ملک فرمانده لا یزال

Heme taḫt u mülkī peẕīred zevāl
Be-cüz mülk fermānde lā-yezāl

در دائرۀ فرمان ما نقطۀ تسليميم لطف ان
چه تو انديش و حكم انچه تو فرمايى

Der-dā'ire-i fermān mā noḳta-i teslīmīm
Luṭf ān kí Tu endīş u ḥukm ān çí Tu fermāyī

كجا سر برارىم ازين عار و ننک
كه با او بصلحيم و با حق جنک

Kücā ser ber ārīm ez-īn 'ār u neng
Kí bā-ū be-ṣulḥīm vü bā-Ḥaḳḳ ceng

Me'ānī-i elfāẓ: *heme* cümle *taḫt* ma'lūm *vü mülkī* benim mülküm *peẕīred* ḳabūl ider *zevāl* ma'lūm; fenā bulmaḳ *be-cüz* ġayr *Melik fermānde lā-yezāl* Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ ismidir *der* ẓarfiyyet *dā'ire-i* ma'lūm *fermān* ma'lūm; fermān dā'iresinde *mā* biz *noḳṭa-i teslīmīm* noḳṭasıyız *luṭf ān çí* luṭuf ol nesne kí *Tu* Sen *endīş* fikir ve tedbīr idersiñ *vü ḥukm ān çí* ḥüküm ol nesne kí *Tu* Sen *fermāyī* buyurursuñ *kücā* ḳande *ser* baş *ber ārīm* yuḳaruya getüreyim *ez-īn* bu *'ār u neng* nāmūsdan kí *bā-ū* onuñla *be-ṣulḥīm* müṣāleḥadayım *vü bā-Ḥaḳḳ* Cenāb-ı Ḥaḳḳ ile *be-ceng* ceng ü cidāldeyim

Maḥṣūl-i ebyāt: Benim cümle mülküm ve taḫt u salṭanātım zevāl ḳabūl ider; ma'lūmdur, Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ Mülk-i lā-mekāndan ġayrı. Ya'nī bu fānī dünyāda olan mülk ve taḫt u salṭanāt zā'il olur, fenā bulur. Ancaḳ Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ Mülk-i lā-mekānı **(363b)**olan salṭanat-ı İlâhī ve lā-yezāli bāḳī ve dā'imdir. Biz, dā'ire-i noḳta-i teslīmdeyiz. Luṭf u keremiñe Sen, ya'nī Cenāb-ı Ḥaḳḳ iḥsān idersiñ. Fermānda ve ol ḥükm-i endīşe vü tefekkür kí, Sen buyurursuñ, fermān Seniñdir. Ḥāşā, ṣümme ḥāşā; Cenāb-ı Ḥaḳḳ endīşe vü tefekkürden münezzehdir. Ancaḳ bi-ṭarīḳi'l-efhām

söylenmişdir. Bu ‘ār u nāmūsdan başımı nereye getüreyim kí, o nefs ve şeyṭān ile müşālehe olup ẕevḳ u ṣafādayız; ancaḳ Cenāb-ı Ḥaḳḳ ile ceng ü cidāldeyiz. Ḥāşā, ṣümme ḥāşā; ya‘nī emr-i İlâhiyye’ye ‘adem-i inḳiyāddan kināyedir dimek olur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (838) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

مکن بنامه سیاهی ملامت من مست
که اکه است که تقدیر برسرش چه نوشت

Me-kün be-nāme-siyāhī melāmet men mest
Kí āgehest kí taḳdīr ber-sereş çí nüvişt

Me‘ānī-i elfāẓ: *me-kün* eyleme *be-nāmesiyāhī* siyāh nām ile ya‘nī günehkār dimekdir. *melāmet* ṭa‘n *men* ben *mest* sarḫoş *kí*kim *āgeh* āgāh, ālim *-est* -dir *kí taḳdīr* muḳadderāt-ı İlâhī, ḥükm-i Rabbānī *ber-sereş* anıñ başına *çí*ne *nüvişt* yazdı

Maḥṣūl-i beyt: Ben mest, sarḫoş nām-ı siyāh ile, günāhkārlıḳ ile melāmet eyleme. Ya‘nī bu ādem sarḫoşdur, fenādır, şöyledir, böyledir diyü kötüleme. Kim āgāhdır, kim bilür kí taḳdīr-i İlâhī anıñ başına ne yazdı? ‘Āḳıbeti naşıl olacaġını kim bilür Cenāb-ı Ḥaḳḳ’dan ġayrı. Çoḳ sa‘īdler var kí, ‘āḳıbetde şaḳī olur; çoḳ şaḳīler var kí, ‘āḳıbetde sa‘īd olur. Bu bābda olan Aḥādīṯ-i Şerīfeler ma‘lūmdur. Anıñ içün kimesneye i‘tirāż itmeyüp cümleyi ḫoş görmek dervīşānıñ birinci vaẓīfesinden oldıġı ma‘lūmdur.

Ṣaḥīfe (838):

زاهد ایمن مشو از بازئ غیرت زنهار
که ره تا دیر مغان این همه نیست

Zāhid īmen me-şev ez-bāzī-i ġayret zinhār
Kí reh tā deyr ez-ṣavm‘a muġān īn heme nīst

Me‘ānī-i elfāẕ: *zāhid* ma‘lūm *īmen* emīn olmaḳ ḫavfı terk itmek *me-şev* olma *ez-bāzī-i* oyun *ġayret* ma‘lūn *zinhār* ṣaḳın *kí*zīrā *reh* yol *tā* ḥattá*deyr* kilise *ez-ṣavm‘a* ‘ibādetḫāneden *muġān* cem‘-i men‘; kāfir *īn heme* böylece *nīst* yoḳdur

Maḥṣūl-i beyt: İy zāhid, ‘ābid emīn olma! Ġayret oyunundan aṣlā, ṣaḳın. Ya‘nī ġayret-i İlâhī ve mekr-i Rabbānī’den emīn olma. Zīrā **(364a)**yol ve ṭarīḳ ṣavm‘aden kiliseye ḳadar böylece degildir. Ya‘nī bu‘d-ı mesāfe yoḳdur. Kendüne maġrūr olma, emniyyet üzere olmamekr-i İlâhīden. Zīrā kí çoḳ ‘ābidler intihāya varamayup yolda iken ḍalālete gitdiler. Ya‘nī çoḳ ‘ābid ve zāhidler cāmi‘ yolından kilise yolına gitdi. ‘Ābid iken fāsıd oldı, dimekdir.

Ṣaḥīfe (839) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

سحر با معجزه پهلو نزند ایمن باشد
سامری کیست که دست از ید بیضا ببرد

Siḥr bā-mu‘cize pehlū ne-zend īmen bāşed
Sāmirī kīst kí dest ez-Yed-i Beyżā bi-bered

Me‘ānī-i elfāẕ: *siḥr* ma‘lūm *bā-mu‘cize* mu‘cize ile *pehlū ne-zened* muḳābil olamaz *īmen* emīn *bāş* ol *Sāmirī* ma‘lūm *kīst* kimdir *kídest* el *ez-Yed-i Beyżā* beyżā olan elden kí mu‘cize-i Mūsá ‘aleyhi’s-selāmdır *bi-bered* ilete

Maḥṣūl-i beyt: Siḥir, mu‘cize ile berāber muḳābele itmege ḳādir olmaz emīn ol. Sāmirī kimdir kíYed-i Beyżādan el ilete; ḥāṣā. Ya‘nī siḥir mu‘cizeye ve bāṭıl-ı ḥaḳḳa ġālib ve muḳābele itmeklige ḳādir olmaz. İy sāye ve naẓaru’llâhda olan ṭālib! Emīn ol kí, siḥr(e)-i fir‘avn, ‘aṣā-yı Mūsá öñünde maġlūb ve zebūn oldıġı gibi Sāmirī kāfir ḥalli Benī İsrā’īl’den siḥr ile ‘acel[en] cidāle ḫ̆ār yapmış iken Yed-i Beyżā-yı Mūsá ‘aleyhi’s-selām öñünde zebūn ve maġlūb ve merdūd oldıġı gibi merdān-ı Ḫudā’nıñ kerāmeti ve ḳuvvet-i ḳudsiyyesi öñünde nefs ve şeyṭān gibi ‘adūlarıñ siḥri ve vesāvisidaḫı maġlūb ve merdūddur, dimek olur.

Ṣaḥīfe (839):

صعوه کو با عقاب سازد جنک
دهد از خون خود پرش را رنک

Ṣa‘ve kū bā-‘uḳāb sāzed ceng
Dehed ez-ḫūn-ı ḫod pereş-rā reng

Me‘ānī-i elfāẓ: *ṣa‘ve* ḳarlancıḳ [ḳırlangıç] ḳuşı *kū* kí ū taḳdīrinde *bā-‘uḳāb* ṭavşancıḳ denilen ḳuş ile *sāzed* düzer *ceng* ḳavġa, cidāl *dehed* virir *ez-ḫūn-ı ḫod* kendü ḳanından *pereş-rā* ḳanadına *reng* elvān

Maḥṣūl-i beyt: Ḳırlancıḳ ḳuşına o ḳuş ṭavşancıḳ denilen ḳuş ile ceng [ü]cidāl ve ḳavġa ider. Bu cengden kendü ḳanadına kendüsiniñ **(364b)**ḳanından reng virir. Ya‘nī ṭavşancıḳ ḳuşıyla başa çıḳamayub kendüsini helāk itdirüb kendü ḳanıyla kendüsini boyar dimekdir.

Ṣaḥīfe (839):

هر کرا اقبال باشد رهنمون
دشمنش کردد بزودی سرنکون

Her kí-rā iḳbāl bāşed reh-numūn
Düşmeneş gerded be-zūdī ser-nigūn

Me‘ānī-i elfāẓ: *her kí-rā* her kime *iḳbāl* ma‘lūm *bāşed* olur *reh-numūn* yol gösterici; ya‘nī *iḳbāl* gelür *düşmeneş* -ş żamīr; ṣāḥib-iḳbāle rāci‘dir *gerded* ider *be-zūdī* ‘acele, sür‘atle *ser* baş *nigūn* aşaġı

Maḥṣūl-i beyt: Her kime kí iḳbāl teveccüh ider; anıñ düşmeni ‘acele, sür‘atle başaşaġı ider. Ya‘nī iḳbāl teveccüh iden ādem düşmenlerini ‘acele, sür‘atle başaşaġı ider. Zīrā meydān, ṣāḥib-iḳbālindir. Artıḳ anıñ öñine kim gelür? Ḥikāye : İḳbāl, denilen ẕātıñ bir maḥbūbı var imiş. Anı çoḳdan beridir ġā’ib eylemiş. Dā’imā o,

maḥbūbını arar imiş. Ancaḳ İḳbāliñ gözi başınıñ üzerinde oldığı cihetle eline geçürdigi ādemi bir kere yerden ḳaldırub maḥbūbı olup olmadığını müşāhede itmek içün başına ḳadar götürürmüş. Çünkí gözleri(ñ) tepesinde oldığından görmek içün naẓar idermiş, kí kendüsiniñ aradığı maḥbūbı degildir;hemān oradan bıraġub yere atarmış. Artıḳ ḳolı mı ḳırılur, başı mı yarılur vaẓīfe irmez imiş. Dīgerini daḫı böyle idermiş. Ve'l-ḥāṣıl eline geçeni, öñine geleni böyle idermiş. 'aḳllu olan ādem o İḳbāl'iñ aṣlā yanına gitmemeli, belkíoldığı maḥalleye bile girmemeli kí, belkíbeni de eline geçürür ḫavfıyla. Ḥālbukí sen, ā bī-çāre iḳbāl beni ṭutsuñ diyü rüşvet virüb cān atarsañ; yazıḳ yazıḳ saña be hey aḥmaḳ insān.

Ṣaḥīfe (840) Fi'l-Meṣnevī:

چون کتاب الله بیامد هم بران
این چنین طعنه زدند آن کافران

[که] اساطیرست و افسانهٔ نژند
نیست تعمیقی و تحقیقی بلند

کودکان خرد فهمش میکند
نیست جز امر **(365a)** پسند ونا پسند

ذکر یوسف ذکر زلف پر خمش
ذکر یعقوب و زلیخا و غمش

ظاهرت و هر کسی پی میبرد
کو بیان که کم شود در وی خرد

کفت اکر آسان نماید این بتو
این چنین آسان یکی سورت بکو

جنتان و انستان و اهل کار
کو یکی ایت ازین آسان بیار

Çün Kitābu'llâh bi-yāmed hem berān
În çünīn ṭa'ne zedend ān kāfirān

Kí esāṭīrest u efsāne-i nejend
Nīst ta'mīḳī vü taḥḳīḳī bülend

Kūdekān-ı ḫord fehmeş mī-küned
Nīst cüz emr-i pesend vü nā-pesend

Ẕikr-i Yūsuf ẕikr-i zülf-i pür ḫameş
Ẕikr-i Ya'ḳūb vü Züleyḫā vü ġameş

Ẓāhirest vü herkesī pey mī-bered
Kū beyān kí kem şeved der-vey ḫıred

Güft eger āsān nümāyed īn be-tu
În çünīn āsān yekī sūret bi-gū

Cinnetān vü insetān vü ehl-i kār
Gū yekī āyet ezīn āsān bi-yār

Me'ānī-i elfāẓ: *çün* çünkim *Kitābu'llâh* Ḳur'ān-ı 'Aẓīmü'ş-Şān *bi-yāmed*geldi *hem* daḫı *ber* üzere *ān* ism-i işāret; anıñ üzerine *īn çünīn* bunuñ gibi *ṭa'ne* ma'lūm *zedend* vurdılar *ān* ism-i işāret *kāfirān* kāfirler *esāṭīrest* ḥikāyeler *u efsāne* fā'idesiz olan ḥikāye *nejend* eski, 'atīḳ *nīst* yoḳdur *ta'mīḳī* derinligi *vü taḥḳīḳī* ḥaḳīḳati *bülend* 'alī, yüksek *kūdekān* çocuḳlar *ḫord* ufaḳ *fehmeş* -ş żamīr; Kitāb'a rāci'dir; fehm, idrāk *mī-küned* iderler *nīst* yoḳ *cüz* gayrı *emr* iş *pesend* maḳbūl *vü nā-pesend* nā-maḳbūl *ẕikr-i Yūsuf* Yūsuf 'aleyhi's-selām'ıñ ẕikri *ẕikr-i zülf* ma'lūm *pür*

ḫameş -ş; Yūsuf ‘aleyhi’s-selām’a rāci‘dir *ẕikr-i Ya‘ḳūb* Ya‘ḳūb ‘aleyhi’s-selām’ıñ ẕikri *vü Züleyḫā* Ḥażret-i Züleyḫā’nıñ ẕikri *vü ġameş* -ş żamīr; Züleyḫā’ya rāci‘dir; anıñ ġam u eleminiñ ẕikri *ẓāhirest* ẓāhir ve āşikāredir *vü herkesī* her kimesne *pey* iz, yol *mī-bered* iletür *kū* ḳanı beyān *kí*ma‘lūm *kem* noḳṣān *şeved* olur *der* ẓarfiyyet *vey* anda *ḫıred* ‘aḳl *güft* Cenāb-ı Ḥaḳḳ buyurdı *eger āsān* ḳolay *nümāyed* görinür *īn* bu Ḳur’ān *be-tu* saña *īn çünīn* bucaleyin *āsān* ḳolay *yekī* bir *sūret* sūre *bi-gū* söyle *cinnetān*cinleriñiz *vü insetān* insānlarıñız *vü ehl-i kār* daḫı iş ehli *gū* söyle *yekī* bir *āyet* ma‘lūm *ezīn* bundan *āsān* ḳolay *bi-yār* getür

Maḥṣūl-i ebyāt: Çünkim Kitābu’llâh olan Ḳur’ān-ı ‘Aẓīmü’ş-Şān geldi, nāzil oldı. Anıñ üzerine; ya‘nī Ḳur’ān-ı Kerīm’e kāfirler ṭa‘ne urdılar, ṭa‘n eylediler. Böyle diyü kí, **(365b)**ol Ḳur’ān-ı ‘Aẓīm eski, ‘atīḳ ḥikāye ve muṣāliḥden baḥṣ ider. Bu Ḳur’ān’da bir ‘amīḳ ya‘nī derin ve ḥaḳīḳatden bir şey’ yoḳdur; ya‘nī daḳīḳ [u] raḳīḳ ma‘nālar yoḳdur. Zīrā ufaḳ oġlancıḳlar anı fehm iderler. Ya‘nī evlād-ı ‘Arabıñ eṭfāli kendi lisānları üzere oldıġı cihetle anıñ ma‘nā-yı ma‘neviyyesini fehm iderler. Maḳbūl, nā-māḳbūl emirden ġayrı bir şey’ yoḳdur derler. Daḫı kāfirler derler kí, o Ḳur’ān’da Yūsuf ‘aleyhi’s-selām’ıñ ẕikri ve anıñ pür-ḫam olan zülfünüñ ẕikri ve Ya‘ḳūb ‘aleyhi’s-selām’ıñ ẕikri ve Züleyḫā’nıñ ẕikri ve anıñ ġam u eleminiñ ẕikri, işte bunlardan başḳa bir şey’ yoḳdur, didiler; daḫı didiler ẓāhir ve rūşendir herbir kimesne aña yol ve iz iletür. Ya‘nī anı fehm eyler. Ḳanı Ḳur’ān’da beyān kí ‘aḳl anda kem ve ḥayrān ola. İşte bunlar Ḥażret-i Ḳur’ān’ıñ ẓāhirine naẓar eyledikleri ecelden bunlara ol Kelām-ı ‘ālī-şān āsān göründi. Cenāb-ı ‘İzzet Ḳur’ān-ı ‘Aẓīm ḥaḳḳında böyle dīn, kāfirlere bir sebīl-i mu‘ārıża bunlarıñ her birine ḫiṭāb[en] didi. Eger saña Ḳur’ān-ı ‘Ālī-şān āsān görinürse, buncaleyin āsān bir sūre hem sen söyle daḫı bu ṭa‘nelere ḫiṭāb[en] buyurur. Siziñ cinleriñiz ve insleriñiz daḫı ehl-i kārıñız bunlarıñ cümlesine Ḳur’ān-ı ‘Aẓīmü’ş-Şān’ıñ āyetlerinden bir āyet getürdi. Yā Muḥammed ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem! Bunların cümlesi birbirine mu‘īn ü ẓehīr olsalar, Āyāt-ı Ḳur’āniyye’den bir āyetiñ miṣlini getürmege ḳādir olamazlar ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (840) Ḳāle’ş-Şeyḫü’l-‘Aṭṭār Ḳuddise Sırruhu:

خویشتن را خواجهٔ عرصات کفت

انما انا رحمة مهداة کفت

Ḫˇīşten-rā Ḫˇāce-i ʻAraṣāt güft
İnnemā enā raḥmetu mehdātun güft

Meʻānī-i elfāẓ: *ḫˇīşten-rā* kendüsine *Ḫˇāce-i ʻAraṣāt* Meydān-ı ʻArasātıñ Efendisi ṣallá'llâhu ʻaleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleri *güft* dedi, buyurdı *innemā* hemān, ancaḳ *enā* ben *raḥmetü* raḥmet-i İlâhī *mehdātün* hidāyet olunmuş Maḥbūb-ı Rabbānī güft buyurdı

Maḥṣūl-i beyt: Meydān-ı ʻAraṣāt'ıñ Efendisi ṣallá'llâhu ʻaleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleri kendü Ẕāt-ı Şerīfi içün buyurdı kí : Hemān, ancaḳ benim raḥmet-i ʻālemīn ve hidāyet olunmuş Maḥbūbü'l-Ḫālıḳīn **(366a)**diyü buyurdı. Āmennā ve ṣaddaḳnā. Allâhümme ṣalli ve sellim ʻalā seyyidinā Muḥemmedin ve ʻalā ālihi ve ṣaḥbihi ve sellim. Āmīn, āmīn, āmīn be-cāh-ı Seyyidü'l-Mürselīn.

Ṣaḥīfe (841):

کفت حق آمرزش از من می طلب
کان طلب مر عفو را باشد سبب

از پی زهر کناه ار بشنوی
هست استغفار تریاق قوی

Güft Ḥaḳḳ āmorziş ez-Men mī-ṭaleb
K'ān ṭaleb mer ʻafv-rā bāşed sebeb

Ez-pey-i zehr-i günāh er bi-ş'nevī
Hest istiġfār tiryāḳ-ı ḳavī

Meʻānī-i elfāẓ: *güft* buyurdı *Ḥaḳḳ* Cenāb-ı Ḥaḳḳ *āmorziş* maġfiret *ez-Men* Ben'den *mī-ṭaleb* iste, ṭaleb it *k'ān* kí ān taḳdīrinde *ṭaleb* istemek *mer* elbette *ʻafv-rā* ʻafv ve maġfirete *bāşed* olur *sebeb* maʻlūm *ez-pey* içün *zehr-i günāh* maʻlūm; semm-i

ḳātil *er* eger *bi-ş'nevī* işidirseñ *hest* vardır *istiġfār* ma'lūm *tiryāḳ-ı ḳavī* ḳavī tiryāḳdır, 'ilācdır

Maḥṣūl-i ebyāt: Cenāb-ı Ḥaḳḳ buyurdı : Ben'den maġfiret ṭaleb idiñ; kí o ṭaleb, o istemek elbette 'afv ve maġfirete sebeb olur. Ya'nī maġfiret ister ise maġfiret olunur, dimekdir. Günāhıñ zehri ve semmi içün eger istimā' iderseñ, işidirseñ maġfiret vardır. Zīrā maġfiret tiryāḳ-ı ḳavīdir, büyük 'ilācdır 'azīzim.

Ṣaḥīfe (842) Ḳāle's-Sa'dī:

کوس رحلت بکوفت دست اجل
ای دو چشمم وداع سر بکنید

ای کف و دست و ساعد و بازو
همه تودیع یکدکر بکنید

بر من افتاده مرک و دشمن کام
اخر ای دوستان حذر بکنید

روزکارم بشد بنادانی
من نکردم شما حذر بکنید

Kūs-ı riḥlet bi-kūft dest-i ecel
İy dü çeşmem vedā' ser bi-künīd

İy keff u dest u sā'id u bāzū
Heme tevdī' yek diger bi-künīd

Ber-men üftāde merg vü düşmen-kām
Āḫir iy dūstān ḥaẕer bi-künīd

Rūzigārem bi-şüd be-nā-dānī
Men ne-kerdem şumā ḥaẕer bi-künīd

Me‘ānī-i elfāẓ: *kūs* ṭabl *riḥlet* göçmek *bi-kūft* urdı, çaldı *dest* el *ecel* ma‘lūm *iy* ḥarf-i nidā *dü* iki *çeşmem* gözüm *vedā‘* ma‘lūm *ser* baş *bi-künīd* idiñiz *iy keff* avcunuñ içi *u dest* el *u sā‘id* ḳoluñ mafṣalından bilege ḳadar olan mahali *u bāzū* omuzdan mafṣal yerine ḳadar olan maḥale derler *heme* cümle *tevdī‘* vedā‘ *yek diger* birbirleriyle *bi-künīd* idiñiz *ber-men* benim üzerime *üftāde* düşmüşdür **(366b)***merg* ölüm *düşmen-kām* düşmānıñ murādı *āḫir* eñ ṣoñra *iy dūstān* iy dostlar *ḥaẕer* ma‘lūm *bi-künīd* idiñiz *rūzgārem* benim günlerim, eyyāmım *bi-şüd* gitdi *be-nā-dānī* nā-dānlıḳ, cehl ile *men* ben *ne-kerdem* eylemedim *şumā* siz *ḥaẕer* ma‘lūm *bi-künīd* idiñiz

Maḥṣūl-i ebyāt: Göçmek, riḥlet ṭavulını ecel eli urdı, çaldı. Ya‘nī bu dünyādan gitmek zamānı geldi. İy iki gözlerim baş ile vedā‘ idiñiz; iy ‘avcum, el ve ḳol mafṣalları ile vedā‘ idiñiz; cümleñiz birbiriñiz ile vedā‘ idiñiz. Düşmānıñ murādı üzere benim üzerime ölüm düşdi. İy dostlar! Āḫir, eñ ṣoñra ḥaẕer idiñiz. Benim eyyāmım nā-dānlıḳ, cehl ile gitdi. Ben bir şey’ idemedim. Bārī siz, ḥaẕer üzere olup a‘māl-i āḫīretden ġāfil olmayıñız. İşte mevt-i yaḳīn geldiginde ‘ādetdir bu gibi sözler. Lâkin fā’ide virmez bunlar; evvel gerekdir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (843) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

تو عمر خواه و صبوری که چرخ شعبده باز
هزار بازی ازین طرفه تر بر انکیزد

Tu ‘ömr ḫ̆āh ve ṣabūrī kí çerḫ-i şu‘bede-bāz
Hezār bāzī ezīn ṭurfe-ter ber engīzed

Me‘ānī-i elfāẓ: *tu* sen *‘ömr* ḥayāt *ḫ̆āh*iste *vü ṣabūrī* ṣabırlıḳ *kí*zīrā *çerḫ* felek *şu‘bede-bāz* ḥoḳḳabāz dimekdir *hezār* biñ *bāzī* oyun*ezīn* bundan *ṭurfe* ‘aceb *ter* ziyāde *ber engīzed* ḳoparır

Maḥṣūl-i beyt: Sen ‘ömr ü ḥayāt ve ṣabırlıḳ iste. Zīrā ḥoḳḳabāz felek, bundan ziyāde ‘acīb biñ oyun ḳoparır. Ya‘nī; iy bī-çāre mübtelā ‘āṣıḳ! Sen, Ḥażret-i Allâh’ıñ ma‘rifetine ve envār-ı tecellīsine maẓhar olmaḳ içün Ḥażret-i Ḥaḳḳ’dan

‘ömür iste ve ḳażāsına daḫı rāżī olup belāsına ṣabr eyle ve cemī‘ ḥükmüne teslīm olup hīçbir ḥikmetinden su’āl eyleme. Zīrā bu mu‘ammā ve ḳaragöz oyunuñ gösterici ḥoḳḳabāz felegi, Sübḥānehû ve Te‘ālá Ḥażretleri bir ḥikmetle binā eyledi kí her bir nefesde biribirinden ‘acīb ve ‘aḳlıñ idrākinden ḫāric bundan ziyāde biñ oyun ḳoparır ve ḥikmetler ẓuhūra getürür ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (843):

در کار دین ز مردم **(367a)**بی دین مدد مخواه
از ماه منخسف مطلب نور صبحکاه

Der-kār-ı dīn zi-merdüm-i bī-dīn meded me-ḫ ̌āh
Ez-māh-ı munḫasıf maṭlab-ı nūr-ı ṣubḥgāh

Me‘ānī-i elfāẓ: *der* ẓarfiyyet *kār* iş *dīn* ma‘lūm *zi-merdüm* insāndan *bī-dīn* dīnsiz *meded* imdād *me-ḫ ̌āh* isteme *ez-māh* aydan, ḳamerden *munḫasıf* ḫusūf, ṭutulmuş *maṭlab* isteme *nūr* żiyā *ṣubḥgāh* ṣabāḥ vaḳtiniñ

Maḥṣūl-i beyt: Dīn işinde bī-dīn olan ādemden meded, imdād, i‘āne isteme. Ṭutulmuş olan ḳamerden ṣabāḥ vaḳtiniñ nūr u żiyāsını isteme. Ya‘nī dīne müte‘allıḳ olan şey’leri munāfıḳīnden, bī-dīn olan küffārdan isteme. Anlardan i‘āne, yardım isteme;çünkí ṭutulmuş olan aydan żiyā istemek gibidir. beyhūde bunlardan dīne müte‘allıḳ olan şey’lerde yardım, i‘āne istemek ellerinden gelmez ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (843):

دوستئ نفس را بکذار و بکذار از هوس
همچو مردان طالب حق باش بی جویای نفس

Dūstī-i nefs-rā bogẕār vü bogẕār ez-heves
Hemçü merdān ṭālib-i Ḥaḳḳ bāş bī-cūyā-yı nefs

Me‘ānī-i elfāẕ: *dūstī-i* dostlığı *nefs-rā* nefs ile dostlığı *bogẕār* terk it *vü bogẕār* geçez-*heves* heves-i nefsānīden *hemçü* gibi *merdān* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ merdleri, insān-ı kāmiller *ṭālib-i Ḥaḳḳ* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ rıżāsını ṭalib *bāş* ol *bī-cūyā-yınefs* nefs arayıcı olmaksızın

Maḥṣūl-i beyt: Nefs ile dostlığı terk it ve nefsiñ heves ü hevāsından geç. Merdān-ı İlâhī olan ehlu’llâh gibi Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ rıżāsını ṭālib ol. Nefsiñ ārzū ve heveslerini arayıcı olmaksızın ya‘nī nefsiñ ārzū ve heves ve müştehātı ṭālib olma. Ancaḳ Cenāb-ı Ḥaḳḳ ve Anıñ rużāsı yolımı ṭālib ol ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (846) Fi’l-Meṣnevī:

داند و بو شد بامر ذوالجلال
که نباشد کشف راز حق حلال

Dāned u pūşed bi-emr-i Ẕū’l-Celāl
Kí ne-bāşed keşf-i rāz-ı Ḥaḳḳ ḥelāl

Me‘ānī-i elfāẕ: *dāned* bilür *vü pūşed* örter *bi-emr-i Ẕū’l-Celāl* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ emriyle *kí*zīrā *ne-bāşed* olmaz *keşf* açmaḳ *rāz* esrār *Ḥaḳḳ* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ *ḥelāl* żıdd-ı harām

Maḥṣūl-i beyt: Cümle Enbiyā-yı ‘İẕām ve Evliyā-yı Kirām Ḥażerātı sa‘īd ve şaḳī olanları bilürler. Lâkin Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ emri ile örterler. Zīrā kí, Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ esrārını vü rāzını keşf itmek, ḫalḳa söylemek ḥelāl olmadı; ya‘nī ḥarāmdır. **(367b)**Ancaḳ ehline söylerler. Nitekim sen, dā’ire-i ḥareme yabacı ādem ḳomadığıñ gibi bu Ẕevāt-ı Kirām daḫımaḥrem-i sarāy-ı İlâhiyye’ye öyle cāhil ve nā-maḥrem olan ādemler ḳomazlar; ruḫṣat-ı İlâhī yoḳdur. Zīrā nā-eline esrār-ı İlâhiyye’den söz söylemek ḫınzīrıñ boynına mücevher ta‘līk itmek gibi oldığını kütüb-i mutaṣavvıfada mestūr ve muḳayyeddir sulṭānım.

Ṣaḥīfe (847):

کرت صورت حال بد یا نکوست

نکاریدهٔ دست تقدیر اوست

(469) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (847):

اول شکسته باش اوج سریر ملک
یوسف پس از مجاورت قعر چاه یافت

Evvel şikeste bāş evc-i serīr-i mülk
Yūsuf pes ez-mucāveret ḳa‘r-ı çāh yāft

Me‘ānī-i elfāẓ: *evvel* ibtidā’ *şikeste* ḳırılmış *bāş* ol *evc* burc *serīr* taḫt *mülk* ma‘lūm *Yūsuf* Ḥażret-i Yūsuf ‘aleyhi’s-selām *pes* ṣoñra *ez-mucāveret* ḳomşulıḳ *ḳa‘r* dibinde *çāh* ḳuyu *yāft* buldı

Maḥṣūl-i beyt: İbtidā’dan ḳırılmış göñül ol; ya‘nī ol emirde riyāżat ve mücāhede ile ḳırılmış ol. Ṣoñra mülk, ṣalṭanat , taḫt burcunda ya‘nī salṭanat ve şevket ü ‘aẓameti Yūsuf ‘aleyhi’s-selām gibi ḳuyuya ḳomşuluḳ ve mücāveret sebebiyle bu mülk ü serīri ḳuyunıñ dibinde buldı. Ya‘nī bir rivāyete göre Yūsuf ‘aleyhi’s-selām ḥüsnine maġrūr oldığından bundan Yūsuf ‘aleyhi’s-selām ḳuyuya bir müddet ḳomşu olup, dibinde ḳalması sebebiyle Mışır’a pādişāh olup tāc [u] taḫt u salṭanat buldı. Sen de anıñ gibi riyāżat ve mücāhede ḳuyusına mücāvir ol kí, ḳırıḳ göñül sebebiyle mülk-i taḫt-ı ma‘neviyyeye nā’il olursuñ.

Ṣaḥīfe (847):

تو بهر حالی که باشی روز و شب
یک نفس غافل مباش از ذکر رب

در خوش ذکر تو شکر نعمتست
در بلاها التجا با حضرتست

Tu be-her ḥālī kí bāşī rūz u şeb
Yek nefes ġāfil me-bāş ez-ẕikr-i Rabb

Der-ḫoş ẕikr-i tu şükr-i ni'metest
Der-belāhā ilticā bā-Ḥażretest

Me'ānī-i elfāẓ: *tu* sen *be-her ḥālī* her hālde *kí bāşī* olursuñ *rūz* gündüz *uşeb* gice *yek nefes* bir nefes *ġāfil* ma'lūm *me-bāş* olma *ez-ẕikr-i Rabb* Rabbü Te'ālá'nıñ ẕikrinden *der-ḫoş* ḫoşluḳda *ẕikr-i tu* seniñ ẕikriñ *şükr-ini'metest* ni'met-i İlâhiyye'niñ şükri içündür *der-belāhā* belānıñ cem'idir; belā vü muṣībetlerde *ilticā* ma'lūm *bā-Ḥażretest* Ḥażret-i Ḥaḳḳ'a ilticādır

Maḥṣūl-i ebyāt: Sen **(368a)**gice vü gündüz her bir ḥālde olursuñ. Ya'nī kí ṣıḥḥat ve kí 'illet kí ġamnāk kí sürūr ve mest-i 'alā hâzehu bunlarıñ cümlesinde bir nefes Ḥaḳḳ'dan ve Ḥaḳḳ'ıñ ẕikrinden ġāfil olma. Zīrā bunlarıñ cümlesi ṭaraf-ı İlâhiyye'den gelür; müsāfirāndır. Binā'[en] 'aleyh, maḳām-ı teşekkürde Ḥaḳḳ'ıñ olmaḳ lāyıḳdır. Eygü, ḫoşlıḳ ḥālinde seniñ Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ı ẕikr itmekligiñ o ḫoşluḳ ni'metine şükürdür; belā vü muṣībetlerde Ḥaḳḳ'a ilticādır.Ancaḳ belā vaḳtinde ḫoşluḳ vakti gibi olmaḳ ve bilā-fütūr ẕikr-i Ḥaḳḳ ile olmaḳ gerekdir. Zīrā ḫoşluḳda herkes maḥv[en] ve mesrūr[en] Ḥaḳḳ'ı ẕikr ider. Hüner, belā vü muṣībetlerde daḫı böylece olmaḳ gerekdir 'azīzim.

Ṣaḥīfe (848):

که چو شتاب که صرصر که قرار چو کوه
که نشیب کبوتر که فراز عقاب

Çü şitāb geh ṣarṣar geh ḳarār çü kūh
Geh nişīb kebūter geh ferāz 'uḳāb

Me'ānī-i elfāẓ: *geh* ba'żşitāb te'cīl, sürat *çü* gibi *ṣarṣar* maşhūr ṣarṣar rūzgārı *geh* ba'ż *ḳarār* eglenmek *çü* gibi *kūh* ṭaġ (vü) *geh* ba'żnişīb alçaḳ, ya'nī aşaġıya nüzūl *kebūter* güğercin *geh* ba'żferāz yuḳaruya *'uḳāb* ṭavşancıl denilen ḳara ḳuş

Maḥṣūl-i beyt: Ba‘ż-ı kere ‘acele ve sür‘at iderseñ ṣarṣar rūzgārı gibi, ba‘ż-ı kere ḳarār ṭutarsañ ṭaġ gibi, ba‘ż-ı kere kebūter gibi ya‘nī gügercin gibi aşaġı iniş, ba‘ż-ı kere ṭavşancıl ḳuşı gibi yuḳarı ḫurūc iderseñ bir ḥālde degilsiñ. Bu ḥareket-i mütenevvi‘adan murādıñ bir şey’ ġā’ib imişsiñ; anı arayorsuñ lâkin biliyor mısıñ nedir o şey’? Maḳām-ı elestdir kí; orada ḥużūr-ı Cānān’da Cemāl-i Pāḳ-i İlâhī müşāhedesiyle olan ‘ışḳ u maḥabbetiñ dimāġında olan leẕẕet ve şevḳdir. Ālān anı ararsıñ; şuraya buraya koşup gitdigin anıñ içündir. Güzellere mā’il olup araḳası şıra gitdigiñ anıñ içündir. Bu ‘ışḳ kí sende vardır; elbette birgün bulursıñ, görürsüñ ‘Azīz’i ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (849) Fi’l-Meṣnevī:

جمله ذرات زمین و اسمان
لشکر حقند کاه امتحان

باد را دیدیکه با عادان چه کرد
ابرا دیدیکه در طوفان چه کرد

Cümle ẕerrāt-ı zemīn u āsumām
Leşker-i Ḥaḳḳend gāh-ı imtiḥān

Bād-rā dīdī kí bā ‘Ādān çí kerd
Āb-rā dīdī kí der-ṭūfān çí kerd

Me‘ānī-i elfāẓ: *cümle*ẕerrāt her bir ẕerrāt-ı cihān u *zemīn* arż *ū āsumān* gökler *leşker* ‘asker **(368b)***Ḥaḳḳend* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ *gāh* vaḳt, zamān *imtiḥān* ma‘lūm *bād-rā* rūzgārı *dīdī kí* gördüñ kí*bā ‘Ādān* ‘Ād Ḳavimlerine *çí* ne *kerd* eyledi *āb-rā* ṣuyı *dīdī kí* gördüñ kí*der-ṭūfān* ṭūfān vaḳtinde *çí*ne *kerd* eyledi

Maḥṣūl-i ebyāt: Zemīn ü āsūmānıñ cemī‘[an] ẕerreleri ya‘nī cümle mevcūdātıñ ẕerre gibi olan vücūdları imtiḥān vaḳtinde Allâhu Te‘ālá’nıñ leşkeridir, ‘askeridir. Rūzgārı gördüñ kí ‘Ād Ḳavmine ne eyledi. Ṣuyı gördüñ kí ṭūfān vaḳtinde Nūḥ

Ḳavmine ne eyledi. İmdi her ‘aṣırda irşād ve hidāyete müste‘id olan kimselere ḫiṭābdır. Ve rü’yetden murād; rü’yet ‘ilmidir kí, yaḳīne irdikde rü’yet menzilesinde olur. Ya‘nī ‘Ā[d] Ḳavmine bādiñ işledigi şey’ler kütüb-i münzele ve tevārīḫde mestūr oldıġı üzere oḳuduñ veyā elsine-i ‘ulemādan anı istimā‘ ḳıldıñ; saña bir mertebe-i yaḳīn ḥāṣıl oldı kí, gūyā bādiñ ‘Ād Ḳavmine ne işledigini gördüñ.Ve ābıñ vaḳt-i ṭūfānda Nūḥ Ḳavmine ne kār eyledigini müşāhede ḳıldıñ ise artıḳ ‘aṣrıñ vāriṣi ve benī İsrā’īliñ peyġamberleri maḳāmında olan mürşid-i kāmile teslīm olup īmān it ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (849) Ḳāle’l-Ḥāfiẓ:

مدعی خواست که اید بتماشا که راز
دست غیب آمد و بر سینهٔ نامحرم زد
Müdde‘ī ḫ‘āst kí āyed be-temāşā kí rāz
Dest-i ġayb āmed u ber-sīne-i nā-maḥrem zed

Me‘ānī-i elfāẓ: mudde‘ī da‘vā-yı ḳāẕibe ṣāḥibi ḫ‘āst kí istedi kí āyed gele be-temāşā-geh temāşā yeri rāz sır, gizlü dimekdir. dest el ġayb ma‘lūm āmed geldi vü ber üzere sīne gögüs nā-maḥrem ma‘lūm zed urdı

Maḥṣūl-i beyt: Müdde‘ī isttedigi rāz ya‘nī sır, esrār temāşāgāhına gele. Ġayb eli geldi ve nā-maḥrem gögüs üzere urdı. Ya‘nī, taġyīrü’ş-şekl لا جل الا كل iden ve ṣayd-ı ‘avām içün ıṣṭılāḥāt-ı ebdālu’llâh’dan ba‘ż-ı ıṣṭılāḥāt-ı sirḳatle nice ādāb-ı şer‘i terk idüp belkí nice ḫilāf-ı şer‘ mürtekib iken; ḥālbukí ādāb-ı şer‘i terk iden esrār-ı dīne maḥrem degil iken da‘vā-yı kāẕib ile vilāyet da‘vāsıñ iden ḥayāsız müdde‘ī ve ẕi’b gibi ḳaṭṭā‘ ṭarīḳ-i ehlu’llâh olan ‘avām, **(369a)**ṭarīḳat istedigi ṣıdḳ u iḫlāṣ ile Ḥaḳḳ yolında cān fedā iden ehlu’llâhıñ esrārı temāşāgāhına gele ve esrāru’llâh-ı maṭla‘ ola. Dest-i ḳudret-i İlâhī ẓuhūr idüp ve anıñ nā-maḥrem sīnesine urub reddeyledi. Ve anıñ ḳas ḳalbi üzere ef‘āl-i ḳabīḥleri cem‘ olup ḳalbini kör ve kendüyi bāb-ı Ḥaḳḳ’dan dūr eyledi ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (849) Ḳāle’s-Sa‘dī:

وکر سیم اندو ده باشد نحاس
توان خرج کردن برنا شناس

منه اب زر جان من برپشیز
که صراف دانا نکیرد بچیز

چه قدر آوردند بندهٔ خوردیس
که ریز قبا دارد اندام پیس

Veger sīm endūde bāşed nuḥās
Tevān ḫarc kerden ber nā-şināsī

Me-neh āb-ı zer cān-ı men ber peşīz
Kí ṣarrāf-ı dānā ne-gīred be-çīz

Çí ḳadr āverdend bende'i ḫordīs
Kí zīr-i ḳabā dāred endām-ı pīs

Me'ānī-i elfāẓ: *veger* eger *sīm* gümüş *endūde* yaldızlanmış bāşed olur *nuḥās* baḳır *tevān* mümkin *ḫarc* ṣarf kerden itmek *ber* üzere*nā-şināsī* añlamayanlara *me-neh* ḳoma *āb-ı zer* altun ṣuyı *cān-ı men* iy benim cānım *ber* üzere *peşīz* pul *kí* zīrā *ṣarrāf* ma'lūm *dānā* bilici *ne-gīred* ṭutmaz *be-çīz* bir nesneye *çí*ne *ḳadr* ḳıymet, i'tibār *āverdend* getirür[ler]*bende'i* bir ḳul *ḫordīs* küçük, ufaḳ *kí*zīrā *zīr* altında *ḳabā* ḳafdānı *dāred* ṭutar *endām* ma'lūm *pīs* insānlarıñ yüzlerinde ẓuhūr ider alaca 'illetidir.

Maḥṣūl-i ebyāt: Eger baḳır, gümüş ile yaldızlanmış olur; ya'nī z̲āt[en] aṣlı esāsı baḳır olup üzerini gümüş ile yaldızlamaḳböyle olan baḳırı, nuḥāsı añlamayan ṭanımyan ādeme ḫarc u ṣarf mümkündür. Lâkin iy benmin cānım! Pul üzerine üzerine altın ṣuyını ḳoma. Yazıḳ degil midir, günāh degil midir? Kí bilici, dānā ṣarrāf anı hīçbir şey'e almaz, ṭutmaz; 'indinde bir manḳıra degmez. Ne ḳadr ü ḳıymet getürür ufaḳ bende, ḳul. Ya'nī böyle bir ṣaġīr, ufaḳ ḳuluñ ḳadr ü ḳıymeti ne olur, hīç. Zīrā kí ḳafdānı altınada alaca denilen 'illeti ṭutar. Zīrā ḳalıb ve ḳıyāfeti güzel ammā

ḳafdānı altında alaca denilen marażı gizlüdür. Anıñ ḳadr ü ḳıymeti ne ola; hīç. İşte bundan murād; mürā'ī ve riyākār 'ābidler ve **(369b)**muḳallid-i meşāyiḫ ve dervīşler ve'l-ḥāṣıl Ḥaḳḳ içün olmayan 'amelleriñ ṣāḥibleri cümlet[en] dāḫildir. İşte anlar ẕāt[en] pul degmez, ḳalb ve aḳçe itmez. Gömügüñ baḳır olup aṣılları baḳır ve altun ṣuyı gibi olan ef'āl-i ḥaḳīḳiyye ve ṣaḥīḥiyye-i ḥüsne ṣuyıyla yaldızladub bī-çāre aḥmaḳ cāhillere kendülerini vaḳtiñ ḳuṭbı gibi ṣatarlar. Ḥayf, ḥayf ṣatana ve alana sulṭānım.

Ṣaḥīfe (851) Fi'l-Meṣnevī:

ادمی را دشمن پنهان بسیست
ادمئ با حذار عاقل کیست

Ādemī-rā düşmen-i pinhān besīst
Ādemī-i bā ḥaẕer 'āḳil kesīst

Me'ānī-i elfāẕ: *ādemī-rā* ādemiñ, insānıñ *düşmen* ma'lūm *nihān* gizlü *besīst* çoḳdur *ādemī-i* ādem, insān olan *bā-haẕer* ḥaẕer eyle, ṣaḳınmaḳ eyle *'āḳil* ma'lūm *kesīst* kimsedir

Maḥṣūl-i beyt: Ādemiñ, insānıñ gizlü düşmānı çoḳdur. Bu düşmānlardan ḥaẕer üzere olan ādem, 'aḳllu kimsedir. Bu düşmānlar[ıñ] ḥadd ü ḥesābı yoḳdur. Birinci ve biñ şiddetlüsi, ḫāneniñ içinde gizlenmiş seniñ nefs-i şomundur. Artıḳ digerlerini söylemege lüzūm yoḳdur. Bu düşmen ile başa çıḳarsañ digerleri cümlet[en] saña bende, ḳul olurlar 'azīzim.

Ṣaḥīfe (851) Ḳāle'l-Ḥāfiẓ:

در راه عشق وسوسهٔ اهرمن بسیست
هوش دار و کوش دل بپیام سروش کن

Der-rāh-ı 'ışḳ vesvese-i ehremen besīst
Hūş-dār vü gūş-ı dil be-peyām-ı surūş kün

Me‘ānī-i elfāẕ: *der-rāh* yolda *‘ışḳ* ma‘lūm *vesvese-i* ma‘lūm *ehremen* şeyṭān *besīst* besest taḳdīrinde; çoḳdur *hūş* ‘aḳl *dār* ṭut *vü gūş-ı dil* göñül ḳulaġını be-*peyām* ḫaber *surūş* Melek *kün* eyle

Maḥṣūl-i beyt: ‘ışḳ-ı İlâhī yolında şeyṭānıñ vesvesesi çoḳdur. ‘Aḳlını cem‘ eyle ve gūş-ı dili melek ḫaberine eyle. Ya‘nī bu ‘ışḳ-ı İlâhī yolında şeyṭānıñ vesvese-i muhlikesinden gayrı ḳavl ile ve fi‘l ile cinsiyet gösteren insān, şeyṭānıñ vesvese ve eḍlālinden çoḳdur. ‘aḳlını başına cem‘ idüp ḥaẕer ve baṣīret üzere ol. Ve dā’im Ḥażret-i Allâh’ıñ dergāh-ı ‘izzetinde ṭażarru‘ ve niyāz eyle ve isti‘āẕe ve istiġfār eyle. **(370a)**Melek-i mülhimeniñ ḫaberini ve ṣāliḥ olan ṣādıḳıñ pend ü naṣīḥatini cān u göñül ile istimā‘ ve ḳabūl eyle ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (852) Ḳāle’l-Ḥāfıẕ:

عاشق که شد که یار بحالش نظر نکرد
ای خواجه درد نیست و کرنه طبیب هست

(45) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (852):

مکو اصحاب دل رفتند و شهر عشق شد خالی
جهان پر شمس تبریزست و مردی کو چو مولانا

Me-gū aṣḥāb-ı dil reftend vü şehr-i ‘ışḳ şüd ḫālī
Cihān pür-Şems-i Tebrīzīst vü merdī kū çü Mevlānā

Me‘ānī-i elfāẕ: *me-gū* söyleme *aṣḥāb-ı dil* göñül ṣāḥibi *reftend* gitdiler *vü şehr* memleket *‘ışḳ* ma‘lūm *şüd* oldı *ḫālī* boş *cihān* dünyā *pür* ṭolı *Şems-i Tebrīzī* Ḳaddesa’llâhu Sırruhu’l-‘azīz *-est* -dir vü merdī *merd* ü insān-ı kāmil *kū* ḳanı *çü* gibi *Mevlānā* Ḳaddesa’llâhu Sırruhu’l-‘azīz Ḥażretleri

Maḥṣūl-i beyt: Söyleme kí, aṣḥāb-ı göñül olan Evliyā-yı Kirām ve Mürşidān-ı ‘İẕām Ḥażerātı dünyādan gitdiler ve ‘ışḳ memleketi ḫālī, boş ḳaldı; böyle

dime. Zīrā dünyā Şems-i Tebrīzī gibi Ẕevāt-ı Kirām Ḥażerātıyle ṭolıdır. Lâkin, ḳanı Ḥażret-i Mevlānā Celāleddīn-i Rūmī Ḳuddise Sırruhu'l-'azīz Efendimiz gibi merd ve insān-ı kāmil? Ṭoġrıdır, āmennā ve ṣaddaḳnā. Bu dünyā aṣlā, hīç ehlu'llâhdan ḫālī vü boş olmaz. Ancaḳ derecāt ve mertebeleriyle meşrebleri muḫtelifdir. Ḳanı bu zamānda Ḥażret-i Mevlānā Efendimiz gibi sulṭān-ı 'ārifīn? Ḳanı Muḥyiddīnü'l-'Arabī gibi sulṭān ve 'ale'l-ḫuṣūs Ṣulṭān-ı 'ulemā'-i bi'llâh Es-Seyyid Muṣṭafā Fehmī El-Erzincānī Ḳuddise Sırruhu's-Samī gibi felek emṣālini görmemiş iki cihānıñ Pādişāhı ve Ḥabīb-i Kibriyā'nıñ sevgilü bir dānesi? Bunuñ medḥ u ṣenāsından degil bu 'abd-i 'āṣī-i kemter-i bī-miḳdār, belkí cümle 'uşşāk ve şu'rā 'ācizdir. Naşıl kí, Cenāb-ı Risālet-penāh ṣallá'llâhu 'aleyhi ve sellem Efendimiz, Enbiyā-yı 'İẓām Ḥażerātı miyānında maẓhar-ı tām-ı Cenāb-ı Ḥaḳḳ ise; işte müşār[un] ileyh Efendimiz Ḥażretleri daḫı böylece maẓhar-ı tām-ı Cenāb-ı Risālet-penāh olmuş idi. Lâkin cemāl-i bā-kemālleriyle meclis-i sa'ādetlerine müşerref olmayan iḫvāna bunı 'arż u beyān müşkildir; ancaḳ ẕerre bile olamaz.Bu, 'abd-i 'āṣīniñ tercüme-i aḥvāl-i **(370b)**Aşçı Dede nām-ı kitābımızda beyān olunmuşdur. Müṭāla'a buyuran iḫvān bā-ṣafā inṣāf ider ise sözümi taṣdīḳ iderler 'azīzim.

Ṣaḥīfe (853):

کسی را که پندار در سر بود
مپندار هرکز که حق بشنود

(40) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca'at oluna.

Ṣaḥīfe (853) Fi'l-Meṣnevī:

هر که شد مر شاه را او جامه دار
هست خسران بهر شاهش اتجار

هر که با سلطان شود او همنشین
بر درش شستن بود حیف و غبین

دست بوسش چون رسید از پادشاه
کر کزیند بوس پا باشد کناه

کرچه سر بر پا نهادن خدمتست
پیش ان خدمت خطا و ذلتست

شاه را غیرت بود هرکه او
بر کزیند بعدازانکه دید رو

Her kí şüd mer şāh-rā ū cāme-dār
Hest ḫüsrān behr-i şāheş itticār

Her kí bā-sulṭān şeved ū hem-nişīn
Ber dereş şesten büved ḥayf u ġabīn

Dest būseş çün resīd ez-pādişāh
Ger güzīned būs pā bāşed günāh

Gerçí ser ber-pā nihāden ḫidmetest
Pīş-i ān ḫidmet-i ḫaṭā u ẕilletest

Şāh-rā ġayret büved her kí ū
Ber güzīned ba'd ez-ān kí dīd rū

Me'ānī-i elfāẓ: *her kí* her şol kimesne kí*şüd* oldı *mer* murūrdan teḳarrüb ma'nāsına *şāh-rā* pādişāha *ū* żamīr; o kimesne *cāme* elbise *dār* ṭutıcı; ya'nī ḳafdān aġası *hest* vardır *ḫüsrān* ma'lūm *behr* içün *şāheş* -ş żamīr; o kimesneye rāci'dir *itticār* ticāret ḳılmaḳ, bāzirgān olmaḳ *her kí* her kim kí*bā-sulṭān* pādişāh ile *şeved* olur *ū* żamīr; o kimesne *hem-nişīn* berāber otırıcı *ber* üzere *dereş -ş* żamīr; sulṭāna rāci'dir *der* ḳapu *şesten* oturtmaḳ *büved* olur *ḥayf* yazıḳ *ġabīn* ġabāvet'den re'y vü endīşesi ża'īf, aḥmaḳ *dest* el *būseş* -şżamīr; o kimesneye rāci'dir öpmek *çün*

çünkí*resīd* irişe *ez-pādişāh* pādişāhdan *ger* eger *güzīned* iḫtiyār ide *būs* öpmek *pā* ayaḳ *bāşed* olur *günāh*ma‘lūm *gerçí* eger çíser baş *ber* üzere *pā* ayaḳ *nihādan* ḳoymaḳ *ḫidmetest* ḫidmetdir *pīş* öñünde *ān* ism-i işāret *ḫidmet* ma‘lūm *u ẕilletest* ẕilletdir *şāh-rā* pādişāha *ġayret* ma‘lūm *büved* olur *ber her kí* her şol kimesne kíū o kimesne *ber güzīned* iḫtiyār ide **(371a)***ba‘d* ṣoñra *ez-ān kí* oñdan *dīd* gördi *rū* yüzüni

Maḥṣūl-i ebyāt: Her şol kimesne kí, pādişāha teḳarrüb ḳılsa ve cāme-dār olsa yanī ḳafdān aġası olsa şāhdan ötüri; ya‘nī pādişāh içün aña ticāret ḳılmaḳ ve bāzirgān olmaḳ ḫüsrāndır. Herkim kí o sulṭānā hem-nişīn vü müşāḥabet ola; ol kimesne sulṭānıñ ḳapusı üzere oṭurmaḳ ḥayf ve ġabāvetdir. Pādişāhdan ol kimesneye çünkí el öpmek irişe, ol kimesne eger pādişāhıñ ayaġıñ öpmegi iḫtiyār ide, günāh ve ḫaṭā olur. eger pādişāhıñ ayaġı üzere baş ḳomaḳ ḫidmet ve ‘ibādetdir; ol ḫidmet-i refī‘anıñ öñünde bu ḫidmet ḫaṭā vü ẕilletdir. Ya‘nī el öpmek ḫidmetine nisbet ayaḳ öpmek ḥaḳīr ve dūn-ter olur. Ol mertebeye müsteḥak olsa ve Maḥbūb-ı Ḥaḳīḳī, anı o ḫidmete lāyıḳ ḳılmış iken bu ḫidmet mertebesine tenezzül eylese nev‘ā ḫaṭā itmiş olur. Pādişāh-ı Ḥaḳīḳate ġayret eylemek olur her şol kimesneniñ üzerine kí, o kimesne Anı yüzini gördükden ṣoñra ġayrını iḫtiyār ve güzīde eyleye. Ya‘nī müşāhede mertebesine irüb bir kimesne Maḥbūb-ı Ḥaḳīḳate muḳarrib olduḳdan ṣoñra eger ġayr-ı ḥükmünde olan bir şey’i ol kimesne iḫtiyār iderse Ḥaḳḳ Te‘ālá aña ġayret eyler. Nitekim bir kimesne bir kimesneyi ziyāde sevse, anıñ ġayrıyla yārān olsa ġayret eyler. ان الله لغیور feḥvāsınca Ḥaḳḳ Te‘ālá cemī‘ ḫalāyıḳdan aġyardir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (854):

دریغ آدمی زادۀ پر محل
که باشد چو انعام بل هم اضل

(619) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (854):

نه مارا در میان عهد وفا بود
جفا کردی و بد عهدی نمودی

هنوزت ار سر صلمست باز آی
کزان محبوبتر باشی که بودی

Ne mā-rā der-miyān ʻahd-i vefā būd
Cefā kerdī vü bed ʻahdī nümūdī

Henūzet er ser-i ṣulḥest bāz āy
Kezān maḥbūb-ter bāşī kí būdī

Meʻānī-i elfāẓ: *ne* degil mā-rā bize *der-miyān* ortasında *ʻahd-i vefā* maʻlūm; virmiş oldığı sözini yerine getürmekdir. **(371b)***būd* idi *cefā* żıdd-ı ṣafā *kerdī* eylediñ *vü bed* kötü *ʻahd* maʻlūm *nümūdī* gösterdiñ *henūzet* henūz, ālān, şimdi *-et* saña *er* eger *ser* baş *ṣulḥest* muṣāleḥe olmaḳ *bāz* girü āy gele *kezān* kí zi-ān bundan *maḥbūb-ter* ziyāde güzel *başī*olursuñ kí*būdī* idiñ

Maḥṣūl-i ebyāt: ʻAhd-i vefānıñ ortasında, miyānında bizim olmaḳlığımız yoḳdur. Yaʻnī biz, ʻahd-i vefānıñ arasında degiliz. Anıñ içün kí sen, cefā itdiñ ve kötü ʻahd gösterdiñ. Böyle degil idi bizim ʻahd-i vefāmız, dimekdir. anıñ içün eger saña ṣulḥ başı eger gerü gele yaʻnī muṣāleḥe itmege ḳarār virile, andan ziyāde maḥbūb olursun kí, bendan evvel öyle maḥbūb idiñ niye eski ḥāline recʻet idersiñ, dimekdir ʻazīzim.

Ṣaḥīfe (854):

نرود مرغ سوی دانه فراز
چون دکر مرغ بیند اندر بند

پند کیر از مصائب دکران
تا نکیرند دیکران ز تو پند

نرود مرغ سوی دانه فراز

چون دکر مرغ بیند اندر بند

پند کیر از مصائب دکران
تا نکیرند دیکران ز تو پند

(65) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (855):

کرچه شاطر بود خروس بجنک
چه زند پیش باز رویین چنک

Gerçí şāṭır büved ḫorūs be-ceng
Çí zened pīş-i bāz-ı rūyīn çeng

Me‘ānī-i elfāẓ: *gerçí* egerçí *şāṭır* çabuḳ vü çālāk *büved* olur *ḫorūs* ma‘lūm *be-ceng*ceng ü cidāl ile *çí*ne *zened* urur *pīş* öñünde *bāz* şāhin denilen ḳuş *rūyīn çeng* ṭunç ṭırnaḳlu ḳuş toyanağına ve yırtıcı ḥayvānıñ pençesine derler.

Maḥṣūl-i beyt: Egerçí cins ḫorūs cenginde çabuḳdur, ‘acelecidir; ya‘nī birbiri ardından ṣıçrar, aṣlā fāṣıla virmez; sür‘atle ḥamle ider birbirlerine ‘ale’d-devām. Lâkin ṭunç toymaḳlı vü tırnaḳlu olan şāhiniñ ṭoġanıñ öñünde ne urur, hīç. Şāhin aña bir ḥamlede işini tamām ider. Artıḳ o ṣıçrasıñ baḳalım. İşte bunuñ gibidir ‘avāmıñ Enbiyā-yı vü Evliyā-yı ‘İẓām Ḥażerātıyle ceng ü cidāli. Bir teveccühe, ḫāk ile yeksān iderler. Artıḳ ister ise o ādem, cihāngīr olsun bir çāre itmez; ister ise Zāloġlı Rüstem olsun fā’ide virmez ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (855):

فدای دوست نکردیم عمر و مال **(372a)**دریغ

که کار عشق زما این قدر نمی آید

(560) ṣaḥīfede meẕkūrdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (856) Ḳāle’l-Ḥāfiẓ:

نیست بر لوح و دلم جز الف قامت دوست
چه کنم حرف دکر یاد نداد استادم

Nīst ber levḥ-i dilem cüz elif ḳāmet-i dūst
Çí künem ḥarf-i diger yād ne-dād ustādem

Me‘ānī-i elfāẓ: *nīst* yoḳ *ber* üzere *levḥ-i dilem* gönlüm taḫtası *cüz* ġayrı *elif ḳāmet* elif gibi uzun, ṭoġrı, müstaḳīm *dūst* ma‘lūm *çí*ne *künem* ideyim *ḥarf-i diger* başḳa, ġayrı ‘ilim *yād* ḫāṭır *ne-dād* virmedi *ustādem* benim üstādım, mu‘allimim

Maḥṣūl-i beyt: Gönlüm levḥi üzerinde dostuñ elif ḳāmetiniñ ġayrı yoḳdur. Neyleyim, üstād baña ġayrı ḥarf ez-berletmedi. Bi-ḥamdi’llâh, gönlüm levḥinde Maḥbūb-ı Ḥaḳīḳī’niñ Ẕāt-ı bī-çūnınıñve rāh-ı müstaḳīm olan vaḥdet-i Ẕātiyyesiniñ ġayrı mestūr ve mevcūd degildir. Neyleyim, mürşid-i kāmil baña esrār-ı revḥīdiñ ġayrı ‘ilim ta‘līm idüp ez-berletmedi ve ḫāṭırımda esrār-ı tevḥīdiñ ġayrı ḳarār itmedi ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (856):

ادمی را دشمن پنهان بسیست
ادمی با حذر عاقل کسیست

(4) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (847) Ḳāle’l-Ḥāfiẓ:

احوال کنج قارون کایام داد و برباد
با غنجه باز کویید زررا نهان ندارد

Aḥvāl-i genc-i Ḳārūn k'eyyām dād u ber bād
Bā-ġonce bāz gūyīd zer-rā nihān ne-dāred

Me'ānī-i elfāẓ: *aḥvāl* ma'lūm *genc* ḫazīne *ḳārūn* ma'rūf, meşhūr ādem *k'eyyām* kí eyyām taḳdīrinde eyyām ma'lūm *dād* virdi *vü ber* üzere *bād* yel, rūzgār *bā-ġonce* gülüñ ġoncası *bāz* āşikāre *gūyīd* söyleyiñ *zer-rā* altunı *nihān* gizlü *ne-dāred* ṭutmaya

Maḥṣūl-i beyt: Ḳārūn ḫazīnesiniñ aḥvālini kí, eyyām anı yele virdi. Ġoncaya āşikāre deyiñiz, altunı gizlü ṭutmaya. Ya'nī iy sālik-i ṣādıḳ! Ḳalbinde dünyā maḥabbeti gizlü olup erbāb-ı ġaraždan olan Ḳārūn'uñ aḥvālini bir gör kí, Mukevveru'l-leyl u nehār olan Ḥaḳḳ Sübḥānehu ve Te'ālá kendüyi ve mālını ne güne ḫasf idüp yele virdi. Ṣūret-i ṣalāḥī ve 'ibādet ve ṭā'ati fā'ide virmedi. Ḳalbinde dünyā maḥabbeti gizlü olan **(372b)**sāliklere söyleyiñ sīm ü zer maḥabbeti ḳalblerinden iḫrāc eylesünler ve aḥvāl-i Ḳārūndan 'ibret alsunlar 'azīzim.

Ṣaḥīfe (857) Ḳāle'l-Ḥāfıẓ:

چه دوزخی چه بهشتی چه ادمی چه ملک
بمذهب همه کفر طریقست امساک

Çí dūzaḫī çí behiştī çí ādemī çí melek
Be-meẕheb-i heme kofr-i ṭarīḳest imsāk

Me'ānī-i elfāẓ: *çí* ne *dūzaḫī* cehenneme mensūb olan *çí* ne *behiştī* Cennete mensūb olan *çí* ne *ādemī* ādeme mensūb olan *çí* ne *melek* ma'lūm *be-meẕheb-i heme* cümlesiniñ meẕhebinde *kofr* ma'lūm *ṭarīḳatest* tarīḳ-i 'aliyyede *imsāk* buḫl ve ṭutmaḳ

Maḥṣūl-i beyt: Cehennemlik ne Cennetlik ne ādemī ne melek ne cemī'niñ meẕhebinde buḫl u ḫisset, ṭarīkde küfrdür. Ya'nī ehl-i küfrüñ ve ehl-i īmānıñ, benī ādemiñ ve melegiñ cümlesinde, 'indinde البخيل لا يدخل الجنةḫaberi sırrınca buḫl u ḫisset ṭarīḳ-i Ḥaḳḳ'da ve ṭarīḳ-i ehlu'llâhda küfür gibi ziyāde ḳabīḥdir 'azīzim.

Ṣaḥīfe (857):

یک حرف صوفیانه بکویم اجازتست
ای نور دیده صلح به از جنک آوردی

Yek ḥarf-i ṣūfiyāne bi-gūyem icāzetest
İy nūr-ı dīde ṣulḥ bih ez-ceng āverdī

Me‘ānī-i elfāẕ: *yek* bir *ḥarf* ma‘lūm *ṣūfīyāne* sofucasına *bi-gūyem* söyleyem *icāzetest* iẕin, ruḫṣat vardır *iy* ḥarf-i nidā *nūr-ı dīde* göz nūrı *ṣulḥ* müṣāleḥe *bih* eygü *ez-ceng* ceng [ü] cidālden *āverdī* getürmekden

Maḥṣūl-i beyt: İẕin, ruḫṣat vardır bir ḥarf söyleyem ṣofuca? Nedir o harf iy gözüm nūrı? Ṣulḥ u müṣāleḥe eygüdür ceng ü cidālden; ceng ü cidāl getürmekden. Ya‘nī her ḥālde ṣulḥ, ceng ü cidālden eygü. Cümleniñ daḫı ma‘lūmıdır. Ancaḳ nefsiñ ile saḳın müṣāleḥe itme. Anıñla dā’imā muḥārebe üzere olmalı. Ancaḳ nefs ile de müṣāleḥe olur. Şu ḳadar kí; bütün bütün anıñ sözini icrā’ itmekden ise şöyle ḳarār virülüb müṣāleḥe olmalı kí; iy nefs! Bu iḳlīm ve vücūda ḥükmi ikiye taḳsīm idelim. Bir ḥüküm seniñ elinde olsun, birisi rūḥuñ elinde olsun. Ya‘nī biri seniñ didigiñ, bir de rūḥuñ didigi olsun. Bu da ‘alādır ‘azīzim hīç yoḳdan.

Ṣaḥīfe (858) Ḳāle’s-Sa‘dī:

بنی ادم **(373a)**اعضای یکدیکرند
که درافرینش زیک جوهرند

چو عضوی بدرد آورد روزکار
دیکر عضوها را نماند قرار

(432) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (859):

کرت صورت حال بد یا نکوست

نکاریدهٔ دست تقدیر اوست

(469) ṣaḥīfede meẕkūrdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (859):

نقش مستوری و مستی نه بدست من و تست
انچه سلطان ازل کفت بکن آن کردم

Naḳş-ı mestūrī vü mestī ne be-dest-i men vü tust
Ān çí Sulṭān-ı ezel güft bi-kün ān kerdem

Me‘ānī-i elfāẓ: *naḳş* ma‘lūm *mestūrī* ehl-i ‘ırż u nāmūs *vü mestī* sarḫoşluḳ, bi’l-‘aks *ne* degil *be-dest-i men* benim elimde *vü tust* seniñ elinde *ānçí*ol nesneyi *Sulṭān-ı ezel* Cenāb-ı Ḥaḳḳ *güft*buyurdı *bi-kün* it, diyü *ān* ism-i işāret *kerdem* eyledim

Maḥṣūl-i beyt: Mestūrelik, mestānelik, ‘ābidlik, zāhidlik, fāsıḳlıḳ, ḳalenderlik, dervīşlik anı nihāye bunlarıñ naḳşı ve yazılması ezelī ve ebedīdir. Benim ve seniñ elinde degildir. Ol nesneyi Sulṭān-ı ezel olan Cenāb-ı Ḥaḳḳ ‘ilm-i ezelīsinde bilmiş ve taḳdīr itmiş ve naḳş itmiş ve kün emriyle ḫiṭāb idüp, ol dimiş; o olmuşdur. İşte o işi baña it ile buyurdı ve ben de anı eyledim. Ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ murād-ı İlâhiyyesi ve meşiyyet-i Rabbāniyyesi üzere ḥareket eyledim. Ḥāşā kí, Aña muḫālif kimdir. İş iden bu cümle işler, Anıñ dimesiyle ve emr ü femānıyle olur. Bu da baḥṣ-i ṭavīldir. Maḥaline mürāca‘at olına ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (860) Ḳāle’s-Sulṭān Selīm Fātiḥ-i Mışır:

کر لشکر عدو بود از قاف تا بقاف
بالله که هیچ روی نمی تابم از مصاف

چون افتاب ظلمت کفر از جهان برم
کاهی چو صبح تیغ بردن ارم از غلاف

Ger leşker-i ‘adū büved ez-Ḳāf tā be-Ḳāf
Bi’llâh kí hīç rūy nemī-tābem ez-meṣāf

Çün āfîtāb ẓulmet-i kufr ez-cihān berem
Gāhī çü ṣubḥ tīġ borden ārem ez-ġılāf

Me‘ānī-i elfāẓ: *ger* eger *leşker* ‘asker *‘adū* düşmen *büved* olur *ez-Ḳāf* meşhūr Ḳāf Ṭaġından *tā be-Ḳāf* Ḳāf Ṭaġına ḳadar ya‘nī dünyāyı iḥāṭa itse *bi’llâh* kí Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a ḳasem iderim kí*hīç* aṣlā *rūy* yüzümi *nemī-tābem* **(373b)**çevirmem *ez-meṣāf* meydān-ı ḥarbden, muḥārebeden *çün* gibi *āfîtāb* güneş *ẓulmet* küfr, küfr-i ẓulümātını *ez-cihān* dünyādam *berem* ileteyim *gāhī* bir vaḳt *çü* gibi *ṣubḥ* sabāḥ *tīġ* ḳılıcı *birūn ārem* çıḳararyım, ṭaşra götüreyim *ez-ġılāf* ḳınından

Maḥṣūl-i ebyāt: Eger düşmen ‘askeri Ḳāf’dan Ḳāf’a dünyāyıiḥāṭa eyleye, Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a ḳasem iderim kí; aṣlā anlarıñ muḥārebesinden yüzümi çevirmem. Güneş gibi küfr ẓulumātını dünyādan ileteyim; bir vaḳt ṣabāḥ gibi Seyfi ḳınından çıḳarayım. Ya‘nī güneşiñ ṭulū‘ıyla geceniñ karanlıġı zā’il oldıġı gibi; ben de Kelime-i Tevḥīdiñ neşr ve i‘lānıyla küfr ẓulumātını dünyādan izāle ideyim. Ṣabāh vaḳtinde ṣubḥ-ı ṣādıḳıñ ẓuhūrıyla dünyā żiyādār olmaġa başladıġı gibi; ben de bir vaḳt kí ḳılıcı ḳınından çıḳarmaġla öylece ẓulm-ı küfr bir ṭarafdan zā’il olmaġa başlaya, dimekdir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (860):

صبر و ظفر هر دو دوستان قدیمند
صبر کن ای دل بعد ازان ظفر آید

از چمن صبر رخ متاب که روزی
باغ شود سبز و شاه کل برآید

Ṣabr u ẓafer her dü dūstān-ı ḳadīmend

Ṣabr kün iy dil kí ba‘d ez-ān ẓafer āyed

Ez-çemen-i ṣabr ruḫ me-tāb kí rūzī
Bāġ şeved sebz vü şāḫ-ı gül ber āyed

Me‘ānī-i elfāẓ: *ṣabr* ma‘lūm *u ẓafer* muẓaffer olmaḳ *her dü* her ikisi *dūstān-ı ḳadīmend* ḳadīmden, eskiden dostdurlar *ṣabr kün* ṣabr eyle *iy dil kí* iy göñül kí*ba‘d* ṣoñra *ezān* andan *ẓafer* muẓafferiyyet *āyed* gele *ez-çemen-i ṣabr* ṣabır gülistānından *ruḫ* yüzüni*me-tāb kí* çevirme kí*rūzī* birgün *bāġ* ma‘lūm *şeved* olur *sebz* yeşillik *vü şāḫ* aġaç dalı *gül* ma‘lūm; gül aġacı dalı, mīve-i gül *ber āyed* ḥāṣıl olur

Maḥṣūl-i ebyāt: Ṣabr eyle ve ẓafer daḫı bunlarıñ ikisi ḳadīmden, eskiden dostdurlar. İy göñül, ṣabr eyle kí; bundan ṣoñra zafer gele. Zīrā evvel ṣabır gerekdir, kí ṣoñra muẓafferiyyet gele, ḥāṣıl ola. Ṣabır çemeninden, gülistānından yüzüni çevirme kí, birgün bu gülistān, bāġ u baġçe yeşillik olur ve gül aġacı mīvesi olan gül ḥāṣıl olur. ya‘nī bu ṣabır sāyesinde her şey’e muvaffaḳ olursuñ ve ẓafer bulursuñ. İşte ṣabır ḥaḳḳında olan Āyet ve Ḥadīṯ-i Şerīf ma‘lūmdur. Ancaḳ ‘ameliyyāt ister kí, ḳuvveden fi‘li çıḳmaḳ ister. **(374a)**Bu da biraz mücāhede-i nefs ister. Bu ṣabır, nefse çoḳ acı gelür. Ṣoñra ṣoñra ḥelvādan ṭatlu olur. Nitekim evvelce ẕikri sibḳat itmişdir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (860) Ḳāle’s-Sulṭān Selīm-i Evvel:

سلیمی خصم سیه دل چه داند این حالت
که از ظهور الهیست فتح لشکر ما

Selīmī ḫaṣm-ı siyeh-dil çí dāned īn ḥālet
Kí ez-ẓuhūr-ı İlâhīst feṭḥ-i leşker-i mā

Me‘ānī-i elfāẓ: *Selīmī* iy Sulṭān Selīm *ḫaṣm* ma‘lūm *siyeh* ḳara *dil* göñül *çí*ne *dāned* bilür *īn* bu *ḥālet* ma‘lūm *kí* ḥarf-i rabṭ *ez-ẓuhūr-ı İlâhīst* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ nuṣret-i İlâhiyyesiniñ ẓuhūrından *feṭḥ* güşād *leşker-i mā* bizim ‘askerimiziñ

Maḥṣūl-i beyt: İy Selīm! Siyāh göñüllü olan ḫaşm, düşmān ne bilür be ḥāleti; kí ‘askerimiziñ fetḥ ü muẓafferiyyeti Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ nuṣret-i İlâhiyye’siniñ ẓuhūrındandır. Āmennā ve ṣaddaḳnā ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (860) Ḳāle’s-Sulṭān Selīm:

سیمرغ جان ما که رمیدست از دو کون
منت خدایرا که بجان رام مصطفی ست

Sīmurġ-ı cān-ı mā kí remīdest ez-dü kevn
Minnet Ḫudāy-rā kí be-cān rām-ı Muṣṭafāst

Me‘ānī-i elfāẓ: *Sīmurġ* ‘Anḳā Ḳuşı *cān-ı mā kí* bizim cānımızıñ *remīdest* ürkmüşdür *ez-dü* iki kevn cihāndan *minnet* ma‘lūm *Ḫudāy-rā kí* Cenāb-ı Ḥaḳḳ kí*be-cān* cān u göñülden *rām* muṭī‘, münḳād *Muṣṭafāst* ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz’e

Maḥṣūl-i beyt: Bizim ‘Anḳā Ḳuşı olan cānımız kí, iki cihāndan ürkmüşdür. Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a minnet olsun kí, cān u göñülden Ṣall’allâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretlerine rām, muṭī‘ vü münḳād olmuşdur. Bundan büyük ni‘met-i İlâhiyye olmaz kí. Bir insānıñ cānı dünyā ve āḫiretden ürküb ya‘nī anlara i‘tibār itmeyüp Cenāb-ı Resūl-i Kübrā’ya cān u göñülden maḥabbet iderek rām, mutī‘ vü münḳād ola. İşte odur insān-ı kāmil, refīḳ-i Resūl-i Ekrem ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (861):

کینجهان جیفه است و مردار ور خیص
بر چنین مردار چون باشم حریص

(566) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (862) Ḳāle’s-Sa‘dī:

محالست اکر سر برین در نهی

که باز ایدت دست حاجت تهی

بضاعت **(374b)**نیاور دم الا امید
خدایا زعفوم مکن نا امید

Muḥālest eger ser ber-īn der nehī
Kí bāz āyedet dest-i ḥācet tehī

Biżā‘at ne-yāverdem illā ümīd
Ḫüdāyā zi-‘afvem me-kün nā-ümīd

Me‘ānī-i elfāẓ: *muḥālest* muḥāldir *eger ser* baş *ber-īn* bunuñ üzerine *der* ḳapu *nehī* ḳoyasıñ *kí* ḥarf-i rabṭ *bāz* gerü *āyedet* saña gele *dest* el *ḥācet* ma‘lūm *tehī* boş *biżā‘at* ma‘lūm n*e-yāverdem* getürmedim *illā* ancaḳ *ümīd* ma‘lūm; ümīd getürdüm *Ḫüdāyā* İy Cenāb-ı Ḥaḳḳ *zi-‘afvem* benim ‘afvım, beni maġfiretinden *me-kün* eyleme *nā-ümīd* ümīdsiz

Maḥṣūl-i ebyāt: Eger başını dergāh-ı Ḥaḳḳ’ıñ ḳapusına ḳoyasıñ; muḥāldir kíḥācet ü iḥtiyāc eli o ḳapuda gerüye boş, tehī gele muḥāldir. Biżā‘at getürmedim ancaḳ ümīd getürdüm kí; İy Ḫudā, beni ‘afv u maġfiret itmekden nā-ümīd itme. Ya‘nī Seniñ ḳapuna biżā‘at ile gelmedim ancaḳ Seniñ raḥmet-i vāsi‘a-i İlâhiyye’ye maġrūr[en] geldim. Anıñ içün beni ‘afv u maġfiret idersiñ, ümīdimi iḥsān idersiñ, maḥrūm itmezsiñ dimekdir.

Ṣaḥīfe (862) Fi’l-Meṣnevī:

تا مکیرد ابر کی خندد چمن
تا نکیرد طفل کی جوشد لبن

طفل یک روزه همی داند طریق
که بکریم تا رسد دایهٔ شفیق

تو نمی دانی که دایهٔ دایکان
کم دهد بی کریه شیر او را یکان

چون بر آند از پشیمان انین
عرش لرزد از انین المند نبین

(423) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (863):

خلاف وعده محالست کز کریم آید
لئیم اکر نکند وعدۀ وفا شاید

Ḫilāf-ı va‘de muḥālest k’ez-Kerīm āyed
Le’īm eger ne-küned va‘de-i vefā şāyed

Me‘ānī-i elfāẓ: *ḫilāf* ‘aksine, muḫālifine *va‘de* ma‘lūm *muḥālest* muḥāldir; ya‘nī va‘dine *vefā* ider *k’ez* kízi-*Kerīm* kerīm olan Ẕāt’dan *āyed* gele *le’īm* żıdd-ı kerīm eger *ne-küned* eylemez *va‘de-i* va‘desine *vefā* īfā-yı edā *şāyed* lāyıḳdır

Maḥṣūl-i beyt: Kerīm olan ẕāt’dan va‘deniñ ḫilāfı gele muḥāldir; ya‘nī va‘dine vefā ider. Le’īm olan ḥabīṯ insān eger ‘ahdine vefā itmez lāyıḳdır; ya‘nī añа lāyıḳdır kí bir muḳteżā-yı cibiliyyet va‘dine vefā itmeye ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (863):

برو علم یك ذره پوشیده نیست
که پنهان و پیدا بنزدش یکیست **(375a)**

(246) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (864) Ḳāle’ş-Şeyḫi’l-Maġribī Ḳuddise Sırruhu:

کل توحید نروید ز زمین درو
خار شرک و حسد و کبر و ریا و کین است

Gül-i tevḥīd ne-rūyed zi-zemīn derū
Ḫār-ı şirk u ḥased u kibr u riyā vü kīnest

Me‘ānī-i elfāẓ: *gül* çiçek *tevḥīd* Kelime-i Şehādet *ne-rūyed* bitmez *zi-zemīn* bir yerde, bir zemīnde kí*derū* żamīrdir; o zemīnde, o yerde *ḫār* diken *şirk u ḥased u kibr u riyā vü kīn*bu meẕmūm olan ṣıfāṭlar dikeni o zemīnde vardır

Maḥṣūl-i beyt: Tevḥīd güli o yerde ve o zemīnde bitmez; kí o yerde şirk, ḥased, kibir, riyā, kīn ḫārları vardır. Bu dikenler mevcūd olduḳça o yerde tevḥīd güli bitmez ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (864) Ḳāle’s-Sulṭān Selīmü’l-evvel:

شاهسته آن کدا که بود خاک راه او
ازاد بندۀ که کرفتار مصطفی ست

آن سینه شاد کز غم او ساخت دل خزین
وآن جان عزیز کز پی ایثار مصطفی ست

Şāheste ān gedā kí büved ḫāk-i rāh-ı Ū
Āzād-ı bende’i kí giriftār-ı Muṣṭafāst

Ān sīne şād k’ez-ġam-ı Ū sāḫt dil ḥazīn
V’ān cān ‘azīz k’ez-pey īṯār Muṣṭafāst

Me‘ānī-i elfāẓ: *şāheste* pādişāhlarıñ pādişāhı *ān gedā kí* ol faḳīr, gedā kí*būd* ola *ḫāk* ṭopraḳ *rāh* yol *Ū* żamīr-i ġā’ib; Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a rāci‘dir. *āzād-ı bende’i kí*

āzādlı olan ḳurtulmuş bende odur kí*giriftār* tutulmuş *Muṣṭafāst*ṣallá'llâhu 'aleyhi ve sellem Efendimiziñ şerī'at-i maẓharesine *ān sīne* ol sīne, ṣadr *şād* mesrūrdur kí*k'ez-ġam-ı Ū* Ol Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ ġamından *sāḫt* düzdi *dil* göñül *ḫazīn* maḫzūn ve mükedder *vān*cān ol *cān-ı 'azīz* ma'lūm; mükerrem *k'ez-pey* içün *īṯār* ṣaçmaḳ, yaġma itmek māl u emlāk*Muṣṭafāst* ṣallá'llâhu 'aleyhi ve sellem Efendimiz içün

Maḥṣūl-i ebyāṭ: Pādişāhlarıñ pādişāhı odur kí, Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ yolında ṭopraḳ idi. Ol bendedir kí, āzād olmuş, ḳurtulmuş, kíṣallá'llâhu 'aleyhi ve sellem Efendimize ṭutulmuşdur. Ya'nī şerī'at-i maẓharesi dā'iresinden ḫārice çıḳmamışdır. İşte o bendedir iki cihānda āzād, āsūde olmuş. Ol sīne vü ṣadr şād u mesrūrdur kí, Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ 'ışḳ u maḥabbeti ġamından göñlüni maḫzūn düzdi. Ol cān 'azīzdir kí, ṣallá'llâhu 'aleyhi ve sellem Efendimiziñ **(375b)**yolında māl [ü] cān ṣaçdı; iḥsān itdi. İşte bu gibi ẕevāt-ı kirāmı görür, bulur iseñ hemān ayaḳlarına ḳapan, bu 'abd-i 'āṣī için de ayaḳlarını öp kí, işte odur insān-ı kāmil, maḥbūb-ı cihān 'azīzim.

Ṣaḥīfe (864) Ḳāle'l-Ḥāfıẓ:

نخست موعظهٔ پیر صحبت این پندست[112]
که از مصاحب نا جنس احتراز کنید

(150) ṣaḥīfede ẕikr olundı; mürāca'at oluna.

Ṣaḥīfe (865) Ḳāle's-Seyyidü'l-Buḫārī Ḳuddise Sırruhu:

هست تاج عارفان اندر جهان از چار ترک
ترک دنیا ترک عقبا ترک هستی ترک ترک

Hest tāc-ı 'ārifān ender-cihān ez-çār terk
Terk-i dünyā terk-i 'uḳbā terk-i hestī terk-i terk

[112] (150) sahifede zikr edilen bu beytin ilk mısra'ı *"Nüḫüst mev'ize-i pīr-i meclis īn ḥarfest"* şeklinde yer almaktadır.

Me‘ānī-i elfāẓ: *hest* vardır *tāc* ma‘lūm *‘ārifān* ‘ārifiñ cem‘idir; ‘ārifleriñ *ender* içinde *cihān* dünyā *ez-çār* dört *terk* terk itmekden *terk-i dünyā* dünyāyı terk *terk-i ‘uḳbā* āḫireti terk *terk-i hestī* varlığı, enālıgı terk bundan başḳa *terk-i terk* ya‘nī bunları terk itmiş oldığını terk itmek, unutmaḳ

Maḥṣūl-i beyt: ‘Ārifleriñ dünyāda tācı dört şey’i terk itmekdir : Birinci; dünyā, ikinci; āḫiret, üçünci; varlıḳ, enālık, dördünci; terk olunanlarıñ sözel kelāmını terk idüp ḫāṭıra getürmemek. İşte bu dört şey’den geçmek, ‘ārifleriñ başlarınıñ tāclarıdır. Ammā nasıl muraṣṣa‘ vü müzeyyen tācdır? Dünyā ve Cennetde buña emṡāl tāc olmaz ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (866):

نه در احکام اوست چون و چرا
نه در افعال او چکونه و چند

Ne der-aḥkām-ı Ūst çün vü çerā
Ne der-ef‘āl-i Ūst çí gūne vü çend

Me‘ānī-i elfāẓ: *ne* yoḳdur *der* ẓarfiyyet *aḥkām* ma‘lūm *Ūst* O Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ *çün vü çerā* niçün böyle oldı, niçün şöyle oldı dimek *ne* yoḳdur *der-ef‘āl* işlerinde *Ū* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ *çí gūne* ne ġūnā *vü çend* nice degin ve ne ḳadar

Maḥṣūl-i beyt: Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ın aḥkām u ḥükm-i ḳażā-yı İlâhiyyesinde niçün bu böyle, niçün şu şöyle oldı dimege kimesneniñ ḳuvvet ü ḳudreti yoḳdur. Daḫı Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ ef‘ālinde ne gūnā bu böyle oldı ve nicedir böyle olacaḳ ve ne ḳadar şey’ böyle olsun şöyle olsun ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ ḥükm ü ḳażāsına işlerine dāḫil, ta‘arruż itmege kimesneniñ ḳuvvet ü ḳudreti yoḳdur. فعال لما یرید کیف ما یشاء **(376a)** İşler[iniñ] aṣlā şerīki vü naẓīri ve vezīri vü ketḫüdāsı yoḳdur. Ezelī, Ebedī, Ḳadīm, Ḥayy u Ḳayyūm ve Ferd u Ṣamed bir Allâh’dır. Āmennā ve ṣaddaḳnā ‘azīzim.

Ṣaḥīfe(866) Fi’l-Meṡnevī:

مسجدی کان اندرون اولیاست
سجده کاه جمله است اینجا خداست

نیست مسجد جز درون سروران
ان مجازست این حقیقت ای خران

Mescidī k'ān enderūn-i evliyāst
Secdegāh-ı cümle est īncā Ḫüdāst

Nīst mescid cüz derūn-ı serverān
Ān mecāzest īn ḥaḳīḳat iy ḫarān

Me'ānī-i elfāẓ: *mescidī* bir mescid *k'ān* kí ān taḳdīrinde; ol mescid kí*enderūn* içinde *evliyāst* Evliyā-yı Kirāmdır *secdegāh* secde yeridir *cümle* cümleniñ -*est* -dir *īncā* o yerde, o maḥalde *Ḫüdāst* Ḫudā'dır; ya'nī Ḫudā andadır. *nīst* yoḳdur *mescid* ma'lūm *cüz* ġayrı *derūn* içerüsi *serverān* ulular, büyükler*ān* ism-i işāret; mescide işāretdir *mecāzest* mecāzdır *īn* bu *ḥaḳīḳat* ḥaḳīḳatdir *iy ḫarān* eşekler

Maḥṣūl-i ebyāt: Bir mescid kí, ol mescid Evliyā-yı Kirām Ḥażerātınıñ enderūn u ḳalbidir. Cümleniñ secdegāhıdır; Ḫudā andadır. Ya'nī Evliyā-yı Kirāmıñ ḳalb-i şerīfleri beyt-i İlâhī olup tecelliyāt-ı Sübḥānī ale'd-devām oraya nüzūl ider. Büyükleriñ, serverleriñ derūnlarında olan mescidden, ġayrı başḳa mescid yoḳdur. Eger kí vardır, ma'lūm yā dünyāda pek çoḳ mescid vardır; egerçí var ise o dünyāda olan mescid-i mecāzidir. Bu, Evliyā-yı Kirām'ıñ derūnlarındakí mescid-i ḥaḳīḳat. İy eşekler işte o ḥaḳīḳat mescidine dāḫil olup orada iki rek'at namāz ḳılar iseñ işiñ oldı,hīç şübhe yoḳdur. O mescidiñ ḳapusı nerede der iseñ o mescidi, ḥāṣıl olan 'azīziñ rıżāsıdır. Orada olan namāz nedir der iseñ, anıñ göñlünde seniñ içün yer, maḥal itmek; ya'nī anıñ ḳalbine girmeklikdir. Naṣıl gireyim? Artıḳ orasını sen bilürsüñ. Ben bilürüm; lâkin her 'āṣıḳıñ işi degildir. Belkí iḥsān-ı İlâhī ve hidāyet-i Rabbānī ola kí, bu 'abd-i 'āṣī, yüzsüz her naṣıl itdim ise idüp, Ḥażret-i 'Alī bi'llâh Muṣṭafā Fehmī El-Erzincānī Ḳuddise Sırruhu'l-'aẕīz Efendimiziñ ḳalb-i sa'ādetlerinde faḳīr içün maḥal-i maḫṣūṣī var idi kí, defa'ātle buyurmuşlardır kí;

(376b) Baba rūznāmçeci bizim ‘āşıḳımızdır. Bir kere, bizimdir didiñ aña i‘tirāż olmaz, o bizimdir, buyurmuşdur Ḳaddesa’llâhu Sırruhu’l‘azīz. Āh āh āh mine’l-‘ışḳ ve ḥālātehu Mevlānā-yı mā Sulṭān-ı mā, cānān-ı mā ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (868) Ḳāle’ṣ-Ṣā’ib:

فکر آب و دانه در کنج قفس بی حاصلست
زیر جرخ اندیشهٔ روزی چرا باشد مرا

Fikr-i āb u dāne der-konc-i ḳafes bī-ḥāṣılest
Zīr-i çarḫ der-endīşe-i rūzī çerā bāşed merā

حافظ از جور تو خاشاک بنالد روزی
که ازان روز که در بند توام دلشادم

Ḥāfıẓ ez-cevr-i tu ḫāşāk bi-nāled rūzī
Kí ezān rūz kí der-bend-i tu em dilşādem

اکر خواهی که یابی ملک و دولت
بخور شاها بدرویشان نعمت

Eger ḫ ̆āhī kí yābī mülk u devlet
Bi-ḫor şāhā be-dervīşān ni‘met

Me‘ānī-i elfāẓ: *fikr* tefekkür *āb* ṣu *dāne* rızıḳ *der-konc* bucaḳda *ḳafes* ma‘lūm *bī-ḥāṣılest* ḥāṣılsızıdr *zīr* alt *çarḫ* felek *enīşe* tefekkür ve telāş *rūzī* rızıḳ içün *çerā* niçün *bāşed* ola *merā* bize *Ḥāfıẓ* iy Ḥāfıẓ-ı Şīrāzī *ez-cevr* ẓulm u ta‘addī *tu* sen *ḫāşāk* ḥāşāke *bi-nālid* nāle [vü] efġān itmek *rūzī* birgün *kízīrā* *ezān rūz kí* ol gündür kí*der* ẓarfiyyet *bend* ḳayd *tu* seniñ *-em* ben *dilşādem* göñül şād u mesrūrum *eger ḫ ̆āhī kí* isterseñ kí*yābī* bulasıñ *mülk u devlet* ma‘lūm *bi-ḫor* ye, ekl eyle *şāhā* iy pādişāh *be-dervīşān* dervīşler, faḳīrler ile *ni‘met* ṭa‘ām

Maḥṣūl-i ebyāt: Ḳafesiñ bucaġında ṣu ve ṭa‘ām tefekküri ḥāṣılsızdır. Ya‘nī ḳafes bucaġında oturan ḳuş içün ṣu aramaḳ, ṭa‘ām aramaḳ efkār itmek ma‘nāsız bir şey’, ḥāṣıl olmaz bu tefekkürden. Zīrā kí o ḳuşuñ ṣāḥibi ṣuyuñ ve ṭa‘āmıñ tedārikindedir, aṣalā ḳuṣūr itmez. Böyle ise, biz kí insāñız ve bizim ṣāḥibimiz ḫālıḳımız kí Cenāb-ı Ḥaḳḳ’dır; eflākiñ altında bizim içün bu ḫafes gibi olan dünyāda rızıḳ endīşesi ve efkārı niçün olsun. Maḥż-ı ġafletdir ve ‘abeṣdir. İy Ḥāfıẓ-ı Şirāzī! Seniñ cevr ü cefāndan ḥāṣā kíbirgün nāle vü efġān ideyim; kí ol günden kí seniñ ḳayd u bendindeyim; göñlüm ṣād u mesrūrdur. **(377a)**Ya‘nī ol yevm-i elest kí, ol günde eyledigiñ feyż ü tecelliyātdan ṣād u mesrūrdur. Şimdi bu ‘ālem-i şehādetde cevr ü cefāndan nāle [vü] efġān ideyim; ḥāṣā kí itmem. Eger ister iseñ mülk ü devlet bulasıñ iy pādiṣāh! Dervīṣān ile ṭa‘ām eyle. fuḳarā ve mesākinler ile yemek ye ve anlara iṭ‘ām, ṭa‘ām itdir; dimekdir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (868) Ḳāle’s-Sulṭān Selīmü’l-evvel:

خواهی که کنج عسق کنی لوح سینه را
از دل بشوی اینه سان کرد کینه را

Ḫˇāhī kí genc-i ‘ışḳ künī levḥ-i sīne-rā
Ez-dil bi-şūy āyine-sān gerd-i kīne-rā

Me‘ānī-i elfāẓ: *ḫˇāhī kí* isterseñ kí*genc* ḫazīne *‘ışḳ* ma‘lūm *künī* idesiñ *levḥ-i sīne-rā* sīne levḥini *ez-dil* göñülden *bi-şūy* yıḳa, ġusl eyle *āyine* ma‘lūm *-sān* gibi *gerd* toz *ḳine-rā* kīn tozını dimekdir

Maḥṣūl-i beyt: Eger isterseñ kí sīne levḥini ‘ışḳ ḫazīnesi idesiñ; göñlünden kīn ve ġażab tozını ġusl eyle, yıḳa; āyine gibi ṣāf eyle ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (868) Fi’l-Meṣnevī:

سوز مهر و کریهٔ ابر جهان

چون همین دارد جهانرا خوش دهان

آفتاب عقل را در سوز دار
چشم را چون ابر اشک افروز دار

چشم کریان بایدت چون طفل خرد
کم خوران نانرا که نان اب تو برد

Sūz-ı mihr u girye-i ebr-i cihān
Çün hemīn dāred cihān-rā ḫoş dehān

Āfîtāb-ı aḳl-rā der-sūz dār
Çeşm-rā çün ebr-i eşk-i efrūz dār

Çeşm-i giryān bāyedet çün ṭıfl- ḫord
Kem ḫorān nān-rā kí nān āb-ı tu bord

Me‘ānī-i elfāẓ: *sūz* ḥarāret, germiyyet *mihr* güneş *vü girye-i* ağlaması *ebr* buluṭ, seḥāb *cihān* dünyā *çün* çünkim *hemīn* böylece *dāred* ṭutar *cihān-rā* dünyāyı *ḫoş* güzel *dehān* ağzını dimek burada *ḫandān* gülmek ma‘nāsına isti‘āredir *āfîtab* güneş *‘aḳl-rā* ma‘lūm *der-sūz* ḥarāret, germiyyetde *dāred* ṭut *çeşm-rā* gözini *çün* gibi *ebr* buluṭ *eşk* gözyaşı *efrūz* şu‘lelendirici *dāred* ṭut *çeşm* göz *giryān* ağlayıcı *bāyedet* saña gerek *çün* gibi *ṭıfl* çocuḳ *ḫord* ufaḳ, ṣaġīr *kem* noḳsān *ḫor* ye, ekl it; ya‘nī yeme dimekdir *ān* ism-i işāret *nān-rā kí* ekmegi kí*nān* ekmek *āb* ṣu *tu* seniñ *berd* iletdi

Maḥṣūl-i ebyāt: Dünyānıñ buluṭınıñ aġlaması ve āfîtāb u güneşiñ ḥarāret ü germiyyeti dünyāyı çünkim ḫoş dehān **(377b)**ṭutar. Ya‘nī cihānıñ buluṭından nāzla olan yaġmur ve dünyānıñ güneşinden ẓuhūra gelen ḥarāret ü germiyyet dünyāyı ḫandān ṭutar. İmdi sen daḫı ‘aḳl güneşini sūz u ḥarāretde ṭut. Daḫı gözini eşk-i efrūz olan buluṭ gibi, eşk-i şu‘lelendirici buluṭ gibi ṭut ve ḫaşyet-i İlâhiyye’den ve şevḳ-i Rabbānī’den ötüri bükā it ve ‘aḳlıñ güneşini daḫı sūz u ḥarāretde derūnını anıñla pür-şu‘le it. Tā kim zemīn-i vücūdında esrār-ı İlâhī ezhārı ẓuhūra gele ve envār-ı

Rabbānī eṣmārı bitüp neşv ü nümā bul. Ufaḳ çocuḳ gibi saña çem-i giryān gerekdir. Ol nānı yeme. Zīrā nān seniñ āb-ı rūyını iletdi. Ya‘nī ekl ü şarāba müfīd olma. Zīrā ekl ü şarāb, seniñ Allâh ḳatında olan yüzüñ şuyını ve ırż u nāmūsını izāle ider. Riḳḳat-i ḳalb gidüp keṣāfet-i beşeriyye ve kudūret-i ṭabī‘iyye ḥāṣıl olur ve bunlar insānı ḥayvān sīret ider ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (870) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

وفا و عهد نکو باشد ار بیاموزی
وکرنه هرکه تو بینی ستمکری داند

(541) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (870):

مقتی را بود چهار نشان
حفظ احکام شرع اول آن

ثانیا انچه دست رس باشد
بر فقیران و بی کسان باشد

عهد را وفا کند پیوند
هر چه باشد بدان شود خرسند

Muḳtī-rā büved çehār nişān
Ḥıfẓ-ı aḥkām-ı şer‘ evvel ān

ṣānīyyen ān çí dest res bāşed
Ber faḳīrān vü bī-kesān bāşed

‘Ahd-rā vefā küned peyvend
Her çí bāşed bedān şeved ḫursend

Me‘ānī-i elfāẓ: *muḳtī-rā* ittikā’ aṣḥābına taḳvā ve zühdi olanlara *büved* olur *çehār* dört *nişān* ‘alāmet *ḥıfẓ-ı aḥkām-ı şer‘* şerī‘at-i muṭahharanıñ aḥkāmını ḥıfẓ *evvel* birinci *ān* o dörtden *s̱āniyyen* ikinci *ān çí* ol nesne *dest res* eline ulaşdı *bāşed* olur *ber faḳīrān* fuḳarālar ile *vü bī-kesān* kimesnesizler ile *bāşed* olur; ya‘nī anlara iḥsān ider *‘ahd-rā* ‘ahdine, sözine *vefā* īfā *küned* ider *peyvend* ittiṣāl; ya‘nī ‘ahdine vefāyı muttaṣıl ider *her çí* her nesne *bāşed* olur *bedān* ism-i işāret; o nesneye *şeved* olur *ḫursend* **(378a)**ḳāni‘, rāżī

Maḥṣūl-i ebyāt: Muḳtī ve zāhid olanlarıñ dört nişānları vü ‘alāmeti vardır. O dörtden birincisi; aḥkām-ı şer‘-i şerīfi muḥāfaẓa ider. İkinci; her nesne kí eline geçer, enı fuḳarā ve mesākīne iḥsān ve infāḳ ider. Üçünci; ‘ahdine vefā ider. Dördünci; her nesne kí eline geçdi, aña ḳanā‘at ider; ziyādesini ṭaleb itmez. Rāżī vü ḳāni‘ olup ḥamd ve şükr ider. İşte bu dört ṣıfāt, muḳtī olan ẕātıñ ‘alāmetidir. Ẕāt-ı ‘āliyyelerinde bunlardan ḳanġısı vardır? Cümlesi olursa nūr[un] ‘alā nūr; lâkin hīçbirisi olmaz ise ẓulumāt ve ḫüsrān.

Ṣaḥīfe (871):

بهر روز مرک این دم مرده باش
تا شوی با عشق سرمد خواجه تاش

کشته و مرده به پیشت ای قمر
به که شان زندکان جای دکر

Behr-i rūz-i merg īn dem mürde bāş
Tā şevī bā-‘ışḳ-ı sermed ḫ̆āce-tāş

Küşte vü mürde be-pīşet iy ḳamer
Bih kí şān-ı zindegān cāy-ı diger

Me‘ānī-i elfāẓ: *behr* içün *rūz* gün *merg* ölüm *īn* bu *dem* nefes *mürde* ölmüş *bāş* ol *tā* ḥattá*şevī* olasıñ *bā-‘ışḳ*‘ışḳ ile *sermed* ebedī *ḫ̆āce-tāş* ḳapu yoldaşı *küşte*

tepelenmiş vü mürde ölmüş *be-pīşet* seniñ öñünde *iy* ḥarf-i nidā *ḳamer* ay *bih kí*eygü kíş*ān* ism-i işāret *zindegān* zideniñ cem‘idir; o diriler *cāy* maḥal *diger* başḳa, ġayrı

Maḥṣūl-i ebyāt: Ölüm güni içün bu dem bu nefes ölmüş ol. Ya‘nī ölmezden evvel öl. موتوا قبل ان تموتوا Ḥadīṯ-i Şerīfi mūcibince ḥattá‘ışḳ ile ebedī [vü] sermedī ḳapu yoldaşı olasıñ. Tepelenmiş ve ölmüş, seniñ öñünde iy ḳamer eygüdür anlardan kí diger, başḳa yerde zinde vü dirilerdir. Ya‘nī başḳa yerde diri vü zinde olmaḳ iy ḳamer, seniñ öñünde tepelenmiş ve ölmüş olmaḳ eygüdür. ‘Acabā maḥbūbunıñ ismi ḳamer midir; yoḫsa bundan murād ‘ışḳ-ı İlâhī midir, nedir bilemem ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (872) Ḳāle’s-Sa‘dī:

قحبهٔ پیر از نا بکاری چه کند توبه نکند
و شمخهٔ معزول از مردم ازاری

جوان کوشه نشین شیر مرد راه خداست
که پیر **(378b)**خود نتواند ز کوشهٔ بر خاست

Ḳaḥbe-i pīr ez-nā-bekārī çí küned tevbe ne-küned
Vü şiḥne-i ma‘zūl ez-merdüm āzārī

Civān-ı kūşe-nişīn şīr-i merd-i rāh-ı Ḫüdāst
Kí pīr ḫod ne-tevān zi-kūşe’i ber ḫāst

Me‘ānī-i elfāẓ: *ḳaḥbe-i* fāḥişe *pīr* iḫtiyāre *ez-nā-bekārī* işledigi uygunsuz fi‘l-i ḳabīḥe ve nā-sezā işlerinden *çí*ne *küned* ider *tevbe* ma‘lūm *ne-küned* itmez de ne ider; tövbe ider dimekdir *şiḥne* me’mūrān-ı mülkiye ve *ż*ābıṭa *ma‘zūl* ‘azl olmuş *ez-merdüm* insānlardan, ādemlerden *āzārī* incitmekden *tevbe* itmez de ne ider, dimekdir. *civān* deliḳanlu *kūşe-nişīn* köşede oturmuş *şīr* arslan *merd* insān *rāh* yol *Ḫüdāst*

Cenāb-ı Ḥaḳḳ *kí*zīrā *pīr* iḫtiyār *ḫod* ḥaḳīḳatde *ne-tevān* ḳādir olmaz *zi-kūşe* köşeden, bucaḳdan *ber ḫāst* yuḳaru ḳalḳmaġa

Maḥṣūl-i ebyāt: İḫtiyāre, ‘acūze ḳocaḳaru fāḥişe eyledigi kötü işlerinden, ḳabīḥ fi‘linden ne ider tövbe itmez de? Elbette tövbe idecekdir. Çünkí daha kimesne öyle fāḥişe, ‘acūzeye i‘tibār itmez. İster istemez tövbe idecekdir. Ma‘zūl olan me’mūr, ādemleri incitmekden tövbe ider; ne yapacaḳdır? Zīrā ma‘zūl, daha elinden kimesneyi incitmek gelmez, żarūrī tövbe ider. Kūşe-nişīn olan; ya‘nī ‘uzlet iḫtiyār idüp bir köşede oturan deliḳanlu, Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ yolunuñ arslanı merd-i kāmildir. Zīrā pīr, iḫtiyār ādem ḥaḳīḳatde ḳādir olmaz kí yerinden ḳalḳsun; ister istemez oldıġı yerde ḳalur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (873) Fi’l-Meṣnevī:

سوی لطف بی وفایان هین مرو
کان پل ویران بود نیکو شنو

نقض میثاق و عهود از احمقیست
حفظ ایمان و وفا کار تقیست

Sūy-ı luṭf-ı bī-vefā hīn me-rev
K’ān pol vīrān büved nīkū şinev

Naḳż-ı mīṣāḳ u ‘uhūd ez-aḥmaḳīst
Ḥıfẓ-ı eymān u vefā kār-ı taḳīst

Me‘ānī-i elfāẓ: *sūy* ṭaraf, cānib *luṭf* ma‘lūm *bī-vefā* vefāsızlar *hīn* āgāh ol *me-rev* gitme *k’ān kí* ān taḳdīrindedir; kí zīrā ān anlar *pol* köpri *vīrān* ḫarāb *büved* olur *nikū* eygü *şinev* işit, diñle, istimā‘ it ve bu sözi ḳabūl it *naḳż* bozmaḳ *mīṣāḳ u* **(379a)** *‘uhūd* ma‘lūm *ez-aḥmaḳīst* aḥmaḳlıḳdandır *ḥıfẓ* ma‘lūm *eymān* yemīniñ cem‘idir; ḳasemleri, yemīnleri *u vefā* īfā edā itmek *kār* iş *taḳīst* müttaḳīleriñ

Maḥṣūl-i ebyāt: Vefāsızlarıñ luṭfı cānibine āgāh ol, gitme. Zīrā ol bī-vefālarıñ luṭfı vīrān köpridir. Eygü işit bu sözümi, ḳabūl it. Mīṣāḳ u ‘ahdleri bozmaḳ aḥmaḳlıḳdandır. Yemīnleri ve vefāları ḥıfẓ itmek müttaḳīniñ işidir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (873) Fi’l-Meṣnevī:

من ندیدم در جهان جست و جو
هیچ اهلیست به از خوی نکو

در پی خو باش وباخوش نشین
خو یزیدی روغن کل را ببین

پی بدان که صورت خوب و نکو
با خصال بد پذیر و یک تسو

ور بود صورت حقیر و نا پذیر
چونکه خلقش نیک شد در پاش میر

Men ne-dīdem der-cihān-ı cüst u cū
Hīç ehliyyet bih ez-ḫuy-ı nikū

Der pey-i ḫū bāş vü bā-ḫoş ḫū nişīn
Ḫū peẕīrī rūġan-ı gül-rā bi-bīn

Pes bedān kí ṣūret-i ḫūb u nikū
Bā-ḫişāl-i bed peẕīr vü yek tesū

Ver büved ṣūret ḥakīr u nā-peẕīr
Çünkí ḫulḳeş nīk şüd der pāş mīr

Me‘ānī-i elfāẓ: *men* ben *ne-dīdem* görmedim *der-cihān* dünyāda *cüst u cū* sa‘y ve ṭaleb *hīç* aṣlā *ehliyyet*ehl-i erbāb *bih* eygü *ez-ḫūy* aḫlāḳdan *nikū* eygü *der*

ẓarfiyyet *pey* arḳasında, izinde *ḫū* aḫlāḳ *bāş* ol vü *bā-ḫoş* güzel ile ḫoş aḫlāk *nişīn* otur *ḫū* aḫlāk, ḫuy *peẕīrī* ḳabūl idici *rūġan* yağı *gül-rā* gül denilen çiçek yağını *bi-bīn* gör *pes* ṣoñra *bedān* kí belkí*ṣūret-i ḫūb* güzel ṣūret *vü nikū* eygü ṣūret *bā-ḫiṣāl* aḫlāḳ *bed* kötü *aḫlāḳ* ḫiṣāl ile *peẕīred* ḳabūl ider yek bir tesū ṭarafı, cānibini *ver* eger *büved* olur *ṣūret-i ḥaḳīr* ma'lūm *vü nā-peẕīr* pesndīde olunmaz *çünkí ḫulḳeş* -ş o ādeme rāci'dir; anıñ aḫlāḳı ve ḫūyı *nīk* eygü *şüd* oldı *der-pāş* der ẓarfiyyet *pā* ayaḳ -ş żamīr; o ādeme rāci'dir *mīr* öl, yolında ḳurbān ol, dimekdir.

Maḫṣūl-i ebyāt: Ben, cüst u cū cihānında ya'nī sa'y ve ṭaleb 'āleminde ḫūy-ı nikūdan bih-ter ehliyet görmedim. Ya'nī bu cihānda ve ṭarīḳ-i Ḥażret-i Yezdān'da aḫlāḳ-ı ḥamīde ve evṣāf-ı pesendīdeden bih-ter ehliyet ve ḳābiliyyet olmaz. Ṭarīḳ-i taṣavvuf, hemān ḫüsn-i ḫalḳdan 'ibāretdir. نصف الدين **(379b)** حسن الخلق daḫı حسن الخلق خلق الله الاعظم Ḥadīṯ-i Şerīfleri delālet ve şehādet ider. İmdi iş böyle oldıysa eygü ḫūy vü ḫulḳ taḫṣīliarḳasında, izinde ol. Ve aḫlāḳ-ı ḥamīde ṣāḥibleri olan ḫoş ve güzel ādemler ile güzel ve ḫoş otur. Rūġan-ı gülüñ ḫū-peẕīrliginini gör. Ya'nī naṣıl gülden güzel ḳoḳıyı ḳabūl itdi; bundan ṣoñra gör. Belkí güzel ve eygü ṣūret, kötü ve aḫlāḳ-ı ḳabīḥe ile tesūya degmez. Ya'nī bil kí, ṣūret-i ḫūb ve nikū, ḫiṣāl-i bedle bir fuls-i aḥmere degmez ve dāne-i ḫardal ḳadar ḳıymeti olmaz. Dāḫil-i Ḥaḳḳ olan bir kimseniñ hüsn-i ḫulḳı olmasa, ḥüsn-i ḫulḳa raġbet ḳılmasına ve eger ṣūret-i ḥaḳīr ve nā-maḳbūl ola. Çünkí anıñ aḫlāḳ-ı ḥamīdesi ve pesendīdesi oldı. Anıñ ayaġında ol, mürd ol. Ayaġınıñ ve iziniñ yolında ḳurbān ol. Ya'nī herkesiñ ṣūren ẓāhiresine ñaẓar itme. Ṣūren bāṭınesine naẓar it, aḫlāḳ-ı ḥamīdesine. Ol kí aḫlāḳ-ı ḥamīde ṣāḥibidir anıñ ayaġına mürd ol, ḳurbān ol 'azīzim.

Ṣaḥīfe (876) Ḳāle'l-Ḥāfıẓ:

این که پیرانه سرم صحبت یوسف بنواخت
اجر صبریست که در کلبهٔ احزان کردم

Īn kí pīrāne serem ṣoḥbet-i Yūsuf bi-nevāḫt
Ecr-i ṣabrīst kí der-kulbe-i aḥzān kerdem

Me‘ānī-i elfāẓ: *īn kí* bu kí *pīrāne* pīrlik, iḫtiyārlıḳ *serem* ucunda *bañaṣoḥbet-i Yūsuf* Ḥażret-i Yūsuf ‘aleyhi’s-selām’ıñ ṣoḥbeti *bi-nevāḫt* oḫşadı; ya‘nī müyesser oldı *ecr-i ṣabrīst* bir ṣabrıñ ecridir kí*der* ẓarfiyyet *ḳulbe-i aḥzān* ḥüzün ḳulubesi kí*Ya‘ḳūb* ‘aleyhi’s-selām’ıñ ḥücresi *kerdem* eyledim

Maḥṣūl-i beyt: Bu kí pīrlik vaḳti Yūsuf’uñ müṣāḥabeti bana müyesser oldı; ṣabrın ecridir kí külbe-i aḥzānda eyledim. Ya‘nī bi-ḥamdi’llâh, bu ḳadar ‘ışḳ ve ma‘rifet ve inkişāf-ı envār-ı cemāl-iḤażret ve ünsiyet-i Maḥbūb-ı Ḥaḳīḳat الصبر مفتاح الفرج sırrınca rāh-ı ‘ışḳıñ miḥen ü belālarını ṣabır ve taḥammül ile ve külbe-i aḥzān-ı ‘āşıḳān olan kūşe-i ‘uzletde المجاهدة تورث المشاهده ḫaberince ciger ḳanıñ dīde-i giryānımdan dökerek, riyāżat ve mücāhedāt ile müyesser ve ḥāṣıl olmuşdur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (876) Ḳāle’s-Sa‘dī:

منهاب زر جان من بر پشیز
كه صراف دانا نكيرد بچيز

زر اندود كانرا بآتش برند
بديد آيد ان كه مس يا زرند

Me-neh āb-ı zer cān-ı men ber peşīz
Kí ṣarrāf-ı dānā ne-gīred be-çīz

Zer endūd k’ān-rā be-āteş berend
Bedīd āyed ān kí mes yā zerend

Me‘ānī-i elfāẓ: *me-neh* ḳoma **(380a)***āb-ı zer* altun ṣuyı *cān-ı men*benim cānım *ber* üzere *peşīz* pul, manḳır*kí* zīrā *ṣarrāf* ma‘lūm *dānā* bilici *ne-gīred* ṭutmaz *be-çīz* bir nesneye zer endūd altun ṣuyıyla ḳaplanmış içi baḳır şey’ dimekdir. k’ān-rā kí ān-rā anı be-āteş āteşe berend sürerler, iletürler bedīd ẓāhir, āşikāre ān kí ol nesne kí mes baḳır yā zer altundır

Maḥṣūl-i ebyāt: İy benim cānım! Pul üzerine altun ṣuyı ḳoma. Ya‘nī altı baḳır üsti yaldız olan şey’ kí dānā, bilici olan ṣarrāf onı bir nesneye bir şey’ ile

almaz. Bir paraya ṭutmaz. Altun ile ḳaplama olan şey', anı āteşe sürerler atarlar kí ẓāhir ve āşikāre gele o şey' baḳır mıdır yā altun mıdır? Ya'nī āteş anıñ sırrını maydāna çıḳarır 'azīzim.

Ṣaḥīfe (877):

مسجدی کان اندرون اولیاست
سجده کاه جمله است اینجا خداست

نیست مسجد جز درون سروران
ان مجازست این حقیقت ای خران

(866) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca'at oluna.

Ṣaḥīfe (878):

جایی که شیر مردان در معرض عتابند
روباه سیر تانرا انجا چه تاب باشد

Cāyī kí şīr-i merdān der-ma'riż-i 'itābend
Rūbāh-ı sīretān-rā ān cā çí tāb bāşed

Me'ānī-i elfāẓ: *cāyī* kí bir yer kí, bir maḥla kí*şīr* arslan *merdān* merdiñ cem'idir; merd-i kāmil olan insān *der* ẓarfiyyet *ma'riż* maḥal, 'arż '*itābend* 'itāb ma'lūm *rūbāh* tilki *sīretān-rā* sīretlülere *ān cā* o yerde, o maḥalde *çí*ne *tāb* ḳuvvet, ḳudret *bāşed* olur

Maḥṣūl-i beyt: Bir yer, bir maḥal kí merdān olan arslanlar ya'nī Enbiyā-yı 'İẓām ve Evliyā-yı Kirām Ḥażerātı kí, anlar Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ arslanlarıdır. Ma'riż-i 'itābda, o yerde, o maḥalde tiklí sīretlü olanlarıñ ḳuvvet ü ḳudretleri ne olur, hīç. Ya'nī meydān-ı 'Araṣāt'da ve yevm-i cezāda ṭaraf-ı İlâhiyye'den 'itāb olup, Evbiyā-yı 'iẓām ve Evliyā-yı Kirām Ḥażerātına ḫavf-ı İlâhiyye'den lerze gelüp kendülerini ġā'ib itdikleri zamānda, tilki sīretlü olan 'avām o yerde, o maḥalde ne ḳuvvet ve ne ḳudretleri olur; aṣlā ve ḳaṭ'ā 'azīzim.

Ṣaḥīfe (878):

هر که بعمل مغرورست
ز فیض ازل مهجورست

Her kí be-‘amel maġrūrest
Zi-feyż-i ezel mehcūrest

مباش غره بعلم و عمل که شد ابلیس
بدین **(380b)**سبب ز بارکاه عزت دور

Me-bāş ġarra be-‘ilm u ‘amel kí şüd iblīs
Bedīn sebeb zi-bārgāh-ı ‘İzzet dūr

Me‘ānī-i elfāẓ: *her kí* her kimesne kí*be-‘amel* ‘ameline *maġrūrest* maġrūrdur *zi-feyż-i ezel* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ feyż-i ezelīsinden *mehcūrest* mehcūrdur *me-bāş* olma *ġarra* maġrūr *be-‘ilm* ‘ilmine *u ‘amel* ‘ameline *kí*zīrā *şüd* oldı *iblīs* şeyṭān *bedīn sebeb* bu sebebden *zi-bārgāh-ı ‘İzzet* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ bārgāhınıñ ḳapusından *dūr* uzaḳ

Maḥṣūl-i ebyāt: Her kimesne kí eyledigi ‘ameline maġrūrdur; o kimesne Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ feyż-i ezelīsinden mehcūrdur ve maḥcūbdur. ‘İlm ü ‘ameline maġrūr olma kí; zīrā bu sebebdeb şeyṭān, Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ bārgāhı ḳapusundan meṭrūd oldı. Ḥikāyesi ma‘lūmdur kí, şeyṭān bu ḳadar ‘ilm ü ‘ameliyle berāber kendüsiniñ maġrūriyyeti merdūd u meṭrūd olmasına sebeb oldı.

Ṣaḥīfe (880):

کنه ما برون ز حد و شمار
عفوت افزونتر از کناه همه

قطرۀ ز اب رحمت تو بس است
سشتن نامۀ سیاه همه

Günah-i mā birūn zi-ḥadd u şumār
‘Afvet efzūn-ter ez-günāh-ı heme

Ḳaṭre’ī z’āb-ı raḥmet-i Tu besest
Şusten nāme-i siyāh-ı heme

Me‘ānī-i elfāẓ: *günah* ‘işyān *mā* bizim *birūn* ṭaşra *zi-ḥad* ḥadden *şumār* ḥesābdan ya‘nī günāhımız ḥadden ve ḥesābdan ṭaşradır *‘afvet* Yā Rabb, Seniñ ‘afv u maġfiretiñ *efzūnter* ziyāde efzūndur, ziyādedir *ez-günāh-ı heme* cümle günāhlardan; ya‘nī degil benim günāhım, cümle maḫlūḳatıñ günāhlarını ‘afv itmekde Seniñ ‘afvıñ fevḳa’l-‘āde ziyādedir, ḥadsiz ve hesābsızdır. *ḳaṭre’i* bir ḳatre, bir damla *zi-āb-ı raḥmet-i Tu* Seniñ raḥmet ṣuyından *besest* kāfīdir *şusten* yıḳamaḳ, ġusl itmek *nāme-i siyāh* günāh yazılmış olan nāmeyi, defteri *heme* cümlesini

Maḥṣūl-i ebyāt: Bizim günāhımız, ‘işyānımız ḥadden ve hesābdan ṭışarudır. Ya‘nī te‘dād u miḳdārı yoḳdur; bī-nihāyedir. Lâkin Seniñ ‘afvıñ, cümle günāhlardan fevḳa’l-‘āde ziyādedir. Ya‘nī degil benim, cümle maḫlūḳātıñ günāhı bir baḥr-i ‘ummānda bir aġaç üzerinde oturan bir ḳuşuñ aġzındakí toza beñzer. ‘Acabā, bu deryā-yı bī-pāyān olan raḥmete nisbet[en] ne olur; ya‘nī ẕerre bile olamaz. İşte, Seniñ böyle olan deryā-yı raḥmetiniñ bir ḳaṭresi, bir damlası degil benim, **(381a)**cümle maḫlūḳatıñ günāhları yazılmış olan siyāh mektūbı, defteri ġusl ider; başdan başa yıḳar temiz ider, dimekdir. Āmennā ve ṣaddaḳnā ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (881):

دنیا داری و اخرت می طلبی
این ناز بخانۀ پدر باید کرد

Dünyā dārī vü āḫiret mī-ṭalebī
Īn nāz be-ḫāne-i peder bāyed kerd

Me‘ānī-i elfāẓ: *dünyā* ma‘lūm *dārī* ṭutarsıñ *vü āḫiret* ma‘lūm *mī-ṭalebī* istersiñ *īn* bu *nāz* ma‘lūm; nāzlanmaḳ *be-ḫāne-i peder* babanıñ ḫānesinde *bāyed* gerek *kerd* eylemek

Maḥṣūl-i beyt: Dünyāyı ṭutarsıñ, āḫireti istersiñ; bu nāzı babanıñ ḫānesinde, evinde eylemek gerek. Ya‘nī dünyānıñ arḳasında ṣabāḥdan aḫşama ḳadar ḳoşarsıñ; bunuñla berāber āḫireti ṭaleb idersiñ. Böyle iki ḳarpuz, bir ḳoltuḳda ṭutulmaz. Sen bu nāzı, babanıñ evinde babana idersiñ. Yoḫsa felek bunı diñlemez, añlamaz. Ḳanġı ṭarafı iḫtiyār idecek iseñ, o yola git ve ḳoş efendim.

Ṣaḥīfe 882 :

انکس که ترا شناخت جانرا چه کند
فرزند و عیال و خانه را چه کند

Ān kes kí tu-rā şināḫt cān-rā çí küned
Ferzend u ‘ıyāl u ḫāne-rā çí küned

Me‘ānī-i elfāẓ: *ānkes kí* ol kimesne kí *tu-rā* seni *şināḫt* ṭanıdı *cān-rā* canıñ *çí*ne *küned* olur *ferzend* evlād *u ‘ıyāl* ḥarem *u ḫāne-rā* ḫāne *çí* ne *küned* olur

Maḥṣūl-i beyt: Ol kimesne kí seni ṭanıdı ve bildi; artıḳ cānıñ anıñ yolında fedā itmek ne olur, hīç. Hemān cümlesini anıñ yolında fedā itmek o ādeeme ‘ayn-ı ferruḫdur ve ‘ādet-i ‘āşıḳ böyledir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (882):

ما هر چه داشتیم فدای تو کرده ایم
جانرا اسیر بند هوای تو کرده ایم

ما کرده ایم ترک خود و هر دو کون نیز
وینها که کرده ایم برای تو کرده ایم

Mā her çí dāştīm fedā-yı Tu kerdeīm
Cān-rā esīr-i bend-i hevā-yı Tu kerdeīm

Mā kerdeīm terk-i ḫod vü her dü kevn nīz
V'īnhā kí kerdeīm berāy-ı Tu kerdeīm

Me'ānī-i elfāẕ: *mā* biz *her çí* ner nesne, her şey' kí *dāştīm* ṭutdıḳ *fedā-yı Tu* Saña fedā *kerdeīm* eylemişim[113] *cān-rā* cānı, rūḥı *esīr* ma'lūm *bend* bağlamaḳ *hevā-yı Tu* Seniñ hevā-yı 'ışḳ-ı maḥabbetine *kerdeīm* eylemişim *mā* biz *kerdeīm* eylemişim *terk-i* **(381b)***ḫod* kendümi, varlığımı terk *vü her dü kevn* iki 'ālemi *nīz* daḫi*v'īnhā kí*bunları kí*kerdeīm* eylemişim *berā-yı Tu* Seniñ içün *kerdeīm* eylemişim

Maḥṣūl-i ebyāt: Biz her nesne ve her şey'i kí ṭutmışız; ya'nī ne kí mevcūdımız, varlığımız vardır; Saña fedā eylemişiz cānımzı ve rūḥımızı. Saña hevā-yı 'ışḳ u maḥabbeti esīri ve oraya bağlamışız biz. Vücūdımızı terk eylemişiz. Bunlarıñ, ya'nī bu ẕikr olanlarıñ cümlesini Seniñ içün eylemişiz sulṭānım, 'azīzim, efendim.

Ṣaḥīfe (885) Ḳāle'l-Ḥāfıẕ:

تکیه بر تقوی و دانش در طریقت کافریست
راه رو کر صد هنر دارد توکل بایدش

Tekye ber-taḳvá vü dāniş der-ṭarīḳat kāfirīst
Rāh-rev ger ṣad hüner dāred tevekkül bāyedeş

Me'ānī-i elfāẕ: *tekye* i'tiḳād *ber-taḳvá* zühd üzerine *vü dāniş* daḫı 'ilm, bilmiş *der-ṭarīḳat* ṭuruḳ-ı işnā 'aşerde *kāfirīst* kāfirlikdir, küfürdür *rāh* yol *rev* gidici *ger* ger *ṣad* yüz *hüner* ma'rifet *dāred* ṭuta *tevekkül* ma'lūm *bāyed* gerek *-ş* żamīr; o ādeme dimekdir.

Maḥṣūl-i beyt: Ṭarīḳde taḳvāya ve 'ilme i'timād itmek kāfirlikdir, küfürdür. Sālik-i āḫiret, eger yüz hünere mālik ola aña tevekkül gerekdir. Hüner ü ma'rifet ve zühd ü taḳvā bu yolda para itmez. Ya'nī ṭarīḳ-i ehlu'llâhda taḳvā ve ṭā'ate ve 'ilm ü

[113] Asıl mana eylemişiz şeklindedir.

ma‘rifete i‘timād ve anlarla maġrūr olup vücūdından ve mā-sivādan fānī olmamaḳ kāfirlik ve münkir-i ni‘metlik ve ḳāsır-ı himmetlikdir. Sālik-i ṣādıḳa lāyıḳ olan, ṣad hüner ‘ilm ü ma‘rifete ve keşf ü kerāmete ve esrār-ı melekūta mālik olsa daḫı anlara i‘timād itmeyüp ancaḳ Ḥażret-i Ḥaḳḳ’ıñ raḥmet-i vāsi‘asına ve kerem ü iḥsānına i‘timād idüp, tevekkül ve teslīm üzere ‘abd-i maḥż olmaḳ gerekdir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (885) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

بپوش دامن عفوی بزلت من مست
که اب روی شریعت بدین قدر نرود

Bi-pūş dāmen-i ‘afvī be-ẕillet-i men mest
Kí āb-ı rūy-ı şerī‘at bedīn ḳadr ne-reved

Me‘ānī-i elfāẓ: *bi-pūş* ört *dāmen* etek *‘afvī* ma‘lūm *be-ẕillet* ḫaṭā *men* ben*mest* ma‘lūm *k’ez* zīrā *āb* ṣu *rūy* yüz *şerī‘at* ma‘lūm *bedīn* bu; **(382a)**be īn taḳdīrindedir. *ḳadr* miḳdār *ne-reved* gitmez

Maḥṣūl-i beyt: Ben mestiñ ḫatāsı üzere bir ‘afv etegini ört; zīrā bu ḳadarla şerī‘atıñ yüz ṣuyı gitmez. Ya‘nī ben mest-i ḫarābatıñ vāḳi‘ olan ḫaṭāsı, Seniñ deryā-yı bī-nihāye olan ‘afv u maġfiretiñ ile ört ve maġfiret eyle kí, bu ḳadarcıḳ ḫaṭā ve belkí deryālar ḳadar olan günāh ve ma‘ṣiyyet şerī‘at-i ġarrā-yı Muḥammediyye’niñ yüzi ṣuyını gidermez; ḥāṣā ṣümme ḥāṣā kí, bu maḫlūḳātıñ günāh ve ḫaṭāsı şerī‘at-i Muṣṭafāviyye’ye bir ẕerre ḳadar noḳṣāniyyet getürsün, getürmez. Zīrā kí, şerī‘at-i Aḥmediyye ḥadd ü pāyānı yoḳ bir deryādır kí, ne ḳadar cīfe vü necīs olanlar var ise, o deryāya düşse ṭāhir ve muṭahhar olur. Nitekim müşrikīn ve küffār ‘ayn-ı necīs iken, İslāmiyyet şerefiyle müşerref olup dā’ire-i şerī‘ate dāḫil oldıġı ānda ṭāhir ü pākdir. Ḥikāye : İy settārü’l-‘uyūb olan Rabbim! Ben mest ü ḫarābātıñ ḫaṭāsı üzere bir ‘afv perdesi ört kí; dünyāda, bā-ḫuṣūṣ yevm-i tebliyyü’s-serā’irde ḫaṭāmıñ ẓuhūrıyla rüsvāy olmayım. Yā Rabb, ben ḳulunuñ belkí cümle maḫlūḳātıñ ḫaṭāsını ‘afv itmekle Seniñ şer‘-i şerīfine noḳṣān irişmez ve ḫalel gelmez iy ġaffāru’ẕ-ẕunūb olan Allâh!

Ṣaḥīfe (885) Ḳāle’s-Sa‘dī:

پرده ازروی لطف کو بر دار
کاشقیا را امید مغفرتست

(125) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (886):

شاهی و ملائکه سپاهست
خلق تو عظیم و حق کواهست

Şāhī vü melā’ike sipāhst
Ḫulḳ-ı tu ‘aẓīm vü Ḥaḳḳ güvāhst

Me‘ānī-i elfāẓ: *şāhī* bir pādişāh *vü melā’ike* ma‘lūm *sipāhest* ‘askerdir *ḫulḳ* aḫlāk *tu* seniñ ‘aẓīm ma‘lūm *vü Ḥaḳḳ* Cenāb-ı Ḥaḳḳ *güvāhest* şāhiddir

Maḥṣūl-i beyt: Cenāb-ı risālet-penāh ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiziñ ḳadr ü şān-ı ‘ālīleri ḥaḳḳındadır: Bir Pādişāsıñ kí, Melā’ike-i Kirām seniñ ‘askerindir. Seniñ aḫlāḳ-ı şerīfiñ ‘aẓīmdir ve Cenāb-ı Ḥaḳḳ şāhiddir. و انک لعلی خلق عظیم[114] Āyet-i Kerīmesi sırrınca, Cenāb-ı risālet-penāh Efendimize Bedir **(382b)**ve sā’ir-i ġazavātda Melā’ike-i Kirāmıñ imdādı daḫı Āyet-i Kerīme ile ṣābitdir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (887):

کمان مدار اکر ضایعم تو بکذاری
که ضایعم نکذارد مسبب الاسباب

برای من در احسان اکر تو در بندی
دری دکر بکشاید مفتاح الابواب

[114] Sûre-i Kalem 4. Âyet-i Kerîme.

Gümān me-dār eger żāyi‘em tu bogz̲ārī
Kí żāyi‘em ne-güz̲āred müsebbibu’l-esbāb

Berāy-ı men der-i iḥsān eger tu der bendī
Derī-i diger bogşāyed miftāḥu’l-ebvāb

Me‘ānī-i elfāẓ: *gümān* ẓann *me-dār* ṭutma *eger żāyi‘em* ben żāyi‘ olam *tu* sen bo*gz̲ārī* geçmek ma‘nāsınadır; burada terk itmek ma‘nāsı murād olur. *kí* zīrā *żāyi‘em* ben żāyi‘ olam *ne-goz̲āred* terk itmez *Müsebbibu’l-esbāb* olan Cenāb-ı Ḥaḳḳ *berāy* içün *men* ben *der* ḳapu *iḥsān* ‘ināyet ve kerem *eger tu* sen *der* ḳapu *bendī* baġlayasıñ *derī-i diger* başḳa [bir] ḳapuyı *bogşāyed* açar *miftāḥu’l-ebvāb* olan Cenāb-ı Ḥaḳḳ

Maḥṣūl-i ebyāt: Ẓann ü gümān ṭutma; eger ben żāyi‘ olam, sen beni terk idersiñ; itmezsiñ. Ya‘nī gümān ü ẓann ṭutma kí, Cenāb-ı Ḥaḳḳ bir ḳulını żāyi‘ vü telef ve terk itmez, dimekdir. Zīrā ben, żāyi‘ vü telef olmaġı, Müsebbibü’l-esbāb olan Cenāb-ı Ḥaḳḳ terk itmez, bıraḳmaz; kí żāyi‘ vü telef olayım. Eger seni benim içün iḥsān u kerem ḳapusını baġlayasıñ miftāḥu’l-ebvāb olan Cenāb-ı Ḥaḳḳ, diger başḳa ḳapu açar, fetḥ ider ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (887):

فکر اب و دانه در کنج قفس بیحاصلست
زیر چرخ اندیشهٔ روزی چرا باشد مراد

(686) ṣaḥīfede z̲ikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (887) Ḳāle’l-Ḥāfiẓ:

سکندر را نمی بخشند آبی
بزور و زر میسر نیست این کار

(572) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (888):

جمله دانند این اکر تو نکروی
هرچه مکارپش روزی بدروی

(595) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (888) Fi’l-Meṣnevī:

انچه در فرعون بود اندر تو هست
لیک اژدرهات محبوس چهیت

آتشت را هیزم فرعون **(383a)**نیست
زانکه چون فرعون اورا عون نیست[115]

Ānçí der-fir‘avn büved ender-tu hest
Līk ejderhāt maḥbūs-ı çehest

(571) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (890):

چراغی را که ایزد بر فروزد
کسی کش پف کند سبلت بسورد

Çerāġī-rā kí Īzid ber furūzed

[115]Beytin ikinci mısar‘ı zikredilen sahifede; *Verne çün fir‘avn ū-rā şu‘le-zenīst* şeklinde yer almaktadır.

Kesī keş puf küned seblet bi-sūz

Me‘ānī-i elfāẓ: *çerāġī-rā* bir mum, bir şem‘ayı kí *Īzid* Cenāb-ı Ḥaḳḳ *ber furūzed* yaḳa, żiyālandıra *kesī* bir kimesne *keş* kí -eş taḳdīrinde; kí ḥarf-i rabṭ -ş żamīr; şem‘e, çerāġa rāci‘dir. *puf* ma‘lūm; nefes urmaḳ, puf dimek *küned* ide *seblet* o ādemiñ bıyıḳı *bi-sūz* yanar

Maḥṣūl-i beyt: Bir çerāġı, bir şem‘e ve bir mum kí, Cenāb-ı Ḥaḳḳ yaḳa. Bir kimesne kí, o muma veyā şem‘e vü çerāġa aġzıyla puf diye; o kimesneniñ bıyıḳı yanar ve belkí aġzı ḳurır efendim.

Ṣaḥīfe (891):

شهباز هوای قاب قوسین
پر شد ز تو آشیان کونین

Şehbāz-i hevā-yı ḳab ḳavseyn
Pür şüd zi-tu āşiyān-ı kevneyn

Me‘ānī-i elfāẓ: *şehbāz*şāhin denilen ḳuş *hevā-yı* ma‘lūm *ḳab ḳavseyn* ma‘lūm *pür* ṭolı *şüd* oldı *zi-tu* senden *āşiyān* yuva *kevneyn* dünyā ve āḫiret

Maḥṣūl-i beyt: Hevā-yı ḳāb ḳavseyn şāhini olan ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleriyle dünyā ve āḫiret yuvaları ve anıñ feyż u risāletiyle ṭolı oldı. Ya‘nī dünyā ve āḫiret ve anlarda olan mevcūdāt cümlesi Efendimiziñ feyż u sa‘ādet ve şeref-i şān-ı ‘ālīleriyle ṭolı oldı ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (891):

هر چند شد اخرین مقدم
شد بر همه نور تو مقدم

Her çend şüd āḫirīn muḳaddim
Şüd ber heme Nūr-ı Tu muḳaddim

Me‘ānī-i elfāẓ: *her çend* her ḳaçan *şüd* oldı ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleri *āḫirīn* ṣoñı *muḳaddim* evvelkileriñ ya‘nī āḫir zamānda teşrīf buyurdılar. *şüd* oldı *ber heme* cümlesi *Nūr-ı Tu* Seniñ nūrından Yā Resūla’llâh *muḳaddim* evvel

[Maḥṣūl-i beyt]: Ya‘nī evvel gelenleriñ cümlesi Seniñ nūrından ḫalḳ olmuşdur; ḥatta ṣoñra gelenleriñ daḫı. Ya‘nī cümle kā’ināt Efendimiziñ nūrından ḫalḳ oldığı gibi, Efendimiz daḫı Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ nūrından ḫalḳ olunmuşdur. Nitekim bu bābda olan ḥadīṯ-i şerīf meşhūr ve cümle iḫvānıñ ma‘lūmıdır ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (892):

مردمان غافلند از عقبی
همه کویا بخفتکان مانند

Merdümān ġāfilend ez-‘uḳbā
Heme gūyā be-ḫuftegān mānend

ضرر **(383b)**غفلتی که می ورزند
چونبمیرد انکهی دانند

Żarar-ı ġafletī kí mī-verzend
Çün be-mīred āngehī dānend

Me‘ānī-i elfāẓ: *merdümān* merdiñ cem‘idir; insānlar, ādemler *ġāfilend* ġāfildirler *ez-‘uḳbā* āḫiretden *heme* cümle *gūyā* ma‘lūm *ḫuftegān* ḫufteniñ cem‘idir; uyumuşlar *mānend* gibidir *żarar* ma‘lūm; żarar u ziyān *ġafletī* ġāfil olmaḳlıġıñ *kí mī-verzend* ‘ādet iden işler ya‘nī bu ġaflet rūzgārını ‘ādet idüp işler *çün* çünkí*bi-mīred* ölürler, fevt olurlar *ān gehī* ol zamān, ol vaḳt *dānend* bilürler

Maḥṣūl-i ebyāt: İnsānlar, ādemler aḥvāl-i āḫiretden ġāfildirler. Gūyā cümlesi, uyumuşlar gibidir. Ya‘nī bir kimesne uyur ise vukū‘atdan ḫaberi olmaz. Bu ġāfiller de öylece ġaflet uyḳusındadır. Bu ġaflet rūzgārını ‘ādet idüp işler. Ya‘nī bu ġaflet rūzgārı, anları bir ṭatlu uykūya atırdı; lâkin bu ṭatlu uyḳunuñ żarar u ziyānını

şimdi bilmezler. Çünkí ölürler, bu ‘ālemden ‘ālem-i āḫirete giderler ol zamān, ol vaḳt bu uyḳunuñ żarar u ziyānını bilürler, añlarlar. Lâkin fā’ide itmez; iş işden geçdi. O añlamaḳlıḳ, ‘ilm ü ‘irfān burada lāzımdır ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (892):

یک درم کان دهی بدرویشی
بهتر از کنجهای مدخرست

زانچه داری تمتع بر دار
کان دکر روزی کس دکرست

Yek direm k’ān dehī be-dervīşān
Bihter ez-genchā-yı mudaḫḫarest

Z’ān çí dārī temettu‘ ber dār
K’ān diger rūzī kes-i digerest

Me‘ānī-i elfāẓ: *yek direm* bir dirhem, bir aḳçe *k’ān* kí ān taḳdīrinde; kí o dirhemi *bi-dehī* virirsiñ *be-dervīşī* bir dervīşe, bir faḳīre *bihter* ziyāde eygüdür *ez-genchā-yı* genciñ cem‘idir; ḫazīnelerden *mudaḫḫarest* iddiḫār olunmuş, cem‘ olunmuş, birikdirilmiş *z’ān çí* ol nesneden *dārī* ṭutarsıñ*temettu*‘ fā’ide, menfa‘at *ber* yuḳaru *dār*ṭut, ḳaldır *k’ān* kí ān taḳdīrinde *diger* başḳa *rūzī* birgün *kes* kimesne *digerest* başḳadır

Maḥṣūl-i ebyāt: Bir dervīş, bir faḳīre kí bir dirhem, bir aḳçe virirsiñ; cem‘ vü iddiḫār olunmuş ḫazīnelerden ziyāde eygüdür o virdigiñ bir aḳçe. Çünkí ol nesneyi kí ṭutarsıñ temettu‘ vü fā’ide yuḳaru ṭut. Ya‘nī o **(384a)**ḫazīne ve o aḳçe kí mevcūddur; onları öyle ṣaḳlamaḳdan fā’ide olmaz; belkí mażarrat-ı küllī olur. Anlardan fā’ide ṭutmaḳ ister iseñ, anları Cenāb-ı Ḥaḳḳ yolında fuḳarā vü żü‘efāya iḥsān it kí; ol birgündür kí, o gün başḳa birgündür; o günde olan ādem başḳa bir ādemdir. İşte o günde saña fā’ide ider o iḥsānıñ. Ya‘nī rūz-ı maḥşer bir başḳa gündür ve o günde sen

de başḳa olursuñ. Ya‘nī dünyādakí ‘aḳlıñ degişür; o günde bir başḳa ‘aḳl ve idrāk iḥsān olunur. Lâkin fā’ide virmez o günde olan ‘aḳl ve ‘irfān. Zīrā kí iş ẓāhir oldı ve ḥaḳḳ ile bāṭıl meydāna çıḳdı sulṭānım.

Ṣaḥīfe (895):

که زاد هر روان جستیست و چالاکی

Kí zād her revān cestīst vü çālākī

[Me‘ānī-i elfāẓ]: *kí* zīrā *zād* azıḳ, ḳatıḳ *her revān* her bir yola gidiciniñ *cestīst* çabuḳ *vü çālāk* sür‘at ü ‘acele olmaḳdır

[Maḥṣūl-i mışrā‘]: Ya‘nī, bu yolcularıñ azığı, yemek ve içmesi çabuḳ ve sür‘at idüp maḥal-i maḳṣūdına vāṣıl olmaḳdır. Yoḫsa öyle eṣnā-yı rāhda ṣu başlarında ḳuzılar pişirüb ẕevḳ u ṣafā itmek kār-ı ‘āḳil degildir. Vaḳtiyle bir ān evle gidecegi yer nereyse oraya gitmege sa‘y ve himmet iste. Anıñ azığı vü ḳatığı, yamesi içmesi budur. Anıñ içün meşhūrdur; yolcı yolında gerek, derler.

Ṣaḥīfe (895) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

در راه عشق مرحلهٔ قرب و بعد نیست
می بینمت عیان و دعا میفرستمت

Der-rāh-ı ‘ışḳ merḥale-i ḳurb u bu‘d nīst
Mī-bīnemet ‘ayān vü du‘ā mī-firstemet

Me‘ānī-i elfāẓ: *der* ẓarfiyyet *rāh* yol *merḥale* menzil ve ḳonaḳ maḥalleri *ḳurb* yaḳīn *u bu‘d* uzaḳ *mī* zā’idedir *bīnem* gördüm -*t* Seni *‘ayān* ẓāhir *vü du‘ā mī-firistem* gönderdim - *t*Saña

Maḥṣūl-i beyt:‘ışḳ yolında yaḳīn ve uzaḳ merḥalesi yoḳdur. Seni ‘ayān ü ẓāhir gördüm; du‘ā gönderdim. Ya‘nī; Yā Rabb! Seniñ Ẕāt-ı Şerīfiñe yaḳīnlıḳ, uzaḳlıḳ mutaṣavver olmadığı gibi naẓargāhıñ olan ūlū’l-ebṣārıñ dilgāhına nisbet, daḫı

menzil ü merḥale yönünden ḳurb u bu‘d **(384b)**yoḳdur. Anıñ içün cemī‘-i müẓāhirde, sen ẓāhiri ‘ayān[en] görürüm ve şükrāne Saña s̱enā ve du‘ā gönderirim. Ya‘nī bu ni‘met-i İlâhiyye’ye ḳarşu Ẕāt-ı ulūhiyyetine ḥamd ü s̱enā iderim. Kí a‘mā gürūhından olmadığına, zīrā bāṭın a‘mālığı ẓāhir a‘mālığına muḳayyes degildir; çünkí Ya‘ḳūb ‘aleyhi’s-selām a‘mā idi lâkin ḳalb gözi güşāde idi. Ẓāhir a‘mālığı māni‘ degildir rü’yet ve tecellī-i İlâhiyye’ye maẓhar olmaġa. Lâkin bāṭın a‘mālığı buña māni‘dir.

Ṣaḥīfe 895 : Ḳāle’s-Sa‘dī

دعای ضعیفان امید وار
ز بازوی مردی به آید بکار

(825) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (896) Ḳāle Ḫusrev Dehlevī:

غازئ رسمی که بغارت رود
هست چو حاجی که تجازت رود

انکه غزا خوانی و جویی رضا
کر غرضی هست نباشد غزا

رو بغزا دل غرضی الوده وای
جهد خود است این نه جهاد خدای

Ġāzī-i resmī kí be-ġāret reved
Hest çü ḥācī kí ticāret reved

Ān kí ġazā ḫ ̌ānī vü cūyī rıżā

Her ġaraż̈ī hest ne-bāşed ġazā

Rū be-ġazā dil ġaraż̈ī ālūde vāy
Cehd-i ḫodest ne cihād-ı Ḫoday

Me‘ānī-i elfāẓ: *ġāzī-i* ma‘lūmġazā idici ādem *resmī kí*ya‘nī ḥaḳīḳī degil, resmī kí*be-ġāret* ġāret, yaġmaya *reved* gider *hest* -dir *çü* gibi *ḥācī* bir ḥācī gibi *ticāret* ma‘lūm *reved* gider *ān kí* ol kimesne *ġazā* muḥārebe vü ġazāyı*ḫ ̆ānī* oḳursuñ, istersiñ *vü cūyī* ṭaleb idersiñ *rıżā* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ rıżāsını *ger* eger *ġaraż̈ī* bir ġaraż ve bir ‘avaż *hest* vardır *ne-bāşed* olmaz *ġazā* ma‘lūm *rū* yüz *be-ġazā* ġazāya *dil* göñül *ġarāż̈ī* bir ġaraż ve bir ‘avaż *ālūde* bulaşmış *vāy* yazıḳ, ḥayf *cehd* sa‘y u ġayret *ḫod* kendüniñ *-est* -dir īn bunuñ içün *ne* degil *cihād* muḥārebe *Ḫudāy* Cenāb-ı Ḥaḳḳ içün

Maḥṣūl-i ebyāt: O bir ġāzī-i resmī kí, Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ emrine imtiṯāl[en] olmayup ancaḳ ġāret ü yaġma itmek içün ġazāya gider. Öyle olan kimesne, ticāret içün Ka‘be’ye giden ḥācīya beñzer; anıñ gibidir. O kimesne, edā-yı farīże-i ḥac ve rıżā-yı Ḥaḳḳ içüm gitmedi. Belkí orada ticāret itmek içün gitdi. İşte anıñ gibidir, bundan ne fā’ide ḥāṣıl olur? **(385a)**ol kimesne kí ġazāyı oḳur ve Ḥaḳḳ’ıñ rıżāsını ṭaleb ider; egerçí bir ġaraż̈ı ve bir avaż̈ı vardır, o ġazā olmadı. Ya‘nī ẓāhire terfī‘-i rütbe ideyim ve şān u şühret ḳazanayım; bu gibi şey’ler kí niyetinde vardır, o ġazā degildir; ḫüsrāndır. Öyle olan kimesneniñ yüzi ġazāda; göñli, ḳalbi ġaraż ve ‘avaż ile bulaşmış. Eyvāh, yazıḳ vü ḥayf o emeklere, o zaḥmetlere! Zīrā o kimesneniñ sa‘y u ġayret vü cehdi bu gibi şey’ler içündür; yoḫsa Cenāb-ı Ḥaḳḳ içün cihād itmek degildir.

Ṣaḥīfe (899) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

خام را طاقت پروانۀ پر سوخته نیست
ناز کانرا نرسد شیوۀ جان افشانی

Ḫām-rā ṭāḳat-i pervāne-i per-sūḫte nīst
Nāzikān-rā ne-resed şīve-i cān-efşānī

Me‘ānī-i elfāẓ: *ḫām-rā* ḫām olan ādem, ḳurı ṣofı *ṭāḳat* ma‘lūm *pervāne* ma‘lūm *per* ḳanad *sūḫte* yanmış *nīst* yoḳ *nāzikān-rā* nāzikiñ cem‘idir; nāziklere *ne-resed* irişmez *şīve-i* nāz, edā *cān-efşān* cān ṣaçıcılıḳ

Maḥṣūl-i beyt: Ḫam olan ḳurı ṣofıya, ḳanadı yanmış pervāneniñ ṭāḳati yoḳdur. Nāziklere cān-niṣār idicilik şīvesi irişmez. Ya‘nī ‘ışḳ-ı İlâhiyye’den bī-behre olan ḫām ṣofılara ve ẓāhir-perest zāhidlere per ü bālini āteş-i ‘ışḳ-ı İlâhī ile yaḳub, kendüsinden vāz geçmeyen ‘āşıḳ-ı ciger-sūzıñ ṣabr u ṭāḳati yoḳdur. Zīrā nāz ve tene‘üm ile perverde olan dosta vāṣıl olup merdān-ı Ḫudā’nıñ Ḥaḳḳ’la olan şīve vü nāzına ve leẕẕet-i münācāt ve niyāzına irişmez ve nā’il olmaz, dimekdir.

Ṣaḥīfe (901) Ḳāle’l-Mevlá El-Cāmī:

شد دو سه تاری که عنکبوت تنید
بر دران غار پرده دار محمد

Şüd dü se tārī kí ‘ankebūt tenīd
Ber dār-ı ān ġar perde-dār-ı Muḥammed

Me‘ānī-i elfāẓ: *şüd* oldı *dü* iki se üç *tārī kí* ya‘nī örümceginiñ urdıġı ṭuvardırlar *‘ankebūt* örümcek *tenīd* doḳudı, ördi *ber* üzere *der* ḳapu *ān* ism-i işāret *ġār* ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiziñ Medīne’ye hicretlerindekí maġara perde-*dār* perde ṭutıcı *Muḥammed* **(385b)**ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiziñ

Maḥṣūl-i beyt: Ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleri Mekke’den Medīne’ye hicret buyurduḳları meşhūr ve ma‘lūm olan Cebel-i ṣevr’de bir maġaraya teşrīf buyurmuşlar idi. O maġaranıñ ḳapusına örümcek derḥāl iki üç ṭuvar dokudı, ördi. Ol maġaranıñ ḳapusı üzerine ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiziñ perde-dārı oldı. Nitekim vükelā ve vüzerā ḳapularınıñ eskiden perde-dārları var idi. İşte öylece örümcek, Efendimiziñ perde-dārı oldı ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (902) Fi’l-Meṣnevī:

جمله ذرات زمین و اسمان
لشکر حقند کاه امتحان

Cümle ẕerrāt-ı zemīn u āsumān
Leşker-i Ḥaḳḳend gāh-ı imtiḥān

Me‘ānī-i elfāẓ: *cümle* hepsi *ẕerāt* ma‘lūm *zemīn* yer ü arż *u āsumān* gökler *leşker* ‘asker*Ḥaḳḳend* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ *gāh* vaḳt *imtiḥān* ma‘lūm

Maḥṣūl-i beyt: Zemīn ü āsumānıñ cemī‘[an] ẕerreleri ya‘nī cümle mevcūdātıñ ẕerre gibi olan vücūdları, imtiḥān vaḳtinde Allâhu Te‘ālá’nıñ ‘asekeridir. Eger ẓāhir[en] bir kimesneye muṭī‘ ve münḳād oldılar ise de, vaḳt-i imtiḥānda Ḥaḳḳ’ıñ leşkeridir. Ya‘nī saña muṭī‘ ve münḳād olan ehl-i beyt, evde olan kedi ve köpek vesā’ir ḫademe ve ḥayvānān vaḳt-i imtiḥānda saña ‘adū vü düşmān olur. Kimdir bunları saña düşmān itdiren; Cenāb-ı Ḥaḳḳ’dır, dost irdiren yine O’dur. Cümle ẕerāt vaḳt-i imtiḥānda saña düşmān olurlar; zīrā Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ emr ü fermānyla ḳā’imdir; kimesneniñ elinde bir şey’ yoḳdur.

Ṣaḥīfe (902) Fi’l-Meṣnevī:

رقعه کر بر پر مرغی دوختی
پر مرغ از تف رقعه سوختی

Ruḳ‘a ger ber-per-i murġī dūḫtī
Per-i murġ ez-tef-i ruḳ‘a sūḫtī

Me‘ānī-i elfāẓ: *ruḳ‘a* mektūb *ger* eger *ber* üzere *per* ḳanad *murġī* bir kūş *dūḫtī* dikdi *per* ḳanad *mūrġ* ḳuş *ez-tef* ḥarāret ü germiyyet *ruḳ‘a* mektūb *sūḫtī* yanardı

Maḥṣūl-i beyt: Bir ḳuşuñ ḳanadına mektūbı dikdi. Ya‘nī maḥbūbına ḥasb-i ḥālini i‘lām içün bir mektūb yazub, bir ḳuşuñ ḳanadına bağlayub irsāl itdi. O mektūbda mesṭūr olan ḥarāretlü sözlerden ḳuşıñ ḳanadı yandı. Ya‘nī ol ‘āşıḳ-ı bī-çāre her ne ḳadar **(386a)**dermān-ı viṣāle sa‘y u himmet eylediyse müyesser olmayup;

ancaḳ ḥarāretlü, sūznāk sözleriyle leyl ü nehār āh u efġān itmekde oldıġından kināyedir.

Ṣaḥīfe (902) Ḳāle Sulṭān Selīmü'l-Evvel Fātiḥ-i Mışır:

مرغ چشم من که پروازش بجز سوی تو نیست
بسته ام از اشک صد جا نامۀ شوقش ببال

Murġ-ı çeşm-i men kí pervāzeş be-cüz sūy-ı tu nīst
Beste em ez-eşk ṣad cā nāme-i şevḳeş be-bāl

Me'ānī-i elfāẓ: *murġ* ḳuş *çeşm* göz *men* ben *kí* ḥarf-i rabṭ *pervāzeş* -ş żamīr; ḳuşa rāci'dir; anıñ uçması *be-cüz* ġayrı sūy ṭaraf *tu* seniñ *nīst* degildir *beste em* ben baġlamışım *ez-eşk* gözyaşından *ṣad* yüz *cā* maḥal *nāme* mektūb *şevḳeş* -ş żamīr-i ġā'ib; cānāna rāci'dir; şevḳ u maḥabbet *be-bāl* ḳanadına

Maḥṣūl-i beyt: Benim gözümüñ ḳuşı ya'nī gözümüñ bebegi seniñ ṭarafından ġayrı başḳa maḥale uçmaz. Ancaḳ benim gözümüñ bebegi seniñ ṭarafına pervāz ider. Binā'[en] 'aleyh, o ḳuşuñ gözyaşından yüz maḥale seniñ şevḳ u maḥabbetiniñ nāmesini, ḳanadına baġlamışım. Ya'nī benim gözümüñ bebegi, ḳuş gibi seniñ ṭarafına pervāz ider. Anıñ içün, anıñ ḳanadınıñ yüz yerine seniñ şevḳ ü maḥabbet nāmeyi baġlamışım kí, o nāmeleri saña getürüp 'arż eylesün 'azīzim.

Ṣaḥīfe (903) Ḳāle'ş-Şeyḫ Ferīdü'ddīnü'l-'Aṭṭār Ḳuddise Sırruhu:

خواجۀ اول که اول یار اوست
ثانی اثنین اذ هما فی الغار اوست

چون سکینه شد ز حق منزل برو
کشت مشکلهای عالم حل برو

Ḫ̆āce-i evvel kí evvel yār ūst

S̱āniye'ṯneyn iẕ humā fi'l-ġār ūst

Çün sekīne şüd zi-ḥaḳḳ-ı menzil ber-ū
Geşt müşkilhā-yı 'ālem ḥall ber-ū

Me'ānī-i elfāẓ: *Ḫ̆āce-i evvel kí*ṣallá'llâhu 'aleyhi ve sellem Efendimiz'dir. *evvel* birinci *yār* dost *ūst* odur; ya'nī Ebū Bekir raḍiya'llâhu 'anh Efendimiz'dir; maġarada berāber idiler.[116] ثانی اثنین اذ هما فی الغار işte bu Āyet-i Kerīme ūst Ḥażret-i Ebū Bekir raḍiya'llâhu 'anh Efendimiz ḥaḳḳındadır. *çün* çünkí*sekīne* ma'lūm *şüd* oldı *zi-ḥaḳḳ-ı menzil* yer, maḥal haḳḳında *berū* aña; ya'nī Ebū Bekir raḍiya'llâhu 'anh Efendimiz'e sekīne nāzil oldı; ya'nī ḳalb-i 'ālīleri maḥzūn idi; küffār, Efendimiz'i bulup bir ziyān ider diyü. Bunuñ içün Cenāb-ı Ḥaḳḳ, anıñ ḳalbine sükūnet ü iṭmāniyyet **(386b)**iḥsān eyledi. *geşt* oldı *müşkilhā* müşkiliñ cem'idir; müşkiller *'ālem* dünyānıñ ve belkí āḫiret müşkilleri *ḥall* feṭḥ ü güşād *berū* andan ya'nī Ebū Bekir raḍiya'llâhu 'anh Efendimiz'den

Maḥṣūl-i ebyāt: Ṣallá'llâhu 'aleyhi ve sellem Efendimiz'e birinci yār, dost olan Ḥażret-i Ebū Bekir raḍiya'llâhu 'anh Efendimiz'dir. Zīrā kí bu yār u müṣāḥabet ṭaraf-ı İlâhiyye'den iḥsān olunmuş ve ḥaḳḳında Āyet-i Kerīme inzāl buyurulmuşdur. Çünkí bu sekīne, ṭaraf-ı İlâhiyye'den iḥsān oldı. Artıḳ 'ālemiñ müşkilleri, Ḥażret-i Ebū Bekir Ṣıddīḳ raḍiya'llâhu 'anh Efendimiz'iñ yüzünden feṭḥ ü güşād oldı sulṭānım, şāhım, 'azīzim.

Ṣaḥīfe (903):

یاری از وی جوی نه از خیل و سپاه
راز با من کوی نی با میر و شاه

[116] Sûre-i Tevbe 40. Âyet-i Kerîme.

هر کرا یاری کنم بر تر شود
هر کرا دور افکند ابتر شود

Yārī ez-vey cūy ne ez-Vey ḫeyl u sipāh
Rāz bā-ben gūy nī be-āmīr u şāh

Her kírā yārī künem ber-ter şeved
Her kírā dūr efkened ebter şeved

Me‘ānī-i elfāẓ: *yārī* yardım, nuṣret *ez-Vey* Andan; ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳḳ’dan *cūy* iste, ṭaleb eyle *ne* degil *ez-ḫeyl* cemā‘at *u sipāh* ‘askerden *rāz* esrār *bā- men* benim ile *gūy* söyle *nī* degil *be-āmīr* umerāya *u şāh* pādişāha *her kírā* her kime k*íyārī* yardım, nuṣret *künem* ideyim *ber -ter* ziyāde ‘ālī *şeved* olur *her kírā* her kim k*ídūr* uzaḳlıḳ *efkenem* ben atayım *ebter* ziyāde noḳṣān *şeved* olur

Maḥṣūl-i ebyāt: Yardım u nuṣreti Cenāb-ı Ḥaḳḳ’dan iste, ṭaleb eyle. Cemā‘at ve ‘askerden nuṣret ü yardım isteme. Esrār u rāzı Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a söyle. Umerā vü pādişāha söyleme; kí anlardan bir fā’ide olmaz. Cenāb-ı Ḥaḳḳ buyurur kí : Her kime kí ben yardım u nuṣret ideyim, anıñ rütbesi fevḳa’l-‘āde ‘ālī olur. Her kime kí ḥużūr ve ḳurb-ı ma‘neviyyemden dūr, uzaḳ ideyim, o kimesne ziyāde ebter ve noḳṣān olur. Dünyā ve āḫiretde ebterdir, noḳṣāndır.[117] خسر الدنیا و الاخرة işte o kimesnedir.

Ṣaḥīfe (904):

مرد عارف چون بدان پر می پرد
در دمی از نه فلک می بگذرد

سیر زاهد در دمی یک روزه راه
سیر عارف هر زمان تا تخت شاه

Merd-i ‘irfān çün bedān perm ī-pered

[117] Sûre-i Hacc 11. Âyet-i Kerîme.

Der-demī ez-nüh felek mī-bü-g'ẕered

Seyr-i zāhid der-demī yek rūze rāh
Seyr-i 'ārif her zamān tā taḫt-ı şāh

Me'ānī-i elfāẓ: *merd* insān *'ārif* ma'lūm *çün* çünkí **(387a)***bedān* esmā'-i işāretdendir; anıñla ya'nī 'irfānıyle *per* ḳanad *mī-pered* uçar, ṭayr ider *der-demī* bir nefesde *ez-nüh* felek ṭoḳuz felekden *mī-bü-g'ẕered* güẕerān ider, geçer *seyr* gidiş *zāhid* ma'lūm *der-demī* bir nefesde *yek* bir *rūze* günlük *rāh* yol *seyr* gidiş *'ārif* ma'lūm *her zamān* her ān *tā* ḥattá *taḫt-ı şāh* pādişāhıñ taḫtına ḳadar gider, dimekdir.

Maḥṣūl-i ebyāt: 'Ārif olan merd-i kāmil, o 'irfān ḳanadıyla uçar, ṭayr ider. Bir demde, bir nefesde ṭoḳuz felekden güẕerān ider, geçer. Zāhid-i 'ābid sīretlü olanlar bir demde, bir nefesde bir günlük yol geçer; ziyāde degildir çoḳ aşaġı ḳaldı. 'Ārif sīretlü olan merd-i kāmil her zamān, her ān pādişāhıñ taḫtına ḳadar sürer gider. ما شا الله كان و ما لم يشاء لم يكن بارک الله İşte zāhid ile 'arifiñ beyninde olan farḳ-ı 'aẓīm ne ḳadar imiş mülāḥaẓa buyurun. Bunlarıñ yola gitmesi neye beñzer; zāhidiñ yola gitmesi dikenlik, ormanlıḳ, ṭaşlıḳ yerden gitmek gibidir. 'Ārifiñ gitmesi pamuḳ gibi ṭoprak, aṣlā bir ṭaş yoḳdur. Zāhidiñ sırrınıñ teraḳḳīsi postaya beñzer; 'ārifiñ sırrınıñ teraḳḳīsi telġırafa beñzer. Hīç nisbet ḳabūl itmez 'azīzim.

Ṣaḥīfe (905) Ḳāle Sulṭān Veled Ḳuddise Sırruhu:

بکذار جهان را که جهان ان تو نیست
وین دم که همی زنی بفرمان تو نیست

کر مال جهان جمع کنی شادمشو
ور تکیه بجان کنی جان ان تو نیست

Bogẕār cihān-rā kí cihān-ı ān tu nīst
V'īn dem kí hemī zenī be-fermān-ı tu nīst

Ger māl-ı cihān cem' künī şād me-şev

Ver tekye be-cān künī cān-ı ān tu nīst

Me‘ānī-i elfāẕ: *bogẕār* geç *cihān-rā kí* dünyādan kí*cihān* dünyā *ān* ism-i işāret naṣīb [ü] ḳısmet *tu* seniñ *nīst* degil *v’īn* bu *dem kí* nefes kí, ṣoluḳ *hemī* böylece *zenī* ururuñ ya‘nī nefes alur virirsiñ *be-fermān-ı tu* seniñ fermānıñla, emriñle *nīst* degil *ger* eger *māl* ma‘lūm *cihān* dünyā *cem‘* ṭoplamaḳ *künī* idersiñ *şād* mesrūr [u] memnūn*me-şev*olma *ver* ger *tekye* i‘timād, dayanmaḳ *be-cān* cānına *künī* idersiñ *cān-ı ān* o cān *tu* seniñ *nīst* degil

Maḥṣūl-i ebyāt: Dünyādan geçmeli; zīrā kí dünyā seniñ naṣībiñ degildir. Ya‘nī senden evvel çoḳ ādemler gelüp dünyā **(387b)**bizimdir, didiler. Eñ ṣoñra dünyāyı terk idüp gitdiler. Bu nefes, bu ṣoluḳ kí alur virirsiñ, seniñ fernānıñla, emriñle degildir. Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ emr ü fermānıyladır. Ḥaḳḳ’ıñ irādesi olmayınca bir nefes, bir ṣoluḳ alamazsıñ. Egerçí dünyānıñ mālını cem‘ idersiñ; mesrūr ve memnūn olma kí āḫirü’l-emr yā, o māl senden gider veyā sen o mālı terk diüb gidersiñ. Cānına i‘timād itme; o cān seniñ degildir kí; emr-i Rabbānīdir. هل الروح من امر ربى[118]Āyet-i Kerīmesi delīldir. İşte ‘azīzim, seniñ ne’n ḳaldı şurada; hīç. Dünyā [vü] māl [u] cān [u] nefes bunlar seniñ degildir. Cümlesi Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñdır. Böyle ise artıḳ ‘āriyet olan şey’e ne maḥabbet idersiñ ve anıñla naṣıl iftiḫār idersiñ; ‘ayn-ı ḥamāḳatdir.

Ṣaḥīfe (907) Fi’l-Meṣnevī:

حفت الجنة بمكروهاتنا
حفت النيران من شهواتنا

Ḥuffeti’l Cenne bi-mekrūhātinā
Ḥuffeti’n-nīrānu min-şehvātinā

Me‘ānī-i elfāẕ: *ḥuffe* iḥāṭa olunmuş, ṣarılmış, ḳaplanmış *el-Cenne* ma‘lūm; Cennet *bi-mekrūhātinā* bizim nefsimiziñ ikrāh itdigi ve kerīh gördigi şey’ler ile *ḥuffe*

[118] Sûre-i İsrâ 85. Âyet-i Kerîme.

ma‘lūm keẕâlik *en-nīrān* cehennem *min-şehvātinā* bizim nefsimiziñ ḫoşlandığı ve maḥabbet ve ārzū itdigi şey’ler ile

Maḥṣūl-i beyt: Cennet-i ‘alā’nıñ eṭrāfı bizim nefsimiziñ kerīh gördigi ve ikrāh itdigi şey’ler ile ṣarılmış, iḥāṭa olmuş ve ḳaplanmışdır. Ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a ‘ibādet ve emrine i‘ṭā‘at, namāz, ṣiyām ve’l-ḥāṣıl nefse zor gelecek şey’ler ile, cehennem daḫı bizim nefsimiziñ ārzū ve şehevātıyle ya‘nī ḥarāmı irtikāb itmek gibi bunlar ile eṭrāfı ṣarılmış, iḥāṭa olmuşdur. Artıḳ rūḥ ṭarafı Cennete, nefs ṭarafı cehenneme yaḳanı çeker; artıḳ naṣıl idersiñ bilmem.

Ṣaḥīfe (907) Fi’l-Meṣnevī:

هر کرانی و کسل خود از تنست
جان ز خفت جمله در پر یدنست

Her girānī u kesel ḫod ez-tenest
Cān zi-ḫiffet cümle der perīdenest

Me‘ānī-i elfāẓ: *her girānī* her aġırlıḳ, ṣaḳīllıḳ *u kesel* kesānlık, tenbellik *ḫod* ḥaḳīḳatde *ez-tenest* tenden, vücūddāndır *cān* ma‘lūm *ḫiffet* ḥafīflikden, leṭāfetden *cümle* hepsi, bi’l-külliye *der* ẓarfiyyet *perīdenest* uçmaḳdadır

Maḥṣūl-i ebyāt: Her ne ḳadar ṣıḳlet **(388a)**u aġırlıḳ ve kesānlıḳ var ise ḥaḳīḳatde insānıñ teninden, vücūdındandır. İnsānda olan cān [vü] rūḥ ḫiffetdendir. Ya‘nī ten [ü] vücūd gibi ṣaḳīl vü aġır degildir; ġāyet laṭīfdir. Bu leṭāfetden bi’l-külliye cān uçmaḳlıḳdadır ve ‘ālem-i ma‘nā cānibine dā’imā per u bāl uçmaḳlıḳdadır. Pes, bir kimesneniñ vücūdına naẓar eyle, eger ṭā‘atu’llâhda girān u ṣaḳīl ise ten, vücūd ḥükmündedir. Zīrā ṣıḳlet u keṣāfet ten [ü] vücūd ḥükmidir. Ve eger ḥafīf ü sebük rūḥ ise, rūḥ ḥükmündedir. Zīrā ḫiffet ve ‘ışḳ u maḥabbet rūḥuñ eṣeridir. Pes, الظاهر عنوان الباطن bāṭındandır ẓāhir, āṣār-ı mü’eṣṣire delīl-i ḳavīdir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (908):

چون ترا اندر حریم قرب خود ره داده شاه

از نفیر پرده دار و طعن دربان غم مخور

Çün tu-rā ender-ḥarīm-i ḳurb ḫod reh dāde şāh
Ez-nefīr-i perde-dār vü ṭa‘n-ı derbān ġam me-ḫor

Me‘ānī-i elfāẓ: *çün* çünkí *tu-rā* saña *ender* içinde *ḥarīm-i ḳurb* ḳurb-ı İlâhī ḥareminde *ḫod* ḥaḳīḳatde *reh* yol *dāde* virmişdir *şāh* pādişāh *ez-nefīr* çaġırmaḳ, baġırmaḳ *perde-dār* perde ṭutıcı *vü ṭa‘n* ma‘lūm *derbān* bekçileriñ *ġam* ma‘lūm *me-ḫor* yeme

Maḥṣūl-i beyt: Çünkí saña ḳurb-ı İlâhī ḥaremine ḥaḳīḳatde, pādişāh yol iḥsān u i‘ṭā itmişdir. Ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳḳ ḳurb-ı ma‘neviyyesine saña yol virmişdir. Perde-dār olan ḳapucılarıñ ve ‘umūm ḳapuyı bekleyen bekçileriñ ṭa‘n ve teşniyesinden ġam yeme. Ya‘nī perde-dār olan Melā’ike-i Kirām ve ḳapucı olan ūlū’l-‘azm Melā’ikeniñ feryādından ve seni men‘ içün olan ṣayḥa vü efġānlardan ġam yeme. Ya‘nī insān içün her yerde ḥusūd vardır. Evet, insāna Melā’ike-i Kirām daḫı ḥased ider ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (909) Fi’l-Meşnevī:

چون ببندی تو سر کوزی تهی
در میان حوض ویا جویی نهی

تا قیامت آن فرو ناید بپست
که دلش خالیست و دروی بادست

(388b) میل بادش چون سوی بالا بو
ظرف خود را هم سوی بالا کشد

باز آن جانها که جنس انبیاست
سوی ایشان کش کشان چون سایه هاست

جان هامان جاذب قبطی شده

جان موسی جاذب سبطی شده

معدهٔ خرکه کشد در اجتذاب
معدهٔ ادم جذوب کندم اب

Çün bi-bendī tu ser-i kūzī tehī
Der-miyān-ı ḥavż veyā cūyī nehī

Tā ḳıyāmet ān furū n'āyed be-pest
Kí dileş ḫālīst vü der-vey bādest

Meyl-i bādeş çün sūy-ı bālā büved
Ẓarf-ı ḫod-rā hem sūy-ı bālā keşed

Bāz ān cānhā kí cins-i Enbiyāst
Sūy-ı īşān keş keşān çün sāyehāst

Cān-ı hāmān cāẕib-i ḳıbṭī şüde
Cān-ı Mūsá cāẕib-i sibṭī şüde

Mi'de-i ḫar kí keşed der ictiẕāb
Mide-i ādem ceẕūb gendüm āb

Me'ānī-i elfāẓ: *çün* çünkí*bi-bendī* bağlayasıñ *tu* sen *ser* ağzı *kūze* ma'lūm; Anaṭolı ḫānelerinde olur, içine şu ḳonur, ağaçdan ma'mūldür.*tehī* boş *der-miyān* ortasına *ḥavż* ma'lūm *veyā* yāḫud *cūyī* bir ırmağıñ *nehī* ḳoyasıñ *tā* ḥattá*ḳıyāmet* ḳıyāmet gününe ḳadar *ān* ism-i işāret; kūzeye *furū* şaşağa *ne-āyed* gelmez *be-pest* ḥālbukí o kūzeniñ merkezi soflīdir *kí* zīrā *dileş* -ş żamīr; kūzeye rāci'dir *dil* burada derūn dimekdir; anıñ derūnı *ḫālīst* ḫālī, boşdur *der-vey* anda *bād* rūzgār *hest* vardır

meyl teveccühi *bādeş* -ş żamīr; kūzeye rāci‘; o kūzeniñ rūzgārınıñ meyl [ü] teveccühi *çün* çünkí*sūy* ṭaraf *bālā* yuḳaruya *büved* -dır *ẓarf* ma‘lūm; bir şey’iñ ḳabı *ḫod-rā* kendüsiniñ *hem* daḫı *sūy* ṭaraf *bālā* yuḳaruya *keşed* çeker *bāz* girü *ān* ism-i işāret *cānhā* cānıñ cem‘idir *kí cins-i Enbiyāst* Enbiyā ‘alehimü’s-selām cinsidir *sūy* ṭaraf *īşān* anlar ṭarafına *keşān* çekici *çün* gibi *sāyehāst* sāyeler, gölgeler gibi *cān* ma‘lūm *hāmān* fir‘avnıñ vezīri *cāẕib* ceẕb idici, çekici *ḳıbṭī* çingene *şüde* olmuşdur *cān* ma‘lūm *Mūsá* ‘aleyhi’s-selām *cāẕib* çekici *sibṭī* Benī İsrā’īl Ḳabīleleri *şüde* olmuşdur *mi‘de-i* ma‘lūm *ḫar* eşek *keh* şaman *keşed* çeker *der* ẓarfiyyet *ictiẕāb* ceẕb itmekde, çekmekde *mi‘de-i ādem* insānıñ mi‘desi *ceẕūb*çekici, ceẕb idici *gendüm* buġday **(389a)***āb* şu

Maḥṣūl-i ebyāt: Çünkí sen, bu boş, tehī kūzeniñ aġzını baġlyasıñ bir ḥavżıñ veyāḫud bir ırmaġıñ ortasına ḳoyasıñ, ḳıyāmete deko ḳuze aşaġa gelmez. Ḥālbukí o kūzeniñ merkezi soflīdir aġaç cinsinden oldıġı içün. Lâkin o kūzeniñ aşaġa gelmemesine sebeb o kūzeniñ derūnı ḫālīdir. Ya‘nī o kūzeniñ içinde şu yoḳdur. Ancaḳ içinde rūzgār ve hevā vardır. Anı esefle meyl eylemekden men‘ ider. Çünkí ol kūzeniñ rūzgārınıñ meyli çünkim bālā cānibinedir. Kendiniñ ẓarfını daḫı ya‘nī ḳabını daḫı cānib-i bālāya vü ṭaraf-ı bālāya çeker girü. Ol cānlar kí, Enbiyā-yı ‘İẓāmıñ cinsidir. Ol cānlari anlarıñ ṭarafına sāyeler gibi çekicilerdir. Ya‘nī, şol mü’minleriñ cānlarıña Enbiyā-yı ‘İẓām ‘aleyhimü’s-selām’ıñ ervāh-ı muḳaddesiyle ‘ālem-i ma‘nāda cins olmuşlardır. Sāye sāye varlar. Cānına nice münceẕib olup çekilürse ve teba‘iyyet ḳalursa ol cānlar daḫı Enbiyā-yı ‘İẓām Ḥażerātına sāye gibi çekilürler ve anlara tābi‘ olurlar. Bi-ḥasbi’i-cinsiyyet hāmānıñ cānı ḳıbṭīleri cāẕib oldı; ol ṭarafa çekildi. Ve Ḥażret-i Mūsá ‘aleyhi’s-selām’ıñ rūḥ-ı muḳaddesi Benī İsrā’īl Ḳabīlesine çekildi; ol ṭarafa teveccüh buyurdılar. Eşegiñ mi‘desi şamanı ceẕb ider, çeker; başḳa şey’ istemez, çekmez. Ya‘nī يقلوا و حلوا الماسيه bunları ārzū itmez; ḥattá bunlarda olan ẕillet ve ṣafāyı bilmez. Ādem ü insānıñ mi‘desi buġday ve şuyı cāẕibdir; çünkí her bir şey’ buġday ile şudan olur. و من الماء كل شئ حى buyurulmuşdur. İşte الجنس مع الجنس ولو كان نجس denilen budur.

Ṣaḥīfe (910) Ḳāle’l- Ḥāfıẓ:

فدای دوست نکردیم عمر و مال دریغ

که کار عشق زما این قدر نمی آید

(560) ṣaḥīfe ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (910) Ḳāle’s-Sa‘dī:

اکر کنج قارون **(389b)**بچنک آورد
نماند مکر انچه بخش بری

Eger genc-i Ḳārūn be-çeng āverī
Ne-māned meger ān çí baḫş berī

Me‘ānī-i elfāẓ: *eger genc* ḫazīne *Ḳārūn* meşhūr olan ādem *be-çeng* avucına *āverī* getüresiñ *ne-māned* ḳalmaz *meger* illā, ancaḳ *ān çí*ol nesne *be-baḫş* iḥsān u i‘ṭā itdik *berī* iletürsüñ

Maḥṣūl-i beyt: Egerçí Ḳārūnuñ ḫazīnesini avucına, eline getüresiñ; ya‘nī Ḳārūn gibi māla mālik olasıñ; o māl, o ḫazīne ḳalmaz. Ya‘nī cümlesini terk idersiñ bu ‘ālemden gidersiñ. Ancaḳ ol nesne ḳalur ve seniñle berāber gider kí, nedir o; ḫalḳa eyledigin iḥsān u in‘ām ve kerem ü mürüvvetdir. İşte bunları iletürsüñ berāberce getürürsüñ. Yoḫsa ḳuṣūr, cümle māl u emlāk, ḫazīneler girü ḳalır, seniñle berāber gitmez. Ancaḳ eyledigiñ in‘ām u iḥsān berāber gider, dimekdir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (911):

ما کفت خطا بر قلم صنع نه رفتپیر
افرین بر نظر پاک خطا پوشیش باد

(495) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (911):

دولت اکر مدد دهد دامنشآورم بکف
کر بکشم زهی طرب ور بکشد زهی شرف

Devlet eger meded dehed dāmeneş āverem be-keff
Ger bi-keşem zihī ṭarab ver bi-küşed zihī şeref

Me‘ānī-i elfāẓ: *devlet* ma‘lūm *eger meded* imdād *dehed* vire *dāmeneş* -ş żamīr; devlete rā‘cidir; anıñ dāmeni, etegini *āverem* getüreyim *be-keff* avucıma *ger* eger *be-keşem* beni çeker ise *zihī* ne güzel *ṭarab* oyun, le‘b *ver* eger *bi-küşed* öldirse *zihī* ne güzel şeref ma‘lūm

Maḥṣūl-i beyt: Eger devlet ü sa‘ādet meded [ü] imdād vir; anıñ maḥbūbıñ dāmen ü etegini avucıma getüreyim. Ya‘nī devlet yüz gösterüb müsā‘ade ider ise anıñ etegini ele getüreyim. Eger anıñ etegi beni çeker ise, ne güzel oyundur; eger öldirirse ne güzel şerefdir.

Ṣaḥīfe (911) Fi’l-Meşnevī:

قصهٔ عاد و ثمود از بهر چیست
تا بدانی کانبیا را ناز کیست

این نشان خسف و قذف و صاعقه
شد بیان عز نفس ناطقه

جمله حیوانرا پی انسان بکش
جمله انسانرا بکش از بهر هوش

هش **(390a)**چه باشد عقل کل هوشمند
هوش جوزئ هش بود اما نثرند

Ḳıṣṣe-i ‘Ād u ṯemūd ez-behr-i çīst
Tā bi-dānī k’enbiyā-rā nāzikīst

Īn nişān-ı ẖasf u ḳaẕf u ṣā‘iḳa

Şüd beyān-ı ‘izz-i nefs-i nāṭıḳa

Cümle ḥayvān-rā pey-i insān bi-küş
Cümle insān-rā bi-küş ez-behr-i hūş

Huş çí bāşed ‘aḳl-ı küll-i hūşmend
Hūş-ı cüz’ī huş büved ammā nejend

Me‘ānī-i elfāẕ: *ḳıṣṣa* ḥikāye *‘Ād uṣemūd* bunlar meşhūrdur *ez-behr-i çīst* ne içündür *tā* ḥattá*bi-dānī* bilesiñ *kā* kí*Enbiyā-rā* Enbiyā-yı ‘İẕām Ḥażerātı *nāzīkīst* nezāketi vü leṭāfeti vardır *īn* bu *nişān* ‘alāmet *ḥasf u ḳaẕf u ṣā’iḳa* bunlar ma‘lūmdur *şüd* oldı *beyān-ı ‘izz-i nefs-i nāṭıḳa* nefs-i nāṭıḳanıñ ‘izzetiniñ beyānı oldı *cümle ḥayvān-rā* cemī‘ ḥayvānları *pey* içün *insān* insān içün *bi-küş* öldür *cümle insān-rā* cümle insānları *bi-küş* öldür *ez-behr* içün *huş* ‘aḳl ṣāḥibi olan insān *hūş* ‘aḳl *çí*ne *bāşed* olur *‘aḳl-ı küll* ma‘lūm*hūşmend* ‘aḳldır *hūş-ı cüz’ī* ‘aḳl-ı cüz’ī *hūş* aḳıl *büved* olur *ammā* velâkin *nejend* alçaḳdır; i‘tibār yoḳdur

Maḥṣūl-i ebyāt: Meşhūr ve ma‘rūf olan, Ḳur’ān-ı Kerīm’de ḥikāyeleri beyān buyurılan ‘Ād ve ṣemūd ḳıṣṣası ne içündür, bilür misiñ? Bu ḳıṣṣa vü ḥikāye anıñ içündür kí, ḥattá bilesüñ kíEnbiyā-yı ‘İẕām Ḥażerātı, Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ nāzenīnleri ve ‘ind-i ma‘neviyyesinde maḳbūl ve maḥbūb oldıġını saña bildürmek içündür. Bu ḫasf ve ḳaẕf ve ṣā’iḳa, anlarıñ ‘inda’llâhda olan maḳbūliyyetine nişān u ‘alāmetdir kí, anlarıñ du‘āları müstecāb oldıġına işāretdir. Ve bu meẕkūrān, anlarıñ nefs-i nāṭıḳalarınıñ ‘izzet ü şerefine delīl ve ‘alāmet oldı. Böyle ise cümle ḥayvānları insān içün öldür. Ya‘nī nefs-i ġayr-ı nāṭıḳa olan ḥayvānātı, nefs-i nāṭıḳa ṣāḥibi olan insānlar içün öldür. Cümle insānları da ‘aḳl ṣāḥibi olan insān-ı kāmil içün öldür; zīrā kí emr ü nehy ve tekālīf-i İlâhī bu ‘aḳl üzerinedir. ‘aḳl ne ola? Hūşmendiñ ‘aḳl-ı küllidir; murād ‘aḳl-ı me‘āddır. Hūş-ı cüz’ī, hūşdur; ammā ża‘īfdir; murād ‘aḳl-ı me‘āşdır. İy ‘aḳl ṣāḥibi olan insān! ‘Aḳl-ı cüz’ī egerçí ‘aḳldır; lâkin ‘aḳl-ı küllīniñ yanında alçaḳdır ve ża‘īfdir, sözi olmaz, dimekdir.

Ṣaḥīfe (912) Fi'l-Meṣnevī:

کر هزاران طالبند و یک ملول
از رسالت **(390b)**باز می ماند رسول

کی رسانند ان امانت را بتو
تا نباشی پیششان راکع دو تو

Ger hezārān ṭālibend vü yek melūl
Ez-risālet bāz mī-māned resūl

Key resānend ān emānet-rā be-tu
Tā ne-bāşī pīş-i şān rāki' dü tu

Me'ānī-i elfāẓ: *ger* eger *hezārān* biñler *ṭālibend* ṭālib vardır *vü yek* bir *melūl* uṣanıḳ, cānı ṣıḳılmış olan ādem *ez-risālet* risāletden; ya'nī teblīġ-i aḥkāmdan *bāz* girü *mī-māned* ḳalur *resūl* peyġamber *key*ḳaçan*resānend* ulaşdırır[lar] *ān* ism-i işāret *emānet-rā* emāneti; ya'nī emr ü nehy-i İlâhī *be-tu* saña *tā* ḥattá*ne-bāşī* olmayasıñ *pīş-i şān* pīş öñde -şān żamīrdir; anlarıñ öñünde dimekdir *rāki'* rukū' itmek; ya'nī başını aşaġa eymek *dü tu* iki ḳat olmaḳ

Maḥṣūl-i ebyāt: Eger nice biñler ṭālibler vardır; lâkin anlarıñ içinde bir melūl olsa, peyġamber teblīġ-i aḥkāmdan girü ḳalur. Ya'nī bir melūl olan ādem sebebiyle, o nice biñ ṭāliblere teblīġ-i risāletden resūl girü ḳalur. Ḳaçan risālet ve o aḥkām-ı İlâhī saña ulaşdırır; ulaşdıramaz.Ḥattá o resūlüñ öñünde başını aşaġa idüp rukū' ve belini iki ḳat itmedikçe ya'nī peyġamberlere kemāl-i iṭā'at ve inḳiyād ve teslīm olmadıḳça ḳaçan risālet ve aḥkām-ı İlâhī ulaşır; ulşamaz. Ya'nī o ḳavmiñ içinde nice biñler ṭālibler vardır, lâkin içlerinde bir melūl olsa o nice biñ ṭālibleri ifsād ider. Ya'nī zamān-ı sa'ādetde mü'minler içinde olan ifsād ve iḍlāl itdikleri gibi, dimekdir.

Ṣaḥīfe (913) Fi'l-Meṣnevī:

چیست دنیا از خدا غافل بدن

نی قماش نقره و فرزند و زن

مال را کز بهر دین باش حمول
نعم مال صالح خواندش رسول

اب درکشتی هلاک کشتی است
اب اندر ریش کشتی پشتی است

چونکه مال و ملک را از دل براند
زان سلیمان خویش جز مسکین نخواند

(836) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (913):

مکن **(391a)**تکیه بر ملک و جاه و حشم
که پیش از تو بودست و بعد از تو هم

(290) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (913):

علی الصباح بروی تو هر که بر حیزد
صباح روز سلامت برو مسا باشد

بد اختری چو تو در صحبت تو بایستی
ولی چنانکه تویی در جهان کجا باشد

‘Aleṣ’ṣabāh be-rūy-ı tu her kí ber ḥīzed
Ṣabāh rūz-ı selāmet berū mesā bāşed

Ber aḫterī çü tu der-ṣoḥbet-i tu bāyestī
Velī çünān kí tūyī der-cihān kücā bāşed

Me‘ānī-i elfāẓ: *‘ale’ṣ-ṣabāḥ* ṣabāḥ vaḳtinde *be-rūy* yüzine *tu* seniñ *her kí*her kim kí*ber ḥīzed* ḳalḳar *ṣabāḥ* ma‘lūm *rūz* gün *selāmet* ma‘lūm *berū* anıñ üzerine *mesā* aḫşam *bāşed* olur *bed* kötü *aḫterī* bir yıldız ismidir *çü* gibi *tu* seniñ *der* ẓarfiyyet *ṣoḥbet* müṣāḥabet *tu* seniñ *bāyestī* gerekdir *velī* lâkin *çünānkí* ol ḳadar kí*tūyī* sende vardır; ya‘nī *bed* aḫterlik *der-cihān* dünyāda *kücā* ḳande *bāşed* olur; ya‘nī seniñ gibi dünyāda bed aḫter kimesne yoḳdur, dimekdir.

Maḥṣūl-i ebyāt: Her kim kí, sabāḥ vaḳtinde seniñ yüzini üzerine ḳalḳar;ya‘nī ‘ale’ṣ-ṣabāḥ seniñ yüzini görür; o ādem üzerine rūz-ı selāmet olan ṣabāḥ, aḫşam olur. Ya‘nī ṣabāḥ vaḳti selāmet güni gibidir; aḫşam aña nibet[en] nuḫūset gibidir. Ya‘nī o ādemiñ işi rāst gitmez; o gün aña nuḫūset olur. Seniñ gibi kötü yıldızlu, kötü baḫt ve ṭāli‘lü gerekdir seniñ müṣāḥabetine. Lâkin seniñ gibi ol kötü baḫt ve ṭāli‘lü cihānda ḳanı kim vardır; kimesne yoḳdur kí saña arḳadaş ve müṣāḥabet olsun. Ya‘nī saña seniñ gibi bir arḳadaş gerekdir. Ḥālbukí öyle ādem de yoḳdur. Ya‘nī böyle kötü baḫt ve ṭāli‘lü senden başḳa kimesne yoḳdur. Vardır; lâkin seniñ miḳdārında, saña muḳābil yoḳdur, dimekdir.

Ṣaḥīfe (913):

پارسارا بس این قدر زندان
که بود هم طویله رندان

Pārsā-rā kí bes īn ḳadr zindān
Kí büved hem-ṭevīle rindān

Me‘ānī-i elfāẓ: *pārsā-rā* ‘ābid ü zāhidlere *bes* kifāyet ider *īn* bu *ḳadr* miḳdār zindān ma‘lūm; ḥabsḫāne **(391b)**denilen maḥal *kí*ḥarf-i rabṭ *büved* olur *hem*berāber*ṭevīle* cemā‘at *rindān* ma‘lūm; ḳalenderler

Maḥṣūl-i beyt: ‘Ābid-i zāhidlere yoḳdur zindān. Kifāyet ider, yeter kí; o ‘ābid-i zāhid rindān u ḳalenderān olan ẕevāt-ı kirām cemā‘atiyle berāber bir yerde,

bir maḥlade olmaḳ; ya‘nī anlara bu ḳadar ‘aẕāb u elem ve zindān kifāyet ider. الضندان لا يجتمعان ḳabīlindedir. Beyinlerinde biñ çoḳ farḳ vardır ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (913):

کسی نیاید بپای دیواری
که بران صورت نکار کنند

کر ترا در بهشت باشد جای
دیکران دوزخ اختیار کنند

Kesī ne-yāyed be-pāy-ı dīvārī
Kí ber-ān ṣūret nigār künend

Ger tu-rā der-behişt bāşed cāy
Dīgerān dūzaḫ iḫtiyār künend

Me‘ānī-i elfāẓ: *kesī* bir kimesne *ne-yāyed* gelmez *be-pāy* ayaġına *dīvārī* bir dīvārıñ *kízī*rā *ber* üzere *ān* ism-i işāret; dīvāra *ṣūret* seniñ ṣūretiñ *nigār*naḳş u tersīm *künend* iderler *ger* eger *tu-rā* seniñ *der* ẓarfiyyet *behişt* cennet *bāşed* olur *cāy* yer ve maḥal *dīgerān* başḳaları *dūzaḫ* cehennemi *iḫtiyār* ma‘lūm *künend* iderler

Maḥṣūl-i ebyāt: Bir kimesne dīvārıñ ayaġına, dibine, yanına gelmez kí; o dīvārda seniñ resmiñ naḳş u tersīm olmuşdur. Eger seniñ yeriñ, maḥaliñ cennet olur, başḳaları cehennemi iḫtiyār iderler. İşte ol ḳadar kötü ve ẓālim ve bed aḫlāḳ ādemsiñ kí, seniñ resmiñ olan dīvārıñ yanına kimesne gelmez. Ve sen, cennete gitmiş olsañ, başḳaları seniñ yüzini görmemek içün żarūrī cehennemi iḫtiyār iderler, dimekdir.

Ṣaḥīfe (914) Ḳāle’s-Sa‘dī:

نکند دوست زینهار از دوست
دل نهادم بر انچه خاطر اوست

کر بلطفم بنزد خود خواند
ور بقهرم براند او داند

Ne-küned dūst zīnhār ez-dūst
Dil nihādem ber ān çí ḫāṭır-ı ūst
Ger be-luṭfem be-nezd-i ḫod ḫˇāned
Ver be-ḳahrem bi-rāned ū dāned

Me‘ānī-i elfāẓ: *ne-küned* eylemez *dūst* ma‘lūm *zīnhār* burada amān ma‘nāsınadır *ez-dūst* dostdan; ya‘nī dost, dostdan amān seniñ elinden diyemez, dimekdir. *dil* gönül *nihādem* ḳoydum *ber* üzerine *ānçí* ol nesneniñ kí*ḫāṭır-ı ūst* onuñ ḫāṭırıdır; ya‘nī dostıñ ḫāṭırı üzerine **(392a)**gönlümi ḳoydum ya‘nī dostuñ ḫāṭırı her neyi kí murād idinürse; gönlümi aña bend eyledim, dimekdir. *ger* eger *be-luṭfem* luṭf ile beni *be-nezd* yanına *ḫod* kendü *ḫˇāned* oḳur, da‘vet ider, çaġırır *ver* eger *be-ḳahrem* ḳahr, ġażab ile beni *bi-rāned* sürür ḥużūrına *ū* żamīr; dosta rāci‘dir; o dost *dāned* bilür

Maḥṣūl-i ebyāt: Bu beyit istiġfār ma‘nāsında söylenmişdir. Ya‘nī ‘āşıḳ birgün ma‘şūḳına amān seniñ elinden dimiş; zīnhār, aṣlā ve ḳaṭ‘ā dost dostdan amān eylemez, amān senden dimez. Gönlümi ol nesne kí o dostuñ ḫāṭırıdır; anıñ üzerine ḳoydum. Ya‘nī dostu murād ve inkārı, ḥaḳḳımda ne ise benim gönlümde ol nesne üzerinedir. Eger luṭf u kerem ile beni ḥużūr-ı maneviyyesine da‘vet ider; ve eger ḳahr u ġażab ile ḥużūrından nefy ider, sürür; O bilür; ben rāżīyım her ne kí ider ise itsün ‘azīzim, ẕāt[en] maḳām-ı ‘ubūdiyyetde budur sulṭānım.

Ṣaḥīfe (914):

رضا بداده بده وز جبین کره بکشا
که بر من و تو در اختیار نکشادست

Rıżā be-dāde bi-deh v’ez-cebīn girih bügşād
Kí ber-men u tu der-i iḫtiyār ne-güşādest

و درین معنی فرموده است

Vü der-īn ma‘nā fermūde est

بشنو این نکته که خود را ز غم ازاده کنی
خون خوری کر طلب روزئ ننهاده کنی

Bi-ş’nev īn nokte kí ḫod-rā zi-ġam āzāde künī
Ḫūn ḫorī ger ṭaleb rūzī-i ne-nihāde künī

Me‘ānī-i elfāẓ: *rıżā* ma‘lūm *be-dāde* virilmiş *bi-deh* vir *cebīn* öñündem *girih* ḳırışıḳşıḳ burışıḳlıḳ *bügşād* aç *kízī*rā *ber-men* benim üzerime *u tu* daḫı seniñ üzerine *der* ḳapu *iḫtiyār* ma‘lūm *ne-güşādest* açılmamışdır *vü der-īn ma‘nā* bu ma‘nādan ötüri *fermūde est* buyurulmuşdur *bi-ş’nev* diñle, istimā‘ it *īn* bu *noktekí* bu nükte kí; ya‘nī bu nükteli söziñe *ḫod-rā* kendüni *zi-ġam* ġamdan *āzāde* ḳurtulmuş *künī* idersiñ *ḫūn* ḳan *ḫorī* içersiñ*ger* eger *ṭaleb* istemek *rūzī* rızḳ *ne-nihāde* konulmamış *künī* idersiñ

Maḥṣūl-i ebyāt: Rıżā virilmiş olan şey’e sen de rıżā vir ve öñünden ḳırışıḳlıḳ burışıḳlığı aç. Ya‘nī her ne kí ṭaraf-ı İlâhiyyeden saña gelür, dimek olur kí; o şey’ ṭaraf-ı İlâhiyye’den saña gelmesine rıżā virilmişdir, sen de aña rāżī ol. Çehreni azdırma, yüzini burışdırma. Zīrā iḫtiyār ḳapusı benim ve seniñ **(392b)**üzerine açılmamışdır; ya‘nī bu bābda elden bir şey’ gelmez rıżādan başḳa. Öyle ise, ister istemez rāżī olacaḳsıñ. Bārī çehreni burışdırma, güzellik ile rāżī ol. Bu ma‘nādan ötüri buyurulmuşdur kí; bu nükteli sözi diñle, istimā‘ it; ġamdan ve kederden āzād olursuñ. Nedir o nükte; ḳonulmamış rızḳı ṭaleb ile ḳan içme. Ya‘nī ezel-i āzālde taḳdīr olunmamış rızḳı ṭaleb iderim diyü ḳan içme; beyhūdedir. Ya‘nī ḳanını yeme, kendüni telef itme. Bu bābda müsterīhü’l-bāl ol. Zīrā kí o rızḳ, saña taḳdīr olmamışdır. Pādişāh emr itse aṣlı yokdur. O rızḳ kí, saña ezelde taḳdīr olmuşdur; degil pādişāh, cihānıñ ḫalḳı anı senden men‘ idemez ‘azīzim. Āmennā ve ṣaddaḳnā. Zīrā kí bu bābda herkesiñ tecrübesi sibḳat itmişdir. Kimesneniñ bir diyecegi yoḳdur sulṭānım.

Ṣaḥīfe (915) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

پدرم روضهٔ جنت بدو کندم بفروخت
نا خلف باشم اکر من بجوی نفروشم

Pederem rovże-i Cennet be-dü gendüm bi-furūḫt
Nā-ḫalef bāşem eger men be-cevī ne-furūḫtem

Me‘ānī-i elfāẓ: *pederem* ma‘lūm *rovże-i* bağçe *Cennet* ma‘lūm *be-dü* iki *gendüm* buġday *bi-furūḫt* ṣatdı *nā-ḫalef* kötü evlād *bāşem* olam *eger men* ben *be-cevī* bir arpaya *ne-furūşem* ṣatmayım

Maḥṣūl-i beyt: Pederim Cennet bağçesini iki buġdaya ṣatdı. Nā-ḫalef olurum eger ben bir arpaya ṣatmayım. Āferīn oġlum gördüñ mi babanıñ ḫayırlu evlādını? İşte böyle olmalı ‘azīzim. Ya‘nī Ḥażret-i Ādem ‘aleyhi’s-selām, bā‘iṣ-i teraḳḳī ve sebeb-i ḳurbiyyet maḳāmı olan, ḳāb ḳavseyn olan miḥen ü derd ü belā-yı ‘ışḳı iḫtiyār idüp, ravża-i Cenneti iki dāne buġdaya ṣatdı. Ve bu ümm-i ruḳūb olan dār-ı miḥnete gelüp üç yüz sene girye vü tażarru‘ ve niyāz eyledi. Eger ben bir arpaya ṣatmazsam; nā-ḫalef olurum kí وهما حرامان على اهل الله buyurulmuşdur. Zīrā ehlu’llâha dünyā ve āḫiret ḥarāmdır ‘azīzim.

(393a)Ṣaḥīfe (915):

حق تعالی چون در قسمت کشاد
هرکسی را هر چه می بایست داد

نیست واقع اندران قسمت غلت
بنده را خواهی رضا خواهی سخت

Ḥaḳḳ Te‘ālá çün der-i ḳısmet güşād
Herkesī-rā[119] *her çí mī-bāyest dād*

[119]Metnin aslında, mevcud olan kelime herkes-rā şeklinde yer almaktadır; ancak vezne uymadığından herkesī-rā şeklinde okunarak beyte müdahale edilmiştir.

Nīst vāḳi‘ ender-ān ḳısmet ġalaṭ
Bende-rā ḫ ̆āhī rıżā ḫ ̆āhī saḫt

Me‘ānī-i elfāẓ: *Ḥaḳḳ Te‘ālá Ẕ*āt-ı Cenāb-ı Rabb-i ‘izzet *çün* çünkí*der* ḳapu *ḳısmet* ma‘lūm *güşād* açmış *herkesī-rā* her[bir] kimesneye kí*her çí* her nesne *mī-bāyest* gerekdir *dād* iḥsān u i‘ṭā ider *nīst* yoḳdur *vāḳi‘* vuḳū‘ı *ender* içinde *ān* ism-i işāret *ḳısmet* o rızḳ, o naṣīb ġalaṭ ma‘lūm; ḥāşā *bende-rā* bendeye, ‘abde, ḳulına *ḫ ̆āhī* ister iseñ *rıżā ḫ ̆āhī* ister iseñ *saḫt* ġażab

Maḥṣūl-i ebyāt: Cenāb-ı Ḥaḳḳ, çünkí ḳısmet ḳapusını açmışdır; herkese ne gerek ise ne lāyıḳ ise anı iḥsān u i‘ṭā ider. Ol ḳısmetde ḥāşā, ġalaṭ vāḳi‘ olmaz. Kemāl-i ‘adl ile herkesiñ geregini ve lāyıḳını, O Cenāb-ı Ḥaḳḳ ‘ilm-i ezelīsiyle bilmişdir. Anı iḥsān ider lā-şekk vü lā-şübhe. Ḳūla, bendeye ister ise rıżā, ister ise ġażab. O biliyor lāyıgını ve geregini; öylece ider. [120]لا يسئل عما يفعل ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (918) Ḳāle’s-Sa‘dī:

متكلم را تا كسى عيب نكيرد
سخنش صلاح نپذيرد

مشو غره بر حسن كفتار خويش
بتحسين نادان و پندار خويش

Mütekellim-rā tā kesī ‘ayb ne-gīred
Süḫaneş ṣalāḥ ne-peẕīred

Me-şev ġarra ber-ḥüsn-i güftār-ı ḫ ̆īş

[120] Sûre-i Enbiya 23. Âyet-i Kerîme.

Be-taḥsīn-i nā-dān vü pindār-ı ḫˇīş

Me‘ānī-i elfāẓ: mütekellim-rā ya‘nī vā‘iẓ u nāṣiḥ olan ḫˇāce efendileriñ *tā* ḥattá *kesī* bir kimesne *‘ayb* ma‘lūm *ne-gīred* ṭutmaz *süḫaneş-ş* żamīr; mütekellime rāci‘dir; anıñ sözine *ṣalāḥ* ıṣlāḥ *ne-peẕīred* ḳabūl itmez *me-şev* olma *[ġarra]* maġrūr ma‘lūm *ber* üzerine *ḥüsn* güzel *güftār* söz *ḫˇīş* kendiñ *be-taḥsīn* ma‘lūm; taḥsīn ve begenmeklik *nādān* cāhil *vü pindār* ẓann *ḫˇīş* kendiñ

Maḥṣūl-i ebyāt: Vā‘iẓ ü nāṣiḥ olan ḫˇāce efendileriñ ḥattá bir kimesne kí ‘aybını ṭutmaz; ya‘nī sözinde ve kelāmında bir ḳuṣūrını ṭutmaz, o kendüni söylemez,o vā‘iẓ efendiniñ **(393b)**sözi vü kelāmı ıṣlāḥ ḳabūl itmez. Ya‘nī kelāmında vü sözinde olan ḳuṣūr u ‘aybı kendüsine söylenür ise ol zamān o efendi, sözine ve kelāmına ve pend ü naṣīḥatine i‘tinā ve diḳḳat ider, dimekdir. İy ḫˇāce efendi! Sen kendi söziniñ ḥüsn ü güzelligine maġrūr olma. Cāhil ve bilmeyen ādemleriñ taḥsīnine ve kendüsiniñ ẓann-ı fāsidince i‘timād itme. Zīrā kí insān, kendü ḳuṣūrını ve ‘aybını göremez. Ve cāhil ādem daḫı ‘ulemānıñ ḳuṣūrını göremez, bilemez. Ve ekṣer ‘ulemā da böyle cāhilleriñ taḥsīn eylemesine ve kendüsiniñ ẓann ve evhāmına i‘timād idüp, benden ‘alā vā‘iẓ mi olur, derler ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (918) Fi’l-Meṣnevī:

هر كجا باشد شه مارا بساط
هست صحرا كر بود سم الخياط

هر كجا كه يوسفى باشد چو ماه
جنتست او كر چه باشد قعر چاه

Her kücā bāşed şeh-i mā-rā bisāṭ
Hest ṣaḥrā ger büved semmu’l-ḫiyāt

Her kücā kí Yūsufī bāşed çü māh
Cennetest ū gerçí bāşed ḳa‘r-ı çāh

Me‘ānī-i elfāẓ: *her kücā* her nerede, ne yerde kí*bāşed* oldı *şeh* pādişāh *mā-rā* bizim *bisāṭ* bisāṭı ya‘nī sürūr ve ḥużūrı *hest* vardır *ṣaḥrā* ma‘lūm *ger* eger *büved* ola *semmu’l-ḫiyāṭ* igne deligi ḳadar ise de, o yerde bize ṣaḥrā ḳadardır, dimekdir. *her kücā* her ne yerde kí *Yūsufī* ma‘lūm *bāşed* ola *çü* gibi *māh* ay, ḳamer *Cennetest* Cennetdir *ū gerçí* eger çí*bāşed* ola *ḳa‘r* dibi *çāh* ḳuyu

Maḥṣūl-i ebyāt: Her ne yerde kí, o yerde bizim pādişāhımız sürūr ve ḥużūrı ve inbisāṭı ola; o yer, o maḥal eger igne deligi ḳadardır lâkin bize ṣaḥrā gibidir. Her ḳande kí , ḳamer gibi bir Yūsuf ola ve biz de aña mübtelā ve ‘āşıḳ olalım; o yer, o maḥal Cennetdir. Eger orası ḳuyununñ ḳa‘rı, dibi ise de bize cennetdir. Āh āh, mine’l-‘ışḳ! Bu derdi kime añlaṭalım; başına gelüp, çeken añlar, bilür ‘azīzim. Evet, ṣaḥīḥdir : İki göñül bir olunca ṣamanlıḳ seyrān olur. Cehennem Cennet olur. Egerçí ‘ışḳ olmaz ise, Yūsuf ile Cennetde olsun fā’ide yoḳdur. Nāfile oġlum, ‘ışḳ ister ‘ışḳ. Zīrā kí her şey’**(394a)**‘ışḳ ile olur. Ḥattá kí bu iki ‘ālem ve derūnında olan eşyā’ ‘ışḳ yüzinden ḫalḳ ve īcād olmuşdur. Ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ maḥbūbı ve sevgüli bir dānesi olan ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleri içündür ve’s-selām.

Ṣaḥīfe (919) Fi’l-Meṣnevī:

چون که بد کردی بترس ایمن مباش

زانکه تخمست و برو یاند خداش

چند کاهی او بپوشاند که تا

آیدت زان بد پشیمان و حیا

بارها پوشد پی اظهار فضل

باز کیرد از پی اظهار عدل

تا که این هر دو صفت ظاهر شود

آن مبشر کردد این منذر شود

(577) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (920) Fi’l-Meṣnevī:

کفت پیغمبر که با این سه کروه

رحم آرید ارنه سنکید و نه کوه

انکه او بعد از عزیزی خوار شد

وان توانکور هم که بی دنار شد

وان سوم ان عالمی کاندر جهان

مبتلا کردد میان ابلهان

زانکه از عزت بخواری آمدن

همچو قطع عضو باشد از بدن

عضو کردد مرده کز تن وا برید

کو بریده جنبد اما نه مدید

Güft Peyġamber kí bā-īn se gurūh

Raḥm ārīd er ne sengīd vü ne kūh

Ān kí ū ba‘d ez-‘azīzī ḫ ̌ār şüd

V’ān tevānger hem kí bī-dīnār şüd

V’ān sevom ān ‘ālimī k’ender cihān

Mubtelā gerded miyān-ı eblehān

Z'ānkí ez-'izzet be-ḫˇārī āmeden
Hemçü ḳaṭ'-ı 'użv bāşed hem beden

'Użv gerded mürde k'ez-ten vā borīd
Kū borīde cunbed ammā ne-medīd

Me'ānī-i elfāẓ: *güft* buyurdı *Peyġamber*ṣallá'llâhu 'aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleri *bā-īn* bu *se* üç*gurūh* cemā'at *raḥm* merḥmet *ārīd* getürüñ *er* eger *ne* degil *sengīd* ṭaş *vü ne* degil *kūh* dağ *ān* kí ol biri kimesne kí*ū* żamīr o kimesne *ba'd* ṣoñra *ez-'azīzī* 'azīzliġinden, 'izzet sa'ādet mertebesinden vü re'īsī ḳavim idi ṣoñra *ḫˇār* hor ve ḥaḳīr *şüd* oldı *v'ān* dīger *tevānger* zengin, ġanī *hem* daḫı *kí* ḥarf-i rabṭ *bī-dīnār* parasız *şüd* oldı *v'ān sevom* üçüncisi *ān* ism-i işāret *'ālimī* öbür 'ālim kí*k'ender* kí ender taḳdīrinde içinde *cihān* dünyā *mubtelā* ibtilā *gerded* olur *miyān* ortasında *eblehān* ebleh, budala ādemler *z'ān kí* ol sebebden kí*ez-'izzet* 'izzet ve sa'ādetden **(394b)**o 'ālim *be-ḫˇārī* ḫor ve ḥaḳīr *āmeden* gelmek *hemçü* gibi *ḳaṭ'-ı 'użv* a'żānıñ birisi kesmek *bāşed* olur *ez-beden* vücūdından *'użv* bir a'żā *gerded* olur *mürde* ölmüş *k'ez-ten* kí ez-ten taḳdīrinde; tenden, vücūdından *vā* girü *borīd* borīd kesmek *kū* kí ū taḳdīrinde kí o borīde olan a'żā *borīde* kesilmiş *cunbed* oynar, ḥareket ider *ammā* lâkin *ne* degil *medīd*müddet-i medīde degildir; bir cüz'ī zamān içündür; anıñ ḥareketi dimekdir

Maḥṣūl-i ebyāt: Ṣallá'llâhu 'aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleri buyurmuşdur kí : Bu üç gürūha, üç ṭā'ifeye merḥamet getürüñ; eger ṭaş degil ise, kej ve ṭaġ degil iseñiz. Birinci öyle kimesne kí 'izzet ve sa'ādetden ve riyāsetden ṣoñra ḫor ve ḥaḳīr oldı. Ya'nī ṣāḥib-i'tibār veyāḫud paşa, bu gibi bir ẕāt idi. Ṣoñra felek bu yā; anı o mertebe-i 'izzet ve sa'ādetden ḫor ve ḥaḳīr eyledi. Dīger, ya'nī ikincisi odur kí; zengin, māldār idi; ṣoñra parasız ḳaldı, faḳīr oldı. Üçünçi; dünyāda ol 'ālimdir kí, eblehān ve cāhiller içinde mübtelā ve mübtezil oldı. Ol sebebden kí; o 'ālem-i 'izzetden ḫor ve ḥaḳīr olması neye beñzer; bundan ve vücūdından ve bir a'żādan bir 'użvı kesmek, ḳaṭ' itmek gibidir.'Użvı vücūddan girü kesmek olur; kí o kesilmiş a'żā oynar ve ḥareket ider. Ammā, müddet-i medīde degil, bir cüz'ī müddet öyle ḳanıñ şıcaḳlıġıyla ḥareker ider, oynar. Ṣoñra ḥareketden ḳalur. İşte anıñ gibidir, 'ālimleriñ

eblehler içinde ḫor ve ḥaḳīr olması. Anıñ içün bu üç gürūha, ṭā'ifeyemerḥamet idüp ellerinden ṭutmaḳ ya'nī mu'āvenet itmek mü'minlere lāzımdır. Anıñ içün eski ādemler; Cenāb-ı Ḥaḳḳ bir ḳulını gördiginden ayırmasun, diyü du'ā iderlermiş. İşte buña mebnīdir 'azīzim.

Ṣaḥīfe (921) Ḳāle's-Sa'dī:

قیامت که بازار مینو نهند
منازل با عمل نیکو نهند **(395a)**

بضاعت بچندانکه اری بری
اکر مفلسی شماری بری

که بازار چندان که اکنده تر
تهی دست را دل پراکنده تر

Ḳıyāmet kí bāzār-ı mīnū nehend
Menāzil bā-'amel-i nīkū nehend

Biżā'at be-çendān kí ārī berī
Eger müflis şermsārī berī

Kí bāzār çendān kí ākende-ter
Tehī dest-rā dil-i perākende-ter[121]

Me'ānī-i elfāẓ: *ḳıyāmet* ma'lūm *kí* ḥarf-i rabṭ *bāzār* çārşū, bey' ü şirā' maḥali *mīnū* Cennet *nehend* ḳonur *menāzil* menziller, maḥaller *bā-'amel* 'amel ile *nīkū* eygü *nehend* ḳonur; ya'nī virilür *biżā'at* sermāye dimekdir. *be-çendānkí*ne ḳadar kí *ārī*

[121] 1. ve 2. beyitler sahife 383'te mezkûrdur. Ancak son beyit, adı geçen sahifede zikrolunmadığından müellif, ebyatları yeniden şerh etmiştir.

getürürsüñ *berī* iletürsüñ *eger müflis* sermāyesiz *şerm-sārī* uṭanmaḳlıḳ *berī* iletürsüñ *kí*zīrā *bāzār* ma‘lūm *çendān kí* o ḳadar kí *ākende* ṭolmuş *-ter* ziyāde *tehī* boş *dest-rā* eli boş ādem *dil* göñül *perākende* perīşān *-ter* ziyādedir

Maḥṣūl-i ebyāt: Ḳıyāmet kí; ya‘nī yevm-i ḳıyāmet, yevm-i cezā’ kí Cennet bāzārı ḳonur meydāna. Ol günde o bāzārda menziller, merātibler eygü a‘māl miḳdārınca ḳonur; i‘ṭā vü iḥsān olur. Ya‘nī ne ḳadar eygü ‘ameliñ var ise, anıñ miḳdār u ḳıymeti derecesinde nā’il-i menāzil vü merātib olursuñ. O bāzāra ne ḳadar sermāye getürir iseñ, o miḳdār şey’ iletürsüñ. Ya‘nī sermāyeniñ miḳdārınca eşyā’ alursuñ. Egerçí sermāye almayub müflis iseñ; o bāzārda uṭanmaḳlıḳ iletürsüñ başḳa bir şey’ degil. Zīrā kí o bir bāzārdır kí, ol ḳadar ṭolmuşdur kí, fevḳa’l-‘āde ya‘nī ol ḳadar tüccār ve sermāye ṣāḥibi ẕevāt ile ṭoludur kí ḥadd ü ḥesābı yoḳdur. Seniñ gibi eli boş ādemleriñ göñüleri ziyāde perākende vü perīşān olur o günde ‘azīzim. Artıḳ oña göre ḥareket eyle; sermāyeyi kediye ḳapdırma; ṣoñra eli boş, yüzi ḳara ḥużūra naṣıl gidersiñ ve ben de bunlar gibi tüccārım diyü naṣıl iddi‘ā idersiñ; bilemem sulṭānım.

Ṣaḥīfe (921) Ḳāle’ṣ-Ṣā’ib:

چرا ز غیر شکایت کنم که **(395b)**همچو حباب
همیشه خانه حراب هوای خویشتنم

(187) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (921) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

ببال و پر مرو از ره که تیر پر تابی
هوا کرفت زمانی ولی بخاک نشست

(223) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur.

Ṣaḥīfe (921):

مکو جاهی از سلطنت بیش نیست
که ایمن تر از ملک درویش نیست

Me-gū cāhī ez-salṭanat bīş nīst
Kí īmen-ter ez-mülk-i dervīş nīst

Me‘ānī-i elfāẓ: *me-gū* söyleme*cāhī* bir manṣıb ve bir rütbe ve cāh *ez-salṭanat* salṭanatdan ya‘nī min-Cenneti’s-salṭanat *bīş* ziyāde *nīst* yoḳdur *kízīrā īmen* emniyyetlik, rāḥat u selāmet *-ter* ziyāde *ez-mülk-i dervīş* dervīşlik mülkinden *nīst* yoḳdur

Maḥṣūl-i beyt: Manṣıb ve rütbe ve cāhdan salṭanat gibi eygü, ziyāde şey’ yoḳdur; dime, söyleme. Ya‘nī dünyāda salṭanat gibi ziyāde manṣıb ve rütbe yoḳdur; diyü söyleme. Zīrā kí dervīşiñ mülki salṭanatdan ziyāde kemāl-i emniyyet ve rāḥat ü ḥużūr yoḳdur; böyle bir salṭanat-ı ma‘nevī yoḳdur. Zīrā bu salṭanatı ẓāhir[en] eygü görinür; lâkin gölge gibidir zā’il olur, fānī olur. Lâkin dervīşiñ mülki ve salṭanatı bāḳī, dā’im ve seniñle berāber olur. Aṣlā, dünyā ve āḫiretde bu salṭanat-ı ma‘neviyyeden mes’ūl olmazsıñ. Belkí bu salṭanat-ı ma‘neviyye sāyesinde āḫiretde bir nice pādişāhlara şefā‘at idersiñ ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (922):

یکی می خواهد از تو جنت و حور
یکی خواهد که از دوزخ شود دور

ولیکن ما نخواهیم آن و آن جست
مراد ما همین خشمودئ تست

چو تو خشنود کشتی در دو عالم
همین مقصود بس والله اعلم

Yekī mī-ḫˇāhed ez-Tu Cennet u ḥūr
Yekī ḫˇāhed kí ez-dūzaḫ şeved dūr

Vülīkin mā ne-ḫˇāhīm ān vü ān cüst
Murād-ı mā hemīn ḫoşnūdī-i Tu

Çü Tu ḫoşnūd geştī der-dü ‘ālem
Hemīn maḳṣūd bes va’llâh a‘lem

Me‘ānī-i elfāẓ: *yekī* birisi *mī-ḫˇāhed* ister, ṭaleb ider *ez-Tu* Sen’den *Cennet* ma‘lūm *vü ḥūr* daḫı ḥūrī ister *yekī* birisi ister kí *ez-dūzaḫ* cehennemden *şeved* ola *dūr* uzaḳ vü *līkin* lâkin **(396a)***mā* biz *ne-ḫˇāhīm* istemeyiz *ān* ism-i işāret onı; ya‘nī cenneti *vü ān* ism-i işāret dūzaḫdan *dūr* olmaġı *cüst* ṭaleb *murād-ı mā* bizim murādımız, maḳṣūdımız *hemīn* böylece *ḫoşnūdī-i Tust* Seniñ ḫoşnūdluġuñve rıżānı isteriz *çün* çünkí*To* Sen *ḫoşnūd* ma‘lūm *geştī* olasıñ *der* ẓarfiyyet *dü* ‘ālem iki ‘ālemde *hemīn* böylece *maḳṣūd* ma‘lūm *bes* ancaḳ *va’llâh* Cenāb-ı Ḥaḳḳ *a‘lem* ziyāde bilicidir

Maḥṣūl-i ebyāt: Birisi Sen’den Cennet ve ḥūrī ister; dīger birisi cehennemden dūr olmaġı ister. Velâkin biz ne o cenneti ve ne de cehennemden dūr olmaġı isteriz, ṭaleb ideriz. Ancaḳ bizim murād u maḳṣūdımız böylece Seniñ ḫoşnūdluġuñ ve Seniñ rıżāndır; çünkí Sen ḫoşnūd olasıñ. İki ‘ālemde böylece maḳṣūdumuza kifāyet ider. Cenāb-ı Ḥaḳḳ a‘lemdir. Çünkí her bir şey’iñ başı, Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ ‘abdinden ḫoşnūdiyyeti ve rāżī olmasıdır. Ol kí senden ḫoşnūd ve rāżī oldı; iki ‘ālem seniñ oldı ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (922) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

صحبت حور نخواهم كه بود عين قصور
با خيال تو اكر با دكرى پروازم

Ṣoḥbet-i ḥūr ne-ḫˇāhem kí büved ‘ayn-ı ḳuṣūr
Bā-ḫayāl-i Tu eger bā-digerī pervāzem

Me‘ānī-i elfāẓ: *ṣoḥbet* müṣāḥabet *ḥūr* ma‘lūm; Cennet ḥūrīsi *ne-ḫˇāhem* istemezem *kí*zīrā *büved* olur *‘ayn-ı ḳuṣūr* maḥż-ı ḳuṣūrdur *bā-ḫayāl-i Tu* Seniñ ḫayāliñle *eger bā-digeri* bir ġayrile *pervāzem* meyl ü müṣāḥabet eyleyim

Maḥṣūl-i beyt: Cennet ḥūrīsiniñ müṣāḥabetini istemezem; zīrā kí ‘ayn-ı ḳuṣūr olur. Seniñ ḫayāliñle eger bir ġayrı ile meyl ü müṣāḥabet idem, ‘ayn-ı ḫaṭā ve maḥż-ı ḳuṣūrdur. Ya‘nī [122] و هما حرامان على اهل الله Ḥadīṯ-i Şerīfi sırrınca; nefs-i bedkāmıñ müştehāsı olan Cennet ḥūrīleriniñ müṣāḥabetini istemezem. Zīrā Seniñ na‘īm-i Cinānı unutdırıcı le̲ẕẕet-i müṣāhede-i Cemāl-i bā-kemāliñ fikr ü ḫayāliyle Seniñ ġayrılarına meyl ü müṣāḥabet eylemek ‘ayn-ı ḳuṣūr ve noḳṣāniyyetdir. Belkí rāh-ı ‘ışḳda küfür ve ḍalāldir mevlānā.

Ṣaḥīfe (923):

هست نرمی افت جان سمور
وز درستی میبرد جان خار پشت

(487) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur.

Ṣaḥīfe (923) Ḳāle’s-Sa‘dī:

خورنده که خیری بر اید ز دست
به از صائم الدهر دنیا پرست

Ḫorende kí ḫayrī ber āyed zi-dest
Bih ez-ṣā’imu’d-dehr dünyā-perest

Me‘ānī-i elfāẓ: *ḫorende* yiyici, *ākūl* ādem *kí*ḥarf-i rabṭ *ḫayrī* bir ḫayr, eylik*ber* yuḳaru *āyed* gele *zi-dest*elden *bih* eygü *ez-ṣā’im* orucı ṭutıcı *ed-dehr* sene boyına *dünyā* ma‘lūm *perest* ṭapucı

[122] Ve hümā ḥarāmāni ‘alā ehli’llâh

Maḥṣūl-i beyt: Yiyici, ākūl bir ādem kí; elinden ḫayır ve eylik gelür; bu ādem dünyāya ṭapucı, sene boyınca oruç ṭutan ādemden eygüdür. Ma‘lūm ‘azīzim; gerçí o ādem oruç ṭutmuyor; ya‘nī nāfile oruç ṭutmaz lâkin ḫalḳa ḫayır ider, eylik ider;dīgeri, o ḫām ṣūfī senelerce ṣā’imdir; lâkin dünyāya ṭapar, kimesneye ḫayır itmez. Elbette bu ādemden, elinden ḫayır gelen nāfile oruç ṭutmayan ādem eygüdür. Zīrā namāz, oruç kendü nefsine ‘ā’id; lâkin ḫalḳa ig[ü]lük ve ḫayr itmek Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a rāci‘dir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (923) Fi’l-Meṣnevī:

کفت پیغمبر که شیخی رفته پیش
چون نبی باشد میان قوم خویش

Güft Peyġamber kí şeyḫī refte pīş
Çün nebī bāşed miyān-ı ḳavm-i ḫ ̌īş

Me‘ānī-i elfāẓ: *Güft* buyurdı *Peyġamber kí*ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleri *şeyḫī* bir şeyḫ *refte* gitmiş *pīş* ilerü *çün* gibi *nebī* Enbiyā-yı i‘ẓām *bāşed* olur *miyān* ortasında *ḳavm* cemā‘at *ḫ ̌īş* kendü

Maḥṣūl-i beyt: Ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleri buyurdı kí: İlerü gitmiş şeyḫ, kendi ḳavminiñ içinde nebī gibi olur. Bu, Ḥadīṯ-i Şerīfe işāretdir; buyururlar kí: الشیخ فی اهله کالنبی فی امته ve fī rivāyeti aḫrā الشیخ فی قومه کالنبی فی امتهEkmel-i mükemmel olan Ẕevāt-ı Kirām Ḥażerātı kí, ẕāt[en] vāriṯ-i Nebī olmaġlı, o vaḳtiñ nebīsi gibidir. Aña inḳiyād ve iṭā‘at, Peyġambere inḳiyād ve iṭā‘at gibidir. Ve bi’l-‘aks iḫānet idenler, Peyġambere iḫānet itmiş olur dimekdir.

(397a)Ṣaḥīfe (925): Ḳāle’l-Mevlá El-Cāmī:

دولت آیینهٔ خدای نماست
روی آیینهٔ تو تیره چراست

صیقلی وار صیقلی مزن
باشد آیینهٔآت شود روشن

صیقلی ان اکر نهٔ اکاه
نیست جز لا اله الا الله

Dilet āyīne-i Ḫudāy nümāst
Rūy-ı āyīne-i tu tīre çerāst

Ṣayḳalī-vār ṣayḳalī mi-zen
Bāşed āyīne-i āt şeved rūşen

Ṣayḳalī ān eger ne'ī āgāh
Nist cüz Lā İlâhe illa'llâh

Me'ānī-i elfāẓ: *dilet* seniñ gönlüñ *āyīne-i* ma'lūm *Ḫudāy* Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ı *nümāy* gösterir *rūy-ı āyīne* āyīneniñ yüzini *tu* seniñ *tīre* bulaşıḳ *çerāst* ne içündür *ṣayaḳalī-vār* ṣayḳal idiciler gibi *ṣayḳalī* bir ṣayḳal *mi-zen* ur *bāşed* olur *āyīne-i āt* seniñ āyīneniñ *şeved* olur *rūşen* żiyālu, parlaḳ *ṣayḳalī* ma'lūm *ān* ism-i īşāret *eger ne'ī* degilseñ *āgāh* ma'lūmātıñ yoḳdur *nīst* degildir *cüz* ġayrı *Lā İlâhe İlla'llâh* Kelime-i ṭayyibesinden başḳa degildir; ṣayḳal budur.

Maḥṣūl-i ebyāt: Seniñ gönlüñ Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ı gösterir bir āyīnedir. Seniñ āyīneniñ yüzi niçün bulaşıḳdır ve bulaşıḳ idersiñ? Ṣayḳal didiciler gibi ṣayḳal ur kí, seniñ āyīneniñ yüzi żiyālu ve rūşen ola. O ṣayḳali bilmiyorsañ eger, o ṣayḳalden ḫaberiñ yoḳdur ise, o ṣayḳal; Lā İlâhe illa'llâh, Kelīme-i ṭayyibesinden başḳa degildir; işte ṣayḳal budur. Buña leyl ü nehār devām ider iseñ; ol vaḳt seniñ āyīneniñ yüzi żiyālu olup, ondan Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ tecellīsi ve nice ḥükm ü esrārı müşāhede olunur 'azīzim.

Ṣaḥīfe (926) Ḳāle'l-Ḥāfıẓ:

ذاهد ایمن مشو از بلزی غیرت زنهار

که راه از صومعه تا دیر مغان این همه نیست

(289) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur.

Ṣaḥīfe (926):

مکن اندیشهٔ عصیان چو میدانی که میداند
مبین در روی این و آن چو میدانی که می بیند

Me-kün endīşe-i ‘iṣyān çü mī-dānī kí mī-dāned
Me-bīn der-rūy-ı īn u ān çū mī-dānī kí mī-bīned

Me‘ānī-i elfāẕ: *me-kün* eyleme *endīşe-i* efkār, tefekkür, teẖaṭṭür *‘iṣyān* günāh, ma‘ṣiyyet *çü* çünkí *mī-dānī* bilürsüñ kí*mī-dāned* Cenāb-ı Ḥaḳḳ bilür *me-bīn* naẓar itme, baḳma *der* ẓarfiyyet *rūy* yüzine *īn* bunuñ *ān* anıñ *çü* çünkí*mī-dānī* bilürsüñ kí **(397b)***mī-bīned* Cenāb-ı Ḥaḳḳ görüyor

Maḥṣūl-i beyt: Günāh u ma‘ṣiyyet endīşe vü efkārını eyleme. Ya‘nī ḳalbinden ve ẕihninden şu günāhı şöyle ideyim, şu maḥbūba gideyim, şu ẖānumı seveyim veḳıs ‘alāhâẕihi, böyle efkār-ı fāside ve ma‘ṣiyyeti düşünme. Çünkí bilürsüñ kí, Cenāb-ı Ḥaḳḳ bilür; عالم السر و الخفایا Şunuñ bunuñ yüzinde şehvet ve maḥabbet-i nefsāniyye ile naẓar itme. Çünkí bilürsüñ kí, Cenāb-ı Ḥaḳḳ görür; Baṣīr’dir. İşte Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ ‘Alīm ü Ḫabīr ve Baṣīr ü Semī‘ oldığını yaḳīn[en] bilür iseñ, artıḳ aña göre ḥareket idersiñ. Yolsuz ve fenā-ḥāl (ve) ḥareketiñ, seniñ kemāl-i ġafletinden ilerü gelür. Ya‘nī bir paşānıñ ve bir pādişāhıñ ḥużūrında ‘acabā böyle ‘ayb olan şey’leri icrā’ idebilür misiñ? Ḥālbu kí o da seniñ gibi bir maẖlūkdur. Böyle ise naşıl Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ ḥużūrında icrā’ idersiñ be hey ġāfil? Sen kendüni kimiñ ḥużūrında oldığından daha ẖaberiñ yoḳdur. Egerçí o ḥużūra vāṣıl olasıñ, ol zamān yerinden ḥareket itmege ḳādir olamazsıñ, ā bī-çāre ādem.

Ṣaḥīfe (927) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

کنج قارون که فرو میرود از قهر هنوز

خواهنده باش که هم از غیرت درویشانست

(441) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur.

Ṣaḥīfe (928):

ای که دارد نفاق اندر دل
خار بادش خلیده اندر حلق

هر که سازد نفاق پیشهٔ خویش
خوار کردد بنزد خالق و خلق

İy kí dāred nifāḳ ender-dil
Ḫār bādeş ḫalīde ender-ḥalk

Her kí sāzed nifāḳ pīşe-i ḫ ̌īş
Ḫ ̌ār gerded be-nezd-i Ḫālıḳ vü ḫalḳ

Me‘ānī-i elfāẓ: *iy* ḥarf-i nidā kí kimesne kí*dāred* ṭutar *nifāḳ* ma‘lūm; münāfıḳ ādem *ender* içinde *dil* göñül *ḫār* diken *bād* olsun -*ş* żamīr; o kimesneye rāci‘dir. *ḫalīde* batmış *ender* içinde *ḥalḳ* boġazı *her kí* her kimesne *kí*sāzed düzer*nifāḳ* ma‘lūm *pīşe-i* ṣan‘at *ḫ ̌īş* kendüsine *ḫ ̌ār* ḫor vü ḥaḳīr *gerded* olur *be-nezd* yanında, ‘indinde *Ḫālıḳ* Cenāb-ı Ḥaḳḳ *vü ḫalḳ* maḫlūḳ

Maḥṣūl-i ebyāt: İy göñül içinde nifāḳ ṭutan kimesne, ādem! Diken, o kimesneniñ **(398a)**boġazına batmış olsun. Her kimesne kí nifāḳı kendüsine ṣan‘at düzer; ya‘nī işi, endīşesi nifāḳdır; öyle olan ādem Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ ve maḫlūḳātıñ yanında, ‘indinde ḫor ve ḥaḳīr olur. Ya‘nī gerek Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ ‘indinde ve gerek maḫlūḳātıñ yanında aṣlā ḳadr ü ḳıymeti yoḳdur. Gerçí ba‘ż-ı münāfıḳlar görilür, büyük ādemleriñ yanında pek maḳbūldür; evet el-cinsü me‘al-cins, derler ‘azīzim.

Saḥīfe (928):

ذات تو قادرست بایجاد هر محل
الا بآفریدن چون تو یکا نهٔ

Ẕāt-ı Tu ḳādirest be-īcād her maḥal
İllā be-āferīn çün-ı Tu yekāne'i

Me'ānī-i elfāẓ: *Ẕāt-ı Tu* Seniñ ẕātıñ; ya'nī Cenāb-ı Ḥaḳḳ'a ḫiṭābdır. *ḳādirest* ḳādirdir *be-īcād* ḫalḳ u īcād itmege *her maḥal* her bir maḥal olan şey'i ḫalḳ u īcāda ḳādirisiñ *illā* ancaḳ *be-āferīn* ḫalḳ u īcād itmeklik *çün* gibi *Tu* Ẕātıñ *yekāne'i* bir dāneyi

Maḫṣūl-i beyt: İy Ẕāt-ı 'İzzet! Seniñ Ẕāt-ı pākiñ ḳādirdir her yeri, maḥali yoḳdan ḫalḳ u īcād itmege. İllā, kendü Ẕāt-ı ulūhiyyetiñ gibi bir dāneyi ḫalḳ u īcāda ḳādir degilsiñ, dimekdir. Lâkin bu ta'bīr sū'-i edebdir. Çünkí Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ ḳudretine bir derece noḳṣāniyyet isnād itmekdir. Evet, Cenāb-ı Ḥaḳḳ kendü gibi bir ḫālıḳ ḫalḳ itmege ḳādirdir; lâkin anıñ ismi ḫālıḳ olmaz, yine maḫlūḳdur. Ve feyż ü tecelliyātı yine ḫālıḳ-ı bī-çūn aḫz ider. Bundan ne fā'ide olur, hīç sulṭānım.

Ṣaḥīfe (929) Ḳāle's-Sa'dī:

بدنیا توانی که عقبی خری
بخز جان من ورنه خسرت خوری

Be-dünyā tevānī kí 'uḳbā ḫarī
Bi-ḫar cān-ı men verne ḫosret ḫorī

Me'ānī-i elfāẓ: *be-dünyā* dünyā ile *tevānī kī* mümkündür, ḳādirsin kí *'uḳbā* āḫireti *ḫarī* ṣatun alasıñ *bi-ḫar* ṣatun al *cān-ı men* iy benim cānım *verne* yoḫsa *ḫosret* ma'lūm *ḫorī* yersiñ

Maḫṣūl-i beyt: Ḳādirsiñ dünyā ile āḫireti ṣatun almaġa, naṣıl alacaḳsıñ? Burası cümleniñ ma'lūmıdır, bunda tafṣīlāt istemez. Böyle ḳādir iseñ ṣatun al benim cānım. Yoḫsa ṣoñra ḫüsrān ve elem yersiñ. Ya'nī yevm-i ḳıyāmetde iş meydāna

çıḳar. Çoḳ peşīmān olup āh [u] efġān idersiñ. **(398b)**Lâkin oarada fā'ide itmez. Hemān elinde fırṣar var iken durma. Āḫiretiñ 'ıyş u 'işret ve ẕevḳ u ṣafālarını ve bāġ u sarāylarını ṣatun al kí ḳarīb[en] sāḥil-ḫāneye naḳl ider gibi oraya naḳl idersiñ. Naṣıl yalıya gitmezden evvel yorġancıları gönderüb oraya süs ve ziynet virirsiñ; işte andan ziyāde lāzımdır bāḳī vü dā'im olan 'uḳbā yalılarına. Aṣıl ẕevḳ u ṣafā ve cünbūş oradadır sulṭānım,'azīzim.

Ṣaḥīfe (929) Ḳāle'l-Ḥāfıẓ:

ملول از همرهان بودن طریق کاروانی نسیت
بکش دشرارئ منزل بیاد عهد آسانی

Melūl ez-hemrehān būden ṭarīḳ-i kārvānī nīst
Bi-keş doşvārī-i menzil be-yād-ı 'ahd-i āsānī

Me'ānī-i elfāẓ: *melūl* ma'lūm *ez-hemrehān* yoldaşlardan *būden* olmaḳ *ṭarīḳ* yol *kārvānī* kārvānlıḳ ma'lūm *nīst* degildir *bi-keş* çek *doşvārī* güçlük *menzil* ma'lūm *be-yād* ẕikr ile *'ahd* zamān *āsānī* selāmet

Maḥṣūl-i beyt: Yoldaşlardan melūl olmaḳ kārvānlıḳ ṭarīḳi değildir. Āsānlıḳ zamānı şevḳıne menziliñ zaḥmet ü ṣu'ūbetini çek. Ya'nī rāh-ı 'ışḳda şerī'at ve ṭarīḳat ve ḥaḳīḳat ādābları üzere te'āvün ve teẕāhür eyleseñ, iḫvān-ı ṭarīḳatden bi-ḥasbi'l-beşeriyye bir renc ü elem vāḳi' olursa aña taḥammül eyle, incinme. Ṭarīḳ-ı yoldaşlarından incinmek ve melūl olmaḳ ādāb-ı ṭarīḳ degildir. Āḫiret ve īmān selāmetligiyçün erbāb-ı ṭarīḳatiñ düşmānlarıñ cevrini ve rāh-ı 'ışḳıñ zaḥmet ü ṣu'ūbetini çekmek lāzımdır 'azīzim.

Ṣaḥīfe (929) Ḳāle'l-Ḥāfıẓ:

مقام عیش میسر نمیشود بی رنج
بلی بحکم بلا بسته اند حکم الست

(223) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca'at oluna.

Ṣaḥīfe (929) Ḳāle'l-Ḥāfıẓ:

من از دیار حبیبم نه از دیار غریب
مهیمنا بعزیزان خود رسان بازم

Men ez-diyār-ı ḥabībem ne ez-diyār-ı ġarīb
Muheyminā be-'azīzān-ı ḫod resān bāzem

Me'ānī-i elfāz: *men* ben *ez-diyār-ı ḥabībem* maḥbūbıñ diyārından, memleketindenim *ne* degilim *ez-diyār-ı ġarīb* ġarīb olan memleketden *Muheyminā* İy Ḥāfıẓ ve Nāṣır *be-'azīzān* **(399a)**'azīz(ler)iñ cem'idir *ḫod* kendü *resān* irişdirir *bāzem* girü beni

Maḥṣūl-i beyt: Ben, maḥbūbıñ diyārındanım; ġarīb olan bilāddan degilim. İy Müheyminī! Girü beni kendü 'azīzlerime irişdir. Ya'nī, ben Nūr-ı Muḥammediyye'den ḫalḳ olunup, 'ālem-i ervāhda ḥużūr-ı Ḥabību'llâh'da cemī' enbiyā ve evliyālar ile muḳīmlerdenim. Bu bilād-ı ġarīb ve müsāfir-ḫāne olan dünyā ehlinden degilim. İy Ḥāfıẓ ve Nāṣır olan Rabb'im! Luṭf u keremiñle rāh-ı 'ışḳıñ 'iḳābāt-ı meḫūfelerinden emīn iderek, girü beni 'azīzlerime ve ervāh-ı ḳuddise içine irişdir, dimekdir.

Ṣaḥīfe (930) Ḳāle'ṣ-Ṣā'ib:

بر غفلت سیاه دلان خنده میزنند
غافل مشو ز خندهٔ دندان نمای صبح

(501) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca'at oluna.

Ṣaḥīfe (930) Ḳāle'l-Ḥāfıẓ:

دیدآن قهقههٔکبك حرامان حافظ[123]

[123] Beyit zikr edilen sahifede Dīdī ān…şeklinde yer almaktadır.

كه سر پنچهٔشاهين قضا غافل بود

(84) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur.

Ṣaḥīfe (931) Ḳāle'l-Ḥāfıẓ:

كدايئ در جانان بسلطنت مفروش
كسى ز سايهٔ اين در بافتاب رود

Gedāyī-i der-i cānān be-salṭanat me-furūş
Kesī zi-sāye-i īn der be-āfitāb reved

Me'ānī-i elfāẓ: *gedāyī-i*faḳīrlıḳ *der* ḳapu *cānān* maḥbūb *be-salṭanat* ma'lūm; salṭanat, pādişāhlıḳ *me-furūş* ṣatma *kesī* bir kimesne *zi-sāye* gölgesinden *īn* bu *der* ḳapu *be-āfitāb* güneş *reved* gider

Maḥṣūl-i beyt: Cānān ḳapusınıñ gedālıġını salṭanata ṣatma. Bir kimesne bu ḳapunıñ sāyesinden āfitāba gider. Ya'nī iy göñül, ṣad hezārān ẕıll ü ḥaḳāretle ve tevāżū' ve meskenetle Maḥbūb-ı Ḥaḳīḳatiñ der-i ma'neviyyesinde tażarru' ve niyāz ile olan gedālıġı ve faḳīrliḳ salṭanatlıġını, salṭanat-ı fānіyyeye satma. Zīrā bu ma'nā ḳapusınıñ sāyesini bekleyen, 'āḳibet āfitāba irer ve ma'nā ḳapusı açılub Cemāl-i Maḥbūbı müşāhede ider 'azīzim.

Ṣaḥīfe (931) Ḳāle's-Sa'dī:

ندهد هوشمند روشن رأى
بفرو مايه كارهاى **(399b)**خطير

بوريا نان اكرچه بافندست
نبردنش بكاركاه حرير

(394) ṣaḥīfede meẕkūrdur; mürāca'at oluna.

Ṣaḥīfe (932) Ḳāle'l-Ḥāfiẓ:

باب زمزم و کوثر سفید نتوان کرد
کلیم بخت کسی را که بافتند سیاه

(573) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca'at oluna.

Ṣaḥīfe (932) Ḳāle's-Sa'dī:

توان پاک کردن ز ژنک آیینه
ولیکن نیاید ز سنک آیینه

(359) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca'at oluna.

Ṣaḥīfe (933):

در اول چو خواهی کنی جمع مال
بسی رنج بر خویش باید کماشت

پس از بهر ان تا بماند بجای
شب و روز می بایدت پاس داشت

وزین جمله ان حال مشکلترست
که اخر بحسرت بباید کذشت

Der-evvel çü ḫ ̌āhī künī cem' māl
Besī renc ber-ḫ ̌īş bāyed gümāşt

Pes ez-behr-i ān tā bi-māned be-cāy
Şeb u rūz mī-bāyedet pās dāşt

Vezīn cümle ān ḥāl müşkil-terest
Kí āḫir be-ḥasret bi-bāyed güẕeşt

Me‘ānī-i elfāẓ: *der* ẓarfiyyet *evvel* evvel[en]*çu* çünkí *ḫ ̆āhī* istersin *künī* eylemek *cem‘* ṭoplamaḳ *māl* ma‘lūm *bes*ī çoḳ *renc* zaḥmet ü meşaḳḳat *ber* üzere *ḫ ̆īş* kendü *bāyed* gerek *gümāşt* ḥavāle itmek *pes* ṣoñra *ez-behr* içün *āb* ism-i işāret; māl içün *tā* ḥattá*bi-māned* ḳala *be-cāy* yerinde *şeb* gice u rūz gündüz *mī-bāyedet* saña gerek *pās* ḥıfẓ *dāşt* ṭutmaḳ *vezīn* bu *cümle* ma‘lūm; ya‘nī bu cümle ile berāber*ān* ism-i işāret *ḥal* ya‘nī şu ẕikr olunan aḥvālden *müşkil-ter* ziyāde müşkildür kí*āḫir* eñ ṣoñra *be-ḥasret* ḥasret ve iştiyāḳ ile *bi-bāyed* gerek *güẕeşt* çekmek [geçmek][124], terk itmek

Maḥṣūl-i ebyāt: Çünkí evvel[en] māl cem‘ itmek istersiñ; ya‘nī māl u emlāk cem‘ine ḳıyām idüp bunları evvel[en] cem‘ idersiñ. Kendüne çoḳ renc, zaḥmet ü meşaḳḳat ḥavāle itmek gerek kí, bundan ṣoñra bu mālıñ yerinde ḳalmaḳ, telef ü żāyi‘ olmaḳ içün gice ve gündüz anıñ muḥāfaẓasını ṭutmaḳ saña gerekdir. İşte bundan büyük meşaḳḳat olmaz. Bu cümle ile berāber, ya‘ni bu ḳadar zaḥmet **(400a)**ü meşaḳḳatden ziyāde müşkil budur kí, eñ ṣoñra o māl ü emlāki ḥasret ve iştiyāḳ ile terk idüp bu ‘ālemden gidersiñ. Artıḳ o cānıñ gibi ḥıfẓ eylediğiñ beşi bir yerde Oṣmānlı liralarına seniñ sevmediğiñ ādemler gelüp yaġma iderler ve seniñ içün ẕevḳ u ṣafā ile ḫarc iderler. Vāh bī-çāre! Cevāb u su’āl eyle, uġraş efendim.

Ṣaḥīfe (934) Fi’l-Meṣnevī:

جمله قرآن شرح خبث نفسهاست
بنكر اندر مصحف ان چشمت كجاست

هين مرو اندر پی نفس چو زاغ
كو بكورستان بردنی سوی باغ

[124] “güẕeşten” kelimesinin, mevcud lügatlerde mezkûr olan “çekmek” ma‘nası bulunmamaktadır. Nitekim mahsul-i ebyat kısmında da kelime; geçmek, terk etmek ma‘nasında kullanılmıştır. Bkz. Ziya Şükûn, *Ferheng-i Ziyā*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1984, C.3, s. 1643.

نفس اکرچه زیرکست و خرده دان
قبله اش دنیاست او را مرده دان

Cümle Ḳur’ān şerh-i ḫubṯ-i nefshāst
Bi-n’ger ender-Muṣḥaf ān çeşmet kücāst

Hīn me-rev ender-pey-i nefs çü zāg
Kū be-kūristān bered nī sūy-ı bāġ

Nefs egerçí zīrekeş vü ḫorde-dān
Ḳıble-eş dünyāst ū-rā mürde dān

Me‘ānī-i elfāẓ: *cümle* hep *Ḳur’ān* ma‘lūm *şerḥ* bir şey’i īżāḥ ve beyān itmek *ḫabeṯ*ḫebāṯet *nefshāst* nefsiñ cem‘idir *bi-n’ger* naẓar eyle*ender* içine *Muṣḥaf* ma‘lūm*ān* ism-i işāret *çeşmet* seniñ gözüñ *kücāst* ḳandedir *hīn* āgāh ol *me-rev* gitme *ender* içinde *pey* ardınca *nefs* ma‘lūm *çü* gibi *zāġ* ḳarġa *kū* kí ū taḳdīrinde; o nesf*be-kūristān* ḳabristān dimekdir *bered* iletür *nī* degil *sūy* ṭaraf *bāġ* ma‘lūm *nefs* ma‘lūm *egerçí zīrekest* zīrek vü faṭīndır *vü ḫorde* ince *dān* bilür *ḳıble-eş* anıñ ḳıblesi *dünyāst* dünyādır ū-rā o nefs *mürde* ölmüş *dān* bil

Maḥṣūl-i ebyāt: Cümle, Ḳur’ān-ı ‘Aẓīmü’ş-Şān nefisleriñ ḫabāṯetini şerḥ ider ve anıñ ıṣlāḥı ḥaḳḳındadır. Muṣḥaf-ı Şerīfe naẓar eyle ol seniñ gözüñ ḳandedir? Ya‘nī ya‘nī ıṣlāḥ ṭarafında mı, yāḫūd ḫabāṯet cihetinde midir? Āgāh ol, zīrā zāġ gibi siyāh-rūy ve ṭālib-i cīfe olan nefs-i ḫabīṯiñ ardınca yelme. Zīrā kí o, seni kūristāna iletür; bāġ u gülzār ṭarafına degil. Ya‘nī zāġ u ḳarġa sīret olan nefse mütāba‘at eyleme ve anıñ hevāsına uyma. Zīrā kí **(400b)**o, seni mürde-i dil olanlarıñ maḳām u mertebesine iletür. Bāġ-ı rūḥānī ve gülzār-ı Ḥaḳḳānī ṭarafına iletmez. Nefis, egerçí zīrekdir ve ḫorde-dāndır; çünkim anıñ ḳıblesi dünyādır; mürde ola ve ḥayāt-ı ṭayyibeden anda eṣer olmaya. Ol nefsi mürde bil. Zīrek olmanıñ, ḥayāt-ı ṭayyibe ile zinde olmaġa sebebiyeti yoḳdur. Belkí bir kimesneniñ maḳṣadı ve ḳıblesi egerçí ḥayāt-ı ḥaḳīḳa ile ḥayy ise; aña müteveccih olan nefs daḫı ḥayy olur. Aña daḫı zinde

dinür. Ve eger bir nefsiñ maḳṣad u ḳıblegāhı fānī ve ‘āḳıbetü’l-emr mürde olmaḳ ise; aña müteveccih olan nefse daḫı her ne ḳadar zīrek u ḫorde-dān ise de mürde dinür sulṭānım.

Ṣaḥīe (936) Fi’l-Meṣnevī:

شمس هم معدهٔ زمین را کرم کرد
تا زمین باقی حدثها را بخرد

جزؤ خاکی کشت درست از وی نبات
هکذا یمحوا الا له السیئات

ای که من زشت و خصالم جمله زشت
چون شوم کل چون مرا او خار کشت

نوبهار حسن کل ده خار را
زینت طاووس ده این مار را

Şems hem mi‘de-i zemīn-rā germ kerd
Tā zemīn bāḳī ḥadeṣhā-rā bi-ḫord

Cüz’-i ḫākī geşt derst ez-vey nebāt
Hâkeẕā yemḥū’llâh es-seyyi’āt

İy kí men zişt u ḫiṣālem cümle zişt
Çün şevem gül çün me-rā Ū ḫār kişt

Nev-bahār-ı ḥüsn-i gül deh ḫār-rā
Zīnet-i ṭāvūs deh īn mār-rā

Me‘ānī-i elfāẓ: *şems* güneş *hem* daḫı *mi‘de-i* insānlarda olan mi‘de gibi *zemīn-rā* yer, arż *germ* ṣıcaḳ *kerd* eyledi *tā* ḥattá*zemīn* yer, arż *bāḳī* ma‘lūm *ḥadeṣ-rā*

ḥadeṣiñ cem‘idir; pislik dimekdir *bi-ḫored* yedi *cüz’* ma‘lūm parçası *ḫākī* ṭopraḳ *geşt* oldı *derest* ḥāṣıl oldı, bitdi *ez-vey* andan *nebāt* otlar *hâkeẕā* hā keẕā taḳdīrindedir; hā āgāh ol keẕā böylece *yemḥū’llâh* Cenāb-ı Ḥaḳḳ maḥv ider *seyyi’āt* günāhları *iy* ḥarf-i nidā *kí* kimesne *men* ben *zişt* kötü*u ḫiṣālem* ve benim ḫaṣletim *cümle* hepsi *çün* nice *şevem* olurum *gül* ma‘lūm; çiçek *[çün]*çünkim *me-rā* beni *me-rā* beni *Ū* żamīr; Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a rāci‘dir. *ḫār* diken *kişt* ekdi *nev-baḥar* ma‘lūm *ḥüsn* güzel *gül* **(401a)**çiçek *deh* vir *zīnet* ma‘lūm *ṭāvūs* bir ‘alā ḳuşdur *deh* vir *īn* bu *mār-rā* ḥayyeye, yılana

Maḫṣūl-i ebyāt: Güneş, hem zemīniñ mi‘desini germ eyledi; ḥattá zemīn, bāḳī ḥadeṣleri yedi. Ya‘nī şemsiñ ḫāṣiyyātı ḳatı çoḳdur. Cümle ḫāṣiyyātdan beri oldur kí; ḥadeṣi ḫaşak idüp külḫana lāyıḳ eyler ve zemīnde bāḳī ḳalan ḥadeṣleri zemīniñ mi‘desini germ idüp ol ḥadeṣleri zemīn ekl ider. Zīrā ḥadeṣ, ḫākiñ cüz’i oldı ve andan nebāt bitdi. Āgāh ol; Allâhu Te‘ālá Ḥażretleri, seyyi’ātı bunuñ gibi tebdīl eyler. Ya‘nī zemīn, ḥadeṣi vü ḫabīṣi maḥv idüp ol ḥadeṣ, cüz’-i ḫākī olup andan pāk u ṭāhir nebāt bitdigi gibi, Ḥaḳḳ Te‘ālá hem bendeleriniñ seyyi’ātını maḥv idüp ḥasenāta tebdīl eyler. Nitekim او لئک یبدل الله سیئاتهم حسنات[125] buyurdı. İy benim Yārim, ben kí ziştem ve benim cümle ḫiṣālim daḫı ziştdir; ben nice gül gibi olurum? Çünkim, ol dest-i taḳdīr beni ḫār ekdi; ya‘nī ben kí vücūda ḫār gibi gelmişim ve mekrūh ve bed-ṭabī‘at olmuşum, gül gibi nice laṭīf olurum? Ben ve benim ḫiṣālim cümle zişt ve ḳabīḥdir. İmdi bu ḫāre, ḥüsn-i gül-i nev-bahārını vir, bu māra ṭāvūs zīnetini vir. Benim ḥārlıġıma ve mārlıġıma baḳma. Kendi luṭf u keremiñ bī-dirīġ oldıġına naẓar eyle ve luṭfını bu nā-kesden dirīġ eyleme, ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (936) Ḳāle’ṣ-Ṣā’ib:

هر محنتی مقدمهٔ راحتی بود
شد همزبان حق چو زبان کلیم سوخت

Her miḥnetī muḳaddime-i rāḥatī büved
Şüd hem-zebān-ı Ḥaḳḳ çü zebān-ı Kelīm suḫt

[125] Sûre-i Furkan 70. Âyet-i Kerîme.

Me‘ānī-i elfāẓ: *her miḥnetī* her bir miḥnet ü meşaḳḳat *muḳaddime-i* evveli, muḳaddimesi *rāḥatī* rāḥat ü selāmet *büved* olur *şüd* oldı *hem-zebān* bir lisān *Ḥaḳḳ* Cenāb-ı Ḥaḳḳ *çün* çünkí*zebān* lisānı *Kelīm* Mūsá ‘aleyhi’s-selām *sūḫt* yandı

Maḥṣūl-i beyt: Herbir miḥnet ü meşaḳḳat, rāḥat u selāmet muḳaddimesidir. Ya‘nī [126]ان مع العسر يسرا sırrınca bir miḥnet ü meşaḳḳat geldi; ṣoñı rāḥat u selāmetdir. **(401b)**Ḥażret-i Mūsá ‘aleyhi’s-selāmıñ çünkí kí lisānı yandı; ya‘nī Mūsá ‘aleyhi’s-selāmıñ çoçuḳluġunda, fir‘avn anıñ öñine tecrübe içün āteş ḳoyup Cebrā’īl ‘aleyhi’s-selāmıñ vāsıṭasıyla āteşi alup aġzına ḳoyup lisānı yandı. İşte bu zaḥmetden ötüri ṣoñra rāḥat-ı ḥużūr-ı ma‘neviyyeye ulaşdı, dimekdir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (936) Fi’l-Meşnevī:

تا نكريد ابر كى خندد چمن
تا نكريد طفل كى جوشد لبن

هر كجا آب روان سبزه بود
هر كجا اشك روان رحمت بود

باش چون دولاب نالان چشم تر
تا ز صحن جان بر روید خضر

Tāne-giryed ebr key ḫanded çemen
Tāne-giryed ṭıfl key cūşed leben

Her kücā āb-ı revān sebze büved
Her kücā eşk-i revān raḥmet büved

[126] Sûre-i İnşirâh 5. Âyet-i Kerîme.

Bāş çün dūlāb-ı nālān çeşm-ter
Tā zi-ṣaḥn-ı cān ber rūyed ḫeżer

Me‘ānī-i elfāẓ :*tā* ḥattá *ne-giryed* aġlamaya *ebr* buluṭ, seḥāb *key* ḳaçan *ḫanded* güler *çemen* yeşillik *tā* ḥattá*ne-giryed* aġlamaya*ṭıfl* çocuḳ *key* ḳaçan *cūşed* cūş, ḫurūş *leben* süd *her kücā* her ḳande *āb* ṣu *revān* aḳıcı *sebze* yeşillik *büved* olur *her kücā* her ḳande *eşk* gözyaşı *revān* aḳıcı *raḥmet* ma‘lūm *büved* olur *bāş* ol *çün* gibi *dūlāb* ma‘lūm; ṣu dolabı *nālān* efġān idici *çeşm* göz *-ter* ziyāde *tā* ḥattá*zi-ṣaman* burada ḫāne murāddır *cān* ma‘lūm *ber* rūyed bite, ḥāṣıl ola *ḫeżer* yeşillik

Maḥṣūl-i ebyāt: Mādemkí ebr ü seḥāb, buluṭ aġlamaya; çemen ḳaçan güler?Ya‘nī mādamkí buluṭ giryān olmaya, yaġmur inzāl itmeye; çemen gülmez, yeşillik ḥāṣıl olmaz. Mādamkí çocuḳ aġlamaya, vālidesiniñ ḳaçan memesinden süd cūş u ḫurūş gelür? Gelmez. Buluṭuñ aġlaması çemeniñ gülmesine sebeb oldı. Çocuġuñ aġlaması dāyesiniñ aña süd virmesine ve şefḳat eylemesine sebeb oldı; her ḳande ṣu aḳıcı oldı, orada yeşillik oldı. Ma‘lūmdur kí, ṣuyuñ aḳdıġı yerde yeşillik olur. Her ḳande gözyaşı revān, aḳıcı oldı; raḥmet ve maġfiret-i İlâhī olur. Ya‘nī insān, günāh u ma‘ṣiyyet sebebiyle āh [u] efġān idüp aġlar, elbette maġfiret ve raḥmet-i İlâhī olur. Böyle ise, dolab gibi gündüz yaş aḳıdup nālān [u] efġān eyle; ḥattá cān evinde, **(402a)**ḫānesinde yeşillik bite, ḥāṣıl ola. Ya‘nī şefḳat ve merḥamet-i İlâhiyye, tecelliyāt-ı cilve-nümā ola ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (937) Fi’l-Meṣnevī:

از منافق عذر در آمد نه خوب
زانکه در لب بود ان نی در قلوب

کذب چون خس باشد و دل چون دهان
خس نکردد در دهان هرکز نهان

Ez-munāfiḳ oẕr-i derrāmed ne ḫūb
Z’ānkí der-leb büved ān nī der-ḳulūb

Kiẕb çün ḫes bāşed u dil çün dehān
Ḫes ne-gerded der-dehān hergiz nihān

Me‘ānī-i elfāẓ: *ez-munāfiḳ* münāfiḳdan *‘öẕr* ma‘lūm *derr*merdūd *āmed* geldi *ne ḫūb* güzel degildir *zānkí*ol sebebden kí*der* ẓarfiyyet *leb* dudaḳ *büved* olur *ān* ism-i işāret *nī* degil *der* ẓarfiyyet *ḳulūb* ḳalbde *kiẕb* yalan *çün* gibi *ḫes* çörçöp *bāşed* olur *vü dil* göñül, ḳalb *çün* gibi *dehān* aġız *ḫes* çörçöp *ne-gerded* olmaz *der-dehān* aġızda *hergiz* aṣlā *nihān* gizlü

Maḫṣūl-i ebyāt: Münāfiḳdan ‘öẕr-i merdūd geldi, ḫūb gelmedi. Zīrā kí, o ‘öẕür, münāfiḳ olanlarıñ lebindedir, ḳulūbinde degildir; ya‘nī ‘öẕri de kendüsi gibi münāfiḳdır. Kiẕb, yalan söz çörçöp gibidir; göñül vü ḳalbde aġız gibidir. aṣlā çörçöp aġızda gizlü olmaz. Hīç çörçöp insānıñ aġzında gizlenür mi? Ma‘lūmdur kí, gizlenmez. İşte yalan söz de bunuñ gibidir; gizlenmez ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (938) Fi’l-Meṣnevī:

عذر احمق بدتر از جرمش بود
عذر نادان زهر هر دانش بور

‘öẕr-i aḥmaḳ bed-ter ez-cürmeş büved
‘öẕr-i nādān zehr her dāniş büved

Me‘ānī-i elfāẓ: *‘öẕr* ma‘lūm *aḥmaḳ* ma‘lūm *bed* kötü *-ter* ziyāde *ez-cürmeş* -ş żamīr; aḥmaḳa rāci‘dir. *cürm* günāh *büved* olur *‘öẕr* ma‘lūm *nā-dān*cāhil *zehr* semm, āġū *her dāniş*her ‘ilmiñ *büved* olur

Maḫṣūl-i beyt: Aḥmaḳıñ ‘öẕri, cürm ü ḫaṭāsından yaramaz, ziyāde kötü olur. Cāhiliñ ‘öẕri her ‘ilmiñ zehridir. Ya‘nī her güne ‘öẕür ḳılsa, ‘öẕrüñ ṭarīḳiñ bilmeyüb daḫı ziyāde ḫaṭā idüp ‘āḳıl ve ‘ālim olan kimesnelere ‘ilm virir, dimekdir.

Ṣaḥīfe (938):

فرزند و یار چونکه بمیرند عاقبت
ای دوست دل مبند بجز **(402b)**حی لا یموت

Ferzend u yār çünkí bi-mīrend ‘āḳıbet
İy dūst dil me-bend be-cüz Ḥayyu lā-yemūt

Me‘ānī-i elfāẓ: *ferzend* evlād *u yār* dost, aḥbāb *çünkíbi-mīrend* ölürler, mevt gelür anlara *‘āḳıbet* eñ ṣoñra *iy* ḥarf-i nidā *dūst* yār, aḥbāb *dil* göñül *me-bend* baġlama*be-cüz* ġayrı *Ḥayyu lā-yemūt* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’dan ġayrısına

Maḥṣūl-i beyt: Çünkí evlād ve aḥbāb eñ ṣoñra ölürler. Bu ‘ālemden giderler. İy dūst, iy yār! Ḥayyu lā-yemūt olan Cenāb-ı Ḥaḳḳ’dan ġayrısına, başḳasına göñül. Evet, ol kimesne kí bāḳī degildir, fānīdir; aña göñül baġlamaḳ ‘ayn-ı hamāḳatdir, dimek olur.

Ṣaḥīfe (938) Fi’l-Meṣnevī:

ده مرو ده مرد را احمق کند
عقل را بینور و بی رونق کند

قول پیغمبر شنو ای مجتبا
کور عقل آمد وطن در روستا

Dih me-rev dih merd-rā aḥmaḳ küned
‘Aḳl-rā bī-nūr vü bī-revnaḳ küned

Ḳavl-i Peyġamber şinev iy muctebā
Kūr-i ‘akl āmed vaṭan der-rūstā

Me‘ānī-i elfāẓ: *dih* köy, ḳurrā *me-rev* gitme *dih* köy, ḳurrā *merd-rā* insānı, ādemi*aḥmaḳ* ma‘lūm *küned* ider *‘aḳl-rā* ‘aḳlı *bī-nūr* nūrsuz *vü bī-revnaḳ* żiyāsız,

parlaḳsız *küned* ider *ḳavl* ḥadīṣ, söz *Peyġamber*ṣallá'llâhu 'aleyhi ve sellem *şinev* istimā'it *iy* ḥarf-i nidā *muctebā* begenilmiş, güzīde dimek *kūr* ḳabir *'aḳl* ma'lūm *āmed* geldi *vaṭan* teveṭṭun itmek *der* ẓarfiyyet *rūstā* ḳarye vü köy

Maḥṣūl-i ebyāt: Ṣaḳın iy efendi, köy vü ḳurrā cānibine gitme. Zīrā köy ve ḳurrā insānı, ādemi aḥmaḳ ider ve 'aḳl u fehmi nūrsuz ve żiyāsız ider. Ya'nī 'aḳl u fehmiñ parlaḳlıġınımaḥv u izāle ider. Ḥażret-i Peyġamber 'aleyhi's-selāmıñ Ḳavl-i Şerīfini gūş it. İy bir güzīde ol Ḥażret buyurdılar kí : 'Aḳlıñ kabri geldi; rūstāda ve ḳurrāda vaṭan ṭutmaḳ ve sākin olmaḳ. Ḳāle'n-Nebī 'aleyhi's-selām: التوطن فی القری قبر الکفور ساکن کساکن القبور ḳāle 'aleyhi's-selām لا تسکن الکفور ve ḳāle 'aleyhi's-selām: انهی فان ساکن الکفور کساکن االقبور

Ṣaḥīfe (939) Fi'l-Meşnevī:

اندک **(403a)**اندک آب را دزدد هوا
دین چنین دزدد هم احمق از شما

کرمیت را دزدد و سردی دهد
همچنان کو زیر کون سنکی نهد

مکو زنهار اصل عود چوبست
ببین دودش چه مستثنی و خوبست

Endek endek āb-rā duzded hevā
Dīn çünīn duzded hem aḥmaḳ ez-şumā

Germiyyet-rā duzded u serdī dehed
Hemçünān kū zīr-i kūn sengī nehed

Me-gū zinhār aṣl-ı 'ūd çūbest
Bi-bīn dūdeş çí müsteṣná u ḫūbest

Me‘ānī-i elfāẕ: *endek* azcıḳ *endek* azcıḳ *āb-rā* ṣuyı *duzded* uġrular[127],çalar *hevā* ma‘lūm *Dīn çünīn* böylece *duzded* uġurlar, çalar *hem* daḫı aḥmaḳ ma‘lūm *ez-şumā* sizden *germiyyet-rā* ṣıcaḳlıḳ ve ḥarāretiñ *duzded* uġurlar, çalar *vü serdī* serdlik, bārid, ṣo‘uḳluḳ *dehed* virir *hemçünān* böylece *kū* kí ū taḳdīrinde; ū żamīr-i ġā’ib o kimesne *zīr* altında *kūn* dübür, maḳ‘ad *sengī* bir ṭaş *nehed* ḳor *me-gū* söyleme *zinhār* aṣlā *aṣl* esās *‘ūd* ma‘lūm; ‘ūd aġacı *çūbest* çöpdür; aġacdır *bi-bīn* gör *dūdeş* -ş żamīr; ‘ūd aġacına rāci‘dir; anıñ duḫānını, tütünini *çí* ne *müsteṣná* ma‘lūm *u ḫūbest* güzeldir

Maḥṣūl-i ebyāt: Hevā ṣuyı bir maḥalden azcıḳ azcıḳ uġrular[128]; ya‘nī neṣf idüp maḥv eyler. Aḥmaḳ, hem sizden iy ehl-i dīn, dīni böylece uġrular çalar. الطبيعة سارقة والصحبة مئثرة didikleri bu ma‘nāya şāhid-i ḳavīdir. Aḥmaḳ seniñ evvelce germiyyet ü ḥarāretiñ uġrular, çalar ve saña serdlik, ṣo‘uḳluḳ virir. Meṣelā ol kimesne gibi kí, ol dübürinüñ, maḳ‘adınıñ altına ṭaş ḳor ve üstine oturtur. Ya‘nī mermer ṭaşıñ ṭabī‘ati bārdadır. Bir kimesne anı altına ḳosa ve üstine otursa lā-büd şānındandır kí, ḥarāreti ceẕb ide ve anıñ bürūdeti derūnına te’ṯīr ḳılur. İmdi aḥmaḳān, andan daḫı ziyāde mü’eṩserdir. Çāre hemān bunlardan firār itmek, ḳaçmaḳ. Aṣlā söyleme kí, ‘ūd aġacınıñ aṣlı, esāsı çöpdür, diyü. Naẓar eyle, gör kí anıñ tütüni, duḫānı ne derecede **(430b)**müsteṣnā ve güzeldir. Lâkin aṣl u esāsı aġacdır. Ne çāre? Sen anıñ rāyiḥa-i ṭayyibesine naẓar eyle ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (940) Fi’l-Meṣnevī:

كفت پيغمبر كه دائم بهر پند
دو فرشته خوش منادى ميكنند

كاى خدايا منفقانرا سير دار
هر درمشان تو عوض ده صد هزار

اى خدايا ممسكانرا در جهان
تو مده الا زيان اندر زيان

[127] Mezkûr kelime, metinde; uġurlar şeklinde yazılmıştır.
[128] Metinde “uġurlar” şeklinde yazılmıştır.

آن درم دادن سخی را لایق است
جان سپردن خود سخای عاشق است

نان دهی از بهر حق نانت دهند
جان دهی از بهر حق جاند دهند

هر که کارد کردد انبارش تهی
لیکنش در مزرعه باشد بهی

وانکه در انبار ماند و حرفه کرد
اشپش و موش و حوادثهاش خورد

Güft Peyġamber kí dā'im behr-i pend
Dü firişte ḫoş munādī mī-künend

Kāy Ḫüdāyā munfiḳān-rā sīr dār
Her diremşān Tu 'ivaż deh ṣad hezār

İy Ḫüdāyā mumsikān der-cihān
Tu me-deh illā ziyān ender ziyān

Ān direm dāden seḫā-rā lāyıḳest
Cān siporden ḫod seḫā-yı 'āşıḳest

Nān dehī ez-behr-i Ḥaḳḳ nānet dehend
Cān dehī ez-behr-i Ḥaḳḳ cāned dehend

Her kí kāred gerded anbāreş tehī
Līkineş der-mezra'a bāşed bihī

V'ān kí der-anbār māned vü ḫirfe kerd

İşpiş u müş u ḥavādiṣhāş ḫord

Me‘ānī-i elfāẓ: *güft* buyurdı *Peyġamber kí* ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleri *dā’im* ‘ale’d-devām *behr* içün *pend* ma‘lūm; pend ü naṣīḥat içün *dü* iki *firişte* melek *ḫoş* güzel *munādī* nidā *mī-küned* iderler *kāy* kí*Ey Ḫüdāyā* İy Cenāb-ı Ḥaḳḳ *munfiḳān-rā*infāḳ iden, ehl-i kerem ve seḫāyī *sīr* ṭoḳ ve ġanī *dār* ṭut *her diremşān* derem şān taḳdīrinde; -şān żamīr; münfiḳlere rāci‘dir; anıñ her diremine, her aḳçesine *Tu* Sen ‘ivaż bedel *deh* vir *ṣad* yüz *hezār* biñ *İy Ḫüdāyā* İy Cenāb-ı Ḥaḳḳ *mumsikān-rā* ṭutıcılar, māllarını ḥıfẓ idenler, buḫl ādemler *der* ẓarfiyyet *cihān* dünyāda *Tu* Sen *me-deh* virme *illā* ancaḳ *ziyān* ma‘lūm *ender* içinde *ziyān* żarar *ān* ism-i işāret *direm* aḳçe *dāden* virmek *seḫī-rā* seḫī ādeme *lāyıḳest* lāyıḳdır *cān* ma‘lūm *sipordeni*şmarlamaḳ, teslīm itmek *ḫod* ḥaḳīḳatde *seḫā-yı ‘āşıḳest* ‘āşıḳıñ seḫāsıdır *nān* ekmek *dehī* virirsiñ *ez-behr-i Ḥaḳḳ* Allâh içün *nānet* saña ekmek *dehend* virirler *cān* ma‘lūm *dehī* virirsiñ *ez-behr-i Ḥaḳḳ* Cenāb-ı **(404a)**Ḥaḳḳ içün *cānet* saña cān ve ḥayāt-ı ebedī *dehend* virirler *her kí* her kimesne kí*kāred* eger zer‘ ider *gerded* olur *anbāreş* -ş żamīr; o kimesneye rāci‘dir; anıñ anbārı *tehī* boş *līkineş* -ş żamīr; o kimesneye rāci‘dir lâkin anıñ *der* ẓarfiyyet *mezra‘a* ekin tarlası *bāşed* olur *bihī* güzel ve ziyādelik, berekāt *v’ān kí* ve ol kimesne *kí der-anbār* anbārda *māned* ḳaldı *ḥirfe* iddiḫār *kerd* eyledi *işpiş* bit*vü müş* fāre *ḥavādiṣhāş* -ş żamīr; anbārda olan ẕeḫīreye rāci‘dir; ḥavādiṣleri *ḫord* yedi

Maḫṣūl-i ebyāt: Ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleri buyurdı kí : Dā’imā pend ü naṣīḥatimden ötüri iki melek ḫoş nidā eyler. Böyle diyü kí : İy Ḫudā! Münfiḳleri, ya‘nī infāḳ idicileri, Sen ṭoḳ ve ġanī it. Anlarıñ her bir dirhemine, yüz biñ dirhem ‘ivaż, iḥsān it. İy Ḫudā! Mümsik olanlara ve māllarını ḥıfẓ idüp, buḫl idenlere dünyāda, Sen virme. İllā, ancaḳ ziyān u żarar içre ziyān u żarar vir. Ol dirhem ü dīnār virmek seḫīye lāyıḳdır. Cān teslīm itmek ḫod ‘āşıḳıñ seḫāsıdır. Ḥażret-i Ḥaḳḳ’dan ötüri, nān virirseñ anıñ muḳābil saña nān virirler ve eger Ḥaḳḳ’dan ötüri cān virirseñ; saña cān ve ḥayāt-ı ebedī virirler. Her şol kimesne kí; eger anıñ anbārı infāḳ sebebiyle boş olur lâkin aña mezra‘ada eylik ve ziyādelik , berekāt iḥsān olur. Ve ol kimesne kí, toḫmı, ẕeḫīreyi anbārda ḳodı ve iddiḫār eyledi; ḥavādiṣler fāresiyle biti ol toḫmı ve ẕeḫīreyi yedi. İtlāf vü żāyi‘ eyledi, dimekdir.

Ṣaḥīfe (941) Fi'l-Meṣnevī:

اول فکر اخر امد در عمل
خاصه فکری کو بود وصف ازل

دل بکعبه میرود در هر زمان
جسم طبع دل بکیرد ز امتنان

این در ازو کوتهی مر جسم راست
چه دراز و کوته انجاکه خداست

چون خدا مرجسم را تبدیل کرد
رفتنش بی فرسخ و بی میل کرد **(404b)**

Evvel-i fikr āḫir āmed der-'amel
Ḥāṣṣe fikrī kū büved vaṣf-ı ezel

Dil be-Ka'be mī-reved der-her zamān
Cism ṭab'-ı dil bi-gīred zi-imtinān

Īn dırāz u kūtehī mer cism-i rāst
Çí dırāz u kūteh āncā kí Ḫüdāst

Çün Ḫudā mer cism-rā tebdīl kerd
Refteneş bī-fersaḫ u bī-meyl kerd

Me'ānī-i elfāẓ: *evvel* birinci, evveli*fikr* ma'lūm *āḫir* şoñra, nihāyetinde *āmed* geldi *der* ẓarfiyyet *'amel* iş *ḥāṣṣa* ḫāṣṣat, maḫṣūṣ[en] *fikrī* bir fikir *kū* kí ū taḳdīrinde; o fikir *büved* ola *vaṣf-ı ezel* ezelī vaṣıf ola *dil* göñül *be-Ka'be* Ka'be'ye *mī-reved* gider *der* ẓarfiyyet *her zamān* her vaḳt ü zamān *cism* ma'lūm; cesed *ṭab'-ı dil* göñül ṭabi'ati *bi-gīred* ṭutar *zi-imtinān* imtināndan *īn* bu *dırāz* uzun *u kūtehī* ḳıṣalıḳ *mer*

taḥḳīḳ *cism-i rāst* ṭoġrı olan cism içündür *çí*ne *dırāz* uzun *u kūteh* ḳışa *āncā kí* ol yerde kí*Ḫüdāst* Ḫudā'dır ya'nī 'inda'llâhda *çün* çünkim *Ḫudā* Cenāb-ı Ḥaḳḳ *mer* taḥḳīḳ *cism-rā* cesedi *tebdīl* ma'lūm *kerd* eyledi *refteneş* -ş żamīr; cisme rāci'dir; anıñ gitmesi ve seyr itmesi *bī-fersaḥ* fersaḳsız *u bī-meyl* meyilsiz *kerd* eyledi

Maḥṣūl-i ebyāt: Fikriñ evveli 'amelde āḫir geldi. Fi'l-ḥaḳīḳa böyledir. Meṣelā bir mühendis, evvelā istesiñ kí bir dostını bir eve sākin eyleye; anıñ içün bir ḫāne binā eyler. Ol ḫāne tamām olduḳdan ṣoñra āḫir 'amelde ol dostını ol ḫānede sākin eyler. Anıñ fikriniñ evveli 'amelde āḫir gelmiş olur. Meṣelā āḫir, bir kimesne bir mīve yemek istese, ol mīveniñ şecerisini diker; aña nice günler terbiye eyler. Ol şecere ẓuhūra gelüp mīvesi ḥāṣıl olur. Andan ṣoñra anıñ mīvesini yir. Ol fikr, 'amelde āḫir gelmiş olur. 'Ale'l-ḫuṣūṣ bir fikir kí, ol vaṣf-ı ezel ola. Bu fikirden murād, maḳṣūd-ı İlâhī'dir ve irādāt-ı Rabbānī'dir kí; ezeli aña ṣıfat olmuşdur. Ve bu ekvān u eflākiñ ḫalḳinden maḳṣūd-ı aṣlīلولاک لولاک لما خلقت الافلاک sırrınca Sulṭān-ı Enbiyānıñ vücūd-ı şerīfi olur. İmdi fikriñ evveli, 'amelde āḫir geldiyse, ḫāṣṣat-i vaṣf-ı ezelī olan ḳaṣd-i İlâhī daḫı 'amelde āḫir gelmiş olur. **(405a)**Maḳṣūd-ı İlâhī olan Ḥażret-i Nebī'niñ vücūd-ı şerīfi olup bu ekvān u eflāki ḫalḳ eyleyüp mevcūd olduḳdan ṣoñra ve Enbiyā-yı 'İẓāmıñ daḫı vücūdaları ẓuhūr ḳıldıḳdan ṣoñra ol maḳṣūd-ı aṣlī olan Ḥażretiñ vücūd-ı şerīfini ẓuhūra getürmüş ve rütbe-i maḥbūbiyyete yetürmüş olur. Meṣelā dil, göñül her zamān Ka'be'ye gider. Ve bir ānda nice menāzil ve mesāfeyi ḳaṭ' ider. Cisim, göñül ṭabi'atini ṭutar. İmtinān-ı İlâhī ve iḥsān-ı Rabbānī'den nitekim; ارواحنا اشباحنا و اشباحنا ارواحنا buyurur. Abdāl ve ehl-i kemāliñ cisimleri rūḥ ve dil mizācını ṭutup ṭayy-i mekāna ḳādir olmuşlardır ve ṭarafetü'l-'aynda Ka'be'ye varup gelmişlerdir. Bu uzun ve ḳışalıḳ taḥḳīḳ-i cism içündür. Ve ḳurb u bu'd mekān-ı ebdāna ve cisme müte'allıḳdır. Dırāz ve kūtāhlıḳ ya'nī ḳışalıḳ nedir; ol bir mertebedekí Ḫudā'dır; ya'nī 'inda'llâh ḳurb u bu'd ve ḳışa ve uzun bunlar emṣāli olan şey'ler, mutaṣavvir olmaz. Bu cümlesi, ecsāmıñ ve maġlūb-ı ecsām olan ervāḥıñ vaṣıflarıdır. Çünkim Ḫudā-yı müte'āl Ḥażretleri, cismi tebdīl eyledi; anıñ gitmesi ve seyr itmesi bī-fersaḫ ve bī-meyl eyledi. Nitekim, ṣallá'llâhu 'aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleriniñ cism-i şerīfini Ḫaḳḳ Te'ālá Ḥażretleri tebdīl eyledi. Şeb-i Mi'rāc'da bu ḳadar mesāfe ḳaṭ' buyurup ve henüz germiyyet-i bisterleri zā'il olmadan mekānlarına 'avdet buyurdılar. Cümleniñ ma'lūmı ve muṣaddaḳı olup inkār iden kāfir olur.

Ṣaḥīfe (941):

از فراق تلخ میکویی سخن
هر چه خواهی کن و لیکن ان مکن

تلخ تر از زهر هجران هیچ نیست
در فراقت غیر پیچا پیچ نیست

صد هزاران مرک تلخ از شوق تو
نیست مانند فراق روی تو

جور دوران و هران دنجی که هست
سهل تر از بعد حق و غفلتست

از فراق این **(405b)**خاکها شوره شود
جملهٔ ذوق از فراق غوره شود

Ez-firāk-ı telḫ mī-gūyī süḫan
Herçí ḫ ̔āhī kün velīkin ān me-kün

Telḫ-ter ez-zehr-i hicrān hīç nīst
Der-firāḳet ġayr-ı pīçāpīç nīst

Ṣad hezārān merg-i telḫ ez-şevḳ-ı Tu
Nīst mānend-i firāḳ-ı rūy-ı Tu

Cevr-i devrān u her ān rencī kí hest
Sehl-ter ez-bu‘d-ı Ḥaḳḳ u ġafletest

Ez-firāḳ īn ḫākān şūre şeved

Cümle-i ẕevḳ ez-firāḳ ġūre şeved

Me‘ānī-i elfāẓ: *ez-firāḳ* ayrılıḳdan *telḫ* acı *mī-gūyī* söylersiñ *süḫan* söz *her çí* her nesneyi *ḫˇāhī* istersiñ *kün* eyle *velīkin* lâkin *ān* ism-i işāret; firāḳa *me-kün* eyleme *telḫ-ter* ziyāde acıdır *ez-zehr* zehirden *hicrān* ayrılıḳ *hīç nīst* yoḳdur *der-firāḳet* Seniñ firāḳında *ġayr* başḳa *pīçāpīç* büklüm ve ḳıvrım ḳıvrım olmaḳ *nīst* yoḳdur *ṣad hezārān* yüz biñler *merg* ölüm *telḫ* acı *ez- şevḳ-ı Tu* Seniñ şevḳ u maḥabbetinden *nīst* degildir *mānend* gibi *firāḳ* ayrılıḳ *rūy-ı Tu* Seniñ yüzinin *cevr* ma‘lūm *devrān* eflāk zamānıñ *vü her ān* her vaḳtiñ *renc kí* zaḥmet u meşaḳḳat, incinmek *hest* vardır *sehl-ter* ziyāde ḳolaydır *ez-bu‘d* uzaklıġından *Ḥaḳḳ* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ *vü ġafletest* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’dan ġāfil olmaḳdan *ez-firāḳ* ayrılıḳdan *īn* bu *ḫākhā* ṭopraḳlar *şūre* ma‘lūm *şeved* oldı *cümle-i ẕevḳ* hep ẕevḳ u ṣafā *ez-firāḳ* ayrılıḳdan *ġūre* ḳoruḳ gibi ekşi*şeved* oldı

Maḥṣūl-i ebyāt: Acı olan firāḳden, ayrılıḳdan söz söylerseñ; her nesneyi kí isterseñ eyle, lâkin bu acı olan ayrılıḳdan söz eyleme, söyleme. Hicrān ve ayrılıḳ zehrinden ziyāde acı hīçbir şey’ yoḳdur. Seniñ firāḳinde, ayrılıġında büklüm, ḳıvrım ḳıvrım olmaḳdan başḳa ġayrı bir şey’ yoḳdur. Yüz biñler acı olan ölüm, Seniñ şevḳ u maḥabbetinden, yüzüniñ firāḳı gibi degildir. Ya‘nī Seniñ yüzüniñ firāḳı böyle yüz biñler acı olan ölümden daha çetīn ve zordur. Bu zamān ve eflāk, her ān ve zamān devrinden renc ü meşaḳḳat, zaḥmet vardır. Ammā bunlar, Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ būd u ġafletinden ziyāde ḳolay ve sehldir. Ya‘nī ne ḳadar bu dünyānıñ renc u meşaḳḳatleri var ise, cümlesi ḳolaydır. İllā, Ḥaḳḳ’ıñ cemālinden bu‘d ve Andan ġāfil olmaḳdan ziyāde ṣa‘b ve çetīn şey’ yoḳdur. **(406a)**Bu ḫākler, ṭopraḳlar firāḳdan şūre oldı. Cümle ẕevḳ u ṣafā Yāriñ firāḳinden ḳoruḳ gibi ekşive ġam-ı vehm oldı. Bu firāḳ baḥsiniñ tefhīmi, ‘āşıḳlardan başḳasına muḥaldir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (942):

چون بدئ کناهرا دانی
کشت جانبی پشیمانی

ور ندا نی کناهرا که بدست

ان نشان شقاوت ابدست

Çün bedī-i günāh-rā dānī
Keşet cānibī peşīmānī

Ver ne-dānī günāh-rā kí bedest
Ān nişān-ı şeḳāvet-i ebedest

Me‘ānī-i elfāẓ: *çün* çünkí *bedī-i* kötülüġini *günāh-rā* ma‘ṣiyyet, günāhıñ *dānī* bilürsüñ *keşet* keş çeker -et seni *cānibī* ṭarafına *peşimānī* peşimānlıḳ ṭarafına *ver* eger *ne-dānī* bilmezsiñ *günāh-rā* günāh, ma‘ṣiyyet kí *bedest* kötüdür *ān* ism-i işāret *nişān* ‘alāmet *şeḳāvet* ma‘lūm *ebedest* ebedī, ezelī

Maḥṣūl-i ebyāt: Çünkí bilürsüñ ma‘ṣiyyet ü günāhıñ kötülüġüni, bedliġini kí; o günāh u ma‘ṣiyyet, seni peşīmānlıḳ cānibine, ṭarafına çeker. Ya‘nī, günāhı işledikden ṣoñra saña peşīmānlıḳ gelür. İşte böyle peşīmān olanlar, tövbe vü istiġfār ider ise, günāhları ‘afv olunur. Bunlar, hidāyet olanlardandır. Eger bilmezseñ günāhıñ vü ma‘ṣiyyetiñ kötü vü bed oldıġını; ḥattá peşīmān olup istiġfār idesiñ; bu şeḳāvet-i ebedī vü ezelī ‘alāmetidir. Ne‘ūẕu bi’llâh ya‘nī insān bi-ḥasbi’l-beşeriyye ḳażā ve ḥükm-i İlâhī veyāḫud nefsiñ azġunluġından sehv[en] ve ‘amd[en] bir günāh u ma‘ṣiyyet ẓuhūr ider ise, ‘alāmet-i hidāyet oldur kí; evvel anda peşīmān olup tövbe vü istiġfār ider. Lâkin o insān kí, günāh u ma‘ṣiyyetiñ kötü olduġını bilmez; şarābı limonata gibi içer, ḥarām u ḥelāl bilmez, peşīmānlıḳ nedir ‘aḳlına gelmez, tövbe vü istiġfārdan bī-ḫaber ḥayvān gibi. Anıñ içün ḥarām u ḥelāl yoḳdur. İşte bu şeḳāvet-i ebedī vü ezelī ‘alāmetidir kí, öyle olan insāndan yüz fersaḫ mesāfeye firār itmeli; degil müṣāḥabet ve maḥabbet ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (942) Ḳāle’l-Ḥāfiẓ:

جایی که برق عصیان بر ادم**(406b)**صفی زد
مارا چکونه زیبد دعوئ بی کناهی

Cāyī kí berḳ-i ‘iṣyān ber-Ādem-i safī zed

Mā-rā çígūne zī-bed da‘vī-i bī-günāhī

Me‘ānī-i elfāẓ: *cāyī kí* bir yer kí *berḳ* żiyānıñ ‘aksi *‘işyān* ma‘lūm *ber-Ādem-i ḥafī* Ḥażret-i Ādem-i ṣafiyyu’llâh üzerine *zed* urdı *mā-rā* bizim için *çí gūne* ne gūne *z-ībed* yaraşur *da‘vī* ma‘lūm, iddi‘ā itmek *bī-günāhī* günāhsızlıḳ

Maḥṣūl-i beyt: Şol yerde kí ‘işyān berḳı Ādem-i ṣafī üzere urdı; bize günāhsızlıḳ da‘vāsı nice yaraşur? Ya‘nī yaraşmaz. Bir dergāh-ı ‘ālī kí, berḳ-ı ḳażā ve ‘aḳılları müteḥayyir ḳılıcı şu‘le-i hikmet-i Ḫudā Ādem-i ṣafī ‘aleyhi’s-selām üzere urdı. Bize günāhsızlıḳ ve noḳṣānsızlıḳ da‘vāsı nice lāyıḳ olur; kí o ṣāf-ı beşeriyyet ve nice şeyṭāndan aḫbeṣ a‘dā-yı ‘adū olan nefs-i emmāre bi’s-sū’-i bez iledir. Hemān bize i‘tirāf-ı taḳdīrātla [129]ربنا ظلمنا انفسنا و ان لم تغفرلنا و ترحمنا لنكونن من الخاسرين Āyet-i Kerīmesi sırrınca tażarru‘ ve niyāzdan ġayrı ṭarīḳ yoḳdur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (945) Ḳāle’l-Cāmī:

ای انکه بقبلهٔ بتان روست ترا
بر مغز چرا حجاب شد پوست ترا

دل در پی این و آن نه نیکوست ترا
یک دل داری بست یک دوست ترا

İy ān kí be-ḳıble-i bütān rūst tu-rā
Ber-maġz çerā ḥicāb şüd pūst-ı tu-rā

Dil der-pey īn v’ān ne nīkūst tu-rā
Yek dil dārī best yek dūst tu-rā

[129] Sûre-i A‘râf 23. Âyet-i Kerîme.

Me‘ānī-i elfāẓ: *iy* ḥarf-i nidā *ān kí*ol kimesne kí*be-ḳıble-i bütān* putlarıñ ḳıblesine *rūst* yüzüñdür *tu-rā* seniñ *ber-maġz* bir şey’iñ içi, lebi *çerā* niçün *ḥicāb* maḥcūb *şüd* oldı *pūst-ı tu-rā* seniñ ḳabūġundan *dil* göñül *der* ẓarfiyyet *pey* izinde, arḳasında *īn* bu *v’ān* o *ne nīkūst* eygü degildir *tu-rā* saña *yek dil* bir göñül *dārī* ṭutarsıñ *best* besī, kāfīdir *yek* bir *dūst* maḥbūb *tu-rā* saña

Maḥṣūl-i ebyāt: İy kimesne kí, seniñ yüzüñ putlarıñ ḳıblesidir. Ya‘nī şehevāt-ı nefsāniyye ve ārzū-yı hevā cānibinedir. Ya‘nī bir şey’iñ leb ü içi ḳabuġundan maḥcūb olur; olmamalı. Meṣelā; fındıġıñ içi ḳabuġundan maḥcūb olmamalı. **(407a)**Ya‘nī ḳabuġu aña perde vü ḥicāb olmamalı. Bu şehevāt ve ārzū-yı nefsāniyye ḳabuġı lebidir. Bunuñ içi maġz gibidir. Niçün bu şehevāt ve ārzū-yı hevā saña ḥicāb oluyor ve anlara ṭapub bāṭın ve ḥāḳīḳat ṭarafını terk idersiñ. Çünkí bu gçze görünen eşyā’ cümlesi ḳabuġ gibidir. bunlarıñ lebi, içi ḥaḳīḳati sırr-ı tevḥīddir. İş böyle ise, göñlini bunuñ ve anıñ arḳasında eylemek saña eygü degildir. Ya‘nī bu ẓāhir eşyā’ya meyl ü maḥabbet idüp göñül virmek ‘abeṣdir. Meṣelā, fındıġıñ ḳabuġına maḥabbet itmek, aña göñül virmek olur mı? Maṭlūb, anıñ lebi, içi fındıġıdır. İşte böyle iç yüz milyon eşyā’ya meyl ü maḥabbet ile göñül virmekden ise, bir göñül ṭut kāfīdir ve bir dost, maḥbūb, saña vāfīdir. Ya‘nī, göñlüni bir olan Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a baġla ve maḥabbet eyle, saña dünyā ve āḫiretde kāfī [vü] vāfīdir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (945):

ازان محراب ابرو رو مکردان
اکر در مسجدی ور در خرابات

Ez-ān miḥrāb-ı ebrū rū me-gerdān
Eger der-mescidī ver der-ḫarābāt

Me‘ānī-i elfāẓ: *ez-ān* ism-i işāret andan *miḥrāb* ma‘lūm *ebrū* ḳaşları *be-rū*yüz *me-gerdān* döndürme, çevirme *eger der-mescidī* mescide *ver* ger *der ḫarābāt* meyḫānede

Maḥṣūl-i beyt: O ḳaşlarıñ miḥrāndan yüz döndürme, çevirme. Ya‘nī maḥbūbıñ ḳaşlarını miḥrāba teşbih idüp, ‘āşıḳ yüzüni anıñ ḳaşlarından çevirmesün.

Eger mescidde ve eger meyḫānede buradakí maḥbūbdan murād Maḥbūb-ı Ḥaḳīḳī olan Cenāb-ı Ḥaḳḳ'dır. Ya'nī eger cāmi'de ve eger cāmi'niñ ġayrı olan meyḫānede ya'nī ḳanġı yerlerde nerede olur iseñ yüzüni Cenāb-ı Ḥaḳḳ'dan çevirme. Dā'imā seniñ yüzüñ Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ şerī'at ve ṭarīḳat tevessüllerine olsun, oraya müteveccih olup oraya seyr ü ḥareket eyle, dimekdir 'azīzim.

Ṣaḥīfe (946) Fi'l-Meṣnevī:

جز عنایت کی کشاید چشم را
جز محبت کی نشاند خشم را

جهد بی توفیق خود کس را مباد
در جهان و الله اعلم بالرشاد

(35) **(407b)**ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca'at oluna.

Ṣaḥīfe (947) Ḳāle's-Sa'dī:

وکر سیم اندو ده باشد نحاس
توان خرج کردن برنا شناس

منه اب زر جان من برپشیز
که صراف دانا نکیرد بچیز

(849) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca'at oluna.

Ṣaḥīfe (947) Ḳāle's-Sa'dī:

در بسته بروی خود ز مردم
تا عیب نکسترند مارا

در بسته چه سود عالم الغیب
دانای نهان و اشکارا

Der beste be-rūy-ı ḫod merdüm
Tā ‘ayb ne-gosterend mā-rā

Der beste çí sūd ‘Ālimu’l-ġayb
Dānā-yı nihān u āşikārā

Me‘ānī-i elfāẓ :*der* ḳapu *beste* baġlanmış *be-rūy-ı ḫod* kendü yüzimize *zi-merdüm* insān, ādemden *tā* ḥattá*‘ayb* ma‘lūm*ne-gosterend* döşemeyeler ya‘nī muṭṭali‘ olup inşā’ eylemeyeler *der* ḳapu *beste* baġlanmış *çí* ne *sūd* fā’ide *‘ālimu’l-ġayb* ġayb bilici Cenāb-ı Ḥaḳḳ’dan *dānā-yı* bilici *nihān* gizlü *vü āşikārā* ẓāhir, āşikārā

Maḥṣūl-i ebyāt:Üstümüze, yüzimize ādem, insāndan ya‘nī ḫalḳ-ı ‘ālemden ḳapuyı baġlamışız. Ya‘nī merdümden ‘aybımızı gizlemişiz. Ḥattá ‘aybımızı döşemeyeler; ya‘nī vāḳıf olup fāş itmeyeler. Bize ḳapu baġlamaḳ ne fā’ide virür. ‘Ālimü’l-ġayb olan Cenāb-ı Ḥaḳḳ kí, gizlü ve āşikārā olanları bilici ve esrār u ḫafāyā Aña gün gibi āşikāredir. Ā bī-çāre, kimden setr ideyorsuñ? Evet, insānlardan olabilir; lâkin Cenāb-ı Ḥaḳḳ’dan setr itmek olur mı? Aṣıl maḳṣūd Cenāb-ı Ḥaḳḳ’dır. İnsānlar ile aḫẕ u i‘ṭāmız yoḳdur. Ḥattáالحیاء من الایمانḤadīṯ-i Şerīfi, işte böylece tenhā oṭada, evde bir fi‘l-i şenī‘aden bedā’ idecek iken, orada Cenāb-ı Ḥaḳḳ mevcūd olup görüyor, diyü Ḥaḳḳ’dan ḥayā’ idüp o işi terk itmek īmāndandır ‘azīzim. Yoḫsa الحیاء یمنع الرزق Ḥadīṯ-i Şerīfi mūcibince maḫlūḳdan ḥayā itmek degildir. Maḫlūḳdan ḥayā’ itmemeli; zīrā kí rızḳı men‘ ider. Bu da tekebbürden ilerü gelür. Ya‘nī ḥerīfiñ ‘aẓamet ü kibrine doḳunur gidüp bir ẕāt-ı ‘ālī-ḳadrden bir şey’ ṭaleb itmek; bu da niyeti bilür. Çünkí her şey’ niyet ile olur. خیر من علمه **(408a)** نیت المومن Ḥadīṯ-i Şerīfi mūcibince Evliyā-yı Kirām’dan bir ẕātı cenāze namāzına da‘vet eylemişler. Nitekim ḥāżır degil diyü terk itmiş, gitmiş. Evet, ne niyete cenāze namāzı ḳılmalı. Ma‘lūm, ẓāhiri o mevtāya du‘ā ve maġfiret ṭaleb eylemek ise de, her şey’iñ bir de buṭūnı, ḥaḳīḳati vardır. İşte o evliyānıñ niyyet-i buṭūnı ḥāżır olamadıġından cenāze namāzını

terk itmiş. Ẕāt[en] bu namāzda farż-ı kifāyedir. Ya‘nī birḳaç kimesneniñ edāsıyla dīgerlerinden sāḳıṭ olur.

Ṣaḥīfe (948) Ḳāle’l-Ḥāfiẓ:

هر چند كه هجران ثمر وصل برآمد
دهقان جهان كاج كه اين تخم نكشتى

Her çend kí hicrān-ı ṣemer vaṣl ber āmed
Dihḳān-ı cihān kācki īn toḫm ne-keştī

Me‘ānī-i elfāẓ: *her çend kí* her ne ḳadar kí*hicrān* firāḳ, ayrılıḳ *ṣemer* mīve *vaṣl* viṣāl’den *ber* yuḳaru *āred* getür *dihḳān* zerrā‘ ve ekinci *cihān* dünyā *kācki* kāşkí*īn* bu *toḫm* ma‘lūm *ne-keştī* ekmedi

Maḥṣūl-i beyt: Her ne deñlü kí hicrān, viṣāl ṣemerini getürür;cihānıñ Zerrā‘ı kāşkí bu toḫımı zirā‘at itmeyeydi. Ya‘nī ‘ālem-i ervāhda cunūd-ı muḥibbinde olan ervāh-ı ḳudsiyyelerden ve leẕẕet-i ḫiṭāb-ı ‘İzzet hüviyyetinden, hicrān u firāḳıñ elemi her ne ḳadar ṣemere-i vaṣlını ḥāṣıl iderse de; kāşkí ne olaydı Zerrā‘-ı cihān olan Cenāb-ı Ḥaḳḳ bu hicrān toḫumını ekmeyeydi. ḫaberi sırrınca ne olaydı ليت امى لم تلدنى bu cihāna gelmeyeydim ve bu elem-i hicrānı görmeyeydim, dimekdir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (948) Ḳāle’s-Sa‘dī:

بسا نام نيكويى پنجاه سال
كه يک نام زشتش كند پايمال

Besā nām-ı nīkūyī pencāh sāl
Kí yek nām-ı zişteş küned pāymāl

Me‘ānī-i elfāẓ: *besā* çoḳ *nām* ma‘lūm *nīkūyī* eygü *pencāh* elli *sāl* senelik *kí*ḥarf-i rabṭ *yek* bir *nām* ma‘lūm *zişteş* -ş żamīr; nāma rāci‘dir; zişt kötü *küned* ider *pāymāl* ayaḳ altında perīşān ider

Maḥṣūl-i beyt: Seniñ elli senelik çoḳ eygü nāmını bir kötü nām, anı pāymāl ider. Ya‘nī elli senede ḳazandığıñ eygü nāmı, bed kötü nām pāymāl ider. Öyledir; meṣelā **(408b)**elli senelik ‘ābid u zāhid bir ādem, birgün meyḫānede görseler işte elli senelik ‘ābid nāmı meyḫānede pāymāl olur. anıñ içün derler kí, eygü nām ḳazanması çetīn ve zordur; lâkin kötü nāmı ḳazanmaḳ yarım sā‘atde olur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (949):

با وجود لب جان بخش تو ای آب حیات
حیفم آید سخن از چشمهٔ حیوان کفتن

Bā vücūd-ı leb-i cān-baḫş-i tu iy āb-ı ḥayāt
Ḥayfem āyed süḫan ez-çeşme-i ḥayvān güften

Me‘ānī-i elfāẓ: *bā* mea‘ ma‘nāsına *vücūd* mevcūd *leb* dudaḳ *cān* ma‘lūm *baḫş* baḫşlayıcı *tu* seniñ *iy* ḥarf-i nidā *āb-ı ḥayāt* ma‘lūm; ḥayāt ṣuyı *ḥayfem* baña ḥayf, yazıḳ *āyed* gelür *süḫan* söz *ez-çeşme-i* ma‘lūm; çeşme *ḥayvān* ḥayāt *güften* söylemek

Maḥṣūl-i beyt: İy āb-ı ḥayāt gibi olan Cenāb-ı Resūl-i Kibriyā! Seniñ cān-baḫş u iḥsān idici leb-i şerīfiñ mevcūd iken, baña ḥayf, yazıḳ gelür kí; ḥayāt çeşmesinden söz söylemek. Ya‘nī, seniñ ḥużūr-ı şerīfinde söz söylemek ve ‘ilm-i ledunnīden dem urmaḳ benim ḥayf u yazığımı mūcib olur kí, kimdir seniñ ḥużūr-ı sa‘ādetinde ḥükm ve ‘ilm-i İlâhī’den söz söyler? Hīç deryā-yı bī-nihāyetiñ yanında çeşme punarıñ laḳırdısı olur efendim?

Ṣaḥīfe (949) Fi’l-Meṣnevī:

مسجد اصحاب مسجدرا نواز
تو مهی شب دمی با ما بساز

تا شود شب از جمالت همچو روز
ای جمالت افتاب جان فروز

ای دریغا کان سخن از دل بدی
تا مراد آن و تو حاصل شدی

Mescid [u] aṣḥāb-ı mescid-rā nevāẕ
Tu mehī şeb-i demī bā-mā bi-sāz

Tā şeved şeb ez-cemālet hemçü rūz
İy cemālet āfitāb-ı cān-furūz

İy dirīġā k'ān süḫan ez-dil budī
Tā murād-ı ān u tu ḥāṣıl şüdī

Me'ānī-i elfāẕ: *mescid* ma'lūm *aṣḥāb-ı mescid-rā* mescid ṣaḥābelerini *nevāẕ* oḫşa *tu* sen *mehī* Māh-ı nevvarsıñ *mā* biz *şeb* gice *demī* bir nefes *bā-mā* bizimle *bi-sāz*düzül muḳārenet ḳıl *tā* ḥattá*şeved* ola*şeb* gice *ez-cemālet* seniñ cemālinden *hemçü* gibi *rūz* gündüz *iy* ḥarf-i nidā *cemālet* seniñ cemāliñ *āfitāb* güneş *cān* ma'lūm *furūz* żiyālandırıcı *dirīġā* yazıḳ, ḥayf *k'ān* kí ān taḳdīrinde ism-i işāret *süḫan* söz *ez-dil* göñülden *budī* olaydı *tā* ḥattá*murād-ı ān* anıñ **(409a)**murādı *vü tu* seniñ murādıñ *ḥāṣıl* ma'lūm *şüdī* olurdı

Maḥṣūl-i ebyāt: Bu beyit mescid-i ḍırār ḥaḳḳında söylenmişdir.Ya'nī munāfiḳīn Ḳubā'da mescid-i ḍırārı binā' vü inşā'sına me'ẕūniyyet içün Efendimize mürāca'at eylediler. Ḥikāyesi meşhūr ve ma'rūfdur. Efendimize böyle didiler kí: Teşrīf buyuruñ; mescidi ve mescid ṣāḥiblerini oḫşa, iltifāt buyur. Sen, māh-ı münevversiñ; biz şeb-i siyāhız. Bizimle düzülve muḳārenet ḳıl. Ḥattá seniñ cemāliniñ żiyāsından gice, gündüz gibi ola. İy Resūl kí, seniñ cemāliñ cān-rūşen ve żiyālandırıcı güneş gibidir. İy ḥayf, yazıḳ o münāfiḳlara kí, anlarıñ o sözleri göñülden olaydı; ḥattá anlarıñ murādları ḥāṣıl olurdı. Lâkin anlar, münāfiḳ olduḳlarından mescid binā' vü inşā'sı rıżā-yı Ḥaḳḳ içün degildir. Ancaḳ mü'minīn beynlerinde tefriḳa vü nifāḳ bıraḳmaḳ içün idi. Ḳıṣṣası ṭavīldir; maḥaline mürāca'at oluna.

Ṣaḥīfe (950) Ḳāle’s-Sa‘dī:

هنر بنمای اکر داری نه کوهر
کل از خارست و ابراهیم از آزار

(186) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (952):

فتنها در انجمن پیدا شود از سوز من
چون مرا در خاطر آید مسکن و مأوای دوست

Fitnehā der-encümen peydā şeved ez-sūz-ı men
Çün merā der-ḫāṭır āyed meskin u me’vā-yı dūst

Me‘ānī-i elfāẓ: *fitnehā* fitneniñ cem‘idir; fitneler *der* ẓarfiyyet *encümen* meclis *peydā* ẓāhir u āşikār *şeved* olur *ez-sūz-ı men* benim ḥarāretimden *çün* çünkí*merā* bize *der*ẓarfiyyet *ḫāṭır* ḫāṭıra *āyed* gele *meskin* sākin olunacaḳ maḥal *me‘vā-yı dūst* dostuñ, maḥbūbuñ me‘vāsı vü maḥalli

Maḥṣūl-i beyt: Benim söz ve ḥarāretimden meclisde fitneler peydā vü ẓāhir olur. Çünkim bizim ḫāṭırımıza dostuñ meskin [ü] me’vāsı gele. İşte ol zamān bizde olan ḥarāret-i ‘ışḳ u maḥabbetden, oldığımız meclisde fitneler peydā vü āşikār olur. Ya‘nī, bu ‘ışḳ u maḥabbetden ḫalḳ birbirine girer. Kimi ağlar, kimi āh ider, **(409b)**kimi vāh ider. Herkes bir dürlü mest ü ḥayrān olur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (952) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

طهارت ار نه بخون جکر کند عاشق
بقول مفتی عشق اش درست نیست نماز

Ṭahāret er ne be-ḫūn-ı ciger küned ‘āşıḳ
Be-ḳavl-i müftī-i ‘ışḳeş dürüst nīst namāz

Me‘ānī-i elfāẓ: *ṭahāret* ma‘lūm *er* eger *ne* degil *be-ḫūn* ḳan ile *ciger* ma‘lūm *küned* ide *‘āşıḳ* ma‘lūm *be-ḳavl* söz *müftī* efendi *‘ışḳeş* -ş żamīr; ‘ışḳa rāci‘dir; anıñ ‘ışḳı *dürüst* bütün ṭoġrı *nīst* degildir *namāz* ṣalāt

Maḥṣūl-i beyt: ‘Āşıḳ eger kendisini ciger ḳanıyle pāk-i ṭāhir itmeye; ‘ışḳ-ı müftīniñ ḳavliyle anıñ namāzı dürüst [ü] ṭoġrı degildir. Ya‘nī rāh-ı ‘ışḳda belālar çeküb, ciger ḳanını dā’imā dīde-i ḥūn-bārından revān itmekle لا تقربوا الصلوة و انتم سکاریAyet-i Kerīmesi sırrınca,[130] māl u evlād u ‘ıyāl ve ma‘rifet ü ṭā‘at u kerāmet sarḫoşluġundan ve bunlar ile maġrūriyyet ve bunlara maḥabbet belālarından ve ta‘alluḳāt-ı māsīvā-ālūdeliklerinden ‘āşıḳ eger kendisini ve manẓar-ı Raḥmān olan ḳalbini ṭahāret-i ma‘neviyye ile pāk itmeye; ‘ışḳ-ı müftīniñ ḳavliyle ġazāsı dürüst ve maḳbūl degildir. Ya‘nī teveccüh ve i‘tā‘at ve inḳiyādı noḳṣāndır, dimekdir.

Ṣaḥīfe (952) Fi’l-Meṣnevī:

روی نا شسته نبیند روی حور
لا صلوة کفت الا بالطهور

Rūy-ı nā-şuste ne-bīned rūy-ı ḥūr
Lā ṣalâtu güft illā bi’ṭ-ṭuhūr

Bu beyt-i şerīf sehlü’l-mümteni‘ ḳabīlindendir, kí mıṣra‘-ı ṣānīniñ mıṣra‘-ı evvele aṣlā münāsebeti yoḳdur. Pes, bi’ż-żarūrī beynhümāda münāsebet bulunmaḳdan ötüri ba‘ż-ı elfāẓ taḳdīr itmege muḥtāc oldı. Ve ol taḳdīr-i elfāẓ iki vecihle mümkin olur: Vech-i evvel oldur kí; mıṣra‘-ı ṣānīye ‘illet ola. Ḳarīne-i kelāmdan müstefād olan maḥẕūfı, ve muṣallī nīz ne-şeved, lafẓına pes taḳdīr-i kelām bu olur kí; derūnı, nā-şuste ne-bīned rūy-ı hūr ve muṣallī nīz ne-şeved, z’ān kí Lā ṣalâtu illā bi’ṭ-ṭuhūr güft Nebī ‘aleyhi’s-selām. Ve vech-i ṣānī oldur kí; mıṣra‘-ı ṣānī, mıṣra‘-ı evvelden nāşī olan su’āl-i muḳadderiñ cevābına ‘illet olur ve ḳarīne-i kelām bu su’āl-cevāba delālet ḳılur. Taḳdīr-i kelām; Çerā nemī-bīned? **(410a)**dimek olur. Cevāb-ı ṣalâteş kí, sebeb-i duḫūl-i Cennet ve dīden-i ḥūr büved fāsıdest, zīrā lā ṣalâtu illā bi’ṭ-ṭuhūr güftest

[130] Sûre-i Nisâ 43. Âyet-i Kerîme.

Nebī ‘aleyhi’s-selām. Pes bu elfāẕ-ı muḳaddere imtiḥān[en]; li-eẕhāni’ṭ-ṭālibīn ve i‘timād[en]; ‘alā efhāmi’l-‘ālimīn ḥaẕf olundı. Zīrā ‘ālim olanlar buyururlar kí; buleġā kelāmlarında gāh olur şarṭı meşrūṭ menzilesine tenzīl iderler ve cüz’ī ẕikr idüp küllī murād ḳılurlar. Bunuñ gibidir; imdi ṣalāt daḫı ṭahāretden ‘ibāret oldıġı içün ṣalātı, nemī-bīned rūy-ı ḫūr denilmek maḥalinde; rūy-ı nā-şuste ne-bīned rūy-ı ḥūr denildi. Ve cüz’-i ḳavl-i küll menzilesine tenzīl ḳılındı. Nükte budur kí; ṣalâtıñ ṭahāret üzere mübtenī olmasını ve ṣalât-ı bilā ṭahāret olmamasını ve muṭlaḳā vech-i ẓāhir u bāṭını vużū’ ile ṭāhir eyleyenleriñ ḥūrānı görmemesini ve ṭāhir eyleyenleriñ Cennete girmesini ve ḥūrānı görmesini iş‘ār eyler kí; bir feḥvā الطيبات للطيبين والطيبون للطيبات Cennāt-ı maḳāmāt-ı ṭayyibīndir ve ezvāc-ı muṭahhara ṭayyibīn ve ṭāhirīn olan ricāl içün muḳadder ve müteyessirdir. Ve bu ma‘nālar ḥūr-ı Cennet-i i‘lāda olan mir’āt-ı cemīleniñ ismi oldıġı iḥtimāli iledir. Ve ol mir’āt-i cemīleye ḥurī tesmiye olunması şiddet-i sevād-ı ‘aynında şiddet-i bi-yāż-ı ‘aynı ziyāde oldıġı ‘itibārladır. Bu ṣıfat-ı Maḥbūbe-i Ḥaḳīḳī olan ẕāt-ı cemīlü’ṣ-ṣıfātda daḫı bulunur. Sevād-ı ‘aynden murād buṭūn vü ḫafā ve bi-yāż-ı ‘aynden murād ẓuhūr ve cilā olmaḳ üzere pes bu mülābese ile ḥūr-ı ẕāt cemīlü’ṣ-ṣıfāt olan Ḥażret-i Maḥbūbe-i Ḥaḳīḳī’den isti‘āre olmaḳ maḥale münāsibdir kí, anıñ meşhūd ve mir’āti ṣalâtdir kí; الصلاة معراج المومن والصلاة صلة بينالعبد والرب والمصلى يناجى ربه و قرة عينى فى الصلوة Ḥadīṯ-i Şerīfleri bu ḫuṣūṣa şāhiddirler. Bā-ḫuṣūṣkí,‘ayn-ı muṣallī müşāhede-i Maḥbūbdan ḳarīr olması muḳarrerdir. Pes bu muḳaddime ma‘lūm oldıysa ma‘nā oldur kí, nā-pāk ḫūyuñ ve nā-şuste rūyuñ yüzi ve gözi **(410b)**görmez. Ṣalātda Celāl u Cemālle ve ẓuhūr u ḫafā ile muttaṣıfa olan Maḥbūb-ı Ḥaḳīḳī’niñ vech-i münīrini zīrā Peyġamber ‘aleyhi’s-selām salât cā’iz olmaz illā ṭuhūr ile olur, buyurdı. Muṭlaḳ kemāle munṣarıf olur ve murād-ı ṭahāret-i kāmile olur. Pes ol vech-i bāḳīsiniñ ṣalâtde şuhūdı, ẓāhir ü bāṭını şuste olan ve ẕātını ve ṣıfātını ṭāhir ḳılan muṣallīlere müteyessirdir, dimek olur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (953):

مکر حق سر چشمۀ این مکرهاست
قلب بین اصبعین کبریاست

انکه سازد در دلت مکر و قیاس

اتش داند زدن اندر پلاس

Mekr-i Ḥaḳḳ ser-çeşme-i īn mekrhāst
Ḳalb beyn-i aṣba‘ayn-i Kibriyāst

Ān kí sāzed der-dilet mekr u ḳıyās
Āteş dāned zeden ender pelās

Me‘ānī-i elfāẓ: *meger* ma‘lūm *Ḥaḳḳ* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ mekri *ser* baş *çeşme-i* ma‘lūm *īn* bu *mekrhās*t mekriñ cem‘idir; mekrler, ḥīleler, ḫud‘alar*ḳalb* göñül *beyn* ortasında *eṣbe‘ayn* iki parmaḳ *Kibriyāst* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ *ān kí* ol kimesne kí*sāzed* düze *der* ẓarfiyyet *dilet* seniñ göñlünde *mekr u ḳıyās* ma‘lūm *āteş* ma‘lūm *dāned* bilür *zeden* urmaḳ *ender* içinde *pelās* mekr ü ḥīle ma‘nāsınadır.

Maḥṣūl-i ebyāt: Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ mekri mekrleriñ ser-çeşmesidir. Ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ mekrine ḳarşu kimesne mekr idemez. Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ mekri ne dimek oldıġı erbābınıñ ma‘lūmıdır. Göñül, Cenāb-ı Kibriyā’nıñ iki parmaġı arasındadır. Buradakíiki parmaḳdan murād; Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ Celāl ve Cemāl isimleriniñ ḳuvvet u ḳudreti dimekdir. Ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳḳ, göñülleri Celāl ve Cemāl esmā-yı İlâhiyyesiniñ arasında istedigi gibi taṣarruf ider. Ya‘nī maẓhar-ı Celāl ve maẓhar-ı Cemāl olmaḳdan kināyedir. Ol kimesneniñ göñli, kí Cenāb-ı Resūl-i Ekrem ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz’e mekr ü ḳıyās itmek düzer. Efkār ider, bilür kí anıñ mekr ü ḥīlesine āteş urdı. Ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳḳ, o kimesneniñ mekr ü ḥīlesi āteş-i ḳahr-ı İlâhiyyesi ile yaḳar, ve kün fe yekūn ider, dimekdir.

Ṣaḥīfe (953):

از این هلاک میندیش و باش مردانه
که این هلاک بود موجب خلاص و نجات

Ez-īn helāk me-yendīş vü bāş merdāne
Kí īn helāk büved mūcib-i ḫalāṣ u necāt

Me‘ānī-i elfāẕ: *ez-īn helāk* **(411a)**bu helākden *me-yendīş* endīşe vü efkār itme *vü bāş* ol *merdāne* şecī‘ ü merd-i kāmil dimekdir. *kí* zīrā *īn helāk* ma‘lūm *büved* olur *mūcib-i ḫalāṣ* ḳurtulmaġı *u necāt* daḫı necātı mūcib olur

Maḥṣūl-i beyt: Bu beyit, fī-sebīli’llâh ġazā iden mü’minīn ḥaḳḳındadır. Muḥārebede şehīd ve helāk olmaḳ efkār u endīşesini itme. Merdāne, şecī‘ u bahādır [ve] merd-i kāmil ol. Zīrā bu şehīdlik ve helāk, dünyā vü āḫiret zaḥmet u meşaḳḳatden ve ‘aẕāb-ı caḥīmden ḫalāṣ ile necāt-ı fevz-i ezelī vü ebedī vü sermedīyi mūcib olur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (954) Ḳāle’l-Ḥāfiẓ:

قلندری نه به ریشست و موی ویا ابرو
حساب راه قلندر بدانکه موی بموست

کذشتن از سر مو در قلندری سهلست
چو حافظ انکه ز سر بکذرد قلندر اوست

(602) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (954):

آن بیع را که روز ازل با تو کرده ایم
اصلا در ان حدیث اقاله نمیرود

Ān bey‘-rā kí rūz-ı ezel bā-tu kerde-īm
Aṣlā der-ān ḥadīṯ iḳāle nemī-reved

Me‘ānī-i elfāẕ: *ān* ism-i işāret *bey‘-rā kí* mubāye‘a, bī‘at itmek *rūz-ı ezel* ezel güni *bā-tu* seniñ ile *kerde-īm* eylemişim *aṣlā* ḳaṭ‘ā, ebedā *der* ẓarfiyyet *ān* ism-i işāret *ḥadīṯ* söz, kelām *iḳāle* ṣoḥbet *nemī-reved* dönmez

Maḥṣūl-i beyt: Aṣḥāb-ı Güzīn ile ṣallá'llâhu 'aleyhi ve sellem Efendimiz'iñ bī'at eyledikleri ḥaḳḳındadır. Ol mübāye'a kí, rūz-ı ezelde Yā Resūla'llâh, z̲āt-ı risālet-penāhīñiz ile eylemişim; aṣlā, ebedā o sözden ve ol ṣoḥbetden dönmezim. Ya'nī, ezel-i azālde seniñle eyledigim 'ahd ü söz üzereyim, dimekdir.

Ṣaḥīfe (954):

ای بنده از تو بذل کردن نفس و مال
و از من عطا دادن بهشت بی زوال

İy bende ez-tu be̲zl kerden nefs u māl
Vü ez-Men 'aṭā dāden behişt-i zevāl

Me'ānī-i elfāz̲: *iy* ḥarf-i nidā *bende*ḳu*lez-tu* senden *be̲zl* ma'lūm *kerden* eylemek *nefs u māl* nefsini ve mālını be̲zl itmek *vü ez-Men*Benden *'aṭā* iḥsān u kerem **(411b)***dāden* virmek *behişt-i bī-zevāl* dā'im-i bāḳī olan Cennet

Maḥṣūl-i beyt: Ṭaraf-ı İlâhiyye'den ḳullarına ḫiṭābdır : İy ḳul! Senden nefs ü māl bz̲l itmekdir ve Benden aña muḳābil 'aṭā vü iḥsān ve dā'im-i ebedī olan Cennet virmekdir. Mā-şā'a'llâhu kāne. Böyle aḫz̲ ü 'aṭāya cānlar ḳurbān 'azīzim.

Ṣaḥīfe (955) Fi'l-Me̲snevī:

خویش را نشناخت مسکین آدمی
از فزونی آید و شد در کمی

خویشتن را ادمی ارزان فروخت
بود اطلس خویش بر دلقی بدوخت

Ḫ'īş-rā nişnāḫt miskīn ādemī
Ez-füzūnī āyed u şüd der-kemī

Ḫ̔īşten-rā ādemī erzān furūḫt
Būd aṭlas ḫ̔īş ber-delḳī bi-dūḫt

Me‘ānī-i elfāẓ: *ḫ̔īş-rā* kendüni *nişnāḫt* ṭanımadı, añlamadı *miskīn* ma‘lūm *ādemī* insān, ādem *ez-füzūnī* ziyādelik; burada mertebe-i fażīlet ve ‘ālem-i ḥaḳīḳat ve mertebe-i rūḥāniyyet murāddır. *āyed* geldi *u şüd* oldı *der* ẓarfiyyet *kemī* noḳṣāniyyet *ḫ̔īş-rā* kendüni *ādemī* ādemoġlı *erzān* ucuz *furūḫt* ṣatdı *būd* idi *aṭlas* ma‘lūm *ḫ̔īş* kendüsi *ber* üzere *delḳī* bir köhne ḫırḳaya *bi-dūḫt* dikdi ve yama itdi

Maḥṣūl-i ebyāt: Miskīn ādemī kendiniñ mertebesini añlamadı.Füzūnluḳ ‘āleminden ve fażīlet mertebesinden geldi kí; ya‘nī ‘ālem-i ḥāḳīḳat ve mertebe-i rūḥāniyyet ve aḥsen-i taḳvīm olan ṣūret-i aṣliyyeden, ‘ālem-i şuhūt ve ṭabī‘ate reddolundı; noḳṣān u kemlige gitdi ve ‘ömrüni leẕẕet-i fāniyyede żāyi‘ itdi. Ādemoġlı kendüni ucuz ṣatdı. Nefsinde gūyā bir aṭlas idi. Kendüyi bir delḳ-i köhneye dikdi ve yama itdi. Ya‘nī ḫırḳa-i cismine ziyāde müte‘alliḳ ve āzāde iken, aña ḫādım oldı ve aña ḫidmet-i ‘ayn-ı noḳṣān ve ḫüsrān iken aña nef‘ u sūd eyledi. Kemā-ḳāle’l-İmāmü’l-Bestī:

زيادة المرء فى دنياه نقصان
و ربحه غير محض الخير حرمان

يا خادم الجسم كم تسعى لخدمته
و تطلب الربح ممافه خسران

اقبل على النفس و استكمل فضائلها
بانت بالنفس لا بالجسم انسان

Ṣaḥīfe (955) **(412a)**Ḳāle’l-Kāşifī:

سنک بينداز و كهر می ستان
خاک زمين می ده و زر می ستان

در عوض فانی خوار و حقير

نعمت پاکیزۀ باقی بکیر

Seng beyendāz u güher mī-sitān
Ḫāk-zemīn mī-deh vü zer mī-sitān

Der-ʻivaż-i fānī-i ḫˇor u ḥaḳīr
Niʻmet-i pākīze-i bāḳī bi-gīr

Meʻānī-i elfāẓ: *seng* ṭaş *beyendāz* at *vü güher* cevheri *mī-sitān*al*ḫāk* ṭopraḳ *zemīn* arż, yer *mī-deh* vir *vü zer* altun *mī-sitān* al*der* ẓarfiyyet *ʻivaż* bedel *fānī* maʻlūm *ḫˇor* vü ḥaḳīr ḫor ve ḥaḳīr olan fānīyi *niʻmet* maʻlūm *pākize* pāk ve ṭāhir *bāḳī* maʻlūm *mī-gīr* ṭut

Maḥṣūl-i ebyāt: Ṭaş at, cevheri al. Ṭopraġı vir; altunı al. Ḫor ve ḥaḳīr olan fānī şeyʼiñ ʻivażına, bedeline niʻmet-i pāk u ṭāhir ve bāḳī olanı ṭut. Yaʻnī bu dünyānıñ metāʻı āḫiret metāʻına nisbet[en] ṭaş gibidir ve āḫiret metāʻı cevher gibidir. Bu dünyānıñ metāʻı ṭopraḳdır; āḫiret metāʻı altundır. Bu dünyāyı terk it; āḫireti al. Bu fānī ve ḫor ve ḥaḳīr olan dünyānıñ metāʻınıñ bedeline vü ʻivażına bāḳī vü dāʼim, pāk u ṭāhir olan niʻmeti ṭut ʻazīzim. Bu sözler, ehl-i tevḥīd ve āḫīreti taṣdīḳ idenler içün olur sulṭānım.

Ṣaḥīfe (955) Fiʼl-Meṣnevī:

کالۀ که هیچ خلقش ننکرید
از خلاقت آن کریم آنرا خرید

هیچ قلبی پیش او مردود نیست
زانکه قصدش از خریدن سود نیست

Kāleʼi kí hīç ḫalḳeş nengerīd
Ez-ḫalāḳat ān Kerīm ān-rā ḫarīd

Hīç ḳalbī pīş-i Ū merdūd nīst
Z'ān kí ḳaṣdeş ez-ẖarīden sūd nīst

Me'ānī-i elfāẓ: *kāle'i* bir ḳumaş bir metā' kí*hīç* aşlā *ẖalḳeş* -ş żamīr; ḳumaşa rāci'dir. *ẖalḳ* maẖlūḳ *nengerīd* baḳmadı, naẓar itmedi *ez-ẖalāḳat* ẖalāfetinden, köhne olmasından *ān* ism-i işāret *Kerīm* ma'lūm *ān-rā* o ḳumaş, metā'ı *ẖarīd* ṣatun aldı *hīç* aşlā *ḳalbī* ḳalb geçmez, aḳçe vesā'ire *pīş* öñünde *Ū* żamīr; Kerīm'e rāci'dir *merdūd* reddolunmuş *nīst* degildir *z'ān kí* ol sebebdeb kí*ḳaṣdeş* -ş żamīr; Kerīm'e rāci'dir; Anıñ ḳaṣd u maḳṣūdı *ez-ẖarīden* ṣatun almaḳdan *sūd* fā'ide *nīst* degildir

Maḥṣūl-i ebyāt: Bir ḳumaş, bir metā' kí; maẖlūk aña **(412b)**hīç baḳmadı ve köhne olmasından ötüri aña aşlā itlifāt itmedi. Ol Kerīm olan Ẕāt-ı 'ālī-ḳadr anı ṣatun aldı ve kemāl-i faẓl u kereminden ol köhne olan metā'a müşterī oldı. Hīçbir ḳalb geçmez olan nesne, Anıñ öñünde merdūd degildir. Zīrā ol Ġanī vü Kerīm'iñ, anı ṣatun almaḳlıḳda maḳṣūdı fā'ide degildir. Ya'nī bir kimesneniñ kāle-i nefsi her ne ḳadar köhne ve me'yūb olsa, farażā ẖalḳ-ı 'ālemden biriniñ ḳatında maḳbūl ve merġūb olmasa ve ol kimesne kāle-i pür-'ayb gibi olan nefsi ol Ġanī-i Muṭlaḳ'a arż eylese ve: İy Ġanī ve Kerīm olan Ḫudā! Bu benim pür-'ayb olan nefsimi kemāl-i faẓlından işṭirā' ḳıl, diyü söylese; Ol Kerīm ve Raḥīm olan Ḫudā, anıñ pür-'ayb oldığına naẓar itmeyüp anı andan ẖarī-dār olur. Ve anıñ muḳābelesinde iż'āf ve mużā'af ecirler 'aṭā ḳılur. Her ne ḳadar ḳalb olsa, ol ḳalb-i müzevviri bir kimesne Ḥażret-i Ḫudā'ya arż ḳılsa hīçbir ḳalb Anıñ dergāhından merdūd olmaz. Andan ötüri kí, ol Ġanī ve Kerīm olan Pādişāhıñ, ol temāş-ı pür-'aybı ve o ḳalb olan nesneyi almaḳdan maḳṣūdı kendüsine bir nef', fā'ide olsun içün degildir. Belkí maḳṣūdı kemāl-i faẓl u keremini iẓhār eyleyüp kendi dergāhına müteveccih olan bī-çārelere in'ām u iḥsān itmekdir. Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ ef'āli, mu'allel-i bi'l-aġrāż degildir. [131] ان الله يغفر الذنوب جميعا انه هو الغفور الرحيم daẖı [132] لا تقنطوا من رحمة الله işte bu Āyet-i Kerīme'niñ ma'nā-yı şerīfi mūcibince dergāhına müteveccih olanları raḥmet ve maġfirete müstaġraḳ eyler ve cürm ü ẖaṭāyı çoḳ ḳılanlara [133]لا تقنطوا من رحمة اللهbuyurmuşdur 'azīzim.

[131] Sûre-i Zümer 53. Âyet-i Kerîme.
[132] Sûre-i Zümer 53. Âyet-i Kerîme.
[133] Sûre-i Zümer 53. Âyet-i Kerîme.

Ṣaḥīfe (955):

تو بعلم ازل مرا دیدی
دیدی انکه بعیب بخریدی

تو بعلم آن و من بعیب همان
رد مکن انچه خود پسندیدی

Tu be-ʻilm-i ezel merā dīdī
Dīdī ān kí be-ʻayb bi-ẖarīdī

Tu be-ʻilm ān vü men be-ʻayb hem ān
Redd me-kün ān çí ẖod pesendīdī

Meʻānī-i elfāẕ: *Tu* Sen; Cenāb-ı Ḥaḳḳ'a ẖiṭābdır *be-ʻilm-i ezel* ezel ʻilmiyle *merā* bizi **(413a)***dīdī* gördüñ *dīdī* gördüñ *ān kí* ol kimesne *kí be-ʻayb* ʻaybıyla *bi-ẖarīdī* aldıñ*To* Sen *be-ʻilm ān* ol ʻilm-i ezeliyle *vü men* ben *be-ʻayb hem-ān* hem-ān ol ʻayb ileyim *redd* maʻlūm *me-kün* eyleme *ān çí* ol nesneyi kí*ẖod* kendiñ *pesendīde* begendiñ

Maḥṣūl-i ebyāt: İlâhī! Ẕāt-ı ulūhiyyetiñ ezelī ve ebedī olan ʻilm-i İlâhiyyeñiz ile bizi gördüñüz. Yaʻnī bizim aḥvāl-i ḥaḳīḳat ve istiʻdād ve ḳabiliyyetimizi gördüñ, bildiñ. Ol kimesneyi kí ʻaybıyla gördüñ ve bildiñ, meʻa ʻayb u ḳuṣūr aldıñ; Ẕāt-ı ulūhiyyetiñiz ol ʻilm-i ezeliyle ve ben ḳuluñ, ol ʻayb ileyim. Redditme ol nesneyi kí; kendiñ ḳabūl itdiñ, begendiñ. Artıḳ büyüklük şānı degildir kí, bir şey' ḳuṣūr ve ʻayıbıyla göre göre ve bile bile ala, ṣoñra ḳabūl itmeyüp reddide; bu büyüklük şānı degildir. Binā[en] ʻaleyh bizim ḳuṣūr ve biñ dürlü ʻaybımız ile ḳabūl idüp, bāb-ı raḥmetden redd itme Sulṭānım.

Ṣaḥīfe (958):

عبیدت با خلاص نبت نکوست

وکرنه چه آید ز بی مغز پوست

(312) ṣaḥīfede ẕikr olundı; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe(959):

چون تجلی کرد اوصاف قدیم
پس بسوزد وصف حادث را کلیم

(665) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (961):

واحد اندر ملک او را یار نی
بندکانش را جز او سالار نی

نیست خلقش را دکر کس مالکی
شرکتش دعوی کند جز هالکی

Vāḥid ender mülk-i Ū-rā yār nī
Bendegāneş-rā cüz Ū sālār nī

Nīst ḫalḳeş-rā diger kes mālikī
Şirketeş da‘vā küned cüz hālikī

Me‘ānī-i elfāẓ: *vāḥid* birdir *ender* içinde mülk ma‘lūm *Ū-rā* O Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a *yār* mu‘āvin *nī* yoḳ *bendegāneş-rā* Anıñ ḳullarına *cüz* gayrı, başḳa *Ū* O Cenāb-ı Ḥaḳḳ’dan *sālār* ḳāfile başı *nī* yoḳ *nīst* yoḳdur *ḫalḳeş-rā* O Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ ḫalḳ u īcādına *diger* ġayrı, başḳa *kes* kimesne *mālikī* mālik ve ṣāḥib degildir*şirketeş*

Cenāb-ı Ḥaḳḳ'a şerīk *da'vā* da'vāsı *küned* ider *cüz* **(413b)**ġayrı *hālikī* helākden ġayrı, başḳa degildir

Maḥṣūl-i ebyāt: Cenāb-ı Ḥaḳḳ mülkünde birdir; mu'āvini yoḳdur. Onuñ ḳullarına kendüsinden ġayrı sālā yoḳdur. O Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ ḫalḳ u īcādına, dīger başḳa kimse mālik ve ṣāḥib degildir. Aña şirket da'vāsı iden hellākden başḳa degildir; 'āḳıbet helāk olur. İşte şerīki naẓīri yoḳ; Mālikü mülkü'l-ḳadīm ancaḳ Cenāb-ı Ḥaḳḳ'dır 'azīzim.

Ṣaḥīfe (962):

نا امیدم مکن از سابقهٔ لطف ازل
تو چه دانی که پس پرده که خوبست و که زشت

Nā-ümīdem me-kün sābıḳa-i luṭf-ı ezel
Tu çí dānī kí pes perde kí ḫūbest vü kí zişt

Me'ānī-i elfāẓ: *nā-ümīdem* ümīdsiz, ümīd kesmek *me-kün* eyleme *ez-sābıḳa-i* sibḳat itmiş *luṭf-ı ezel* ezel ü ebed olan luṭfından *tu* sen *çí dānī* ne bilürsüñ *kí pes* arḳasınada *perde* ma'lūm *kí* kim *ḫūbest* güzeldir *vü kí* kim *zişt* kötü

Maḥṣūl-i ebyāt [beyt]: Yā Rabbe'l-'ālemīn! Luṭf-ı sābıḳa-i ezelden beni nā-ümīd eyleme. İy insān, sen ne bilürsüñ! Kí, perdeniñ arḳasında kim güzeldir ve kötüdür? Ya'nī bu esrār-ı İlâhiyye'den bu 'ālemde bilmez eygü ile kötü; ancaḳ anı Cenāb-ı Ḥaḳḳ bilür. Zīrā kí, 'āḳıbet bizim içün ma'lūm degildir. Çoḳ mü'minler 'āḳıbet īmānsız gider ve çoḳ kāfirler īmān ile gider. Bunlar, esrār-ı İlâhiyye'dendir. Anıñ içün Cenāb-ı Ḥaḳḳ'a niyāz ideriz kí; Yā Rabb, bizi luṭf-ı sābiḳa-i ezeliyyeden nā-ümīd eyleme. Zīrā kí, raḥmeti ġażabı sibḳat itmişdir. Binā[en] 'aleyh, o raḥmet ü luṭf-ı İlâhī-i ezeliyyesinden ümīd ideriz kí, 'āḳıbetü'l-emr raḥmet ve maġfiret olunmaḳlıġı 'azīzim.

Ṣaḥīfe (963) Ḳāle'l-Ḥāfiẓ:

مکن ز غصه شکایت که در طریق طلب

براحتی نرسید انکه زحمتی نکشید

Me-kün zi-ġuṣṣa şikāyet kí der-ṭarīḳ-i ṭaleb
Be-rāḥatī ne-resīd ān kí zaḥmetī ne-keşīd

Me‘ānī-i elfāẓ: *me-kün* eyleme *zi-ġuṣṣa* ġam, ġuṣṣa *şikāyet* ma‘lūm *kí*zīrā *der* ẓarfiyyet *ṭarīḳ* yol *ṭaleb* aramaḳ, istemek *be-rāḥatī* bir rāḥata *ne-resīd* irişmedi *ān kí* ol kimesne kí*zaḥmetī* bir zaḥmet *ne-keşīd* çekdi

Maḥṣūl-i beyt: (414a)Ġuṣṣadan şikāyet eyleme. Zīrā ṭaleb yolunda bir rāḥata irişmedi. Ol kimesne kí bir zaḥmet çekmedi. Ya‘nī müşāhede-i Cemāl ve vuṣlat ṭalebi olan kimesnelere rāh-ı ‘ışḳda olan riyāżat ve mücāhedāt zaḥmetine taḥammül itmeyen ‘āşıḳ rāḥat-ı Cemāl-ı Yāra vāṣıl olmaz. Bu yolda çoḳ zaḥmet çekmek lāzımdır. Öyle ḳolaylıḳla cānān ele girmez ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (963) Ḳāle’s-Sulṭān Selīm-i Evvel:

کوثر نمی ز چشمۀ احسان رحمتش
اب حیات قطرۀ از جام مصطفاست

Kevs̱er nemī zi-çeşme-i iḥsān raḥmeteş
Āb-ı ḥayāt ḳaṭre’ī ez-cām-ı Muṣṭafāst

Me‘ānī-i elfāẓ: *kevs̱er* ma‘lūm, meşhūr *nemī* bir nemdir, ya‘nī yaşlıḳdır *zi-çeşme-i iḥsān* iḥsān çeşmesinden *raḥmeteş* -ş żamīr; ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimize rāci‘dir; Seniñ raḥmet-i çeşme-i iḥsānından bir yaşlıḳdır. *āb* ṣu *ḥayāt* ma‘lūm *ḳaṭre’ī* bir ḳaṭre *ez-cām-ı Muṣṭafāst* ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiziñ ḳadeḥinden

Maḥṣūl-i beyt: Cennet-i a‘lāda meşhūr ve ma‘rūf olan Ḥavż-ı Kevs̱er, Cenāb-ı Resūl-i Ekrem Efendimiziñ iḥsān-ı raḥmet çeşmesinden bir nemdir, bir yaşlıḳdır. Ya‘nī Ḥavż-ı Kevs̱er’iñ ol ḳadar vus‘at ve keş̱ret ṣuyıyla berāber, bir yaşlıḳ ḳadardır. Raḥmet çeşmesine nazar[an] āb-ı ḥayāt denilen ṣu, ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiziñ ḳadeḥinden bir ḳaṭredir. Ya‘nī, Cenāb-ı Resūl-i Ekrem

ṣallá'llâhu 'aleyhi ve sellem Efendimiz, mevcūdātıñ mebdā' ve ẓuhūrına sebeb oldıysa, artıḳ cümle eşyā'nıñ keṣreti aṣlına naẓar[an] yoḳgibidir. Zīrā kí, ma'den-i raḥmet ve āb-ı ḥayāt oldığı ecelden, anlar cüz'iyyāt ḳabīlinden olurlar.

Ṣaḥīfe (964) Ḳāle'ṣ-Ṣeyḫü'l-Maġribī Ḳuddise Sırruhu:

کل توحید نروید ززمینی که درو
خار شرک و حسد و کبر و ریا و کین است

Gül-i tevḥīd ne-rūyed zi-zemīnī kí derū
Ḫār-ı şirk u ḥased u kibr u riyā vü kīnest

Me'ānī-i elfāẓ: *gül-i tevḥīd* tevḥīd güli*ne-rūyed* bitmez, ḥāṣıl olmaz *zi-zemīn kí* bir yerde *kíderū* żamīrdir; o yerde, o zemīnde *ḫār* diken *şirk vü ḥased u kibr u riyā* **(414b)***vü kīn* bu ṣıfātlar-*est* -dir; mevcūddur

Maḥṣūl-i beyt: Bir zemīnde, bir arżda tevḥīd güli bitmez. Kí, o zemīnde şirk u ḥased ve kibr ü riyā ve kīn dikenleri vardır. Öyle olan ṭopraḳda gül-i tevḥīd ḥāṣıl olmaz. Ol emirde, ol zemīnden bu dikenleri ḳaldırmalı; ba'dehû tevḥīd güli ḥāṣıl olur. Yoḫsa bu dikenler var iken; degil gül, yeşil ot bile bitmez sulṭānım.

Ṣaḥīfe (964):

کرچه سایهٔ عکس شاخست ای پسر
هیچ از سایه نتانی خورد بر

هین ز سایهٔ شاخرا می کن طلب
در مسبب رو حذر کن از سبب

Gerçí sāye 'aks-i şāḫest iy peser
Hīç ez-sāye ne-tānī ḫord-i ber

Hīn zi-sāye şāḫ-rā mī-kün ṭaleb

Der-Müsebbib rev ḥaẕer kün ez-sebeb

Me‘ānī-i elfāẓ: *gerçí*egerçí *sāye* bir şey’iñ gölgesi *‘aks-i şaḫest* aġacıñ aksidir *iy peser* iy oġul *hīç ez-sāye* gölgeden *ne-tānī* ḳādir olamazsıñ *ḫord* yemek *ber* mīve *hīn* āgāh ol *zi-sāye* sāyeden, gölgeden *şāḫ-rā* aġacı *mī-kün* eyle *ṭaleb* istemek *der-Müsebbib*Müsebbib’e *rev* git *ḥaẕer* ma‘lūm *kün* eyle *ez-sebeb* sebebden

Maḫṣūl-i ebyāt: Egerçí sāye, şāḫıñ ‘aksidir iy peser! Lâkin hīç sāyeden mīve yemege ḳādir olamazsıñ. Āgāh ol, sāyeden şāḫı ṭaleb eyle. Müsebbib’e git,sebebden ḥaẕer eyle ya‘nī bu kā’ināt,fi’l-meṣel sāye gibidir ve Cenāb-ı Ḥaḳḳ şāḫ gibidir. Pes iy peser, bu ẓilāl-i kā’inātıñ egerçí Ḥaḳḳ Te‘ālá Ḥażretleriniñ ‘akis ve eṣeridir; hīç sāyeniñ vücūdından mīve yemege ḳādir olmadıġıñ gibi bu kā’inātıñ vücūdından daḫı nef‘ u fā’ide bulmaġa ḳādir olmazsıñ. Pes, lāzım geldi kí, āgāh olup bu sāye-i kā’inātdan güẕer ḳılup bunuñ mevcūdını ṭaleb ḳılasıñ. Eger ‘āḳil iseñ; bu ‘ālem-i esbābdan ḥaẕer idüp Müsebbib’e git ve bu esbāb u vesā’ilden naẓarı ḳaṭ‘ idüp mevcūd-ı Ḥaḳīḳī cānibine seyr it ‘azīzim.

Ṣaḫīfe (964):

کر لطف تو یاری ننماید ز نخست
هم توبه شکسته است و هم پیمان سست
چون توبه بامید پذیر رفتن تست
تا تو نپذیری نبود توبه درست **(415a)**

Ger luṭf-ı Tu yārī ne-nümāyed zi-nüḫüst
Hem tevbe şikeste est vü hem peymān süst
Çün tevbe be-ümīd-i peẕīr reften-i Tust
Tā Tu ne-peẕīrī ne-büved tevbe dürüst

Me‘ānī-i elfāẓ: *ger* eger *luṭf-ı Tu* Seniñ luṭfuñ *yārī* mu‘āvene, yardım *ne-nümāyed* göstermeye *zi-nüḫüst* evvelden *hem* daḫı *tevbe* ma‘lūm *şikeste* ḳırılmış *-est* -dir *vü hem* daḫı *peymān* ‘ahd u mīṣāḳ *süst* gevşekdir *çün* çünkí*tevbe* ma‘lūm *be-*

ümīd ümīd ile *peẕīr* ḳabūl olmaḳ *reften-i Tust* Saña gitmişdir *tā* ḥattá *Tu* Sen *ne-peẕīrī* ḳabūl itmezsiñ *ne-büved* olmaz *tevbe* istiġfār ve Ḥaḳḳ'a rucū' *dürüst* ṭoġrı

Maḥṣūl-i ebyāt: Yā İlâhī! Eger Seniñ mu'āvene vü yardım ve tevfīḳ-i İlâhiyye evvelden ya'nī ezelden göstermezse ve cilve-nümā olmazsa hem tövbe ḳırılmışdır ve hem de 'ahd ü mīṣāḳ gevşekdir. Ya'nī tövbe ve 'ahd fā'idesizdir. Zīrā kí, ezelden tevfīḳ-i Rabbānī yār olmadı; çünkí tövbe, Ẕāt-ı ulūhiyyetine ḳabūl olmaḳ ümīdiyle gider;egerçí Ẕāt-ı ulūhiyyetden, kí o tövbe ḳabūl olmaz, o tövbe ṭoġrı degildir; eger ṭoġrı olaydı ḳabūl-i dergāh-ı 'İzzet olurdı, dimek olur 'azīzim.

Ṣaḥīfe 965 :

راه نزدیک و نماندم سخت دیر
سیر کشتم زین سواری سیر سیر

Rāh nezdīk vü ne-māndem saḫt dīr
Sīr geştem z'īn suvārī seyr seyr

Me'ānī-i elfāẕ: *rāh* yol *nezdīk* yanında,yaḳīn *bi-māndem* ḳalalım *saḫt* ḳatı, çetīn *dīr* geç *sīr* ṭoḳ ya'nī aç degilim*geştem* oldum, ḳarnım ṭoḳ oldı *z'īn* bu *suvārī* binicilikden *seyr* yüri *seyr* yüri

Maḥṣūl-i ebyt: Yol yaḳīn, ḳatı [vü] çetīn; geç ḳalmam. Binicilikden doydum, ṭoḳum; yüri yüri. Aṣḥāb-ı Kirām'dan, ġazāya gitmek niyet iden ẕevāt ḥaḳḳında söylenmişdir.

Ṣaḥīfe (965):

می دمد در کوش هر غمکین پشیر
خیز ای مدبر ره اقبال کیر

ای درین حبس و درین کند و شپش
هین که تا کس نشنود رستی خمش

چون کنی خامش کنون ای یار من
کز بن هر مو در آمد طبل زن

Mī-demed der-güş her ġamgīn beşīr
Ḫīz iy müdbir reh-i iḳbāl gīr

İy der-īn ḥabs vü der-īn gend u şupuş
Hīn kí tā kes ne-şünūd restī ḫamuş

Çün künī ḫāmuş kinūn iy yār-ı men
K'ez-bun-ı her mū der āmed ṭabl-zen

Me'ānī-i elfāẓ :*mī-demed* ẓāhir olur, üfürür *der-güş* ḳulaġında her ġamgīn ya'nī her ġamlı olan **(415b)**ādeme *beşīr* tebşīr, müjde*ḫīz* kalḳ *iy müdbir* idbār ṣāḥibi olan ādem *reh* yol *iḳbāl* 'izzet u sa'ādet *gīr* ṭut *iy* ḥarf-i nidā *derīn ḥabs* bu ḥabsde *vü derīn* bu *gend ü şubuş* gice ḳaranlıġında ḳalmış ādem *hīn kí* ṣaḳın kí*tā* ḥattá*kes* kimesne *ne-şünūd* işitmemek *restī* ḳurtulduñ *ḫamuş* sükūt ol *çün* çünkí*künī* olasıñ *ḫāmūş* sükūt *kinūn* şimdi *iy yār-ı men* iy benin yārim ya'nī benim dostum *k'ez* kí ez taḳdīrinde *bun* dip, kök dimekdir *her mū* her ḳılıñ *ber* yuḳaru *āmed* geldi *ṭabl-zen* ṭavul urmaḳ ya'nī kemāl-i sürūr ve ḥużūrından kināyedir.

Maḥṣūl-i ebyāt: Aṣḥāb-ı Kirām'dan bir ẕātıñ ġazādan girü almasıyla mu'aḫḫir[en]tövbesiniñ dergāh-ı ulūhiyyetde ḳabūl ile 'afvı ḥaḳḳında, ṣallá'llâhu 'aleyhi ve sellem Efendimize vaḥyinzāl olup tebşīr ve müjde oldıġına dā'ir her bir ġam ve ḫüzün ṣāḥibiniñ ḳulaġında tebşīr ve müjde ẓāhir olur. Ya'nī kendisine müjde ve tebşīr geldi. Ḳalḳ iy müdbir! İḳbāl yolunu ṭut; ya'nī iḳbāl idbāre tebdīl oldı, dimekdir. Bu ḥabisden ve bu gice ḳaranlıġından ya'nī idbār, insāna ḥabs ve gice ḳaranlıġından beterdir. Ṣaḳın kimse işitmesiñ, bu ġam u ġuṣṣadan ḳurtuldıġını. Sükūt ol, çünkí şimdi sükūt olursañ iy benim cānım dostum, bu sükūtlukdan her bir ḳılıñ dibinden, kökünden ṭavul ururlar. Ya'nī kemāl-i sürūr ve ḥużūrından her bir ḳıl ṭavul çalar, raḳṣ gelür, dimekdir.

Ṣaḥīfe (965):

بعید نیست که صد جان بمژده بستانند
برین بشارت دولت که عن قریب امد

Ba‘īd nīst kí ṣad cān be-mujde bi-sitānend
Ber-īn beşāret-i devlet kí ‘an ḳarīb āmed

Me‘ānī-i elfāẓ: *ba‘īd* uzaḳ *nīst* degilim *ṣad* yüz *cān* ma‘lūm *be-mujde* müjdeye, tebşīre *bi-sitānend* alurlar *ber-īn* bu üzere *beşāret* tebşīr, müjde *devlet kí* bir devlet, sa‘ādet kí *‘an* ḳarīb yaḳında *āmed* geldi

Maḥṣūl-i beyt: Bu beyit, beyt-i evvel gibidir. Ya‘nī o Ṣaḥābe-i Kirām’a böyle tebşīr oldı. Bu tebşīre ba‘īd degildir kí, yüz cān alurlar. Ya‘nī buña **(416a)**yüz cān fedā itmek, dīger bu devlet ve beşāret kí yaḳında geldi. Ya‘nī ḳuṣūrınıñ ‘afvı çoḳ uzamadan yaḳīne ‘afv-ı İlâhī ẓuhūr itdi ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (966) Ḳāle’s-Sulṭān Selīm-i Evvel:

کر اکهی ز معنی والشمس والضحی
تعریف ماه روی دلارای مصطفیست

بنکر بچرخ و کوکبهٔ لشکر نجوم
کانها فروغ کوهر والای مصطفاست

Ger āgehī zi-ma‘nā[-yı] ve’ş-şemsi ve’ḍ-ḍuḥā
Ta‘rīf-i māh-ı rūy-ı dilārā-yı Muṣṭafāst

Bi-n’ger be-çarḫ u kevkebe-i leşker-i nücūm
K’ānhā furūġ-ı gevher-i vālā-yı Muṣṭafāst

Me‘ānī-i elfāẓ :*ger* eger *āgehī* āgāh iseñ *zi-ma‘nā* ma‘nādan *ve’ş-şemsi ve’ḍ-ḍuḥā* Āyet-i Kerīmesiniñ *ta‘rīf* bildirir, beyān ider *māh* ay, ḳamer *rūy* yüz *dilārā-yı*

göñül ziyneti *Muṣṭafāst* ṣallá'llâhu 'aleyhi ve sellem *bi-n'ger* naẓar eyle *be-çarḫ* eflāke *ü kevkebe-i* yıldızlara *leşker* 'asker *nücūm* yıldız *k'ānhā* żamīr-i cem'dir; anlar *furūġ* żıdd-ı aṣl *gevher* cevher *vālā-yı Muṣṭafāst*ṣallá'llâhu 'aleyhi ve selem Efendimiz'iñ cevher-i ẕātınıñ fürūġlarıdır

Maḫṣūl-i ebyāt: Eger [134]والشمس و الضحى Āyet-i Kerīmesiniñ ma'nāsından āgāh iseñ, ṣallá'llâhu 'aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleriniñ göñül ziyneti olan Cemāl-i Şerīfi ḳameriniñ ta'rīf ve beyāndır. Ya'nī, şemsi ve'ḍ-ḍuḥā, Efendimiziñ vech-i sa'ādetidir. Naẓar eyle, baḳ eflāke ve kevākib [ü] nücūma kí, Efendimiziñ 'askeridir. Bunlarıñ cümlesi, ṣallá'llâhu 'aleyhi ve sellem Efendimiziñ cevher-i vālāsınıñ füruġlarıdır. Ya'nī dünyā ve āḫiret ve mā-fīhā cümlesi, cevher-i ḥaḳīḳat-i Muḥammediyye'den alınmış ve ḫalḳ olunmuşdur. Āmennā ve ṣaddaḳnā 'azīzim.

Ṣaḥīfe (966):

توبه کردم حقیقت با خدا
نشکنم تا جان شدن از تن جدا

Tevbe kerdem ḥaḳīḳat bā-Ḫudā
Neşkenem tā cān şüden ez-ten codā

Me'ānī-i elfāẓ: *tevbe* istiġfār ve Ḥaḳḳ'a rücū' *kerdem* eyledim *ḥaḳīḳat* taḥḳīḳ *bā-Ḫudā* Cenāb-ı Ḥaḳḳ'la *ne-şikenem* ḳırmadım *tā* ḥattá*cān* ma'lūm *şüden* olmaḳ *ez-ten* cesedden *codā* ayrı

Maḫṣūl-i beyt: Taḥḳīḳ ü ḥaḳīḳat olaraḳ, Cenāb-ı Ḥaḳḳ'a tövbe ve rücū' eyledim. Ḥattá cān, rūḥ cesedden ayırıncaya ḳadar tövbemi ḳırmadım. Ya'nī naḳż-ı tövbe itmem, dimekdir. İşte ḥaḳīḳat-i tövbede bundan 'ibāret; yoḫsa dilde istiġfār göñülde yine o günāha 'avdet olursa; aña tövbe-i ḥaḳīḳat denilmez. Belkí, mecāzī **(416b)**bile olmaz 'azīzim.

Ṣaḥīfe (966):

[134] Sûre-i Şems 1. Âyet-i Kerîme.

هیچ رحمی نه برادر ببرادر دارد
هیچ شوقی نه پدررا بپسر می بینم

دخترانرا همه جنکست و جدل با مادر
پسرانرا همه بدخواه پدر می بینم

Hīç raḥmī ne birāder be-birāder dāred
Hīç şevḳī ne peder-rā be-peser mī-bīnem

Duḫterān-rā heme cengest u cedel bā-māder
Peserān-rā heme bed-ḫˇāh-ı peder mī-bīnem

Me‘ānī-i elfāẓ: *hīç* aṣlā *raḥmī* bir raḥmet, meramet *ne* yoḳ *birāder* ḳardaş *be-birāder* ḳardaşına *dāred* ṭutar *hīç* aṣlā *şevḳī* bir şevḳat ve luṭf *ne* yoḳ *peder-rā* baba *be-peser* oġlına *mī-bīnem* görürüm *duḫretān-rā* ḳızlar *heme* cümlesi *cengest* ceng u*cedel* ġavġa *bā-māder* vālidesiyle *peserān-rā* oġullar *heme* dā’imā *bed-ḫˇāh* kötü ister *peder* babasına *mī-bīnem* görürüm

Maḥṣūl-i ebyāt: Ḳardaş ḳardaşa aṣlā merḥamet ṭutmaz. Babanıñ da aṣlā evlādına şevḳ-i luṭf ve merḥametini göremem. Ḳızlar cümlesi vālideleriyle ceng ü cidāldedir. Evlādlar da pederleriniñ kötülügini isterler, görürüm. İşte fī-zamānnā uṣūl böyledir. Anıñ içün feyż u berekātda yoḳdur. Zīrā kí, büyüklere iṭā‘at ve inḳıyād yoḳdur. Emr-i İlâhiyye’niñ ḫilāfına ḥareketdir. Artıḳ naṣıl Cenāb-ı Ḥaḳḳ’dan feyż ü berekāt iḥsān olur; bi’l-‘aks ġażab irsāl olunur.

Ṣaḥīfe (966):

از کجا افتی بکم و کاستی
از همه غم بر رستی کر راستی

راستئ خویش نهان کس نکرد
بر سخن راست زیان کس نکرد

Ez-kücā üftī be-kem u kāstī
Ez-heme ġam ber restī ger rāstī

Rāstī-i ḫ ̆īş nihān kes ne-gerd
Ver süḫan-i rāst ziyān kes ne-kerd

Me‘ānī-i elfāẓ: *Ez-kücā;* ḳanden. *Üftī;* düşdüñ. *Be-kem;* ne ḳadar. *U kāstī;* eksildiñ. *Ez-heme;* cümle. *Ġam;* ma‘lūm; ġamdan. *Ber restī;* ḳurtulmaḳ. *Ger;* eger. *Rāstī;* ṭoġrı iseñ. *Rāstī-i ḫ ̆īş;* kendü ṭoġrılıġı. *Nihān;* gizlü. *Kes;* kimse. *Ne-gerd;* olmaz. *Ber;* üzere. *Süḫan;* söz. *Rāst;* ṭoġrı. *Ziyān;* żarar. *Kes;* kimse. *Ne-kerd;* eylemez.

Maḥṣūl-i ebyāt: Ḳanden, nereden düşdüñ, ne ḳadar eksildiñ, noḳṣān olduñ? Cümle ġamdan ḳurtulmaḳ, eger ṭoġrı iseñ; ya‘nī ṭoġrı olur iseñ cümle ġamdan ḳurtulursuñ. Kendü ṭoġrılıġını kimseden gizlemek, ṣaḳınmaḳ olmaz. Ya‘nī herkes egri ile ṭoġrıyı bilür. Ṭoġrı sözden kimse żarar u ziyān eylemez. Ḥadīṯ-i النجاة فی الصدق Şerīfi mūcibince necāt, ṣıddīḳda, ṭoġrılıġdadır. Āmennā ve ṣaddaḳnā.

Ṣaḥīfe (966):

دانی چه **(417a)**رو سرور دان سر سبزست
پیوسته چرا ببوستان سر سبزست

چون مذهب اوست راستی در همه وقت
بر طرف چمن همیشه زان سر سبزست

Dānī çí rū serverdān ser sebzest
Peyveste çerā be-būstān ser sebzest

Çün meẕheb-i ūst rāstī der-heme vaḳt
Ber ṭaraf-ı çemen hemīşe z’ān ser sebzest

Me‘ānī-i elfāẕ: *Dānī;* bilür misiñ. *Çí;* ne. *Rū;* yüzden, cihetden. *Serverdān;* servi aġaçları. *Ser;* baş. *Sebzest;* yeşildir. *Peyveste;* dā’imā. *Çerā;* niçün. *Be-būstān;* bostānda. *Ser;* baş. *Sebzest;* yeşildir. *Çün;* çünkí. *Meẕheb;* gidiş. *Üst;* o selvī aġacınıñ. *Rāstī;* ṭoġrılıḳdır. *Der heme vaḳt;* cümle vaḳtde, zamānda. *Ber ṭaraf-ı çemen;* yeşillik ṭarafına, cānibine. *Hemīşe;* dā’imā. *Z’ān;* ol sebebden. *Ser;* baş. *Sebzest;* yeşildir.

Maḥṣūl-i ebyāt: Bilür misiñ ne içün, ne yüzden ve cihetden selvi aġaçları başları yeşildir? Niçün dā’imā bostānda başları yeşil olur? Çünkí o selvi aġaçlarıñ gidişi her vaḳt ve her zamān ṭoġrılıḳdır. Çemen ṭarafına dā’imā ol sebebden başı yeşildir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (967) Fi’l-Meṣnevī:

جوهر صدقت خفی شد در دروغ
هم چنانکه روغن اندر متن دوغ

آن دروغت این تن فانی بود
راستت ان جان ربانی بود

Cevher-i ṣıdḳet ḫafī şüd der-durūġ
Hemçünān kí rūġan ender metn-i dūġ

Ān durūġest īn ten-i fānī būd
Rāstet ān cān-ı Rabbānī būd

Me‘ānī-i elfāẕ: *Cevher;* ma‘lūm. *Ṣıdḳet;* seniñ ṣıdḳıñ. *Ḫafī;* gizlü. *Şüd;* oldı. *Der-durūġ;* yalan, keẕbde. *Hemçünān kí;* ancileyin kí. *Rūġan;* yaġ. *Ender;* içinde. *Metn;* bāṭından isti‘āredir. *Dūġ;* ayran. *Ān;* ism-i işāret. *Durūġet;* seniñ yalanıñ, keẕbiñ. *Īn;* bu. *Ten;* cesed ü cism. *Fānī;* ma‘lūm. *Būd;* oldı. *Rāstet;* seniñ ṭoġrı. *Ān;* ism-i işāret. *Cān;* ma‘lūm. *Rabbānī;* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a mensūb. *Būd;* oldı.

Maḥṣūl-i ebyāt: Seniñ ṣıdḳıñ cevheri durūġ ve keẕbde ḫafī oldı. Ancileyin kí, yaġ ayranıñ içinde maḫfī oldıġı gibi; ya‘nī rūḥ ve ḥayātıñ cevheri bu cism ü ṣūretde maḫfī oldı. Ol seniñ yalanıñ, keẕbiñ bu fānī olan teniñ, vücūdındır. Seniñ rāstıñ, ṭoġrılıġıñ ol cān-ı Rabbānī’dir. Ya‘nī durūgdan murād, seniñ bu fānī olan teniñ, vücūdındır. Anıñ beḳāsına ve ḥayātına ve ṣıḥḥatine ve leẕẕātına ve bunlar emṣālī olan ḥālāta hergiz i‘timād cā’iz degildir **(417b)**ve seniñ rāstıñ ve ṣādıḳ olan cevheriñ ol Rabbü’l-‘ālemīn’e mensūb olan cānıñdır; kí ḳalbe ḥayāt virici ve ‘aḳlı kemāle irgürici Ol’dır. Ve bu cān-ı Rabbānī rūḥ-ı ḥayvāne ile cesed-i insāniyyeden dūġla rūġan müzevvec oldıġı gibi; ya‘nī yaġ ile ayran birbirlerine ḳarışub, yaġ ayran içinde maḫfī oldıġı gibi, seniñ rūḥında bu ayran olan bi-yāż vücūdıñ içinde öylece ḳarışmış, gizlenmiş rūġandır; maṭlūbda ayran degildir, yaġdır ‘azīzim. Bu dünyā degirmeni birgün seniñ vücūdını ḳına gibi un idüp işte o cānıñ olan yaġ ile ḳarışdırub a‘lā bir ḥelvā ider. Fuḳarā-yı żü‘efāya ikrām idüp seniñ cānına, rūḥına Fātiḥā oḳuyub, seni ekl iderler sulṭānım.

Ṣaḥīfe (967) Fi’l-Meṣnevī:

چون کزیدی پیر نازک دل مباش
سست ورزیده چو آب و کل مباش

چون کرفتی پیر هین تسلیم شو
همچو موسی زیر حکم خضر رو

Çün güzīdī pīr-i nāzik-dil me-bāş
Süst vü rīzende çü āb u gil me-bāş

Çün giriftī pīr-i hīn teslīm şev
Hemçü Mūsá zīr-i ḥükm-i Ḫıżr rev

Me‘ānī-i elfāẓ: *Çün;* çünkim. *Güzīrī;* iḫtiyār eyledin. *Pīrī;* bir pīr. *Nāzik;* ma‘lūm. *Dil;* göñül. *Me-bāş;* olma. *Süst;* gevşek. *Vü rīzende;* dökülmüş. *Çü;* gibi. *Āb;* ṣu. *U gil;* çamur. *Me-bāş;* olma. *Çün;* çünkí. *Giriftī;* ṭutarsıñ. *Pīr-i hīn;* pīr(i)

[pir-i] āgāh. *Şev;* ol. *Vü telsīm;* ma‘lūm. *Hemçü;* gibi. *Mūsá;* ‘aleyhi’s-selām. *Zīr;* altında. *Ḥükm-i Ḫızır rev;* Ḫızır ‘aleyhi’s-selāmıñ ḥükmi altında gibi.

Maḥṣūl-i ebyāt: Çünkim pīrī iḫtiyār eylediñ; nāzik-dil olma. Āb u gil gibi süst ve rīzende olma; ya‘nī gevşek ve dökülmüş olma. Çünkim pīri ṭutasıñ, āgāh ol, teslīm ol. Meşelā Ḥażret-i Mūsá ‘aleyhi’s-selām gibi Ḥażret-i Ḫızır’ıñ ḥükmi altında yüri. Mūsá ‘aleyhi’s-selām Ḥażretleri, ūlū’l-‘azmden böyle ‘ālī-şān iken Ḥażret-i Ḫızır’a mütāba‘at ḳıldı ve anıñ maḥkūmı oldı. Bā-emr-i Rabbānī ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (968):

سفیهانرا بود تأدیب نافع
جنونرا شربت چوبست دافع

Sefīhān-rā büved te’dīb nāfi‘
Cünūn-rā şerbet-i çūbest dāfi‘

Me‘ānī-i elfāẕ: *Sefīhān-rā;* sefīhiñ cem‘idir; sefīhlere. *Büved;* olur. *Te’dīb;* terbiye. *Nāfi‘;* menfa‘at. *Cünūn-rā;* mecnūnlara. *Şerbet;* mu‘ālece. *Çūbest;* aġaçdır, dikendir. *Dāfi‘;* def‘ ve zā’il idici.

Maḥṣūl-i beyt : Sefīhe olan süfehāya terbiye itmek, edeb **(418a)**ögretmek menfa‘at ider, ādem olur. Mecnūn olanlara da dikeniñ ḍarb itmek, mu‘ālece ve şerbet gibi cunūnluġı dāfi‘ ve zā’il ider.

Ṣaḥīfe (968) Ḳāle’l-Ḥāfiẓ:

کاری کنیم ور نه خجالت بر آورد
روزی که رخت جان بجهان دکر کشیم

(587) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (969):

علم امد دلیل آکاهی
جهل برهان نقص و کمراهی

پیش ارباب دانش و عرفان
کی بود این تمام وان نقصان

‘İlm āmed delīl-i āgāhī
Cehl burhān-ı naḳṣ u gümrāhī

Pīş-i erbāb-ı dāniş u ‘irfān
Key büved īn tamām vü ān noḳṣān

Me‘ānī-i elfāẓ: *‘İlm;* ma‘lūm. *Āmed;* geldi. *Delīl;* ‘alāmet. *Āgāhī;* uyanıḳlıḳ, āgāhlıḳ. *Cehl;* ma‘lūm. *Burhān;* ‘alāmet. *Naḳṣ;* noḳṣānlıġa. *U gümrāhī;* azġunluġa. *Pīş;* öñünde. *Erbāb-ı dāniş u ‘irfān;* ‘ārif ve ‘ālim erbābı öñünde. *Key;* ḳaçan. *Büved;* olur. *Īn;* bu. *Tamām vü ān;* o *noḳṣān* [noḳṣān] olmaz.

Maḥṣūl-i ebyāt: ‘İlim, uyanıḳlıġa, āgāhlıġa ‘alāmet geldi. Ya‘nī bir ādem ‘ālim olur ise; artıḳ o ādem ġafletden ve cehletden uyanıḳdır ve herbir şey’e āgāhdır. Cehelde bunuñ ‘akse, noḳṣāniyyet ve azġunlıġa ‘alāmetdir. Zīrā kí, cāhil[iñ] herbir şey’den ḫaberi yoḳdur. Erbāb-ı ‘ilm ü ‘irfān öñünde ḳaçan bu tamām ve o noḳṣān olur; olmaz. Ya‘nī erbāb-ı ‘ilm ü ‘irfān öñünde cāhil tamām olmaz; ‘ālim noḳṣān olmaz. Lâkin cühelā ‘indinde ‘ālim noḳṣān, cāhil tamām i‘tibār iderler. Kendüleri koca cāhil oldıġından aña i‘tibār iderler. Herbir şey’iñ ḳadr ü ḳıymeti erbābı ‘indindedir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (971):

هر کنج سعادت که خدا داد بحافظ
از یمن و دعا ی شب و ورد و سحری بود

(622) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (971):

سعدی جفا نبرده چه دانی تو قدر یار
تحصیل کام دل بتکاپوی خوشترست

Sa‘dī cefā ne-borde çí dānī tu ḳadr-i yār
Taḥṣīl-i kām-ı dil bi-tekāpūy ḫoşterest

Me‘ānī-i elfāẓ: *Sa‘dī;* İy Şeyḫ Sa‘dī. *Cefā;* żıdd-ı ṣafā. *Ne-borde;* iletmemiş, görülmemiş. *Çí;* ne. *Dānī;* bilürsüñ. *Tu;* sen. *Ḳadr;* ḳıymet. *Yār;* dost. *Taḥṣīl;* ma‘lūm. *Kām;* murād. *Dil;* göñül. *Bi-tekāpūy;* yelmek, ḳoşmaḳ, sa‘y u himmet dimekdir. *Ḫoşterest;* ziyāde **(418b)**ḫoşdur.

Maḥṣūl-i beyt: İy Şeyḫ Sa‘dī! Cefā görmemişsiñ ne bilürüsüñ sen dostuñ ḳadr ü ḳıymetini? Göñlüñ murādını taḥṣīl itmek içün yelmek, ḳoşmaḳ, sa‘y u himmet itmek ziyāde ḫoşdur. Egerçí bunları itmez iseñ; göñlüñ murādı ḥāṣıl olmaz ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (971) Fi’l-Meṣnevī:

پس زیادتها درون نقصانست
مر شهیدانرا حیات اندر فناس

(176) ṣaḥīfede meẕkūrdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (971) Fi’l-Meṣnevī:

هر پیمبر سخت روید در جهان
یکسواره کوفت بر جیش شهان

رو نکردانید از ترس و غمی
یک تنه تنها بزد در عالمی

کوسفندان کر برونند از حساب
زانبهشان کی بترسد آن قصاب

Her peyamber saḫt-rūyed der-cihān
Yek süvāre kūft ber ceyş-i şehān

Rū ne-gerdānīd ez-ters u ġamī
Tek tenehtenhā bi-zed der-ʻālemī

Gūsfendān ger birūnend ez-ḥesāb
Z'ān buhşān key bi-tersed ān ḳaṣāb

Meʻānī-i elfāẓ: *Her peyamber;* herbir peyġamber. *Saḫt;* ḳatı, çetīn. *Rūyed;* yüzlü. *Der-cihān;* dünyāda. *Yek;* bir dimekdir; burada yalñız, bir başına dimekdir. *Süvāre;* atlu. *Kūft;* urdı. *Ber;* üzere. *Ceyş*; ʻasker. *Şehān;* şāhıñ cemʻidir; şāhlarıñ, pādişāhlarıñ. *Rū;* yüz. *Ne-gerdānīd;* döndürmedi. *Ez-ters;* ḫavfdan. *U ġamī;* ġamdan. *Yek;* bir. *Tenehtenhā;* yalñız tenhā. *Bi-zed;* sürdi, urdı. *Der-ʻālemī;* ʻāleme mensūb olan ādemler. *Gūsfendān;* ḳoyunlar, ġanam. *Ger;* eger. *Birūnend;* ḫāric. *Ez-ḥesāb;* ʻaded ü ḥesāb. *Z'ān buhşān;* anlarıñ vefret ü keṣretinden. *Key;* ḳaçan. *Bi-tersed;* ḳorḳar, ḫavf ider. *Ān ḳaṣāb;* o ḳaṣāb.

Maḥṣūl-i ebyāt: Her peyġamber bu cihānda saḫt-rū oldı. Ve ḫalḳ-ı ʻālem de şermende olmayup bī-pāk ḫalḳı ṭarīḳ-i Ḥaḳḳ'a daʻvet ḳıldı. Ve tenhā kendüyi şāhlarıñ ʻaskeri üzere urdı. Ḫavfından ve bir ġamdan yüz döndürmedi. ʻĀleme mensūb olan kimseler üzerine yalñız tenhā urdı ve anlarıñ ṭāʻatı sitemine semend-i himmetini sürdi. Ḳoyunlar eger ḥesābdan ḫaric ve ʻadedden ziyāde ise de, anlarıñ vefret ü keṣretinden ol ḳaṣāb ḳaçan ḫavf eyler? Yaʻnī ḳoyunlarıñ bī-ḥesāb olmasından ḳasāb ḫavf ve ḫaẕer eylemez ʻazīzim.

Ṣaḥīfe (972):

انکه جنك ارد بخون خویش بازی میکند

روز میدان و انکه بکریزد بخون لشکری

(419a)(263) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (972):

زهرهٔ مردان نداری چون زنان در خانه باش

ور بمیدان میروی از تیر باران بر مکرد

Zehre-i merdān ne-dārī çün zenān der-ḫāne bāş

Ver be-meydān mī-revī ez-tīr-i bārān ber me-gerd

Me‘ānī-i elfāẓ: *Zehre-i;* öd, insānıñ ödi. *Merdān;* şecī‘, bahādır ādemler. *Ne-dārī;* ṭutamazsıñ. *Çün;* gibi. *Zenān;* ḳarılar. *Der-ḫāne;* evde, ḫānede. *Bāş;* ol. *Ver;* eger. *Be-meydān;* muḥārebeye, meydāna. *Mī-revī* gidersiñ. *Ez-tīr;* oḳdan. *Bārān;* yaġmur gibi. *Ber me-gerd;* girü dönme.

Maḥṣūl-i beyt: Şecī‘ ve bahādır olan ādemler gibi öd, zehre ṭutamazsıñ. Ya‘nī zehre-i şecā‘at sende yoḳdur. Ḳadınlar gibi evde ol, otur. Eger meydān-ı muḥārebeye giderseñ, yaġmur gibi yaġan oḳlardan girü dönme, firār itme sulṭānım.

Ṣaḥīfe (962) Fi’l-Meşnevī:

ای شهان کشتیم ما خصم برون

ماند خصمی زو بتر در اندرون

قد رجعنا من جهادالاصغریم
این زمان اندر جهان اکبریم

سهل شیران دانکه صفها بشکند
شیرآنرا دان که خود را بشکند[135]

(92) ṣahīfede meẕkūr olup; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (973) Fi’l-Meṣnevī:

ور نکویی عیب خود باری خمش
از نمایش وز دغل خود را بکش

کر تو نقدی یافتی مکشا دهان
هست در ره سنکهای امتحان

کفت یزدان از ولادت تا بحین
یفتنون کل عام مرتین

امتحان در امتحا نست ای پسر
هین بکمتر امتحان خود را مخر

ماهیانرا بحر نکذارد برون
خاکیانرا بحر نکذارد درون

Ver ne-gūyī ‘ayb-ı ḫod bārī ḫamuş
Ez-nümāyiş v’ez-daġal ḫod-rā bi-küş

[135] 2. ve 3. beyitler zikr olunan sahifede bulunmamaktadır.

Ger tu naḳdī yāftī me-g'şā dehān
Hest der-reh senghā-yı imtiḥān

Güft Yezdān ez-vilādet tā be-ḥeyn
Yuftenūne küllü 'āmi merrateyn

İmtiḥān der-imtiḥānest iy peser
Hīn be-kemter imtihān ḫod-rā me-ḫar

Māhiyān-rā baḥr ne-g'ẕāred birūn
Ḫākiyān-rā baḥr ne-g'ẕāred derūn

Me'ānī-i elfāẓ: *Ver;* eger. *Ne-gūyī;* söylemez iseñ. *'Ayb;* ma'lūm. *Ḫod;* kendü. *Bārī;* Türkçe ma'lūmdur. *Ḫamuş;* sükūt ol. *Ez-nümāyiş;* gösteriş. *V'ez-daġal;* ḥīle, daġaldan. *Ḫod-rā;* kendüni. *Bi-küş;* öldür. *Ger;* eger. *Tu;* sen. *Naḳdī;* burada mevcūd murāddır. *Yāftī;* bulduñ iseñ. *Me-g'şā;* açma. *Dehān;* aġız. *Hest;* vardır. *Der;* ẓarfiyyet. *Reh;* yol. *Senghā-yı;* sengiñ cem'idir; ṭaşlar. *İmtiḥān;* ma'lūm. *Güft;* buyurdı. *Yezdān;* Cenāb-ı Ḥaḳḳ. *Ez-vilādet;* dünyā[ya] geldiginden. *Tā be-ḥeyn;* ḥīn-i mevtine **(419b)**ḳadar. *Yuftenūne;* imtiḥān, ibtilā olunurlar. *Küllü 'ām;* her bir senede. *Merrateyn;* iki kere. *İmtiḥān;* ma'lūm. *Der;* ẓarfiyyet. *İmtiḥānest;* imtiḥān imtiḥān içindedir. *İy peser;* iy oġul. *Hīn;* āgāh ol. *Be-kemter;* keşret, çoḳ. *İmtiḥān-ı ḫod-rā;* kendüni imtiḥāna. *Me-ḫar;* alma. *Māhiyān-rā;* balıḳlar. *Baḥr;* deñizi. *Ne-g'ẕāred;* geçmezler. *Birūn;* ṭaşra. *Ḫākiyān-rā;* ḫāke mensūb olan ādemler. *Baḥr;* deñizi. *Ne-g'ẕāred;* geçmezler. *Derūn;* içerüsine.

Maḥṣūl-i ebyāt: Eger kendü 'aybını söylemez iseñ, ḫod bārī sükūt ol; ġayrınıñ 'ayıblarını söyleme,dimekdir. Nümāyişler(ler), gösterişlerden ve ḥīle vü daġaldan kendini öldür. Eger sen bu naḳdi, mevcūdı bulduñ ise; aġız açma ve söz söyleme. Zīrā yolda imtiḥān ṭaşları vardır; seniñ naḳdini miḥek-i imtiḥāna ururlar ve seniñ 'ayārını ve miḳdārını bilürler. Cenāb-ı Ḥaḳḳ buyurdı kí : İnsān, zamān-ı vilādetden ḥīn-i mevtine dek imtiḥān olunur. Her senede bir nice kere, iy oġul imtiḥān içre imtiḥān vardır. Āgāh ol, keşret-i imtiḥān ile kendini alma; ya'nī bu yolda onı imtiḥānla, imtiḥān oldıḳdan ṣoñra imtiḥān vardır. Kendü nefsini ḫāliş ve ṣāfī

ẓānn eyleyüp anı ḳabūl itme. Balıḳlar(dan) deñizden ṭaşra geçmezler; insānlar da deñizden içerüsine geçmezler; zīrā helāk olurlar. İşte sen de böylece cüz'ī imtiḥān ile kendüni ḫāliş ve ṣāfī ẓann idüp maġrūrolma. Zīrā imtiḥānıñ nihāyeti yoḳdur 'azīzim.

Ṣaḥīfe (973) Fi'l-Meşnevī:

هر صباحی چون سلیمان آمدی *Her ṣabāḥī çün Süleymān āmedī* Her ṣabāḥ çünkim Süleymān 'aleyhi's-selām Mescid-i Aḳṣā'ya gelürdi. خاضع اندر مسجد اقصی شدی *Ḫāżi' ender Mescid-i Aḳṣā şüdī* Mescid-i Aḳṣā'da ḫūżū' ve ḫuşū idici olurdı. نو کیاهی رسته دیدی اندرو *Nev giyāhī reste dīdī enderū* Ol Mescid içre bir yeñi yetmiş giyāhı gördi. پس بکفتی نام و نفع خود بکو *Pes bi-güftī nām u nef'-i ḫod bi-gū* Pes di(r)di; kendi nāmıñı ve nef'iñi söyle ya'nī o giyāhdan su'āl iderdi; seniñ nāmıñ nedir, sende ne menfa'at vardır? diyü. تو چه دارویی چئ نامت چه است *Tu çí dārūyī çí-i nāmet çí est* Sen ne dārūsıñ ve ne şey'siñ ve nāmıñ nedir? تو زیان که و نفعت بر که است *Tu ziyān kí u nef'et ber kí est* Sen kimden ziyānsıñ ve seniñ nef'iñ kimiñ üzerinedir? diyü su'āl **(420a)**iderdi. پس بکفتی هر کیاهی فعل و نام *Pes bi-güftī her giyāhī fi'l u nām* Pes herbir giyāhıñ kendiniñ fi'lini ve nāmını dirdi. که من انرا جانم و این را حمام *Kí men ān-rā cānem u īn-rā ḥamām* Kí ben, ol kimseye cānım ve bu kimseye ḥamāmım ya'nī mürekkem, ḥamām-ı mevte derler. پس سلیمان دید اندر کوشهٔ Pes Süleymān dīd ender kūşe'ī Ḥażret-i Süleymān 'aleyhi's-selām bir köşe gördi. نو کیاهی رسته همچو خوشهٔ *Nev-giyāhī reste hemçü ḫūşe'ī* Bir nev-giyāh yetmiş ḫūşe gibi کفت نامت چیست بر کویی دهان *Güft nāmet çīst ber gūyī dehān* Aña didi; iy giyāh nāmıñ nedir? Leb ü dehānsız söyle. کفت خروبست ای شاه جهان *Güft ḫerrūbest iy şāh-ı cihān* Ol giyāh cevāb virüb didi : Nāmım ḫerrūbdur iy şāh-ı cihān. Ḫerrūb, keçiboynuzı dimekdir. کفت اندر تو چه خاصیت بود *Güft ender tu çí ḫāṣiyyet büved* Ḥażret-i Süleymān 'aleyhi's-selām didi : Seniñ fi'liñ ve eşeriñ nedir, senden ne cārī ve ṣādır olur? کفت من رستم مکان ویران شود *Güft men retsem mekān virān şeved* Ḫerrūb eyitdi : Ben kí bitdim, ol mekān vīrāne olur. من که خروبم خراب منزلم *Men kí ḫerrūbem ḫarāb-ı menzilem* Ben kí ḫerrūbum, mekān u menziliñ ḫarābıyım. هادم بنیاد این اب و کلم *Hādim-i bunyād-ı īn āb u gilem* Āb u gil mescidiniñ ḫarāblıġıyım. پس سلیمانآن زمان دانیست زود *Pes Süleymānān zamān dānist zūd* Pes Ḥażret-i Süleymān 'aleyhi's-selām ol zamān fevri bildi. که اجل آمد سفر خواهد نمود *Kí ecel āmed sefer ḫ ̌āhed nümūd* Kendiniñ eceli geldi, sefer göstermek ister; ya'nī sefer görünür dimekdir. کفت

Güft tā men hestem īn mescid yaḳīn تا من هستم این مسجد یقین Ḥażret-i Süleymān ‘aleyhi’s-selām, anıñ bu kelāmından istidlāl idüp, kendüsine didi : Mādam kí ben varım, ya‘nī ḥayātdayım bu mescid yaḳīn ve taḥḳīḳ زمین زآفات نآید خلل در *Der-ḫalel n’āyed zi-āfāt-ı zemīn* Zemīniñ āfātından ḫalel(e) gelmezve ḫarāb u vīrān olmaz. پس خراب مسجد مایی کمان *Pes ḫarāb-ı mescid-i māyī gümān* Pes şübhe vü gümānsız, bizim mescidimiziñ ḫarāblıġı olmaz.نبود الا بعد مرک ما بدان *Nebved illā ba‘d-i merg-i mā bi-dān* İllā bizim mevt uü fenāmızdan şoñra olur, bunı bil. مسجدست آن دلکه جسمش ساجدست *Mecsidest ān dil kí cismeş sācidest* Meşelā, mesciddir ol dil kí; anıñ cismi sāciddir. یار بد خروب هر جا مسجدست *Yār-ı bed ḫerrūb her cā mescidest* Her yerde kí mescid vardır; yaramaz dost anıñ ḫerrūbıdır. Ya‘nī ol göñül kí, Ḥaḳḳ Te‘ālá Ḥażretlerine sācid ve Aña muṭī‘ **(420b)**ve ‘ābiddir; ol dil secdegāh meşābesindedir kí, anıñ a‘żā ve cevāriḥ-i cismāniyyesi ve ḳuvvā-yı rūḥāniyyesi cemā‘at-i mü’minīn gibidir. Aña müteveccih olmuşlar ve kemālile Aña mütāba‘at ve inḳiyād eyledikleri cihetden gūyā secde ḳılmışlardır. Her ne yerde kí dil, mescid ola, yār-ı bed anıñ ḫerrūbıdır. Nitekim ḫerrūb Mescid-i Aḳṣā’nıñ vīrān olmasına sebeb oldı. Yār-ı bed daḫı, seniñ ḳalbiniñ mescidiniñ ḫarāb olmasına sebeb olur, vīrān olmasına delālet ḳılur. یار بد چون رست در تو مهر او *Yār-ı bed çün rest der-tu mihr-i ū* Yār-ı bed kí, seniñ müṣāḥibiñdir; çünkim anıñ maḥabbeti seniñ ḳalbinde bitdi. هین ز او بکریز کم کن کفت و کو *Hīnzi-ū bogrīz güm kün güft u gū* Āgāh ol, zinhār andan ḳaç ve anıñla güft u gū eyleme. Gerekdir kí; anıñ ḫernūb meşābesinde olan muḥbbet ve ülfetini ḳalbiñ mescidinden iḫrāc ḳılasıñ. و ایاکم و جلیس السوء Ḥadīşiniñ muḳteżāsınca ol celīs-i sū’dan gurīzān olasıñ. Tā ḳalbiñ mescidiniñ vīrān ü ḫarāb olmasından necāt bulasın. بر کن از بیخش که کر سر بر زند *Ber kün ez-bīḫeş kí ger ser ber zened* Yār-ı bediñ maḥabbetini kökünden ḳopar; zīrā kí eger baş yuḳaru ura ve bitüp ẓuhūra gele. مر ترا و مسجد ترا بر کند *Mer tu-rā (vü) mescid-i tu-rā ber kened* Seni ve seniñ mescidiñi ḳal‘ eyler ve ḫarāb ḳılar kí, yār-ı bediñ nuḫūst ve şe’meti ḫerrūbdan beterdir.

Ṣaḥīfe (974):

مشعله افروز شب خاکیان

سمع سرا پرده افلاکیان

Meş‘ale-efrūz şeb ḫākiyān
Sem‘ serāperde eflākiyān

Me‘ānī-i elfāẓ: *Meş‘ale;* şu‘le’den; şem‘. *Efrūz;* yaḳıcı. *Şeb;* gice. *Ḫākiyān;* ḫāke mensūb olan insān. *Sem‘;* işitmek. *Serāperde;* pādişāhıñ otağı; çadırıñ yüzlük ta‘bīr olunan perde[si]. *Eflākiyān;* eflāke mensūb melā’ike dimekdir.

Maḥṣūl-i beyt: Gicede şem‘ yaḳmaḳ, ḫāke mensūb olan ādemleriñdir. Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ kelāmını istimā‘ itmekde Melā’ike-i Kirāmındır.

Ṣaḥīfe (975) Ḳāle’l-‘Aṭṭār:

خویشتن را خواجهٔ عرصات کفت
انما انا رحمة مهداة کفت

(467) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (975):

نماند بعصیان کسی در کرو
که دارد چنین سیدی پیش رو

اکر دفترت از کنه پاک نیست
چو او عذر خواهت بود باک **(421a)**نیست

Ne-māned be-‘iṣyān kesī der-girev
Kí dāred çünīn seyyidī pīş-i rū

Eger defteret ez-güneh pāk nīst
Çü ū ‘öẕr ḫˇāhet büved bāk nīst

Me‘ānī-i elfāẓ: *Ne-māned;* ḳalmaz. *Be-‘iṣyān;* günāh, ma‘ṣiyyet ile. *Kesī;* bir kimesne. *Der;* ẓarfiyyet. *Girev;* rehīnde; ya‘nī tevḳīf olmaḳ ma‘nāsınadır. *Kí;* zīrā.

Dāred; ṭutar. *Çünīn;* böylece. *Seyidī;* efendi. *Pīş-i rū;* yüzüñ öñünde. *Eger defteret;* seniñ defteriñ. *Ez- güneh;* günāh u ma‘ṣiyyetden. *Pāk;* ṭāhir. *Nīst;* degildir. *Çü;* çünkí. *Ū;* żamīr; Ḥażret-i Resūl-i Ekrem’e rāci‘dir. *‘Öẕr;* ma‘lūm. *Ḫ̇āhet;* seniñ ister. *Büved;* olur. *Bāk;* ḳorku. *Nīst;* yoḳdur; bākim yoḳdur derler.

Maḥṣūl-i ebyāt: Bir kimesne ‘işyān ve günāhı sebebiyle rehīn ve tevḳīf olmaz. Zīrā kí, ṣallá’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz gibi yüzünüñ öñünde efendisi vardır; eger seniñ defteriñ günāh u ma‘siyyetden pāk degildir, başdan aşaġı günāh u ma‘ṣiyyet ile ṭolmuşdur; çünkí seniñ ‘öẕriniñ ḳabūlüni Efendimiz ārzū ider, ister; daha seniñ ḳorḳuñ, ḫavfiñ yoḳdur. Ya‘nī شفاعتی اهل البکائر من امتی Ḥadīṣ-i Şerīfi sırrınca ‘afv u maġfiret olunursuñ ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (976) Fi’l-Meṣnevī:

بندکان حق رحیم و بر و بار *Bendegān-ı Ḥaḳḳ raḥīm u berr u bār* Ḥaḳḳ Te‘ālá’nıñ bendeleri raḥīm ve ḥalīmdirler. خوی حق دارند در اصلاح کار *Ḫūy-ı Ḥaḳḳ dārend der-ıṣlāḥ-ı kār* Ḥaḳḳ Te‘ālá’nıñ aḫlāḳını ṭutarlar; ıṣlāḥ-ı kār eylemekde cemī‘[an] evṣāf-ı beşeriyye aḫlāḳ-ı rediyeden müteḫallī ve aḫlāḳ-ı İlâhiyye ve ṣıfāt-ı ḥamīde ile müteḫallī olup Ḥażret-i Ḥaḳḳ bunlarıñ sem‘ ü başarı gibi olup ve bāṭın u ẓāhirleri öz Ḥaḳḳ’la ṭolup Ḥażret-i Ḥaḳḳ’ıñ maḫlūḳına bi-lā ‘ivaż ve lā-ġaraż naṣīḥat ve mu‘āveniyyet iderler ‘azīzim. مهربان بی رشوتان یاری کران *Mihribān bī-rüşvetān yārī-kerān* Bunlar mihribāndır ve bī-rüşvet yardım idicilerdir. در مقام سخت و در روزکران *Der-maḳām-ı saḫt u der-rūz-ı girān* Maḳām-ı saḫtde ve rūz-ı ṣıḳletde ya‘nī belā ve ma‘ṣiyyet maḳāmında ve ālām u cefā eyyāmında ḫalḳ [u] enāma bunlar ma‘īn ve nāṣırlardır ‘azīzim. ای سلیمان در میان زاغ و باز *Ey Süleymān der-miyān zāġ u bāz* İy Ḥażret-i Süleymān ‘aleyhi’s-selām! Ḳarġa ile şāhīn ḫayvānlarıñ ortasında, arasında حلم حق شو با همه مرغان بساز *Ḥilm-i Ḥaḳḳ şev bā-heme mürġān bi-sāz* Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ ḥilm ṣıfātıyla ol cümle mürġāna ya‘nī ḳuşlara düzül; ya‘nī anlar ile ḥilm ile **(421b)**mümāşāt eyle, dimekdir.ای دو صد بلقیس حلمت را زبون İy dü ṣad Belḳīs ḥilmet-rā zebūn İy Ḥażret-i Süleymān ‘aleyhi’s-selām, seniñ ḥilmine, şefḳat ve merḥametine iki yüz Belḳīs zebūndur, maġlūbdur. که اهد قومی انهم لا یعلمون *K’ihdi ḳavmī ennehüm lā ya‘lemūn*Kí hidāyet eyle benim ḳavmime kí; anlar bilmezler; ya‘nī Yā Rabb! Benim ḳavmime hidāyet [ver]; zīrā anlar Ẕāt-ı ulūhiyyetini bilmez, dimekdir. صد هزاران کیمیا

کیمیا حق افرین *Ṣad hezārān kīmyā Ḥaḳḳ āferīn* Ḥaḳḳ Te‘ālá ṣad hezārān kīmyā yaratdı. همچو صبر ادم ندید Kīmya hemçü ṣabr ādem ne-dīd Ṣabır gibi bir kīmyā ādem görmedi; pes ṣabır didikleri iksīr-i a‘ẓam ve kibrīt-i aḥmerdir ‘azīzim, sulṭānım.

Ṣaḥīfe (976):

ازو خواه یاری که یاری ده اوست
بدو التجا کن که اینها ازوست

کسی را که او آورد در پناه
چه غم دارد از فتنهٔ کینه خواه

Ez-Ū ḫ‘āh yārī kí yārī deh Ūst
Bedū iltecā kün īnhā ez-Ūst

Kesī-rā kí Ū āvered der-penāh
Çí ġam dāred ez-fitne-i kīne ḫ‘āh

Me‘ānī-i elfāẓ: *Ez-Ū;* An’dan. *Ḫ‘āh;* iste, ṭaleb it. *Yārī;* yardım, mu‘āvenet. *Kí;* zīrā. *Yārī;* yardım, mu‘āvenet. *Deh;* virir. *Ūst;* O’dur. *Bedū;* Aña iltecā, ma‘lūm. *Kün;* eyle. *Kí;* zīrā. *Īnhā;* bunlar ya‘nī mu‘āvenet, iltecā vü iḥsān u i‘ṭā. *Ez-Ūst;* An’dandır. *Kesī-rā;* bir kimesne kí. *Ū* żamīr; Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a rāci‘dir. *Āvered; g*etürür. *Der;* ẓarfiyyet. *Penāh;* ḥıfẓ. *Çí;* ne. *Ġam dāred;* ṭutar. *Ez-fitne-i kīne;* kīn ma‘lūm; kīn fitnesinden. *Ḫ‘āh;* isteyici, ṭutıcı.

Maḥṣūl-i ebyāt: Cenāb-ı Ḥaḳḳ’dan yardım, mu‘āvenet istei ṭaleb it; kí yardım ve mu‘āvenet idici O’dur. Cenāb-ı Ḥaḳḳ’dan iltecā eyle kí, yardım u iltecā ve iḥsān u i‘ṭā vü in‘ām iden O’dur. Birkimesne kí Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a ḥıfẓ-ı penāh getürdi; ya‘nī Anı muḥāfaẓa ṭutdı; o kimesne ne ġam ṭutar? Kīn ṭutıcı ādemiñ fitnesinden ya‘nī kimden ḫavf ider; itmez. Zīrā kí, Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ ḥıfẓ dāmenindendir.Āmennā ve ṣaddaḳnā. Eger Cenāb-ı Ḥaḳḳ, bu yüzsüz, ‘āṣī, mücrim, dünyā ve āḫiret yeri vü meskini olmayan İbrāhim ḳulına kemāl-i luṭf-ı merḥamet ve iḥsān-ı bī-ġāyātından yardım [ve] mū‘āvenet-i İlâhiyyesi olmayaydı; bu bī-çāre miskīn, ḳanġı ḳuvvet ü

ḳudret ile ‘ācizāne sa‘y u ġayret idüp bu tercümeyi yed-i ‘işyānile **(422a)**yazup meydāne getürürdi. الحمد لاله رب العالمين و الصلت و السلام على سيدنا محمد و على اله و صحبه اجمعين Āmīn, āmīn, āmīn; be-cāh-ı seyyidü’l-mürselīn.

Ṣaḥīfe (977):

خدایا بحق بنی فاطمه
که بر قول ایمان کنم خاطمه

Āmīn, āmīn, āmīn; be-cāh-ı seyyidü’l-kevneyn.

(448) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (978) Ḳāle’ş-Şeyḫü’s-Sa‘dī:

خرد مندان کفته اند دروغ
مصلحت آمیز نه از راست فتنه انکیز

(39) ṣaḥīfede meẕkūrdur; mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (978) Ḳāle’l-Laṭīfī:

دروغی که جان و دلت خوش کند
به از راستی کان مشوش کند

Durūġī kí cān u dilet ḫoş küned
Bih ez-rāstī k’ān müşevveş küned

Me‘ānī-i elfāẓ: *Durūġī kí;* bir kiẕb, yalan kí. *Cān u dilet;* seniñ rūḥunı ve göñlüni. *Ḫoş;* güzel. *Küned;* ider. *Bih;* eygü. *Ez-rāstī;* bir ṭogrılıḳdan. *K’ān;* kí ān taḳdīrinde; o ṭoġrı söz. *Müşevveş;* ḳarış murış, ḳarmaḳarışıḳ. *Küned;* ider.

Maḥṣūl-i beyt: Bir kiẕb ü yalan söz kí, seniñ rūḥunı, göñlüni ḫoş, memnūn ve mesrūr ider. Böyle yalan söz, ol bir ṭoġrı sözden eygü, güzeldir kí, o ṭoġrı söz seniñ rūḥ u göñlüni ḳarmaḳarışıḳ ider. Ya‘nī; aḳrabādan diyār-ı ġurbetde birisi fevt olsa, onuñ fevtini ḫaber virmekden, ḥayātda oldıġını kiẕb olaraḳ söylemek gibi. Yāḫud bir ṭoġrı söz kí, anı ḫaber virirseñ ortada fitne olacaḳ, olmasun içün yalan, kiẕb söylemek eygüdür. Ve ḳıs ‘alā hâzihî. İşte bunuñ gibi yerlerde kiẕb iḫtiyārı, şer‘[en] daḫı cā’iz olur ‘azīzim, sulṭānım. Yā Hū.

SONUÇ

Türklerin İslâmiyeti kabulü ile (varsayılan) ilk Türkçe tefsir çalışmaları Karahanlı Dönemi'nde başlamış Kur'ân-ı Kerîm'in anlaşılabilmesi için ilm-i tefsire büyük önem verilmiştir. Yapılan tefsirlerin sayısı Osmanlı Dönemi'nde artış göstermiş hatta bu tefsir eserlere, şerh metinler de yazılmıştır. *Tercemetü'l-Fârisiyye fî-Tefsîri'l Hakkıyye*, bir tefsir olan *Rûhu'l-Beyân*'daki farsça beyitleri esas alan bir şerh eseridir.

Tez konumuz olan Aşçı Dede'nin 19. Asrın sonlarında kaleme aldığı mezkûr eseri bize göstermiştir ki bu asırda Farsçaya olan ilginin azalması dolayısıyla *Rûhu'l-Beyân* tefsirinin tam anlamıyla anlaşılamaması, şârihi bu eseri yazmaya sevk etmiştir.

Aşçı Dede eserdeki Farsça kelimelerin Türkçe anlamlarını tek tek vererek metne bir nev'î sözlük niteliği de kazandırmıştır. Metnin dili akıcı olup yer yer bazı kısımların üzeri çizilmiştir. Eserin mahsul-i beyt/ebyât kısımlarında beyitler direkt çevrilmiş ancak izahı elzem olan anlamlar *"yani"* ifadesiyle açıklanmıştır. Şârih, gerek gördüğü yerlerde ayet-i kerîme, hadîs-i şerîf, darb-ı mesel gibi iktibaslarla Arapçadan şahitler göstermiştir. Eserde birbirini takip eden beyitlerde bazen şairler farklılık göstermiş ancak bu husus müellif tarafından belirtilmemiştir.

Sonuç olarak:

-Tez konusu olarak ele aldığımız *Tercemetü'l-Fârisiyye fî-Tefsîri'l Hakkıyye*, *Rûhu'l-Beyân*'ı tam anlamıyla anlamak için önemli bir eserdir.

- Tasavvufî bir metin olma özelliği gösteren eser, Farsça beyitlere dair hacmiyle bir şiir antolojisi, barındırdığı Farsça kelime haznesiyle bir sözlük niteliği taşıması cihetiyle de değerini ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

Ahterî, Mustafa b. Şemsüddîn Karahisârî, *Ahter-i Kebîr*, Mahmûd Beg Matbaası, Dersaadet, h.1316.

Ateş, Ahmet, *Farsça Grameri*, Tecüman Yayınları, İstanbul, 1982.

Demir, Ziya, *Osmanlı Müfessirleri ve Tefsir Çalışmaları*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2007.

Demirci, Muhsin, *Tefsir Tarihi*, İfav Yayınları, İstanbul, 2014.

Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 2007.

Ün, Cumhur, *Kilisli Mustafa Rûhî Efendi'nin Rûhu'ş-Şurûh'u*, (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Edirne, 2007.

Kanar, Mehmet, *Farsça-Türkçe/ Türkçe-Farsça Sözlük*, Say Yayınları, İstanbul, 2011.

Koç M., TANRIVERDİ E., *Aşçı Dede'nin Hatıraları: Çok Yönlü Bir Sufinin Gözüyle Son Dönem Osmanlı Hayatı*, 4 C., C: I, Kitabevi, İstanbul, 2006.

Kurnaz, Cemal, *Divan Şiiri Sözlüğü (Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı)*, H Yayınları, Ankara, 2009.

Mazıoğlu, Hasibe, *Eski Türk Edebiyatı Makaleleri*, TDK Yayınları, Ankara, 2009.

Mengi, Mine, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2006.

Mutçalı, Serdar, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yayınları, İstanbul, 2012.

Namlı, Ali, "İsmâil Hakkı Bursevî", *Türkiye Diyaney Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 23, s. 108-110, İstanbul, 2001.

Onay, Ahmet Talat, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2001.

Pala, İskerder, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Ankara, 2005.

Sami, Şemsettin, *Kâmûs-İ Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2010.

Şükûn, Ziya, *Ferheng-i Ziya*, Millî Eğitim Yayınları, İstanbul, 1984.

Tarlan, Ali Nihad, *Edebiyat Meseleleri*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2017.

Timurtaş, Faruk Kadri, *Osmanlı Türkçesi Grameri III*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2009.

Yılmaz, Ozan, *Gülistân Şerhi*, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2012.

https://www.ganjoor.net

https://www.parsi.wiki

www.masnavi.net